THEOLOGIA DOGMATICA ET MORALIS,

AD USUM SEMINARIORUM.

AUTHORE

D. LUDOVICO HABERT

Sacræ facultatis Parisiensis Doctore Theologo, & Socio Sorbonico.

EDITIO NOVISSIMA

In VIII. Tomos cum Compendio distributa, novissimis Summorum Pontificum Constitutionibus, ac ad singulos tomos Rerum Indicibus necessariis nunc primum aucta.

TOMUS QUARTUS.

Continens Tractatus

DE JUSTITIA, ET JURE, ET DE VIRTUTE RELIGIONIS.

VENETIIS,

APUD SILVESTRUM GATTI.

SUPERIORUM PERMISSU.

M. DCC. XCII.

PROSPECTUS HUJUS QUARTI TOMI. TRACTATUS

De Justitia, & Jure.

PRIMA PARS.

De Justitia, & Jure secundum se spectatis.

SECUNDA PARS.

De Injustitia, & Restitutione.

TERTIA PARS.

De Contractibus.

TRACTATUS.

De Virtute Religionis.

TRA-

TRACTATUS
DE
JUSTITIA, ET JURE.

Tribus partibus constabit hic Tractatus: prima erit de Justitia, & Jure secundum se spectatis: secunda de Injustitia, & Restitutione: tertia de Contractibus.

PARS PRIMA.
DE JUSTITIA ET JURE
SECUNDUM SE SPECTATIS.
CAPUT PRIMUM.
De nomine, & notione Justitiæ, & Juris.

Q*Uot modis sumitur justitia?*

R. Tribus modis: 1. pro omnium virtutum complexione; id enim justum dicitur, quod regulæ suæ æquale est, ita ut justum cum æquali idem sit; unde justitia æquitas appellatur, quasi æqualitas: quare cum collectio omnium virtutum reddat voluntatem plane conformem legi adæquate sumptæ, tota illa collectio dicitur justitia, & quævis virtus pars justitiæ: sic accipitur justitia a Christo Matth. 5.: *Beati qui esuriunt, & sitiunt justitiam*: a S. Chrysost. homil. 12. in Matth.: *Justitia nihil aliud est, quam omnium mandatorum plena custodia*: hinc charitas dicitur justitia, quia charitas reddit voluntatem conformem toti legi divinæ, vocaturque ab Apostolo *Vinculum perfectionis*; *Charitas inchoata*, ait S. August. lib. de Natura, & Grat. cap. ult. *inchoata justitia est; charitas magna justitia est; charitas perfecta, perfecta justitia est.*

2. Usurpatur pro justitia generali, cujus est ordinare actus virtutum particularium in commodum Reipublicæ, sicut charitas omnium virtutum actus ordinat in Deum; hoc sensu justitia dicitur a Philosopho virtutes omnes in se continere, quemadmodum charitas vocatur a S. Augustino *tota virtus*.

3. Pro virtute morali reddente alteri debitum ad æqualitatem, quo sensu hic sumitur.

Q. 2. *Quot modis sumitur jus?*

R. Sex modis: 1. pro jurisprudentia, quia, quemadmodum ars medicamentorum medicina dicitur, sic ars, & scientia juris vocatur jus: 2. pro loco, in quo jus dicitur: hoc pacto dicimus aliquem in jus vocari: 3. pro Judicis sententia, licet nonnumquam injusta: 4. pro lege, quæ est regula, qua diriguntur actiones justitiæ, quo sensu jus dividi solet in jus naturale, & positivum, hoc est in legem naturalem, & legem positivam: 5. pro actione, vel re justa, seu pro objecto justitiæ, quo sensu res ad nos pertinens dicitur jus nostrum: 6. pro facultate, quam habet quis ad utendum re aliqua, vel ad eam obtinendam in judicio, vel ad eam retinendam; sic dominus fundi dicitur habere jus circa fundum: & hoc ultimo modo hic sumitur nomen juris.

Q. 3. *Quomodo definitur justitia?*

R. Definitur a Jurisconsultis post Ulpianum: constans, & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi; nomine autem voluntatis intelligitur habitus, seu inclinatio, & propensio voluntatis; justitia enim habet sedem in voluntate: additur, *constans, & perpetua*, quia, ut quis vere sit justus, constans esse debet in affectu reddendi unicuique jus suum; nec enim uno, aut altero virtutis actu comparatur ipsa virtus.

Clarius, & magis ad Logicæ regulas definiri potest justitia: Virtus moralis firmans voluntatem ad perpetuo reddendum alteri jus suum ad æqualitatem.

Dicitur 1. *virtus*, quia facit bonum habentem se; differt enim habitus virtutis ab aliis in eo, quod isti non faciant bonum habentem se, nisi secundum quid: ab habitu musicæ verb. gr., aut picturæ non dicitur homo bonus simpliciter, sed bonus musicus, aut pictor, cum possit esse Vir pessimus, & male dispositus

tus circa ultimum finem, & regulas bene vivendi; ab habitu autem virtutis dicitur homo simpliciter bonus, quia per illum disponitur ad agendum ex præscripto rectæ rationis.

Dicitur 2. *moralis*, quia habet pro objecto immediato aliquid creatum, nempe jus alteri reddendum: quo differt virtus moralis a theologica; hujus enim objectum materiale saltem primarium est Deus, & formale aliqua divina perfectio; illius vero tam materiale, quam formale, est aliquid creatum.

Dicitur 3. *ad reddendum alteri jus suum*, idest quod stricta obligatione debetur.

Debitum ergo aliquando latius sumitur pro præcepto; quo sensu objectum misericordiæ dicitur debitum, quando pauperis indigentia postulat eleemosynam: 2. debitum sumitur strictius pro eo, quod ita debitum est, ut nisi tribuatur, per se fundet obligationem dandi alias, aut restituendi, quia non tam nostrum est, quam alienum; quod autem debitum est hoc posteriori modo, supponit jus in eo, cui sic debetur, seu facultatem utendi, vel obtinendi rem sic debitam.

Additur in definitione, *ad æqualitatem*, quæ æqualitas consistit in commensuratione rei debitæ cum jure alterius: ita si centum nummi sint debiti, eorum solutio, quam justitia postulat, commensurata est juri creditoris: ergo si non reddatur æquale, non erit perfecta justitia; justitia enim idem est, ac æquitas, seu æqualitas.

Q. 4. *Quomodo definitur jus?*

R. Definitur potestas legitima ad rem aliquam obtinendam, vel ad ejus usum, vel ad aliquam functionem, aut quasi functionem: aut negationem functionis, cujus violatio constituit injuriam.

Dicitur 1. *potestas*, quæ nihil aliud est, quam habitudo ad id, ad quod dicimus jus habere, seu posse aliquid: concipitur autem hæc habitudo vel per modum potentiæ passivæ, quale est jus, quod habet civis, ut a Magistratu gubernetur; vel per modum potentiæ resistendi, quale est jus, quo quis impedire potest, ne alter muros altius extollat, ne fenestram aperiat in ipsius area; hæc enim potestas non est aliquid physicum, & reale, sed morale dumtaxat, seu sola hominum opinione, sive etiam naturæ beneficio con-

concessum, quod secundum communem æstimationem sufficit ad varios effectus producendos: non quasi tales effectus procedant effective, & physice a tali potestate; sed quod ab ea tantum habeant; ut sine injuria exerceantur.

Supponit tamen nonnumquam illa potestas physicum aliquid, saltem ea, quæ est per modum potentiæ activæ: v. g. potestas docendi in doctore supponit scientiam, & capacitatem interpretandi.

Dicitur 2. *legitima*, idest lege concessa, seu legi conformis, quia potestas, quæ secundum legem non competit alicui, jus non est, sed vis, & injuria; lex autem illa vel naturalis est, a qua est potestas hominis ad usum membrorum, ad vim vi repelledam; vel positiva sive divina, a qua est jus recipiendi Sacramenta, sive humana, a qua est jus ad successionem hæreditatis, ad præscriptionem &c.; tot enim sunt juris genera, quot legum: quamquam hæc diversitas non facit diversitatem in habitu justitiæ, quæ eodem modo se habet, sive jus pendeat a lege naturali, sive a positiva tantum; consuetudo autem ad legem positivam reducitur.

Dicitur 3. *ad rem aliquam obtinendam, vel ad ejus usum &c.*; quæ particulæ objectum juris explicant; nam jus habemus vel ad rem obtinendam, ut fundum paternum per successionem hæreditariam; vel ad ejus usum, colligendo fructus; vel ad functionem, ut ad jus dicendum; vel quasi functionem, ut ad retinendum dominium, aut functionem, in qua sumus; vel denique negationem functionis, ut ad non militandum, vel non solvendum aliquod tributum, quemadmodum competit clericis.

Q. 5. *Quodnam est objectum materiale justitiæ?*

R. Res debita secundum æqualitatem reddenda, quia illud est objectum materiale alicujus virtutis, circa quod virtus illa versatur: atqui justitia versatur circa rem debitam ad æqualitatem reddendam.

Dices. Justitia versatur etiam circa passiones, quia vir justus debet eas temperare: ergo.

Nego antecéd.: ad cujus confirmationem, distinguo: debet temperare per auxilium aliarum virtutum, concedo; per justitiam proxime, & directe, ne-

nego. Itaque hæc ratio ostendit solum, justitiam imperare actus aliarum virtutum, nec posse haberi in statu perfecto sine earum consortio: quemadmodum charitas indiget mansuetudine, quæ iram cohibeat, temperantia, quæ libidinem comprimat, fortitudine, quæ audaciam, & timorem dirigat, liberalitate, quæ contra avaritiam pugnet: sufficit ergo, ut virtus vincat difficultates circa propriam materiam, & juvetur cæteris virtutibus, ut alienis difficultatibus non impediatur: alioquin omnes virtutes in unam essent confundendæ.

Instas. Justitia per se, & proxime inclinat voluntatem ad reddendum unicuique, quod suum est: ergo & appetitum, & omnes ejus passiones.

Nego cons.; nam, ut ait S. Thomas, *Passiones per se non ordinantur ad alterum, sed solum ad conservationem individui, in quo sunt, quamvis effectus earum, scilicet actiones exteriores, sint ad alterum ordinabiles.*

Q. 6. Quodnam est objectum formale justitiæ?

R. Est res, quatenus debita, & ad æqualitatem reddenda, quia objectum formale est ratio, sub qua tendit habitus, vel potentia in suum objectum materiale: sic visibilitas est objectum formale visus, quia visus tendit in colores, quatenus visibiles sunt: atqui justitia versatur circa rem externam, v. gr. pecuniam, quatenus debita est, & secundum æqualitatem reddenda: ergo.

Qu. 7. *Justitia est ne virtus distincta a reliquis virtutibus?*

R. Est, quia habet objectum formale distinctum; nulla enim alia virtus tendit ad reddendum alteri debitum ad æqualitatem: temperantia verb. gr., & fortudo non respiciunt quid alteri debeatur, sed quid deceat eum, in quo sunt, illa in temperandis voluptatibus, ista in moderandis audacia, & timoribus: spectat quidem religio debitum Deo; pietas debitum parentibus, & patriæ; observantia debitum majoribus ratione gubernationis: sed cum ejusmodi personis æquale reddi non possit, sequitur, illas virtutes a perfecta ratione justitiæ deficere: gratitudo quidem inclinat ad reddendum alteri quantum acceptum est; sed debitum ex gratitudine diversum est a debito ex justitia; nam debitum ex justitia non tam nostrum est

quam alienum, adeo ut, si illud retineamus, teneamur ad restitutionem, possumusque in judicio cogi ad reddendum; quod non convenit debito ex gratitudine; nam si quis fuerit ingratus erga alium, poterit absolvi, & veniam consequi absque eo quod alteri restituat; nec qui beneficium contulit, potest cogere alterum ad aliquod munus dandum, quia etsi debitum sit ex gratitudine, tamen non censetur ejus, cui debitum est, & hoc diligenter est notandum.

Q. 8. *Quare dicitur justitia versari circa medium rei?*

R. quia spectat semper æqualitatem respectu cujusque, nec habet rationem nobilitatis, aut ignobilitatis; contra vero aliæ virtutes ita versantur circa suum objectum materiale, ut conditionem etiam personæ spectent: v. g. temperantia pro diversitate personarum determinat mensuram alimentorum.

Neque vero inde colligat, justitiam nullo modo rationis medium observare; nam ex Philosopho 2. Ethic. cap. 4. non quicumque justa agit, is justus est, nisi eadem juste agat, id est ex intentione recta; sed in hoc differt justitia ab aliis virtutibus moralibus, quod istæ versentur tantum circa medium rationis, cum justitia versetur circa medium rei, & medium rei sit illi medium rationis.

Q. 9. *Justitia præstat ne ceteris virtutibus moralibus?*

R. Minime: 1. enim legalis justitia, quæ proxime spectat bonum commune, est præstantior particulari, quæ proxime non spectat bonum commune: 2. religio, pietas, & misericordia sunt justitia præstantiores; nam religio spectat cultum Dei, qui est quid præstantius, quam res proximo debita; pietatis etiam debitum præstat debito justitiæ, cum illud spectet parentes, hoc spectet alterum, sive sit parens, sive non; misericordia denique præferenda est justitiæ, tum quia misereri maxime superioris est, ut ait S. Tho. 2. qu. 30. art. 4. & proprium Deo, cum & in hoc manifestari dicatur ejus omnipotentia; tum quia melius est, ceteris paribus, dare gratis, quam ex debito.

Justitia tamen nobilior est temperantia, & fortitudine, quia temperantia, & fortitudo spectant tantum bonum privatum; justitia vero particularis publicum: non quasi ejus sit primo per se spectare bonum commune,

mune, quod est justitiæ legalis; sed quia actus justitiæ particularis ad omnes se extendunt, magisque conducunt ad bonum commune tuendum, servandamque pacem publicam; si enim cuique tribuatur quod suum est, pax publica servatur.

Dices. Fortitudo etiam utilius est bono publico, & hoc habet supra justitiam, quod versetur circa difficiliora: ergo nobilior est justitia: confirmatur: Martyres, & Hereos ceteris præferuntur ob animi fortitudinem.

R. 1. Fortidudinem esse solum utilem in bello, justitiam vero in bello, & in pace: 2. virtutem non eo præcise esse perfectiorem, quod versetur circa difficiliora, nisi & versetur circa meliora; porro justitia versatur circa meliora, cum sit ad promovendum bonum, fortitudo ad removendum malum: ad confirmationem respondeo, Martyrum fortitudinem magni fieri per accidens, & præstantiorem esse justitia ratione charitatis, quæ maxime elucet in martyrio juxta illud Jo. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.*

CAPUT II.

De divisione Justitiæ.

Q. 1. QUomodo dividitur Justitia?

R. Dividitur in legalem, commutativam, distributivam, & vindicativam.

Probatur hæc divisio ex triplici ordine, qui est in republica: primus est singularum partium ad bonum totius reipublicæ: secundus est partium reipublicæ inter se: tertius totius reipublicæ ad partes, sive ut eas remuneret propter merita, sive ut eas puniat propter demerita: virtus, quæ disponit singulas partes ad bonum totius reipublicæ, est justitia legalis; quæ disponit partem ad partem, ut contingit in contractibus, & commutationibus, est justitia commutativa; quæ dirigit totam rempublicam ad partes, ut eas remuneret, est justitia distributiva; ut puniat, est vindicativa.

Q. 2. *Quid est justitia legalis?*

R. Est virtus firmans voluntatem privati ad tribuendum reipublicæ debitum, scilicet procurandum bonum commune, & præponendo illud privato.

Q. 3. *Justitia legalis est ne virtus distincta ab aliis?*

R. Est, quia illa virtus specialis est, quæ habet objectum formale a ceteris virtutibus distinctum: atqui talis est justitia legalis; spectat enim bonum communitatis, seu bonum publicum, quatenus publicum est, quod nulli alteri virtuti convenit: ergo.

Dices. Justitia legalis dicitur complexio omnium virtutum: ergo non est specialis virtus. Dist. antec. dicitur complexio omnium virtutum directive, quatenus omnes virtutes ad bonum commune refert, conc. formaliter, quasi sit ipsa omnis virtus, nego antec. quia habet objectum speciale: si charitas imperat omnibus virtutibus, & earum actus refert ad Deum tanquam ad proprium objectum.

Q. 4. *Quotuplex est justitia legalis?*

R. Duplex: prima dicitur imperans, & nomothetica: secunda exequens, seu ministerialis: illa residet in principe, vel in magistratu, quatenus dirigit actus omnium civium sibi subditorum ab bonum commune; hæc in civibus, quando amore boni communis obediunt, & observant ea, quæ legibus continentur.

Q. 5. *Quid inde sequitur?*

R. Duo sequuntur: primum: sicut charitas comites habet omnes virtutes, nec sine illis Deus eam infundit, quia proprius effectus charitatis est servare omnia mandata, & facere, quæ Deo placent juxta illud Jo: 54. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*; sic nec justitia legalis consistere potest sine ceteris virtutibus, cum omnes concurrere debeant ad bonum publicum: secundum, quod rara sit admodum justitia legalis; quis enim subditus amore boni publici obedit magistratibus? quis capessit dignitatem, aut aliquod officium in republica intuitu boni publici? nonne ista emuntur, quomodo emeret aliquis fundum propter proprium commodum? quid attendunt plerique in dignitatibus constituti, nisi quid, & quantum propter illas sibi debeatur; quanta obedientia, quantus honos, quanta retributio, aut quantus proventus? utinam ejusmodi vitia usque ad sanctuarium non penetrarent.

Q. 6. *Justitia legalis est ne justitia proprie dictam.*

Minime, quia non est sufficienter ad alterum, cum

per

per justitiam legalem civis ad communitatem, cujus est pars, & quatenus est pars, ordinetur.

Advertes tamen, cum justitia legali sæpe concurrere justitiam commutativam, duplex enim ratio in magistratu est attendenda: prima pars est particularis personæ, secundum quam pasciscitur quodammodo cum republica, ut honorarium, vel certe honorem accipiat a civibus in præmium administrationis suæ; secunda est capitis communitatis, cujus interest salutem totius corporis publici procurare, 1. modo agit ex justitia particulari: 2. non item; unde multa facit in bonum commune, quæ si non faceret ad restitutionem non teneretur, ut si magnos velit facere sumptus ad reipublicæ splendorem, & utilitatem: obligatur igitur ad restitutionem non quatenus reipublicæ caput est, & pars præcipua totius commuuitatis; sed quatenus ut persona privata honorarium a republica percipit in mercedem laboris, quem ex justitia sustinere tenetur, v. g. ad jus dicendum, pestiferos coercendos.

Q. 7. *Quid est justitia commutativa?*

R. Est virtus firmiter inclinans privatum ad reddendum alteri privato æquale secundum proportionem arithmeticam in actionibus, in quibus inter se communicant, seu in commutationibus, quales sunt contractus; & hæc sola species justitiæ habet pro objecto jus strictum, cujus violatio obligat ad restitutionem.

Q. 8. *Quid est justitia distributiva?*

R. Est virtus inclinans communitatem, seu eum, qui illam repræsentat, qualis est magistratus, ad distribuenda civibus officia, munera, & onera juxta proportionem geometricam; unde justitia distributiva principaliter residet in principe, aut magistratu, ad quem pertinent ejusmodi distributiones: in privatis autem secundario residet, quatenus eos disponit, ut justam distributionem ament, eique legitime factæ acquiescant.

Q. 8. *Quomodo differunt proportio arithmetica, & geometrica?*

R. Proportio arithmetica est numeri ad numerum, seu æqualitas rei ad rem; geometrica vero est proportionis ad proportionem, quod clarum redditur exemplo sequenti: v. g. tres nummi proportionem arithmeticam habent cum jure, quod est in credito-

re tot nummos percipiendi: si autem centum nummi sint distribuendi decem militibus, secundum eorum dignitatem, & meritum, si ille, cujus dignitas est ut duo, accepturus sit sex nummos, is, cujus dignitas est ut quatuor, debet accipere duodecim.

Unde patet 1.: proportionem geometricam reperiri etiam, ubi partes sunt inæquales, nam sex, & duodecim sunt inæqualia, & tamen in allato exemplo proportionem habent; sicut enim sex superans duo duabus partibus, pari proportione duodecim superant quatuor: 2. in justitia distributiva non conferri rem cum re: sicut in commutativa, sed meritum, & dignitatem unius personæ cum merito, & dignitate alterius.

Q. 1. *Quid est justitia vindicativa?*

R. Est virtus reddens malefactori debitam pœnam culpæ adæquatam.

Dicitur 1. *virtus*, quia bene disponit principem, judicem, superiorem ad alterum, nempe malefactorem.

Dico, *superiorem*; nam vindicta vetatur privato, & præcipitur superiori tanquam Dei ministro juxta illud Rom. 13.: *Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.*

Dicitur 2. *debitam pœnam*, non quidem civili obligatione, strictoque jure, ita ut malefactori irrogaretur injuria, nisi ei infligeretur pœna juste promerita.

Dicitur 3. *culpæ adæquatam*, justitiæ enim vindicativæ est adæquare pœnam culpæ, ut pro mensura delicti sit plagarum modus, sicque fiat reparatio injuriæ, ipse malefactor, & alii ab inferenda injuria coerceantur.

Ex his patet, justitiam vindicativam ad distributivam esse revocandam: nonnulli tamen, ut S. Th. 2. 2. q. 91. art. 4., ad commutativam eam revocant, quia per justitiam punitivam judex constituit æqualitatem inter partem offendentem, & offensam: siquidem per offensam reus mansit in lucro ex Philosopho: censetur autem illud ammittere, dum punitur sicut & persona offensa suum quodammodo resarcit damnum, quantum resarciri potest, quando ejus dolori satisfit: sed hæc explicatio videtur habere suum locum, ubi pœna talionis viget, sicut olim apud Judæos, quibus dictum fuit: *Oculum pro oculo, & dentem*

tem pro dente, quam legem Christus Dominus sustulit prohibens privatis vindictam Matth. 5.

Q. 11. *Justitia distributiva est ne justitia stricte sumpta?*

R. Minime, quia officia, & bona communia reipublicæ non sunt stricto jure debita: quod explicari potest exemplo ejus, qui habet eleemosynas pauperibus distribuendas; si enim in distributione aliquos prætermittit, non facit illis injuriam, nec isto potestatem habent exigendi partem pecuniæ distribuendæ, quia liberum est distribuenti eligere quos voluerit pauperes, modo vere sint pauperes, & simili inopia laborent: sic magistratus, aut superior ecclesiasticus potest, sine injustitia ex multis dignis eligere quos voluerit ad officia, vel beneficia, nec, qui prætermissi sunt, jus strictum habent, ut illa bona faciant sua.

Nota tamen, sæpius justitiam commutativam conjungi cum distributiva, ideoque superiorem peccare contra justitiam, tenerique ad restitutionem, si violet privatorum jus; sicut jam monuimus ipsum injuste agere erga rempublicam, tenerique ipsi restituere quando non servat pactum cum illa initum, nec impedit curas, propter quas ex quodam contractu, quem innominatum vocant, accipit stipendium, aut honorarium: hujus observationis exempla subjicio.

Primum cum oneribus, tributis, militum hospitio privatos gravat; nec in his servat proportionem; privatus enim quilibet jus strictum habet, ne supra facultates suas gravetur, ut patet ex definitione juris stricte sumpti allata capite præcedenti: quare magistratus tenetur ad restitutionem, si, ut seipsum, parentes, familiares, & amicos levet, alios premat.

Secundum: quando in concursu minus dignum præfert digniori, per concursum enim superior init pactum cum iis, qui se offerunt, dandi beneficium, aut officium ei, qui superaverit; ex pacto autem nascitur jus stricte sumptum, ut patet ex definitione contractus suo loco explicanda.

Tertium: quando bona communia sunt specialiter quibusdam destinata, exemplum sit eleemosynarii, qui accepit a domino pecuniam cuiquam pauperi familiæ distribuendam; in quo casu, si aliis pauperibus il-

lam

lam pecuniam eroget, peccat contra justitiam commutativam respectu familiæ contemptæ; hæc enim jus strictum habet, ut sibi distribuatur illa pecunia, teneturque eleemosynarius ipsi restituere: similiter dux, qui secundum intentionem principis debet dividere spolia urbis expugnatæ militibus, qui eam expugnarunt, tenetur ex justitia commutativa iisdem militibus dividere spolia juxta proportionem geometricam dando dupliciter ei, qui habet meritum ut duo; alias injustus est, teneturque ad restitutionem; quanto vero magis, si majorem partem spoliorum sibi applicet? item si, cum ex dispositione Ecclesiæ, & ex pacto cum fundatore inito, beneficium conferendum sit alicui ex familia fundatoris oriundo, modo dignus sit, conferatur tamen alteri; in hac enim hypothesi dignus contemptus habet jus strictum ad illud beneficium, sicut & ille, qui electus, aut nominatus est a patrono, aut qualibet alia dispositione canonica: unde patet, judices, quando lis movetur super aliquo beneficio, contra justitiam commutativam peccare, si non expendant jura contendentium, & obnoxios esse restitutioni, si propter favorem humanum beneficium adjudicent: cujus jus est magis dubium.

CAPUT III.

De peccatis justitiæ distributivæ oppositis.

Q. 1. *Quomodo vocatur peccatum justitiæ distributivæ oppositum?*

R. Acceptio personarum; ut habetur Jacobi 2.

Q. 2. *Quomodo definitur acceptio personarum?*

R. Definitur peccatum, quo in distributione bonorum communium non attenditur causa, seu titulus, cur aliquis plus, minusve debet accipere, sed ipsius persona, seu personæ conditio nihil ad prædictam distributionem faciens: ut si princeps, aut prælatus, omissis dignioribus, conferat minus dignis officia reipublicæ, vel Ecclesiæ beneficia, quia sunt consanguinei, aut amici.

Ad-

Advertes, ad peccatum acceptionis due requiri: primum, ut qui distribuit, teneatur ex justitia vel erga rempublicam, vel erga subditos distribuere, quia bona illa, quæ distribuit, non sunt sua, sed reipublicæ: secundum: ut in distribuendo spectetur aliqua conditio personæ nihil ad distributionem faciens, & quæ non reddat eum, cui datur officium, vel beneficium, digniorem, aut utiliorem reipublicæ, vel Ecclesiæ: hinc in Deum non potest cadere acceptio personarum; etiamsi alteri ex duobus æqualiter dispositis, immo indigniori conferat majora gratiæ auxilia; 1. quia nemini quidam debet; 2. quia semper habet justissimam causam, cur unum alteri præferat, ut gratiam suam magis commendet; 3. quia præferendo indignum facit illum digniorem; bonitas enim major, vel minor provenit ex gratia majori vel minori.

Q. 3. *In quorum bonorum distributionibus locum habet acceptio personarum.*

R. 1. In distributionibus juris, quando judex in ferenda sententia considerat personam potius, quam æquitatem causæ contra illud Levit. 19.: *Non considères personam pauperis, nec honores vultum potentis: juste judica proximo tuo*; ubi Deus prohibet, ne judex moveatur miseria pauperum, aut auctoritate potentum, dum fert sententiam: & Prov. 18.: *Accipere personam in judicio non est bonum*: porro judex potest peccare peccato acceptionis non solum ferendo sententiam contra æquitatem causæ, sed etiam causas pauperum differendo, causas vero potentum expediendo, vel uni parti concedendo longiorem terminum ad probandum, vel inquirendum, quam alteri, cum tamen par utriusque sit ratio.

Dices. Judicis arbitrio relinquitur, ut terminos vel extendat, vel restringat: ergo non facit injuriam parti adversæ, si amico concedat longiorem terminum.

Disting. antec.: relinquitur arbitrio, prout expediens visum fuerit, & causa postulaverit, concedo: ut pro sua libidine, & gratificandi studio uni possit concedere longiorem terminum, quam alteri, maxime cum notabili partis incommodo, nego antecedens.

1. Acceptio personarum habet locum in distributione onerum reipublicæ; hæc enim justa pro-

portione distribui debent: si quidem quilibet habet jus, ne minus gravetur; necessario autem aliqui nimis gravantur, ubi non servatur justa proportio.

3. In distributione officiorum sæcularium; hæc enim sunt bona quædam communia reipublicæ instituta in ipsius commodum, quorum distributio pertinet ad principem; unde tenetur jure naturæ ea maxime idoneis, & reipublicæ utilibus conferre.

4. In exhibitione honoris, seu reverentiæ, ut si quis in publico consessu non assignet locum, qui ratione gradus debetur: id expresse prohibetur in ep. cathol. S. Jac. c. 2. his verbis: *Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida; introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hic, bene; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum, nonne..... facti estis judices cogitationum iniquarum?*

Advertit S.Chrysostomus, non ex vitio acceptionis personarum, sed ex mera charitate divitem aliquando præferri pauperibus, quia fragilior est, minusque fert alios sibi præferri, quam pauperes; unde si quis eo motivo, ne scandalizet divitem, prius illum alloquatur, quam pauperem, exercebit actum charitatis, comparandusque sit medico sapientissimo, qui primo loco subvenit iis ægris, quos sine magno eorum incommodo differre non potest.

Titulus autem, ob quem debetur alicui honor, est excellentia naturæ rationali congruens, quæ consistit in sapientia, virtute, & dignitatis gradu; nullæ enim aliæ perfectiones reddunt hominem excellentem, & honore dignum.

5. Acceptio personarum reperiri potest in collatione beneficiorum, in electione, & præsentatione ad illa: siquidem jure naturali, & positivo debet conferri dignioribus, id est iis, qui creduntur melius officio functuri: unde si consanguinitas, amicitia, aut quid simile nihil ad officium pertinens in electione, præsentatione, vel collatione spectetur, omissis dignioribus, committitur vitium acceptionis personarum.

Q. 4.

Q. 4. *Licet ne officia sæcularia vendere?*

R. Absolute licitum est, quia sunt res mere humanæ, & pretio æstimabiles: ut autem licite vendi possint, hæ requiruntur conditiones: 1. ut vendens habeat auctoritatem; 2. ut vendantur digniori, quantum fieri potest: 3. ut pretio moderato; 4. ut id censeatur necessarium, vel utile bono publico, quia hæc officia non sunt bona superioris propria, sed reipublicæ communia, quorum administrationem committit ei, qui præsidet utilitatis communis causa.

Q. 5. *Quale est peccatum acceptio personarum?*

R. Ex genere suo est mortale, quia fit cum injuria proximi: potest tamen fieri veniale ex levitate materiæ, ut si in loco accumbendi ad mensam præferatur minus dignus digniori.

Qu. 6. *Est ne peccatum mortale conferre beneficia minus dignis, dignioribus omissis?*

R. Certum est peccare eum saltem venialiter, qui relicto digniore eligit minus dignum: 1. quia agit contra justitiam distributivam, ut patet ex dictis: 2. quia id prohibetur in Jure canonico; nam c. unico: *Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur*, sic scribit Innocentius III. *Non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium in personam magis idoneam dispensare*; & sessione 12. Concilii Basileensis decernitur, *Ut electores jurent Deo, & sanctæ Ecclesiæ patrono, in qua est Prabenda, se electuros, quos noverint digniores*: 3. quia id communiter docent SS. Patres: Origenes in cap. 8. Levit., ubi Dominus miraculo ostendit, se elegisse Aaronem in sacerdotium ex omnibus principibus collectis tanquam præstantissimum, sic habet: *Requiritur ergo in ordinando Sacerdote etiam populi præsentia, ut sciant omnes, quod, qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sapientior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur in sacerdotium*; & S. Gregor. expendens quod Scriptura dicit de Saule 1. Reg. c. 10., nempe quod cæteris præmineret, & non esset melior illo in Israel, fuse docet, doctissimum, & dignissimum esse eligendum: S. Hieron. in c. 1. ep. ad Titum sic scribit: *At nunc cernimus, plurimos hanc rem* (electionem) *beneficium facere, ut non quærant eos, qui plus pos-*

possint Ecclesiæ prodesse, sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti; S. Chrysost. lib. 3. de sacerdotio eadem docet his verbis: *Equidem non opinor aliunde in Ecclesia tam multas turbas nasci, quam ex Episcoporum, & Antistitum electionibus casu potius, ac temere, quam diligenter, & accurate factis, num caput valentissimum esse oportet*: item S. Aug. epist. 29.: *Quis ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere, & sapientiore?* similia docent Jurisperiti, & omnes Doctores scholastici: sufficiet referre verba S. Thomæ, qui diserte responsionem nostram confirmat; nam 2.2. q.63. a.2. ad 3. sic habet: *Ut electio non possit impugnari in foro judiciali, sufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia sic omnis electio posset habere calumniam; sed ad conscientiam eligentis necesse est eligere meliorem vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum commune*; & ad 1. docet ibidem, prælatum posse eligere consanguineos, si æque digni sint; non autem si alii sint digniores: & quodlibet 6. ar. 9. ait: *Non ergo Episcopus tenetur semper meliori simpliciter, idest sapientiori, sed tenetur dare meliori quoad hoc, hoc est quoad hoc beneficium; non enim potest esse, quod unum præferat alteri, nisi propter aliquam causam, quæ siquidem pertineat ad amorem Dei, & utilitatem Ecclesiæ, quantum ad hoc ille est: si autem illa causa ad hoc non pertinet, erit acceptio personarum, quæ tanto est gravior, quanto rebus divinis committitur*: 4. quia beneficia primario sunt instituta ad cultum Dei, & Ecclesiæ utilitatem; secundario sunt in præmia virtutum, quibus digniores in Ecclesia honorentur, & juventur: atqui est contra utrumque finem, si digniores, & Ecclesiæ utiliores omittantur, & in eis conferendis spectetur consanguuinitas, aut privata amicitia, aut commendatio potentum: confirmatur exemplo cujuscumque patrisfamilias, qui non ferret, si æconomus negligeret familiæ commoda; ut gratificaretur consanguineis, aut amicis, si v. gr. conducendi essent servi, optimos pro consanguineis eligeret, & mediocriter bonos domino reservaret; si quid emendum foret, omnia in suum majus commodum converteret, aut amicorum, v.g. meliores merces, equos generosiores,

e contra si quid vendendum esset de rebus domini sui, rejectis mercatoribus, qui pretium summum offerrent, traderet amicis viliori pretio, justo tamen: porro in domo Dei œconomi sunt, non domini, qui Ecclesiæ beneficia distribuunt juxta illud Matth. 24.: *Quis, putas, est fidelis servus, & prudens, quem constituis Dominus super familiam suam?*

Ergo peccant contra fidelitatem: si cum possint digniorem reperire, vel etiam præsentem habeant, eligant minus dignum; & hæc ratio probat, jure naturali teneri collatores, seu patronos eligere digniores, ac proinde nulla dispensatione, nulla consuetudine, seu usu contrario posse quemquam excusari, quia contra jus naturale, & divinum nulla est præscriptio.

Confirmatur iterum exemplo Christi Domini, cui non satis fuit eligere dignum, sed clare nos docuit Joan. 21., se velle digniorem; nam affirmantem S. Petrum eum diligere, iterum interrogavit, an plus ceteris illum diligeret: *Diligis me plus his?* & cum ei satisfecisset, commisit ei curam suæ Ecclesiæ; *Pasce oves meas*.

Videri posset, eos, qui solum vel permutant beneficia, vel resignant, vel præsentant, excusandos esse, si omisso digniore elegerint minus dignum, quia in potestate est superioris rejicere eum, quem sic elegerint, vel præsentaverint: sed futilis est hæc excusatio; tum quia possent eadem ratione non solum eligere, aut præsentare minus dignum, sed etiam absolute indignum; tum quia peccant contra justitiam distributivam cujus est distribuere bona communitatis secundum proportionem geometricam iis, qui amplius merentur; beneficia enim non sunt propria resignantis, aut permutantis bona, sed Ecclesiæ; tum quia sua permutatione, & electione jus tribuunt ei, qui non debet habere, cum supponatur alter dignior, nec in foro externo possit rejici dignus, si electus, aut, præsentatus fuerit: quare in hoc casu non est in potestate superioris corrigere præsentationem, electionem, resignationem, & permutationem; tum denique quia judex inferior peccat, si aperte contra formam juris ferat sententiam eo prætextu, quod, cuem damnavit, possit recurrere ad superiorem judicem, qui priorem sententiam reformabit.

Di-

Dices. Ex c. *Cum dilectus de Elect.* sufficit eligere bonum, nec requiritur, ut melior eligatur: ergo.

R. 1. hæc verba citari tamquam Innocentii III., qui supra docebat, personam magis idoneam esse eligendam: ut itaque Innoc. III. sibi non videatur contrarius.

R. 2. cum S. Thom. quolibeto 8. q. 4. art. 6., decretalem intelligendam esse hoc sensu, quod non semper oportet eligere meliorem simpliciter, sed eum, qui magis utilis erit in illo beneficio, ad quod eligitur: *Possibile enim est*, inquit S. Doctor, *quod illi, qui in charitate perfectior est, deficiant multa, quæ requiruntur ad hoc; ut aliquis sit prælatus idoneus, quæ in alio, qui minoris est dignitatis, inveniuntur, ut sunt scientia, industria, potentia, & alia ejusmodi, quæ, etsi non faciant meliorem simpliciter, faciunt tamen meliorem ad hoc beneficium*: addit S. Thom., *decretalem posse etiam intelligi quantum ad forum contentiosum, in quo non reprobatur electio, quia magis idoneus potuisset inveniri, dummodo ille, qui eligitur, sit revera idoneus*.

Ex his patet, multo magis peccare eum qui eligit, aut præsentat indignum, aut ei resignat, sive confert aliquod beneficium: indignum autem voco, qui in alicujus peccati mortalis versatur habitu, quia cum omne beneficium sit propter aliquod officium spirituale, & sacrum a beneficiario præstandum nomine Ecclesiæ, certum est hominem peccato mortali infectum, legitime non posse illo fungi officio, ac proinde indignum esse, cui aliquod beneficium conferatur: ita S. Thom. cit. artic. quodlibeti 8.: *Dicendum est ergo*, inquit, *quod oportet eligere ad prælationem, vel ecclesiasticum officium aliquem, qui sit bonus simpliciter, quia per quodlibet peccatum mortale aliquis redditur indignus ad quodlibet spirituale exercendum*.

R. 2. Est peccatum mortale eligere dignum, relicto digniori, ad beneficia, quibus cura animarum est annexa: circa hanc responsionem nulla jam potest esse controversia, cum fuerit definita in Concil. Trident. sess. 24. cap. 11. de reformat. his gravissimis & clarissimis verbis: *Omnes vero, & singulos, qui ad promoti-*

motionem præficiendorum quodcumque jus quacumque ratione a Sede Apostolica habent ... hortatur (S. Synodus) *& monet, ut in primis meminerint, nihil se ad Dei gloriam, & populorum salutem utilius posse facere, quam si bonos Pastores, & Ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant; eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curaverint*: atque ut nullus decretum tam claris verbis conceptum suis explicationibus obscurare, & depravare posset, obstitit Pius V. in sua Constitutione, quæ est 33., in qua sic habet: *Ut non solum dignis, sed etiam magis idoneis repertis juxta Concilii Tridentini decretum Parochiales Ecclesiæ conferantur volumus, & eadem auctoritate decernimus. Quod si Episcopus minus habilem posthabitis magis idoneis elegerit, possint ii, qui rejecti fuerint, a mala electione hujusmodi ad Metropolitanum appellare.*

Ex hoc decreto authentice sic explicato mirari licet temeritatem, & præsumptionem nonnullorum Theologorum, qui nimium faventes hominum cupiditatibus, etiam nunc docent, licere eligere dignos posthabitis dignioribus, Conciliique decretum, non obstante Pii V. explicatione, interpretantur, vel potius depravant in hunc modum: *Cum dixit Concilium Tridentinum*, inquiunt, *eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui non quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovens, Concilium vult 1. videtur per hoc* digniores *non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparativo pro positivo; vel 2. locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos...; vel tantum loquitur 3., quando fit concursus*: sed ut obstruatur os hominum loquentium iniqua, accessit anno 1679. censura Innocentii XI., in qua damnavit hujusmodi Theologorum propositionem, ut *scandalosam, & in praxi perniciosam*, prohibuitque eam doceri sub pœna excommunicationis latæ sententiæ Pontifici Romano reservatæ.

Nec dicant adversarii, hanc censuram non fuisse in

Gallia receptam; nam 1. nihil inde lucrari possunt, nisi quod non incurrant pœnam excommunicationis, qui in regno damnatam propositionem docuerint: sed semper erit verum in Gallia, & ubique terrarum citatam propositionem a Sede Apostolica, ad quam pertinet explicare decreta Concilii Tridentini, fuisse damnatam uti scandalosam, & in praxi perniciosam atque decreto Concilii Tridentini contrariam: 2. Clerus Gallicanus anno 1700. eamdem propositionem sua censura notavit tamquam Concilio Tridentino contrariam & Ecclesiæ utilitati, ac saluti animarum, quæ a Pastorum delectu præcipue pendet, adversam.

Probatur etiam ratione nostra responsio. Quid in re gravi fidem debitam violat, lethaliter peccat: atqui eligens minus dignum, relicto digniori, fidem debitam violat in re gravi, ut patet exemplo œconomi in prima responsione mox allatæ: ergo.

Confirmatur. Qui magis idonei censetur verius dicerentur minus inepti ad curam animarum; non enim dicuntur magis idonei per ordinem ad officia exhibenda, quibus semper minus sufficiunt, quantiscumque fulgant dotibus; sed solum per comparationem ad eos, qui minoribus dotibus sunt instructi; namque experientia constat, sub regimine eorum, qui magis idonei censentur, multos defectus contingere, nonnumquam oriri scandala, & difficultates, quæ præpositus Prioribus dotibus potuisset præcavere, vel statim sopire: unde omnibus perspicuum esse debet, eos graviter peccare, qui animabus regendis minus dignos præferunt dignioribus, Christumque de manibus eorum requisiturum sanguinem suarum, quæ sub imperfecto illo regimine pribunt.

Quod spectat illa beneficia, quibus cura animarum annexa non est, quale sunt Canonicatus, omnes agnoscunt peccatum saltem veniale in iis, qui minus dignos ad illa eligunt, quia ejusmodi electio est contra justitiam distributivam: sed multi contra alios negant esse peccatum mortale, quia (ut ipsi videtur) Ecclesia inde non patitur magnum incommodum: verum illa sententia absolute, & universaliter falsa est, januamque multis abusibus, & corruptelis aperit: quare jure & merito rejicitur a S. Antonino 2. parte tit. 1.

tit. 1. cap. 22. §. 1., a Covarruvia 2. parte §. 7. n. 4. a Cajetano quaest. 67. art. 2., a Navarro de Oratione Miscellan. 38., & ab aliis: itaque

R. 3. Est peccatum mortale, si beneficia sine animarum cura ordinarie conferantur minus dignis, rejectis dignioribus: ita Lessius lib. 2. de benefic. c. 34. dub. 13. num. 66.: dico ordinarie, quia in nonnullis casibus haec beneficia absque peccato etiam veniali sic conferri possunt.

Casus autem illi sunt, si alimenta subministranda sint pastori infirmo, & minus idoneo ad officia pastoralia obeunda, ideoque a cura animarum removendo; item si aliquis Sacerdos, aut Clericus non possit aliter ex inopia revelari, quam si ei conferatur aliquod beneficium simplex, quia ex hujusmodi dispositione Ecclesia commodum percipit, ac proinde laudanda est potius, quam damnanda.

Probatur autem responsio absolute sumpta, quia si patroni, & alii ordinarie non curarent digniores praeferre, peccarent in re magni momenti contra intentionem fundatorum, & fidelitatem, quam debent Ecclesiae; magni enim interest ad Religionis Christianae decus, ut divina officia quam decentissime, ac devotissime celebrentur: Canonici praesertim Cathedralium Ecclesiarum doctrina, & pietate praeluceant, Episcopi cooperatores esse possint, meritoque Ecclesiae Senatus dicantur, quemadmodum loquitur Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 12.; ubi propterea expetit, ut saltem dimidia pars Canonicatum in Cathedralibus Ecclesiis, & collegiatis insignibus conferatur tantum Magistris, vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia; vel iure Canonico.

Porro bonum illud tam necessarium, tamque expetendum numquam assequetur Ecclesia, nisi deposito omni favore humano, & carnali affectu digniores praeferantur: atque ut vis hujus argumenti clarius pateat, expendendum est, quinam vulgo censeantur digni comparati cum dignioribus.

Dignus censetur infelici hac nostra aetate, in quem non cadunt illa flagitia, quae humanis puniuntur legibus, & reos infamia aspergunt, quamvis bonis inhiet temporalibus, & in carne ambulans

Deo placere non possit; qui faciliora Breviarii loca sic interpretatur, ut in paulo difficilioribus hæreat, sensumque integrum eorum, quæ legit, nec assequatur, nec spiritualem fructum inde percipiat; qui denique tritis quæstionibus ad sacros ordines accedentibus proponi solitis utcumque facit satis, licet interim rerum theologicarum sit omnino ignarus, nec ad earum studium rudi ingenio pateat accessus, Scripturaque sacra sit illi veluti liber obsignatus: ex quo fit, ut cum nec lectio, nec oratio, rerumque divinarum meditatio ipsi sapiant; deploranda quadam necessitate ad externa delabatur, vel negotiis sæcularibus se implicet, vel ludo, venationi, & compotationibus indulgeat, vel saltem inutilibus plane colloquiis, ne dicam perniciosis, etiam cum mulieribus se se immisceat non turpi minus, quam scandaloso otio diffluens.

En digni, quos consanguinei, & amici carnales eligunt Ecclesiæ bono, populorum exemplo, fundatorum votis, qui ea mente bona largiti sunt, ut cultus divini Numinis amplificaretur, & in iis ipsis locis, in quibus liberalitatis suæ monimenta reliquere, nova fieret pietatis accessio, novumque Religionis decus adderetur: porro nemo non intelligit, ista non posse dici serio, seu ad verecundiam eorum, qui tales dignos nuncupant, & eligunt.

Confirmatur, Si beneficia etiam simplicia non darentur nisi dignioribus, inde plures ad virtutem, & studium litterarum incitarentur ignavi, & mente tardiores non per sacros ordines, sed per honestam artem necessaria vitæ subsidia conquirerent, persuasi, quod Ecclesiæ beneficia non conferantur, nisi his, qui ingenio, scientia, virtutibusque præcellunt, sicque mirum in modum floreret Religio: sed cum tanto bono privetur per infidelem eorum dispensationem, qui favore humano, & affectu carnali accipiunt personas, nulla ratione habita majoris meriti, dubium non est, quin infideles illi dispensatores reos se constituant gravioris peccati.

Hæc ratio efficaciter concludit primo quoad eos, qui sua beneficia resignant, aut permutant, qui resignandi, & permutandi facultatem ab Ecclesia acceperunt cum eodem onere, quo obligantur prælati:

secun-

secundo quoad principes, & illos omnes, qui reipublicæ officia distribuunt, quia nisi in his summa cura adhibeatur, respublica impletur ministris ambitiosis, & avaris, qui omnia ad sua commoda detorquent; jura negligunt, & undique corradendo colligunt, ex quibus nonnisi omnis ordinis, publicæque tranquillitatis subversio expectari potest.

Quamobrem in re tanti momenti, ait Lessius lib. 2. cap. 32. dub. 3. num. 19.: *Tenentur superiores sub peccato mortali dare operam, ut quam maxime idoneis conferantur talia officia*: addit idem auctor: *Aliquando tam multos abusus irrepere, ut ii, qui alias videri possent idonei, in tali rerum statu indigni censendi sint, ac proinde principem tum maxime teneri præficere digniores, qui soli in illa hypothesi simpliciter digni habendi sunt.*

Quibus autem dotibus ornati esse debeant qui ad officia publica eligantur, docet Scriptura Exodi 18. his verbis: *Provide de omni plebe viros potentes, timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam: & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos*: in quibus verbis quatuor dotes notantur iis necessariæ, qui aliis præficiuntur: prima, ut sint potentes, nempe sapientia, & animi fortitudine, ne extimescant faciem potentis, & ponant scandalum in æquitate sua, ut dicitur Eccli. 7. vers. 6.: secunda, ut timeant Deum, quia timor Dei expellit timorem humanum, & ad ea, quæ sunt justitiæ, sectanda compellit, scriptum est enim Eccli. 25. vers. 14. *Timor Dei super omnia se superposuit*: & cap. 15.: *Qui timet Deum, faciet bona*: tertia, ut sit in eis veritas, id est neminem decipiant, sed præstent, quod promiserant, & quod legibus præscribitur: quarta, ut sint odientes avaritiam, id est non studeant opibus accumulandis, multo minus munera accipiant; hic est enim maximus justitiæ scopulus, ut idem Lessius notat.

Objiciuntur nonnulla. Primum, jura sive antiqua sive nova, præsertimque Concil. Tridentini sess. 5. cap. 3. de reformat., solum requirunt, ut beneficia conferantur dignis, quibus succinunt Canonistæ communiter: secundum, juxta antiquos

canones non solent beneficia conferri, nisi Presbyteris, aut Clericis ejusdem Ecclesiæ, ut patet ex cap. *Nullus*, & cap. *Obitum* distinct. 61.: tertium, Apostolus I. ad Timoth. cap. 3., & ad Titum cap. 1. enumerans conditiones Episcopi non requirit, ut sit ceteris omnibus dignior: quartum, sequeretur teneri eum, qui se agnoscit minus dignum, renuntiare beneficio, ad quod electus est.

Respondeo 1., hæc, & similia nimis probare, cum inde concludi possit, etiam sine peccato veniali posse præferri dignos dignioribus, quod est contra omnium sententiam.

Respondeo 2. ad singula. Ad primum, jura illa, præsertimque Concilium Tridentinum velle solum electionem non esse irritandam in foro externo, si electus sit dignus; quod enim grave peccatum admittatur, si rejiciatur dignior, diserte docet cit. sess. 24. cap. 18. de reformat.: eodem modo intelligendi sunt Canonistæ.

Ad secundum, ideo hæc observari, quod plerumque hi soleant esse utiliores suæ Ecclesiæ, quam extranei; magis enim erga eam afficiuntur.

Ad tertium, tot conditiones requirit Apostolus, ut rarissimi sint, qui eas omnes impleant.

Ad quartum, 1. hanc consequentiam nihil continere absurdi, maxime cum fulciatur exemplo Sanctorum, qui etsi ingenio, & virtute pollerent, tamen regendis populis impares se judicantes, nonnisi coacti tantum onus subiere; 2. si electus videat se favore electum, & judicio sapientum indignum, debet abjicere; 3. peccat contra justitiam distributivam, si petit, ut digniori præferatur; 4. si humiliter de se sentiens alios se digniores existimet, debet sequi consilium viri prudentis, & efficere, ut diligentia sua compenset, quod sibi deesse putat; nam ex dictis dignior est non qui absolute doctior, aut sapientior, sed qui utilior plebi, quam regit: porro qui hæc non præstiterit, si in trutina sanctuarii appensus levis, aut dubii admodum meriti reperiatur, quis pro eo spondere audebit, atque ante tribunal Christi ipsum defendere contra leges humanas, & divinas, & Sanctorum omnium exempla?

CA-

CAPUT IV.

De Juris divisione.

Q. 1. *Quomodo jus strictè sumptum dividitur?* Resp. Dividitur in jus in re, & in jus ad rem.

Q. 2. *Quid est jus in re?*

R. Est potestas legitima in re obtenta tamquam sua, diciturque jus reale, quare habetur per emptionem: & alios contractus, secuta rei traditione.

Q. 3. *Quid est jus ad rem?*

R. Est potestas legitima ad rem obtinendam, sibique obligandam, qualis contingit per stipulationem, donationem, vel emptionem ante traditionem rei; quamquam in Gallia, & alibi fiat traditio per contractum ipsum, in quo venditur v. gr. testatur, se rei possessionem relinquere, adeoque res ei tradita censetur, cui instrumentum traditum est.

Jus ad rem non dat actionem in rem, sed in personam: unde si res tibi vendita, puta vinum, ante traditionem vendatur alteri, eam tibi vindicare non potes, nec urgere emptorem, ut eam tibi restituat; sed habes actionem personalem in venditorem, qui te fraudavit, ut tradat, quod tibi vendidit; jus vero in re dat actionem in re ipsam, unde si res tibi vendita sit, & tradita, quocumque transeat, potes eam vindicare, tamquam tibi obstrictam, quia omnia res transit cum onere, quo affecta est: hinc in beneficiis is, qui prior est in data, ut loquuntur, præfertur cæteris, etiamsi illi prius provisionem, atque possessionem fuerint adepti, quia primus habet jus in re; nam in beneficiis acquiritur jus in re, & quasi dominium per collationem, & acceptationem, absque eo quod traditione sit necessaria, ut patet ex cap. *Si tibi absenti* tit. de Præb. in 6.

Q. 4. *Quanam sunt species juris in re?*

R. Dominium, ususfructus, servitus, jus hypothecæ, & pignas, emphyteusis, feudum, libellus, superficies, & possessio.

Q. 5. *Quomodo dividitur dominium?*

R. In dominium jurisdictionis, & dominium proprietatis.

Q. 6. *Quid est dominium jurisdictionis?*

Resp. Est potestas gubernandi subditos, quo sensu principes domini dicuntur, sed de hoc dominio hic non agitur.

Q. 7. *Quid est dominium proprietatis?*

R. Definitur jus in re se extendens ad omnem ejus usum, & dispositionem, nisi lege prohibeatur: ab hoc dominio quisque dicitur dominus rei suæ, sive ille sit persona privata, sive publica, sive etiam communitas; nam respublica potest possidere bona jure privato instar personæ privatæ.

Dicitur 1. *jus in re*, quæ particula est vice generis, quia dominium omne est jus in re, licet omne jus in re non sit dominium, ut patet ex usufructu, & usu, qui sunt jus in re; nec tamen necessario includunt, aut supponunt dominium: v. gr. locatarius habet usum domus sine ejus proprietate, ac dominio.

Dicitur 2. *se extendens ad omnem ejus usum, & dispositionem*; quæ particulæ habent locum differentiæ, quia solum dominium plenum extendit se ad omnem rei usum, & dispositionem, cum alia jura, ut ususfructus, ad aliquam tantum dispositionem rei se extendat: convenit autem illa dispositio homini comparato tantum ad hominem; non enim eam habet comparare ad Deum, respectu cujus nullus est dominus juxta illud Cantici: *Tu solus Dominus.*

Dicitur 3. *nisi lege prohibeatur*, quia licet dominium se extendat ad omnem usum, & dispositionem rei, tamen hujus facultatis actus lege potest impediri; nam pupillus verb. gr. non potest alienare sua bona usque ad certum tempus, cum tamen sit dominus, ut habetur ad Galatas cap. 4.: idem de amentibus, & furiosis dicendum; atque ut hæ particulæ definitionis melius intelligantur,

Nota, duobus modis aliquem impediri posse, quominus de re disponat: 1. si dispositio non sit contra justitiam, licet ob prohibitionem legis invalida foret: 2. dispositio fiat contra justitiam: si 1. modo aliquid obstet, non desinit esse plenum dominium, quia novum jus non acquiritur sublato impedimento:

ut cum

sic cum pupillus fit major, & tollitur impedimentum legis, nullum novum jus acquirit in bona sua; quemadmodum nullam novam acquirit facultatem qui incipit posse aperire oculos, quos alius ante occludebat; si 2. modo aliquid obstet, erit dominium imperfectum, quia quando tollitur impedimentum, jus aliquod novum acquiritur domino: sic dominus feudi jus novum acquirit, cum ipse incipit sui feudi fructus percipere posse absque cujusquam injuria: similiter novum dominium acquireret, cui concederetur facultas alienandi majoratum, & alia bona vinculata: ex quibus facile intelligitur, quid inter dominium perfectum, & imperfectum intersit: majoratus autem est majori natu competens dominium bonorum, quæ alienari, gravarique non possunt: bona vinculata sunt bona habentia annexum vinculum, ut alienari, gravarive non possint.

Q. 8. *Quanam requiruntur ad dominium?*

R. Duo requiruntur, scilicet titulus, & traditio, nisi lex aliter disponat; requiritur 1. titulus, cujus defectu fur, & usurarius dominium non habent circa pecuniam furto, & usura acquisitam; 2. traditio, ut habetur leg. de Trad. Cod. de Pactis: *Traditionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.*

Dixi, *nisi lex aliter disponat*, quia licet lex ordinarie requirat traditionem, tamen certis in casibus eam non requirit; 1. in beneficiis per solam collationem, & acceptionem jus in re acquiritur, ut supra diximus; 2. in hæreditate; ut enim quis fiat dominus hæreditatis sive ex testamento, sive ab intestato, idest sine testamento, non requiritur aliud, quam ut hæreditas adeatur ex leg. *Cum hæredes* 23. *ff. de acquirenda, vel amittenda possessione*; aditur autem hæreditas, dum acceptatur dicto, vel facto: 3. in legatis; si enim tibi res certa legata sit, hoc ipso, quo hæres acceptat hæreditatem, efficeris ejus dominus, ut habetur leg. *a Titio* 93. *ff. de furtis*, ubi dicitur, *quod res legata recta via ab eo, qui legavit ad eum, cui legata est, transeat*: 4. in donatis ad pias causas, si quid Ecclesiis, Monasteriis, Xenodochiis, & aliis locis piis, aut in redemptionem captivorum donatum sit, sine ulla traditione acquiritur leg. *Ut inter jus divinum* 23. Cod. *de sacrosanctis Ecclesiis*: 5. in do-

natione sub ea conditione, quod donatarius alimenta donanti præbeat; illo non præbente statim recipitur dominium, & possessio illius rei absque ulla traditione leg. 1. Cod. *de trad. qua sub modo* : 6. si res aliqua hypothecæ subjiciatur, & aliunde non sit, unde satisfiat, creditor jus habet in re in hypothecam data: his casibus, in quibus non requiritur traditio, addi possunt alii privatis regnorum legibus.

Advertes autem, licet in recensitis casibus dominium rei acquiratur ante traditionem, non tamen acquiri ejusdem possessionem; possessio enim, nisi naturaliter apprehensa sit, ad nos non pertinet; nam, ut dicitur in lege *Naturaliter ff. de acquirenda possessione*, nihil commune habet proprietas cum possessione, quia sæpe accidit, hunc esse verum domus dominum, alium vero possessorem; dominium enim juris est possessio magis facti.

Q. 9. *Quid est titulus?*

R. Est radix dominii, ut donatio, venditio, successio hæreditaria; quærenti enim, cur sim dominus ejus rei, ostendo pro titulo venditionem, aut donationem tanquam dominii fundamentum, quæ explicatio ostendit titulum esse quid distinctum a dominio, sicut radix a re, cujus est radix, distinguitur: addo, posse esse titulum sine dominio, ut si res donata, aut vendita nondum sit tradita quia tunc ad summum erit jus ad rem, non jus in re; dominium autem est jus in re, ut diximus.

Q. 10. *Quotuplex est titulus?*

R. Duplex, verus scilicet, & præsumptus: verus est vera radix, & origo dominii, ut si quis emat domum a vero domino, habet pro titulo veram emptionem; præsumptus est, qui præsumitur vera radix dominii, cum non sit, ut cum quis bona fide possidet rem ab eo sibi donatam, quem putat verum dominum licet talis non sit.

Quæs. 11. *Quomodo dividitur dominium proprietatis?*

R. Dividitur in dominium altum, & dominium humile: altum est, quod habet princeps, vel respublica in bona privatorum, ratione cujus potest bona privatorum, propter bonum commune sibi vindicare; humile est, quod unusquisque habet in suam rem: prius dominium dici potest remotum, posterius proximum, nam Respu-

blica

blica non potest uti proxime privatorum bonis, sed tantum interveniente utilitate communi; privatus vero potest proxime suis bonis uti, & abuti absque injustitia.

Q. 11. *Quotuplex est dominium humile?*

R. Duplex, scilicet plenum, & non plenum: plenum est, quando quis habet proprietatem rei simul & usum: non plenum est, quando habetur dumtaxat vel proprietas rei, vel usus, vel ususfructus: dicitur etiam dominium non plenum, cum res una, eademque indivisibiliter a pluribus possidetur; sed prior acceptio est communior.

Q. 12. *Quotuplex est dominium non plenum?*

R. Duplex, directum, & utile: directum est, quod rei proprietatem tantum continet; qui habet tale dominium, dicitur proprietarius: utile continet solum rei commoditatem, & utilitatem, quale dominium habet usufructuarius, feudatarius, emphyteuta: requiritur autem semper ad dominium directum, ut in aliquo casu possit redire ad dominium jus utendi, alias dominium directum inutile videretur,

Q. 13. *Quid est usufructus?*

R. *Est jus utendi, & fruendi rebus alienis, salva earum substantia*, ita leg. 3. ff. *de Usufructu*.

Dicitur 1. *jus*, ut distinguatur ab usufructu actuali, qui dicitur usus facti.

Dicitur 2. *utendi*, ut distinguatur a jure, quod habet creditor in pignore, vel hypotheca, aut depositarius in deposito; his enim rebus uti non possunt.

Dicitur 3. *fruendi*; ut distinguatur ususfructus a mero usu, qui non extendit se ad fructus percipiendos: qui enim habet usumfructum pecudum, habet fœtus, lanam, lac, &c. ex ff. leg. *de rerum divisione*, ubi partus ancillæ dicitur non esse in fructu, quia absurdum est, hominem in fructu esse, cum omnes fructus in rerum natura gratia hominis sint.

Dicitur 4. *rebus alienis*, ut distinguatur ususfructus formalis, qui hic definitur, ab usufructu causali, qui cum proprietate conjunctus est, quique competit solum dominio proprietatis.

Dicitur ultimo; *salva earum substantia*; quia usufructuarius debet rem integram proprietario reservare: quare ususfructus proprie non est in his rebus, quæ

usu consummuntur, quales sunt vestes, numerata pecunia, vinum, oleum, &c. ex Inst §. *Constituitur* tit. *de Usufructu*.

Dixi *proprie*; nam etiam improprie cadit usufructus v. g. in pecuniam, qui in eo consistit, ut si legatarius accipiat usumfructum pecuniæ, satisdare debeat hæredi de tanta pecunia restituenda, si moriatur: hinc

Sequitur 1. eum, qui habet usumfructum totius armenti, vel gregis collective sumpti, teneri restituere totidem capita in locum mortuorum ex fœtu, quem percipit, quæ ubi substituta fuerint, cedunt in dominium proprietarii: dixi; *collective*, nam si usufructuarius sit tantum singulorum capitum divisim; non obligatur ad substituenda alia capita.

Sequitur 2. si quis sit usufructuarius vineæ, aut sylvæ, loco arborum, aut vitium demortuarum tenetur alias plantare, nisi tempestate, aut simili casu eversæ sint.

Sequitur 3. si ususfructuarius sit ædium, tenetur modicas expensas conferre de suo ad earum reparationem, ut integræ permaneant; secus si vetustate corruerint: ei quoque incumbunt alia onera, vel tributa solvenda, quæ rei sunt imposita: tenetur etiam ad rationabilem rei usum, & se gerere debet tanquam bonus paterfamilias, qui rem sibi, & suis in Posterum conservare cupit.

Q. 15. *Quibus modis ususfructus acquiritur?*

R. Duobus: primus est per dispositionem legis, diciturque legalis, & hoc modo pater acquirit usumfructum bonorum adventitiorum filii: secundus est conventionalis, quia acquiritur per conventionem contrahentium, puta per contractum venditionis: potest etiam acquiri per ultimam voluntatem.

Q. 16. *Quid est usus?*

R. Definitur, jus utendi tantum re aliena ad suum, non vero ad alienum usum.

Dicitur *utendi tantum*, ut intelligamus multo minus juris competere usuario, quam fructuario; nam ut habetur Instit. *de Usu, & habitatione*, quia fundi nudum habet usum, nihil amplius habere intelligitur, quam ut oleribus, pomis, floribus, fœno, & lignis ad usum quotidianum utatur: tandem qui usum ædium ha-

habet, ipse solus eas habitare potest, vixque illi hospitem recipere licet: similiter qui solum usum pecorum haberet, iis quidem uti posset ad stercorandum agrum suum, sed non posset uti agnis, lacte, lana, &c. quia ista sunt in fructu.

Q. 17. *Quotuplex est usus?*

R. Duplex: alius est irrevocabiliter concessus, quomodo in mutuo conceditur usus pecuniæ, panis, & vini; alius revocabiliter concessus, qualis est usus ciborum; & vestium, quæ superior monasterii concedit Religioso subdito: ita enim concedit horum usum, ut ad libitum revocare possit.

Q. 18. *In rebus, quæ unico usu consummuntur, quales sunt vinum, frumentum, usus potest ne distingui a dominio?*

R. Celebris est quæstio propter votum paupertatis, quo Fratres minores profitentur se abjicere rerum omnium dominium etiam in communi, nudumque earum habere usum, ita ut panis, quem comedunt, vestes, quibus vestiuntur, pertineant ad Sedem Apostolicam, quod fictitio aliqui existimant; quin & Jo: XXII. in Extrav. *ad Conditorem* profitetur, se abdicare a se, & a Sede Apostolica omne dominium harum rerum, ne Fratres minores prætendant illud esse apud Sedem Apostolicam.

Constat ex dicendis, ubi de Mutuo, usum irrevocabilem rerum unico usu consumptibilium non distingui a proprietate rei, & ita docet S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 1. *Quæ usu consummuntur*, inquit, *unicuique conceditur usus, conceditur etiam res ipsa, ejusque dominium*; unde colligit, ex mutuo hujusmodi rerum non posse exigi usuram, seu pretium usus distinctum a pretio rei mutuatæ: difficultas solum est de usu revocabili.

Negavit Joannes XXII. in cit. Extravag. ejusmodi usum separari posse a dominio; sed contra asseruit Nicolaus III. cap. *Exivit*, *qui seminavit* de Verborum significatione, ubi omnem proprietatem tam in speciali, quam in communi a Fratribus minoribus abdicari decernit.

Suadetur hæc sententia duobus exemplis: 1. Religiosus, qui peccaret contra votum paupertatis, si panem in usum sibi a superiore concessum vel alteri

daret, vel superiori repetenti reddere nollet: ergo cum de toto pane non possit ad libitum disponere, sequitur, ipsum ejus non habere proprietatem: 2. convivarum, qui habent usum ciborum mensæ appositorum, nec tamen possunt dici eorum habere dominium, utpote qui aliis eos dare, aut vendere non permittantur.

Dices. Ista distinctio usus, & dominii in rebus unico usu consumptibilibus usuris viam aperit; posset enim quis dicere mutuando pecuniam, se transferre non solum usum ejus, sed & dominium tanquam duo distincta, & ita recipere a mutuatario sortem principalem propter dominium ad ipsum translatum, & usuram propter usum ipsi concessum: ergo.

Nego antec.; vel enim revocatur jus utendi v. g. pecuniæ, antequam consummatur, vel non: si revocetur, jus illud non est pretio æstimabile, nec debet dominus aliquid accipere pro eo, quia nec rei ullum damnum passus est, nec qui rem utendam acceperat lucrum percepit: si non revocetur, æqualitatem servat, mutuatarius reddendo tantum, quantum accepit, ac proinde mutuans contra justitiam amplius exigeret.

Q. 19. *Unde nomen emphyteusis?*

R. A verbo græco, quod latine significat *insero*, vel *consero*, quia hic contractus inventus est, ut agri steriles, & inculti meliorentur, quod fit serendo, plantando &c.: usus tamen obtinuit, ut etiam fœcundæ terræ in emphyteusim dentur.

Q. 20. *Quomodo definitur emphyteusis?*

R. Definitur contractus, quo res aliqua immobilis utenda, fovenda, ac melioranda traditur sub certa pensione: qui rem ipsam accedit, dicitur emphyteuta; quod traditur, res emphyteutica; pensio, quæ debetur, dicitur canon; nec debet tanta esse, quanta perciperetur ex annuo censu: ergo emphyteuta tenetur ad meliorationem; nec petit diminutionem pensionis, nisi re tota pereunte, vel ab hostibus capta ex Glossa in cap. finale *de Locatione*.

Q. 21. *Quomodo distinguitur ab usufructu?*

R. Tripliciter: 1, quia emphyteuta potest transferre jus suum in alium, non usufructuarius: 2. ususfructus est etiam in rebus mobilibus, non emphyteusis:

teusis: 3. ob emphyteusim debetur pensio: non ob usumfructum; denique usufructus morte fructuarii finitur, non semper emphyteusis: potest enim dari in perpetuum, vel ad plures generationes.

Q. 22. *Unde nomen feudi?*

R. A fœdere, vel a fide, seu fidelitate, quam vassallus domino præstare debet; est enim quoddam genus clientelæ propter dignitatem, vectigal, vel prædium datum ea lege, ut qui accipit, & ejus posteri beneficii auctorem perpetuo noscant.

Q. 23. *Quomodo definitur feudum?*

R. Definitur contractus, quo traditur res immobilis pro fidelitate, & servitio personali exhibendo, retenta proprietate, ut si rex castrum dederit viro nobili: qui dat, dicitur infeudator; qui accipit, vassalus, seu feudatarius; quod datur, res feudalis, aut etiam feudum, sive sit prædium, sive officium, aut quid aliud immobile, vel quod pro immobili habetur.

Q. 24. *Quomodo differt feudum ab emphyteusi?*

R. Differt 1. quod feudum, nisi aliter in conventione sit expressum, descendat tantum ad masculos: 2. quod in feudo proprie dicto imponatur ut plurimum onus personale, v. g. honorem, ac reverentiam domino præstandi, eum adjuvandi, & defendendi contra hostes; in emphyteusi vero realis pensio solvatur: 3. quod in emphyteusi non requiratur investitura, quæ in feudo intervenit, sive sit realis, & operalis, ut quando feudatarius immittitur in possessionem castri, sive sit abusiva, ut quæ fit traditione annuli, ensis, &c.

Q. 25. *Quid est libellus?*

R. Est contractus, quo emphyteuta, aut vassalus rem emphyteuticam, aut feudalem ab aliquo acceptam dat tertio in emphyteusim, aut feudum: qui rem ejusmodi accipit, dicitur libellarius.

Q. 26. *Quid est superficies?*

R. est jus, quo quis habet superficiem soli alieni, atque in eo ædificare potest: qui ea jure gaudet, dicitur superficiarius; proprietas autem domus superficiariæ pertinet ad dominum soli; ædificium enim cedit solo, in quo construitur: superficiarius tamen dominium utile habet; unde sub usufructuario, latius sumpto, comprehendi potest.

Q. 27.

Q. 27. *Quid est servitus?*

R. Definitur jus, quod quis habet in re aliena, ut sibi serviat: dico *in re aliena*, quia res domino proprietatis proprie non servit.

Q. 28. *Quotuplex est servitus?*

R. Duplex, realis, & personalis: realis est ea, quæ a re debetur immediate alteri rei, sic ager tuus servit meo, quatenus ager meus dat mihi jus, ut possim per tuum transire: personalis est ea, qua res personæ obligatur, vel e contra, ut si jus habeam non propter agrum, sed aliunde hac transeundi.

Q. 29. *Quotuplex est servitus realis?*

R. Duplex, urbana scilicet, quæ prædio urbano debetur, & rustica, quæ rustico: prædium autem urbanum dicitur, vel habitaculum etiamsi in villa sit, vel hortus amœnitatis causa ei annexus; rusticum vero sunt agri, prata, pecorum stabula a domibus sejuncta.

Servitutes urbanæ sunt v. g., ut ædes non possint altius attolli, ne officiant vicini luminibus, fenestram in muro aperire non liceat: hujusmodi servitutes dicuntur negativæ; affirmativæ vero sunt, ut ædium mearum stillicidium in ædes, vel aream tuam recipiatur, ut lignum in tuum parietem mittatur, & ex domo mea in domum tuam transitus pateat.

Servitus rustica vel est nominata, vel innominata: illius species sunt, iter, actus, via, aquæductus: iter est jus eundi, ambulandi; non tamen agendi jumentum, aut vehiculum; via est jus eundi, ambulandi, & agendi; actus est jus agendi, jumentum, & vehiculum; aquæductus est jus aquæ ducendæ per alium fundum: ad innominatam pertinent aquæ hastus, pecoris ad aquam appulsus, jus pascendi, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ.

Q. 30. *Quomodo constituitur servitus?*

R. Constituitur aut voluntate præsentium, aut emptione, aut donatione; aut testamento, aut contractu ex §. ultimo Instit. *de servitute prædiorum*.

Q. 31. *Quomodo finitur servitus?*

R. Finitur 1. contrariis pactis, aut ipsa redditione servitutis: 2. exacto tempore, ad quod fuit concessa: 3. præscriptione: 4. reductione prædiorum ad ejus dominium, cui serviebant ex lege 1. §. *Quemadmo-*

admodum servitutes amittantur: 5. aluvione, quamvis servitus in pristinum statum restituatur cessante alluvione.

Q. 32. *Unde dicitur possessio?*

R. A pedum positione, quia per pedum positionem agrorum solet acquiri possessio.

Q. 33. *Quotuplici modo sumitur possessio?*

R. Duplici: 1. materialiter pro re possessa, quomodo dicitur ager possessio alicujus: 2. formaliter pro actu, & jure possidendi, a quo denominetur quis possessor: actus possidendi dicitur possessio facti: jus vero possidendi possessio juris.

Q. 34. *Quomodo definitur possessio facti?*

R. Definitur detentio rei adminiculo corporis, & animi, & juris.

Dicitur 1. *detentio rei*, sive corporeæ, ut agri, sive spiritualis, ut beneficii: nomine autem detentionis intelligitur etiam apprehensio, quæ est inchoatio possessionis.

Dicitur 2. *adminiculo corporis*, quia ut res incipiat possideri, debet alieno modo apprehendi, v. g. manibus, pedibus, oculis, vel simili modo in se, vel in alio, in quo censeatur contineri, v. g. in scriptura, vel instrumento publico; nam in tali instrumento res ipsa contineri videtur.

Dicitur 3. *& animi* adminiculo, quia debet apprehendi animo possidendi: unde qui rem alienam a fure aufert vero domino statim restituendam, rem illam non dicitur possidere, quia eam non detinet animo retinendi sibi.

Dicitur 4. *& Juris* adminiculo, non quod omnis possessio justa sit; nam fur vere possidet rem furtivam; sed quia jus facit, ut talis detentio sufficiens censeatur ad constituendam possessionem, nec eam impedit, sicut impedit, ne detentio rei sacræ per laicum censeatur possessio.

Q. 35. *Quomodo definitur possessio juris?*

R. Definitur jus insistendi alicui rei, tamquam suæ non prohibitæ possideri.

Dicitur 1. *jus*, ut excludatur possessio facti, quæ formaliter est ipsa occupatio, & detentio.

Dicitur 2. *insistendi rei*, ut excludatur dominium, quod

quod per se, & formaliter est solum jus disponendi de re; hoc vero jus in eo situm est, quod possessor possit rem pacifice tenere, ut juris remediis, interdum etiam armis tueri adversus perturbantes, quod dicitur insistere rei.

Dicitur 3. *tanquam sua*; nam si quis insistat rei nomine alterius, non erit vera possessio: unde tutor non est possessor bonorum pupilli, sed pupillus possidet per tutorem.

Dicitur 4. *non prohibita possideri*, quia nemo potest habere jus possidendi contra juris dispositionem, seu jure resistente.

Possessio iterum dividitur in possessionem bonæ fidei, qualis est in eo, qui ex ignorantia invincibili putat se juste detinere, quod revera non debet detinere, & malæ fidei, qualis est in eo, qui contra leges rem aliquam scienter detinet: item in coloratam, quæ habet titulum præsumptum, & non coloratam, quæ evidenter est injusta.

Usitatissima divisio possessionis est in civilem, & naturalem.

Q. 36. *Quid est possessio civilis?*

R. Est detentio rei adminiculo solius animi; quamvis enim ad inchoandam possessionem civilem sit opus adminiculo corporis, & animi; tamen ad illam continuandam sufficit animus illam retinendi: hoc modo absens possidet domum, quia eam retinet animo.

Q. 37. *Quid est possessio naturalis?*

R. Possessio naturalis potest conjungi cum civili; ut quando quis est præsens per se, vel per alium rebus, quas civiliter possidet, diciturque civiliter, & naturaliter possidere, & hæc possessio est firmissima: potest etiam esse separata a civili, ut si invasor occupet rem tuam immobilem; ille naturaliter possidet, ut vero civiliter: prior possessio est infirmior posteriore, attamen valet, ne possessor ab extraneo deturbari possit, & interdum ne ab ipso quidem domino sine auctoritate publica.

Advertes, civilem possessionem dici aliquando, qua res possidetur quoad dominium directum; naturalem vero, qua possidetur secundum usumfructum, vel usum, vel habitationem: hinc usufructuarius dicitur possidere naturaliter usumfructum. His

His duabus speciebus possessionis additur tertia, quam vocant civilissimam, quia fit sola legis civilis potestate, absque ullo animi, vel corporis adminiculo, etiam nesciente eo, qui incipit possidere: hoc modo apud Gallos, aliosque etiam hæres parvulus possidet hæreditatem defuncti sine ullo apprehensionis actu.

Q. 38. *Quinam sunt fructus, quave privilegia possessionis?*

R. Primo, possessio paris præscriptionem: 2. melior est conditio possidentis in dubio, quis sit verus dominus: 3. habet præsumptionem dominii, unde possessor non tenetur probare rem esse suam: 4. possessor potest etiam armis tueri possessionem suam, & expulsus armis eam repetere, modo id fiet statim, & non ex intervallo; alias recurrendum esset ad auctoritatem publicam: 5. turbatus prius restituendus est in possessionem, quam de justitia possessionis agatur.

Q. 39. *Quomodo acquiritur possessio?*

R. Tribus modis: primus est apprehensio vera, quæ fit manibus, vel pedibus: secundus apprehensio ficta, quæ fit per contactum v. g., vel traditionem clavis: tertius est legum dispositio, per quam fit, ut sine apprehensione vera, vel ficta res possideatur, puta hæreditas ab hærede, ut supra diximus.

Q. 40. *Quomodo amittitur possessio?*

Tripliciter: 1. si possessor cedat: 2. si res pereat: 3. si sententia judicis, vel alio facta inducatur contraria possessio.

CAPUT V.

De divisione, & acquisitione rerum.

Nota 1. ex dictis, legem nonnumquam jus applicari, quod frequentius est in præsenti materia, ubi quæritur, quo jure, idest qua lege facta sit rerum divisio.

Nota 2., jus hoc modo sumptum esse duplex, naturale scilicet, & positivum: naturale est, quod ex rei natura pendet, & non ex libera voluntate Dei, vel hominis, positivum vero, quod vel ex Dei voluntate pendet, & dicitur jus divinum; vel ex voluntate hominis, diciturque jus humanum, quod subdi-

dividitur in jus gentium, canonicum, & civile, quæ latius explicata sunt ubi de Legibus.

Nota 3. difficultatem esse circa jus gentium; quidam enim ad jus gentium referunt conclusiones necessario elicitas ex principiis naturalibus, vel saltem conclusiones obscuriores, sed minus recte; neque enim humanæ gentes, sed ipsamet rerum natura constituit honorandos parentes, usuram fugiendam, quæ sunt conclusiones necessario elicitæ ex principiis naturalibus, & independenter a voluntate hominum; alii communiter docent, jus gentium esse leges, in quibus omnes gentes facile convenerunt, quia sine illis, quamvis absolute, vix tamen societas humana conservari posset: & ita jus gentium est jus positivum humanum a voluntate hominum pendet.

Definitur jus gentium, Jus, quo naturalis ratio constituitur inter homines, quodque usu exigente, & humanis necessitatibus gentes sibi constituerunt.; his præsuppositis.

Q. 1. *Quo jure facta est rerum divisio?*

R. 1. Non est facta jure naturali, quia stando in jure naturali omnia sunt communia: dictat quidem natura in hoc statu naturæ corruptæ faciendam esse divisionem, tum ad tollendam inertiam; facile enim homines negligunt communia, & propria curant, tum ad conservandum pacem; si enim res mansissent, communes, multi concurrerent ad eamdem rem occupandam, & potentiores omnia raperent, sed natura ipsam divisionem non facit, nec imperat; possent enim cogi inertes, & rapaciores coerceri alio modo, quam rerum divisione.

R. 2. Non est facta jure divino; nullum enim extat tale jus in Scripturis: immò videntur omnia omnibus indifferenter concessa Genes. 1.: *Repelete terram, & subjicite eam: ecce ego dedi vobis omnem herbam:* diviserunt ergo homines, quod Deus dederat ipsis in commune, quemadmodum hæredes, defuncto patre, dividunt hæreditatem.

R. 3. Non est facta jure civili, quia jus civile non est positum, nisi post constitutas civitates, quas rerum divisio antecessit; cœpit enim ab origine mundi, ut colligitur ex cap. 4. Genes., ubi refertur

Abel,

Abel, & Cain habuisse distincta dominia, & cap. 11. habetur statim post diluvium divisiones gentium, & populorum factas fuisse a filiis Noe.

R. 4. Divisio rerum facta est jure gentium: patet tum ex definitione juris gentium, tum ex confutatione aliarum sententiarum: ex his

Sequitur 1., rerum divisionem esse justam, & convenientem; alias ei non consensissent omnes homines, inter quos plures sunt sanctitate conspicui, ut Abraham, Job, & innumeri alii, qui multa tanquam sibi propria vindicarunt; quod enim apud multos unum invenitur, non est erratum: *Variasse debuerat error* ex Tertull. lib. de Præscript. cap. 28.; quin & Deus hanc divisionem confirmavit suis legibus furtum, & rapinam prohibentibus.

Dices. Perfectio evangelica omnia reddidit communia, ut patet ex I. Ecclesiæ sæculo, & exemplo omnium Ordinum; qui coalescere non potuerunt, nisi abjecta rerum divisione: ergo convenientior est communitas bonorum.

Dist. cons.; convenientior est in aliqua hypothesi, v.g. quod homines imitentur statum innocentiæ, sectentur perfectionem, & ad eam facile induci possint, concedo; absolute, nego; nam positis rebus, ut sunt, ubi videmus multos segnes, & voluptatibus deditos, necesse fuit eis partem suam dare, quam propria necessitas cogeret curare.

Confirmatur. Ecclesia sæculo XIII. eos damnavit tanquam hæreticos, qui docebant, neminem salvandum, nisi rerum proprietati renuntiaret Apostolorum exemplo, unde dicti sunt Apostolici.

Instabis. Cap. *Dilectissimi* causa 12. q. 1. habetur ex Clemente I: *Communis usus omnium, quæ sunt in hoc modo, omnibus esse debuit; sed per iniquitatem alius dixit, hoc esse suum, & alius illud, & sic inter mortales facta est divisio*: ergo iniqua est rerum divisio.

Disting. antec.: per iniquitatem occasionaliter, seu iniquitas fuit occasio, cur alius dixerit, hoc esse suum, concedo: per iniquitatem formaliter, quasi hujusmodi appropriatio fuerit iniqua, nego antecedens: nam citatis verbis S. Clemens, sive quivis alius auctor, hortatur fideles ad vitam communem, utpo-

te:

te quæ esset consentanea statui innocentiæ, ubi non erat meum, & tuum.

Dices 2. S. Chrysost. hom. 10. in 1. ad Cor. ait: *Meum, & tuum verba tantum inania sunt, re autem non existunt: licet domum tuam esse dixeris, inaniter loqueris.*

R. hæc, & similia a S.Chrysost., & aliis Patribus dici, vel quia in necessitate debemus ea communicare proximo; vel quia brevi per mortem ea sumus amissuri, nec nisi in transitu iis utimur; vel denique quia debemus esse parati ista relinquere, si gloria Dei, aut salus animæ id requirat, quo sensu dixit Christus Dominus Lucæ 14.: *Qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Instabis. Idem S. Chrysost. orat. de S. Phylogonio ait: *Meum, & tuum frigidum verbum, & quidquid est malorum in vitam nostram invehens, innumeraque gignens bella:* ergo tollenda est omnino proprietas bonorum.

Disting. antec. meum, & tuum invehunt quidquid est malorum sub imperio charitatis, nego; sub imperio cupiditatis, subdisting.: ita invehunt mala, ut majora inundarent, si bona in commune concederentur, concedo; inducunt majora mala, aut etiam æqualia, nego antec: & sine patet exemplo fratrum, inter quos dividenda est hæreditas paterna, ut cessent jurgia, odia, pugna, & scandala orta ex communitate bonorum.

Sequitur 2., in extrema necessitate omnia esse communia, quia Deus eo fine res inferiores condidit, ut hominum conservationi subserviant, ex quo nascitur cuilibet homini jus naturale utendi rebus necessariis propriæ vitæ: quare divisio rerum, quam diximus jure gentium, & hominum voluntate introductam, juste fieri non potuit, nisi salvo cujusque naturali jure.

Salvatur autem jus illud, si quis ad extremam necessitatem redactus possit emendo, mutando, petendo accipere vitæ necessaria; alias in foro externo tamquam fur puniretur, si propria manu, & auctoritate, quæ alterius sunt, sibi vindicaret.

Sed transacta necessitate extrema tenetur ne restituere, qui ea consumpsit, aut subripuit, quæ alterius erant; panem v.g. abstulit ad alendam familiam; equum

ejus

ejus obvium conscendit ad fugiendos hostes insequentes; segetes ejus fugiendo conculcavit; bona ejus mobilia transtulit, furibus mortem minitantibus, nisi eis pareret?

R. 1. Si bona illa erant minoris valoris, non tenetur restituere; censetur enim illorum dominus illa concedere in eleemosynam, quæ est præcepti naturalis, & divini in hujusmodi necessitate.

R. 2. Si bona illa erant majoris pretii, tenetur restituere; res enim sic ablata vel extat, vel non, si extat, v. g. equus, restituenda est, quia extrema necessitas hoc solum præstat, ut re aliena utaris ad vitandum periculum: si non extat, vel accepta est per contractum, vel non: si primum, restitui debet res, aut pretium rei secundum naturam contractus; si secundum, etiam restituendum est, quia in foro externo ad restitutionem cogereris, etiam si probares, te in extrema necessitate rem alienam consumpsisse; quod signum est satis evidens extremam necessitatem non transferre dominium rei alienæ, sed tribuere solum jus ea utendi.

Non videtur tamen restitutioni obnoxius, qui metu mortis bona furto ablata transferret, præsertim si sine illius ope fures nihilominus ea transtulissent, quia in illa hypothesi dominus non censetur invitus, nisi respectu furum.

Sequitur 3. injustum esse, qui disponit de rebus suis contra leges municipales, seu consuetudinem regionis, & contra regni statuta, quia quæ possidemus nostra non sunt, nisi jure humano: *Quid hac villa sit mea, & illa tua*, inquis S. Aug. tract. 6. in Joan., *est ex jure imperatorum*; nimirum quatenus reges consentiunt divisioni rerum ab initio factæ, & eam observandam suis legibus declarant: ubi ergo lex prohibet, ne maritus v. g. uxori, & hæc vicissim marito quidquam donet, vel parentes alteri ex filiis, spretis aliis, peccant contra justitiam tum conjuges, & parentes, tum qui ab eis fidei commissum accipiunt, & ad restitutionem tenentur: idem de iis dicendum, qui non servant in contractibus solemnitates, sine quibus lex declarat irritum contractum.

Sequitur 4., bona, quæ nullius sunt, quales sunt feræ non cicuratæ, thesauri, venæ metallicæ, bona va-

vacantia, & derelicta, jure naturali esse primi occupantis, idque habetur lege *Quidem ff. de acquirendo rerum dominio*: *Quod ante nullius est, id ratione naturali occupanti conceditur.*

Dixi *jure naturali*; nam aliquando de hujusmodi bonis jus civile, & positivum aliter disponit propter bonum publicum, quod expendendum est seq. capitibus.

CAPUT VI.

An, & quomodo acquiritur dominium in homines?

R. I. Nullus, ne quidem princeps, aut respublica, potest acquirere dominium directum, & plenum in hominem: probatur: Dominium directum, & plenum est jus utendi, & abutendi re aliqua, prout libet, absque cujusquam injuria: atqui nullus tale jus habet in hominem: ergo: minor probatur ex Scriptura, ubi asseritur, Deum solum esse Dominum vitæ nostræ: Deuter. 32.: *Videte*, inquit Deus, *quod ego sim solus Deus, non sit alius præter me: ego occidam, & ego vivere faciam*: Sapient. 16. *Tu es Domine, qui vitæ & necis habes potestatem.*

Confirmatur. Non solum Doctores christiani, sed etiam Philosophi, ut Aristoteles lib. 5. Ethic. c. 10., in eadem fuerunt sententia; quin & Cicero libr. de senect. refert, Pythagoram dixisse, nequit fas esse injussu imperatoris summi Dei de præsidio, & statione vitæ discedere.

Dices. Principes possunt interficere, & privati sese vendere, ac etiam morti se exponere propter bonum publicum: ergo.

Nego consequentiam; nam sicut licet homini amputare membrum putridum, quamvis non sit dominus membrorum suorum; ita princeps nocentes interimere potest tamquam noxium reipublicæ membrum, quamvis in vitam nocentis dominium non habeat: porro principes id faciunt tamquam ministri Dei, & custodes tranquillitatis publicæ Ro. 13.: quod autem homo possit se vendere, probat dumtaxat illum habere in se dominium indirectum, & utile, quia in illo contractu disponit solum de usu membrorum;

non

vita ipsa: denique ad vitam exponendam, exigente bono publico, opus dominio non est, sed solo naturæ instinctu, secundum quem pars pro totius conservatione exponi potest: ex his.

Patet, dominum injustum fore in servum, si eum cum occidat, vel mutilet, quia servus habet jus ad conservandam vitam, & membra; unde quod olim domini jus sibi assumpserint servos occidendi, non jus fuit, sed summa injustitia; immo Sanct. Thom. 2. 2. quæst. 104. art. 5., & alii negant, servum per vim, & fraudem a matrimonio contrahendo per dominium impediri posse: secus de sacris ordinibus, quia per talem susceptionem servus fieret liber; libertatem autem consequi non debet, nisi legitimo domino consentiente.

R. 2. Homo jure naturali habet dominium indirectum, & utile in propriam vitam, & membra: probatur, quia homo jus habet utendi membris suis: atqui jus illud vocatur dominium indirectum, & utile: ergo: hinc sequitur.

1. Hominem posse se ipsum vendere, aut donare jus utendi suo corpore ad has, vel illas actiones.

2. Injustum esse tum erga privatum hominem, tum erga rempublicam, qui interimit, aut mutilat, quia per occisionem, aut mutilationem eripitur membrorum usus, quod cum fiat contra jus alienum, injustum censeri debet.

Dices. Servitus est contra naturam.

Distinguo: contra naturam innocentem, concedo; contra naturam peccato infectam, nego: *Nomen istud culpa meruit, non natura*, inquit S. August. lib. 19. de Civit. Dei, cap. 15.

Q. 1. *Quot modis potest aliquis fieri servus?*

R. Duobus, scilicet propria voluntate, & necessitate justa.

Q. 2. *Quot modis propria voluntate?*

R. Duobus, nempe per venditionem, aut alium contractum onerosum, & per liberalem donationem, quia ex dictis homo dominium habet utile suorum membrorum: ergo illud transferre potest in alterum, sive per venditionem, sive per donationem: nec obstat commune illud effatum: *Non bene pro toto libertas*

ven-

venditur auro, quia licet libertas sit omni auro pretiosior, non est tamen pretiosior vita, propter quam conservandam homo aliquando cogitur se vendere: confirmatur ex Scriptura: Exodi 21., & Levitici 25. permittitur Judæis egestate compulsis ad tempus se vendere.

Quæst. 3. *Quot modis potest quis fieri servus necessitate?*

R. Tribus: 1. ratione delicti, quod contingit, vel in bello justo; nam si in publici peccati pœnam occidi possit, potest a fortiori in servitutem redigi; vel extra bellum, nempe si per sententiam judicis aliquis propter crimen puniatur servitute.

2. Jure paterno, cum pater ob ingruens, & patens periculum cogitur vendere filium: dico, *ob ingruens, & patens periculum*, puta propter nimiam paupertatem; nam aliæ causæ non sufficiunt, ut pater filium in servitutem tradere possit lege prima, & secunda ff. *de Patribus, qui filios suos distraxerunt*: porro licet mater sit etiam principium filii, adeoque jus quoddam habeat a natura idem faciendi, quod pater; tamen jure civili jus illud soli patri attributum est, quod cum sit odiosum, non est extendendum.

3. Jure nativitatis, cum quis ex serva matre nascitur, sive pater liber sit, sive non quia partus sequitur ventrem: ita S. Thom. in IV. distinct. 36. quæst. 1. art. 4., ubi asserit juribus civilibus illud, & canonicis esse conforme; vigere nihilominus in quibusdam terris, quæ jure civili non reguntur, consuetudinem, ut servus sit filius ex alterutro parente servo genitus, quasi deteriorem partem sequi debeat: sed in his spectandæ sunt propriorum locorum consuetudines.

Q. 4. *Christiani possunt ne esse servi?*

R. Possunt esse, 1. infidelium; ut supponit S. petrus cap. 2. epist. I. v. 18., ubi præcipit, ut servi sint subditi dominis suis non solum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis: 2. Christianorum, ut patet ex distinctione 54., ubi multa habentur decreta de servis Christianorum: consuetudine tamen invaluit, ne Christiani captivi facti a Christianis in bello justo non fiant servi, sed soluta pecunia in redemptionis pretium remittantur.

Q. 5. *Licet ne servis fugere?*

R. Licet, 1. si injuste detinentur, quales sunt fere

vel Saracenorum servi: 2. si per vim impellantur à domino ad peccandum, aut si dominus velit eos occidere, si cibos necessarios eis deneget, modo aliter se tueri non possint, nisi fugendo: 3. si bello capti sint, jure postliminii fugere licet modo in ditionibus hostium non remaneant: ita habetur Digestis *de Captivis* & in Institutis §. *Item* 4. titulo *de rerum divisione.*

Non licet autem servis fugere, 1. si se vendiderint; 2. si ex nativitate sint servi, quia tales sunt res domini sicut cæteræ ejus possessiones, & de his servis intelligendæ sunt leges, quæ puniunt tum servos fugitivos, tum eos, qui iisdem consulunt fugam; si in pœnam delicti damnati sint ad perpetuam servitutem, cum talis pœna sit juste inflicta.

CAPUT VII.

De acquisitione dominii per occupationem Bestiarum.

Q. 1. Licet-ne occupare bestias?

Nota, bestias vel esse mansuetas, & cicures, ut oves, gallinas, vel feras: feræ vel sunt cicuratæ, ut cervi, cuniculi, vel non; & hæ vel ab aliquo sunt apprehensæ, ut avis in laqueo, pisces in cavea, vel stagno, columbæ in columbario, cuniculi in garena, apes in alverario, vel a nullo sunt apprehensæ: naturalemque libertatem habent: his præsuppositis.

R. 1. Non licet occupare bestias cicures, & mansuetas, etiamsi effugiant: ita habentur Instit. *de rerum divisione* §. *Gallinarum*, ubi dicitur furtum committere qui hæc animalia detinet., cum effugiunt.

R. 2. Idem sentiendum de animalibus cicuratis, quamdiu præsumuntur reversura; sin autem censentur recepisse priorem libertatem, nec amplius esse in prioris domini potestate: porro libertatem receperunt, si non impeditæ consuetis horis donum redire non solent.

R. 3. Feræ ab aliquo apprehensæ sub illius dominio sunt, & ita furtum committit qui eas occupat: unde qui in columbario ponit illecebras, ut aliorum columbas retineat, tenetur ad restitutione; secus si

columbarium ad facilius suas columbas conservandas in commodiori loco statuerit, vel iis melius pabulum dederit.

Dices. Columbæ sat magnum detrimentum afferunt: ergo licet eas vel occidere, vel occupare.

R. 1. Non licere occidere bestias domesticas depascentes agrum alienum; sed vel includendæ sunt, si capi possint, vel urgendus earum dominus ad reparationis damnum.

Resp. 2. Quia columbæ, & cuniculi reipublicæ sunt utiles, rectum ordinem, & æquitatem postulare, ut privati ex eis aliquid damni patiantur propter bonum publicum; hujusmodi enim onera censentur a republica imposita; sed nullus debet columbarium eligere, nec garenam instituere, nisi secundum leges, & consuetudines locorum; alias peccaret contra justitiam, & ad restitutionem teneretur, quia jam non auctoritate publica alios oneraret: idem dicendum de eo, qui plures columbas, aut cuniculos aleret, quam leges permittunt.

R. 3. Feræ a nullo apprehensæ sunt primi occupantis, nisi lex peculiaris, aut loci consuetudo obstet, quia, ut supra dictum est, quod nullius est, id ratione naturali occupanti conceditur.

Dixi, *nisi lex peculiaris, aut loci consuetudo obstet*; nam aliquando leges probibent in flumine publico piscari, & in agris venari, aut aucupari.

Q. 2. *Princeps potest ne venationem impedire?*

R. Potest, 1. si populus in id consentiat, quia potest populus cedere suo juri: 2. si id necessarium, & utile judicetur ad reipublicæ onera sustinenda, ut si ex animalibus capiendis magnus quæstus ad rempublicam perveniret: 3. potest prohiberi venatio vel certis instrumentis, ne nimis multa capiantur animalia, & tandem deficiant: vel eo tempore, quo fœcunda sunt, ne impediatur eorum partus, & multiplicatio: 4. potest etiam princeps ad solam recreationem sine consensu populi jus venandi in quibusdam locis sibi reservare, quia cum multos pro republica suscipiat labores, æquissimum videtur, ut propriam sibi voluptatem, ac recreationem retineat; præterquamquod illud pertinet ad principis dignitatem: neque solus prin-

ceps potest venationem prohibere, sed & iis, quibus ipse, vel consuetudo idem jus concessit: advertes tamen, in his modum esse servandum; nam injustum esset, si ex hujusmodi prohibitionibus feræ nimis multiplicarentur, & agros devastarent; in illa enim hypothesi teneretur princeps, aut dominus damnum reparare, nisi agri primitus illius fuerint, & cum hoc onere incolis divisi.

Q. 3. *Quibus potissimum personis venatio est interdicta?*

R. Jure communi interdicitur Clericis, & Monachis, si venatio fiat cum strepitu canum, & armorum; ita enim habetur cap. 1. de Clerico venatore dist. 34. cap. 1., quod sumptum est ex Concilio Aurelian.: *Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum canes, aut accipitres, aut ejusmodi ad venandum habere non licet: quod si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus; si Presbyter, duobus; si Diaconus, ab omni officio suspendatur*: & cap. 2. omnibus servis Dei venationes, & sylvaticæ vagationes cum cane, & accipitre, & falcone interdicuntur.

Dixi, jure communi prohiberi venationem, quæ fit cum magno strepitu; nam Episcopi aliquando in suis Diœcesibus omnem venationem prohibent Clericis ob speciales rationes: unde qualibet debet attendere quid ferant statuta diœcesis, in qua degit.

Permittitur Monachis in Clementinis cap. 1. *De statu Monachorum*, ut per alios venari possint, si saltus, vivaria, aut proprias garenas, aut jus in alienis venandi habeant, modo canes venaticos intra sua monasteria non retineat, nec venationi præsentem exhibeant personam.

Q. 4. *Citati canones obligant ne sub mortali?*

R. Obligant, quia ex pœna graviori colligitur peccatum esse grave, alias esset injusta; porro censura, sub qua canon prohibet venationes, gravi omnino est.

Advertes 1., censuram illam non esse latæ sententiæ, sed ferendæ; 2. non esse ulli infligendam, nisi frequentius hac voluptate detineatur.

Q. 5. *Vigentne illi hodie canones?*

R. Dubitant nonnulli: in dubio autem lex est servanda juxta illud effatum: *In dubio melior est conditio*

 pos.

possidentis: lex autem præsumenda est possidere, quando non probatur fuisse abrogatam.

Q. 6. *Quibus diebus venatio est prohibita?*

R. 1. Prohibetur diebus jejunorum: c. *An putatis* dist. 86.: *An putatis*, inquit S. Ambrosius, *illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum Martyrum sancta loca perquirit; sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus, sylvasque perlustrat; servulos, inquam, secum pertrahit fortasse magis ad Ecclesiam festinantes, & voluptatibus suis peccata accumulat aliena, nesciens reum se futurum tam de suo delicto, quam de perditione servorum*: &c. *Quid prodest* ex eodem S. Ambr.: *Quid prodest jejunare visceribus, & luxuriari venatibus? abstinere cibis, & errare peccatis?*

R. 2. Prohibetur etiam diebus festis, colligiturque ex c. *Licet* tit. *de Feriis*: *Indulgemus*, ait Alexander III. Archiepiscopo Triburiensi, *ut liceat Parochianis vestris diebus Dominicis, & aliis festis (praterquam in majoribus anni solemnitatibus) si halecia terra se inclinaverint, eorum captioni ingruente necessitate intendere; ita quod post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem.* Nec dicas, his canonibus contraria consuetudine fuisse derogatum; saltem enim ex his habemus, venationem non convenire sanctificationi diei festi, & pœnitentiæ, quæ observari debet diebus jejuniorum: immo plures Theologi censent, venationem per se esse opus servile.

Q. 7. *Cujus est fera ab uno vulnerata?*

R. Est vulnerantis, si hæ conditiones fuerint; 1. si læsa sit fera, quantum satis est ad eam capiendam; 2. si eam insequitur; 3. si sit certum moraliter loquendo, quod sit eam apprehensurus; ratio est, quia tunc moraliter apprehensa est a vulneratore: quod si hæ conditiones desint, etiam in dubio est capientis, quia censetur fera suam habere libertatem: quo sensu definitur §. *Item quasitum* Instit. *de rerum divisione*; dominium talis feræ esse capientis: idem prorsus dicendum quoad utramque partem, si alter e canibus excitavit leporem, & alter ceperit.

Q. 8. *Si fera, quam persequor, in laqueum tuum incidat, cujus erit?*

R. Erit

R. Erit mea; si aliter occupaturus essem; si non essem occupaturus, in dubio erit primi occupantis.

CAPUT VIII.

De venis auri, & argenti; de pascuis, & sylvis.

Q. 1. Cujus sunt venæ auri, & argenti?

R. Jure gentium sunt occupantis, etiamsi in agro alieno reperiantur, quia æquum non est res pretiosas accedere fundo vilissimo §. *Littera* Instit. *de rerum divisione*.

Dices. Lapidicinæ, & Carbonariæ quæ sunt in meo fundo, meæ sunt, sicut & fodinæ ferri: ergo similiter venæ auri, & argenti.

Nego conseq.: ratio disparitatis est, quod res hujusmodi viliores ex consensu reipublicæ relinquantur domino agri: hinc

Jure civili possunt fieri reipublicæ, ita ut liceat principi, cui voluerit concedere potest eas acquirendi, & effodiendi metalla, modo satisfaciat domino agri pro damno illato per fodinarum inquisitionem.

Circa pastionem attendendum est, quid ferat consuetudo cujusque regionis; nam alicubi, nisi ager sit circumseptus, dominus non potest prohibere pastionem post primam herbam sublatam, aut segetes collectas.

Nihilominus, respublica, sive princeps potest prohibere pastionem, & lignationem in pascuis, & sylvis ad urbem, aut Rempublicam pertinentibus, quia id aliquando expedit bono publico.

Notat Lessius, tum non esse restituendi obligationem, cum urbs, aut pagus, cujus sunt pascua, non solet exigere damni reparationem; sed ei satisfit, si comprehensi mulctam luant.

Q. 2. *Quid sentiendum est de pauperibus, qui ligna cædunt in sylvis privatorum?*

R. 1. Si consentiant domini, non peccant, nec ad restitutionem tenentur, cum eis volentibus non fiat injuria.

R. 2. Si eis invitis cædan, peccant, & ad restitutionem tenentur, nisi sint in extrema necessitate, quia auferunt alienum, invito domino; dixi, *nisi sint*

in extrema necessitate, 1. quia tunc omnia sunt communia; 2. quia in gravi necessitate non licet auferre alienum, ut infra dicetur.

Advertens autem, eos, qui possident sylvas, prohibere aliquando, ne pauperes colligant ligna inutilia, non quod velint ea sibi retinere; sed quia timent, ne colligentes damnum inferant sylvis, & cædant ligna utilia, in quo casu pauper, qui collegisset sine damno proprietarii, non teneretur ad restitutionem.

CAPUT IX.

De acquisitione Dominii in bona vacantia, & derelicta.

Q. 1. QUid sunt bona vacantia?

R. Sunt ea, quæ relinquit aliquis ab intestato decedens sine hæreditatibus, qui juxta legem ei ab intestato succedant.

Q. 2. *Quid sunt bona derelicta?*

R. Sunt ea, quæ dominus eo animo abjicit, ut sua esse nolit: censetur autem nolle, si facile possit rem suam recuperare, & taceat, ac negligat: quod si dubium sit de ejus voluntate, non est præsumendus rem a se abdicare: unde sequitur, bona, quæ naufragantur, vel quæ per incendium ejiciuntur, vel quæ eluvione aquarum auferuntur, non esse habenda pro derelictis, quia dominus ea abdicare non censetur.

Q. 3. *Cujus sunt bona vacantia?*

R. Fisco applicantur ex capite *Vacantia* codice *de bonis vacantibus*; bona tamen mobilia peregrinorum per Episcopum loci ad pios usus distribuenda sunt ex authentica *Omnes Peregrini* cap. *Communia de Successionibus*.

Q. 4. *Cujus sunt bona derelicta?*

R. Sunt occupantis, nisi aliter jura privata statuant: patet ex Institutis *de rerum divisione* §. *Atiasane*.

Q. 5. *Res certo peritura, nisi e periculo eriperetur, ut saccarum, frumentum, farina e flumine erepta, aut avicula e faucibus lupi vindicata, pertinet ne ad eripientem?*

R. Mi-

R. Minime, quia res nostra, quantumcumque periclitetur, sub nostro dominio est, quandiu subsistit.

CAPUT X.

De acquisitione dominii in res inventas.

AGitur hic de bonis nuper amissis, quorum dominus ignoratur: difficultas autem est, ad quem pertineant: itaque

R. 1. Res inventa non transit in dominium inventoris, quando dominus inveniri potest: ita habetur Deut. 22. *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & praeteribis; sed reduces fratri tuo, etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te, quandiu quaerat frater tuus, & recipiat: similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui, quae perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam*: & leg. *Numquam* §. *Inventoris* tit. *de acquirendo rerum dominio. Donec probari potest dominus rei inventae, in alterius potestatem ire nequit*: unde S. Aug. homil. 9. lib. 50. homiliar. sic scribit: *Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti, quia plus non invenisti, ideo plus non rapuisti; qui alienum negat, si posset, tolleret; quod non tollis, timor te cohibet.*

R. 2. Rei inventae dominus sedulo inquirendus est.

R. 3. Res inventa non est inventoris, etsi dominus inveniri non possit, sed impendenda est in pauperum, aut piorum locorum usus, nisi extet aliqua lex municipalis, quae illam tribuat domino territorii, in quo inventa est: probatur 1. ex authentica *Omnes peregrini*, ubi habetur: *Si peregrinus intestatus decesserit, ad hospitem nihil perveniat; sed bona ipsius per manus Episcopi loci, si fieri potest, haeredibus tradantur, vel in causas pias erogentur*: idem S. Carolus Borromaeus 4. parte Actorum Mediolanensis Ecclesiae statuit: *Ut si dominus diu requisitus non appareat, res inventa pauperibus, aut piis locis erogetur.*

Probatur 2. ratione. Res, quae est in dominio alterius, debet impendi secundum ejus voluntatem: at-

qui res inventa est in dominio ejus, qui eam amisit, etiamsi ille non possit inveniri, præsumiturque velle, ut in hujusmodi pios usus impendatur: ergo revera impendenda est.: minoris duæ sunt partes: prior pars ostenditur: 1. quia qui perdidit rem aliquam, eo ipso non censetur ejus dominium amisisse, quo reperiri non potuit; si enim adveniret, cum res inventa post diligentem perquisitionem est distrahenda, certe restituenda esset ipsi tanquam vero domino, quamvis antea requisitus invenire non potuisset: 2. quia tandiu aliquid remanet in dominio alterius, quandiu nec delicto, nec sua ulla voluntate, nec lege aliqua jus amisit: atqui dominus rei inventæ non amisit jus in illam neque ex delicto, neque ulla sua voluntate, neque lege aliqua, quod est discrimen inter thesaurum, & rem nuper amissam: leges enim aliquid statuunt circa thesaurum, & quibusdam in casibus inventoris esse decernunt: per præscriptionem quoque bona sive mobilia, sive immobilia transferuntur ad illum, qui per aliquod tempus eadem possedit; quibusdam etiam legibus municipalibus, quibus in conscientia parere oportet, res inventa fit Dynastæ Italis *Barone*, territorii, in quo inventa est; sed nulla lex rem inventam facit inventoris: ergo: posterior pars probatur, quia rei alienæ detentor, puta usurarius, vel ejus hæres, & depositarius, qui rem furtivam bona fide in custodiam accepit, jure naturali tenetur eam restituere domino, si compareat, vel pauperibus, si ignoretur: atqui detentor est rei alienæ qui eam nuper perditam invenit: ergo.

Dicet aliquis. Ita affectus sum, ut, si rem meam perditam recuperare non possim, velim eam transire in dominium inventoris: ergo idem præsumere licet de quovis alio.

Nego conf. 1. quia ex propositione singulari nihil concludi potest: 2. quia contrarium colligitur ex communi hominum agendi ratione, qui testamento sollicite cavent, ne bona a se derelicta fiant primi occupantis, sed curant, ut in usus pios utiliter dispensetur: 3. etiamsi quis dubitaverit, num talis sit intentio illius, qui rem suam perdidit, nihilominus tum inventam in proprium commodum vertere non

po-

potest, quia in dubio non licet rem alienam sibi vindicare.

Q. 2. *Quomodo Confessarius se geret erga pœnitentem qui contraria quorumdam opinione ductus rem in usus pios distribuere nollet?*

R. Judicabit hujusmodi pœnitentem absolutionis esse indignum, quia opinio, qua nititur, est prorsus improbabilis, & pugnans contra legem naturalem.

Q. 3. *Quid, si dominus inveniatur, postquam res inventa consumpta est?*

R. Si inventor eam pauperibus erogaverit, nihil tenetur restituere post sufficientem diligentiam adhibitam: neque enim consentaneum est, ut ex actu illo misericordiæ detrimentum patiatur, præsertim cum videatur utiliter gessisse negotium prioris domini.

Q. 4. *Potest ne inventor retinere sibi aliquid pro præmio inventionis?*

R. Non potest, nisi labor in rei inventione impensus fuerit; & ratio est, quia nullum justum habet titulum sibi quidquam retinendi: potest quidem dominus, si appareat, dare aliquid titulo gratitudinis, sed inventor id non potest exigere.

Q. 5. *Quid censendum de premio, quod aliquando dominus promittit inventori, si rem perditam deferat?*

R. Illud præmium communiter est secundum quid involuntarium, offerturque a domino, qui timet amittere, nisi hoc modo alliciat inventorem; & hoc explicari potest exemplo lucri ultro oblati ab eo, qui indiget mutuo; sicut enim mutuans illud acceptare non potest, nisi sibi constet ex mera gratitudine offerri, ut suo loco dicetur, ita nec inventor debet acceptare præmium oblatum, nisi omnimodam libertatem domino reliquerit gratificandi, vel non.

Confirmatur hæc responsio ex S. Aug. serm. 21. de verbis Apostoli, & lib. 83. quæst. q. 71. ubi hanc refert historiam de homine pauperrimo, qui Mediolani invenit sacculum ducentorum solidorum: *Memor ille legis*, inquit, *proposuit pittacium publice: qui solidos perdidit, veniat ad locum illum, & quærat hominem illum: ille, qui plangens circumquaque vagabatur, invento, & lecto pittacio, venit ad hominem; repletus autem gaudio, & quærens vicem rependere tanquam de-*

eimas obtulit illi viginti, quos noluit accipere: obtulit vel dicem, noluit accipere: saltem rogavit vel quinque acciperet, noluit: ille stomachabundus homo projecit sacculum, nil perdidi, inquit, si non vis aliquid a me accipere; victus tandem ille, quod offerebatur, accepit, & continuo totum pauperibus erogavit, unum solidum in sua domo non dimisit; hactenus S. August. qui proponit hoc exemplum, quod ejus auditores imitentur.

CAPUT XI.

De acquisitione dominii in thesauros.

Q. 1. Quid est thesaurus?

R. Definitur, vetus quædam depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat.

Dicitur 1. *vetus*, quia si pecunia non sit vetus, non censetur thesaurus sed res inventa, cujus dominus quæri debet; qui si inveniri non possit, expendenda est in usus pios, ut supra dictum est.

Dicitur 2. *pecunia*, quo nomine intelliguntur quævis opes mobiles, ut gemmæ, vasa.

Q. 2. *Cujus est thesaurus inventus?*

R. 1. Jure naturali est invenientis, quia, quæ nullius sunt, fiunt primi occupantis: atqui thesauri nullius sunt, ut patet ex definitione allata: ergo.

R. 2. Jure civili si inveniatur absque arte prohibita in proprio fundo, totus est invenientis, si in alieno, idque casu, media pars est inventoris, & media ejus, ad quem pertinet fundus; si vero in alieno data opera, & inconsulto domino, totus est domini, cujus est fundus, deductis expensis.

Prima pars probatur ex Instit. *de rerum divisione §. Thesauros*, ubi dicitur: *Thesauros, quos quis in loco suo invenerit, D. Adrianus æquitatem naturalem secutus ei concessit, qui eos invenerit*: idem habetur lege unica eod. *de Thesauris*.

Secunda pars habetur utroque loco citato, estque servanda in foro conscientiæ, etiam ante omnem judicis sententiam, quia hæc juris dispositio non est pœnalis, sed definitiva proprietatis rerum.

Te r.

Tertia pars habetur cit. leg. unica his veribis: *In alienis vero terrulis nemo audeat invitis, id est nec volentibus, vel ignorantibus dominis, opes abditas suo nomine perscrutari: quod si nobis aliquis super hoc crediderit esse supplicandum, aut præter hujus legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus invenerit, totum hunc locorum domino reddere compellatur.*

Lessius ex verbo, *compellatur*, deducit legem hanc esse pœnalem, proindeque inventorem non obligari in conscientia ante sententiam judicis ad reddendum totum, sed sufficere, si mediam partem reddat domino fundi.

Dixi, *si absque arte prohibita*; nam si magicis artibus inventus esset, inventor per judicis sententiam eo esset privandus.

Q. 3. *Si thesaurus inveniatur ab eo, qui habet tantum usumfructum fundi, ad quem pertinebit?*

R. Media pars ad proprietarium, altera ad inventorem: si inventor sit emphyteuta, tres partes habebit, & proprietarius quartam.

Q. 4. *Si quis emat agrum, in quo sit thesaurus reconditus, cujus erit thesaurus?*

R. Si ante emptionem invenit thesaurum, puta fodiendo, media ejus pars pertinet ad dominum fundi, quia thesaurus inventus est in fundo alieno: si autem scivit, sed nondum effodit, quando emit, acquirit dominium totius thesauri, quia revera in proprio fundo invenit thesaurum: & hoc ipsum Christus Dominus innuit Matth. 13. his verbis: *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit, præ gaudio vadit, & vendit universa, quæ habet, & emit agrum illum.*

Atque hæc de thesauris dicta sunt secundum jus commune, cum enim thesauri proprie nullius sint, possunt per aliquam legem particularem principi, aut reipublicæ appropiari.

Porro in Gallia extra controversiam esse asserit cives D. Bignon in oratione habita in senatu Parisiensi anno 1639. die vero 21. Julii, quod thesaurus in alio fundo inventus in tres partes æquales juxta Senatusconsulta sit dividendus, ita ut altera pars pertineat ad inventorem, altera ad dominum fundi, tertia ad Dynastam, vel ad Regem, si solus in loco

 altio-

altiorem illam potestatem exerceat: vide Bardetum tom. 2. lib. 8. cap. 50.; si autem thesaurus inveniatur a domino fundi, media pars est inventoris, alia Dynastæ, juxta Consuet. senon. art. 8., antissiod. art. 11., andegav. art. 52.: si in loco publico, similiter est dividendus ex camerac. art. 3., & barr. art. 44.; lege vero Norman. art. 211., & 212. totus est Dynastæ, vel Regis, nisi reperiatur in loco sacro; nam si in cœmeterio, vel navi Ecclesiæ, totus ad fabricam pertinet; si in choro, ejus est, cujus impensis chorus est reparandus: addunt camer., senon., & antissiod. res nuper perditas, domino requisito, & intra annum non comparente, fieri Dynastæ proprias.

CAPUT XII.

De acquisitione Dominii per usucapionem, & præscriptionem.

Q. 1. *Differunt ne usucapio, & præscriptio?*

R. Minime, sed sunt duo termini synonymi; nonnullis tamen usucapio est, in mobilibus, præscriptio vero in immobilibus.

Q. 2. *Quid est præscriptio?*

R. Definitur acquisitio dominii, & juris per possessionem legitimo tempore continuatam ex legis præscripto.

Q. 3. *Per præscriptionem acquiritur ne dominium rei alienæ tam in foro interiori, & conscientiæ, quam in foro exteriori, ita ut qui legitime præscripsit non teneatur restituere priori domino repetenti rem præscriptam, & probanti certis rationibus, illam ad se olim pertinuisse?*

R. Acquiritur, ut patet ex definitione allata; probaturque 1. ex jure tum civili tit. *de Usucap.*, tum canonico tit. *de Præscriptionibus*, ubi stabilitur jus per præscriptionem acquisitum, probatur 2. ratione, quia certum est, rempublicam, aut principem posse transferre dominium unius privati in alterum, quando id exigit bonum publicum; is enim est usus dominii alti, quod habet princeps in bona privatorum: atqui ratio boni communis postulat, ut positis certis conditionibus dominium unius in alterum per præscriptionem transferretur; nam lege prima ff. *de Usucap.*

pi-

piciтur: *Bono publico introducta est usucapio*, ne dit, & fere semper incerta essent rerum dominia; & lege ultima præscriptio concessa dicitur, ut aliquando litium esset finis: addi potest & alia ratio præscriptionis, nempe in odium negligentis repetere rem suam, quam scit ab alio possideri.

Dices. Nemo privatur re sua sine culpa, aut voluntate: ergo.

Nego anteced. nam ex regula 23. Juris in sexto sufficit aliqua causa, nimirum si ratio boni publici id exigat.

Q. 4. *Quanam conditiones requirantur ad legitimam præscriptionem?*

R. Quinque: prima, ut res, quæ præscriptione acquiritur, a jure non prohibeatur præscribi; nam ff. *de Usucap.*, & *usurpationibus*, & tit. *de Prascript.* nonnulla præscribi nequeunt: secunda, ut res, quæ præscribitur, possideatur: nam sine possessione præscriptio non procedit ex reg. 3. *de reg. Juris* in sexto: tertia, ut sit legitimus titulus sive verus, sive probabiliter præsumptus, id est qui bona fide putetur validum, etsi talis non sit in rei veritate: quarta, ut sit bona fides; nam possessor malæ fidei non præscribit ullo tempore ex regula 2. *de reg. juris* in sexto: quinta denique, ut sit tempus sufficiens ad præscribendum ex ff. *de Usurp.*, & *usucap.*, & ex titulo *de Prascript.* in Decretalib.

Q. 5. *Quanam res prascribi non possunt?*

R. 1. Non præscribitur adversus hominem liberum, ut fiat servus ex lege *Usucapionem ff. de Usurpationibus*, & *usucapionibus*.

R. 2. Nec etiam adversus superiorem præscribitur, quia subditi tenentur obedire superiori jure naturali, adversus quod non præscribitur cap. ultimo *de Consuetudine* in Decretalibus.

Hinc subditi non possunt præscribere adversus prælatum, ut non visitentur, quia Prælatus non potest absolvi a sollicitudine erga subditos, quam ut præstet, necessaria est visitatio: similiter non præscribunt subditi, ut non solvant procurationem Prælato debitam, dum ab eo visitantur ex capite *Cum ex officii* titulo *de Prascript.*; potest tamen ex eodem capite

Præ-

Prælatus adversus alium Prælatum præscribere, ut ad ipsum ejus subditi pertineant: item potest aliqua Ecclesia, v. g. collegiata, præscribere adversus Archidiaconum, ut ab eo non visitetur, quia ejus dignitas non est juris divini, sed humani: atqui adversus jus humanum præscriptio valet.

R. 3. Non præscribitur res publicis usibus deputata, ut sunt viæ, fontes &c.

R. 4. Jus decimarum, primitiarum, oblationum, aliaque jura spiritualia a laicis non præscribuntur titulo *de Præscript.* capit. *Causam*: & ratio est, quod illa non possint possideri a laicis in feudum; de ratione præscriptionis est legitima possessio rei præscriptæ: eadem vero jura præscribi possunt a personis ecclesiasticis, cum ea possidere possint.

R. 5. Non præscribuntur tributa, functiones publicæ, census, ac similia, quæ solvuntur principi in signum supremæ potestatis ex lege *Competit* codice *de Præscrip. triginta, & quadraginta annorum*; nihil enim præscribitur, nisi permittat lex civilis, vel princeps: at principes non consentiunt præscriptioni juribus suis contrariæ: hinc non præscribitur suprema jurisdictio, quæ in eo elucet, quod ab omnibus judicibus ad principem appelletur.

R. 6. Non præscribuntur res sacræ: etenim si res principis propriæ non præscribuntur, a fortiori, quæ Dei sunt; quæque alienare vetat imperatoribus Institutis §. *Sacra res* tit. *de rerum divisione*.

R. 7. Præscribi non possunt res ejus, qui adeo impotens est, aut impeditus, ut rem suam in judicio petere non possit: hinc contra mente captum, minores viginti quinque annis, filium sub potestate patris existentem, & uxorem, cujus vir non est administratione privatus, non præscribitur.

R. 8. Non præscribuntur fines Provinciarum, Episcopatuum, & Parœciarum, quando constat de eorum limitibus, ut habetur can. *Dilectio* 16. q. 3.

Advertes, multa, quæ dicuntur non præscribi, intelligenda esse de præscriptione, quæ fit ordinario tempore, nempe spatio decennii, aut viginti annorum; nam præscribuntur præscriptione longissimi temporis, puta triginta, aut plurium annorum; tales sunt res

fisci,

fisci, fundus in dotem datus, & res furtivæ leg. *Omnes*, & leg. *Sicut in rem* codice *de. resript. triginta annorum*.

Q. 6. *Quæ possessio requiritur ad præscribendum?*

R. Non sufficit naturalis, quia nullum parit effectum, cum ei jus resistat: hinc fur numquam præscribit, quia numquam lege possidet; nec curator, aut tutor, nec colonus, nec usufructuarius, quia non possident suo nomine: requiritur ergo possessio civilis, quæ sola est legitima: unde si quis juste re aliqua privaretur, & eamdem postea reciperet, præscriptio esset interrupta, & tempus ad præscriptionem requisitum computandum esset a posteriori possessione; secus si quis injuste re sua privaretur, privatio enim illa non interrumperet tempus præscriptionis.

Q. 7. *Qui titulus requiritur ad præscriptionem?*

Nota 1., titulum dici rationem aliquam legitimam, propter quam quis censetur juste possidere rem aliquam: v. g. habeo hunc librum, quem bona fide emi.

Nota 2. titulum alium esse verum, ut si a vero domino emeris; alium præsumptum, ut si emeris ab eo, quem probabiliter putas verum dominum.

Nota 3., duplicem esse præscriptionem; aliam longi temporis, aliam longissimi: illa est triennii, decennii, & vicennii; ista vero triginta, quadraginta, & aliquando centum annorum: his præsuppositis.

R. 1. Ad præscriptionem longi temporis requiritur titulus, quia sine titulo possessio non censetur legitima, seu civilis, quæ necessaria est ex dictis ad præscribendum.

R. 2. Ad præscriptionem longissimi temporis ordinarie non requiritur titulus, quia difficilius probatur qua ratione interimus possessionem, in qua sumus a tam longo tempore.

Dixi *ordinarie*, quia aliquando ad præscriptionem longissimi temporis requiritur titulus, nempe quando juris præsumptio est contra præscribendum: hinc si Episcopus velit præscribere decimas in altera diœcesi sitas per quadraginta annos sine titulo non præscribit ex cap. 1. *de Prescript.* in sexto.

R. 3. Titulus præsumptus sufficit, quia ubi titulus est verus, ibi inutilis est præscriptio, cum sine con-

continuata possessione res ad nos propter verum titulum pertineat.

Advertes, eum, qui titulo hæreditatis bona fide possidet rem a defuncto mala fide possessam, nunquam præscribere, si sit hæres universalis: ita habetur lege *Cum hæres* ff. *de diversis temporibus præscriptionis*: *Cum hæres in jus omne defuncti succedat, ignoratione sua defuncti vitia non excludit*, & §. *Diutina* Instit. *de Usucap.*: *Si ille defunctus justum initium non habuit, heredi, & bonorum possessori, licet ignoranti, possessio non prodest*: ratio est, quia hæres, & defunctus efficiunt unam personam, ideoque fictione juris mala fides censetur in successore, sicut in eo, cui succedit: dixi, *hæres universalis*; nam legatarius, seu hæres particularis potest præscribere.

Q. 8. *Bona fides est ne omnino necessaria?*

R. Est absolute necessaria: probatur ex capite finali *de Præscript.* desumpto ex Concilio Lateranensi, cujus hæc sunt verba: *Quoniam quod ex fide non est, peccatum est, synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quam civilis, cum generaliter sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari: unde oportet, ut qui præscribit in nulla temporis parte, habeat conscientiam alienæ rei*; & ex reg. 2. juris in sexto: *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit*: quibus juribus abrogantur leges civiles admittentes præscriptionem cum mala fide sive in actionibus realibus, scilicet quando res usu non consumuntur, sive in actionibus personalibus, quando res ipso usu consumuntur.

Dices 1. Is, cujus bona per legem pœnalem addicta sunt fisco, potest statuto tempore præscribere: ergo potest præscribi cum mala fide.

Nego consequentiam; nam in eo est bona fides, cum tandiu bona fide possideat, quandiu bonis suis per sententiam judicis privatus non est; lex enim pœnalis ante judicis sententiam non obligat.

Dices 2. Potest aliquis præscribere contra eum, qui habet jus servitutis rusticæ in suo prædio, v.g. transeundi per suum prædium, quamvis sciat, eum jus illud habere leg. *Hæc autem* ff. *ac servitutibus urbano-*

norum prædiorum: atqui in illo casu est mala fides: ergo.

Nego minorem; nam etiamsi sciam, illum jus habere transeundi per meum agrum, non sum in mala fide, ut non transeat; siquidem nihil facio illicitum, nec aliquid omitto, quod debeam: non enim teneor illum monere, ut jure suo utatur; bona itaque fide sino illum jure suo non uti, & eo ipso prædio meo libertatem acquiri: ex his

Colliges, leges municipales, quibus præcipitur, ne mercenarii stipendium possint repetere, nisi ante triennium, vel aliud definitum tempus illud postulent, injustas esse, si concedant veram præscriptionem debitori malam fidem habenti; secus tantum si negent actionem in foro externo, quia talis actio merito negatur, ut mercenarii solliciti sint postulare stipendium finito tempore, ne debitores periculum repetendæ solutionis propter oblivionem minutorum debitorum incurrant.

Q. 9. *Quid si mala fides sit ex errore, aut ignorantia juris, ut si quis putet non licere sibi usucapere id, quod possidet, cum tamen revera liceat, præscriberet ne?*

R. Non præscriberet, quia non videtur bona fide possidere, & ita habetur leg. *Si fur ff. de usucap.*: *Si quis id, quod possidet, non putat sibi licere per leges usucapere, dicendum est, etsi erret, non procedere tamen ejus usucapionem, vel quia non bona fide videatur possidere, vel quia in jure erranti non procedat usucapio.*

Q. 10. *Sufficit ne, quod fuerit bona fides, quando res capit possideri?*

R. Non sufficit, sed requiritur bona fides continuata: ratio est, quia non est legitima possessio cum mala fide: atqui requiritur continuata possessio ex dictis: ergo &c.: hoc extendit Covarruvias, etiamsi recedat postea mala fides: *Nam*, inquit, *mala fides interrumpit possessionem: interruptio autem inducit necessitatem usucapiendi, seu incipiendi usucapionem*; unde si quis juste re aliqua privaretur, & eamdem postea reciperet, inciperet de novo tempus præscriptionis: quare si lex requirat decennium ad præscribendum, & finito quinquennio res alienetur, non præscribitur,

etiamsi

etiamsi per alterum quinquennium postea possideatur.

Dixi, *si quis juste re aliqua privaretur*; nam si injuste re sua privaretur, non interrumperetur tempus præscriptionis, quia in illo casu possessio civilis censetur permanere.

Q. 11. *Dubitatio impedit ne bonam fidem, & præscriptionem?*

R. 1. Dubitatio, quæ omnem possessionem præcedit, impedit bonam fidem: ratio est, quia non est bona fides, ubi quis debet judicare rem alienam esse; nam in dubio favendum est reo potius, quam actori: qui autem possidere incipit, est veluti actor, & qui antea possidebat, veluti reus: ergo huic favendum est, adeoque judicandum rem illius esse.

R. 2. Dubitatio superveniens non impedit bonam fidem, quia in pari causa potior est conditio possidentis ex reg. 65. *de reg. Juris* in sexto: 2. quia tandiu bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum ex c. *Si virgo* causa 34. q. 1.

Dices Per litis contestationem interrumpitur possessio, etiamsi bona fide inchoata sit: ergo & per dubitationem interrumpitur.

Nego conseq.: nam ideo per litis contestationem interrumpitur præscriptio, quia impeditur pacifica possessio, quæ requiritur ad præscriptionem: at dubitatio pacificam possessionem non interrumpit.

Observabis, eum, qui dubitat, peccare, nisi debitam diligentiam adhibeat, quia non tam habet sanam, quam læsam conscientiam, adeoque non est in bona fide, sed in mala.

Q. 12. *Ignorantia juris impedit ne præscriptionem?*

R. 1. Certum est, ignorantiam culpabilem tollere præscriptionem, cum tollat bonam fidem: quæstio est solum de ignorantia invincibili.

R. 2. Ignorantia invincibilis juris saltem clari, & manifesti tollit præscriptionem ex lege *Juris ff. de juris, & facti ignorantia*, ubi habetur: *Juris ignorantiam in usucapionibus negatur prodesse; facti vero ignorantiam prodesse constat*: ex lege *Numquam ff. de usucap.*: *Numquam in usucapionibus juris error possessoribus prodest*; unde si quid a pupillo ematur sine tutoris auctoritate a nesciente eam requiri, non præscri-

scribit emptor, quia est error juris manifesti: quod si ignoret emptor hunc esse pupillum, præscribit, quia est error facti.

Dixi *saltem juris clari, & manifesti*, quia plures Theologi existimant, ignorantiam invincibilem juris dubii non impedire præscriptionem; verum cum præscriptio inducta sit lege humana, nec lex distinguat inter jus clarum, & obscurum, certum, & dubium, sed absolute decernat in usucapionibus nunquam juris errorem possessoribus prodesse, præferenda videtur sententia affirmans, ignorantiam etiam invincibilem juris sive perspicui, & indubitati, sive obscuri, & dubii impedire præscriptionem; & ita in foro externo judex decerneret.

Q. 13. *Quale tempus requiritur ad præscribendum?*

Nota, res alias esse mobiles, alias immobiles; mobiles sunt res corporales, quæ loco moveri possunt, ut animalia, vestes, naves &c.: ad res mobiles reducuntur debita, & actiones ad illa obtinenda; immobiles sunt res corporales, quæ loco moveri non possunt, ut domus, fundi: revocantur ad res immobiles, res incorporeæ, ut servitutes ad aliquid non semel, sed iteratis vicibus faciendum, qualia sunt beneficium ecclesiasticum, commenda, jus patronatus, ususfructus, census, munus tabellionis &c.

R. 1. Res mobiles alicujus privati, vel etiam cujusvis Ecclesiæ cum titulo per possessionem triennalem bona fide continuatam præscribuntur Instit. §. 1. tit. *de usucap.*: fuit quidem, cum in Italia annuali possessione bona fide continuata res mobiles præscriberentur, sicut & immobiles biennio; sed hoc citatis juribus correctum est.

Dixi 1. *etiam cujusvis Ecclesiæ*, ut habetur authentica *Si quas actiones* cod. *de sacrosanctis Ecclesiis*, refferturque cap. *Placuit* causa 16. q. 3.

Dixi 2. *cum titulo*, quia res mobiles sine titulo triginta annorum spatio præscribuntur, ut docent communiter, & colligitur ex lege *Sicut in rem* cod. *de præscript. triginta, vel quadraginta annorum.*

R. 2. Res immobiles privatorum inter præsentes decennio, inter absentes viginti annis cum titulo præscribuntur ex Instit. titulo *de Usucap.*, ubi dicitur, inter

inter præsentes decennio, inter absentes viginti annis res immobiles usucapi.

Dixi 1. *cum titulo*, quia si desit titulus, inter præsentes requiritur possessio triginta annorum, inter absentes quadraginta leg. *Si quid emptionis* §. *Quod si quis* cod. *de Præscript. triginta, vel quadraginta annorum*: ex authentica autem *Quod si quis* cod. *de præscript. longi temporis*, si quibusdam annis præsens sit dominus, quibusdam vero absens, adjiciuntur ei super decennium tot anni, quot ex decennio fuit absens: nimirum si per triennium absfuerit, præscriptio 13. tantum annis absolvetur.

Dixi 2. *Res immobiles privatorum*; nam ex c. *Illud*, c. *Quia*, & c. *ad aures de Præscript.* requiruntur quadraginta anni ad præscribendum contra Ecclesiam distinctam a Romana: dico, *distinctam a Romana*, nam citata authentica *Si quas actiones* cod. *de sacrosanctis Ecclesiis* adversus Ecclesiam Romanam non præscribitur, nisi per possessionem centum annorum: debent autem res illæ, quæ tantum centum annis præscribuntur, pertinent immediate ad Ecclesiam Romanam; nam si pertineant ad inferiorem, quamvis inde aliquo modo præjudicetur Ecclesiæ Romanæ, quadraginta annis præscribuntur.

Ad Ecclesias revocantur hospitalia, monasteria, & quæcumque loca, quæ habent bona ad pias causas relicta: non desunt quædam monasteria, & collegia Regularium, quorum res immobiles nonnisi sexaginta annorum spatio possunt præscribi: hoc privilegium concessit Eugenius IV. Ordini Sancti Benedicti; sed videndum apud Gallos, utrum talia privilegia auctoritate regia sint firmata: fuit etiam, cum res Ecclesiæ immobiles non præscriberentur, nisi spatio centum annorum, ut colligitur ex lege *Ut inter divinum* cod. *de sacrosanctis Ecclesiis*, sed ista præscriptio limitata est ad quadraginta annos ex citatis tum canonibus, tum authentica.

Advertes 1., majus tempus requiri, quando præscriptio dormit, vel interrumpitur: dicitur dormire, quando jam inchoata cessat; quod fit 1. tempore belli, vel pestis, quando homines fugiunt in aliud territorium, vel quando jus non redditur: 2. quando

Ec-

Ecclesia caret Rectore; tunc enim contra eam cessat præscriptio: 3. si is, contra quem agitur, non possit agere, qualis est pupillus durante pupillari ætate: dicitur interrumpi præscriptio, quando postquam inchoata est, ita cessat, ut non debeat continuari cum præcedente tempore, sive interrumpatur naturaliter, puta desinente possessione, aut bona fide; sive interrumpatur civiliter, sc. per actum juridicum: puta litis contestationem, vel citationem: porro nulla habenda est ratio temporis, quo præscriptio dormierit, vel interrupta fuerit: discrimen tamen est inter tempus, quo dormire dicitur præscriptio, & illud, quo interrumpitur; nam continuantur posteriores anni cum prioribus dormientis præscriptis, licet non numerentur anni, quibus dormit: ut si fuerit interrupta præscriptio, non continuatur.

Advertes 2.: si res immobilis incipiat esse Ecclesiæ, & jam adversus privatum præsentem cucurrerint anni quinque præscriptionis, sufficere viginti annos ad complendum præscriptionis tempus contra Ecclesiam inferiorem, & annos quadraginta contra Romanam.

Advertes 3., a generalibus regulis pro tempore præscriptionis allatis nonnulla esse excipienda; namque 1. beneficium ecclesiasticum per tres annos a pacifico possessore titulum saltem coloratum habente præscribitur: dico *saltem titulum coloratum habente*, quia sine titulo non potest præscribi beneficium, cum nonnisi institutione canonica acquiri possit ejus possessio: unde si quis in Gallia post completam præscriptionem deprehendat titulum hactenus coloratum esse revera nullum, puta datam fuisse pecuniam, ipso nesciente, ad obtinendum beneficium, tenetur recurrere ad Ordinarium, vel summum Pontificem, qui defectum suppleat ex Pragmatica Sanctione, & Concordatis tit. *de pacificis possessoribus*, quamvis opus non sit novam inire possessionem: 8. res oppignorata possessa a debitore, vel ejus hæredibus præscribitur tantum quadraginta annis; requiritur autem in debitore bona fides se non debere, & ut tanto tempore post diem solutioni assignatum creditor non exegerit: quod si res oppignorata possideatur ab eo, qui non est debitor, nec hæres ejus, ut si fuit vendita ei, qui ignorabat esse oppignoratam, extinguitur decennio inter

præ-

præsentes, & vicennio inter absentes *leg. Cum novissimi* cod. *de Prascript. triginta annorum*: 3. legata, & fideicommissa non præscribuntur adversus legatarium, & fideicommissarium ex lege ultima cod. *Communia de Legatis*, ubi dicitur, nec usucapionem, nec longi temporis præscriptionem contra legatarium, & fideicommissarium procedere.

Addit tamen Lessius, communem sententiam esse, præscriptionem longissimi temporis, puta triginta annorum, procedere, sunt & aliqua pecularia jura de servitutibus, de bonis fisco addictis, de bonis principum, de jure patronatus, sed quæ ad forum externum fere pertinent.

Q. 14. *Datur ne remedium adversus præscriptionem?*

R. Datur, nempe restitutio in integrum, quæ conceditur 1. minoribus ætate, id est, qui nondum vigesimum quintum annum expleverunt; 2. Ecclesiis, & piis locis; 3. majoribus ætate in præscriptione decem, & viginti annorum, modo probent cum justa, & probabili sui ignorantia, aut omnino sine sua negligentia præscriptionem fuisse peractam: conceduntur autem quatuor anni postquam sciverint expletam præscriptionem, intra quod spatium possunt auctoritate judicis restitui in possessionem, & dominium rei amissæ; sed hæc ad forum externum pertinent, videndumque est quis sit usus cujusque regionis.

CAPUT XIII.

De cæteris dominii acquirendi modis.

Q. 1. *Quibus insuper modis acquiritur dominium?*

R. Acquiritur per alluvionem, specificationem, accessionem, commixtionem, sive confusionem, ædificationem, culturam, sationem, & nativitatem.

Alluvio dicitur, cum flumen ex uno prædio detrahit, & alteri adjicit; quod fieri potest vel paulatim, sensimque, & dicitur incrementum latens; vel subito, & repentina vi fluminis, & dicitur incrementum patens.

Incrementum latens accrescit etiam usufructuario, patens vero proprietario dumtaxat, quia in priori

casu

casu censetur remanere idem fundus; in posteriori vero æstimatur diversus: feudatarius tamen, & emphyteuta utriusque incrementi commodum capere debent, quia proprietarii vicem gerunt.

Specificatio dicitur, cum res aliena ad aliquam artificii speciem insumpta est, ut lignum vicini ad ædificationem domus tuæ; refert autem, utrum materia insumpta ad priorem statum redire possit, an non: in primo casu species pertinebit ad dominium materiæ: v.g. ex tuo argento a me fabricatum vas tuum erit: altero casu ad eum spectabit, qui speciem formavit: v.g. vestis ex alienis lanis confecta pertinebit ad eum, qui formavit, si tamen mala fide species confecta est, a pristino domino vindicari poterit.

Accessio dicitur, cum quid ornatus causa alteri rei adjicitur; & tunc accessionis jure adjectum acquiritur domino rei ornatæ juxta regulam vigesimam octavam *de regulis juris* in sexto: *Accessorium sequi congruit naturam principalis*: hinc si quis alienam domum pinxerit, pictura domino domus vi accessionis cedit, nec tenetur ad expensas, nisi tale ornamentum necessarium fuerit: item si quis ædificaverit ex aliena materia, opus destruendum non est, sed si bona fide, pretium solvendum est, si vero mala fide, operam, & impensas amittet, actionemque furti illi intendere poterit materiæ dominus: similiter si pars addita sit toti, ut pes statuæ, ansa vasi, cedit domino totius: aliter sentiendum, si quis in aliena tabula pinxerit, tabula enim est pictoris; siquidem ridiculum esset, picturam Apellis in accessionem vilissimæ tabulæ reputari ex Instit. §. *Si quis* ff. *De rerum divisione*: idem dicendum videtur de specificatione, quæ fit facile, & quasi sine arte, ut si ex farina aliena confectus sit panis, & ex uvis furtivis expressum vinum; videtur enim ridiculum, panem, aut vinum non esse sub ejus dominio, cujus farina, & uvæ erant.

Commixtio differt a confusione, quia quæ confusæ sunt, novam pariunt speciem: sic vinum, & mel confusa faciunt mulsum, quod est alia species liquoris; mixta vero in eadem remanent specie, ut grana tritici: si res permixtæ separari possint, ut oves in grege permixtæ, debent separari; si non possint, & mix-

tæ fuerint amborum dominorum consensu, erunt utriusque: idem dicendum, si permixtæ, aut confusæ fuerint casu fortuito.

Quod spectat ad ædificationem, culturam, sationem, & nativitatem, certum est 1., quod in nostro ædificatum est, nostrum esse, quia ædificium accedit solo: sed attendendum est, an bona, an mala fide quis ædificaverit; si enim bona fide, ei solvendæ sunt impensæ, secus si ex mala fide: 2. quod ex nostris agris nascitur, ad nos pertinere, sicut & quæ ex nostris animantibus proveniunt, nostra fieri, si tamen ex animantibus fœminei sexus; nam partus sequitur ventrem: hinc planta, quam invenimus in nostro solo radices egisse, nostra est; secus est, si radices non egerit.

CAPUT XIV.

De subjecto justitiæ, & dominii.

Constat ex definitione justitiæ c.1. allata, voluntatem esse subjectum *quo*, seu potentiam, in qua residet justitiæ virtus: quæritur hic solum de subjecto *quod*, seu de persona, in qua justitia reperiri possit: itaque

Q.1. *Utrum possit esse justitia ejusdem ad seipsum?*

R. Negative, quia justitiæ proprie dictæ est constituere æqualitatem; æqualitas autem est inter duo realiter distincta, cum nihil sit sibi æquale: ergo.

Dices. Injustus est qui se occidit, aut mutilat: ergo est justitia ejusdem ad seipsum.

Distinguo anteced.: injustus est erga Deum, qui solus habet dominium directum in vitam hominis, vel erga Rempublicam, cujus est membrum, quæque habet dominium indirectum, & utile cujuslibet civis, concedo; injustus est erga seipsum, nego antecedens: nam volenti non fit injuria, cum cadat juri suo; qui autem se ipsum occidit, aut mutilat, id facit omnino volens, renuntiatque juri, quod habet ad conservandam propriam vitam.

Justitia ergo, aut injustitia non est nisi per ordinem ad alterum, qui habet jus, aut dominium proprium, & distinctum: quare

Q. 2.

Quest. 2. *Quodnam est subjectum juris, aut dominii?*

Resp. Sola natura intellectualis est capax dominii, quia dominium est facultas disponendi de re aliqua: atqui illa facultas supponit intellectum, & libertatem; bruta enim animantia non disponunt de suis operationibus, sed aguntur, & moventur potius, quam agant, aut seipsa moveant: ergo.

Dices, Parvuli, & amentes sunt capaces dominii juxta illud Galat. 4.: *Quanto tempore hares parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium:* præterea qui usurpat bona parvulorum, & amentium iis injuriam facit: ergo.

Disting. antec.: capaces sunt dominii habitualis sicut & adulti dormientes, concedo; habent enim facultatem disponendi de rebus suis, nempe voluntatem; actualis, seu administrationis rerum suarum, nego antec.

Q. 3. *Quid inde sequitur?*

R. Creaturas irrationales injuriæ esse incapaces; unde qui illas ferit, intremit, aut mutilat, non magis injuriam facit, quam qui arborem eradicat, aut ramum ejus frangit ex S. Thoma 2. 2. q. 64. art. 1.

Q. 4. *Utrum omnis natura intellectualis sit capax dominii, & justitiæ?*

R. Quæstio præcipue movetur de Deo respectu creaturæ, & vicissim; 2. de infidelibus, & peccatoribus; 3. de filiis respectu parentum; 4. de conjugibus inter se comparatis; 5. de servis; 6. de religiosis, 7. de clericis secularibus respectu fructuum suorum beneficiorum, quæ examinanda sunt seq. capitibus.

CAPUT XV.

Utrum sit in Deo dominium.

R. 1. Est, idque absolutissimum, testante Scriptura Esther 13.: *Domine rex omnipotens; in ditione enim tua cuncta sunt posita. Tu fecisti cælum, & terram, & quidquid cæli ambitu continetur. Dominus omnium es.*

Probatur ratione. Quidquid sunt creaturæ, quidquid habent, aut agunt, a Deo essentialiter pendet sive in fieri, sive in conservari juxta illud Actuum 17.

In ipso vivimus, & movemur, & sumus: ergo omnia subjacent Dei dominio.

Dices 1. Creatura libera est domina suarum actionum liberarum; in eo enim consistit libertas, ut possit natura libera disponere de suis actionibus: ergo creaturæ liberæ dominium habent proprium, & distinctum.

Distinguo antecedens: domina est per ordinem ad aliam creaturam, respectu cujus est capax dominii proprii, concedo: ad Deum, nego antecedens, & cons.; Deus enim est Dominus libertatis creaturæ, & ejus, cum utrumque ab ipso pendeat.

Instabis. Creatura libera per usum suæ libertatis gratia adjutæ Deo satisfacit, & apud ipsum meretur: ergo usus libertatis est sub dominio illius etiam per ordinem ad Deum.

Distinguo anteced.: satisfacit, & meretur per virtutes a justitia distinctas, puta per pœnitentiam, & charitatem, concedo; per justitiam stricte sumptam, quasi transferat in Jus, & dominium Dei, quod ad ipsum alias non pertineret, nego antecedens. Itaque ad satisfactionem, & meritum necesse non est, ut offeratur aliquid non pertinens ad personam, cui satisfaciamus, aut apud quam meremur, ut patet ex servo, qui operas ex justitia debet domino; si enim strenue, & ex affectu iis incumbat, meretur benevolentiam domini, & si antea deliquisset, hac sua diligentia delet offensam, maxime si dominus præmium, aut veniam promiserit servo fideliter servienti, & pœnitenti: itaque creatura libera in eo laude digna est, quod, cum possit transgredi, non transgreditur, & ad gloriam Dei potius, quam ad privatum commodum referat Dei bona.

Dices 2. Quod contractu donationis, aut promissionis nobis conceditur, sit juris nostri: atqui Deus nonnumquam dignatur talem inire contractum cum creatura libera: ergo creatura potest acquirere jus, & dominium etiam per ordinem ad Deum.

Distinguo major.: si persona, cum qua contrahimus, possit abdicare jus suum, & ita nobis communicare bona sua, ut iis se spoliet, concedo; secus, nego. Porro Deus abdicare non potest jus suum, quia titu-

titulus talis juris, nempe creatio, & conservatio in alium transferri non potest; alias agnoscendum esset aliquid creatum, quod independens esset a Deo, sicque terra, quam dedit non Angelis, sed filiis hominum *Psalm.* 113., sicut & pisces maris, volatilia cæli, & bestiæ universæ terræ *Genes.* 1., non amplius ad Deum pertinerent, quod repugnat: creaturæ itaque, si comparentur inter se, habent dominium proprium, Angeli verb. gr. in suos actus, in suam famam, & honorem, & in secreta sua, & homines insuper in res inferiores; sed si comparentur cum Deo, nullum jus habere possunt.

Instabis. Deus in Scripturis dicitur justus, & debitor: *Reposita est mihi corona justitiæ* (inquit Apostolus II. ad Timoth. 4.), *quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*: hinc S. Chrysost. hom. 8. in ep. ad Rom. sic scribit: *Justus debitorem habet Deum non rerum vulgarium, sed sublimium*: ergo.

Distinguo anteced.: justus dicitur, vel quia ordinat omnia, & distribuit unumquodque secundum ejus naturam, vel quia fidelis est in promissis suis, & ordinem per sapientiam, & bonitatem suam præstitutum inviolabiliter servat, concedo: justitia divina, inquit auctor libri de divinis nominibus cap. 8., *Omnia ordinat, & determinat*; & Sanct. Anselmus: *Justus es, non quia reddis debitum, sed quia facis, quod te decet valde bonum*; justus dicitur, quia obligatus est jure alieno, & reddit alteri debitum stricte sumptum, nego anteced. *Reddi debita nulli debens*, inquit S. Augustinus libr. 4. confess. cap. 4.; & S. Bernardus serm. 1. de Annunciatione: *Si Deus merenti negaret præmium, nulli faceret injuriam*: Deus itaque creaturæ nihil debet, sed sibi soli, nempe bonitati, sapientiæ, & fidelitati; unde non possumus ab eo quidquam exigere: ex his

Sequitur 1., posse absolute esse justitiam stricte sumptam hominis ad Deum, quia Deus habet dominium in suam famam, & honorem, & in omnes creaturas; unde si quis diceret Deum esse crudelem, idque populo persuaderet, non minus injustus fuerit in Deum, quam filius in patrem, cujus famam macularet, teneretur que ex justitia honorem Dei ablatum re-

stituere: item potest Deus ratione sui dominii, & proprietatis velle hominem hanc vel illam actionem, hoc vel illud obsequium præstare eo modo, quu herus præcipit operas famulo: unde sicut famulus non præstando operas est injustus erga herum, sic & homo injustus foret erga Deum, si non obsequeretur; attamen Deus non ita præcipere solet, ac propterea homo non obtemperans Deo non peccat contra justitiam, sed contra virtutem, in cujus materia est præceptum adeo ut si Deus præcipiat jejunium, homo non jejunans peccet contra temperantiam.

Dices. Si quis non honorat Deum, peccat contra religionem: ergo non contra justitiam.

Nego conf. peccat enim contra religionem, & justitiam simul, sicut filius detrahens patri violat pietatem, & justitiam.

Sequitur 2. non posse esse injustitiam Dei ad creaturam, quia inter eos justitia esse non potest, qui non habent duo jura distincta: atqui creaturæ ex dictis non habent jus ullum respectu Dei: ergo.

Sequitur 3. Deum pœnas irrogando, aut beneficia subtrahendo non posse facere injuriam, vel injustitiam stricte sumptam; de ratione enim dominii est disponere de re aliqua, prout liber absque cujusquam injuria: hinc Sap. 12. *Quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti?* cum ergo natura patitur, quæ repugnant, aut privatur iis, quæ concupiscit, dicamus contra insurgentes impatientiæ motus: Deus utitur jure suo: Dominus est, Creator est; *An non habet potentiam figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Rom. 9. *Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel, ait Dominus:* Jeremiæ cap. 18.

Dices. Cit. cap. 12. Sap. habetur: *Cum sis justus, juste omnia disponis, ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare exterum existimas a tua virtute:* hinc can. 3. Conc. Arausic. II. *Injustitiam Deo dare convincitur, qui mortem, quæ est pœna peccati, sine peccato, quod est meritum mortis, ad nos transire dicit:* & S. Aug. epist. 160. *Quemquam immeritum, & nulli obnoxium peccato si Deus damnare creditur, alienus ab ini-*

quitate non creditur: ergo Deus injuriam faceret creaturæ, si eam innocentem torqueret.

Dist. ant. externum est a justitia Dei sumpta vel pro sapientia, qua cunctis rebus providet secundum earum naturam, & dignitatem, ut supra diximus, vel pro fidelitate in adimplendis promissis, conc, a justitia stricte sumpta, quæ supponit jus in creaturas, & debitum proprie dictum, nego ant. Itaque Deus nihil debet creaturæ, cum tota sit sub dominio illius; unde non est, quod conqueratur, aut murmuret homo, si non faciat secundum quod expetit; in promptu enim est responsio: Matthæi 20. *Amice, non facio tibi injuriam ... tolle quod tuum est ... aut non licet mihi quod volo facere?* sed Deus debet suæ sapientiæ, & bonitati, ut creaturas ad finem convenientem dirigat, & fidelitati, ut, quod promisit, impleat, si homines pactum non violaverint: cum ergo promiserit Adamo vitam perennem, si in justitia perseveraret, recte S. August. & Concilium Arausic. colligunt, Deum injustum, hoc est infidelem facere, qui docet, sicut revera docebat Pelagius, Adamum sine peccato morti factum esse obnoxium.

Ceterum cum nihil possit Deus contra suam sapientiam, bonitatem, & fidelitatem, non est, cur homines præparent voluntates suas ad perferendæ gravissima tormenta, puta gehennæ, si Deus velit uti jure suo; non enim admittendæ, aut fingenda sunt ejusmodi hypotheses, quibus admissis, aut fictis, admittitur, aut fingitur, Deum non existere; posito enim, Deus quidquam faciat contra suam sapientiam, bonitatem, aut fidelitatem, non erit verus Deus: quæ autem pietas, quæ charitas, quis castus amor superstrui potest, præstructo tali fundamento?

CAPUT XVI.

Utrum infideles, & peccatores sint capaces dominii?

R. De fide est, ipsos esse capaces: probatur 1. ex Scriptura. Exodi 9. agnoscitur Pharao dominus Ægipti; & quidem legitimus: *Posui te regem,*

ut ostendam in te fortitudinem meam: Danielis 2. dicitur ad Nabucodonosor: *Deus cæli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi*: unde S. August. lib. 5. de Civ. Dei cap. 21. ait: *Deum felicitatem dare cælorum solis piis*; regnum vero terrenum & piis, & impiis, sicut ei placet.

Probatur 2. ex Concilio Constantiensi sess. 8. & 15. ubi damnata est hæc propositio VVicleſi, & Joannis Hus: *Nullus est dominus civilis, nullus prælatus, nullus Episcopus, dum est in peccato mortali.*

Probatur 3. ratione, quia dominium non est fundatum in fide, & justitia, sed in successione, donatione, aut similibus titulis; sicut debita reverentia filii in patrem non in probitate, sed in paternitate fundatur.

Dices. Rom. 13. habetur: *Non est potestas nisi a Deo*: atqui impii non habent potestatem a Deo juxta illud Oseæ 3. *Ipsi regnaverunt, & non ex me*: ergo.

Dist. min. non habent potestatem a Deo inspirante, & excitante, conc. a Deo permittente, nego min. Deus quidem non promovet impios ad prælaturas, quia indigni sunt, & prohibet indignos eligere; sed permittit eos eligi, & jam electos functiones sacras obire, sacrificia offerre, & sacramenta ministrare, quæ quamvis illicite, valide tamen præstant; & hoc postulat divinæ providentiæ ordo, ne sub prætextu alieni peccati cuique liberum sit contra superiores rebellare, res alienas invadere, & omnia miscere.

CAPUT XVII.

Utrum sit justitia inter patrem, & filium, habeantque distincta dominia?

R. 1. Inter patrem, & filium, quatenus tales sunt, non est justitia proprie dicta, quia filius non est perfecte alter a patre, sed aliquid patris, & quasi pars ab eo decisa: unde si pater non sufficienter ministraverit filio, aut filius vicissim patri, neuter tenetur ad restitutionem: præterea, filius non potest parenti reddere æquale, & quantum debet, nec proinde perfectam justitiam ad ipsum exercere.

Advertes tamen, majus debitum esse filii ad patrem, quam

quam sit justitiæ proprie dictæ; gravius enim peccat filius, si in parentem contumeliosus sit, quam si in alium, quia debitum illud filii erga patrem est pietatis, quæ arctius obligat; sicut & religio, quam justitia.

Si ergo filius furetur bona paterna, unde pater grave incommodum subeat, puta si inde ad inopiam redigatur, gravius peccat, quia non solum justitiam, ut mox dicetur, sed & pietatem lædit: si vero nullum inde incommodum patris sequatur, videtur minus peccare filius, quia pater est minus invitus.

R. 2. Si pater, & filius ad invicem considerentur, ut personæ distinctæ, potest esse inter eos justitia stricte sumpta quia ut sic possunt habere distincta jura, & dominia: & ita filius furando bona patris peccat contra justitiam, quia usurpat alienum.

Q. 2. *Quandonam pater consideratur non ut pater, sed ut persona distincta?*

R. Quando consideratur ut homo est, & ut dominus bonorum quorumdam, unde filius etiam contra justitiam peccat, si patrem occidat, aut mutilet, si de fama ejus detrahat, si bona ilius furetur; vel in res turpes, & compotationes consumat præter intentionem patris, ac proinde tenetur restituere; & reparare damnum.

Filium tamen Theologi communiter eximunt a bonorum fortunæ restitutione: 1. si constet, ceteros fratres tantumdem expendisse: 2. si fratres postea sibi invicem remittant: 3. si pater ipse remittat vel expresse, vel tacite, ut fere remittit, cum in ejus notitiam veniunt filii libidines: sed notandum est, aliud esse: remisisset pater, si postulasset filius; aliud remisit: primum non absolvit filium, quia pater revera non remisit.

Q. 3. *Quale est peccatum filii, qui bona patris usurpat?*

R. Est mortale, si notabilem quantitatem usurpet, colligiturque ex cap. 28. Prov. ubi habetur: *Qui subtrahit aliquid a patre suo, & a matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps est homicida*, id est nihil differt a latrone, immo gravius peccat, si a parentibus indigentibus subripiat, quia non solum violat justitiam, sed etiam pietatem, ex qua parentibus indigentibus subvenire tenetur.

Q. 4. *Qualis quantitas requiritur, ut filius censeatur peccare mortaliter?*

R. Prudentis est confessarii id judicare: habebit autem rationem status, & conditionis personarum; nam si filius subtrahit patri prædiviti, non statim damnandus est peccati mortalis, sicut damnandus esset, si res paterna esset angusta: porro conveniunt omnes Theologi, majorem quantitatem requiri ad furtum mortale filii, sive quia pater non ita est invitus, ac si extraneus acciperet, sive quia sæpe non tam invitus est ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi; aut finis, ad quem accipitur, nempe ad ludum, & compotationes.

Q. 5. *Quandonam consideratur filius ut persona distincta a patre?*

R. 1. Quando emancipatus est: 2. quando, etiamsi sit sub potestate paterna, consideratur per ordinem ad vitam, famam, & peculium, quod sit a paternis bonis separatum; unde si quid pater in iis filium lædit, injustus est.

Q. 6. *Quomodo fit emancipatio?*

R. Duobus modis: 1. expresse, cum coram judice postulat pater, ut filius extra potestatem paternam ponatur, suorumque jurium dominus constituatur: 2. tacite cum fit vel ratione dignitatis a filio adeptæ, vel propter lapsum ætatis, scilicet viginti quinque annorum, vel propter matrimonium, saltem communiori jure; nam consuetudines aliquæ filium nobilem minorem viginti quinque annis emancipatum nolunt per matrimonium, nisi emancipatio expressa fuerit.

Q. 7. *Quotuplicis generis filius non emancipatus peculium habere potest?*

R. Quadruplicis: primum bonorum castrensium; secundum bonorum quasi castrensium; tertium adventitiorum; quartum profectitiorum.

Q. 8. *Quod sunt bona castrensia?*

R. Sunt bona, quæ filius in militia, vel occasione militiæ acquisivit, qualia sunt stipendia eorum, qui sequuntur castra, prædæ de hostibus, donativa ducum & commilitonum, legata occasione militiæ, mobilia a parentibus vel aliis data eunti ad militiam, & omnia lucra, quæ mediante aliquo contractu ex talibus bonis proveniunt.

Q. 9.

Q. 9. *Quid sunt bona quasi castrensia?*

R. Sunt ea 1., quæ acquiruntur vel ex officio publico non mechanico, ut judicis, advocati, tabellionis; vel professione alicujus artis liberalis, & quod datur intuitu talis functionis, ut libri, qui dantur a parente; vel ex beneficio ecclesiastico, immo quidquid advenit post clericatum, etiamsi alias esset adventitium, ut expresse habetur authentica *Presbyteros* cod. *de Episcopis, & Clericis*: 2. quæ proveniunt ex liberalitate principis: 3. quæ dantur filiofamilias, ut sint tanquam castrensia, seu ut ipse dumtaxat, excluso patre, habeat usumfructum: hujusmodi autem bona vocantur quasi castrensia, quia habent privilegium castrensium, etiamsi vere castrensia non sint.

Q. 10. *Quid sunt adventitia?*

R. Sunt ea, quæ non proveniunt a patre, neque ejus causa, vel intuitu principaliter dantur; sic enim essent profectitia: talia sunt, quæ filius acquirit vel successione, vel donatione facta alio intuitu, quam patris, vel fortuito eveniunt, ut si filius thesaurum inveniat: vel propria industria a filiis comparantur, ita tamen ut non sint castrensia, aut quasi castrensia, nempe si negotiando lucretur ex pecunia mutuo accepta, lucrum illud est peculium adventitium: item si in domo parentis aliquid extraordinarie lucretur, præstitis ordinariis operis, ad quas tenetur, si plus lucretur, quam consuevit, & insinuet se capere lucrum; quod si non insinuet, censetur id concedere amori patris.

Q. 11. *Quid sunt profectitia?*

R. Sunt ea, quæ proveniunt a parente vivo, vel principaliter, & proxime ejus causa dantur, nec sunt castrensia, aut quasi castrensia: talia sunt, quæ a parentibus conceduntur filiis, ut ea administrent, vel quæ eis dantur ab aliis ob amicitiam, vel obsequium parentum; secus, si ob amicitiam, vel obsequium filii.

Jure communi filiifamilias perfectum habent dominium in bona castrensia, aut quasi castrensia: unde de iis possunt absolute disponere per donationes, & contractus, immo per testamentum, & ultimas voluntates, si tamen puberes sint; nam ante pubertatem testari non possunt; bonorum adventitiorum proprietatem tantum habent, & usus fructus ad patrem per-

tinet: quare pater potest de iis disponere etiam invito filio, salva tamen eorum proprietate, quæ ad filium pertinet; profectitiorum vero nec proprietatem, nec usumfructum habent, sed solam administrationem; hæc patent ex lege *Cum oportet*, cod. *De bonis, quæ liberis*, ubi derogatur antiquiori juri, quo bona filiorum in plenum pertinebant ad patres.

Excipiuntur aliqui casus, in quibus pater bonorum adventitiorum filii non habet usumfructum; primus, si pater talem usumfructum remittat filio; secundus, si filiofamilias relicta sunt illa bona hac lege, ut usufructus non acquiratur patri; tertius, si pater cum filio succedat alteri filio in bonis adventitiis; tunc enim pater non acquirit usumfructum in parte, in qua filius succedit citata lege *Cum oportet*: quartus, quando pater noluit assentiri filio adeunti hæreditatem; quintus, quando pater incestas nuptias contraxit: sextus, si ususfructus alicujus rei filio relictus sit; tunc enim parens nihil habebit, quia ususfructus alterum usumfructum non habet.

Dixi: *jure communi*, quia consuetudines patriæ aliquando de iis aliter disponunt, quare semper sunt consulendæ.

Q. 12. *Filiusfamilias, qui præ cæteris fratribus patri inservit, ac rei familiaris curam gerit, potest ne acquirere aliquid instar salarii?*

R. 1. Potest, si emancipatus sit, quia filius emancipatus respectu patris est veluti persona extranea.

R. 2. Filius non emancipatus non potest, quia debet patri ejusmodi servitia; si tamen protestetur vel expresse, vel tacite se velle salarium, nec teneatur patrem alere, lucrum expetere potest ex suo labore, maxime si laboret aliis fratribus otiantibus, qua in hypothesi bona, quæ ex ejus labore proveniunt, dici possunt adventitia, quia acquirit ex sua industria; quæ proprium est ipsius bonum.

C A-

CAPUT XVIII.

Utrum maritus, & uxor habeant dominia distincta possitque inter eos intercedere justitia?

R. 1. INter maritum, & uxorem, quæ tales sunt, non potest esse justitia; secus, si considerentur, ut personæ distinctæ; prima pars probatur. Vir, & uxor considerantur ut tales, quatenus sunt una caro, & unum veluti totum, cujus vir est caput, & uxor corpus, adeo ut viri sit regere familiam, uxoris vero subjacere viro, eique obsequi, quemadmodum membra subserviunt capiti: atqui sub hac ratione vir, & uxor non sunt satis distincti, ut inter eos justitia intercedere possit; unde si hanc subordinationem subvertant, peccant quidem, sed non sunt injusti; secunda pas probatur, quia vir, & uxor, quatenus sunt personæ distinctæ, habent jura distincta, puta in propriam vitam, membra, & famam, quia & per contractum matrimonii alter acquisivit potestatem in corpus alterius; unde maritus injustus est si uxorem occidat, mutilet, infamet, si adulterium committat, aut neget debitum conjugale; similiter & uxor.

R. 2. Uxor habet dominium directum, seu proprietatem dotis, maritus vero administrationem, & usumfructum: prima pars probatur, quia matrimonii contractus est quædam species societatis: atqui in societate singuli habent proprietatem eorum bonorum, quæ contulerunt; ex quo sequitur, maritum peccare contra justitiam, & teneri ad restitutionem, si dilapidet dotem uxore invita, aut ad consentiendum coacta: secunda pars constat ex lege septima *ff. Dotis fructum ad maritum pertinere debere aquitas suggerit*; cum enim ipse onera matrimonii subeat, æquum est, eum etiam fructus percipere: juri communi continunt pleræque leges municipales, quæ in hac materia consulendæ sunt.

R. 3. Uxor proprietatem, & administrationem bonorum paraphernalium jure communi cod. *de Pactis conventis*: sed in hoc servanda est consuetudo locorum.

Q. 13. *Quid sunt bona paraphernalia?*

R. Sunt bona extra dotem, ut si uxor in contractu matrimonii sibi quædam reservavit non solum quoad dominium, & etiam quoad usumfructum, & administrationem: paraphernalia etiam dicuntur, quæ uxor contracto matrimonio acquisivit sive donatione, sive legato, sive alia ratione. Sequitur ex dictis, 1. uxorem peccare contra justitiam, & esse furti ream, si aliquid subripiat ex bonis communibus, sive etiam ex dote, inscio, aut invito marito, quia, etsi dotis proprietatem habeat, facit tamen contra jus mariti, ad quem administratio, ususfructus pertinent: 2. si eadem bona consummat in ludo, ornamentis superfluis, & nimis pretiosis, marito non consentiente, nisi quia aliter non posset obtinere pacem in familia; quomodo mutuans consentit in usuras, ne repulsam ab usurario patiatur: 3. maritum dilapidantem bona communitatis, illæsa dote, & servatis bonis paraphernalibus, licet peccet graviter, tamen injustum non esse, nec ad restitutionem teneri, quia ex dictis dominus est illorum bonorum.

Advertes, sæpe excusari a furto uxorem, quæ inscio marito disponit de bonis communitatis, 1. si capiat, ut faciat eleemosynas, & donationes communes, quas feminæ paris conditionis facere solent, quia his maritus consentire censetur, vel saltem non est rationabiliter invitus: dico *communes*; nam excessus damnat S. Augustinus epist. 199. relata c. *Quod Deo*, c. 33. q. 5. his verbis: *Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacumque pecunia, aut rebus terrenis tuis sine arbitrio ejus* (viri) *facere debuisti*: 2. si quid capiat ad vitandum damnum, mariti negotium utiliter gerit: videndum tamen est, ne eo prætextu mariti bona sine fructu dissipet: 3. si maritus amens sit, & curatorem non habeat; tunc enim administratio bonorum uxori competit: 4. si maritus sit prodigus, potest uxor abscondere, quod sibi, familiæque est necessarium: 5. cum maritus est absens, neque cuiquam reliquit administrationem familiæ, potest uxor re domestica uti, sicut maritus uteretur: 6. potest mulier e bonis communibus, aut sua dote subtrahere, quod det pauperibus parentibus, aut filiis ex alio matrimonio natis, quia jure naturæ debet iis

succurrere, si potest, & illi jus habent ad petendum ab ea alimentum; tenetur tamen uxor ea, quæ dedit, suam partem referre, cum ad partitionem cum hæredibus mariti venitur.

CAPUT XIX.

Utrum servi sint capaces dominii?

R. 1. SErvus non habet dominium in propriam vitam, & membra, quia hoc est discrimen inter famulos, qui apud nos operas suas heris locant, & servos, seu mancipia, quos vernaculo sermone dicimus *schiavi*, quod illi obligent solum quasdam operas ad tempus, isti vero, quidquid sunt, domini sint; unde potest illos dominus vendere, donare, & iis uti, ut liber, ad propria commoda: ergo.

R. 2. Servus est dominii capax, ac proinde dominus potest esse in eum injustus: 1. est dominus famæ propriæ; 2. bonorum spiritualium, qualia sunt gratia, fides, & ita injuste ageret dominus, si servum ad peccatum cogeret; 3. dominus est eorum bonorum, 1. quæ dominus ei concessit; 2. eorum, quæ ei data sunt ea conditione, ut non acquirantur domino, 3. quæ servo restituuntur pro injuria illi illata in eis, quæ non subjacent domini potestati, ut in fama, 5. quæ servus de bonis suis ludo, aut aliqua negotiatione sine præjudicio domini acquisivit: ex quibus patet servum differre a religioso professo; hujus enim persona, utpote sæculo mortua, nullum dominium rerum externarum retinere, aut acquirere potest.

CAPUT XX.

Utrum Religiosi habeant aliquarum rerum dominium?

R. 1. COngregatio, seu communitas regularium capax est dominii; probatur 1. ex Conc. Trid. sess. 25. cap. 3. *De regularibus*, ubi concedit omnibus monasteriis, & domibus tam virorum, quam mulierum, etiam mendicantium, exceptis Franciscani
bono

bonorum etiam immobilium possessionem: item Nicolaus III. in Extravagante, quæ incipit *Exiit*, docet, dominium rerum, quibus Franciscani utuntur, ad Papam pertinere, non ad eorum congregationem; quod supponit in aliis monasteriis bona communia congregationis esse propria.

Probatur 2. Quia summus Pontifex non potest nisi ex justa causa, & propter majorem Ecclesiæ utilitatem transferre bona unius monasterii ad aliud, quia peccat contra justitiam, quod indicat, monasteria jus habere in illa bona.

Dixi *nisi ex justa causa*; etenim propter majorem Ecclesiæ utilitatem potest transferre ejusmodi bona, ut patet ex praxi quotidiana, quia est administrator omnium bonorum ecclesiasticorum.

Dices. Monasteria non possunt alienare bona illa communia saltem immobilia: ergo in illa dominium non habent.

Distinguo consequens: dominium non habent omnino liberum, concedo; aliquatenus ligatum, nego consequentiam. Itaque ut ordo religiosus possit perseverare, fundatores monasteriis dederunt ejusmodi bona, ut sine Ecclesiæ consensu legata alienare non possint.

R. 2. Religiosus solemniter professus in particulari est omnino incapax dominii: probatur ex capite *Cum ad monasterium*, quod est Inocentii III. in Conc. IV. Lateranensi *De statu monachorum*: *Prohibemus districte in virtute obedientia: seu obtestatione divini judicii, ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat*: additurque, nec Papam in eo dispensare posse: & cap. *Monachi* eodem titulo: *Monachi non pretio recipiantur in monasterium, nec peculium permittantur habere: qui vero peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro justa administratione permissum, a communione altaris removeatur*: denique Concilium Trid. confirmans antiquos canones sess. 25. c. 2. *De Regularibus* sic habet: *Nemini igitur regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere, sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur: nec deinceps liceat superiori-*

bus

bus bona stabilia alicui regulari concedere etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam, administratio autem . . . ad solos officiales ad nutum superiorum amovibiles pertineat; mobilium vero usum ita superiores permittant, ut eorum suppellex statui paupertatis, quem professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit; nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur: quod si aliter quidquam tenere deprehensus, aut convictus fuerit, is biennio activa, & passiva voce privatus sit; atque etiam juxta suæ regulæ, & ordinis constitutiones puniatur.

Dixi, religiosum esse incapacem dominii rerum temporalium, quia jurium, & bonorum spiritualium potest habere dominium, vel quasi dominium; nam regulares beneficiarii habent dominium, vel quasi dominium, & possessionem suorum beneficiorum, possuntque agere nomine proprio ad eorum possessionem obtinendam, retinendam, & recuperandam; potest etiam simplex religiosus agere super jure alimentorum, & jure manendi in tali monasterio, quia religiosi per votum paupertatis bonis hujusmodi non renuntiant: ex his

Sequitur 1., superiorem regularem non habere potestatem concedendi superflua inferioribus; nec si concesserit, inferiorem iis licite uti.

Sequitur 2., religiosum professum peccare contra paupertatis votum.

1. Si ita velit habere, possidere, vel uti re aliqua, ac si esset ipsi propria, id est cum affectu retinendi jure suo, & independenter a voluntate superioris.

Si non sit paratus exui possessione, & usu omni momento, quo superior jusserit, quia non potest hæc retinere, nisi cum dependentia a voluntate superiori; alioquin esset proprietarius.

3. Si det, vel alienet quidquam absque facultate superioris, tuncque irrita est donatio; & qui accipit, tenetur restituere.

4. Si cum dispensator est aliquarum rerum, eas distribuat pro suo arbitratu, & contra mentem superioris.

5. Si mutuo, vel commodato quidquam ex iis, quæ ad usum ipsi permissa sunt, det alteri absque superioris facultate; & ratio est, quia est solum usuarius habens nudum usum, puta vestimenti, quo induitur, libri,

libri, quo utitur &c., idque precario, quandiu superiori videbitur: usuarius autem non potest alteri usum rei concedere; hoc enim est usufructuarii Instit. *De usu, & habitatione* §. 1., & 2.

6. Si ex rebus, quæ domi sunt, absque superioris consensu aliquid sibi usurpat, sive sint esculenta, sive pocùlenta, sive libri, sive alia utensilia; cum enim nihil horum ipsius sit, sed communitatis, non potest invito superiore quidquam sibi usurpare; alioquin furtum committit, usurpans rem alienam invito domino, seu administratore, qui est loco domini.

7. Si quidquam abscondat, ut illud superioris liberæ dispositioni subducat.

8. Si bona ipsius usui concessa in res illicitas, aut vanas expendat, etiamsi superior ei id permitteret: ratio est, quia jura, & canones non concedunt administrationem regularibus, nisi ad res necessarias, utiles, aut honestas: superior autem nihil potest præter, aut contra quod jura ipsi concedunt: peccat itaque regularis contra votum paupertatis, si expendat in turpia, in sumptuosa convivia, vanas picturas, vestes sericas, & in ludos: immo qui ludo quidquam lucrati sunt ex bonis religiosi, tenentur ad restitutionem, quia exponi non poterant illa bona a religioso, utpote qui non esset eorum dominus.

9. Si non præstat diligentiam in conservandis rebus ipsi permissis, quam usuarius, qui precario utitur, tenetur adhibere: itaque si res ipsius negligentia pereat, vel deterior fiat, peccat contra justitiam, & consequenter contra obligationem voti.

10. Si aliquid ab externis accipiat absque superioris consensu expresso, vel tacito: præsumitur autem consensus superioris, quando religiosus ea intentione accipit, ut cedant in commodum monasterii: manifeste autem contra votum paupertatis ageret qui tali donatione vellet sibi acquirere, vel acquiesceret donantibus ea conditione, ut donum fiat ipsius proprium.

Q. 2. *Quid sentiendum de pensionibus, quæ conceduntur a parentibus moniali, quando monasterium non habet sufficientes reditus?*

R. Possunt tolerari ab Episcopis, 1. si non ipsa monialis, sed quæ rerum temporalium monasterii administ-

ministrationem habet, vel alia ad id præposita pecuniam illam conservet, & ad nutum abbatissæ, vel prioristæ expendat ad usus necessarios illius, cujus intuitu concessa est a parentibus: 2. si ipsa monialis consentiat, ut monasterium dominium, seu proprietatem acquirat hujusmodi pecuniæ a parentibus concessæ, neque existimet plus juris directi in eam sibi competere, quam alteri e monasterio; si enim injuriam sibi fieri quereretur in eo casu, in quo priorissa ex illa partem ipsi superfluam detraheret ad subveniendum alteri moniali, contra paupertatis votum ageret, quia revera non ipsa, sed communitas in illam pecuniam jus acquisivit: quod notandum est diligenter ab iis, qui præficiuntur regendis monialibus; etenim sicut admittunt Theologi usuram, aut simoniam mentalem, ita est admittenda proprietas mentalis contraria vero paupertatis.

Q. 2. *Unde votum solemne paupertatis vim illam habet, ut vovens reddatur incapax omnis dominii, & juris temporalis, censeaturque civiliter mortuus?*

R. Ex ordinatione Ecclesiæ; non enim eam habet præcise ex natura voti, ut patet ex voto simplici quod non inducit hanc incapacitatem, neque etiam ex intentione voventis; qui enim voveret in religione non approbata, quantumvis intenderet se reddere incapacem dominii, tamen incapax non fieret: unde sequitur, votum solemne paupertatis ex ordinatione Ecclesiæ efficere incapacem dominii, quemadmodum ex eadem ordinatione votum solemne castitatis inducit incapacitatem matrimonii.

Dices. Ex Innocentio III. supra citato Papa non potest dispensare, ut religiosus quidquam tanquam proprium possideat: ergo non jure ecclesiastico, sed vel naturali, vel divino votum solemne paupertatis vim suam habet, cum Papa habeat potestatem dispensandi in iis, quæ sunt juris ecclesiastici.

Alii, ut S. Thomas, concesso antecedente, negant consequentiam, & ejus confirmationem, quia, inquiunt, votum solemne est quædam consecratio hominis ad Deum; quod autem consecratum est, non potest amplius ad usus profanos converti, quia non potest desinere esse consecratum, ut patet ex Calice

con-

consecrato, & ex Clerico ad ordinem sacrum promoto.

Porro sicut consecratio Calicis est juris humani, ita & solemnitas voti; confirmaturque ex c. unico *Quod votum* tit. *De voto* in sexto, ubi habetur: *Nos igitur attendentes, quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa.*

Alii negant antecedens, afferuntque multa exempla, quibus constat, summum Pontificem dispensasse circa votum solemne præsertim castitatis: ad auctoritatem autem Innocentii III. respondent, Papam dispensare non posse, ut religiosus aliquid tanquam proprium possideat manente statu religionis, cui votum paupertatis est essentiale, sed id posse efficiendo, ut non sit amplius religiosus propter urgentem, & publicam Ecclesiæ utilitatem.

Q. 4. *Est ne mortale, aut veniale peccatum violare votum paupertatis?*

R. Idem dicendum est cum proportione de illo peccato, ac de furto, nempe esse mortale peccatum, si sit in materia gravi, veniale vero, si in materia levi.

Q. 5. *Cui acquirit religiosus habens beneficium extra monasterium?*

R. Non acquirit monasterio, sed beneficio: est sententia communis, colligiturque ex capite *Statutum* causa 18. qu. 1., ubi dicitur, religiosum provectum ad Episcopatum acquirere non monasterio, sed episcopatui; item Clement. 2. §. *Sed & tales De vita, & honestate Clericorum*, ubi ponitur differentia inter regularem simplicem, & beneficiarium, quod hic absque facultate superioris possit immediate in opera pia impendere; ille non possit: unde patet, regularem beneficiarium posse disponere de fructibus beneficii ad honestam sui sustentationem, & ad causas pias, perinde ac beneficiarium sæcularem: limitant nostram responsionem nonnulli, nisi ex privilegio contrarium alicubi sit receptum: sed videndum est, an illud privilegium sit in ædificationem, & non potius in destructionem; nam vix parochia potest recte gubernari, nisi rector habeat liberam facultatem beneficii in pias causas consummendi, sublevandi miseras personas, quas debet fovere ut pater.

CA-

CAPUT XXI.

Utrum Clerici saeculares dominium habeant fructuum sacrorum beneficiorum?

R. 1. Bona Ecclesiastica sunt Deo dicata, & ideo sacra, ac proinde sine peccato saltem contra Religionem, aut charitatem consummi non possunt in usus superfluos, aut profanos, sed impendenda sunt in usus pios, qualis est honesta sustentatio ministri; honesta, inquam, non secundum regulas mundanorum, sed secundum regulas Ecclesiae mox explicandas, juxta quas inhonestum, ac indecorum est, ac proinde superfluum in Clerico, quod secundum mores saeculi est necessarium: haec propositio, est omnium Theologorum, ac proinde sine temeritate a quoquam negari non potest.

Probatur autem ex constanti Ecclesiae traditione. 1. Ex canonibus, qui habentur in decreto tota fere causa duodecima: q. 1. c. *Res Ecclesiae* tamquam ex Urbano I. sic legitur: *Res Ecclesiae non quasi propriae, sed ut communes, & domino oblatae cum summo timore non in alios, quam in praefatos usus pios sunt dispensandae:* & c. *Si privatum: Si privatum possidemus, quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.*

2. Ex Conciliis, praesertim ex Parisiensi VI, quod cap. 15. collectis multis canonibus, & auctoritatibus SS. Patrum sic concludit: *Sicut ergo praemissa documenta declarant, non sunt Res Ecclesiae ut propriae, sed ut Dominicae, & a Domino commendatae tractandae: quicumque ergo eas ad suos proprios usus, terrenosque honores, & delectationes retorquet, quanti sit discriminis, quantaeque transgressionis, aperte adverti potest;* celebratum est illud Concilium anno 829.

Similia tradit Conc. Trid. sess. 25. c. 1. de reform.; *Omnino vero eis* (Episcopis) *interdicit, ne ex reditibus Ecclesiae consanguineos, familiaresve suos augere studeant; cum & Apostolorum canones prohibeant, ne res ecclesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis docent,*

sed

sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant: eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa; immo quam maxime potest eos sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant. Quæ vero de Episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia ecclesiastica tam sæcularia, quam regularia obtinentibus; pro gradus sui conditione observari, sed & ad sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinales pertinere decernit: quam autem moderate his bonis Deo dicatis ad propriam sustentationem uti debeant beneficiarii, declarat idem Concil. immediate ante citata verba: *Quapropter*, inquit, *exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginiensi, non solum jubet, ut Episcopi modesta suppellectili, & mensa, ac frugali victu contenti sint; verum etiam in reliquo vitæ genere, ac tota domo caveant, ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat*,

3. Ex SS. Patribus: *Idcirco scientes summi Pontifices*, inquit Auctor lib. 2. de vita contemplativa c. 9. *nihil aliud esse res Ecclesiæ, nisi vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, non eas vindicaverunt in usus suos ut proprias, sed ut commendatas pauperibus diviserunt*: S. Bernar. epist. ad Fulconem scribit: *Quidquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum de Altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est*; & lib. de vita, & moribus clericorum: *Res pauperum non pauperibus dare per sacrilegii crimen esse dignoscitur: sane patrimonia pauperum facultates Ecclesiarum; sacrilega eis crudelitate subripitur quidquid sibi ministri, & dispensatores, non utique domini, vel possessores, ultra victum accipiunt, & vestitum*; addendus est S.Th. quodlib. 6. a. 12.: *Bonorum vero ecclesiasticorum clerici non sunt veri domini, sed dispensatores: pertinet autem ad dispensatorem, ut fideliter ea, quæ dispensationi ejus committuntur, distribuat*; & in responsione ad 4.: *Dicendum*, inquit, *quod neque moderatus usus divitiarum, neque bona fides dispensatorum salvari videtur in eo, qui scienter superfluas impensas facit in voluptuosis conviviis, & aliis hujusmodi*

su-

superfluitatibus, & sic non est dubium, quod in talibus peccat mortaliter: unde dicitur Matth. 24.: *Si dixerit malus servus: moram facit dominus meus venire, manducet autem, & bibat cum ebriosis (quod pertinet ad superflua, & voluptuosa convivia), veniet dominus servi illius hora, qua ignorat, & dividet eum, scilicet a societate SS. partemque ejus ponet cum hypocritis, scilicet in inferno; unde ibi subditur: ibi erit fletus, & stridor dentium: si autem aliquis non multum in talibus excedat, potest bona fide fieri ab aliquo, qui vult secundum decentiam sui status morem gerere his, quibuscum vivit, quia si non fit multus excessus, potest compati bonam fidem dispensatoris; si vero multus excessus fiat, non potest latere, & ita non potest cum bona fide dispensatoris hoc agi; si autem non conservet bonam fidem in dispensando, peccat mortaliter.*

Dices. Quilibet dives etiam Laicus tenetur superflua erogare pauperibus, aut in alios pios usus consummere: ergo specialis obligatio non incumbit beneficiariis respectu bonorum Ecclesiæ.

R. Concesso antecedente, negando consequentiam, quemadmodum enim beneficiarius aliter peccaret: si abuteretur vase sacro, aliter si profano; sic abusus bonorum Ecclesiæ gravius est peccatum, quam abusus bonorum patrimonialium, quia priora illa bona sunt res Dei oblatæ in ministerium Ecclesiæ: sicut ergo beneficiarii Dei personam in acceptandis hujusmodi bonis gerunt, ita & in expendendis, hoc est debent ea consummere secundum offerentium vota.

Ex his colligit Lessius lib. 3. c.19. dub. 4., multo magis peccare beneficiarios, qui de bonis ecclesiasticis disponunt causa mortis ad usus profanos, v. gr. ad ditandos consangnineos, vel sponte sinunt eos succedere ab intestato; nam semper minus concessum fuit beneficiariis condere testamentum, quam donare inter vivos, ut patet ex multis canonibus, quibus graviter prohibetur, ne de iis, quæ ex bonis Ecclesiæ acquisita sunt, testentur. vide causam 12. qu. 5. totam, & cap. 16. Concilii VI. Parisiensis, ubi hæc leguntur: *Quoniam multi Episcoporum amore propinquorum suorum de rebus sibi commendatis sue, aut quorumlibet amicorum nomina prædia, aut mancipia*

emunt,

emunt, &, ut in propinquorum suorum jus cedant, statuunt, & ab hoc & jura Ecclesiastica convelluntur, & ministerium Sacerdotale fuscatur; placuit omnibus, ut deinceps hoc avaritiæ genus caveatur fixumque abhinc & perpetuo mansurum esse decrevimus, ut Episcopus res sui juris, quas aut ante Episcopatum, aut certe in Episcopatu hæreditaria successione acquisivit, secundum auctoritatem Canonicam, quidquid vult faciat, & cui vult, conferat: postquam autem Episcopus factus est, quascumque res de facultatibus Ecclesiæ, aut a se, aut alterius nomine qualibet conditione comparaverint, decrevimus, ut non in propinquorum suorum, sed in Ecclesia, cui praeest, jus deveniant: similiter & de Presbyteris, qui de Ecclesiarum rebus, quibus præsunt, prædia eo modo emunt, faciendum statuimus: scio consuetudinem invaluisse, ut hujusmodi dispensationes, aut successiones sint validæ; tamen communis sententia Theologorum, ait Lessius, est, eas esse illicitas, atque ab iis semper abhorruerunt viri probi; unde concludit in hæc verba: *Sane mirum est in quibusdam Ecclesiasticis tantam esse salutis suæ incuriam, & futurorum securitatem, ut etiamsi mox ad Christi Tribunal rapiendi sint, ea tamen negligant, quibus facile salutem consequi possent, & insuper rem adeo periculosam, ut amicos suos locupletent, audeant attentare; verum hæc est hujus sæculi fascinatio, & principis hujus mundi corda mortalium excæcantis potestas.*

Atque hæc de natura bonorum Ecclesiasticorum sufficere deberent ad suadendam modestiam illis clericis, quibus satis non est de Altari vivere, nisi luxurientur, & in pompam diaboli convertant bona Crucifixi; quid enim necesse est ulterius quærere, utrum ex infideli administratione bonorum Ecclesiasticorum rei sint injustitiæ erga Ecclesiam, & pauperes, cum constet, eos in Deum esse sacrilegos, obnoxiosque damnationi æternæ, nisi pœnitentiam egerint, & Deo satisfecerint? quam vero satisfactionem exhibere possunt, nisi tantumdem ex patrimonialibus in pios usus impendant, quantum ex Ecclesiasticis in profanos abusi sunt? quin & ista cohibere debent manus Laicorum, qui existimant jure hæreditario sibi deberi bona Ecclesiastica consanguineo-

rum:

rum: audiant Scripturam ipsis intonantem: *Sancta Sanctorum sunt; nullus profanus ex eis comedet; qui comederit, morte morietur:* timeant, ne sicut virga Moysis extra manus ejus conversa in colubrum devoravit virgas sapientum Ægypti, sic bona illa Deo dicata in manibus suis absumant etiam patrimonialia, quæ juste, & licite possident: fiant prudentes aliorum exemplo; quis enim non vidit substantiam Laicorum ex bonis Ecclesiasticis conflatam subito evanuisse, ita ut vel in prima, vel in secunda generatione homines alioquin ex bonis patrimonialibus satis ditati ad extremam inopiam fuerint redacti? quid ita, nisi quia contempserunt illud oraculum: *Non sunt miscenda sacra profanis?*

Verumtamen quia in Scholis magna contentione agitatur proposita quæstio, num beneficiarii habeant dominium bonorum Ecclesiasticorum, atque ad illam elucidandam plura ex Traditione proferuntur valde utilia.

R. 2. Clerici non sunt domini bonorum Ecclesiasticorum, teneaturque ad restitutionem, si ea in usus superfluos impenderint.

Probatur unico syllogismo: illa doctrina verissima, & admodum certa censeri debet, quam docent communiter Theologi, quamque tradunt canones Ecclesiæ, & SS. Patres: atqui doctrinam hanc communiter docent Theologi, tradunt canones Ecclesiæ, & SS.Patres, nullusque ei refragatur, nisi ex recentioribus aliquis: ergo: minoris duæ sunt partes: prima, quod omnes Theologi, exceptis nonnullis recentioribus, doceant doctrinam nostra responsione contentam; secunda, quod nitatur auctoritate canonum, & SS.Patrum.

Prima pars patet ex testimonio Joannis Majoris in IV. dist. 24. q. 6., ubi asserit nullum se scire, qui ante ipsius ætatem contrarium docuerit: eadem tradit Petrus Soto de instructione Sacerdotum part. 2. lib. 3.: *Primo omnium*, inquit, *constat ex decursu totius Ecclesiæ ab Apostolis, & ipso jure divino, bona omnium Ecclesiarum cum Christi sint, merito etiam pauperum esse, nec ulla ratione, aut potestate humana fieri posse, ut licite in alios usus, quam Ecclesiasticos, & pauperum expendi possint ... Contrarium credimus errorem*

rem esse gravissimum, saltem contra bonos mores, & justitiam: similia habet Comitolus lib. 1. q. 70.

Secunda pars minoris etiam constat ex his, quæ allata sunt in confirmationem prioris responsionis: in laudatis enim textibus bona Ecclesiæ dicuntur res Dei, patrimonia pauperum, quorum Clerici Procuratores solum, & œconomi vocantur, adeout si illa in superfluos usus expendant, rapinæ, & furti rei judicentur &c.

Confirmatur. Novitas doctrinæ in Religione Christiana est nota falsitatis, quia Christus Dominus Ecclesiæ tradidit omnem veritatem, itaut quidquid doceatur, quod non est scriptum, aut traditum, adulterinum judicandum sit: atqui scientia eorum, qui faciunt Clericos dominos bonorum Ecclesiasticorum, non est a majoribus accepta, sed prorsus nova: ergo falsitatis notam effugere non potest.

R. 1. adversarii, canones, & antiquiores Doctores intelligendos esse de bonis ecclesiasticis, antequam erecta essent beneficia, sive priusquam assignata esset pars, quæ in usum ministrorum Ecclesiæ cederet: quod ut intelligas.

Nota 1., primis Ecclesiæ sæculis unam fuisse veluti massam bonorum ecclesiasticorum destinatam ad sustentationem Episcopi, & ministrorum inferiorum, ad levamen pauperum, & ad reparationem fabricarum.

Nota 2., processu temporis refrigescente charitate, multa extorta fuisse incommoda, vel quod non possent ita Clerici communiter vivere inter se pacifice, vel quod pleri que superflua expeterent, nollentque sub tam arcta disciplina se continere: unde extiterunt multi canones circa divisionem bonorum Ecclesiasticorum in quatuor partes, quarum una Episcopo cessit, altera Clericis, & ministris inferioribus, tertia fabricæ, quarta pauperibus, & peregrinis: quo autem tempore præcepta fuerit illa divisio, alii aliter affirmant: quidam volunt id contigisse IV. sæculo sub Sylvestro, alii sub Simplicio, vel etiam Gelasio: his præsuppositis

Fatentur ultro adversarii, Clericos contra justitiam fuisse peccaturos, si ante divisionem bonorum ecclesiasticorum ea in superfluos usus consumpsissent,

quia

quia ex massa integra illorum bonorum nihil eos contingebat, nisi quod honestam ipsorum sustentationem necessarium esset: unde sibi plus si sumpsissent, furtum, & rapinam admisissent, quia quod superfluum erat eorum honestæ sustentationi, pertinebat ad fabricas, & pauperes: at post divisionem factam fabricæ, vel pauperes, vel quivis alius non habent quidquam in ea parte, quæ Clericis est assignata; ac proinde possunt de ea disponere Clerici prout libuerit absque cujuspiam injuria.

Sed contra 1. Etsi præcepta sit illa divisio in quatuor partes, tamen non constat esse factam: unde quemadmodum debitor, qui certus est se debitum contraxisse, nec potest probare se satisfecisse creditori, tenetur ex justitia satisfacere; ita pariter cum bonorum ecclesiasticorum pars pertineat ad pauperes, & fabricas Ecclesiæ, nec constet ipsis assignatam fuisse, tenentur ii, in quorum manibus reperiuntur hujusmodi bona ecclesiastica, subvenire necessitatibus pauperum.

Contra 2. Multa suadent divisionem illa non esse factam; etenim nihil pauperibus concessum videmus, sicut nec fabricis: quod si alicubi xenodochia, & hospitalia erecta fuerint, non ex decimis, aut reditibs ecclesiasticis fuerunt dotata, sed ex liberalitate fidelium, ut patet ex eorum fundatione: ergo pauperes, & fabricæ idem jus habent in bona ecclesiastica, quod habuerunt prioribus Ecclesiæ sæculis, antequam præcepta esset divisio eorumdem bonorum in quatuor partes.

Contra 3. Etiamsi probari possit alicubi, quod tamen facile non crediderim, pauperibus assignatam esse partem, quæ ex bonis ecclesiasticis ipsos contingebat, non sequitur, Clericos dominos esse eorum, quæ ipsis sunt superflua, quia bona illa per hujusmodi divisionem non mutaverunt naturam: manent res Dei, ac proinde secundum Deum, seu in usus pios sunt distribuenda.

Confirmatur 1. hæc responsio exemplo famuli, cui dominus propter nonnulla familiæ negotia tractanda plus pecuniæ largitur, quam necesse sit, quia non potest prævidere omnes expensas faciendas: certum est, quod si famulus aliquid habeat residui, tenea-

tur illud domino restituere, nec illius acquirat proprietatem: similiter si Ecclesia abundatius voluit tribuere beneficiariis, non sequitur eos dominos esse superflui, si quod habeant, sed ex justitia tenentur illud consumere ad eos usus, ad quos bona ecclesiastica destinata sunt: quod etiam verius est in beneficiario, quam in famulo prædicto, quia Prælati Ecclesiæ, qui divisionem quadripartitam fecerunt, non erant absolute domini, sed solum œconomi, & dispensatores eorum bonorum, quorum partem beneficiariis assignarunt; nec potuerunt eis libertatem concedere insumendi in usus profanos, si quid eis residuum esset post honestam sustentationem absque pauperum injuria, quia ante divisionem eorumdem bonorum nihil pertinere poterat ad eosdem beneficiarios tamquam ministros Ecclesiæ, quam quod requirebatur ad eorum honestam sustentationem.

Confirmatur 2. Quia plura Concilia, ut VI. Parisiense, & plures SS. Patres, ut S. Bernardus, scripserunt post præceptam divisionem bonorum Ecclesiasticorum, nec aliter docuerunt, quam qui præcesserant; quod signum est evidentissimum, hujusmodi bona non mutasse naturam per divisionem illam suppositam, nec beneficiarios illos evasisse dominos.

Respondent 2., canones, qui negant beneficiarios esse dominos bonorum Ecclesiasticorum, posse intelligi de immobilibus.

Contra. Loquuntur aperte de his bonis, quæ consummi debent tum ad alendos ministros Ecclesiæ, tum ad sublevandam miseriam pauperum, voluntque raptorem esse, & furem, Clericum, si totum consummat in usus profanos: porro certum est, numquam licuisse ministris bona immobilia Ecclesiæ consummere sive ad proprios, sive ad pauperum usus; deinde primis sæculis Ecclesia sub imperatoribus paganis nonnisi bona mobilia possidebat saltem communiter; nec umquam canones distinxerunt inter bona mobilia, & immobilia, quæ postmodum fidelium pietas concessit Ecclesiæ, sed constanter affirmarunt; illa omnia esse res Dei, pretia peccatorum, patrimonia pauperum.

Respondent 3., quod SS. Patres eodem modo vocent divites Laicos raptores, & homicidas, si pauperes non ju-

juvent, quamvis suarum opum revera sint domini: ita causa 33. dist. 42. ex S. Hieronymo: *Aliena rapere convincitur, qui non necessaria sibi retinere probatur*: & c. *Pasce* dist. 86. ex S. Ambrosio: *Pasce fame morientem; quisquis enim pascendo hominem servare poteras, si non pavisti, occidisti*: ergo similiter per quamdam exaggerationem intelligenda sunt, quæ scripserunt contra Clericos, qui superflua beneficii pauperibus non erogant.

Contra. Patet ex allatis canonibus, & textibus, Patres magnum discrimen agnovisse inter bona patrimonialia, & ecclesiastica; de illis enim concedunt clericis liberam facultatem disponendi, prout voluerint; de his vero absolute dicunt, esse res Domini, crimenque esse sacrilegii, & injustitiæ, si contra ejus voluntatem ea consummant.

Objiciunt S. Th. 2. 2. q. 185. art. 7.: ubi sic habet: " Dicendum est aliter de propriis bonis, quæ
„ Episcopi possidere possunt, & de bonis ecclesiasticis;
„ nam propriorum bonorum verum dominium habent:
„ unde ex ipsa rerum conditione non obligantur, ut
„ ea aliis conferant; sed possunt ea vel sibi retinere,
„ vel etiam aliis pro libito elargiri: possunt tamen in
„ eorum dispensatione peccare propter inordinationem
„ affectus, per quam contingit, quod vel plura sibi
„ conferant, quam oporteat, vel aliis etiam non subveniant secundum quod requirit debitum charitatis: non
„ tamen tenentur ad restitutionem, quia ejusmodi res
„ sunt eorum dominio deputatæ: sed ecclesiasticorum
„ bonorum sunt dispensatores, vel procuratores; unde si
„ aliquid sibi retinuerit Episcopus de iis, quæ sunt aliis
„ eroganda, non est dubium, quin contra fidem dispensationis agit, & mortaliter peccat, & ad restitutionem
„ tenetur: de his autem, quæ sunt specialiter suo usui deputata, videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis
„ bonis, ut scilicet propter immoderatum affectum, &
„ usum peccet, quemadmodum si immoderate sibi retineat, & alii non subveniat, sicut requirit debitum charitatis.

Resp. 1., S. Th. videri a nonnullis in sententia contraria propter citata verba; quod tamen difficile crediderim de tanto Doct. tam constanter addicto SS. PP. doctrinæ. quare

Respondeo Sanct. Thomam discrimen ponere loco citato inter bona patrimonalia, & ecclesiastica etiam specialiter usui ministrorum deputata, docereque, clericos disponere posse de primis, prout libuerit, nec ad restitutionem teneri, si ex his consanguineos, vel amicos ditaverint: at de posterioribus concedit tantum, ut consanguineos alant, si egeant: en verba ipsius in responsione ad secundum: *Dicendum, quod bona Ecclesiarum non sunt solum expendenda in usus pauperum, sed etiam in alios usus, ut dictum est, & ideo si de eo, quod usui Episcopi, vel alicujus clerici est deputatum, velit aliquis sibi subtrahere & consanguineis, vel aliis dare, non peccat, dummodo illud faciat moderate, id est ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant*; vult itaque S. Thomas ante divisionem bonorum ecclesiasticorum Episcopum peccavisse contra justitiam erga pauperes, eisque restituere debuisse, si partem, quæ ex his bonis ad ipsos pertinebat, in alios usus consumpsisset: at vero post factam divisionem liberum esse Episcopo disponere de bonis sibi specialiter deputatis, sicut & de patrimonialibus, non quidem absolute, sed tantummodo respectu pauperum, quibus, cum acceperint, ut supponit, partem suam, nihil ex justitia debet Episcopus, sed potest quæ supererunt post honestam sui sustentationem, ad quoslibet usus consummere, modo pii sint; nam si ad profanos impendat, peccat contra justitiam, saltem erga fundatores, qui hac conditione Ecclesiam ditaverunt, ut cultus divinus augeretur: nec ullibi scripsit S. D. abusum superflui ex bonis ecclesiasticis non esse contra justitiam sive respectu fundatorum, sive respectu Ecclesiæ, sive etiam respectu Dei: scripsit quidem esse contra charitatem erga pauperes, quia supponit illos recepisse, quod ex justitia ipsis debebatur.

Objiciunt 2. multa jura, quæ faciunt clericos dominos fructuum ex beneficiis perceptorum; nam sess. 24. Concilii Trid. cap. 12. *de reform.* dicitur Canonicus absens ultra tres menses non facere fructus suos quod supponit eum, si non adsit, dominum fieri fructuum: item habetur cap. *Commissa de electione* in 6. quod accipiens parœciam sine animo accipiendi sacer-

do-

dotium intra annum teneatur ad restitutionem; & cap *Consuetudinem de Clericis non residentibus* in sexto Canonicus, qui divinis officii non interfuerit, distributionum perceptarum dominium non acquirit.

Respondeo 1. hoc argumentum a contrario sensu non concludere semper in moralibus.

Respondeo 2., beneficiarios dici dominos fructuum, vel quia habent dominium utile partis honestæ sustentationi respondentis, & administrationem superfluorum; nam & dispensator aliquando dicitur dominus; vel quia revera fiunt domini fructuum omnium, sed cum onere, & justitia erogandi superflua, sicut hæres acquirit dominium hæreditatis cum onere solvendi debita defuncti.

Objiciunt 5. plures rationes: 1. neque Ecclesia, neque respublica rescindunt pacta, vel donationes, quibus beneficiarii superfluos fructus alienant: 2. si non essent domini superfluorum pauperes possent illa surripere, vel in foro agere adversus beneficiarios, quod tamen falsum est: 3. decimæ in veteri lege erant in dominio Levitarum: 4. jubetur beneficiarius satisfacere pro contractis debitis ante obtentum beneficium; nemo vero satisfacit nisi ex his, quorum dominium habet: 5. pensiones & divisio beneficii, in quo supponunt superfluum beneficiorum, non pertinere ad pauperes.

Resp. ad singulas: ad primam: non rescindit quidem Ecclesia, aut respublica pacta, aut donationes beneficiariorum; sed nec ea probat, ut constat saltem de Ecclesia ex c. 1. cit. *de reform.* sess. 25. Conc. Trid. ad summum ergo tolerat ea, multa vero tolerantur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitia, non deberent tolerari ex cap. *Sum jam dudum de Prabendis*; mitto textus supra citatos, quibus prohibetur beneficiariis testari de reditibus Ecclesiæ ad profanos usus, denique difficile est, & sæpe impossibile probare, num ea, quæ donantur a beneficiario, proveniant ex reditibus Ecclesiæ; multa enim possunt aliunde acquirere, puta donationibus, aut propria industria.

Ad secundam: non licet pauperibus eripere bona superflua, vel in judicio pro iis obtinendis contendere, tum quia ita non constat quænam superflua sint, cum honesta sustentatio non constet in indivisibili,

ignoreturque quantis indigeat beneficiarius; tum quia nemo vel surripere quidquam potest, vel pro eo in judicio agere, nisi jus certum habeat, ac determinatum: & ab alterius arbitrio independens, ut patet de clericis, qui litem intentare non possunt adversus patronum pro obtinendo beneficio.

Ad tertiam, ex sacris canonibus patet talem esse conditionem bonorum ecclesiasticorum, ut nonnisi in pios usus impendi debeant; tale autem nihil habetur de Levitarum decimis: quamquam dici posset, eas non potuisse impendi in usus profanos; Dei enim esse dicuntur: Levit. 27.

Ad quartam: potest satisfacere beneficiarius pro debitis antecedentibus, quia sibi tamquam pauperi applicat, unde satisfaciat: quod si haberet bona patrimonialia, teneretur ex iis satisfacere pro expensis profanis antea factis.

Ad quintam: possunt creari pensiones quatenus expedit; possunt & unius beneficii fructus in duos beneficiarios dividi, neque, propterea quod superfluum est, pertinere desinet ad pauperes titulo justitiæ; non enim determinatum est quid pauperibus erogari debeat, sed hoc solum ad eos pertinet, quod superest sustentatis his ministris, quos sustentare æquum videtur Ecclesiæ.

Instant. Nemini restitutionis onus imponendum est in dubio, an teneatur; nam in pari causa potior est conditio possidentis; atqui non est certum, beneficiarios teneri ex justitia superflua erogare pauperibus; ergo si non fecerint non sunt cogendi ad restitutionem: minor probatur, vel enim tenerentur ex ordinatione Ecclesiæ, vel ex voluntate fidelium, quia sua bona Ecclesiæ dederunt, ea tantum conditione, ut nonnisi in usus pios consummerentur: atqui neque de ordinatione Ecclesiæ constat, neque de voluntate offerentium: immo si interrogarentur quotquot fundarunt beneficia a decem sæculis, responderent, se bona sua dedisse, ut ex his beneficiarii commode viverent, nec ad aliud respexisse: ergo non constat, beneficiarios teneri ex justitia superflua distribuere pauperibus, ac proinde nec ipsi, nec eorum consanguinei, aut amici ad restitutionem cogendi sunt, si ex hujusmodi bonis ditatis fuerint.

Resp.

Respondeo, concessa majore, nego min. ad cujus confirmationem dico; veritatem constare ex declaratione Ecclesiæ, quæ docet oblationes fidelium fieri res Dei, res sacras, sacrilegosque simul, & injustos esse, qui contra Dei intenrionem ad usus profanos eas convertunt, & hoc patet ex pluribus textibus supra allatis: hinc Auctor operis de vita contemplativa lib. 7. cap. 16. sic scribit: *Nunc autem, quod Sacerdotes magis sustinent, quam curant possessiones Ecclesiæ, etiam in hoc Deo serviunt; quia si Dei sunt ea, quæ Ecclesiæ conferuntur, Dei opus agit, qui res Deo consecratas non alicujus cupiditatis, sed fidelissima dispensationis intentione non deserit: quapropter possessiones, quas oblatas a populo suscipiunt sacerdotes, non sunt inter res mundi deputari credenda, sed Dei; quoniam si vestes, ac vasa, & cætera, quæ in sacro usu ministrantibus erant, sancta vocabantur, nec in humanos usus revocari jam poterant divinis semel ministeriis consecrata; quomodo non ea, quæ conferuntur Ecclesiæ, sacra credenda sunt, quibus non ut sæculi rebus luxuriose, sed sanctè ut Deo consecrati utuntur ad necessaria sacerdotes?* quibus verbis auctor vult, per oblationem fidelium reditus Ecclesiæ fieri sacros, & consequenter jure naturali ad pios usus ita necessario debere impendi, ut qui aliter fecerit, non minus sacrilegus, & injustus fiat, quam qui vestes sacras, & vasa Deo dicata ad usus profanos consanguineis consumenda traderet: porro fideli dubitare non licet, quin hæc Ecclesiæ doctrina firmissimis nitatur rationibus, quamvis ignoret, quæ tandem illæ sint.

Quod vero spectat intentionem fundatorum, certe quilibet facile ex se ipso colligere potest, quæ fuerit in hac parte intenrio eorum omnium, qui bona sua Ecclesiæ largiti sunt; nemo quippe vellet daro suam substantiam ad fovendam voluptatem, superbiam, & avaritiam aliorum, maxime eorum, quos ignorat, quippe nullo secum vinculo consanguinitatis, aut amicitiæ conjuncti sunt.

Q. 2. *Clerici sunt ne domini bonorum, quæ eis contingunt impendendo operas suas divinis officiis, ut celebrationi missarum, prædicationi verbi Dei, &c.*

R. Communior est sententia dominos esse, quia

hujusmodi bona nec sunt Deo consecrata, nec inter bona Ecclesiæ censeri debent; sed solis clericis dantur a fidelibus in retributionem, aut veluti mercedem proprii laboris juxta illud Evangelii: *Dignus est operarius mercede sua*, neque aliud intendunt fideles in hujusmodi retributione, quam ut clerici inde honeste sustententur, fiantque eorum absoluti domini.

Verum eadem dici possent de fructibus beneficiorum, maxime eorum, quæ erecta sunt, postquam bona Ecclesiæ in quatuor partes divisa creduntur, siquidem hac intentione a fidelibus fundata sunt, ut ministri Ecclesiæ inde alerentur propter ministeria sacra: unde existit illud effatum: *Beneficium est propter Officium*; ac proinde retributiones, quæ dantur Presbytero propter Missas, aut Conciones, ejusdem prorsus sunt naturæ, ac reditus beneficiorum, eodemque intuitu dantur.

Confirmatur. Bona Ecclesiæ, quæ dicuntur a SS. Patribus res Dei, nihil aliud erant primis sæculis, (quibus sub imperatoribus paganis vix ullum prædium Ecclesia possidebat), quam pecunia, aut alia ad victum, & vestitum clericorum necessaria, quæ eorum labori, & ministeriis sacris respondebant, & hoc intuitu eis suppeditabantur a fideli populo: ergo quæ hodie clericis dantur propter officia divina, quæ persolvunt, eodem modo censenda sunt consecrata; & si quid in eis superfluum sit, tam necessario in usus pios consummendum videtur, quam quod residui habent beneficiarii ex reditibus suorum beneficiorum, supposita bonorum Ecclesiæ in quatuor partes divisione.

Quod si fideles tribuunt hodie aliqua tanquam mercedem stricte sumptam ministerii sacri, hoc fit ex ignorantia, & errore omnino corrigendo; nec clerici eo titulo accipere possunt sine crimine simoniæ, ut dicetur, ubi de simonia.

Accipiendæ sunt igitur hujusmodi distributiones tanquam oblationes Deo factæ ad necessariam ministrorum sustentationem, quæ cum ex quadam æquitate debeantur a fideli populo, comparantur in Scripturis stipendiis, quæ accipiunt milites; & mercedi, quæ persolvitur operariis: *Accipiant sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino*, inquit

quit Sanct. August. libro de Pastoribus, refertturque a Concilio Aquigranensi I., ex his.

Patet, probabiliorem omnino esse eorum sententiam, qui docent, Ecclesiasticos non esse absolute dominos earum retributionum, quæ respondent sacris ministeriis.

Dices. Sequeretur ex hac doctrina, clericos ex bonis patrimonialibus divites non posse quidquam accipere a laicis pro ministerio sacro, cum non indigeant eorum eleemosynis, aut oblationibus ad sui sustentationem.

Respondeo, aliquando in Ecclesia licitum non fuisse iis, qui sufficiens patrimonium haberent, vesci ex redditibus ecclesiasticis, ut colligitur ex c. *Clericos* causa 1. q. 2. c. finali, causa 16. q. 1. c. *Pastor*, c. *Si quis*, & c. *Sacerdos* causa 1. q. 2.; quæ tria postrema capita desumpta sunt ex cit. lib. *de vita contemplativa*, ubi sic habetur c. 10.: *Qui autem Ecclesiæ serviunt, & labori sua velut debita reddi credentes oportere ea, quibus opus non habent, aut accipiunt libenter, aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt, si putant, quod Ecclesiæ fideliter servientes ea stipendia, ac non potius præmia æterna percipiant; sæcularis quippe militia, quæ cælestia non habet, terrena strenue militantibus præstat; unde satis indignum est, si fidelis, & operosa devotio clericorum propter stipendium temporale præmia sempiterna contemnat; quod si quilibet minister Ecclesiæ non habet, unde vivat, non ei præmium reddit hic, sed necessaria præstat Ecclesia, ut in futuro præmium laboris sui recipiat, quod in hac vita jam sic divina promissionis certus expectat.* Nonnulli magni nominis urgent, hos, & similes canones contra clericos ex bonis patrimonialibus divites, contenduntque, eos non debere uti redditibus Ecclesiæ: verumtamen communis est sententia, derogatum fuisse antiquæ Ecclesiæ ordinationi per usum contrarium; immo colligi potest ex supra citatis verbis Concilii Parisiensis, canones permisisse clericis divitibus usum bonorum ecclesiasticorum, nam citatis verbis Concilium dat facultatem Episcopis disponendi de bonis hæreditate, aut alio titulo acquisitis, prout ipsis visum fuerit; prohibetque solum, ne redditus Ecclesiæ ad profanos usus convertant: quidquid sit, cer-

tum est, clericos non debere sumere ex bonis sive patrimonialibus, sive ecclesiasticis, nisi ea, quæ necessaria sunt ad victum, & vestitum; tenerique esse laicis exemplum frugalitatis, & modestiæ, ac proinde magnas divitias non esse eis existimandas felicitatem, sed grave onus.

SECUNDA PARS.

DE

INJUSTITIA ET RESTITUTIONE.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, & definitione Injustitiæ.

Q. 1. *Quotuplici modo sumitur injustitia?*

R. Duplici: 1. pro omni legis violatione, ut I. Joann. 5.: *Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas*, & eo sensu omnes peccatores dicuntur iniqui: 2. proprie, & stricte, prout opponitur justitiæ particulari; definirique potest, *violatio juris alieni*: in patiente injustitiam dicitur injuria; in faciente vero injustitia.

Q. 2. *Quis dicendus est injustus?*

R. Injustus dici non potest, nisi qui injuste agit; nam si quis ex ignorantia invincibili faciat quidquam injustum, non ideo injustus dicendus est, quia injuria nullo modo est volita: non excusant autem ab injustitia metus, & ignorantia culpabilis, quia voluntarium non perimunt.

Q. 3. *Potest ne fieri injustitia volenti?*

R. Si ita plane velit, ut nullo modo sit involuntarius, non potest; secus, si velit dumtaxat absolute, & secundum quid nolit, ut si concedat metu, puta incurrendi offensam potentioris, non obtinendi jus, quod in judicio postulat; vel aliqua necessitate pressus, ut si indigeat v. g. accipere mutuo, aut habere longiorem terminum ad solvendum.

Prima pars probatur 1. ex regula juris in sexto: *Scienti, & consentienti non fit injuria*: 2. nemo potest injuriam pati, nisi jus illius violetur: atqui jus volentis non violatur; siquidem volens cedit juri suo, perindeque se habet, ac si gratis donaret id, quod suum est: ergo.

Dices 1. Qui aufert a pupillo volente, facit illi injuriam: ergo.

Dist. antec.: aufert a pupillo volente physice, conc. moraliter, nego antec. Pupillus itaque, quamdiu est sub tutore, est moraliter non volens, quia secundum leges non potest cedere juri suo, & ita fit ei injuria, quando ab eo etiam consentiente aliquid aufertur.

Dices 2. Martyres plene voluntarii sunt, dum patiuntur a persecutioribus, & tamen retinent actionem injuriarum coram tribunali Dei adversus eos, qui se angustiaverunt Sapient. 5.

Dist.: plene voluntarii sunt respectu Dei, pro quo pati etiam gloriantur, conc.; respectu persecutorum, nego: neque enim ullum jus eis tribuunt, ut damnum sibi inferant.

Secunda pars, quæ est omnium Doctorum, probatur, quia invitus secundum quid non cedit juri, quod habet disponendi de re sua cum plena voluntate, & libertate.

CAPUT II.

De definitione, & necessitate restitutionis.

Q. 1. *Quid est restitutio?*

R. Est actus justitiæ commutativæ reddentis cuique debitum suum ad æqualitatem.

Q. 2. *Quomodo differunt restitutio, solutio & satisfactio?*

R. 1. Discrimen est inter solutionem, & restitutionem, 1. quod restitutio postulet, ut res quodammodo sit eadem vel in se, vel in æquivalenti; solutio vero, ut sit diversa: 2. quod solutio sit, ubi non est restitutio, & ex contra restitutio, ubi non est solutio: v. g. solvuntur quæ redduntur ex vero juramento, charitate, misericordia, aut etiam ex contractu emptionis, non tamen restituuntur; e contra depositum restituitur, proprie non solvitur.

R. 2. Restitutio differt a satisfactione, 1. quod satisfactio sit quid generalius, omnis enim restitutio est satisfactio, non contra: 2. quod satisfactio respiciat personam, restitutio vero rem ablatam; 3. quod satisfactio proprie sit pro injuria illata, & honore violato; quamvis nihil damni illatum sit; restitutio vero proprie non habeat locum, nisi ubi damnum illatum est; sic Deo satisfacimus, cui tamen nihil proprie restituere possumus, cum omnia perfectissime sub illius dominio semper remaneant: 4. satisfactio fit pro damno etiam irreparabili, restitutio vero tantum pro damno reparabili: hinc pro vita alteri ablata fit satisfactio, non vero restitutio.

Q. 3. *Restitutio est necessaria?*

R. Est, & quidem jure naturali, divino, ecclesiastico, & civili: prima pars, quæ est de jure naturali, probatur, quia auferre rem alienam, & retinere invito domino, idem sunt ex c. *Sæpe*, quod est Innocentii III. *De restitutione spoliatorum*, ubi habetur: *Quod non multum intersit quoad periculum animæ injuste detinere, ac invadere alienum*: unde Glossa in idem caput, *Jura pro eodem reputant auferre, & detinere injuste*: & revera, cum auferre nihil sit aliud, quam primo privare aliquem re sua, non reddere, censeri debet continuata privatio: ac proinde, sicut prima productio, & conservatio intrinsece non differunt, sed solummodo extrinsece, ita nec auferre, & detinere rem alienam: atqui rem alienam auferre est contra legem naturalem: ergo & retinere: porro detentio illa injusta non potest cessare, nisi per restitutionem: ergo: præterea est contra legem naturalem alteri facere injuriam; nam quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: atqui dum retinetur res alterius contra ejus voluntatem, fit ei injuria, quæ non potest desinere, nisi restituatur: ergo.

Secunda pars, quæ est de jure divino, probatur Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*: Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita; cui tributum &c.*: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*, nimirum quia a debito dilectionis nemo potest totaliter liberari: mitto plura Scriptu-

ptura loca, ut Exodi 22., L v. 6., & Ezech. 33., in quibus imperatur restitutio.

Tertia pars probatur ex causa 14. q. 6. c. 1., ubi habetur: *Si res aliena, propter quam peccatum est, non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur; si autem veraciter agatur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum;* quæ verba sunt S. Aug. ep. ad Maced. addit S. Aug. *cum restitui potest*, quia, si non possit, sufficit voluntas restituendi; tunc enim dominus non censetur rationabiliter invitus, cum debeat conformis esse legi divinæ, quæ non obligat ad impossibile.

Quarta pars, quæ est de jure civili, patet, quia totum corpus juris civilis in eo est, ut cuilibet jus suum conservetur; & si ablatum sit, restituatur.

Dices, Dominus rei restituendæ supponendus est malle eam sibi non restitui, quam damnari debitorem obligatione restitutionis remanente: ergo.

Nego antec.; alias nulla essent furta, quia censendus esset dominus rebus suis cedere, quoties alter eas furari vellet, quod absurdissimum est.

Instabis. Tenetur unusquisque spirituale damnum proximi vitare per suum damnum temporale: ergo cum in dubio supponi debeat proximus noster bene agere, supponendus quoque erit rerum suarum juri cedere, ne alter peccet.

Dist. antec.: si necessitas postulet, conc.; secus, nego. Porro non censetur esse necessitas cedendi bonis suis, ubi fur, vel detentor eorum ab iis accipiendis, & detinendis abstinere supponitur.

CAPUT III.

De radice, ex qua oritur obligatio restituendi.

Q. 1. Unde *nascitur obligatio restituendi?*

R. Ex injustitia, quia ex dictis justitia commutativa est æqualitas in commutationibus, v.g. inter operas, & mercedem, inter mercem, & pretium; injustitia vero inæqualitas: ergo ad tollendam injustitiam reponenda est æqualitas, quod fieri nequit, nisi per restitutionem.

Ergo nulla facienda est restitutio, ubi nulla injustitia, nullave reponenda æqualitas, quantumcumque alioquin grave sit peccatum.

Ri-

Ergo totuplex est restitutionis radix, quotuplex modus violandi justitiam, & tollendi æqualitatem.

Q. 2. *Quotuplici modo justitia violari potest?*

R. Triplici: 1. ratione injustæ acceptionis, quando quis proximi bona invadit: 2. ratione damni illati, ut si quis vastet agrum alienum, domum proximi incendat, personam ejus mutilet: 3. ratione injustæ detentionis, quomodo injustus est, qui non solvit debita juste contracta, aut non restituit bona inventa.

Q. 3. *Quotuplex est injusta acceptio?*

R. Triplex: prima fit occulte, & est furtum: secunda palam, & est rapina: hoc posteriori modo injusti sunt, qui usuras accipiunt, qui majore pretio vendunt, aut viliori emunt, quam merces valeant, qui pro officio stipendium, aut honorarium exigunt, ultra quam lege constitutum est &c.: tertia dolo, & fraude, ut si quis mercem vitiatam pro integra vendat, misceat aquam cum vino, paleas cum tritico, malis artibus proximum circumveniat in ludo, contractibus &c.

Q. 4. *Quotupliciter damnum potest inferri?*

R. Dupliciter: nimirum physice, cum quis propria manu interficit, vastat &c., & moraliter, quando non per se, sed per alium injuriam faciat: quod iterum dupliciter contingere potest: vel positive, influendo in damnum, vel negative, non impediendo damnum, cum ad id ex officio teneatur.

Q. 5. *Quænam sunt causæ positivæ damni, quæ vero negativæ?*

R. Sex numerantur positivæ, & tres negativæ his versibus comprehensæ:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans:

circa ejusmodi causas consule S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 7.

Q. 6. *Qui ex charitate tantum tenetur impedire damnum proximi debet ne restituere, si non impediat?*

R. Minime, quia peccat solum contra charitatem: constat autem ex dictis, non esse obligationem restituendi, nisi peccatum sit contra justitium.

Mutus ergo hoc loco est, qui ex officio, vel ex pacto tenetur clamare, reprehendere, dissuadere, & ta-

tacere: *non obstans*, qui similiter ex officio, & pacto tenetur obstare, & non obstat, ut patres, tutores, domini non impedientes filios, pupillos, servos, ne aliis noceant, aut famuli sinentes diripi bona dominorum; item princeps, dux belli, advocati, ministri justitiæ, custodes sylvarum, agrorum, & alii stipendio conducti: *non manifestans*, qui ratione officii, vel pacti tenetur damnificatorem manifestare vel ante, vel postquam damnum illatum est.

Q. 7. *Quo ordine singuli damnificatores restituere teneantur?*

R. Distinguendum est: participes fuerunt vel rei acceptæ, v. g. comederunt ovem, quæ ipsis nescientibus furto sublata est; vel injustæ actionis, v. g. concurrerunt aliquo ex supradictis modis ad ovem capiendam.

Si primum, quilibet tenetur solum restituere partem, quam consumpsit, nec aliis non restituentibus, pro ipsis restituere debet; nisi suo consilio, aut alio ex prædictis modis in causa fuerit; cur res furtiva vero dominio non sit reddita, quia non fuit causa majoris damni.

Dixi, *nisi suo consilio, aut alio ex prædictis modis fuerit in causa*, quia si alieno modo impedivit, ne res furtiva redderetur, cum ad id parati, vel ancipites essent damnificatores, tenetur rem totam restituere defectu aliorum: idem dicendum, si participans non manifestavit, aut obstitit, sicut tenebatur ex officio.

Si secundum: quilibet, aliis recusantibus satisfacere, tenetur totum damnum reparare, quia totius damni fuit causa, cum in illud totum influxerit; sed si singuli parati sunt restituere, hic ordo servandus est.

Primo loco restituere debet qui rem alienam detinet, vel qui eam consumpsit: nisi mandato, aut nomine aliorum consumpserit, quia est prima, & præcipua causa damni, nec alii reputantur, nisi ut causæ ministeriales, & instrumentales; quare ipso restituente, alii nihil refundere tenentur.

Dixi, *nisi mandato, aut nomine* &c.: in hac enim hypothesi ipse habet rationem instrumenti, aut causæ ministerialis respectu mandatis: hinc dominus, qui famulis sui incendendam domum adversarii præcipit in-

indemnes illos servare debet: similiter si plures, inito inter se consilio; communem adversarium imperant, & unus ex illis eum occidat, occisor non magis tenetur ad damna reparanda, quam alii, sed æqualiter singuli ea reparare debent, quia homicidium factum est omnium nomine; si tamen qui consumpsit rem alienam ex mandato alterius ex ea factus sit ditior, debet ante mandantem restituere id, quo factus est ditior, cum habeat plus, quam debeat habere; nam ex regula juris: *Æquum est neminem cum alterius detrimento, & injuria fieri locupletiorem*.

2. Alii damnificatores ordinarie ad damnum reparandum æqualiter concurrere debent, maxime si in illud positive influxerint, quia æqualiter ad illud concurrerunt, nec unus respectu alterius rationem habet instrumenti, sive ministri.

Dixi 1. *ordinarie*; nam in quibusdam casibus inter hujusmodi causas minus principales aliquis ordo potest contingere, nempe si una magis immediate cooperetur ad damnum: hinc si quis consulat exequenti, ut damnum inferat, potius tenetur ad restituendum, quam qui consentiret paranti instrumenta ad damnum inferendum: similiter qui exequitur potius debet restituere, quam qui suppeditat illi instrumenta, item custos particularis, puta vinearum, si non obstet, magis tenetur, quam magistratus ad damnum reparandum, quia primo, & per se debet obstare: magistratus vero in ipsius defectum.

Dixi 2. *maxime si in illud positive influxerint*, quia circa negativas causas est controversia inter Theologos; alii enim negant inter positivas minus principales, & negativas esse ordinem, quia, inquiunt, negativæ non sunt instrumenta positivis subservientia, sed omnes æque immediate concurrunt: ergo omnes æqualiter ad restitutionem tenentur; alii contra affirmant esse ordinem, ita ut negativæ non debeant restituere, nisi in defectum positivarum minus principalium, quia remotius concurrunt ad damnum, quatenus nimirum non impediunt influxum, & cooperationem positivarum; unde concludunt, positivas prius intelligi damnum inferre, ac proinde primario ad restitutionem teneri.

Q. 8. *Praeceptum restituendi est ne affirmativum, aut negativum?*

R. Est negativum, quia in hoc differt præceptum negativum ab affirmativo, quod priori prohibeatur actio mala, v.gr. mendacium; posteriori vero præcipiatur actio bona: atqui præcepto restituendi directe prohibetur actio mala, nempe continuata retentio rei alienæ, seu voluntas eam retinendi, invito domino; verum quidem est illud præceptum habere aliquam formam præcepti affirmativi, quatenus non impletur nisi per aliquem actum positivum, v. gr. numerando pecuniam, sed formaliter est negativum propter rationem allatam.

Dices. Præceptum negativum semper, & pro semper obligat: atqui præceptum restituendi non est hujusmodi, nam si detentor rei alienæ sit impotens, vel si per levem moram restitutionem differat, non peccat: ergo.

Dist. major.: si spectetur restitutio actualis, & in re, conc.; si spectetur restitutio in voto, nego min. Potest quidem differri restitutio, quando dominus non censetur rationabiliter invitus, ut in allatis exemplis; sed numquam licet habere voluntatem retinendi rem alienam, invito ejus domino; quo sensu intelligendum est præceptum restituendi.

Ex hac responsione 1. mirare mores, ne dicam stultitiam mundanorum, apud quos infamia est furari, nulla vero iniquitas non restituere, cum tamen major injuria fiat proximo, si retineantur, ipso invito, quæ illius sunt, quam si auferantur mox restituenda.

2. Collige ad integritatem confessionis sacramentalis non sufficere exprimere rem furto sublatam, sed insuper explicandum esse, quamdiu duraverit voluntas non restituendi, quia toties iteratur peccatum, quoties occasio restituendi, aut conscientia rei alienæ recurrit, non acquiescente voluntate.

3. Collige, confessario potius inquirendum esse, an pœnitens retineat alienum, quam utrum rapuerit; tum quia pœnitentiam conscientia magis gravatur ex eo, quod debita non solvant, creditore invito; tum quia sæpius contingit, ex dilatione restitutionis damna

mna creditoris augeri, & multiplicari, & consequenter peccata debitoris.

Q. 9. *Quæ necessitas in debitore requiritur ad differendam restitutionem?*

R. Gravis sufficit, quia cum creditor subvenire teneatur proximo gravi necessitate laboranti, vel misericorditer donando, vel saltem mutuando, debet a fortiori in illo casu debitum non repetere: ita Scotus in IV. dist. 15. q.2., Gabriel ibid., S. Antoninus 2. part. tit. 2. c. 8.

Q. 10. *Quando debitor censetur in gravi necessitate?*

R. 1. Cum non potest restituere, nisi adeundo periculum mortis, aut magnæ infamiæ: 2. si ad solvendum hic & nunc cogatur domum, vel prædium vendere multo minori pretio, quam valeat: 3. si non possit satisfacere, quin excidat e suo statu, ad quem honeste pervenit.

Secus dicendum de eo, qui rapinis, usuris, & fraudibus ad aliquem honorabilem statum pervenisset; teneretur enim cum amissione status confestim restituere, quia proprie alienum statum injuste usurpatum dimitteret, suumque repeteret: neque vero metus infamiæ impedire eum debet a restitutione, nam quando scitur, statum illum fraudibus comparatum esse, nulla est infamia illum deponere, sed hoc potius bonam famam conciliat, malamque abstergit: addo nec mereri dilationem eos, qui ludis, compotationibus, commessationibus, superfluisque sumptibus multa contraxere debita, quales sunt plerique nobiles, qui debita sine fine multiplicant, & sumptus supra conditionis suæ statum faciunt: debet itaque debitor parce vivere intra sui honesti status limites, ut creditori paulatim restituat: ceterum si ex dilatione damnum contingat creditori, pro damno emergente, & lucro cessante compositio facienda est, quia non aliter creditor in dilationem debiti consentire videtur.

Q. 11. *Quid si creditor esset in pari necessitate?*

R. 1. Si necessitas sit extrema in utroque, excusatur debitor a restitutione hic & nunc facienda, quia in extrema necessitate omnia sunt communia.

R. 2. Si necessitas sit tantum gravis in creditore, de-

debitor pari laborans debet restituere, quia gravis necessitas non facit omnia communia, & dominus graviter indigens censeri debet rationabiliter invitus, quod res sua ab alio detineatur.

Q. 12. *Quantum debet restitui?*

R. Tantum, quantum ablatum est; quia finis restitutionis est, ut cesset injustitia; injustitia autem tolli non potest, nisi tollatur inæqualitas inter lædentem & læsum, quatenus læsus minus habet, lædens vero plusquam jus ejus postulat: unde tamdiu injustitia perseverat, quamdiu talis inæqualitas non tollitur: porro tolli non potest, nisi ponatur æqualitas, nimirum auferendo a lædente quod plus habet, & reddendo personæ læsæ quidquid minus habet, quam debeat habere: justitia ergo in æqualitate consistit, injustitia vero in inæqualitate.

Dices. Exod. 22. qui occidit, aut vendidit bovem, quem furatus est, obligutur ad reddendum quinque: qui ovem, ad reddendum quatuor: ergo ad justitiam pertinet reddere plusquam ablatum est, præsertim si injuste fuerit ablatum; puniendi enim sunt fures, & latrones.

Dist.: obligatur ad reddendum quinque in pœnam criminis, conc.; ad satisfaciendum præcepto restitutionis, nego antec. Advertes autem hoc esse discrimen inter rem ablatam, & luendam pœnam, quod res ablata sit restituenda ante omnem condemnationem, cum ex præcepto naturali, & negativo restitutio sit præcepta; at reus non tenetur subire pœnam ante condemnationem judicis: hinc

Sequitur, privatum non posse propria auctoritate quidquam exigere a damnificatore in pœnam sceleris ultra damnum acceptum, peccareque contra justitiam, & ad restitutionem teneri, qui pro levi damno accepto, puta in vineis, sylvis, vivariis &c. deprehensum reum ad amplius solvendum cogunt metu infamiæ, & gravioris mulctæ, si coram judice accusaretur: esto cedant juri, quod habent ad accusandum, proptereaque de reo bene mereantur; attamen jus illud non est pretio æstimabile, nec vendere possunt immunitatem a pœnis, quas meretur damnificator, nisi mulcta sit lege constituta, & a judice ipsis applicanda.

Q. 13.

Q. 13. *Quando quis non potest restituere ad æqualitatem, tenetur ne restituere quam potest partem debiti?*

R. Duplex est distinguenda impotentia; alia enim oritur ex inopia debitoris, alia ex natura rei ablatæ, quæ est superioris ordinis; talis est fama, de qua Proverb. 22.: *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ*; vita, & membrorum integritas, ut habetur lege ultima ff. *De his, qui effuderint: Cicatricum, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem*: quare qui per detractionem alterius famam læsit, vel qui occidit, mutilavit, aut plaga inflicta deformem effecit, non potest reddere æquale.

His præsuppositis, 1. certum est apud omnes, eum, qui ex inopia non potest totum reddere, teneri reddere quam potest partem, quia creditor jus habet non solum ad accipiendum centum, si debeantur, sed etiam ad accipiendum unum: ergo pauper, qui ex centum aureis, quos debet, unicum habet, tenetur illum restituere.

2. Non conveniunt Theologi, utrum restituendum sit per bona inferioris ordinis; alii enim negant propter legem laudatam, alii probabilius affirmant cum S.Th. 2.2. q. 26. a. 2. ad 1., & ad 2., quia qui damnum passi sunt in bonis superioris ordinis jus habent, ut sibi satisfiat, quantum possibile est debitori, si enim libertas pecunia potest licite vendi, quamvis verum sit illud Proverbium: *Non bene pro toto libertas venditur auro*; quidni pro fama, vel integritate membrorum, quamvis pretium inæquale solvi debeat? Fateor, non solere homines pro iis pacisci, quia sæpius indignum se putant pretio æstimare famam propriam, aut vitam parentis occisi, modo ipsis satisfiat pro damnis inde secutis; sed in hoc cedunt juri suo: utrum autem sint inviti secundum quid, expendere debet damnificator; ob idque plenius, & largius satisfacere pro damnis inde secutis.

Q. 14. *Sufficit ne ponendam æqualitatem, ut reddatur res ablata, si extet, v. gr. fundus usurpatus, vel ejus pretium, si consumpta sit, ut si domus proximi fuerit incensa?*

R. Aliquando sufficit, aliquando vero non.

Q. 15.

Q. 15. *Quandonam non sufficit reddere rem ablatam, aut ejus pretium?*

R. Duobus in casibus: 1. quando ex re ablata novum damnum emersit personæ læsæ, v. g. si ex defectu pecuniæ furto sublatæ domus, quam non potuit reparare, corruit: 2. si lucrum cessavit.

Q 16. *Quotuplici modo per injuriam acceptam lucrum cessare potest?*

R. Duplici: 1. si re illa utebatur tamquam instrumento ad lucrandum: v. gr. non potuit negoriari, nec solitas operas, quibus sustentabatur, perficere: 2. si res ablata erat fructifera.

Q. 17. *Quotuplicis generis sunt fructus?*

R. Triplicis: alii dicuntur naturales, qui sine industria producuntur, ut herbæ in pratis; alii mere industriales, ut lucrum captum ex pecunia aliena, pretiosum opus confectum instrumento furtivo; alii mixti, qui partim naturaliter, partim industria proveniunt, ut frumentum, vinum, qui fructus non nascuntur sine cultura.

Q. 18. *Hi omnes fructus sunt ne restituendi?*

R. Artificiales non sunt restituendi, puta proprie non sunt fructus rei ablatæ, sed industriæ, quæ ad furem pertinet: hinc si lucratus sit ex pecunia aliena, sive ludo, sive mercatura, nihil ex eo fructu debet restituere: sed videndum est, utrum dominus propter rem ablatam damnum passus sit, aut lucrari cessaverit; restituendum enim est pro damno emergente. aut lucro cessante, nisi bona fides excuset, ut explicabitur.

Q. 19. *Alii fructus sunt ne restituendi?*

R. Distinguendum est: vel bona fide quis retinet rem alienam, vel mala fide: si retinet mala fide, restituere debet omne fructus naturales, & mixtos, qua parte naturales sunt, deductis impensis necessariis & utilibus, quas dominus fecisset, aut facere debuisset, etiamsi alias dominus tales fructus non fuisset percepturus; ut si agrum fur coluerit, quem dominus neglexisset, quia res fructificat domino suo: si possessor sit bonæ fidei, puta acquisivit vel emptione, vel donatione ab eo, quem verum dominum putabat, rem sic acceptam, puta fundum, restituere de-

debet (nisi præscripserit), & ejus fructus, si extent; si vero fuerint consumpti, id, in quo ditior factus est, quia ex regulis Juris in sexto: *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura*: censetur autem ditior factus qui minus de propriis expendit, dum bona fide consumpsit rem alienam: v. g. qui domi non cœnavit, quia alibi cum sociis manducavit agnum, quem non credebat esse furtivum, non tenetur restituere agnum, neque partem agni; sed solum quod expendisset domi cœnando: quod si non minus expendisset, nihil restituere tenetur: item tutor, qui secundum Provinciæ consuetudinem, cui neminem repugnare audivit, pecunias pupilli sui mutuo dedit, si postea moneatur hujusmodi contractum esse usurarium, usuras, quas in commodum pupilli hac bona fide convertit, non tenetur restituere, quia ex illis non est ditior factus: secus si Pastorem, vel alterum fide dignum hujusmodi contractum damnantem contempsisset, quia esset in eo mala fides.

Q. 20. *Quis censendus est bonæ fidei?*

R. Qui sine omni culpa rem alienam accipit, consumit, aut detinet.

Q. 21. *Quotuplex est culpa?*

R. Duplex, theologica, & juridica.

Q. 22. *Quid est culpa theologica?*

R. Est ea, quæ veram habet rationem peccati sive mortalis, sive venialis, hoc est quæ libere admittitur, & sine ignorantia invincibili.

Q. 23. *Quotuplex est culpa juridica?*

R. Triplex, lata, levis, & levissima.

Q. 24. *Quid est culpa lata?*

R. Est omissio diligentiæ, quam passim homines ejusdem conditionis adhibere solent: lata culpa est non intelligere id, quod omnes intelligunt ff. *De verborum significatione*; quare qui librum commodatum foris ante ostium relinquit, vel rem magni pretii homini ignoto committit, vel ostium propriæ domus per noctem claudere negligit, vel officium aliquod publicum, puta patroni, judicis, confessarii suscipit, quamvis ignoret quæ periti communiter noverunt, reus est culpæ latæ: ex quo patet, hujusmodi

cul-

culpam ut plurimum concurrere cum culpa theologica; est enim contra communem omnium prudentiam, proceditque ex ignorantia vincibili, quæ non excusat a peccato.

Dixi *ut plurimum*; potest enim contingere, quod quis contra propositum, & ex inadvertentia omnino involuntaria librum commodatum ante fores relinquat.

Q. 25. *Quid est culpa levis.*

R. Est omissio diligentiæ, quam diligentiores non omittunt, hac culpa reus est, qui perdidit rem commodatam in cubiculo repositam, sed seris non occluserat; vel domesticum admisit, cujus probitas non erat ipsi nota; qui male consuluit in re difficili, circa quam doctiores non errassent.

Q. 26. *Quid est culpa levissima?*

R. Est omissio ejus diligentiæ, quam diligentissimi, & prudentissimi adhibent: talis est diligentia eorum, qui cum januam sera accluserint, probant pulsando, num clavis erraverit, sicut aliquando contingit: item qui antequam secretum magni momenti alicui committant, experiuntur, num aliquis pone januam, aut circa fenestram auscultet: qui autem hanc diligentiam omittunt, censentur rei culpæ levissimæ.

Q. 27. *Ex qua culpa ex recensitis obligatur quis ad restituendam rem consumpta cum ejus fructibus, unde non est factus ditior?*

R. Ex omni, & sola culpa theologica, si sit extra contractum, aut quasi contractum: quasi contractus autem dicitur negotiorum gestio, quam quis suscipit pro altero absente, ne res ejus pereant.

Prima pars intellecta de peccato mortali est certissima, quia talis culpa est formalis injustitia; de peccato enim veniali probatur contra Lessium, & alios, quos refert lib. 2. c.8. dubio 6. num. 26.; namque 1. cap. finali *De injuriis* generatim dicitur: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, jure super his satisfacere te*: 2. ubi formaliter injuria proximo infertur, ea resarcienda est: atqui sufficit culpa venialis, ut formaliter injuria inferatur, cum talis culpa sit voluntaria.

Quid, si damnum per peccatum veniale illatum sit grave, est ne totum reparandum?

R. Af-

R. Affirmant aliqui; alii tamen communiter negant, quia in tali actione damnificativa parum admodum est voluntarii, cum contigerit magna ex parte propter intentionem damnificationis; si enim intendisset tantum damnum, peccasset mortaliter.

Ergo, inquies, ex culpa veniali tenebitur aliquis sub mortali restituere, nempe si damnum sit grave.

R. Nihil est absurdi; qui enim per minuta & venialia furta magnam quantitatem rei alienæ collegit tenetur sub mortali eam restituere, ut dicitur infra, ergo a pari qui ex culpa veniali grave damnum intulit, illud sub peccato mortali reparare debet: quantum autem restituendum sit, viri prudentis est judicare, vel potius res amice componenda videtur cum persona læsa: quod si dubium fuerit, an peccatum sit veniale, an mortale, ut sæpius contingit, omne damnum resarciri debet, quia in hujusmodi dubio judicandum est pro innocente.

Secunda pars patet, quia possessor bonæ fidei non tenetur ad restitutionem, si factus non sit ditior ex re aliena, quam bona fide consumpsit: porro qui damnum sine peccato intulit, prorsus similis est possessori bonæ fidei; ergo.

Dices. Durum videtur, quod quis amittat rem suam, nec possit satisfactionem repetere ab eo, qui eam destruxit.

R. damnum illud fortuito casui esse adscribendum; de fortuito autem casu nemo tenetur.

Dices iterum. Hujusmodi damnaretur ad restitutionem tam in foro ecclesiastico, quam civili: ergo revera tenetur restituere.

Concedo antec., tum quia præsumeretur fraus, vel culpa gravior; tum quia hujusmodi pœnis avertendi sunt homines a negligentia, quam facile incurrunt, ubi de re aliena solum agitur; unde disting. conf. tenetur restituere post sententiam judicis, concedo; ante sententiam judicis, nego conseq.

Q. 28. *Sed si præcessit contractus, aut quasi contractus: ex qua culpa reparandum est damnum?*

R. Jure Canonico, & civili obligatio est restituendi ex culpa levissima, quando contractus cedit in utilita-

litatem solius accipientis, ut commodatum; si vero cedit in commodum dantis, ut depositum, requiritur culpa lata; sed si fiat contractus in commodum utriusque, ut venditio, emptio, locatio, sufficit & requiritur culpa levis: responsionis tres sunt partes.

Prima pars patet ex capite unico *De commodato*, cujus hæc sunt verba: *Cum gratia sui tantum quis commodatum accipit, de levissima etiam culpa tenetur, licet casus fortuitus sibi non debeat imputari, nisi acciderit culpa sua, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset*: eadem habentur lege *In rebus* ff. *Commodati*.

Secunda pars patet ex Institutis §. *Præterea*, ubi depositarius dicitur teneri solum ex dolo; nomine autem doli secundum glossam lata culpa intelligitur.

Tertia pars habetur lege *Contractus* ff. *De regulis juris*: & l. *In rebus* ff. *Commodati*.

Ex his colliges, quid sentiendum sit de medicis, patronis, judicibus, artificibus, qui omnes eo ipso, quo officio funguntur, & stipendium accipiunt, quasi tacite contractum iniisse videntur ad majorem diligentiam præstandam; ac proinde tenentur non quidem ex levissima, sed ex levi culpa.

Dices. Peritia mediocris sufficit in qualibet arte, nec requiritur excellens ex dictis tractatu de actibus humanis cap. 1. §. 3., ubi asseruimus, actuarium, qui vitiosum scribit contractum ex culpa levi, hoc est quam soli peritiores vitassent, immunem esse a peccato, nec teneri in foro conscientiæ resarcire damna: ergo medici, patroni &c. non obligantur ex levi culpa, sed ex lata tantum.

Distinguo conseq.: non obligantur ex levi culpa, levi, inquam, in illa arte, concedo; levi in privatis, qui artem illam non profitentur, nego conseq. Itaque eadem culpa potest esse levis, & lata sub diverso respectu: est levis respectu privati, qui cum non teneatur scire, quæ communiter noverunt, & nosse debent aliquam artem profitentes, bona fide, & sine dolo consulit contra legem, error in illo levis est; gravis vero, & lata culpa esset in patrono, quia, ut supponitur, illum vitassent patroni mediocri scientia instructi, sed si ipse patronus erret, ubi soli peritiores recte consuluissent, nec peccato, nec restitu-

tioni est obnoxius in foro conscientiæ, ut dictum est citato §. de actibus humanis, quia error ille levis est etiam in patrono.

Porro citatæ regulæ in conscientia sunt observandæ, quia qui contractum ineunt, implicite saltem se obligant ad eum servandum eo modo, quo præscribunt leges.

Dices 1. Citata lege *Contractus* habetur, dolum & culpam recipere contractus sequentes, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, ubi commodatum comparatur cum locato, ac vendito, quod fit in gratiam utriusque.

Respondeo, mandatum, commodatum, & depositum posse fieri multis modis: primo mandatum potest cedere vel in commodum solius mandantis, & tunc mandatarius tenebitur solum ex culpa lata; vel in commodum utriusque, si nempe mandatarius accipiat mercedem, in qua hypothesi tenebitur ex culpa levi: idem dicendum de commodato, & deposito; si enim pro re commodata, vel pro depositi custodia aliquid solvatur, commodatarius, & depositarius tenentur ex culpa levi: secundo possunt convenire mandans, & mandatarius, commodans, commodatarius &c., ut fit obligatio restituendi ex culpa levissima: & tunc erit standum pacto: tertio potest aliquis ultro se offerre ad mandatum exequendum, vel aliquod opus perficiendum, cum mandans vellet alium eligere forte peritissimum; in quo casu qui suscipit executionem mandati, vel operis, omnem diligentiam videtur polliceri: hoc sensu intelligenda est lex prima §. *Nauta, caupones*, ubi nautæ, caupones, stabularii tenentur etiam de levissima culpa.

Advertes ex citato cap. *Cum gratia De commodato*, commodatarium teneri ex casu fortuito duobus insuper casibus: 1. si dederit occasionem casui fortuito, ut si rem commodatam alio detulerit, quam convenerant, v. gr. commodatus est ei equus, ut pergeret ad quendam locum, & ad alium se transtulit: 2. si fuerit in mora, equum detinuit duobus diebus, cum debuerit reddere eodem die, quo commodatus fuerat.

Observabis, in foro exteriori præsumi diligentiam in contractu requisitam non fuisse adhibitam, nisi con-

contrarium probetur; immo non admittitur probatio, quando est difficilior, ut si in domo, quam contractu locationis inhabitas, incendium contigerit per aliquem e domesticis, operariis, vel amicis, quos ad cœnam v. gr. vocaveras, judex te ad totum damnum reparandum condemnabit: item si ex illa domo lapis projectus in plateam aliquem transeuntem vulneraverit; debent tamen tibi refundere, qui eum culpa damnum intulerunt: similiter nautæ, caupones, stabularii, & vectores lege civili coguntur restituere quidquid apud se receperint quocumque modo perierit, nisi vis illata sit ab extrinseco, puta fulmine, latronibus irruentibus.

CAPUT IV.

Satisfit nonnullis difficultatibus circa damnificatores præcedenti capite.

De Mandante.

Q. 1. *Tenetur ne mandans resarcire non solum damnum, quod præcepit, sed etiam quod inde secutum est, quamvis præter ejus intentionem?*

R. Tenetur, si mandatum fuerit periculosum; ut si jusserit Petrum vulnerari tantum, tenetur ad satisfaciendum pro ejus morte, si occisus sit, quia in hac hypothesi mandans est causa totius damni.

Q. 2. *Mandans censetur ne satisfecisse, quando præcepit restitutionem suo nomine fieri, & mandatarius non implevit mandatum?*

R. Minime, quia non posuit æqualitatem; sicut enim non incurrit mandans obligationem restituendi, si injuria, quam præcepit, revera non fuit illata, sic non satisfacit pro injuria, quæ ex ejus mandato secuta est, nisi reipsa restitutio fiat.

Q. 3. *Quid si mandans revocaverit mandatum ante executionem?*

R. Non tenetur restituere etiam secuto effectu, quia in illo casu mandatarius non agit mandantis nomine, sed suo.

Q. 4. *Qui ratum habet damnum suo nomine factum,*

 licet

licet reipsa neque expresse, neque tacite mandaverit, tenetur ne restituere?

R. Non tenetur, quia in hac hypothesi nullo modo est causa damni.

Dixi *neque tacite:* si enim dominus dicat famulo, se appetere ultionem injuriæ, vel aliquid simile, unde famulus præceptum conjiciat, dominus pro injuria illata satisfacere debet.

Dices. Ex reg. 1. *de reg. Juris in 6. Ratihabitio retrotrahitur, & mandato sine dubio comparatur.*

Dist. comparatur quoad malitiam peccati, & judicialem punitionem, conc. unde qui ratam habet percussionem clerici, ipso jure incurrit excommunicationem ex cap. *Cum quis De sententia excommunicationis in 6.* quoad effectum restituendi, nego, quia non est causa damni.

§. II. *De Consulente.*

Q. 1. *Consulens censetur ne aliquando primaria causa damni?*

R. Censetur, quando qui consilium sequitur, est juris imperitus, nititurque sola auctoritate consulentis, v. gr. patroni, qui ex culpa lata asserit, suadetque causam esse justissimam, & indubitatam, in qua hypothesi patronus totum damnum reparare debet.

Q. 2. *Qui minus malum consulit ad majus vitandum, tenetur ne restituere?*

R. 1. Si consulit, ut idem minus malum inferatur, cui inferendum erat majus, non tenetur ad restitutionem, quia per tale consilium utiliter gerit rem proximi sui.

R. 2. Si consulit, ut damnum minus inferatur determinate alteri, injustus est erga alterum, eique restituere debet, quia alter jus habet, ne tale damnum sibi inferatur.

Dixi *determinate;* nam si tantum in genere diceret quis latroni: Relinque hunc pauperem: aggredere potius ditiores, non esset restituendi obligatio, quia non tam hortaretur ad spoliandos ditiores, quam ad parcendum pauperi.

Q. 3. *Est ne obligatio restituendi, revocato consilio, si nihilominus sequatur effectus?*

R. Est;

R. Est, hoc enim interdicit discrimen inter mandatum, & consilium, quod revocato mandato, revocetur & auctoritas mandantis, quæ movebat executorem: unde si cognita revocatione nihilominus injuriam inferat, jam nomine suo, & propria malitia impulsus agere censendus est: contra, revocato consilio, ordinarie remanent pondera rationum, quibus consulens animum executoris infecerat, commoveratque ad damnum inferendum: quare comparandus est consulens ei, qui lapidem projecit; quantumcumque enim se projecisse doleat, dum adhuc lapis volat, vulnus illi imputatur: ex quo sequitur, quod si mandans suasionibus egerit ad commovendum mandatarium, ratione consilii cum mandato conjuncti, adhuc tenebitur restituere etiam revocato mandato.

Dixi *ordinarie*; nam si consilium nitatur falsa ratione, cujus postea falsitatem consulens aperte demonstret ei, cui consilium dedit, damnum subsecutum non est tribuendum consulenti.

Q. 4? *Quid si dubium sit an consilium influxerit?*

R. 1. In foro externo damnaretur is, qui consilium dedisset, præsumereturque consilium reipsa movisse.

R. 2. In foro interno credi debet damnificatori neganti se consilio impulsum esse, si aliunde fide dignus sit.

Q. 5. *Quid si audiri non possit, aut credi non debeat?*

R. Quidam Theologi negant, in foro interno consulentem teneri restituere, quia, inquiunt, nemo in dubio spoliandus est re sua, cum in hac hypothesi melior conditio sit possidentis; probabilius tamen est, consulentem ad restitutionem teneri etiam in foro interno, quia consilium, ut supponitur, de se sufficiens est ad commovendum eum, qui damnum intulit: ergo censeri debet causa illius damni, nisi contrarium probetur: sic qui certus est se vovisse, aut mutuo accepisse, sed dubitat, an votum impleverit, aut pro mutuo restituerit, in illo dubio tenetur secundum omnes Theologos satisfacere sive pro voto, sive pro mutuo: item Petrus, & Paulus simul aliquem lapidibus impedierunt; dubitat Paulus, num sit causa homicidii inde subsecuti, præsumi debet causa etiam in

in foro conscientiæ, quia actus ejus de se fuit validius ad tantum damnum inferendum.

Q. 6. *Qui male consulit, sed bona fide, tenetur restituere?*

R. Si consulens non sit talis persona, quæ ratione muneris, aut status sui peritiam præ se ferat, non obligatur, nisi ex consilio doloso, id est nisi fraude ignorantem circumveniat: ita habetur reg. 62. de reg. Juris in sexto: *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur*, quia qui consilium ab ejusmodi idiotis datum sequitur, id potius suæ temeritati, & imprudentiæ imputare debet, quam eorum consilio: quamobrem sæpe mulieres, rustici, & alii hujusmodi non sunt cogendi ad restituendum, etiamsi aliquid injustum consuluerint.

R. 2. Si consulens sit obligatus ex officio ad consilium dandum, ut advocati, medici, Pastores, & confessarii, vel aliquam pretium profiteatur, ut doctores, quibus fides adhiberi debet, & solet, non censetur esse in bona fide, nisi de aliqua re rogatus det sufficienter operam, quatenus recte, & salubriter consulat, proindeque tenetur non solum ex culpa lata, sed etiam ex levi, præsertim si stipendium acceperit, quia intercedit quidam contractus in favorem utriusque, dantis scilicet, & accipientis: patet ex dictis, confirmaturque ex capite *Si culpa De injuris, & damno dato: Si culpa tua datum est damnum, aut hac imperitia tua, sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet; nec ignorantia tua excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.*

§ III. *De Consentiente.*

Q. 11. *Quandonam consentiens restituere debet?*

R. Quando consensus est causa damni, ut si quis dubius de aliquo facinore determinetur ab amicis, quibus rem exposuit: secus si jam determinatus sit, & illi humano respectu annuant solum, modo non palpent, nec laudando promptiorem, & alacriorem reddant ad damnum inferendum, quia etsi peccent graviter sua complacentia, tamen in damnum non influunt.

Di

Dixi *modo non palpent*, quia qui laudat malefactorem, aut ei exprobrat, influit in damnum, quatenus animum malefactoris accendit: hinc qui derideret maritum propter adulterium uxoris, teneretur ad restitutionem, si inde maritus moveretur ad occidendum adulterum.

Q. 2. *Quandonam consensus censeri debet causa effectus?*

R. Quoties consentiens ex officio tenetur non consentire, & impedire potest: hinc ad restitutionem tenentur qui in capitulum, & senatum conveniunt ad suffragium, sententiamque ferendam ex officio, si humano favore teneant, quando possunt impedire, advertens inde probabile periculum injustitiæ secuturum.

Q. 3. *Quid si aliquis inter postremos suffragium ferens consentit injuriæ, quam jam sufficiens numerus præcedentium suffragatorum decrevit?*

R. 1. Tenetur restituere, si consilio, vel auctoritate sua potuisset præcedentes a sua sententia dimovere.

R. 2. Tenetur etiam in casu, in quo supponitur non posse impedire decretam injuriam, tum quia omnium nomine & auctoritate injuria est inferenda; tum quia promptius & alacrius sententia, aut decretum executioni mandabitur, si in eam omnes consenserint.

Confirmatur. Si duo totidem plagas lethales inflixerint, tenentur ad restitutionem, etiamsi ex unica mors fuisset secuta.

§. IV. *De Receptante, & Participante.*

Q. 1. QUis *intelligendus nomine recepientis, seu receptantis seu recursum præstantis?*

R. Qui delinquenti securitatem præstat, & fiduciam ad damnum inferendum: talis est 1. qui recipit rem furtivam celandi causa; receptatores enim non minus delinquunt, quam aggressores ex leg. 3. §. *Non tantum ff. De incendio:* 2. quia furibus scienter emunt; sunt enim receptatores furti: 3. caupo filium familias contra patris voluntatem recipiens ad consummenda bona patris: 4. advocatus causæ manifesto iniquæ patrocinium suscipiens, & judicem fallens, ut docet S.

Aug. epist. 153., alias 54. circa finem: *Quem prioris*, inquit, *non recta vita rectissime panitet, etiam hoc facere debet* (nempe restituere), *nisi forte restituendum est alienum, quod per furtum clanculo aufertur, & restituendum non est alienum, quod in ipso foro, ubi peccata puniuntur, decepto judice, & circumventione legis obtinetur*; legendus est omnino finis hujus epistolæ.

Dices. Ergo qui occultat furem, dum quæritur a lictoribus, tenebitur ad restitutionem, si fur postea damnum intulerit.

Distinguo: si eo animo occultet, ut perseveret in furtis, concedo; si solum, ut vitam conservet, quamvis forte e periculo elapsus aliquando damnum aliis sit illaturus, nego, quia damnum illud est mere casuale respectu receptantis, & præter eius intentionem.

Q. 2. *Si Petrus comitem asciverit Paulum ad occidendum Joannem, tenetur ne ad restitutionem, si Paulus ipse occidatur?*

R. Si compulit Paulum invitum, tenetur, quia compellendo injuriam fecit Paulo; si non compulit, non tenetur, sed Paulus sibi imputare debuit, quod se Petro adjutorem dederit.

Q. 3. *Qui remote tantum cooperatur ad damnum, sicut famulus usurarii numerans pecunias usurarias, tenetur ne ad restitutionem?*

R. Minime, quia directe non concurrit ad pactionem iniquam, nec qui injuriam patitur, eam illi merito ascriberet.

§. V. *De Muto, non Obstante, non Manifestante.*

Q. 1. QUi *clamare volentem contra fures impedit, tenetur ne ad restitutionem, si damnum sequatur?*

R. Tenetur, si alter ex officio clamare debebat: ratio est, quia qui precibus, vel pretio impellit alterum ad injuriam alicui tertio inferendam, est causa injuriæ, revocaturque ad mandatum, vel consulentem, vel palponem: & proinde ad restitutionem tenetur.

R. 2. Etiam si ex officio non teneretur clamare, tamen qui cum volentem clamare impediret per vim,

aut

aut dolum restituere teneretur; is enim, cui inferenda est injuria, jus habet, ne quis ipsius defensionem per vim, aut dolum impediat.

R. 3. Si sine vi, fraude, aut dolo, sed absque rationabili causa alium impedit, quominus damnum tertii avertat, aut bonum ipsi procuret, quod avertere, aut procurare non tenebatur ex justitia, non obligatur ad restitutionem, secundum communem Theologorum sententiam contra Azorium, & nonnullos, quos cit. lib. 4. Mor. c. 16., quia qui suadet precibus, aut alio irrationabili modo, sine vi tamen, aut fraude, est tantum causa secundaria damni, quod passus est tertius: atqui causa secundaria non tenetur ad restitutionem, nisi loco causæ primariæ non restituentis; hæc autem in casu proposito non tenetur ex justitia procurare bonum, aut impedire malum tertii.

Nec dicas, eum, qui vi, aut fraude impedit, esse etiam causam tantum secundariam; nam vere est causa primaria damni: facit enim directe contra jus, quod habet tertius, ut liberum sit cuique sibi benefacere: porro qui sine vi, & fraude, sed precibus tantum impedit alium, liberum ei relinquit gratificari tertio, si velit.

Q. 2. *Tenetur ne servus restituere, qui videt rem familiarem domini sui dilapidari, & tacet?*

R. Affirmant communiter Theologi, si cura domus, vel rei alterius ei specialiter demandata fuerit, quia ex contractu, ac proinde ex justitia obligatur ad custodiam, sed dissentiunt circa alios famulos: plures negant, eos teneri resarcire damnum ex illorum silentio secutum, quia famulus ex officio suo tenetur solummodo injuncta sibi opera præstare: atqui herus ipsi non injunxit, ut custodiret, sicut supponitur: ergo: excipit tamen Lessius, si damnum inferatur ab extraneis; existimat enim ille auctor, eam esse mentem cujuslibet domini ut singuli domestici servent bona sua, si possint, a furibus extraneis: alii absolute docent, quemlibet famulum teneri resarcire damnum ex suo silentio illatum sive ab extraneis, sive a conservis, 1. quia herus conducit famulos cum eo saltem tacito pacto, ut quæ in domo sua sunt, servent, si possint, tum a furibus extraneis, tum a

 do-

domesticis; quisque enim confidit se habere custodem domus suæ, cum in ea reliquit famulum; 2. quia domestici illo modo tenentur impedire damnum heri sui, quam vicini, & extranei: atqui isti tenentur ex charitate: ergo illi non solum ex charitate, sed etiam ex officio, ac proinde ex justitia, & ita docebat in Scholis Sorbonicis quem ibi Magistrum habuimus: domesticus tamen, cui specialiter custodia mandata est, obligatur ad majorem diligentiam; ipsius enim est, non aliorum invigilare, ne quid detrimenti dominus patiatur in re sibi credita.

Q. 3. *Tenetur ne confessarius restituere, si pœnitentem restitutioni obnoxium non obligat?*

R. 1. Non obligatur, si ex incogitantia, aut ex persuasione, pœnitentem sponte satisfacturum, cum non obliget ad satisfactionem; nam tunc excusat vel incogitantia, vel persuasio restitutionis a pœnitente ultro faciendæ.

R. 2. Obligatur 1. si non advertit ex ignorantia non levi, & minime in Confessario toleranda, & ita male consulit: 2. si advertit, & nihilominus sic tacet, ut causa sit, cur pœnitens ad restituendum paratus non restituat, utpote qui sibi persuadeat mentem confessarii esse, quod nulla sit obligatio restituendi: esto, quod confessarius non teneatur ex justitia monere pœnitentem, & nec impedire damnum ejus creditoris; nihilominus ab injustitia non excusatur, si auctor sit, cur pœnitens non restituat: sic gregarius miles, qui cum cohorte iter facit juxta vineam, non tenetur justitia impedire, quominus socii vineam depopulentur: attamen si ipse ingrediens veniam suo exemplo moveat totam cohortem ad vineam vastandam, restituere debet totum damnum defectu aliorum, quia prævidere potuit, & debuit, damnum illud ex suo exemplo secuturum: porro experientia constat, pœnitentes niti silentio confessarii, quem sapientem existimant, cum contumaciter obsistunt afferentibus ipsos teneri ad restitutionem; qui enim tacet, ubi loqui debet, consentire videtur juxta regulam juris.

Q. 4. *Ad quid tenentur custodes sylvarum, vinearum, & ceterorum, qui non impediunt, vel non manifestant damnificatores?*

R. Cer-

R. Certum est: 1. eos peccare contra justitiam, & religionem, quia violant pactum, & juramentum, quo adstricti sunt erga eos, a quibus mercedem conducti sunt.

Certum est 2., eos teneri restituere damnum illatum, quia, ut supponimus, ex officio, vel pacto tenentur sua custodia dominum loci illæsum servare; sed difficultas est gravis, utrum teneantur etiam solvere pœnam pecuniariam, quam solvissent damnificatores, si ab iisdem custodibus fuissent detenti?

Inter diversas in hac re sententias verisimilius videtur, quod docet Azorius lib. 4. c. 16. 3. partis, ubi distinguit inter hujusmodi custodes; alii enim simpliciter conducti sunt ad vigilandum, ne inferatur damnum, & hi non videntur teneri ad solvendum illam mulctam, si non denuntient eum, qui absque eorum culpa vineam, aut sylvam &c. contra legem ingressus est; & ratio est, quia non manifestans in hac hypothesi tenetur solum domino aliquid solvere loco damnificatoris, qui est principalis causa damni: atqui damnificator non tenetur solvere mulctam ante condemnationem; ergo neque custos: sed si conducti sunt custodes non solum ut vigilent, & impediant damnificatores, sed etiam ut deferant, & manifestent, quemadmodum sæpius contingit, in hac hypothesi nisi manifestaverint, tenentur erga dominum ad solvendam mulctam pecuniariam, ad quam condemnati fuissent damnificatores; etiamsi ipsi damnificatores non teneantur, quia custodes propter pactum initium hujusmodi manifestare, tenentur ex justitia; quare nisi manifestaverint, injuste agunt, ac proinde restituere debent damnum, quod ex eorum silentio consecutum est.

Q. 5. *Qui ex charitate sola tenentur clamare contra fures domum aggredientes, obligatur ne ad restitutionem, si promiserit furibus, forte etiam ab eis accepta pecunia, se non clamaturum?*

R. Obligatur, quia hoc promissum reddit illos securiores, & audaciores, & ita positive influit in damnum.

Q. 6. *Testis, qui non aperit veritatem, tenetur ne reparare damnum ex ejus silentio secutum?*

R. 1. Constat ex dictis, eum non peccare contra justitiam, licet aliquando peccet contra charitatem, si

ultro ad testandum non prodeat: difficultas solum est, si taceat, dum a judice provocatur.

R. 2. Si contra veritatem aliquid affirmat, procul dubio non tantum negative, sed etiam positive influit in damnum, ac proinde illud reparare debet.

R. 3. Si declinet fugiendo, Molina, & alii apud Lessium lib. 2. c. 30. dub. 8. docent, probabile esse ipsum peccare solum contra justitiam legalem, ac proinde non teneri ad restitutionem: sed probabilius videtur, testem illum peccare contra justitiam commutativam, & ad restituendum teneri, & ita docet S. Bernardinus Senensis serm. 34. in quadragesima, & plures alii: & ratio est, quia testimonium ferre post citationem est quoddam onus, & officium reipublicæ: quemadmodum ergo qui ad jus dicendum eliguntur, quamvis inviti, ex justitia tenentur satisfacere muneri suo, & damna reparare, quæ per eorum negligentiam contingunt; ita & testis citatus: idem dicendum de judice, & canonico, qui absunt sine sufficienti causa, dum prævidere possunt, & debent aliquid iniquum esse gerendum.

Q. 7. *Dominus teneatur ne resarcire damnum per propria animalia illatum?*

R. 1. Si per negligentiam illatum est, tenetur jure naturali, & ita habetur Exodi 21., *Si bos cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & contestati sunt dominum ejus, nec recluserit eum, occideritque virum, aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident: quod si pretium fuerit ei impositum, dabit pro anima sua quidquid fuerit postulatum:* citatur hic locus c. *Si bos De injuriis, & damno dato.*

R. 2. Si sine culpa damnum contigerit, dominus non tenetur de damno in foro conscientiæ, nisi quatenus ditior factus est; sed in foro exteriori condemnabitur ad totum reparandum.

CAPUT V.

Cui facienda est restitutio?

R. 1. Bona, quæ certum habent dominum, ordinarie loquendo sunt ei restituenda, quia aliter non tolleretur inæqualitas: quare res, quæ latro-

troni eripitur, non illi, sed domino reddenda est, quia soli domino damnum illatum est, nec fur ullum jus habet ad retinendam rem furto possessam.

Dices. Cap. *Litteris De restitutione spoliatorum* statuitur secundum rigorem juris prædoni esse restituendum.

Respondeo id intelligendum esse pro foro externo, ubi primo probandum est, quod aliquis sit prædo, aut simoniacus, antequam spolietur re, quam accusatur per furtum, aut simoniam possidere.

Dixi, *ordinarie*; sunt enim aliqui casus, in quibus res alteri potest restitui, quam proprio domino, primus, si is sit incapax administrationis, ut pupillus: secundus, si restituat creditori sui creditoris, quando debitum ex eadem causa provenit; ut si Petrus se Paulo constituit debitorem centum aureorum in mei gratiam, potero Paulo debitum solvere: tertius, si nihil intersit possessoris, aut alterius tertii, cui fiat restitutio; nam si solvam Joanni tuo creditori centum nummos, quos tibi debeo, non ego liberor, si tu habeas alios creditores Joanni antiquiores: sed si invenias rem depositam apud Cajum, potes illam restituere Titio domino deponenti, si nihil intersit Caji.

Q. 1. *Quis intelligendus est nomine veri domini?*

R. 1. Qui est justus possessor, sive dominus proprietatis, sive non, quales sunt depositarius, commodatarius, custos &c. quia tales habent jus ad rem possidendam: si tamen hujusmodi suspecti forent, probabiliterque judicarentur rem absumpturi, aut cum domini injuria detenturi, restituendum esset domino proprietatis, si fieri posset absque scandalo, vel notabili damno restituentis: in dubio æquali non potest possessor legitimus rei possessione privari.

R. 2. Bona, quorum dominus inveniri non potest; acquisita sunt vel juste, & de his idem sentiendum est, quod de rebus inventis, de quibus supra; vel injuste, & sunt eroganda Ecclesiæ, vel pauperibus: colligitur ex cap. *Cur tamen de usuris*, &c. *Cum sit de Judæis*, ubi statuitur, male parta ab usurariis, & Judæis, in bonum pauperum esse convertenda; quod Theologi communiter extendunt ad alia bona male parta, favetque praxis Ecclesiæ; neque expectanda est judicis sententia, quia hæc dispositio non

est

est mere pœnalis, sed habet quandam speciem restitutionis. Nec dicas contingere aliquando, hujusmodi bona fuisse accepta ab eo, qui cum postea in infidelitate mortuus sit, nec reliquerit hæredes, nihil ei prodesse potest hujusmodi restitutio facta pauperibus; nam in illo casu bona illa censentur quasi vacantia, ac proinde fisco in reipublicæ commodum applicanda; porro hoc ipso, quo in usus pauperum convertuntur, censetur cedere in commodum reipublicæ, cujus est curare, ut pauperes sustententur.

Q. 2. *Quomodo ergo summus Pontifex juste ita componit cum injustis possessoribus, ut partem hujusmodi bonorum incertorum ipsis cedat, reliquam vere suæ cameræ applicet?*

R. Hoc fit, quatenus pertinet ad pietatem, & religionem suppeditare quæ necessaria sunt ad sustinenda onera summi Pontificis invigilantis saluti republicæ christianæ; ideo autem cedit partem injustis detentoribus bonorum incertorum, vel quia pauperes sunt; nullus enim pauper excluditur a distributione hujusmodi bonorum facienda pauperibus; vel si revera pauperes non sint, remittit partem, ne totum amittat; quemadmodum qui rem alicujus momenti perdiderunt, præmium inventori promittunt, si rem a se inventam restituat: quare si cui in hac condonatione aliquid injusti apparet, tribuendum non est summo Pontifici, sed iniquis detentoribus, qui non restituerent, nisi pars debiti ipsis remitteretur, quamvis revera non indigeant.

Q. 3. *Accepta ob turpem causam, seu ad patrandum crimen, puta fornicationem, sunt ne restituenda?*

R. 1. Quæ accepta sunt pro illicito, si nondum patratum sit, omnino restitui debent: ratio est, quia tenetur quilibet abstinere a malo opere patrando, ac proinde restituere pretium acceptum pro opere, quod patrare non potest: hinc lege *Generaliter de verborum obligationibus* dicitur; *Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti*; & reg. 64. *de regulis Juris* in sexto: *Quæ contra jus fiunt, debent ut pro imperfectis haberi*; quod verum est, etiamsi juramentum accesserit juxta regulam 58. *de regulis Juris* in sexto: *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.*

Q. 4.

Q. 4. *Sed cui facienda est restitutio?*

R. Alii dicunt faciendam esse pauperibus, nam lege 3. ff. *De conditione ob turpem* dicitur: *Ubi dantis, & accipientis turpitudo versatur, non posse repeti dicimus; veluti si pecunia detur, ut male judicetur* lege 3. dicitur: *Solutum ob turpem causam non posse repeti*: alii intelligunt has leges solummodo pro foro externo, in quo non datur actio ad reperendum datum ob turpem causam; voluntque illud esse restituendum ei, qui dedit, nisi lex eum reddat inhabilem ad recipiendum, ut mox dicetur de datis simoniace; & ratio eorum est, quia cum pactiones hujusmodi ob turpem causam nullæ sint tum jure civili, tum jure naturali, qui dedit non transtulit a se dominium, cum supponatur donatio nulla; ac proinde quod accepit alter, debet ipsi restituere tamquam vero domino.

R. 2. Patrato opere illicito, potest retineri pretium, nisi qui acquisivit, peccaverit contra suum officium, aut lex inhabilem illum reddat ad possidendum tale pretium: probatur ratione, & auctoritate legis *Idem* §. 3. *De conditione ob turpem causam*: *Quod meretrici datur repeti non potest; illam enim turpiter facere ... quod sit meretrix; non turpiter accipere, cum sit meretrix*: similia habet S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 3. ad 2.: *Alio modo*, inquit, *aliquis illicite dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipsa datio non sit illicita: sicut cum quis dat meretrici propter fornicationem: unde & mulier potest sibi retinere, quod datum est sibi; sed si superflue aliquid per fraudem, & dolum extorsisset, hoc tenetur restituere*.

Dices. Lex, & S. Thomas restringi debent ad Provincias, in quibus meretrices tolerantur: ergo ubi non tolerantur, restituere debent.

Nego antecedens, tum quia verba legis, & S. Thomæ sunt absoluta, & illimitata; tum quia ratio, qua lex, & Sanct. Thomas nituntur, æque concludit pro meretricibus non toleratis, ac pro toleratis: meretricium exercere, inquiunt, est turpe, & illicitum; dare vero meretrici, crimine patrato, non est illicitum, ac proinde meretrix datum potest retinere: atqui lex prohibens meretricium exercere non prohibet meretrici dare, crimine patrato: ergo mere-

trix

trix retinere potest, etiamsi vetetur meretricium exercere: sic lex prohibens mendacium officiosum non vetat: ne qui mentitus est in gratiam alterius, donum ab ipso recipiat.

Instabis. Peccatum non est pretio æstimabile: ergo meretrix injuste accipit pretium sui criminis, ac proinde renetur illud restituere.

R. 1. Argumentum militat contra adversarios, qui docent, meretrices, ubi tolerantur, receptum pro meretricio licite retinere, si supponatur datum illud esse pretium criminis: quare

R. 2. Concesso antecedente, nego consequentiam, quia peccatum est conditio dumtaxat, sine qua non daretur meretrici; datur autem non ut pretium peccati, sed ut solutio promissi: esto promissum ob causam turpem sit illicitum, injustum tamen non est in hac materia, cum non violetur jus alterius, nec extet lex communiter, quæ prohibeat fornicarium date meretrici.

Dixi 1., *nisi qui acquisivit, peccaverit contra suum officium;* nam cum ex justitia teneatur suo fungi officio, injuste illud deserit accipiendo pecuniam: ita habetur c. *Non sane* causa 14. q. 5. his verbis: *Cum autem judicia, & testimonia, quæ nec justa, nec vera vendenda sunt, iniqua, & falsa venduntur, multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia scelerate etiam, quamvis a volentibus datur.*

Confirmatur censura Cleri Gallicani, qui anno 1700. has duas sequentes propositiones damnavit: primam: *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio:* secundam: *Possunt judices accipere munera a litigantibus, nec tenentur restituere, quæ acceperint ad pronuntiandam sententiam injustam: hæ propositiones*, inquiunt Episcopi, *falsæ sunt, perniciosæ, Verbo Dei contrariæ, & judicium corruptelas inducunt.*

Dixi 2., *aut lex inhabilem illum reddat ad possidendum tale pretium;* nam jure Canonico simoniacus v.g. non acquirit pecuniam simoniace acceptam, teneturque etiam ante condemnationem judicis eam restituere non ei, qui dedit, qui secundum easdem leges non debet illam recipere, sed pauperibus: ita S.Th.q.68. a. 5.

a. 5. ad 2.: Dicendum, inquit, *quod aliquis dupliciter illicite dat: uno modo, quia ipsa datio est illicita, & contra legem, sicut patet in eo, qui simoniace aliquid dedit, & talis meretur amittere, quod dedit: unde non debet fieri ei restitutio de his; & quia ille, qui accepit, contra legem accepit, non debet sibi restituere, sed debet in pios usus convertere.*

Q. 5. *Tenetur-ne ad restitutionem qui aliquid accepit, sive ut abstineret a malo opere, sive ut faceret aliquod bonum opus alias præceptum?*

R. 1. Si bonum opus erat ex justitia debitum ei, a quo pecunia accepta est, debet restitui; & ratio est, quia quod accipitur per injustitiam, restituendum est; atqui per injustitiam hujusmodi pecunia est accepta; qui enim solvit habet jus, ut sine sumptu opus illud præstetur; deinde qui accipit aliquid supra æqualitatem, id est supra illud, quod sibi debetur, tenetur restituere: sed qui aliquid recipit pro opere debito ex justitia, accipit supra id, quod sibi debetur; hinc judex aliquid accipiens pro ferenda justa sententia tenetur restituere.

R. 2. Si ut abstineat ab injuria alicui inferenda accipiat aliquid, v.g. latro a viatore extorqueat pecuniam, ne ipsum interficiat, est obligatio restituendi, quia illud non censetur nisi coacte ad vitandam injuriam, a qua abstinere debebat latro ex præcepto justitiæ.

Hinc sequitur, nihil posse exigi pro restituendo deposito, vel commodato, vel invento, vel pro solvendo debito, quia hæc fieri debent ex justitia: ita habetur legem. *Item* §. *Item si*, & §. *Si tibi*, & lege *Si servo* De condictione ob turpem causam.

Q. 6. *Sed quid, si opus, vel omissio non sit quid debitum ex justitia: v. gr. Petrus accipit pecuniam a Paulo, ne blasphemet, ut tempore Paschatis confiteatur, est ne restituenda hujusmodi pecunia?*

R. Alii affirmant, alii negant; alii distinguunt, & quidem rectius, ut videtur: vel est labor, aut periculum in opere illo præstando, sicut contingit in medico, qui curat ægrotum, quem alioquin ex charitate teneretur curare, & in illo casu nulla est restitutio facienda, si pretium moderatum fuerit accep-

ptum,

ptum, quia hujusmodi opera sunt pretio æstimabilia: sed si nullus sit labor, nullus sumptus, nullum periculum, sicut in eo, qui accipit pecuniam, ne furetur, ne blasphemet, ut odium deponat, ut indicet furem, restituendum est quidquid pro hujusmodi fuerit acceptum, quia illa non sunt vendibilia, aut ullo pretio æstimabilia, ac proinde absque titulo possidet, qui pro iis aliquid accipit.

Advertes tamen, quod, cum non intersit dantis, ut ista fiant, vel non fiant, censeri possit gratuito datum, & ex mera liberalitate; ut si datum sit alicui, ut fieret Christianus, ut confiteretur in Paschate; possent tamen hæc repeti in judicio.

CAPUT VI.

Quo ordine facienda est Restitutio.

R. 1. SI opes damnificatoris sufficiunt ad restituendum omnibus creditoribus, potest debitor restituere quo ordine voluerit, modo tempus, quo tenetur restituere, non prætereat: difficultas solum est, quando bona debitoris non sufficiunt.

R. 2. Debita certa prius sunt solvenda, quam incerta: ratio est, quia ea debita prius solvenda sunt, quorum est major obligatio: atqui ita se habent debita certa præ incertis; nam jure naturali tenemur determinate huic creditori debita certa solvere; non tenemur autem jure naturali, sed tantum positivo, saltem secundum multos, debita incerta restituere alicui determinate, puta Ecclesiæ, vel pauperibus.

Ex quo inferunt Cajetanus, Navarrus, & alii, graviter peccare eum, qui, cum multa creditoribus certis debeat, & multa incertis, procurat sibi remissionem incertorum per compositionem cum summo Pontifice, & ea tamquam propria detinet, ac de reliquo tantum satisfacit certis creditoribus, quantum potest: defraudat enim eos integra solutione, cui integræ solutioni etiam debita incerta obnoxia sunt; quod si tamen res incerti domini in sua specie maneret, v.g. hic calix, hæc vestis, possent erogari in pauperes, & pia opera, quia tunc certis creditoribus non

non præjudicaretur, quandoquidem non tenetur debitor creditori satisfacere ex alieno; ut constaret rem illam, licet incerti domini, esse alienam.

R. 3. Prius solvenda sunt debita certa, quam legata certæ personæ, quia debita certa debentur ex justitia, & titulo oneroso, non autem legata: idem dicendum est de cæteris debitis gratuito titulo cum debitis oneroso titulo comparatis.

R. 4. Debita certa, quæ extant, & non transierunt in dominium debitoris, prius sunt restituenda, quam quæ non extant: ratio est, quia hujusmodi debita non numerantur in bonis debitoris, sed sunt in dominio creditoris; hinc ante omnia restituenda sunt deposita, pignora, commodata, res per furtum, vel usuram ablatæ, inventæ &c.

R. 5. Debita realia prius sunt solvenda, quam personalia; nam debita realia jure majori debita sunt, quam personalia, cum illorum solutioni non solum persona debitoris, sed etiam ejus bona specialiter obligata sint: atqui sola persona propter debita posterioris generis obligata est: unde colligitur, creditores hypothecarios præferendos esse creditoribus chirographariis; nam illi non solum personam, sed etiam rem aliquam, hi vero solam debitoris personam obligatam tenent: ita habetur lege *Eos, qui acceperunt* cod. *Quo potiores in pignore*, & ex reg. 25. de regulis Juris in sexto: *Plus cautionis in re est, quam in persona*.

R. 6. Inter creditores hypothecarios præferendi sunt qui priores sunt tempore, quia potiores sunt in Jure ex cit. reg. 25. de reg. juris in sexto.

Cæterum inter posteriores hypothecarios nonnulli præferendi sunt prioribus: 1. qui pecuniam credidit ad emptionem prædiorum, ædificationem ædium, atque jus pignoris in iis pactus est: 2. qui ad conservationem ædium priori creditori specialis hypothecæ nomine obligatarum pecuniam mutuo dedit: 3. qui similiter pecuniam dedit ad conservationem aliarum rerum, v. gr. navis, mercium &c., quique jus pignoris sibi in his constituit: 4. bona mariti tacite obligata uxori ejusque liberis pro dote, adeo ut aliis creditoribus etiam prioribus habentibus tacitam,

hy-

hypothecam præferantur: dixi *rationem hypothecam*, quia negant communiter præferri habentibus expressam: 5. si ex pecunia pupilli res aliqua comparata sit, si in ea tacitam hypothecam pupillus acquirit, & juris prælationem: idem dicendum si ex pecunia Ecclesiæ ab ejus administratore res aliqua comparata sit; Ecclesia enim jure minoris debet semper illæsa servari: sed de his legendus est titulus: *Qui potiores in pignore*.

Porro quæ hactenus diximus secundum dispositionem juris communis accipienda sunt; nam si in aliquibus locis sint hac de re leges, vel consuetudines particulares rationi consentaneæ, omnino sunt servandæ in foro conscientiæ.

R. 7. Ex debitis personalibus ea prius sunt solvenda, quæ privilegiata dicuntur: tale est 1. privilegium sponsæ de futuro in bonis sponsi ratione dotis traditæ, non secuto matrimonio, ex lege *Quæsitum* §. *Si sponsa* ff. *De privilegiis creditorum*; 2. ejus, qui deposuit pecunias apud nummularium non percipiens inde usuras ex lege *Si hominem* §. *In bonis* ff. *De privilegiis creditorum*: 3. ejus, qui ad navem extruendam, instruendam, emendam pecuniam credidit ex lege *Qui navem*, & lege *Quod quis navis* ff. tit. eodem: quod privilegium extendunt nonnulli ad quamcumque rem aliam comparandam, reficiendam &c.: alii tamen putant, esse privilegium concessum in gratiam navigationis, quæ Reipublicæ utilissima est.

R. 8. Si creditores nec reales sunt, nec privilegiati, singulis pro rata satisfaciendum est, sive sint priores, sive non, sive debitum ex delicto contractum sit, sive ex contractu, ratio est, quia nulla lex prælationem constituit inter hujusmodi creditores; nam illa regula: *Qui prior est tempore, potior est in jure*, creditoribus tantum hypothecariis applicatur: unde si debitor uni creditorum non privilegiato etiam priori sponte, & non requisitus solveret totum debitum, & aliis creditoribus nihil posset solvere, in fraudem cæterorum ageret, iisque injuriam inferre censendus esset.

Dixi *sponte*, quia si ex creditoribus personalibus ali-

aliquis exigat ante alios solutionem debiti, potest, & tenetur debitor ei integre solvere, quia diligentia posterioris creditoris fecit eum potiorem, sicut hypotheca, & privilegium ex lege *Pupillus* §. *Quæ in fraudem creditorum*.

Q. 2. *Creditor, qui a debitore sponte offerente accepit integram solutionem priorum debitorum personalium, tenetur ne restituere?*

R. Non tenetur in foro conscientiæ, nisi per fraudem assecutus esset debitum, v.g. simulando gravem inopiam, quia non accepit rem alteri obligatam.

CAPUT VII.

Quo loco, quibusve impensis Restitutio est facienda.

R. 1. QUando restituendum est ratione injustæ acceptionis restitutio facienda est impensis debitoris, idque eo loco, ubi dominus illam possessurus erat, si ablata non fuisset: ratio est, quia dominus nullum damnum sentire debet ex iniquitate alterius, sed lege justitiæ ita fieri debet restitutio, ut in pristinum statum restituatur, perinde ac si ablata res fuisset: ergo restitutio non debet fieri illius impensis; sed debitoris, qui sibi imputabit, quod eas subire cogatur.

Ex quo sequitur, teneri aliquando injustum debitorem ad plures sumptus, quam damnum secundum se æstimatur, non quidem ut plus dominus accipiat, quam illi detractum est; sed ut restituatur in rei ablatæ possessionem, & damnum ex alterius iniquitate non patiatur: hic tamen duæ exceptiones afferuntur.

Prior: non obligatur debitor ad faciendas impensas, quas ipse dominus facere debuisset: non enim tenetur illi cum lucro restituere; sed satis est, si creditor ex oblatione nihil damni sentiat.

Posterior: si res non possit sine magnis sumptibus restitui, potest ex quadam æquitate naturali differri restitutio, modo nihil inde dominus, vel parum damni capiat: si tamen is est rerum status, ut nisi modo restituas, postea nec ipsi domino, nec ejus hære-

re-

hæredibus restituere possit, omnino restituenda est nunc vel res ipsa, vel justum rei pretium, quamvis magnæ expensæ essent faciendæ, quia dominus non ideo debet in perpetuum re sua privari, quod debitor tantundem in sumptus impendere cogatur.

R. 2. Quæ debentur solum ratione rei acceptæ, restituenda sunt in loco, ubi habentur, nec tenetur debitor ea mittere ad dominum expensis suis: ratio est, quia cum suo damno non tenetur dominum in pristinum statum restituere, cum eum per injuriam non deturbaverit, sed solum tenetur ad custodiam, monito interim domino, ut significet quo modo velit eam ad se transmitti, qua in re non tenetur debitor ullos sumptus facere: immo si eum contingat in alium locum migrare, nec possit eam commune apud aliquem, qui restituat, deponere, sed cogatur transferre, potest expensas a domino repetere, utpote in ipsius utilitatem factas, ut habetur leg. 2. *De negotiis gestis*.

R. 3. Si res restituenda supponat contractum, restituenda est expensis dantis, si contractus in solum ejus commodum esset; & expensis accipientis, si vertat in ejus utilitatem, idque eo loco, ubi est tradita, nisi aliter justa aliqua pactione conventum sit responsio per se patet.

CAPUT VIII.

De iis, quæ excusant a Restitutione.

Q. 1. R*Emissio creditoris excusat ne a restitutione?*

R. Excusat, si sit legitima; quia creditor potest donare, quod suum est.

Q. 2. *Quot conditiones requiruntur, ut remissio censeatur legitima?*

Tres requiruntur: prima, remissio debet esse omnino libera, spontanea, ex mera liberalitate profecta, nec vi, metu, aut fraude extorta; fraus esset, si debitor fingeret se pauperiorem, quam revera sit, metu extorta censeretur remissio, si expresse, vel implicite minaretur creditori, nisi integre, vel ex parte remitteret; item si cogeretur subire multas molestias sollicitando, vel sæpius adeundo debitorem.

Ad-

Addo, preces posse reddere remissionem minus spontaneam, ut si nimis essent importunæ, aut ab aliquo potente factæ, cui creditor propter reverentiam non auderet quidpiam denegare.

Censeretur etiam donatio ex liberalitate non proficisci, si id, quod remittitur, sit magni valoris, nec remittens sit admodum dives, vel saltem non soleat multa dare gratuito nec refert, quod aliquando non requisitus condonationem offerat; alias emptores censerentur gratis dare pretium rerum venialium, quia aliquando illud ultro offerunt ad illas comparandas: hinc.

Colliges vix in praxi contingere, ut mutuatarii sponte, & liberaliter donent, aut remittant usuras: vel enim donant, (quia mutuantem alias gratis mutuaturum non sperant, vel ad obtinendam ulteriorem solutionis dilationem.

Secunda conditio, ut remittens sit revera dominus, & donare possit id, quod remittit: unde debita paterna non potest filius familias remittere, sicut nec uxor ea, quæ sunt mariti.

Tertia, ut remissio non fiat in casibus jure exceptis.

Primus est, quando Episcopus visitans Ecclesias, aliquid accipit ab eis, quas visitat, præter necessaria ad victum pro tempore, quo visitat, tenetur enim ad restitutionem intra mensem, & quidem in duplum, etiamsi libera ei fiat remissio a dantibus, ita habet cap. *Exigit De censibus* in 6. ex Concil. Lugdun., quod non excludit jus procuracionis, ut nonnullis visum est; approbatur enim, & confirmatur in Concil. Lateranens. cap. *Procurationes*, & cap. *Cum venerabiles* extra *De censibus*.

Secundus. Si Judex delegatus aliquid receperit a partibus præter moderatas expensas, tenetur ad restitutionem non obstante quavis remissione ex §. *Si quid De rescriptis* in sexto.

Tertius Inquisitores, si prætextu inquisitionis pecunias extorserint, tenetur restituere, nullis privilegiis, pactis, & remissionibus super hec valituris Clem. *Nolentes De Hæreticis*.

Quartus. Si Canonicus, qui officio non interest, accipit distributiones; nec prodest remissio ceterorum

ex

ex Tonc. Trid. sess. 14. c. 12. *de reform.* his verbis: *Distributiones, qui statis horis interfuerint, recipiant: reliqui, quamvis collusione, aut remissione exclusa, his careant juxta Bonifacii VIII. decretum, quod incipit* Consuetudinem, *quod sancta Synodus in usum revocat, non obstantibus quibuscumque statutis, & consuetudinibus.*

Q. 3. *Per cessionem bonorum liberatur ne debitor a restitutione, si quid postea acquirat?*

R. Minime, ut patet ex lege 4. ff. De *cessione bonorum;* & ratio est, quia per necessitatem debitoris non extinguitur, sed solum sopitur obligatio restituendi.

Hoc igitur solum debitor assequitur per ignominiosum illud privilegium ut non possit in carcerem conjici, aut in eo detineri; modo tamen ex industria, & in fraudem creditorum bona sua non dissipaverit.

Q. 4. *Qui cedit bonis potest ne aliqua occultare ad vita sustentationem?*

R. Theologi communiter docent, debitorem posse tuta conscientia retinere, unde tenuiter vivat secundum suum statum; nam ex dictis propter gravem necessitatem potest differri restitutio: quorum sententiae favet omnino lex *In condemnatione* in regulis juris, & lex *Qui bonis* ff. *De cessione bonorum.*

Q. 5. *Qui alteri bona fide, & prudenter commisit rem restituendam, liberatur ne ob obligatione restituendi, si ad dominum non pervenerit?*

R. 1. Si res illa fuit in specie aliena respectu creditoris, & in propria respectu debitoris, hic debet iterum restituere; res enim perit domino suo: si tamen debitoris interesset, ne agnosceretur a domino rei inventae, puta, ne fur praesumeretur, a restitutione eximendus videtur, quia possessor bonae fidei non tenetur restituere nisi id, quo factus est ditior.

R. 2. Si res in specie erat aliena, non tenetur iterum restituere, qui eam bona fide detinebat, quia nec est injusta acceptio, nec damnum injuste datum, nec injusta detentio: ergo nulla restituendi causa: utramque responsionem illustrat familiare exemplum: Titius invenit saccum, in quo aurum erat conditum cum linteaminibus: aurum in proprios usus consummit animo reponendi parem pecuniae summam, cum domi-

nus

nus sacci apparuerit; Titius certior factus, Mævium perdidisse illum saccum, ex suo ære tantum reponit in sacco, quantum abstulerat: in hoc exemplo saccus, & linteamina sunt res Mævii in specie propria, manentque sub ejus dominio: pecunia vero reposita est in specie aliena, & quamvis debeantur Mævio, sub dominio tamen Titii manet, donec Mævio fuerit tradita: unde si fures domum Titii ingrediantur, & saccum auferant, saccus, & linteamina pereunt Mævio, pecunia vero Titio.

Resp. 3. Si res in specie aliena per injustitiam erepta sit, ut torques, vestis, debet iterum restitui; injustus enim possessor tenetur de casu fortuito: deinde res illa censetur culpa ejus periisse, quatenus, si eam non abstulisset, apud dominum non fuisset peritura.

Q. 6. *Debitor ingrediens religionem excusatur ne a restitutione?*

R. Prohibentur gravati rationibus reddendis ingredi religionem, antequam iis se expedierint ex cap. *Legem* dist. 53.: ratio est, quia talis debitor jure naturali tenetur restituere: ergo injuste agit, dum se impotentem reddit.

Dices. Sponsus sive de præsenti, sive de futuro, nondum consummato matrimonio, religionem ingredi potest, etiam invita sponsa: ergo & debitor invitis creditoribus; nemo enim tenetur solvere debitum cum detrimento boni altioris ordinis.

Nego consequentiam; nam sponsus id potest, quoniam ex consensu Ecclesiæ in sponsalibus tam de præsenti, quam de futuro semper includitur hæc conditio, *nisi postea religionem ingredi placuerit*, quæ conditio non includitur in aliis contractibus; neque enim voluntas, aut spes adipiscendi bonum altioris ordinis excusat a restitutione.

CAPUT IX.

De Restitutione in particulari.

Quadruplicis generis sunt bona, nempe animi, corporis, famæ, & fortunæ, in quibus proximo noceri potest: quare de his sigillatim est dicendum.

§. I. *De bonis spiritualibus.*

Q. 1. QUi *inducit aliquem in peccatum, aut sine ratione avertit a proposito sanctioris vitæ, puta ingrediendi in Religionem, tenetur ne ad restitutionem?*

R. 1. Si sine vi, metu, aut fraude id præstet, peccat contra charitatem, non vero contra justitiam; scienti enim, & volenti non fit injuria.

Hinc sequitur, eum, qui virginem consentientem, & sine promissis defloravit, in foro conscientiæ non teneri ex justitia eidem restituere.

Dixi 1. *in foro conscientiæ*; nam in foro externo præsumitur virginem decepisse, & seduxisse, nisi contrarium probet.

Dixi 2. *ex justitia*; nam probabile est, stupratorem, si dives sit, teneri ex charitate virginem defloratam pauperem dotare, quia ut plurimum virgines pauperes in sui deflorationem non consentiunt, nisi sub spe dotis, quod in praxi videtur sequendum.

Dixi 3. *sine promissis*; nam promissio etiam ficta est adimplenda, nisi contingat virginem postea fornicari, vel nisi tanta conditionis disparitas, ut præsumatur virgo non fuisse decepta, ut docet S. Thom. in 4. dist. 28. art. 2. ad 4.

Dixi 4. *eidem restituere*; nam si non consenserint parentes ejus, tenetur stuprator reparare damnum, quod ipsis intulit, etiamsi virgo dicat se nolle nubere.

R. 2. Si quis vi metu, vel fraude aliquem in peccatum induxerit, vel a proposito sanctioris vitæ averterit, peccavit contra justitiam, teneturque satisfacere, 1. metum, & vim removendo, fraudem detegendo, & injuriam passum libertati propriæ reddendo, deinde secuta damna reparando.

Q. 2. *Qui alium avocavit a religione, tenetur ne satisfacere ipsi religioni?*

R. 1. Si precibus tantum, vel consilio, absque vi, aut fraude avocavit, non tenetur, quia religio nullum jus habet, ut paratus eam ingredi precibus, aut consilio minime fraudulento non impediatur: sicut jus non habes, ut paratum tibi aliquid donare, non avocem meo consilio, modo fraudulentum non sit.

R. 2.

R. 2. Si per vim, aut fraudem avocavit, tenetur damnum illatum religioni reparare, quia religio sicut quilibet privatus jus habet, ut liberum sit cuique, si velit ipsi benefacere.

Ex his patet, eum, qui per vim, aut fraudem virginem corrupit, teneri vel eam ducere, vel injuriam reparare: preces autem importunæ censentur vis quædam, & seductio, præsertim si proficiscantur ab eo, a quo puella dependet.

Q. 3. *Si virgo postea nubat aque medica dote est ne ei aliquid restituendum?*

R. 1. Restituendum est pro integritate, & honore violatis.

R. 2. Si deterius est accipienda, sicut fere semper accidit, pro eo damno satisfaciendum est: immo quamvis deterius non sit accipienda, si non corruptor, sed parentes virgini commodum matrimonium invenerint, nonnulli Theologi sentiunt, corruptorem teneri pro parte dotis, sicut qui merces alienas corrupisset, aliquid domino teneretur restituere, etiamsi eodem pretio eas vendidisset, ac si corruptæ non fuissent.

Q. 4. *Est ne obligatio totam dotem solvendi virgini a se decepta?*

Resp. In foro conscientiæ ante sententiam judicis sufficit reparare damnum, quod ex violatione exurgit.

Q. 5. *Qui voto ingrediendi religionem adstrictus virginem corrupit sub spe matrimonii tenetur ne eam potius ducere, quam voto suo satisfacere?*

R. Tenetur, quia ingressus religionis fit ei illicitus, utpote qui sit contra justitiam, quam debet puellæ: confirmatur hæc responsio exemplo ejus, qui habens centum nummos, vovit se daturum eleemosynas; sed paullo post damnum intulit tanti æstimatum, nec habet aliunde, quo satisfaciat, tenetur eosdem nummos eleemosynis destinatos dare in restitutionem.

§. II. *De Adulterio.*

Quær. 1. *QUi commisit adulterium, ad quid tenetur?*

R. 1. Si partus secutus non sit ad nihil tenetur, quia ex lege *Transigere* Cod. De *Transactionibus* dicitur:

tur: *Transigere, vel pacisci de crimine capituli, excepto adulterio, prohibitum non est*; ubi excipitur adulterium, ne maritus videatur abuti corpore uxoris suæ ad lenocinium.

R. 2. Tenetur alimenta subministrare proli saltem ab anno tertio, quia ex cap 2. *De conversione infidelium* pater debet alimenta filio suo ab anno tertio, & deinceps, donec sibi de alimentis providere possit: immo in defectum matris debet alere filium ab ipso partu.

Ex quo sequitur, adulterum teneri restituere: 1. vel patri putativo, vel Xenodochio, si proles exposita fuit, & ipse dives sit, sumptus factos pro filio spurio: 2. hæredibus, quia est causa damni, quod patiuntur in divisione hæreditatis: cum autem adultera concurrat ad illud damnum sicut & adulter debet etiam cum ipso concurrere ad illud reparandum.

Q. 2. *Quid præstare debet adultera, ut damnum reparet?*

R. Primo suadebit patri putativo, ut cæteris filiis plus tribuat, si liceat per legem municipalem; secundo rem familiarem diligentius administrabit: tertio de cultu corporis sui, & sumptibus detrahet: quarto, si habeat bona propria, ex eis plura relinquet legitimis, quam spurio: addunt aliqui, si prædicta non sufficiant, eam debere spurio statum religiosum, aut ecclesiasticum suadere, si aliunde idoneus sit, & vocationis divinæ signa præ se ferat.

Q. 3. *Tenetur ne adultera monere spurium, quod nullum jus habeat ad hæreditatem?*

R. Non tenetur, tum quia non est obligatio detegendi crimen cum tanta sui infamia; tum quia spurius non tenetur credere matri etiam juranti, nisi manifestis argumentis probet se verum dicere; ut si tempore conceptionis ostendat maritum absentem fuisse: nemo quippe unius hominis, quamvis minime suspecti, testimonio credere tenetur in suum præjudicium.

Q. 4. *Quid si dubium sit, an ab adultero, an a marito proles sit genita?*

R. Lessius, & nonnulli alii eximunt adulterum a restitutione; sed probabilius est, partem damni cum adultera teneri reparare, quia quando constat crimen admissum fuisse de se sufficiens ad damnum inferendum,

duin, præsumptio est contra nocentem, damnumque ei tribuendum, nisi probet sua culpa non contigisse: deinde adulter, & adultera in causa sunt, cur maritus alimenta præbeat filio tanquam certo, & indubitato, cum revera dubius sit; hæc autem injuria est pretio æstimabilis.

Confirmatur exemplo duorum, qui lapides projecerint in quendam tertium, qui inde vulneratus est; constat enim, utrumque teneri ad damna reparanda, nisi alter eorum probet vulnus a se non fuisse inflictum; nec valet hic axioma: *In dubio nemo spoliandus est re sua; melior est conditio possidentis*; etenim possessio est pro innocente, quem constat spoliatum esse re sua, quam repetendi jus habet ab iis, qui certe exercuerunt actionem de se efficacem ad talem injuriam inferendam, præsumunturque revera intulisse, nisi contrarium demonstrent: secus si dubium esset, an illi lapides projecissent; in illo enim casu axioma allatum ipsis faveret.

Dices. Filius in dubio, an sit legitimus, necne, ex dictis legitimum se credere potest: ergo adultero, & adulteræ licebit ita præsumere.

Nego conseq., quia in causa dubia favendum est innocenti: deinde adulter, & adultera sunt causa injusta, cum periculum sit, ne maritus prolem alienam tanquam propriam pascat, quod est injustum, & pretio æstimabile.

§. III. *De homicidio, & mutilatione.*

Q. 1. *Quid restituere debet injustus homicida?*

R. Etiamsi capite plectatur propter injuriam illatam reipublicæ, nihilominus restituere, 1. pro vita injuste ablata, cujus dominium utile habebat iis, qui fuit occisus, ut patet ex dictis: 2. pro sumptibus factis propter medicos, chirurgos, & cibos, deductis tamen iis, quos occisus ipse alias consumpsisset: 3. pro omni lucro cessante, & damno emergente: v. g. si occisus aliquo officio fungebatur, annuos census recipiebat, quæ omnia post mortem extincta sunt: 4. debet occisor alere occisi uxorem, &

liberos, si alebantur arte, & industria occisi: 5. debet solvere expensas funeris, si maiores factæ sint propter homicidium, ut si extra patriam occisus esset; nihil vero debet pro expensis, quæ factæ fuissent, si occisus obiisset morte naturali.

Q. 2. *Debet ne homicida satisfacere occisi creditoribus?*

R. 1. Si homicida restituit hæredibus occisi omnia, quæ ipse putabatur lucraturus, non videtur ad alia teneri erga creditores; hi enim debent petere solutionem ab hæredibus, qui supra facultates defuncti solvere non tenentur.

R. 2. In hypothesi, quod occisus fuerit extraneus, nec ulla bona reliquerit, sed labore suo solitus esset acquirere, tum ad propriam vitam sustentandum, tum ad solvendum creditoribus, negari non potest, quin homicida iisdem creditoribus debeat solvere quantum ex judicio viri prudentis potuisset occisus colligere pro solutione debitorum, quia revera tanti damni fuit causa respectu creditorum.

Ex his patet, ad colligendum, quantum sit restituendum pro damnis ex homicidio secutis, spectandam esse conditionem occisi, fuerit ne dives an pauper, juvenis an senex, doctus an indoctus, peritus in aliqua arte an ignarus, an multum, an parum lucrari solitus: deinde quod est in spe, non æquipollet ei, quod est in re: unde non sunt omnino solvendæ operæ, quæ possibiles erant, sed quæ moraliter futuræ, habita ratione ætatis, qualitatis, personæ, & impedimentorum, quæ accidere poterant.

Q. 3. *Debet ne homicida satisfacere his, quibus occisus gratis beneficia conferre solebat?*

R. Hæc difficultas videtur solvenda ex his, quæ ante diximus de eo, qui per vim, aut fraudem impedit aliquem, quominus alii tertio gratificetur; homicida enim si per vim impedivit occisum, ne aliis benefacere perseveraret: ergo revera damnum ipsis intulit, quod proinde resarcire debet: verum cum mutari potuisset omni momento illa occisi bona voluntas, quis determinabit, quantum homicida restituere debeat? Deinde damnum illud est præter intentionem homicidæ, & nimis remote se habet ad ejus actionem, ut possit censeri ejus causa; quamobrem multi Theologi

cen-

censent, homicidam hic ad nullam restitutionem teneri.

Confirmatur hæc sententia. Si quis alium bonis spoliasset per injustam litem, propterea que injuriam passus desineret bene facere iis, quibus antea pensiones annuas gratis solvebat, non teneretur injustus litigator illud damnum resarcire, quia videtur nimis remote sequi ex injusta litigatione: ergo a pari.

Q. 4. *Est ne obligatio restituendi ex occisione in singulari certamine?*

R. 1. Si unus alterum provocet, & hic involuntarie descendat, provocans tenetur restituere, si occiderit, quia est injustus aggressor.

R. 2. Si provocatus occidat provocantem, nihil tenetur restituere, quia provocans alterum excitat ad sui occisionem, si forte superior sit: scienti autem, & consentienti non fit injuria.

R. 3. Si ambo æque libere in pugnam consenserunt, non est obligatio restituendi, quia ex pacto implicito occidendi facultatem dederunt ei, qui superaverit.

Q. 5. *Qui ob defensionem sui occidit, aut mutilat, tenetur ne restituere?*

R. Si cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit, aut mutilaverit, non tenetur ad restitutionem, quia ex dictis nemo tenetur ad restitutionem ratione damni allati, nisi injuste intulerit: porro qui occidit, aut mutilat cum moderamine inculpatæ tutelæ, juste occidit, aut mutilat: ergo.

Q. 6. *Fit ne irregularis qui sic occidit?*

R. Jure antiquo clericus sic occidendo fiebat irregularis: *Clericus*, inquit S. Th. 2. 2. q. 64. art. 7. ad 5., *etiam se defendendo interficiat aliquem, irregularis est, quamvis non intendat interficere, sed seipsum defendere*: sed jure posteriori in Clementina *de Homicidio* qui sic occidit, aut mutilat, non est irregularis; sic enim habetur cap. *Si furiosus*, inquit, *aut infans seu dormiens hominem mutilet, aut occidat, nullum ex hoc incurrit irregularitatem, & id etiam de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens, occidit, aut mutilat invasorem.*

Ubi tria communiter notant Theologi: primum quod ibi dicatur, *invasorem* suum *occidit* &c.: unde multi cum glossa colligunt contra alios, qui pro se

laudant declarationem Cardinalium, *Quod si quis cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit invasorem patris, fiat irregularis*: secundum, quod addatur, *vitare non valens*, ex quo concludit eadem glossa; *Quid si fuga etiam probrosæ locus esset, qui non fugeret, fieret, irregularis*: tertium, quod ibi fiat restrictio ad solum periculum mortis alias inevitabilis: ergo qui occidit propter vitandam infamiam, bona fortunæ defendenda, est irregularis, quidquid in contrarium afferant nonnulli Theologi.

Confirmatur ex cap. *Suscepimus De homicidio*, ubi dicitur: *Quoniam expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quam pro conservandis vilibus, & transitoriis rebus tam acriter in alios exardescere*; ad quæ verba sic habet Glossa: *Irregularis factus est, qui potius debuit dimittere sua, quam interficere*.

Dices, Ex Concilio Trid. sess. 14. c. 7. de reform. *Si homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium, & beneficia quæcumque, ac dignitates jure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci Ordinario ... qui ... non nisi causa cognita dispensare possit*.

Respondeo varias esse sententias circa decretum illud Concilii Tridentini; alii putant Concilium renovare jus antiquum; alii contendunt intelligendum esse de eo, qui, ut se a morte defenderet, excessit moderamen inculpatæ tutelæ; & ita declaratum fuisse in congregatione Cardinalium deputatorum ad explicanda loca obscuriora Concilii Tridentini die prima septembris ann. 1588.; & die 6. Julii anni 1599.: magis ad mentem Concilii videtur hujusce defensionis examen esse penes Episcopum, utrum scilicet in ea servatum fuerit justum moderamen; vix enim desunt rationes dubitandi, num aliquis excessus contigerit.

Q. 7. *Qui excessit moderamen tenetur ne restituere?*

R. Tenetur secundum communiorem sententiam Theologorum, si excessus sit mortalis, quia occisor fuit causa moralis totius damni.

Di-

Dixi, *si excessus sit mortalis*, quia ex dictis culpa venialis excusat a restitutione totius damni.

Dices, Qui provocantem se ad singulare certamen occidit, ad nullam restitutionem tenetur: ergo a pari nec qui invasorem occidit.

Respondeo juxta communiorem sententiam negando conseq., & paritatem: ratio disparitatis est, quod qui libere duello confligunt, eo tendunt, & ex pacto tacito conveniunt, ut quilibet ad occidendum faciat quidquid potuerit: at vero invasus ex injusta aggressione nullum jus habet, nisi ut se defendat, quantum necesse est ad declinandum periculum: quare si ulterius progrediatur, non jam se defendit, sed ulciscitur, comparandusque est cum eo, cui injusta lis infertur; hic enim juste non potest expensas alias facere, quam necessarias: unde si confidens æquitati causæ suæ superfluas evidenter multipliciter, non potest illas nisi injuste ab alio repetere.

Q. 8. *Tenetur ne restituere qui non fugit, cum posset?*

R. 1. Certum est hujusmodi peccare contra charitatem, secundum quam quilibet tenetur in casu necessitatis malum proximi avertere: immo & contra religionem, si clericus fuerit; Ecclesia enim vult suos ministros conservare manus puras a sanguine alieno, quantum possibile est.

R. 2. Non tenetur restituere, quia ex justitia non tenetur fugere.

Q. 9. *Licet ne occidere propter defensionem famæ vel honoris?*

R. Asseruerunt aliqui Theologi recentiores, quorum crudelem doctrinam pluribus propositionibus contentam damnarunt uti scandalosam, erroneam, & verbo Dei contrariam 1. celebres Academiæ Theologicæ, ut Lovaniensis annis 1653., & 1567., Parisiensis anno 1665., deinde summi Pontifices Alexander VII., & Innocentius XI., ac demum Clerus Gallicanus anno 1700.: quare juxta doctrinam Ecclesiæ ad propositam quæstionem.

R. Non licet occidere propter defensionem famæ, aut honoris: probatur 1. citata auctoritate: probatur

tur 2. ratione, quia fama nihil est aliud, quam judicium aliorum de nostra excellentia: honor vero est testimonium, quod alii nobis reddunt, se bene de nobis sentire, quod fit cultu, & reverentia: atqui hujusmodi judicia, aut testimonia tanta non sunt, ut pro eis conservandis aut repetendis proximum occidere liceat: ergo: minor probatur auctoritate Scripturæ. I. ad Cor. 4.: *Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die:* Joann: 5. ... *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem quæritis?* Matth. 5.: *Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversus vos mentientes:* &. ratio est, quia mundus præstantiores virtutes, ut charitatem, patientiam, humilitatem vitio vertit; vitia vero tanquam eximias virtutes extollit: *Quid namque stultius videtur mundo*, inquit S. Greg. lib. 10. Moral. cap. *quam nullas injuriis contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, rapienti non resistere, percutienti alteram maxillam præbere?* & pro hujusmodi fama tuenda licebit, docente homine christiano, proximum occidere? absit: *Virtutes habenti magna virtus est contemnere gloriam*, inquit S. Aug. lib. 5. de Civ. Dei c. 10. *nomine* Eccles. 41.: ergo licet occidere ob defensionem famæ, & honoris.

Respondeo negando conseq., 1. quia nullus e SS. Patribus, a quibus Concilium Tridentinum sess. 4. vult nos accipere intelligentiam, & interpretationem Scripturæ, ita hunc locum intellexit, quod propter boni nominis conservationem liceat alios occidere: unde sequitur, non a Spiritu Sancto afflante, sed ab excæcante superbiæ spiritu profluxisse recentiorem interpretationem: 2. justi non curant bonum nomen tamquam summum bonum, immo nec illud propter se appetunt; id enim esset vanitas; sed propter aliud, quod pertinet ad charitatem: ita S. Thomas 1. 2. quæst. 131. artic. 1. ad 3.: *Dicendum*, inquit S. Doctor, *quod ad perfectionem hominis pertinet, quod ipse cognoscat, sed quod ipse ab aliis cognoscatur, non pertinet ad ipsius perfectionem, & ideo non est per se appetendum: potest tamen appeti, in quantum est utile ad aliquid, vel ad hoc, quod Deus ab homi-*

ni-

nibus glorificetur, vel ad hoc, quod homines proficiant ex bono, quod in aliis cognoscunt.

Dices 2. Axioma est, honorem, seu famam esse quid vita præstantius: ergo cum liceat occidere propter vitæ, multo magis propter famæ defensionem.

Respondeo, illud axioma non reperiri in ulla authentica scriptura, non in canonibus Ecclesiæ, non in scriptis SS. Patrum, sed in ore mundanorum, qui non in cælo, sed in ore laudantium quærunt etiam post mortem vivere.

Q. 10. *Licet ne pro defensione pudicitiæ occidere qui eam violare tentat?*

R. Asserunt recentiores non pauci; negat S. Aug. lib. 1. de lib. arb. cap. 5.: *De pudicitia vero*, inquit, *quis dubitaverit, quod ea sit in ipso animo constituta, quandoquidem virtus est? unde a violento stupratore eripi nec ipsa potest: quidquid igitur erepturus erat ille, qui occiditur, id totum in potestate nostra est. Quare quemadmodum nostrum appellandum non sit, non intelligo: quapropter legem quidem non reprehendo, quæ tales interficit: sed quo pacto ipsos defendam, qui interficiunt, non invenio*: sententiæ S. Augustini subscribunt etiam hodie Doctores, & Prælati celeberrimi.

Q. 11. *Licet ne occidere furem in defensionem bonorum fortunæ?*

R. Multi ex recentioribus id ausi sunt asserere, sed eorum auctoritas nullius est momenti, cum sit damnata illorum doctrina ab Innocentio XI. tamquam scandalosa; & Clero Gallicano anno 1700. tanquam legi Dei, & ordini charitatis contraria: enimvero ordo charitatis postular, ut vitam proximi propriis rebus præferamus: *Expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quam pro conservandis rebus vilibus, & transitoriis tam acriter in alios exardescere*, inquit Alexander III. c. *Suscepimus*: & S. Aug. cit. c. 5. lib. 1. de libero arbitrio: *Quomodo*, inquit, *sunt peccato liberi, qui pro eis rebus, quas contemni oportet, humana cade polluti sunt?*

Objiciunt recentiores 1. Cap. 22. Exodi, ubi legitur: *Quod si effringens fur domum, & accepto vulne-*

re mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis: 2. bellum juste infertur propter bona fortunæ repetenda usque ad multorum internecionem 3. si prædones essent certi, Christianis prohibitam esse justam sui defensione, evaderent audaciores.

R. ad singula. Ad locum Exodi: agitur de fure nocturno, qui præsumitur non tantum res, sed & vitam velle auferre; nam Deus statim subdit: *Quod si orto sole id fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur*; ex quibus posterioribus verbis patet, Scripturam prohibere, ne quis occidat pro defensione rerum suarum.

Ad secundum respondet S. Augustinus, militem in hoste interficiendo ministrum esse legis, nec occidere auctoritatem privata, sed publica: principes enim gladium portant ad vindictam malefactorum: unde sicut licite interficiunt ex subditis eos, qui res alienas abstulerunt, ita pariter juste bella inferunt hostibus, qui aliena injuste retinent, nec volunt aliter restituere.

Ad tertium responderi potest, legem etiam charitatis non prohibere, quin privati res suas possint defendere etiam armis, si necesse sit; sed cavere debent, quantum possunt, ne inde lædatur invasor: quod si præter intentionem vulneretur, læsio illa imputanda non est res suas defendenti, sed ei, qui temere periculo se commisit: *Absit*, inquit S. August. ep. 154. ad Publicolam, *ut ea, quæ propter bonum, aut licitum facinus habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam male acciderit, nobis imputetur; alioquin nec ferramenta domestica, nec agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se, vel alium interimat; nec murus circumducendus est possessioni nostræ, ne aliquis ex ipsius ruinis percussus intereat.*

Instabis. S. Aug. cit. c. 5. lib. 1. de libero arb. etiam improbat, quod quis ob defensionem propriæ vitæ alium interimat: ergo excessus est in illius verbis, ac proinde nihil concludi potest ex ejus auctoritate contra communiorem sententiam.

R. S. Augustinum non probare quidem, quod qui directe intendat occidere ob defensionem sui; sed excusat eum, qui præter intentionem occidit, dum studet necessariæ sui ipsius defensioni.

Insta.

Instabis iterum. Leges civiles non puniunt homines, qui pro defensione rerum suarum occidunt.

R. S. Aug. loc. cit.: *Homines illi lege inculpati, quomodo inculpati esse queant, non video; non enim ex eos cogit occidere, sed relinquit in potestate*: peccant ergo illi, si non contra justitiam, saltem contra charitatem, cujus violationem leges vindicare non solent.

§. IV. *De læsione famæ, & honoris.*

Q. 1. *Est ne obligatio restituendi famam a se violatam vel imponendo falsum crimen, vel manifestando crimen occultum?*

R. Est obligatio, quia hujusmodi violatio est vera injuria.

Dices. Famæ, & honoris dominium non habemus, cum sint magis in potestate honorantis: ergo propter famæ, & honoris violationem non debet fieri restitutio.

Nego ant., quia etsi fama, & honor ex aliorum mente, & voluntate pendeant, in nostra tamen potestate dici possunt, quatenus illa comparamus meritis nostris, nobisque debentur: quare contra jus nostrum fit, quando immerito auferuntur.

Instabis. Qui crimen occultum commisit, non meretur laudem, & honorem: ergo ista auferri possunt absque injuria.

Disting. conseq.: auferri possunt per publicam auctoritatem, concedo; per auctoritatem privatam, nego conseq., quamvis enim homicida, aut sacrilegus non mereatur vivere, tamen peccaret contra justitiam qui privata auctoritate illum occideret.

Q. 2. *Est ne restituenda fama cum propriæ vitæ periculo?*

R. Si infamatus per infamiam conjectus sit in vitæ periculo, debet infamans cum simili periculo, si necesse sit, illi restituere; secus si nullum sit tale periculum in infamato.

Q. 3. *Est ne obligatio restituendi honoris?*

R. Si per commisionem ablatus sit, v. g. irrogando contumeliam, irridendo, infligendo alapam, est obligatio, quia vera injuria illata est: sed si per

omis-

omissionem læsus est honor, v. g. filius omisit patrem salutare, inferior superiori assurgere, nulla est restitutionis obligatio, sufficitque, quod cesset omissio, v. g. filius deinceps salutet patrem, inferior assurgat superiori, quia hujusmodi non peccarunt contra justitiam, sed contra pietatem, & observantiam.

Nota tamen, omissionem honoris posse aliquando habere rationem contumeliæ, & ita ad restituendum obligare: ut si aliis honorantibus Pastorem prætereuntem quispiam sine ullo honoris signo impudenter aspiciant.

Q. 4. *Qui audit detrahentem, tenetur ne ad restitutionem?*

R. 1. Si ad detrahendum inducit, tenetur loco detractoris, quia cooperatus est injuriæ.

R. 2. Tenetur etiam qui audivit, cum ex officio tenetur impedire, ut superior, peccat enim contra justitiam.

R. 3. Qui audit, & non tenetur impedire ex officio, non obligatur ad restitutionem; non enim peccat contra justitiam, sed ad summum contra charitatem.

Q. 5. *Tenetur ne ad restituendum qui credens crimen esse verum, & publicum illud narravit?*

Respondeo 1. Quamdiu perseverat ignorantia inculpata, non est obligatio restituendi famam, neque damna ex infamia secuta, quia, ex dictis ad restituendum proximo non tenemur, si quid ei detrimenti extra contractum sine nostra culpa illatum sit.

R. 2. Cum postea intellexerit non fuisse verum, aut publicum crimen, tenetur famam restituere, non tamen cum gravi suo incommodo, quia qui damnum intulit, licet inculpate, tenetur quantum potest efficere, ut cesset: sic qui nihil cogitans faces alienis ædibus intulit, tenetur, cum advertit, ignem extinguere.

Dixi, *non tamen cum gravi suo incommodo*, quia ex charitate leve damnum subire deberet, ut gravis infamia proximi abstergeretur.

Q. 6 *Qui publicum crimen narrat, si auditor de alio narrari existimat, tenetur ne innocentis famam restituere?*

R. Non tenetur ex justitia, sed ex charitate tantum, si fieri commode potest, quia non narratio, sed prava intelligentia auditoris est causa infamiæ.

Q. 7.

Q. 7. *Hæredes detractoris tenentur ne restituere?*

R. Tenentur restituere pro damnis ex infamia ortis, quia talis obligatio cadit in bona infamatoris, quæ hæredes cum onere accipiunt, sed non tenentur retractare quæ dixit infamator, quia hæc obligatio est personalis.

Q. 8. *Est ne obligatio restituendi famam defuncti?*

R. Est, quia defunctus adhuc vivit in memoria hominum, injusteque læditur fama, quam præcedentibus meritis comparavit.

Q. 9. *Quomodo fama est restituenda?*

R. Si detractator eam abstulerit imponendo alteri falsum crimen, debet se retractare apud eos, qui audierunt ejus calumniam: si crimen verum, sed occultum propalavit, non debet mentiri, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona; sed apud rudes restituere potest dicendo, se perperam fuisse locutum, nullamque rationem esse habendam eorum, quæ dixit: apud peritos vero, qui colligerent ex hujusmodi explicatione crimen esse verum, debet infamator restituere laudando eum, de quo detraxit, quantum fieri potest sine mendacio.

Q. 10. *Tenetur ne detractor prædicta præstare apud eos, quibus ipse crimen non revelavit?*

R. Non tenetur ex justitia, nisi adverterit, aut advertere debuerit probabile periculum ulterioris infamiæ, cum infamia sit fortuita respectu illius.

Q. 11. *Quid si famæ violatio penitus abierit in oblivionem?*

R. Consultius est aliquando silere, nempe si periculum fit, ne, cum infamator famam restituere cupit, infamiam reficiet apud eos, qui ipsi retractanti vix crediturì sunt: attamen cum homines data occasione facile recordentur eorum, quæ exciderant, infamator eum, de quo detraxit, laudare studebit.

Q. 12. *Excusat ne compensatio a restitutione famæ?*

R. 1. Non potest infamatus v. g. de adulterio infamantem per modum vindictæ infamare de aliquo crimine, quia non licet malum pro malo reddere.

Resp. 2. Est contra justitiam infamare eum, qui infamia affecit: probatur, quia si in hac hypothesi excuseretur quis ab injustitia, maxime quia com-

pen-

pensatione uteretur: atqui hæc ratio nulla est; etenim qui prior accepit damnum, non reparat illud infamando suum damnificatorem; sicut qui incendit domum illius, qui suam antea incenderat, non reparat damnum, quod passus est, sed aliud auctoritate sua privata infert proximo.

Cæterum qui se mutuo infamarunt, solent sibi mutuo condonare; & ita præsumitur in praxi, si æqualitas reperiatur in infamia.

§. V. *De furto, & rapina.*

Q. 1. QUid est furtum?

R. Est usurpatio occulta rei alienæ invito domino: res autem illa si sit sacra, vel in loco sacro, dicitur sacrilegium; si pertineat ad fiscum est peculatus; si sit homo liber, vel servus alienus est plagiatus; si sint animalia, est abigeatus.

Q. 2. *Quid est rapina?*

R. Est usurpatio rei alienæ manifesta: si fiat adhibita vi, a furto specie distinguitur, quia præter injustitiam furti includit quamdam speciem contumeliæ; læditur enim honor domini, cum eo spectante res ejus aufertur; unde fieri potest, ut quis mortaliter peccet in ratione rapinæ, & venialiter tantum in ratione furti: ut si rem levioris momenti a persona illustri per vim eriperet: ad rapinam pertinet non solvere operariis debitam mercedem, decimas, vectigalia, & justa tributa fraudare, venalia exercere judicia, fraudare creditores, ad usuram dare, cogere ad inæqualem contractum ineundum: porro rapina, quæ fit a viarum obsessionibus, dicitur latrocinium; quæ vero a publicis ministris, concussio.

Q. 3. *Quale peccatum est furtum, aut rapina?*

R. Est mortale: *Neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt*, inquit Apostolus I. Corinth. 6.: & ratio, quia furtum per se oppositum est charitati, cum noceat proximo: atqui omnis culpa, quæ natura sua contraria est charitati, in qua consistit vita spiritualis animæ, censetur natura sua mortalis.

Monet tamen S. Thomas 2. 2. quæst. 66. art. 6. excusandum a peccato mortali, qui rem levis momenti.

ri furtive accipit, quia vel nullum, vel leve nocumentum infert proximo, nisi habeat animum plura accipiendi.

Q. 4. *Quanam quantitas requiritur, ut furtum censeatur peccatum mortale?*

R. Requiritur ea, quæ spectatis omnibus circumstantiis infert damnum grave, privatque notabili utilitate; damnum autem, quod respectu unius puta divitis, leve est, respectu pauperis censeri poterit grave: unde eadem quantitas in omnibus furtis statui non potest pro materia peccati mortalis.

Porro ad æstimandum damnum Theologi distinguunt quatuor genera personarum: primum illustrium, quæ splendide vivunt; secundum earum, quæ vivunt ex suis reditibus, licet non ita splendide, quales sunt communes divites; tertium artificum, qui suo se sustinent artificio; quartum pauperum, qui mendicando sibi consulunt.

Communiter statui potest ad furtum mortale respectu personarum primi generis sufficere asses 50., vel 60.; respectu personarum secundi generis asses 40.; respectu personarum tertii, si ars sit majoris lucri, qualis est mercatorum, asses 20., si minoris asses 10.; respectu personarum postremi generis asses quinque.

Dixi *communiter*; nam potest contingere, ut qui ex redditibus suis vivit, multo minus commode vivat, quam mercator, sicque minor summa majus illi detrimentum afferat: item fieri potest, ut quis manibus suis operans septem tantum, aut octo asses singulis diebus lucretur, quibus se, aut familiam sustentet, quos qui ei eriperet, non posset non censeri notabile, & sufficiens ad peccatum mortale ei detrimentum afferre.

Q. 5. *Peccat ne mortaliter, qui ab uno, qui pluribus leves summas furatur, quæ simul conjuncta faciunt quantitatem notabilem?*

R. 1. Peccat mortaliter etiam singulis vicibus, si ab initio voluntatem habuit per plura minima furta notabilem quantitatem auferendi, aut res suas ita paulatim notabiliter augendi, quia aufert rem parvam cum intentione auferendi magnam: hinc Deus detestatur eos, qui injustis mensuris vendunt: Prov. 11.

Sta-

Statera dolosa abominatio est apud Deum: Deut. 25.: *Non habebit in sacculo diversa pondera, maius & minus ... Abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam.*

R.2. Qui etiamsi non habuerit intentionem aliquid notabile accipiendi, paulatim tamen notabilem quantitatem accipit, peccat mortaliter non quocumque actu, sed eo demum, & in omnibus sequentibus, in quibus habet notabilem summam.

Probatur 1. auctoritate Academiæ Lovaniensis anno 1653., & Parisiensis anno 1665., Innocenti XI. anno 1679., ac postremo Cleri Gallicani anno 1700., qui damnarunt hanc propositionem: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis*: 2. quia minima furta collecta grave damnum inferunt vel privato, si illum solum læserint, vel Reipublicæ, si in plures fuerint commissa: unde hujusmodi fures a magistratu severe puniuntur, quod gravem arguit culpam; addi etiam potest, quod si liceret absque peccato morali uti mercatori minima corradere a pluribus, id etiam liceret singulis mercatoribus, sicque spoliaretur tota communitas absque peccato mortali, quod est absurdissimum.

Nec dicas, multa peccata venialia non posse coalescere in unum mortale; non enim ex multis venialibus per minuta furta fit unum mortale, sed ex pluribus levibus summi fit una notabilis, quæ retineri non potest contra voluntatem domini absque peccato mortali: hæc autem quantitas major esse debet ad peccatum mortale, si paulatim accepta sit, quam si semel, quia dominus nec tam invitus, nec tantum damnum patitur, quam si simul illa quantitas erepta esset.

Advertes, requiri ad peccatum mortale, ut minuta furta continuentur moraliter; propterea excusandus est a mortali, qui numerando quot racemos in tota vita sua excerpserit ex vineis alienis, deprehenderet, se notabilem quantitatem abstulisse; quantum vero temporis requiratur, ut minuta furta censeantur non conjungi moraliter, definiri non potest: in dubio sentiendum est conjungi, & furem esse reum peccati mortalis.

Q. 6.

Q. 6. *Si quis compleat materiam sufficientem ad peccatum mortale furando ab eo, a quo novit alios jam modica furatos, sit ne reus peccati mortalis?*

R. Peccat mortaliter, si communi consilio furta illa minima committantur, quia est causa gravis damni; secus, si sine communi consilio, quia non cooperatur ad damnum ab aliis illatum.

Q. 7. *Necessitas gravis excusat ne a furto?*

R. Minime: ita S. Th. 2. 2. q. 66. a. 7., ubi docet, solam necessitatem extremam excusare: probatur 1. ex cap. *Si quis* tit. *de Furtis*, ubi habetur: *Si quis per necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestes, vel pecus, pœniteat per tres hebdomadas*: 2. quia sola extrema necessitas facit omnia communia: 3. quia contraria sententia viam aperit furtis, estque omnino Reipublicæ perniciosa: ita declararunt Academiæ Lovaniensis anno 16·7., & Parisiensis anno 1665., Innocentius XI. anno 1679., & Clerus Gallicanus anno 1700.

Q. 8. *Excusatur ne a furto qui rem suam sibi propria auctoritate vindicat?*

R. 1. Excusatur, si certum & liquidum sit debitum, quia alienum non rapit, nisi aliter rem illam justo titulo, puta commodati, retineret.

Dixi *si certum, & liquidum sit debitum*, nam in dubio melior est conditio possidentis.

R. 2. Peccat contra justitiam legalem, si auctoritate publica rem suam possit obtinere: ita S. Th. 2. 2. q. 66. a. 5. ad 3.: & S. Antonin. 2. part. tit 15. §. 2., quia violat juris ordinem, facitque contra jus superioris; non tenetur tamen restituere, quia non retinet alienum.

R. 3. Si habeat in manibus aliquid pertinens ad debitorem, certum est non peccare retinendo æquivalens debito, si non possit auctoritate judicis rem suam obtinere.

Tota difficultas est, utrum liceat ad justam compensationem spoliare debitorem propria auctoritate, quando aliter non potest obtineri solutio: S. August. lib. 22. contra Faustum cap. 2?. id negare videtur; ibi enim docet, Hebræos peccaturos fuisse, si sua sponte spoliassent Ægyptios sibi debitores pro duris, & injustis laboribus.

Com-

Communior tamen sententia est, licitum esse concurrentibus quibusdam circumstantiis & conditionibus, colligiturque ex cap. finali *Bona fides* extra *de Deposito*, ubi sic legitur: *Licet compensatio admittatur in aliis contractibus, si causa, ex qua postuletur, liquida sit:* & ratio est quia neque detrimentum affertur debitori, cum teneatur ex justitia id, quod aufertur, vel æquivalens restituere; neque judici, cum supponatur vel nolle, vel non posse rem vero domino adjudicare; & hanc sententiam expresse docet S. Antoninus loco citato in prima responsione.

Conditiones autem sunt 1, ut creditor non possit rem suam per judicem obtinere, alias fieret injuria ei, peccareturque contra ordinem a jure constitutum juxta legem unicam cod. *Ne quid in sua causa*: 2. ut debitum sit certum; nam si esset dubium, non liceret quidquam auferre; in dubio enim melior est conditio possidentis: similiter si res tantum debita ex gratitudine, non ex justitia: 3. ut curetur, ne is, a quo ablatum est debitum, iterum restituat, aut ejus hæredes, quod fiet, si dicas nihil tibi deberi, aut alium convenientem modum adhibeas; 4. ut non sit scandalum, ne tamquam fur puniaris, vel habearis: verum cum hæ conditiones difficile concurrant (vix enim abest periculum scandali, aut infamiæ) raro admodum datur locus compensationi occultæ, nec puto Pastorem, aut Confessarium eam posse unquam consulere; quale enim scandalum si deprehensus, qui compensatione occulta usus est, propterea que pœna capitali damnandus, confiteretur coram judice, se ad eam motum fuisse consilio Pastoris?

Quare in praxi hæc observabit Confessarius: 1. numquam suadebit compensationem occultam propter periculum scandali: 2. petenti, an sit licita, respondebit, Theologos communiter affirmare in recensitis circumstantiis, sed periculosissimum esse, ideoque se eam non posse consulere: 3. si pœnitens propria auctoritate ea usus sit, is examinabit, an occurrerint supradictæ conditiones, an bona fide id fecerit; in qua hypothesi eum peccati non arguet, sed monebit periculi, cui se exposuit.

Q. 9. *Famuli, sartores, & alii artifices possunt ne ab-*

absque injustitia retinere; aut surripere de bonis eorum, pro quibus operantur hac ratione ducti, quod merces, pro qua pepigerant, non respondeat eorum operibus?

R. Minime, contrariamque doctrinam damnarunt Innocentius XI. Clerus Gallicanus, Academiæ Parisiensis, & Lovaniensis annis prædictis; & ratio est, quia cum pretium sive mercium, sive operarum habeat quandam latitudinem, nec consistat in indivisibili, justum duntaxat illud censetur, de quo inter partes ex æquo & bono convenit per contractum, qui habet vim eas obligandi, ut dicetur infra, ubi de contractibus: quod si læsio manifesta appareat, pars læsa ad superiorem recurrere poterit, ut rescindatur contractus; sed judicio ejus relinqui non potest, an, & quanta competat ei compensatio; alias nemo res suas tuto servaret, cum fere nullus sit, qui non pluris æstimet operas suas, quam alii, qui non putet vel vendidisse viliori pretio, vel emisse cariori; sicque inutiles redderentur omnes contractus.

Nec dicas, omnes nosse a sartoribus communiter retineri fragmenta pannorum, in idque consentire, cum propterea minus pretium solvant pro eorum labore; nam communis querimonia contra sartores contrarium evincit.

Q. 10. *Qui rem emit a fure, tenetur ne eam restituere domino comparenti?*

R. 1. Si mala fide emit, tenetur eam restituere & ratione rei acceptæ, & ratione injustæ acceptionis, debetque suæ malitiæ imputare, quod pretium datum furti amittat.

R. 2. Si emptor sit bonæ fidei, tenetur etiam restituere quod emit bona fide, nec potest repetere pretium: probatur tum ex regula undecima *de regulis juris* in sexto: *Id, quod nostrum est sine pacto nostro ad alium transferri non potest*; tum ex lege *Incivilem* cod. *De furtis*, cujus hæc sunt verba: *Incivilem rem desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam pretium fuerit solutum a dominis. Curate igitur cautius negotiari, ne non tantum in damna ejusmodi, sed etiam in criminis suspicionem incidatis*: & ratio est, quia fur de re aliena non potest disponere, & transferre ejus dominium in emptorem: ergo emptor eam

ut-

utpote alienam retinere non potest: damnumque, quod inde patitur, fortuito casui imputare debet, quemadmodum qui nummum adulterinum accepit: hinc statutum justum non videtur, quo res furtiva in foro publico bona fide empta ita fit emptoris, ut vero domino paulo post comparenti eam restituere non teneatur.

Dico *paulo post comparenti*; nam si compareat tempore elapso ad præscriptionem requisito, res esset emptoris, non vi emptionis, sed præscriptionis.

Negandum tamen non est, quin dominus rei a furæ emptæ debeat emptori reddere levem summam, quam dedit furi alio transmigranti, ut rem illam vero domino conservaret, quia in hac hypothesi domino consuluit.

Q. 11. *Potest ne emptor bonæ fidei rem emptam reddere furi, ut ab eo pecuniam suam recipiat?*

R. Potest, modo id statim fiat, ut si mox numerata peccata animadvertat rem esse furtivam, & ejus possessionem inire nolit; licet enim cuilibet sibi magis consulere, quam alteri: sic v.g. qui invenit rem alienam potest eam relinquere metuens, ne sibi periculosa sit: sed sicut inventor rei alienæ, quam domum asportavit, & apud se retinuit, si veritas postea, ne furti arguatur, eam reponat in loco a quo abstulit, perituram vero domino, quam jam novit, contra justitiam peccat, similiter si quis bona fide rem furtivam emit, & aliquamdiu apud se repositam habuit, non potest cum damno alterius eam furi reddere, ut solutum pretium recipiat, quia injustum est bonis alienis propriæ nostræ incolumitati consulere: ita Dominicus Soto lib. 4. q. 7. ar. 7., Joannes Major in 4. dist. 15. q.29., Joannes Medina cod. de rebus restit. q. 10., Covarruvias ad regulam *Peccatum* p. 3., Cajetanus, & Sylvius hic.

Confirmatur. In omnium sententia emptor bonæ fidei, ubi rem furtivam agnovit comparente vero domino, & fur evasit, non potest eam alteri vendere, ut servet indemnem: ergo nec furi reddere, si ab eo dominus rem suam repetere non possit.

Q. 12. *Quid si dominus compareat, postquam emptor bonæ fidei rem a fure emptam alteri vendidit?*

R. Debet primus emptor rescindere contractum, pe-

pecuniam secundo emptori restituere, & rem ipsam furtivam reddere domino: ratio est, quia venditor tenetur de emptione servare emptorem indemnem, quod non potest, nisi rescindendo contractum recipiat rem vitiosam, quam male vendidit.

Q. 13. *Sed si secundus emptor cum re furtiva non compareat?*

R. Primus emptor non debet restituere domino rei furto ablatæ, nisi id, quo factus est ditior, ut si rem ejus majori pretio vendidisset, quam emisset: ratio patet ex dictis, quia bona fide, & absque omni culpa rem alienam consumpsit.

Q. 3. *Quid si fur rem vili pretio vendidit, quam dominus erat venditurus summo?*

R. Tenetur fur summum pretium restituere, quia est causa tanti damni: in dubio, an dominus esset ita venditurus, favendum est domino, quia in dubio melior est conditio innocentis.

TERTIA PARS
DE
CONTRACTIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De definitione Contractus.

Q. 1. QUid est contractus?

R. Definitur contractus *Perfectus actus externus inter duo, vel plures ex eorum consensu ultro citroque obligationem pariens:* ergo tria essentialiter ad contractum requiruntur, scilicet signum externum, consensus ad minimum duorum, & vis obligandi: unde non esset contractus, si aliter contrahentium se obligare non intenderet: excipe tamen contractus imperfectos, ut donatio, & promissio, in quibus solus donans, aut promittens se obligat.

Q. 2. *Quid est obligatio?*

Est

R. Est vinculum, quo astringimur ad aliquid dandum, aut faciendum, vel etiam non faciendum.

Q. 3. *Quotuplex est obligatio?*

R. Triplex: prima naturalis tantum, quæ obligat in conscientia, quamvis in foro externo non det actionem: secunda civilis tantum, quæ dat actionem in foro externo ob aliquam præsumptionem, quamvis in conscientia non obliget: tertia naturalis simul & civilis, quæ obligat in foro conscientiæ, & simul in foro externo; datque actionem; & hanc postremam obligationem parit contractus perfectus.

Q. 4. *Contractus potest ne jure positivo irritari, ita ut obligationem neque civilem, neque naturalem pariat?*

R. Potest; sicut enim homines possunt privatis contractibus aliquas conditiones apponere, itaut illis subsistentibus validi sint, non subsistentibus sint invalidi; ita multo magis poterit princeps hujusmodi conditiones apponere, quibus non servatis contractus sit irritus, vel irritari possit: hinc jure positivo matrimonium clandestinum nullam parit matrimonii obligationem.

Q. 5. *Quoties contractus fit contra aliquam legem positivam, censetur ne semper irritus vel invalidus?*

R. Minime; multa enim fieri prohibentur, quæ facta tenent; quare si prohibeatur contractus tantummodo propter circumstantiam loci, vel temporis, puta ne matrimonium celebretur tempore quadragesimali, vel propter circumstantiam personæ, ratione cujus negotiatio prohibita est clericis, illicite quidem, sed non invalide iis in casibus contrahitur.

Q. 6. *Quomodo cognosci potest contractum esse invalidum ex eo, quod factus sit contra legem?*

R. Colligitur 1. ex verbis ipsius legis, ut si expresse pronunrient contractum esse nullum, ex eo non posse debitum peti sive in judicio, sive extra judicium: si obliget eum ad restituendum, qui ex tali contractu quidpiam accepit: 2. si posito quod constaret legislatoris nullam in contractu esse fraudem, v. gr. in matrimonio clandestino, nihilominus contractus haberetur nullus.

Sequitur ex ista responsione, duplicem solemnitatem præscriptam esse pro contractibus ineundis; alia est sub-

substantialis, sine qua contractus est nullus, ut matrimonium contractum sine præsentia Parochi, duorumque testium: alia accidentalis, qua omissa contractus est quidem illicitus, nihilominus tamen valet; ut si quis contrahat martimonium non præmissa denuntiatione, vel aliquo castitatis voto simplici astrictus.

Dices. Lex, quæ nititur in præsumptione fraudis, non obligat, quando veritas est in oppositum: at lex civilis irritos esse jubens contractus minus solemnes nititur in præsumptione fraudis: ergo quando non est fraus, non obligat; ac proinde contractus valet saltem in conscientia.

Nego minorem; lex enim requirit certam solemnitatem non solum propter fraudem, quæ revera aliquando non est, sed etiam propter periculum fraudis, quod semper reperitur: unde hæres constitutus in testamento minus solemni, quamvis constet de voluntate testatoris, non est tutus in conscientia retinendo hæreditatem, quia nullum justum titulum habet eam retinendi, cum testamentum sit nullum, quidquid in contrarium dicant Molina, & Lessius.

Q. 7. *Juramentum accedens contractui invalido confirmat ne illum, adeo ut pariat obligationem?*

R. 1. Juramentum, sive confirmet contractum, sive non, toties servari debet, quoties servari potest absque peccato, & præjudicio alterius, quia nunquam licet pejerare, seu adducere Deum in testimonium falsitatis: ita cap. *Si vero*, & cap. *Cum contingat* tit. *de Jurejurando*.

Dixi *quoties servari potest absque peccato*, quia juramentum non est vinculum iniquitatis, ut ait Innocentius III. cap. *Quando* tit. *de Jurejurando*, nec potest cogere quemquam ad injuste aut male agendum: hinc qui juravit usuras soluturum, tenetur eas solvere, quia illa solutio fieri potest sine peccato a mutuario: quod expresse definitur cap. *Debitores* cit. tit. ita tamen ut post earum solutionem usurarii cogendi sint auctoritate publica easdem restituere, ut infra dicetur.

R. 2. Juramentum non firmat contractum, quando contractus est initus contra bonum commune: ita declaratur cap. *Sicut nostis* tit. *de Foro competenti*: &

ratio est, quia juramentum ex mox dictis non obligat, quando tendit in præjudicium tertii, non enim est vinculum rei iniquæ: porro juramentum illud præjudicat bono communi: ergo contra bonum commune non potest obligare privatum, qui illud emisit: hinc clericus non potest etiam cum juramento renuntiare privilegio fori, ut scilicet apud judicem laicum non conveniatur, cum hoc privilegium sit concessum specialiter ordini, & statui clericorum ex cap. *Si diligenti* eod. tit.

R. 3. Contractus firmatur juramento, si sit celebratus principaliter propter utilitatem privatum, modo aliqua turpitudo non inveniatur in eo, in cujus favorem præstatur.

Dixi *modo aliqua turpitudo non inveniatur in eo, in cujus favorem præstatur*, quia si juramento firmaretur, in illa hypothesi sequeretur, eum, in cujus favorem præstatur juramentum, acquirere aliquod jus per hujusmodi contractum, sed non potest acquirere ullum jus ad actionem turpem, & sibi illicitam: ergo hujusmodi contractus non firmatur juramento: hinc qui per vim, aut dolum extorsit contractum, non firmat illum per juramentum, quod exigit ab altero contrahente, quia licite non potest recipere id, pro quo contractum iniit: sic mutuum datum cum pacto solvendi usuras non firmatur juramento, quia mutuans non potest licite usuras recipere: unde in utroque casu contractus rescindi jubent cap. *Debitores*, & cap. *Verum* eodem tit.

Ex his colliges 1: juramentum, quod confirmat contractum, duas parere obligationes; alteram erga Deum, qua jurans curare debet, ne Deus adductus sit in testem falsi; alteram erga hominem, in cujus favorem præstitum est juramentum, quia talis acquisivit jus erga jurantem ob validitatem contractus: quando vero juramentum non firmat contractum, oritur obligatio erga Deum, standumque est promissis solum ratione juramenti: ita S. Thomas 2. 2. quæst. 89. art 7.

Colliges 2. si juramentum non confirmet contractum, ejus obligationem non transmitti ad hæredes, quia juramentum est vinculum personale, quod jurans sibi imponit, vinculum autem personale non transmit-

mittitur ad hæredes; ita S. Thomas 2. 2. quæst. 98. art. 2. sed si juramentum firmet contractum, cum ejus obligatio sit realis, transmittitur ad hæredes; hi enim tenentur adimplere contractus, quos defunctus valide celebravit: unde hæres non tenetur solvere usuras, quas defunctus juravit se soluturum; tale enim juramentum, cum non firmaverit pactum, non inducit obligationem realem, sed solum personalem.

Colliges 3. non posse absolute obtineri relaxationem juramenti, quando confirmavit contractum, quia juramentum relaxari non potest in præjudicium tertii: porro jus in tertio acquisitum est per contractum validum: causa tamen læsionis relaxari solet juramentum ab Episcopo secundum quid, nempe ad effectum agendi in judicio, ut rescindatur contractus ob læsionem.

Q. 8. *Licet ne jurare cum intentione petendi dispensationem?*

Respondeo. Si juramentum est licitum tam ex parte jurantis, quam ex parte ejus, cui fit promissio, non est petenda dispensatio, quia non est causa justa ejus concedendæ, perjurusque esset, qui juraret sine intentione adimplendi, quod promittit: unde in hoc casu nequidem Summus Pontifex potest dispensare a juramento, cum jus divinum, & naturale dictent servandum esse juramentum, si nulla obstet ratio: ita S. Antoninus 2. part. tit. 10. cap. 6. §. 1. sed si juramentum sit injuste extortum ita ut illicite recipiat iis, cui promissio facta est, poterit jurans a juramento absolvi, ut habetur cap. *Verum de Jurejurando: Verum in ea quæstione, quæ 5. loco ponitur, an a sacramenti vinculo absolvantur, qui illud inviti provita, & rebus servandis fecerunt, nihil aliud arbitramur, quam quod antecessores etiam Romani Pontifices arbitrari fuisse noscuntur, qui tales a juramenti nexibus absolverunt.*

Addit S. Thom. licitum esse petere relaxationem juramenti, etiamsi quis jurasset, se eam non petiturum: *In juramento*, inquit 2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 3. *quod quis coactus facit, potest quis repetere in judicio, quod solvit, vel Prælato denuntiare, non obstante quod contrarium juraverit, quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum; esset enim contra justitiam publicam;* & ratio est, quia tale juramentum est con-

tra præceptum Evangelii, quo quilibet tenetur Ecclesiæ denuntiare eum, qui præmonitus non vult a peccato cessare: *Potest ille, qui juravit, solvere usuras,* inquit Innoc. IV. cap. *Ad aures de his, quæ vi, metusve causa*, & cap. *Tuos de usuris: Denuntiare creditorem ad pœnitentiam, & si jurasset se non denuntiaturum, non debet servare, quia est contra regulam Evangelii: Si peccaverit in te, &c.*

Q. 9. *Quomodo potest dispensari circa juramentum, cum obligatio juramenti sit juris naturalis, & divini?*

R. Quia juramentum promissorium, de quo solo potest obtineri dispensatio, eo modo obligat, quo promissio, in cujus confirmationem emissum est; unde si is, in cujus favorem jurasti, remittat tibi fidem datam, velitque te minime teneri promissione, remittit consequenter ipsam obligationem juramenti, quo ei adstrictus es: immo manente promissione, potest remittere juramenti obligationem, ita ut nolit te teneri vinculo juramenti, sed sola fide sibi data: porro quod potest facere privatus, potest quoque ejus superior: nempe pronuntiando iniquam esse promissionis executionem contrariam bono publico, atque eatenus prohibere subdito, ne eam impleat; quo sit, ut promissarius, seu is, cui promissio facta est cum juramento, non possit exigere juramenti impletionem, cum jam facta sit illicita: quare in omni juramento promissorio semper subintelligitur aliqua conditio, nimirum, si velit is, cui promittitur, vel nisi superior, cui materia juramenti subest, contradicat.

Confirmatur responsio ex capite 3. Numerorum, ubi Deus ipse recenset nonnullos casus, in quibus juramenta irritari possunt ita, ut qui ea emisit, non teneatur adimplere promissionem, quam juramento firmavit.

CAPUT II.

De consensu requisito ad validitatem contractus.

Q. 1. *Quanam possunt impedire consensum in contractu requisitum?*

R. Duo, nempe error, sive dolus, & metus.

Q. 2. *Quotuplex error, seu dolus est hic distinguendus?*

R. Du-

R. Duplex: alius est circa substantiam, ut si intendens emere aurum, emas auricalcum: alius circa accidentia, nempe cum ignoratur aliquis defectus in accidentibus, ut si equus sit debilis, cum putetur validus.

Q. 3. *Quotuplex est error, seu dolus circa accidentia?*

Duplex: primus dat causam contractui, v. g. si cognosceres equum esse debilem, non eum emeres, secundus dicitur incidens in contractum, ut si contraheres, sed viliori pretio, etiamsi defectum agnosceres.

Q. 4. *Contractus est ne validus, quando est error, sive dolus circa substantiam?*

R. Minime, quia talis error omnimode tollit voluntarium, & consensum, unde si mensa argento cooperta pro solida vendita sit, venditio est nulla, quia vere mensa non est solido argento; secus si mensa esset partim argentea; partim stannea, quia error esset tantum in quantitate, non vero in substantia, cum mensa vere esset argentea: ita declaratur lege civili §. De *contrahenda emptione*.

Dices Leg. 1. *in fine* §. De *pignorantia actione* habetur, quod si detur æs pro auro, error non vitiat.

R. Ibi agi de eo, qui pro auro æs in pignus accipit: in qua hypothesi statuitur, talem habere jus ad retinendum illud pignus, quia cum melius sit illi habere pignus minus pretiosum, quam nullum omnino habere, censetur consensisse indeterminate in aliquod pignus.

Q. 5. *Dolus incidens irritat ne contractum?*

R. Minime, etiamsi contingat ab altero e contrahentibus: ita statuunt leges; & ratio est, quia tunc est consensus utriusque partis in id, de quo contrahitur; quamvis enim parti deceptæ cognitus fuisset dolus, non destitisset contrahere: ergo dolus incidens contractum non irritat, neque sufficit ad eum rescindendum: est tamen advertendum, deceptorem debere pro excessu restituere, quia persona decepta voluntaria non est respectu talis excessus, sed injuriam patitur: immo & tenetur deceptor damna pati, quæ dolum sequuntur, ut si majus ideo tributum solutum sit, quia res empta est carius vendita, quam debuisset.

Q. 6. *Dolus dans causam contractui irritat ne contractum?*

R. Minime, quamvis sit ab altero e contrahentibus; potest tamen contractus rescindi pro voluntate partis deceptæ, si dissolubilis sit contractus: ita habetur in Institutis §. 1. *De exceptionibus*: prima pars probatur, quia dolus dans causam contractui non impedit, quin contractus voluntarius sit: ergo contractum non irritat: consequentia patet, quia eatenus solum contractus irritus esse potest, quatenus, supposito dolo dante causam contractui, foret involuntarius: antecedens ostenditur, tum quia est cognitio rei, de qua contrahitur, & consensus in eam; tum quia dolus dans causam contractui non tollit voluntarium in matrimonio, nec in ordinatione sive respectu ordinantis, qui, si scivisset ordinati defectus, non eum ordinasset: sive in ordinato, qui perspectis obligationibus Sacerdotis, non consensisset in sui ordinationem; distinguendum enim est inter hæc duo: *Nollem contrahere*, & *Nolo contrahere*: posterius tollit consensum, non prius; alias vix ullus contractus validus foret, quia fere semper occurrunt aliquæ circumstantiæ, quas si quis prævidisset, non contraxisset: secunda pars probatur, quia æquitas postulat, ut decipiens cedat de jure, quod dolose contrahendo acquisivit, reddat emptorem liberum, ac indemnem, eumque restituat in eum statum, in quo erat, antequam contraheret.

Si ergo deceptus passus est damnum ex dolo decipientis, debet decipiens non solum rescindere contractum, si deceptus id exigat, sed etiam damna inde secuta reparare: quod si deceptus velit stare contractui, sicut ei liberum est, tenetur decipiens reddere excessum pretii, quod accepit pro merce vitiosa, quam tanquam sanam & integram vendidit.

Q. 7. *Quid si error dans causam contractui contingit vel a parte decepta, vel a tertia persona, vel ab altero contrahente, sed sine ejus culpa?*

R. Valet contractus propter rationem supra allatam, nec rescindendus est saltem in foro conscientiæ, nec resarciendum damnum, quia non fuit injuste illatum; sed refundendus est excessus pretii, ut reponatur æqualitas.

Advertes, quæ dicta sunt, non esse extendenda ad con-

contractus gratuitos, qualis est promissio, quæ rescindi potest, si adveniat mutatio notabilis, aut error fuerit circa notabilem quantitatem: & ratio est, quia promissio pendet ab unius voluntate, qui potest contractui apponere quam voluerit conditionem; omnis autem, qui gratuito promittit, intelligitur nolle se obligare, si notabilis sit mutatio: at contractus reciproci pendent a duorum voluntate, qui sic invicem obligari volunt, ut nisi sit error circa substantiam rei, vel ab altero contrahentium proveniat dolus dans causam contractui, contractum mutare non possint; alias nulla foret contractuum securitas, pateretque via innumeris litibus, quia facile diceret alter contrahentium, se fuisse deceptum.

Q. 8. *Contractus per metum initus est ne validus?*

R. 1. Jure naturali contractus initus ex metu quantumcumque gravi, modo usum rationis non pervertat, validus est, quia metus etiam gravis neque voluntarium, neque liberum perimit.

R. 2. Jure positivo contractus ex metu gravi, & injusto initi irritari possunt; sed actu & de facto non sunt irriti, quibusdam tamen exceptis: probatur ex lege ultima cod. *De his, quæ vi*, ubi habetur: *Venditiones, transactiones, donationes, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari*, quod supponit hujusmodi contractus ante sententiam judicis esse validos; unde Glossa in c. *Abbas de his, quæ vi* docet generaliter, quæ ex metu fiunt, valere, nisi jus speciatim irritet.

Dixi 1. *ex metu gravi*, tum quia ex reg. 114. de reg. Juris in 5.: *Vani timoris justa excusatio non est*; tum quia levis non præsumitur dedisse causam contractui.

Dixi 1 *& injusto*; nam si fuerit juste incussus, contractus irritandus non est ex lege *Si mulier* §. *De eo, quod metus causa*: quare si quis ex justa sententia judicis cogatur matrimonium contrahere, valet matrimonium; item si filia in matrimonium consentiat ex metu, ne incurrat indignationem patris id expetentis, sed non minitantis, validus est etiam jure positivo ejus consensus, tum quia levis metus ille censetur, tum quia non est injuste incussus: pater

enim nullam ei injuriam fecit proponendo tale matrimonium.

Dixi 3. *quibusdam contractibus exceptis*; etenim sunt ipso jure irriti contractus sequentes, si ex metu gravi & injusto fiant: 1. matrimonium, cap. *Requisiti de sponsalibus*, quod communiter extenditur ad ipsa sponsalia: 2. professio religionis cap. *Perlatum de his, quæ vi*: 3. contractus dotis promissæ, vel solutæ lege *Si mulier* §. *Si dos* ff. *De eo, quod metus causa*: 4. promissio, vel traditio rerum ad Ecclesiam pertinentium cap. *Pervenit de jurejurando*: 5. auctoritas tutoris per metum extorta leg. 1. §. ul. ff. *De auctoritate tutorum*: 6. si jurisdictio sit ex metu prorogata lege 2. *De judiciis*, quæ glossa in caput *Abbas de his quæ vi* sequentibus versibus complectitur:

Tutor, judicium, dos, sacrum, copula, votum.
Hæc ex vi facta, de jure scias fore nulla:
Cætera jus patitur, sed postea restituentur.

Ex dictis collige, eum, qui metu injusto ad contrahendum impulit, teneri non solum contractum rescindere, si id postulet, qui injuriam passus est, sed etiam damna inde secuta reparare, cum eorum causa fuerit.

CAPUT III.

Quinam contrahere possunt.

R. OMnes, qui habent administrationem bonorum, si jure non impediantur, quia bonorum administratio præsertim consistit in potestate contrahendi.

Dixi 1. *qui habent administrationem*; nam qui ea carent, ut amentes, prodigi, contrahere non possunt.

Dixi 2. *si jure non prohibentur*, tutor enim v. g. etiamsi habeat administrationem, non potest contrahere cum pupillo lege *Pupillus* ff. *De auctoritate, & consensu tutorum*.

Sed circa filiosfamilias constitutos sub paterna potestate, pupillos, & minores, speciales moventur difficultates, & quidem diversæ secundum diversas eorum ætates, quibus antequam satisfiat.

No-

Nota 1., paternam potestatem definiri jus, secundum quod legitimi filii, ac filiæ, aliique descendentes per lineam masculinam quoad certos effectus subjiciuntur patri, & avo paterno: quare si Petri filius legitimus, & non emancipatus filios, & filias legitime procreaverit, omnes erunt in potestate Petri.

Nota 2., filiosfamilias vel esse puberes, vel impuberes; pubertas autem contingit in masculis anno 14. completo, & in fœminis anno 12. completo.

Nota 3., impuberes posse considerari, vel ut infantes, hoc est infra septennium, quo finitur infantia, vel ut infantiæ, aut pubertati proximos: infantiæ proximi dicuntur, qui excedunt septennium, pubertati vero proximi habentur, si mares sint, a decimo cum dimidio; si vero fœminæ, a nono cum dimidio usque ad pubertatem.

Nota 4., hoc discrimen esse inter pupillum, & minorem, quod minor dicatur ab anno pubertatis ad annum ætatis 25., nisi jure municipali abbrevietur hæc ætas: pupillus vero, qui nondum pervenit ad pubertatem: tutor impuberi etiam invito dandus est ex lege 2. ff. *De tutelis*: definitur autem tutela, vis, ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui per ætatem se defendere nequit, jure civili data & permissa: ex quo patet, tutorem præcipue dari ad personam pupilli tuendam, secundario ad bona ejus administranda: quod si testamento nullus tutor sit assignatus consanguinei ad tutelam cogi possunt, quia onus comitatur emolumentum: clerici tamen, quia non decet eos sæcularibus curis implicari, ad suscipiendam tutelam cogi non debent, præterquam personarum miserabilium; si aliæ personæ idoneæ non reperiantur cap. finali dist. 38.: possunt tamen, si velint, tamquam proximi cognati suscipere tutelam capite finali dist.29.: porro tutela finitur adveniente pubertate: sed pauperibus, sive mares sint, sive fœminæ, datur curator usque ad ætatis annum vigesimum quintum, his præsuppositis.

R. 1. Filiusfamilias, qui puber est, aut pubertati proximus, potest se obligare tum naturaliter, tum civiliter, modo contractus non sit in præjudicium patris, vel alterius ex lege *Filiusfamilias* ff. *De actio-*

nibus, & obligationibus: potest ergo filiusfamilias 1. alteri locare suas operas, cum pati eas non debeat, nisi pater opera filii indigeat, aut filius ab eo alimenta percipiat, quia ex lege penultima ff. *De obsequiis*: *Pietatem liberi parentibus, non operas debent*: 2. alio proficisci, nec sine rationabili causa pater impedire potest, quin filius addiscat aliquam artem, aut studiis det operam: 3. potest disponere de beneficiis, & bonis ecclesiasticis; sunt enim bona quasi castrensia cod. *De Episcopis*, & *Clericis*; idem dicendum de minore, & pupillo pubertati proximo; si tamen læsus sit, uti poterit beneficio restitutionis in integrum.

R. 2. Filiusfamilias, qui pubertati proximus non est, non obligatur ex contractu etiam circa bona castrensia, etiamsi accedat patris consensus ex Inst. *De inutilibus stipulationibus* §. *Sed quod*:

Dices. Pupillus etiam impubes cum consensu tutoris obligatur non solum naturaliter, sed etiam civiliter: ergo & filiusfamilias cum consensu patris.

Nego conseq. Ratio disparitatis est, quia pupillus tutorem sibi habet obligatum, si male auctoritatem præstet, non vero filius patrem.

R. 3. Pupilli infantes, vel infantiæ proximi non possunt contrahere saltem in suum incommodum, quia vel rationis usum non habent, vel comparantur rationem non habentibus ff. *De inutilibus stipulationibus*. §. *Sed quod*.

Dixi *saltem in suum incommodum*; nam ex cit. §. contrahere possunt in suum commodum, sicut & pupilli pubertati proximi.

R. 4. Minores, & pupilli proximi pubertati contrahere possunt in suum commodum etiam sine auctoritate tutorum, non tamen in suum incommodum ex tit. *De inutilibus stipulationibus*, §. *Pupillus*; hinc licet venditor pupillum, qui sine tutoris consensu emit, invitum compellere non possit ad solvendum pretium, ipse tamen pupillus, si velit stare contractui, cogere potest venditorem ad tradendas sibi merces, constituto pretio; poterit tamen venditor compellere pupillum ad reddendas merces, quæ si absque dolo consumptæ sunt, in foro externo pupillus cogitur solum solvere, in quo ditior factus est.

Di-

Dixi 1. *si absque dolo*; nam si dolo pupillo merces consumptæ sint, datur contra eum actio civilis lege prima ff. *De deposito* §. *An etiam pupillum*: dolus autem non præsumitur in pupillo infantiæ proximo.

Dixi 2. *in foro externo*; nam obligatio naturaliter oritur ex consensu, cujus pupillus, & minor sunt capaces ex Inst. *De inutilibus stipulationibus* §. *Pupillus*; ex lege prima ff. *De Novationibus*, ubi pupillus dicitur naturaliter obligari etiam sine auctoritate tutoris.

R. 5. Res immobiles, aut etiam mobiles, quæ servando servari possunt, a pupillis, & minoribus etiam cum tutoris auctoritate alienari non possunt, nisi de licentia judicis ex causa legitima, v. g. æris alieni solvendi, aut alimentorum administrandorum: secus de mobilibus, quæ servando servari non possunt, quæ valide cum auctoritate tutoris, & non aliter alienari possunt ex lege *Quæ* cod. *De administratione tutorum*: quod si minor curatorem non habeat, potest res mobiles, quæ servari non possunt, per se alienare, quamvis, si læsus sit, petere possit restitutionem in integrum.

CAPUT IV.

Quomodo dividitur Contractus.

1. Dividitur in lucrativum, seu gratuitum, quales sunt promissio, donatio, commodatum, testamentum &c., & in onerosum, seu reciprocum, in quo aliquid reddi debet loco ejus, quod datur ut venditio, emptio, mutuum &c.

2. In eum, qui transfert dominium, ut mutuum, venditio; & eum, qui transfert tantum utile, ut feudum, aut usum, ut commodatum, vel securitatem, ut pignus.

3. In contractum bonæ fidei, qui benignam judicis interpretationem admittit, ut venditio, emptio, & contractus stricti juris, quo judex ad verba contrahentium ita astringitur, ut non liceat eos obligare ad amplius, quam quod in contractu expresserunt, aut intelligentur voluisse exprimere; tales sunt mutuum, donatio gratuita, stipulatio, census, emphyteusis, in quibus stricte verba interpretanda

sunt ex lege *Quidquid ff. De verborum obligationibus*.

Ex his sequitur, vendentem teneri indemnem reddere emptorem, si in possessione rei emptæ turbetur, etiamsi nulla talis clausula expressa sit in contractu: similiter emptor, si præfixo termino non solvat pretium rei emptæ, tenebitur solvere censum, & usuras, & ad id coget eum judex, etiamsi non fuerit expressum in contractu, quia æquitas postulat, ut venditor propter fructus rei suæ in emptorem translatos percipiat usuram pecuniæ sibi debitæ: excipiendum tamen videtur, si emptor non sit in mora: nam si vendens rogaverit, ut retineat pretium, donec filia nubat, aut in religione profiteatur, vel ipse fundum, vel aliquod officium emendum inveniat, in foro conscientiæ reus erit usuræ illicitæ: contra mutuatarius in mora non condemnabitur in foro externo ad solvendas usuras, nisi ex die, qua mutans eas juridice petierit, quia non præsumitur ante damnum pati.

3. Dividitur contractus in eum, qui perficitur re ipsa, seu per traditionem, ut commodatum, pignus, donatio, & mutuum; & in eum, qui perficitur solo consensu utriusque contrahentis, ut locatio, venditio, matrimonium &c.; nam statim atque emptor, & venditor, v. g. de pretio, & merce convenerunt, ratus est contractus, & utrimque oritur obligatio, & actio civilis.

5. In contractum purum, cui non adjicitur conditio, aut aliquod accidens; & non purum, cui adjicitur accidens.

6. In contractum nominatum, ut sunt venditio, mutuum &c.; & in contractum innominatum, qui proprio, & specifico nomine caret, sed tantum dicitur nomine generico contractus, vel permutatio.

Q. *Quotuplicis generis sunt contractus innominati?*

R. Quadruplicis: nempe, do, ut des, do, ut facias; facio, ut des, v. g. facio operas, ut des mercedem; denique facio, ut facias, v. g. famulatum tibi præsto, ut facias: porro de contractibus non puris, & innominatis plura dicenda occurrunt.

Q. An

CAPUT V.

De Contractibus non puris.

Q. 1. *Quotuplex est contractus non purus?*
R. Quintuplex.

Primus dicitur ad conditionem, cum adjicitur aliqua conditio, ut si quis dicat, do tibi centum nummos, si ad lauream doctoratus fueris admissus.

Secundus ad modum, cum additur modus, sub quo contractus obliget, ut si dicat quis properanti ad doctoratum, do tibi centum nummos, ut expensas ad doctoratum capessendum necessarias sustinere possis.

Advertes, modum aliquando exprimi per verba conditionalia, quæ videntur conditionem importare, sed reipsa non important; ut si quis legaverit centum nummos ea conditione, ut post mortem ejus certus Missarum numerus celebretur; hoc legatum, etiamsi exprimatur per verba conditionalia, explicari tamen potest tamquam modale, adeo ut intelligatur legasse centum nummos, ut certus Missarum numerus celebretur: verum, quando dubitatur de intentione contrahentis, nec judicari potest certo, an verba ejus importent conditionem, aut modum, interpretandum est importare conditionem ex lege *A Testatore ff. De conditionibus, & demonstrationibus.*

Tertius dicitur ad causam, quando scilicet fit contractus propter aliquam causam, ut si detur pecunia alicui, quia est pauper, vel cognatus.

Quartus dicitur ad diem, cum dies præfigitur, nempe promitto tibi centum nummos solvendos in festo S. Joannis.

Quintus est ad demonstrationem, cum apponitur aliquod signum ad rem, vel personam ostendendam; v. g. donat quis centum nummos, quos dicit reconditos in tali arca, vel quos ipsi debet Cajus.

Porro circa hujusmodi contractus occurrunt in praxi nonnullæ difficultates hic explicandæ.

CAPUT VI.

De Contractu ad conditionem.

Q. 1. *Contractus sub conditione parit ne obligationem?*

R. Non parit ante conditionis impletionem, si conditio illa sit honesta, possibilis, de futuro contingenti, & in ipsomet contractu adjecta: ratio est, quia suspendit consensum; qui enim contrahit sub conditione, non intendit se obligare, nisi posita conditione.

Dixi 1. *si conditio illa sit honesta*, quia contractus factus sub conditione turpi non inducit obligationem; nullus enim obligari potest ad id, a quo tenetur abstinere.

Dixi 2. *possibilis*, quia conditio impossibilis irritam reddit dispositionem.

Excipitur tamen contractus matrimonii cap: finali *De conditionibus appositis*, ubi habetur: Conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debent propter favorem ejus pro non adjectis haberi, ac proinde non irritant matrimonium: quod tamen intelligendum est solum pro foro externo, ubi cum non constet de intentione contrahentis matrimonium, præsumitur, eum non serio hujusmodi conditiones apposuisse: idem statuitur in favorem legati, & donationis causa mortis lege *Si quis* ff. *De conditionibus institutionum*.

Dixi 3. *de futuro*, quia si conditio sit de præterito, vel de præsenti, ut in hac hypotesi: Do tibi, si es meus consanguineus, vel si opus injunctum perfecisti, jam conditio est impleta, nec potest suspendere consensum: unde patet discrimen inter conditiones turpes de futuro, & inter conditiones turpes de præterito, quod conditiones turpes de præterito non tollant obligationem, & validitatem contractus, cum non inducant ad peccatum, sicut turpes de futuro; sed supponant peccatum jam factum, ut supra dictum est.

Dixi 4. *contingenti*; nam si conditio certo, & necessario futura est, non suspenditur consensus, quia hujusmodi conditio habetur tamquam præsens, & jam impleta.

Di-

Dixi 5. & in ipsomet contractu adjecta; nam si apponatur post contractum, non suspendit consensum, quia supponitur contractus jam validus: ista inde colliges.

1. Legatum factum alicui virgini sub conditione, si non nupserit, valet, etiamsi illa nubat, quia hujusmodi conditio censetur minus honesta, quatenus impedit libertatem matrimonii ex lege *Titio §. De conditionibus, & demonstrationibus*; jure antiquo id verum erat etiam respectu viduæ, sed jure novo, si nupserit vidua, legatum est irritum; quamvis enim secundæ nuptiæ sint licitæ, jus eis non favet sicut primis, & revera aliquando interest familiæ, si vidua non nubat.

2. Legatum sub hac conditione, si Legatarius uxorem ex tali familia non ducat, irritatur non impleta tali conditione, quia honesta est.

3. Si Legatum sit sub conditione, quod Legatarius nubat, & tamen Religionem ingressus est, valet legatum, quia conditio matrimonii non est honesta, quatenus prohibet majus bonum, scilicet ingressum religionis authentica *De sanctissimis Episcopis*.

4. Si conditio his verbis esset expressa: Lego ducentos, si nupserit, & centum, si religionem ingrediatur, censetur honesta; pluribus enim indigent conjugati, quam religiosi, similiter si quis legaverit ad puellas collocandas in matrimonium, legatum non est convertendum ad moniales dotandas, quia voluntas testatoris satis expressa observanda est.

Q. 2. *Conditio destructiva contractus facit ne irritum contractum?*

R. Si consensum non destituat, censetur pro non adjecta, & contractus manet, ut si quis in testamento promittat, se illud non revocaturum, quod est contra testamenti naturam, valet testamentum; si destruat consensum, ut si quis contrahat matrimonium, ea conditione, quod si Anna maritata vidua fiat, poterit illam ducere, priore relicta, nullum est matrimonium.

Q. 3. *Qui donavit sub conditione, potest ne resilire ante conditionis eventum?*

R. Minime, excepta donatione causa mortis, quia per contractum donans ligatur ad expectandum eventum conditionis §. *Ex conditionali* Instit. *De verborum obligationibus*; & hæc obligatio transit ad hæredes.

CA-

CAPUT VII.

De Contractu ad modum.

Q. 1. *SI modus non impleatur, contractus est ne irritus?*

R. Minime, nisi contrahens aliter expresserit, quia ex dictis modus est aliquid consequens contractum, supponitque donantem actu & de facto jam dedisse.

Dixi *nisi contrahens aliter expresserit*, quia si legans Ecclesiæ addidisset in legato, alioquin donatio nulla, modo non impleto, corruit legatum.

Ex his sequitur, hæredes legantis non posse sibi vindicare possessionem rei legatæ eo prætextu, quod servetur modus, v. gr. Missæ non celebrentur, sed solum jus ipsis competit ad cogendum Legatarium, ut Missas celebret, vel celebrari curet.

CAPUT VIII.

De Contractu ad causam.

Q. 1. *QUotuplex est causa?*

R. Duplex, finalis, & impulsiva: finalis est, quæ ita movet disponentem, ut sine ea non disposuisset; impulsiva vero, quæ ita impellit ad disponendum, ut ea non subsistente adhuc fuisset ista dispositio: v. gr. das eleemosynam petenti, quia pauper est, & nisi pauper esset, non dares: en causa finalis: das ei, qui revera pauper est, sed insuper dicit se tuum consanguineum, cum tamen non sit, si nihilominus dedisses ob paupertatem, quamvis non ita prompte, consanguinitas est solum causa impulsiva.

Q. 2. *Contractus est ne validus, non subsistente causa?*

R. Si causa sit finalis, nullus est contractus, quia nullus est consensus; si sit impulsiva, validus est, quia non tollit consensum.

Q. 3. *Si quis donet alicui, ut faveat in aliquo negotio, est ne valida illa donatio in hypotesi, quod donatarius non faveat?*

R. Est valida, quia non est conditionata, sed abso-

soluta, factaque est principaliter ad animum alliciendum, non vero ad obligandum.

Q. 4. *Quid si donans non fuisset daturus, si credidisset non alliciendum donatarium?*

Etiam valida esset donatio, quia subsistit causa finalis; dedit enim principaliter, ut posset allicere: nec conditio tacita contractum irritum facit, alias nullus fere validus esset contractus, cum vix aliquis reperiatur, qui, si praevideret omnia futura contingentia, consentire vellet: Episcopus v.g. nec ordinaret, nec beneficium conferret, si sciret, eum, quem promovet, partes pietatis derelicturum.

Advertes, in foro externo aliquando judicari, causam fuisse tantum impulsivam, ideoque validum esse contractum, quamvis revera fuerit finalis, ac proinde nullus sit revera contractus, quo fit, ut confessarius quandoque judicet aliter, quam judex.

CAPUT IX.

De Contractu ad diem.

Q. 1. *Quotuplex est contractus ad diem?*

R. duplex: alius ad diem certum, statimque producit obligationem; sed ei satisfacere non tenetur debitor ante diem praefixum, puta S. Martini: alius ad diem incertum, puta quando ex India apparuerint naves, & ita resolvitur in conditionem, quae suspendit consensum, & obligationem.

Advertes tamen, si dies incertus adjectus fuerit promissioni in gratiam solius promissarii, vel Legatarii, ut si famulo propter obsequia promittas centum aureos ei dandos, cum matrimonium contraxerit, ne forte ante acceptos male consummat, neque consensus, neque obligatio suspenditur.

CAPUT X.

De Contractu ad demonstrationem.

Q. 1. *Si sit error in demonstratione, contractus estne validus?*

R. Si sit error in substantia, nullus est consensus,

ne-

neque contractus; secus si sit solum in accidentibus: utraque pars constat ex dictis, ubi de errore occurrente in contractibus: hinc si quis legat centum aureos, quos vel Petrus ipsi debet, vel habet repositos in tali arca, in hypothesi quod Petrus nihil debeat, vel nulla sit pecunia in tali arca, legatum est nullum, cum error ille sit in substantia: sed si Petrus debeat tantum viginti, aut pars summa sit in arca demonstrata, tenet legatum, quia error est solummodo in accidente.

Q.2. *Sed si Petrus debeat ducentos aureos, aut totidem reperiantur in arca, omnes erunt ne Legatarii?*

R. Si demonstratio apposita est taxate, debetur solum numerus, vel mensura demonstrata; tunc enim constat, mentem testatoris fuisse, ut non plura donarentur; si vero sit apposita demonstrative tantum, debetur id totum, quod est demonstratum: v.g. ducenti aurei, immo & trecenti, si debeat Petrus, aut si reperiantur in arca, quia error in illa demonstratione est solum accidentalis.

Q. 3. *Quandonam sit demonstratio taxate, vel demonstrative tantum?*

R. Fit taxate, quando apponitur ad restringendum id, quod datur, ut si testator dicat: *Lego centum aureos ex tali arca, vel ex iis, quæ debet mihi Petrus:* fit vero demonstrative solum, quando apponitur, ut denotet rem, quam legans vult dare, ut si dicat: *Do pecuniam, quæ est centum aureorum in tali arca, vel quam mihi debet Petrus.*

Hæc autem regula traditur ad agnoscendum, an taxate, an demonstrative tantum apponatur demonstratio: quando incipit dispositio a numero, vel mensura, qualis est ista: *Do centum aureos in tali sacculo existentes*, vel *quinquaginta jugera talis predii*, demonstratio censetur apposita taxate; nec plus, quam centum aurei, vel quinquaginta jugera debentur, etiamsi amplius contineat sacculus, vel prædium: quando vero dispositio incipit a re ipsa, quæ datur, deinde apponitur numerus, vel mensura; v. gr. datur debitum Petri, quod est centum aureorum, vel prædium, quod constat centum jugeribus, tunc demonstratio apponitur demonstrative tantum, dandumque est

est Legatario quidquid debet Petrus, etiamsi debeat plusquam centum aureos; quidquid continet prædium, etiamsi contineat plusquam centum jugera.

Ex his sequitur: si avus legaverat centum libellas annui census ex tali vinea accipiendas, ut totidem Missæ singulis annis celebrarentur, quas libellas hæres immediatus per triginta annos mala fide non solvit, nepotem, qui hæreditate illam vineam acquisivit cum pluribus aliis bonis, quæ olim fuerant avi, teneri solvere censum illum triginta annorum; etiamsi summa illa multum excedat valorem vineæ, quia demonstratio ab avo est opposita taxate, constatque ex ejus verbis, eum voluisse absolute, ut centum solverentur singulis annis, vineamque fuisse demonstratam, tamquam hypothecam specialem, quæ non derogat generali.

CAPUT XI.

De Contractibus innominatis.

CUM speciem quamdam contractus innominati tineant, qui officia publica, aut beneficia accipiunt, quia populi, & fundatores donant, ut officiales, vel beneficiarii nonnulla præstent, hic de beneficiariis breviter tractandum est.

Q. *Beneficiarius debet ne ex justitia implere officia sui beneficii, ita ut, nisi impleverit, teneatur ad restitutionem?*

R. Debet, probaturque 1. ex cap. *Quia per ambitiosam De Rescriptis* in Sexto, ubi dicitur, quod *propter officium beneficium ecclesiasticum datur*: unde colligit Glossa, privatum officio intelligi privatum & beneficio, cum sit ejus sequela: 2. populi tradunt decimas, oblationes, & alia stipendia non pure, sed sub modo, ut certum officium præstetur: constat autem ex dictis, modum appositum in contractu, etsi contractum irritum non reddat, quando non impletur, tamen restitutioni obnoxium reddere, qui eum implet.

Confirmatur ex censura Alexandri VII., qui anno 1665. hanc damnavit propositionem: *Non est contra ju-*

tea justitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre.

Confirmatur 2. ex sententia satis communi Theologorum, qui docent beneficiarium propter omissionem horarum Canonicarum non teneri restituere omnes fructus beneficii, si habeat alia onera præter recitationem Breviarii, quibus satisfecerit: ergo a contrario beneficiarius, qui horas Canonicas solvit, sed prætermittit alia officia, ad quæ similiter tenetur, amittit partem fructuum his functionibus respondentem, quod debent notare qui curam animarum susceperunt.

§. I. De Horis Canonicis.

Q. 1. *Tenentur ne beneficiarii ad horas Canonicas ita ut, nisi persolverint, non faciant suos beneficii fructus?*

R. Tenentur; probaturque ex Concil. Lateran. V. sess. 9.: *Statuimus, & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officii, & temporis; sed eos tamquam injuste perceptos in fabricas Ecclesiarum hujusmodi beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur*: hoc decretum confirmavit, & explicuit S. Pius V. anno 1571. in Bulla 135., quæ incipit *Ex proximo*: *Statuimus, ut qui horas omnes Canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserint, omnes beneficii, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero matutinum, tantum dimidiam; qui ceteras omnes horas, aliam dimidiam; qui harum singulas sextam partem fructuum ejusdem diei amittat, tametsi aliquis choro addictus non recitans omnibus horis Canonicis cum aliis præsens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas sola præsentia juxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel alias sibi lucrifecisse prætendat etiam præter fructuum, & distributionum omissionem: item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, grave peccatum intelligat admisisse,*

& qui-

& quicumque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas ut clericus percipit ad dicendum officium parvum B. Mariæ, decernimus obligatum, & pensionem fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.

Probatur 2. ex usu universalis Ecclesiæ conformicitatis decretis.

Q. 2. *Obligatio illa est ne juris naturalis, aut ecclesiastici?*

R. 1. Quando beneficia fundata sunt præcise propter pensum horarum, ut Canonicatus posterioribus sæculis creati, beneficiarius jure naturali tenetur ad horas canonicas, quia inter ipsum, & fundatorem intercedit pactum saltem virtuale recitandi officii divini: porro juris naturalis est pacta adimplere.

R. 2. Quilibet beneficiarius etiam tenetur jure naturali ad horas canonicas, si beneficium ejus fuit erectum, postquam onus recitandi impositum fuit omnibus beneficiariis, quia fundatores cum tali onere beneficia fundarunt.

R. 3. Si beneficia fuerint erecta priusquam Ecclesia eis annecteret onus recitandi divini officii, præceptum illud est solum juris ecclesiastici, quia ex mera Ecclesiæ voluntate pendet.

Q. 3. *Quo tempore cœpit illud præceptum?*

R. Non constat: aliqui referunt ad sæculum VI., citantque caput *Si quis Presbyter* dist. 92., quod tribuitur Martino Braccarensi Episcopo, qui floruit circa annum 572.; verum videtur caput illud intelligendum esse solum de officio divino non privatim, sed publice in choro persolvendo: eodem sensu accipiendum est caput *Dolentes* extra *De celebratione Missarum*, sub Innocentio III. in Concil. Lateranens. VI. anno 1215.: quare vel dicendum ex sola Ecclesiæ consuetudine illud præceptum inolevisse, vel ideo in antiquis Canonibus sermonem esse tantum de iis, qui choro deputati sunt, quia antiquitus ordinationes vagæ sub titulo patrimonii erant prohibitæ, ut patet ex Concilio Chalcedonensi habito anno 450.

Q. 4. *Beneficiarius, qui horas canonicas non persolvit, privatur ne omnibus beneficii fructibus illis diebus respondentibus, quibus non recitavit, etiamsi aliis officiis satisfecerit, ad quæ tenetur ratione beneficii?*

Resp.

R. Privatur juxta Concilium Lateranense V., & Decretum S. Pii V. in responsione ad primam quæstionem mox laudata: *Post Lateranense Concilium*, inquit Azorius lib. 19. Inst. moral. cap.14., *& Pii V. constitutionem super ea re non licet amplius dubitare*: & Bellarm. lib.1. de bonis operibus in particulari c.19. *Quidquid olim Doctores aliqui senserint, respondemus, hoc tempore dubitari non posse, quin fructibus beneficiorum carere, & si eos perceperint, restituere debeant: extat enim de hac re perspicuum Decretum in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9. §. Statuimus, & in Constitutione Pii V. Pontificis*: & sed difficultas est, an Constitutio Pii V. cum tanto rigore sit recepta: certe constat in Italia eam esse receptam, tum ex Decreto Alexandri VII. anno 1665. damnantis eam propositionem, qua dicitur restitutio a Pio V. imposita beneficiariis non recitantibus non deberi in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, tum ex Concilio Mediolanensi I. part. 2. tit. 21. & Concilio Mediolanensi III. tit. I.

Multa etiam suadent, eandem constitutionem ab Episcopis Gallicanis fuisse receptam: namque 1. quicumque pensionibus ecclesiasticis gaudent, tenentur in Gallia, sicut in aliis regionibus, persolvere officium de B.Maria, atqui illud onus ipsis incumbit ex constitutione Pii V. ergo isthæc constitutio apud Gallos recepta est saltem quoad forum conscientiæ: 2. in pluribus Galliæ Synodis, ut in Burdigalensi anno 1583. tit. 3. in Turonensi eodem anno tit.15. in Tolosana anno 1590. prima parte cap. 4. in Narbonensi anno 1609. c. 41. idem decernitur, quod in constitutione Pii V. quam Turonensis expresse appellat: 3. Clerus Gallicanus anno 1700. tit. 22. propositionem ab Alexandro VII. damnatam sua censura perstrinxit.

Q. 5. *Tenetur ne recitare, qui tenue admodum habet beneficium?*

R. Communiter affirmant Theologi, & ratio est, quia Concilia Lateranense IV. cit. c. *Dolentes*, Basileense sess. 21. can. 5. & ex illo pragmatica sanctio pro Gallia tit. 12. Lateranense V. laudato §. *Statuimus* indistincte omnibus beneficiariis horas canonicas persolvendi obligationem imponunt; ejusmodi legem

tam

tam universim, tam aperte, tot canonibus declaratam ad omnes omnino beneficiarios sine ullo discrimine tenuit, aut pinguis beneficii usque ad Concilii Tridentini tempora extenderunt pene omnes Canonistæ, & Theologi, ut S. Thom. quodl. 6. art. 8. Joannes de Friburgo in Schola S. Thomæ sub finem 12. sæculi celeberrimus in sua summa Confessariorum lib. 1. tit. de officio clericorum qu. 18. Glossa in cap. *Clericus* dist. 91. *Sicut vir*, inquit, *tenetur ministrare necessaria uxori; ita clericus, qui non percipit necessaria ad Ecclesia, tenetur officiare Ecclesiam, licet pauper sit, & dicere cum Apostolo: Scio & abundare, & esurire:* S. Antoninus 3. part. tit. 13. c. 4. §. 1. Panormitanus, qui Concilio Basileensi interfuit, in cap. *Presbyter De celebratione Missarum*, Angelus de Clavasio, Sylvester, qui floruit tempore Concilii Lateranensis V. unde mirum videtur Comitolo inter Societatis Jesu Theologos insigni responsionum moralium q. 68. quoquomodo venerit in mentem Dominici Soto, qui in Concilio Tridentino claruit, ab omnium Canonistarum, & Theologorum sententia sine ullius canonis auctoritate ex quadam verisimili conjectura dissentire.

Verum cum Soti pietate, & eruditione plures permoti ab onere persolvendi divini officii liberarent beneficiarium, cujus fructus octo dumtaxat aureis æstimari possent, S. Pius V. laudata constitutione *Ex proximo* antiquam disciplinam vindicandam duxit, omnesque beneficiarios, nulla ratione habita tenuitatis beneficii, precibus canonicis subjecit, ac plerique deinceps Theologi, & Canonistæ, ut Navarrus in Enchir'd. de oratione cap. 7. & in Manuali cap. 25. num. 102. Covarruvias lib. 3. variarum resolutionum cap. 23. Azorius part. 1. Institut. Mor. lib. 10. c. 4. Comitolus loco cit. Fagnanus in cap. *Conquirente de clericis non residentibus*, Thomassinus de vetere, & nova disciplina parte 1. lib. 2. c. 85. & alii communem, & antiquam sententiam, in sacris Ecclesiæ canonibus, & decretis fulcitam amplexi, intellexerunt, æquum non videri, quod beneficiarii gratis, & sine ullo officio gaudeant privilegio clericali, & immunitate a communibus Reipublicæ oneribus, tacitumque di-

divini officii persolvendi pactum iniisse clericos, quando vel tenuissima beneficia acceptarunt.

Ceterum hæc intelligi velim, salva legitime præscripta in contrarium consuetudine, si qua talis alicubi introducta reperiatur; in dubio autem consulendos crediderim locorum Episcopos ecclesiasticæ disciplinæ, maxime in quæstionibus arduis, de quibus docti inter se non consentiunt, legitimos interpretes, ac vindices.

Q. 6. *Qui nullos percipit fructus ex suo beneficio, tenetur ne ad horas canonicas?*

R. 1. Si per ipsum stet, quominus percipiat, quia vel non residet, vel nondum est sacris initiatus, tenetur recitare: ratio est, quia Ecclesia non debet privari suo servitio propter voluntatem, vel culpam ministri, qui si nullum ex beneficio percipiat fructum, sibi imputare debet.

R. 2. Si absque culpa sua nullos omnino reditus percipiat, neque postea percepturus sit, ut si fundi, ex quibus ecclesiastici redi ut proveniunt, ab hostibus occupati teneantur, non obligatur ad officium divinum: ratio est, quia beneficiarii neque ex sua, neque ex intentione fundatoris se obligant ad ullum officium, nisi persolvantur eis aliqua stipendia, quia in omni pacto, si unus partes suas non impleat, alter non tenetur quidquam implere.

Dixi 1. *nullus omnino reditus*; nam si partem fructuum, vel saltem distributiones lucretur, a recitando officio non excusabitur.

Dixi 2. *neque postea percepturus sit*, quia in hac hypothesi nulla est sufficiens ratio, propter quam excusatur.

Q. 7. *Solus titulus beneficii obligat ne ad recitandum, etiam non adepta possessione.*

R. Multi asserunt solum titulum sufficere post ejus acceptationem, tum quia qui acceptavit habet jus in re: tum quia, nisi recitaret, Ecclesia careret debito servitio: communior tamen sententia est, quam usus comprobat, nullam esse recitandi obligationem ante initam possessionem, dummodo non stet per beneficiarium, quominus possessionem adeat: ratio est, quia ante adeptam possessionem non censetur aliquis perfecte beneficium consecutus, multaque impedimenta possunt occurrere, quominus provisus possessionem acquirat.

Dixi,

Dixi, *dummodo non fiet per beneficiarium*, quia si vel fraudulenter moras prætendat, aut negligenter se gerat, non debet fraus, vel negligentia illi prodesse, neque Ecclesia privanda est officio debito propter culpam beneficiarii.

Ad primum rationem sententiæ oppositæ respondeo, beneficiarium ratione tituli habere quoddam jus directum in re non vero jus indirectum, seu utile, siquidem non obstante titulo resignans percipit fructus, quandiu a possessione non est amotus.

Ad secundum respondeo, vacare, si nullus actu possideat: non mirum autem, si beneficium vacans privatur officio.

Urgeri potest, quod sæpe fructus reserventur proviso, etiamsi nondum inierit possessionem: ergo provisus tenetur officium persolvere ante possessionem adeptam.

Propter hanc rationem Navarrus contendit hujusmodi provisum teneri recitare ante possessionem adeptam, sed aliis parum urgens videtur, quia fructus beneficii vacantis, ad quod nullus adhuc institutus est, reservantur futuro beneficiario; nullus autem dixerit, eum, qui postea institutus est, teneri ad aliquod officium persolvendum pro tempore præcedente ipsius institutionem.

Q. 8. *Attentio est ne necessaria, ut beneficiarius satisfaciat præcepto recitandi horas canonicas, adeout si recitaverit sine attentione non faciat fructus suos.*

R. Est necessaria: probaturque 1. ex cit. cap. *Dolentes*; ubi habetur: *Districte præcipimus in virtute obedientiæ, ut divinum officium diurnum pariter, & nocturnum, quantum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter, & devote; studiose*, inquit Glossa, *quantum ad officium oris, & devote quantum ad officium cordis.*

Probatur 2. Ex dictis beneficiarius tenetur officium divinum persolvere: atqui sine attentione nullum reddit officium, nullam orationem fundit; oratio enim essentialiter est elevatio mentis ad Deum.

Confirmatur auctoritate Cleri Gallicani, qui anno 1700. doctrinam contrariam damnavit *tamquam absonam, verbo Dei contrariam, hypocrisim inducentem, a Prophetis, & Christo damnatam his verbis: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.*

Dices, Ecclesia non præcipit actus internos: atqui attentio est actus interior: ergo.

Respondeo 1. posse aliquem se obligare ex pacto ad actus internos, v. g. accipere eleemosynam cum pacto orandi pro eo, qui illam largitus est; cum enim quilibet sit dominus actuum suorum maxime internorum, potest de iis disponere: porro beneficiarius quoddam pactum iniit saltem virtuale orationes fundendi, quando acceptavit beneficium: ergo objectio non spectat beneficiarios, sed solos clericos in sacris constitutos, quia quamdiu carent beneficio ex mero præcepto ecclesiastico tenentur horas canonicas persolvere.

R. 2. Distinguendo maj. Ecclesia non potest præcipere actus internos directe, transeat: indirecte, quando scilicet ita conjuncti sunt actui externo, ut sine iis elici non possunt, nego maj. sicut enim pater præcipiens filio aliquod opus externum indirecte præcipit voluntatem illius faciendi, quæ voluntas est actus mere interior, quia opus illud non potest perfici sine voluntate: similiter Ecclesia præcipiendo orationem vocalem præcipit attentionem, sine qua nulla est oratio vocalis.

Q. 9. *Quo in loco officium divinum est recitandum?*

R. Beneficiarii choro addicti, qui legitimo impedimento cessante absunt a choro, dum horæ canonicæ cantantur, peccant graviter, nisi levitas materiæ excuset, & ad restitutionem tenentur.

Probatur 1. ex Bulla Bonifacii VIII. quam Concil. Trid. sess. 24. c. 12. renovavit, refertur que c. unico *De clericis non residentibus* in 6. his verbis: „ Consuetudinem, quæ in quibusdam partibus inolevit, „ qua Canonici, & beneficiarii, seu Clerici Cathedralium, & aliarum collegiatarum Ecclesiarum etiam distributiones quotidianas qualitercumque in „ Civitatibus, seu in aliis locis (in quibus ipsæ consistunt Ecclesiæ) sint præsentes, licet divinis officiis non intersint, penitus improbantes, statuimus, „ ut distributiones quotidianæ, in quibuscumque rebus consistant, canonicis, ac aliis beneficiariis, & „ clericis ipsarum Ecclesiarum, qui iisdem officiis in „ ipsis Ecclesiis adfuerunt, tribuantur. Qui vero aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit, ex- „ ce-

„ ceptis iis, quos infirmitas, seu justa, & rationabilis
„ corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas
„ excusaret, rerum sic acceptarum dominium non acqui-
„ rat, nec faciat eas suas; immo ad omnium restitutio-
„ nem, qui contra hanc nostram constitutionem recepe-
„ rit, teneatur: de distributionibus etiam pro defunctorum
„ anniversariis largiendis idem decernimus observandum.

Probatur 2. ex c. sæpius cit.: *Si quis presbyter, aut diaconus, vel quilibet clericus Ecclesiæ deputatus in quolibet loco fuerit, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi officium matutinis, vel vespertinis horis ad Ecclesiam non convenerit, deponantur a Clero.*

Probatur 3. ratione jam allata. Qui ex officio aliquas actiones exercere tenetur, & propter eas stipendia accipit, ex justitia naturali debet eas exercere & nisi fecerit, tenetur ad restitutionem; atqui tales sunt ii beneficiati, de quibus hic loquimur: ergo.

Dixi, *nisi levitas materiæ excuset*; nam si absentia a choro aliqua parte horæ non sit tanta, ut sit digna privatione distributionis correspondentis illi horæ, certum est, non sufficere ad peccatum grave: v. g. solet esse statuto, vel consuetudine receptum, ut qui chorum ingreditur circa finem primi Ps. non mulctetur, sicque ordinat Concil. Basileense sess. 21. art. 1., & pragmatica sanctio pro Galliis sub Carolo VII.; non est autem verisimile, hujusmodi negligentiam liberam fore a mulcta, si esset peccatum mortale: est tamen veniale peccatum, quia qui sine legitima causa tarde accedit ad chorum, partem officii non implet; addit Suarez l. 4. *de horis canonicis* c. 13. n. 3.: „Quod
„ si quis haberet formale aut virtuale, propositum
„ semper omittendi in singulis horis partes illas, quas
„ sine mulcta omittere potest, non videtur securus in
„ conscientia, tum quia illud omissum simul sum-
„ ptum grave est, & cum servitium choro debitum sit
„ quasi quoddam totum, magna & gravis pars ab illo sub-
„ trahitur prædicto modo; tum quia etiam ille affectus
„ ostendit quendam servilem animum inserviendi choro
„ solum timore pœnæ, & affectu lucri; quandoquidem
„ quoties sine jactura lucri omitti potest, ex delibe-
„ rato animo omittitur: oportet ergo bona fide pro-
„ cedere animo integre serviendi; & tunc licet sæpe

„ & sæpius illæ particulæ horarum omittantur, solum „ erunt multiplicata venialia: hactenus Suarez.

Sed quanta debet esse absentia ad peccatum mortale, non audet asserere idem Suarez, absentiam a toto officio divino posse esse absque peccato mortali, quando nulla subest rationalis causa, quod intelligendum est de absentia ultra duos, aut tres menses, quos Concilium concedit canonicis: sed certum mihi videtur die una, aut altera abesse a choro non esse materiam peccati mortalis, quia levis admodum videbitur ei, qui comparaverit diem unam aut alteram cum trecentis aliis circiter diebus, quibus assiduus est in choro.

Monet Layman, posse facilius peccatum mortale contingere, si ex absentia damnum grave Ecclesia patiatur, puta quia male officium perficitur.

Ex his sequitur, 1. peccare eos, qui sine aliqua ex caussis in jure recensitis solent abesse a choro, dum minores horæ cantantur, quia illæ horæ pertinent ad integritatem officii, nec canones distinguunt inter majores, & minores horas, sed indistincte compellunt ad officium diurnum, & nocturnum: immo cap. *Presbytero* lib. 3. Decretalium tit. 3. *De celebratione Missarum* meminit Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, quas Presbyter ruralis juxta possibilitatem suam debet in Ecclesia castrense, licet privatim recitaverit: & S. Pius V. satis expresse notavit decantandas in choro, ita ut Canonicus, qui omnes, vel aliquam ex his minoribus horis non decantaverit, privetur parte distributionum.

Confirmatur ex Concilio Basileensi loco citato, ubi habetur: „ Juxta mensuram laboris plus minusve quisque capiat emolumenti, tollaturque abusus, quo „ præsens una hora dumtaxat totius diei distributiones usurpat: „ eadem repetit pragmatica sanctio pro Galliis: unde patet, Capitulum non posse statuere, ut quis lucretur totius diei distributiones, si ex septem horis tribus tantum adsit; ita censuerunt nonnulli inter Theologos Parisienses celeberrimi, improbantes statutum illud Ecclesiæ cathedralis N., quo declarabantur Canonici immunes a minoribus horis. Sequitur 2., manifestum abusum esse eorum Capitulorum, ubi totaliter eximuntur ab officio divino ii, quos Jubilatos vocant, etiamsi sint vegeto corpore, pos-

possintque cum aliis divina persolvere officia; & ratio est, quia nullum Capitulum suis statutis potest derogare juri naturali, & communi.

Sequitur 3., officiales, & eos omnes Canonicos, quibus vel ratione beneficii, quales sunt Archidiaconatus, Præbenda theologalis, Pœnitentiaria, vel prætextu comitatus, quem præbent Episcopo, conceditur abesse a choro, peccare, nec facere fructus suos, si absint, nec sint legitime impediti: ita Concilium Basileense loco citato, & pragmatica sanctio: hæc sunt verba Concilii: „ Tollens prorsus abusum illum, quo „ Præpositi, vel Diaconi, & alii Officiales ex hoc „ solum, quod Officiales sint, licet actualiter pro utilitate Ecclesiæ non absint, quotidianas distributiones percipiunt. „

Sequitur 4., eos errare, qui putant, præceptum, quo cautum est, ut Canonici intersint choro, esse solummodo pœnale; adeout si sine legitima causa non interfuerint, incurrant tantum pœnam privationis fructum; nam peccant insuper, quatenus omittunt actionem debitam.

Sequitur 5., mutilationem versuum, aut verborum non esse sine peccato: nam qui debet totam aliquam quantitatem, non satisfacit dando partem: & quamcumque subtrahat invito domino, peccat; sed Canonicus tenetur etiam in choro reddere integrum officium: ergo quæcumque mutilatio talis officii peccaminosa est, si sit voluntaria.

Addit Navarrus, in ea timendam esse culpam gravem: *Interdum*, inquit cap. 10. Oratione, *qui cantant, aut recitant, omittunt tantam partem versuum Psalmorum vel deglutiendo, vel corrumpendo vel syncopando verba, syllabas, vel litteras, ut ex ita omissis fieret pars notabilis horæ*, & certe in citato capite *Dolentes* satis innuitur mortalem esse hujusmodi culpam; postquam enim Concilium reprehendit clericos, qui transcurrunt continuata syncopa matutinum, subdit: *Hæc, & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus*.

Notat Suarez, graviorem esse culpam, cum fit a toto choro, quam cum fit ab uno, aut altero tantum, nimirum propter scandalum, quod inde oritur; &

hujus culpæ præsertim reus est, qui præest choro, vel cantum dirigit: deinde qui cooperantur, vel non obsistunt, quantum possunt.

Dices 1. Si Canonicus non intersit Capitulis, non peccat: ergo neque peccat, si choro non intersit, cum canonicatus non minus requirat assistentiam in Capitulo, quam præsentiam in choro.

Respondeo 1. Nego conseq., quia districtior est obligatio assistendi choro, quam Capitulis, cum in his ut plurimum de rebus agatur temporalibus, in illo vero de spiritualibus: quare qui Capitulum tempore divinorum officiorum vocatur, non tenetur accedere ordinarie loquendo, quia præcipuum Canonici officium est choro interesse.

Resp. 2., etiam illum, qui frequenter abest a Capitulo sine legitima causa peccare graviter, quia tenetur consulere Ecclesiæ, ne grave damnum patiatur.

Dices 2. Plures Canonici anniversaria fundarunt ea intentione, ut celebrarentur juxta morem suarum Ecclesiarum, quem ipsimet, dum viverent, secuti sunt: atqui in quibusdam Ecclesiis anniversaria celebrantur juxta morem ibi receptum a substitutis, & cantoribus conductitiis: satisque est pro Canonicis ad lucrandas distributiones, si præsentiam ad momentum exhibeant, stallumque in choro transeuntes tangant: ergo illa anniversaria saltem debent excipi a regula canonica: en aries, & palmare quorumdam argumentum contra præsentiam divinis officiis debitam.

Respondeo 1., interrogandos esse eos, qui hæc objiciunt, & qui forsitan tali abusu detinentur, utrum posito quod anniversaria fundarent, ita vellent celebrari? cur ergo non ex seipsis de aliis judicant? fuerunt itaque fundatores illi secundum quid involuntarii, idest noluissent, si fieri potuisset, ut anniversaria a se fundata eo modo celebrarentur, quo expediret propriæ saluti: & hoc illustrari potest exemplo illius, qui postquam sæpius dedit pecuniam suam ad usuram, tandem aliquando coactus est mutuo accipere cum pacto usuras solvendi; certum est enim, quod injuriam patiatur, se solvendo, nec ex prima praxi censeri debeat omnino voluntarius.

Respondeo 2., quidquid sit de intentione fundatorum,

rum, certum est, hujusmodi anniversaria fuisse acceptata non in destructionem, sed in ædificationem Ecclesiæ; in salutem, non in gravamen animarum: porro modus ille celebrandi anniversaria, ex quo desumitur objectio, est contra bonos mores, vergit in Dei contemptum & scandalum fidelium, quibus, ut verbis Concilii Trevirensis utar, videntur cantores potius insanire, quam laudare Deum: & si quis in testamento suo ordinasset, ut post mortem suam ita anniversaria tumultuose pro se celebrarentur, graviter peccasset, nec rediret annua dies luctuosi illius cantus, nisi ut in memoriam revocaretur ejus iniquitas, & ita Deus contra ipsum provocaretur.

Dices 3. Qui Canonicatum, aut Præbendam acceptat, tenetur solummodo ad ea officia, quæ erant in usu tempore acceptionis: atqui usus communis quarumdam Ecclesiarum sive cathedralium, sive collegiatarum erat, ut Canonici nullis horis minoribus adessent; majoribus vero solummodo quantum necesse esset ad lucrandas distributiones, idest per aliquam partem, qua expleta recedebant, reliquum officii dimittentes vicariis, & mercenariis conductis: ergo ad plura non tenentur, idque explicant exemplo eorum, qui profitentur in monasteriis; illi quippe non tenentur alia observare, quam quæ erant in usu, dum professi sunt.

R. 1. Hoc argumento concluderetur, nullum remedium adhiberi posse innumeris corruptelis, quæ aliquando respublicas subvertunt; nec licitum esse corrigere judices v. g., magistratus, causidicos, mercatores &c., ut a multis rapinis abstineant, quæ erant communiter in usu, dum officia susceperunt, vel artes didicerunt, & sine quibus vel tanti non emissent officia, vel tales artes non fuissent professi: quod quam absurdum, nemo non videt.

R. 2. Distinguendo majorem: si consuetudo non sit contra jus naturale, aut divinum, nec repugnet bono communi, officio, & statui personæ, concedo; secus, nego maj.: sic v. g. cum carnibus vesci non sit contra votum multorum regularium, nec repugnet bono regimini congregationis, vel ordinis regularis, potest religiosus professus tuta conscientia iis vesci, si con-

suetudo his utendi sit universaliter recepta in ordine, vel congregatione, in qua degit, & ita solebant omnes vesci, quando professus est, quamvis forte initio nascentis ordinis constitutio prohibens usum carnium vigeret: at vero corruptela dicenda est consuetudo contraria votis, puta paupertatis, vel obedientiæ; ut si mos in congregatione esset universaliter receptus privatim aliquid possidendi, superiori non obediendi, nisi dum luberet: nec refert, quod dicas privatus religiosus. se vota non fuisse emissurum, si præmonitus fuisset hunc vivendi morem non esse licitum; nam quandiu religiosus manet, debet religiosam vitam ducere: similiter beneficiarius tenetur vel beneficio cedere, vel onera ejusdem beneficii sustinere.

Instabis. Ille censetur officio suo satisfacere, qui per alium implet, cum non intersit fundatorum, aut Ecclesiæ, an per hunc aut per alium impleatur: quod confirmari potest exemplo beneficiariorum illorum, quorum beneficia dicuntur simplicia qui communiter non per se, sed per alios officium reddunt absque ullius detrimento: unde plura hujusmodi beneficia solent uni concedi, quod signum est, illum non teneri per se ipsum satisfacere, cum non possit simul in pluribus locis residere.

Distinguo propositionem: ille censetur officio satisfacere qui per alium implet, quando non potest per se, aut major apparet Ecclesiæ utilitas, ut per alium impleat, concedo; quando potest per se implere nec majus Ecclesiæ bonum postulat, ut alius substituatur, nego absolute; neque enim unquam bonus Pastor habetur qui nihil exequitur eorum, quæ a bono Pastore adimplenda sunt, nec bonus miles, qui numquam militat: nec satisfacit si quis dicat per vicarium aliquando perfectiori modo officium solvi, quam per ipsum beneficiarium; nam magnum scandalum in Ecclesia orietur si absque urgenti necessitate qui aliis exemplo prælucere debent, quales sunt clerici non præstarent ea quæ sunt proprii officii.

Confirmatur 1. ex politicis. Rex, aut respublica non patietur, ut præfectus urbis alicujus alio divagetur, substitutis aliis qui invigilent: 2. Alexander VII. hanc damnavit propositionem tanquam scandalosam

losam 1665. post ann. decretum Urbani VIII. *Potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta:* eandem propositionem facultas Parisiensis declaravit eodem anno falsam, faventem turpi lucro, avaritiæ, & injustitiæ: & ratio est, quia hujusmodi Sacerdos absque justo titulo retinet partem stipendii, cum nullam partem solvat officii: porro eadem est ratio de beneficiario, qui retinet partem fructuum beneficii, cum totum onus in alium refundat.

Ad confirmationem respondeo, esse communem sententiam jurisperitorum, quibus subscribunt Azor., Layman, & alii plures, omnes beneficium etiam simplex ex natura sua exigere residentiam, cum sine ea non possit impleri officium, propter quod datur beneficium: praxis tamen est contraria, nec videtur improbari ab ullo ex pastoribus; & ratio, quæ possit illam excusare, afferri potest, quod communiter fundatores hujusmodi beneficiorum ad ea nominant juvenes, qui per se non possunt implere officia; quod signum evidens est, eos nunquam intendisse, ut beneficiarii illi per se ipsos officia solverent: alia ratio afferri potest, quod illa beneficia non soleant sufficientes habere reditus ad alendum beneficiarium, qui proinde se alio conferre cogitur, ut habeat unde vivat.

Quod autem additur, eundem clericum possidere aliquando plura beneficia simplicia, confirmat nostram sententiam: nam si quodlibet sufficiat ad honestam ejus sustentationem, contra jus naturale facit retinendo plura beneficia, ut docet S. Thomas, nisi forsitan propter evidentem Ecclesiæ utilitatem cum ipso sit dispensatum: id ipsum autem aperte tradunt Canones de præsentia canonici in choro, a qua dispensatur vel propter necessitatem, vel propter evidentem Ecclesiæ utilitatem.

Spectat autem ad Ecclesiæ utilitatem 1., quod habetur cap. *Super specula*, tit. *De Magistris*, docentes in theologica Facultate, dum in Scholis docuerunt, & studentes in ipsa integre per annos quinque, percipiant proventus præbendarum, & beneficiorum suorum, non obstante aliqua contraria consuetudine, vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea

Domini operantes; eadem habet Concilium Trid. sess. 4. cap. 1. de reform. his verbis: „ Docentes vero ipsam „ sacram Scripturam, dum publice in Scholis docuerint, „ & Scholares, qui in ipsis Scholis student, privilegiis „ omnibus de perceptione fructuum præbendarum, & „ beneficiorum suorum in absentia a jure communi „ concessis plene gaudeant, & fruantur.

Plurimi tamen merito limitant circa docentes Theologiam in Universitate, si rari sint hujusmodi Doctores, & vergat in Ecclesiæ commodum, ut hi potius, quam alii doceant.

Spectat 2. ad Ecclesiæ utilitatem, quod legitur c. *Ad audientiam* de Canonicis Episcopo ministrantibus tit. *De clericis non residentibus* " Ad audientiam nostram „ pervenit, quod cum in Meldensi Ecclesia quædam sit „ constitutio vallata juramento, & auctoritate Sedis Apo„ stolicæ firmata, ut canonici, qui non resident in eadem, „ suarum priventur fructibus præbendarum, illis exce„ ptis, quos infirmitas excusaret, sive in Apostolicæ Sedis „ servitio contingeret detineri, decernimus, ut duo ex „ canonicis Ecclesiæ commemoratæ in tuo servitio exi„ stentes fructus suarum præbendarum integre perci„ piant, cum absentes dici non debeant, sed præsentes, qui „ tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ servitio commoran„ tur; „ eadem habentur cap. *De cætero* eodem titulo.

Q. 10. *Qui choro addicti sunt, tenentur ne etiam cantare?*

R. 1. Certum est hujusmodi non satisfacere debito, exhibendo præsentiam solum materialiter, sed tenentur vel attendere ad ea, quæ cantantur, vel in aliis orationibus occupari eo fere modo, quo fideles tenentur adesse Missæ sacrificio diebus festis: & ratio est, quia debent convenire in chorum, ut officium divinum persolvant; atqui sine attentione ad divina nullam orationem fundunt, nullum officium divinum solvunt: ergo debito suo non satisfaciunt, nisi attentionem conservent; ac proinde graviter peccant, si distractio sit diuturna, & ad restitutionem tenentur: unde colliges, cantum esse Canonicis auxilium, non vero onus, cum sine cantu difficilius attentionem servare possint: sequitur etiam ex hac responsione, eos, qui deferunt libros ad chorum, dum officium cantatur

ratur, eosque legunt simpliciter, ut discant, non vero ut orent, nec ut afficiantur ad divina, non adhibere præsentiam, quam requirit beneficium, nec proinde lucrari fructus.

R. 2. Jure communi hujusmodi beneficiarii tenentur cantare: probatur 1. ex cit. cap. ult. *Si quis Presbyter*, ubi sic legitur: *Ad quotidianum psallendi officium in Ecclesiam conveniant clerici, qui tali Ecclesiæ deputati sunt*: convenire autem ad psallendi officium, non est convenire in locum, ubi psallitur ad audiendam simpliciter psalmodiam, sed est convenire ad psallendum cum psallentibus.

Probatur 2. ex Concilio Trevir. c. cit. " De horis: ,, canonicis: Nullus, dum canonicæ preces in templo pu- ,, blice cantantur, aut leguntur, audeat privatim ibidem ,, aliquid legere, ac ne horas quidem canonicas absolvere; ,, sed concinat ac una cum fratribus Deum honorificet; ,, contrarium qui fecerit, tamquam absens habeatur.

Probatur 4. ex Concilio Basileensi sess. 21. cap. 3.: ,, Cum in choro fuerint, *inquit*, gravitatem servent quam ,, & locus, & officium exigunt, non simul, & cum ,, aliis confabulantes, seu loquentes, aut literas, seu scri- ,, pturas alias legentes: & cum psallendi gratia ibidem ,, conveniant, juncta, & clausa labia tenere non debet; ,, sed omnes, præsertim qui majori funguntur honore, in ,, Psalmis, Hymnis, & Canticis Deo alacriter modulentur: ,, cum dicitur, *Gloria Patri &c.*, omnes consurgant: cum ,, nominatur gloriosum illud nomen *JESUS*, omnes caput ,, inclinent: nemo ibidem dum horæ in communi publice ,, cantantur, legat, vel dicat privatim officium; nam non ,, solum obsequium, quo obnoxius est, choro subtrahit, ,, sed alios psallentes perturbat: super his debite observan- ,, dis, aliisque ad divini officii prosecutionem, ac chori ,, disciplinam spectantibus, decanus, vel cui onus incum- ,, bit, diligenter invigilet: horum autem transgressores, ,, illius horæ in qua circa prædicta excesserint, vel alia ,, majori prout transgressionis gravitas exegerit plectantur ,, pœna: " iisdem fere verbis idem sanxit pragmatica sanctio sub Carolo VII. cap. 10. pro Gallis.

Probatur 4. ex Conc. Trid. sess. 24. cap. 12.: " Om- ,, nes vero Canonici divina per se, & non per substitutos, ,, compellantur obire officia, & Episcopo celebranti, aut

alia pontificalia exercenti assistere, & inservire, & in choro ad psallendum instituto Hymnis, & canticis Dei namen reverenter, distincte, devoteque laudare.

Probatur 5. ratione, quia hujusmodi clericis dantur reditus specialiter, ut choro inserviant: sed si non canunt, non inserviunt, nec implent officium suum: ergo contra justitiam peccant, nec faciunt fructus suos.

Confirmatur hæc ratio, Non conducitur operarius ad vineam, ut ibi assistat, sed ut in ea laboret; nec Parocho datur beneficium, ut sit præsens in sua Ecclesia, sed ut in ea ministret: ergo nec Canonici præsentia propter se postulatur, sed propter ministerium; alioquin si possent omnes ibi adesse, & tacere, vel obmurmurare, quomodo tandem divinum officium impleretur?

Confirmatur iterum. Est obligatio imposita collegio Canonicorum canendi in choro; nec est major in uno Canonico, quam in aliis: ergo est in singulis; alioquin unusquisque excusari posset, quod non teneretur canere ratione sui muneris; & ita non esset divino sufficienter provisum officio.

Doctrinam hisce duabus responsionibus contentam satis probant Theologi, & revera non video, quid contra illam possit objici: sed dissentiunt circa consuetudinem nimis communem in multis Ecclesiis tum cathedralibus, tum collegiatis, in quibus Canonici officio suo abunde fungi videntur, si assidui, & modesti adsint in choro, totumque onus psallendi, sive canendi imponunt Vicariis, & conductitiis hominibus, per quos muneris sui partes adimpleri arbitrantur: quamobrem multi Theologi docent, non obstante jure communi, Canonicos muneri suo satisfacere assistendo cum attentione, & devotione, etiamsi non psallant, modo ex eorum silentio divinum officium nullum patiatur detrimentum; probantque suam sententiam, 1. quia consuetudo potest derogare juri communi; 2. quia non est credibile, quod silerent Pastores, si consuetudo tam universalis esset corruptela, & abusus; 3. quia nonnullæ Ecclesiæ jactitant se habere privilegia Sedis Apostolicæ, quibus eximantur ab onere canendi.

Alii

Alii vero contendunt, consuetudinem illam non posse derogare juri communi; ac proinde omnes Canonicos teneri canere in choro, 1. quia, ut consuetudo deroget legi, debet esse universalis; porro multæ sunt Ecclesiæ tum cathedrales, tum collegiatæ, in quibus Canonici horas decantant; in illis vero Ecclesiis, ubi præceptum non ita religiose observatur, potius habenda est ratio eorum, qui pietate, & eruditione sunt commendabiles, quam aliorum, qui vel ignorantes legem sequuntur turbam cæcam, & cum illa in foveam cadunt, vel in his sicut & in ceteris negligenter se gerunt; vera enim est sententia Alberti Magni: *Quod non minùs peccat, qui cum multis peccat: nec minus ardebit, qui cum multis damnabitur*: 2. quia numquam præscribit consuetudo contra legem naturalem; qui autem percipit fructus, aut stipendia propter aliquod officium, tenetur lege naturali illud officium implere, ut sæpius jam diximus: ergo quicumque ratione beneficii obligatur ad officium in choro canendum debet illud canere, nisi infirmitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas illum excuset: 3. quia Concilia numquam approbarunt illam consuetudinem; immo vero rejecerunt tamquam abusum, & meram corruptelam: 4. quia si per substitutos liberarentur a cantu, possent etiam per eosdem liberari ab assistentia in choro, quod omnes concedunt esse absurdum: itaque Vicarii Semipræbendati, ut vocant, & alii Cantores accipiunt stipendia, non ut omnino liberentur Canonici sed ut juventur, & suppleant defectum vocis debilioris: 5. vix Canonici possunt silere in choro, quin magnum detrimentum patiatur officium divinum; hinc enim sequitur, illud præcipitanter, sine gravitate, modestia, & attentione decantari a mercenariis illis Cantoribus, qui ducti auctoritate quorumdam Theologorum non existimant se teneri attendere ad ea, quæ dicunt, cum sint solummodo conducti ad sonos depromendos, & ita non jam Deum laudare, sed tumultuosum strepitum edere, & importunum.

Quod spectat ad privilegia Sedis Apostolicæ, quæ jactant se habere nonnullæ Ecclesiæ, respondent illi Theologi, nihil posse Sedem Apostolicam in destru-

ctionem, sed omnia facere in ædificationem, & in majorem Ecclesiæ utilitatem: quare si quæ habent hujusmodi privilegia, promere debent, ut appareat, qua occasione concessa fuerint, & quo usque se extendant: pro certo autem esse debet, quod numquam Sedes Apostolica exemerit absolute Canonicos a præcepto canendi in choro, cum in confessio sit apud omnes, praxim illam esse consulendam, utpote ipsis Canonicis saluberrimam, toti Ecclesiæ proficuam, Deo gratissimam, & sæpius in Conciliis præceptam: " Dominentur nobis regulæ, non regulis dominemur, ait Cælestinus summus Pontifex in epistola ad Episcopos Illyricos, nam quod ab illarum regulis, constitutionibusque discordat, numquam obtinebit Sedis Apostolicæ consensum. addit Sanct. Leo cognomento Magnus epist. 62., & Martinus I. epist. 9.: Canones Ecclesiasticos solvere non possumus, qui defensores, & custodes canonum sumus, non transgressores.

Ex his momentis in utramque partem propositis facile colliget unusquisque, quam sententiam tuto sequi possit: immo vero videtur BENEDICTUS XIV. quæstionem prorsus diremisse sua constitutione data *Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, cunctisque locorum Ordinariis per Italiam constitutis*, Romæ apud S. Mariam Majorem die 19. Augusti 1744. Pontificatus sui anno IV., quæ incipit *Cum semper oblatas nobis*, quæque in fine ita habet.

" Huic demum Epistolæ nostræ finem imponentes Fraternitates vestras enixe hortamur, ut maximum curam, & vigilantiam in id conferatis, ut in Ecclesiarum vestrarum Choris, præter divotam celebrationem, deditamque applicationem Missæ Conventuali, horæ Canonicæ non præpostere, sed exacte, pausa nempe interposita, & maxima, qua decet, reverentia, ac religione CANANTUR:

" Equidem scimus in aliquibus Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis inter Canonicos eam opinionem invaluisse, ut se munus suum satis implere contendant; dum Choro præsentes assistunt, licet ipsi sibi silentium imperent, neque psallentibus Beneficiariis, aut Mansionariis in cantu se

" adjun-

„ adjungant. In hujusce vero opinionis confirma„ tionem adduci ab iisdem solent inveteratæ con„ suetudines, statuta peculiaria, aut etiam prætensa „ Ecclesiarum suarum Privilegia. At quum Synodus „ Tridentina sess. 24. cap. 12. loquens de Dignita„ tibus, & Canonicis, qui Choro interesse debent, „ unum ex eorum officiis esse dicat, in Choro ad „ psallendum instituto, Hymnis, & Canticis Dei „ nomen reverenter, distincte, devoteque laudare; „ quumque pauca omnino sint Capitula, in quibus eo „ modo a Canonicis in Choro assistitur, adeoque receptæ „ in universa Ecclesia disciplinæ paucos illos adversari „ dignoscatur; quam insuper opinio illa numquam in „ Congregatione Concilii Tridentini interpretationi „ præposita examinata sit, quin statim explosa fuerit, & „ improbata; quamvis præsumptis consuetudinibus, „ aliisque fundamentis, & rationibus innixa perhibere„ tur, Canonicis etiam Ecclesiarum Patriarchalium hu„ jus nostræ Urbis super hoc instantibus; quam denique „ idem judicium prolatum reperiatur a pluribus Conci„ liis Provincialibus ab hac etiam Apostolica Sede ap„ probatis, & confirmatis; nihil jam reliquum esse vi„ detur, quominus pauciores universorum legi se acco„ modent. Equidem minime Nobis compertum est, quo „ peculiari titulo suffulti persuasum habeant unius, vel „ alterius Ecclesiæ Canonici, se muneri suo satisfacere „ per simplicem in Choro assistentiam absque divinæ „ Psalmodiæ cantu. Verum nisi illis præsto sit Apostoli„ cum non præsumptum, & abrogatum, sed legitimum, „ at vigens privilegium, sive Indultum, jure, ac me„ rito verendum est, ne isti, dum ita se gerunt, „ præbendarum, ac distributionum fructus minime su„ os faciant, & consequenter ne ad eorum restitutionem „ teneantur. Quapropter vestrum erit, Venerabiles „ Fratres, hæc omnia illis aperire, ut neque Nobis, „ neque Vobis apud divinum Judicem fraudis sit si in „ hujusmodi re QUÆ TANTI EST MOMENTI, utpo„ te quæ ad ipsius Dei cultum proxime spectat, abusus, „ & corruptelas, quas arguendo, & increpando avelle„ re debeamus, dissimulatione, ac silentio nostro „ fovisse, & confirmasse inveniamur.

Hic quærendi esset locus, utrum beneficiarius, in

pecca-

Officii; sed ita certum supponitur hujusmodi satisfacere, ut vix reperiatur auctor, qui hac de re tractet, aut scrupulum moveat: attamen nonnulla afferri possunt, quibus videatur suaderi, beneficiorum, qui existens in peccato mortali horas Canonicas solvit, non satisfacere praecepto: primo est illud Jo: 9. *Deus peccatores non exaudit* secundum, opera peccatoris sunt mortua, & nullius momenti: tertium, quia indignum est, & contra rectum ordinem, ut homo Dei inimicus, tamquam legatus apud eum agat nomine Ecclesiae: quibus difficultatibus ut satisfiat

Nota 1., in oratione tria esse attenenda: primum est, quod si opus bonum, ac proinde meritorium, si adsint omnes conditiones: secundum, quod sit satisfactorium; quamobrem solent injungi preces poenitentibus in satisfactionem: tertium, quod sit impetratorium.

Nota 2., beneficiarium peccatorem posse orare vel proprio nomine, vel nomine Ecclesiae, a qua deputatur: his positis.

Certum est 1., orationem peccatoris non esse meritoriam de condigno, quia deest illi conditio operis meritorii; debet enim esse elicitum ab homine justo: 2. non esse satisfactoriam per se, seu ex opere operantis propter eamdem rationem: dixi *ex opere operantis*; nam ex opere operato, & quatenus illa oratio est pars sacramenti poenitentiae, si praecepta fuerit a Confessario in ordine ad absolutionem, erit satisfactoria ex opere operato: sed de fide est, orationem utiliter fundi a peccatoribus, habereque vim impetrandi remissionem peccatorum, maxime si moveatur ex quadam displicentia peccati, & desiderio ab eo recedendi: nam peccator duplici modo potest esse affectus, 1. ita ut displiceat ei peccatum, desideretque ab eo liberari; 2. ita ut propositum habeat in eo permanendi; dubitare non licet, quin peccator primo modo affectus utiliter oret; sed circa alterum videtur esse controversia: quam Cardinalis Bellarminus lib. 1. de bonis operibus in particulari cap. 6. exponens quintam petitionem orationis dominicae dirimit his verbis: *Sin autem non cupit gratiam conversionis, neque ex animo illam petit, sed vel orat solis*

La-

labiis, ex consuetudine, vel, quod gravius est, ut videatur ab hominibus, is non solum nihil impetrat, sed etiam oratio ejus fiet in peccatum: certe vix concipi potest ibi superesse gradum aliquem devotionis ad orationis præceptum, & fructum omnino necessariæ, ubi nullus Dei timoris sensus; neque is tamen a recitando officio aut avocandus, aut excusandus, sed terrendus, & monendus potius, ut aliter affectus ad orationem accedat.

Certum est 2., horas Canonicas solvi]a Sacerdote nomine Ecclesiæ, atque eo nomine magnam habere efficaciam; Sacerdotium enim a Christo Domino institutum est non solum ut in ejus persona Sacerdos Evangelicus possit offerre, orare, & impetrare; sed etiam ut possit a tota Ecclesia deputari tamquam Minister, & legatus ad Deum: hinc dicitur officium 1. Ecclesiasticum, quia ab Ecclesia institutum est; 2. Canonicum, quia Ecclesia modum, materiam, & verba hujusmodi precum præscripsit; 3. divinum; quia totum dirigitur ad Dei cultum; porro cum Ecclesia sit Christi sponsa, non potest quin acceptissimum sit, quod Deo offert, etiamsi per ministrum indignum; quod confirmatur exemplo aquæ benedictæ, quæ vim, & efficaciam habet ratione suffragiorum Ecclesiæ, etiamsi minister indignus ea tali signo applicuerit.

Ceterum quod diximus de efficacia orationis, quæ fit nomine Ecclesiæ, maxime convenit officio divino, quod in choro a pluribus conjunctim canitur: ratio est, quia circumstantia personæ petentis multum ad orationem confert; communitas autem habet peculiarem quamdam dignitatem: deinde ubi multi concurrunt ad eumdem actum, unus ab alio juvatur, & imperfectionem unius alter supplet: sicque oratio evadit vel omnibus numeris absoluta, vel certe longe perfectior: deinde quia talis oratio habet a Christo Domino specialem promissionem; ait enim Matth. 18.: *Dico vobis, quia si duo consenserint ex vobis super terram de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cælis; ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*: quibus verbis Christus Dominus promittit peculiare auxilium his, qui in unum conveniunt

ad

ad ornandum: unde S. Chrysost. n. 79. ad populum Antiochenum mirum in modum commendat hanc orationem, quæ fit communi concursu, & consensu: *Quid hac oratione Ecclesiæ potentius?* inquit. *magna vis est orationis in Ecclesia concorditer a populo oblata*, & infra: *Domi quidem orari potest; sic autem ut in Ecclesia non potest, ubi tanta Patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur: non ita a Domino per te solus orans audieris, ut cum fratribus; hic enim majus aliquid est, puta unanimitas, & consonantia, charitatisque vinculum, ac Sacerdotum orationes:* eadem ante scripserat Tertullianus de hujusmodi oratione communi Apolog. c. 39.: *Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ unitate, & spei fœdere; convenimus in cœtum, & congregationem, ut ad Deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes, hæc vis Deo grata est*: unde colliges deceptionem eorum, qui præferunt orationem privatis communi, quasi in ea non tam frequentes patiantur distractiones, cum perfectio, & fructus orationis non debeant æstimari ex illa animi tranquillitate, sed ex dignitate orantis, & gratia Spiritus Sancti assistentis.

§. II. *De Beneficiariis curam animarum habentibus.*

Nota est S. Gregorii sententia: *Ars artium regimen animarum*; & ab omnibus decantatur illud Tridentini sess. 6. cap. 1. de reformat.: *Onus Angelicis humeris formidandum*: sed quid sit in illa arte tam difficile, tamque formidabile, pauci intelligunt, existimantes totam artem illam in eo sitam esse, ut qui præest, Missas celebret, Officium divinum decantet, fidei rudimenta tradat, Verbumque Dei non in sublimitate sermonis, & sapientia Verbi, sed simpliciter exponat, cæremonias, modumque administrandi sacramenta teneat, eaque, data occasione, administret: quæ adeo facilia sunt, ut vix tirocinio ad illa opus esse videatur, quo fit, ut cum nemo artem etiam vilissimam profiteri audeat priusquam didicerit, communiter cernere liceat Sacerdotes curam animarum suscipere, artemque illam profiteri, quam decantant Ar-

chi-

chitectonicam, sublimissimam & formidandam, etiamsi a nullo eam didicerint.

Nec dicas, eos plures annos dedisse literarum studio; siquidem nec in Grammatica, nec in Rethorica, nec in Philosophia magis discitur ars regendi animas, quam jus dicendi, aut sanandi corpora; aliud quippe est ars Grammaticæ, Eloquentiæ, & Dialecticæ; aliud Jurisprudentia; aliud Regimen animarum; itaque

Q. *Quid est præcisè regere animas?*

R. Id explicandum ex exemplis convenientibus: artem medicam v. g. non exercet qui præcise alimenta, & pharmaca ægro subministrat; sed qui præscribit quid, quantum, quove tempore tribuendum sit, & cuncta sapienter ad optatum finem, scilicet sanitatem dirigit: item navem non regit, qui remis eam agitat, velis, & alia supellectili instruit; sed qui iis prudenter utitur, ut ventos contrarios superet, scopulos declinet, feliciterque ad portum appellat: denique qui pascit equum, non propterea eum regit, sed qui ad omnem optatum usum flectit, lascivientes motus comprimit, tardum impellit, ardentiorem coercet: similiter nec qui alimoniam Spiritualem, scilicet verbum Dei, & Sacramenta ministrat, a regere censendus est, cum hæc præstari possint ab extraneis, aut a Vicariis: proprium itaque officium Rectoris est præesse; præest autem, qui superior est non loco, aut gradu, aut dignitate dumtaxat, sed insuper scientia, virtutibus, sapientia, & animi fortitudine eminet, quibus plebem subditam in ordine continere possit: quod si hæc non præstiterit, vocet quantum libuerit populum indomitum, rebellem accuset, palam facit, se eum regere non posse; aliud enim est prædicare, offerre, benedicere, & baptizare; aliud præesse, ut habet liber Pontificalis in exhortatione, quam Pontifex dirigit ad eos, qui ordinandi sunt Presbyteri.

Sed ista clarius elucent in educatione puerorum nobilium, quibus dantur nutritii, pædagogi, & rectores, seu Gubernatores: nutritii pascunt, pædagogi docent, nulli ex his regunt: quodnam igitur officium est Gubernatoris, & ab aliis distinctum? ipsius est, quamvis aliunde inferioris, domino suo præesse

sa-

sapientia, qua superior est, inordinatos ejus motus refrænare, mores instituere, interius exteriusque ita componere, ut nihil sentiat, dicat, & agat, nisi quæ sunt nobili genere digna. Quibus manifeste apparet, regimen animarum non in eo situm esse præcise, ut quis Missas celebret, prædicet, Sacramenta administret; sed qui regit tamquam Architectonicus, iis utitur pro sua sapientia, ut mediis, eaque moderatur, ut plebem subditam ad finem, qui est beatitudo, certo dirigat: regimen igitur illius in eo consistit, ut omnes in ordine contineat, scandala extinguat, protervos, & ad malum propensos auctoritate sua comprimat, rebelles lumini, & veritati superet, peccantes arguat, obstinatos terreat, incipientes promoveat, proficientes perficiat, perfectos conservet: hinc Deus apud Ezechielem c. 34. declarat, eum non esse Pastorem, qui talia non præstiterit: *Væ Pastoribus Israel ... Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis: quod confractum est non alligastis, & quod abjectum est non reduxistis ... Ego pascam oves meas ... quod perierat requiram, & quod abjectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo, & quod pingue, & forte custodiam, & pascam illas in judicio*: enimvero quid speratur ab eo, qui negotium quodcumque gerendum suscipit? nonne ut ea peritia, & industria polleat, qua possit obstacula superare, & omnia adhibere necessaria, quia illud ad faustum exitum perducat? non satisfaciet, etiamsi multa moverit, sed inutiliter; omnes conatus adhibuerit, sed frustra, quia non debuit opus suscipere, nisi & perficere posset: „ Ponamus ante oculos nostros, *inquit S. Gregorius homil. 17. in Evangelia*, illum tantæ districtionis diem, quo Judex veniet, & rationem cum servis suis, quibus talenta sua credidit, ponet: ecce majestate terribili inter Angelorum, & Archangelorum choros videbitur: ubi Petrus cum Judæa conversa, quam post se traxit, apparebit; ibi Paulus conversum, ut ita dicam, mundum ducet; ibi Andreas post se Achajam, ibi Joannes Asiam; Thomas Indiam in conspectu sui Judicis conversam ducent; ibi omnes dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, qui san-

„ ctis

,, ctis suis prædicationibus Deo post se subditum gre-
,, gem trahent: cum igitur tot Pastores cum gregi-
,, bus suis ante æterni Pastoris oculos pervenerint, nos
,, miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum No-
,, strum post negotium vacui redimus? ,,

Porro malitia plebis non semper excusabit Pastorem; quamvis enim aliquando parum profecerint absolutissimi propter obduratam cervicem suorum subditorum, tamen diuturna experientia probat, quod si Pastores ea, qua par est, pollerent sapientia, & virtute, multos ad salutem reducerent, quos vel incorrigiles excludunt, vel incorrectos patiuntur; harum autem animarum sanguinem comminatur Deus se repetiturum e manibus imperiti Pastoris unde exclamat S. Chrysostomus homil. 54. in epistolam ab Hebræos: *Miror, quod fieri possit, ut aliquis ex rectoribus sit salvus, cum videam post minas, & præsentem secordiam, aliquos adhuc occurrentes, & se conjicientes in tantam molem administrationis: nam si ii, qui necessitate trahuntur, non habent, quo confugiant, & se excusent, si rem male administrent, & sint negligentes (nam & Moyses venit in periculum, cum sæpe recusasset), quanto magis ii, qui in hoc studium suum ponunt, & in id irruunt?* Et hom. 3. in Acta Apostolorum: *Non temere dico, sed prius affectus sum, & sentio, non arbitror inter Sacerdotes multos esse qui salvi fiant, sed multo plures, qui pereant in causa est, quoniam res exclusum requirit animum.*

Atque ut appareat, quam rara, quamque necessaria sit ad regimen animarum illa animi celsitudo.

Advertes, in omni regimine reperiri peccatores, & justos; ex peccatoribus autem alii peccant ex malitia, alii ex ignorantia, alii ex infirmitate: peccant ex malitia qui ex plena deliberatione, & hi vel confitentur peccatum, vel defendunt, vel in peccato obstinati perseverant contemnentes Pastoris monitiones, & curam: atqui necessaria est auctoritas, ut coerceantur, & comprimantur ii, qui ex propensione animi, & deliberato consilio in peccatum ruunt; ad auctoritatem autem conciliandam necessario requiritur morum gravitas, vita irreprehensibilis, animi solertia, & ingenii acumen, quo supra subditos emi-

emineat Pastor: horum si alterum desit, jacet dignitas, contemnitur Pastor; vix enim peccator obtemperabit ei, in quo nihil supra se recognoscit: ac dotes illas in uno homine raro conjungi docent Origenes, S. Chrysost., S. Th., & Glossa in illud Matth. 24.: *Quis putas est fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* qui enim Christi est pius, & fidelis servus, sæpe non satis est prudens ad agendam familiam Christi: qui vero ingenio, & prudentia pollet ad regimen aliorum necessaria, is sæpe sui nimium amans, & æstimator, minus est servus Christi, quam suæ cupiditatis, cumque sua potius, quam quæ Christi sunt, quærer, ejus devotio pene est nulla, oratio arida, & sermo inefficax.

Rebelles sunt debellandi, & in ordinem reducendi iis spiritualibus armis, de quibus Apostolus 2. ad Corinth. 10. *Arma militiæ nostra non carnalia sunt, sed potentia a Deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam* ubi notat Apostolus, quam pugnam sustinere cogatur Pastor, quibusque armis peccatores rebelles adversus suam doctrinam vincere debeat: 1. meminit munitionum, per quas intelligit sive sæcularem potentiam, amicitiam nobilium, & favorem humanum, quibus aliquando urgetur Pastor, ut officium suum deserat; sive argumenta, & rationes, quæ contra veritatem objici solent 3. nomine consiliorum intelligit artes, machinationes, & media calide excogitata, ad subvertenda ea, quæ Pastor doctrina sua stabilire conatur: 3. per altitudinem notatur superbia, vel superba scientia, & magniloquentia quorundam, qua audent se extollere supra doctrinam Pastoris: adversus hujusmodi necesse est, ut insurgat Pastor: arma autem, quibus eum instruit Apostolus, non sunt carnalia; qualia sunt litigium, honores, voluptates, superba supellex, & sapientia humana, quibus mundani putant se posse prævalere: sed vocat ea Apostolus potentia a Deo, idest efficacia, & valida per Dei virtutem; suntque ex S. Anselmo: 1. vehementia spiritus, & zeli: 3. efficacia

cia prædicationis: 3. invicta animi fortitudo, quæ nihil aliud est, quam sapientia singularis, qua possit Pastor sophismata detegere, argumenta solvere, & responsiones tam apte proferre contra ea, quæ sibi objiciuntur, ut obstruat os loquentium iniqua: 4. pura intentio, & charitas, quia scilicet, dum peccatores vident Pastorem vitæ innocentissimæ, non eorum opes, non honores, sed salutem tantum quærere, ob idque nec laboribus, nec impensis parcere, his omnibus quasi zelo efficacissimo in conscientia feriuntur, vulnerantur, cedunt, & credunt: addit Apostolus ad terrendos eos, qui in peccato obdurati contemnunt: *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*; terrere quippe debet Pastor eos, qui brutorum vitam sequuntur. „ *Necesse est*, inquit S. Greg. 3. parte Pastoralis cap. 6. ut Rectores a subditis timeantur, „ quando ab eis Deum minime timere deprehendunt, „ ut humana saltem formidine peccare metuant, qui „ divina judicia non formidant; in eo enim, quod „ metum sibi a perverse viventibus exigunt, quasi non „ hominibus sed animalibus dominantur, quia videlicet ex qua parte bestiales sunt subbditi, ex ea debent etiam formidini subjacere substrati: de his „ scriptum legimus: Terror vester, ac tremor fit super cuncta animalia terræ, cujus videlicet terror, ac „ tremor, quia esse super animalia terræ præcipitur, „ profecto esse super homines prohibetur: homo quippe „ brutis animalibus, non autem cæteris hominibus „ natura prælatus est, & idcirco ei debetur, ut ab „ animalibus, & non ab hominibus timeatur, quia „ contra naturam est superbire, & ab æqualibus velle „ timeri: hanc discretionem plenius agnoscimus, si „ Pastoris primi exemplo cernamus; Petrus namque „ auctore Deo sanctæ Ecclesiæ principatum tenens a „ bene agente Cornelio, & sese ei humiliter prosternente, immoderatius venerari recusavit, sequei „ similem recognovit dicens Surge, ne feceris, & „ ego homo sum, Act. 10. sed cum Saphiræ, & Ananiæ „ culpam reperit, mox quanta potentia super cæteros „ excrevisset, ostendit; verbo namque vitam eorum „ perculit, quam spiritu perscrutante deprehendit, & „ summum se intra Ecclesiam contra peccata recoluit,

quod

„ quod honore sibi vehementer impenso coram bene „ agentibus fratribus non agnovit; illis communio„ nem æqualitatis meruit sanctitas actionis, hic ze„ lus ultionis jus aperuit potestatis. Servanda itaque „ est, & in corde humilitas, & in opere disciplina: „ atque inter hæc solerter intuendum est, ne, dum „ immoderatius custoditur virtus humilitatis, solvan„ tur jura regiminis, & dum Prælatus quisque plus „ se, quam deceat, dejiciat, subditorum vitam sub „ disciplinæ vinculo distringere non possit; sed tamen „ quibusdam signis decenter erumpentibus eos apud „ se esse humiles, etiam subjecti deprehendant, qua„ tenus & in auctoritate eorum, quod formident, vi„ deant, & de humanitate, quod imitentur, agnoscant. „ Attamen nonnunquam gravius delinquitur, si inter „ perversos plus æqualitas, quam disciplina custodia„ tur:„ hactenus S.Greg., ubi pluribus ostendit, artem regendi maxime in eo consistere, ut Pastor terrore percellat peccatores, cum sine illo jaceat disciplina, regnent scandala, omnisque ordo pervertatur: at quomodo terrebit Pastor, in quo nihil suscipiendum deprehenditur? An non ridebitur qui graviter loquitur, & humiliter vivit? quomodo minabitur iis, qui armati contra ipsum stant, nec debellari se posse præsumunt? itaque virtus terrendi obstinatos necessario præsupponit in Pastore eam auctoritatem, & animi fortitudinem, de quibus jam diximus: requirit insuper vigilantiam indefessam, ut nihil effugiat ejus sollicitudinem; timet enim malus, quando se latere posse desperat; hinc Pastor dicitur speculator positus super domum Dei Ezech.33., communiterque vocatur proprio nomine Curatus, seu Curio a curando; Episcopus ex eo, quod intendat ad ea omnia, quæ gerunt subditi: *Tu, qui Ecclesiæ præsides*, ait Origenes hom. 7. in Josue, *corporis Christi es oculus: vide ergo, ut omnia circumspicias, omnia circumlustres, etiam ventura prævideas*

2. Requiritur dicendi vis, & libertas, qua fortiter arguat, tanquam potestatem habens.

3. Animi constantia, qui in nullo cedat obstinatis, eosque in desperationem adducat se posse quiescere, nisi resipiscant.

Cum autem advertet Pastor, fractam esse peccatoris

ris duritiem, eumque solummodo vel laborare ignorantia, vel detineri infirmitate, contra ignorantiam doctrinam adhibebit, contra infirmitatem pietatis suæ viscera explicabit, atque charitatis suæ dulcedine dolorem, qui ex difficultate procedit, leniet, languentem animam roborabit: necesse quippe est ex S. Gre. 2. part. Pastor. c. 6., ut quisquis sanandis vulneribus præest, exemplo Samaritani in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis, quatenus per vinum mundentur putrida, & per oleum foveantur sananda: miscenda ergo est lenitas cum severitate, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur; sit amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate sæviens; sit pietas, sed non plus, quam expediat, parcens, ut dum se in arce regiminis justitia, clementiaque permiscent, is qui præest, corda subditorum & terrendo demulceat, & tamen reverentiam demulcendo constringat: quis autem ad hæc idoneus? nemo sane, nisi ingenii acumine polleat, charitate ferveat, sapientia plus quam humana sit præditus, perfectumque imperium in omnes animi motus obtineat.

Quod spectat justos, his potissimum debet Pastor suam curam, & industriam, utpote qui gregis sint pars nobilior, sollicitusque esse debet, quomodo incipientes proficiant, proficientes perficiantur, perfecti perseverent; hic enim est finis illius regiminis, & opus, quod perficiendum suscipit: at quomodo Rector ad perfectionis metam perducet subditos, nisi cum ipsis ad eam pergat? quin potius debet eam attigisse; bonus enim Pastor ante oves vadit Joan. 10.: ad hoc etiam valet Philosophorum axioma: *Agens non agit, nisi in quantum est in actu*: cum igitur actio Pastoris, & proprium ejus officium sit perficere, necesse est, ut ipse sit perfectus, favetque illud Theologorum effatum: *Pastores sunt in statu perfectionis acquisitæ*: quare si plures e justis in medio itinere subsistunt, si pauci admodum proficiunt, si vix ullus perfectionis gradum attingat, tribuendum est ut plurimum Pastorum imperitiæ; ex his

Sequitur 1., jure naturali, & divino Pastorem teneri ad residentiam, cum sine ea non possit præstare

officia mox recensita, quemadmodum docet Concil. Trid. sess. 23. cap. de reformat. his verbis: " Cum
„ præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus
„ animarum cura commissa est, oves suas agnoscere,
„ pro his sacrificium offerre, verbique divini prædi-
„ catione, sacramentorum administratione, ac bono-
„ rum omnium operum exemplo pascere, pauperum,
„ aliorumque miserabilium personarum curam pater-
„ nam habere, & in cætera munia pastoralia incum-
„ bere; quæ omnia nequaquam ab iis præstari, &
„ impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, ne-
„ que assistunt.... declarat sacrosancta Synodus, omnes..
„ etiamsi sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales sint,
„ obligari ad personalem in sua Ecclesia, vel diœcesi
„ residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi tene-
„ antur, neque abesse posse, nisi ex causis, & modis
„ infrascriptis, scilicet propter urgentem necessita-
„ tem, debitam obedientiam, ac evidentem Ecclesiæ,
„ & reipublicæ utilitatem; & infra: Si quis autem,
„ quod utinam numquam eveniat, contra hujus de-
„ creti dispositionem abfuerit, statuit sacrosancta Sy-
„ nodus, præter alias pœnas adversus non residen-
„ tes sub Paulo III. impositas, & innovatas (nem-
„ pe sess. 6. cap. 2. De reformatione), ac mortalis
„ peccati reatum, quem incurrit, eum pro rata tem-
„ poris absentiæ, fructus suos non facere, nec tuta
„ conscientia, alia etiam declaratione non secuta,
„ illos sibi detinere posse."

Sequitur 2. Pastorem Ecclesiæ suæ eam fere debere præsentiam, quam anima proprio corpori exhibet, in quo ne ad momentum quidem quiescit; sed continuo illud vegetat, conservat agitque, adeo ut corporis sui actus dicatur: sic Pastor resideat oportet, non ut in domo sua otio indulgeat aut studeat propriis commodis, sed ut iis, quibus præest, intendat, singulos veluti propria membra foveat, protegat, omnesque sua sollicitudine in ordine contineat: hanc pastoralis residentiæ formam Apostolus in seipso expressit 2. Cor. 11. ubi post recensitos labores, qui pastori extrinsecus obveniunt, subdit quæ illum occupatum tenebant, *Instantia mea quotidiana*, hoc est juxta S. Augustinum in Psalm. 98. incursus in me quotidianus

nus negotiorum: *sollicitudo omnium Ecclesiarum*, quas fundaverat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* sensus est; vel unus ex innumeris, quos Christus acquisivit, versatur ne in labendi periculo, pro quo, & cum quo non metuam, ejus periculum tanquam meum reputans commiserationis affectu? *Quis scandalizatur*, caditque, *& ego non uror?* partim dolore, partim zelo, consolationem non admittens ex cæteris, qui stant firmi?

Sequitur 3. quod quamvis prædicatio, & doctrina non sint præcise id, in quo consistit ars regendi animas; tamen subserviant Pastori tanquam instrumenta artifici, arma militi: quare qui perfecte docet, sed artem regendi non callet, illi dixeris similem, qui instrumenta artificialia gestat, sed quomodo sint tractanda, ignorat: contra, qui rationem, & modum tenet regiminis, sed in Ecclesia loqui non prævalet, comparandus est perito artifici, qui instrumentorum defectu nullum opus perficit: *Qui enim Pastor est, esse debet & magister.* ait S. Hier. in cap. 4. ad Ephes., *nec in Ecclesiis, quamvis sanctus sit, Pastoris sibi nomen debet assumere, nisi possit docere, quos possit:* hinc S. Ambr. lib. 1. de officiis c. 8. scribit: *Jam effugere non possumus officium docendi, quod nobis effugientibus imposuit sacerdotii necessitudo. Sacerdos namque,* subdit S. Greg. 2. part. Pastor. c. 4.: *ingrediens, & egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti Judicis exigit, qui sine sonitu prædicationis incedit*, & S. Augustinus: *Qui bene novit, quam grave pondus immineat nobis, intelligit, quod, quamvis assidue prædicemus, minus tamen reddimus, quam debemus, dicente sancta Scriptura: Clama, ne cesses:* non dixit, *post multos dies* sed, *ne cesses*.

Cæterum nemo putet suo muneri Pastoris facere satis, si utcumque evangelizet, nec apposite id faciat, & sicut congruit auditoribus; quis enim audeat dicere (ait S. August. lib. 4. de doctrina Christiana c. 1.) adversus mendacium in defensoribus suis inermem debere consistere veritatem, ut videlicet illi, qui res falsas persuadere conantur, noverint auditorem vel benevolum, vel intentum, vel docilem facere; isti autem non noverint? Illi falsa breviter, aperte, verisimiliter; & isti vera sic narrent, ut aud-

re tædeat, intelligere non pateat, credere postremo non liceat? Illi fallacibus argumentis veritatem oppugnant, afferant falsitatem; isti nec vera defendere, nec falsa valeant refutare? Illi animos audientium in errorem moventes, impellentesque docendo terreant, contristent, exhilarent, exhortentur ardenter; isti pro veritate lenti, frigidique dormitent? Quis ita desipiat, ut hoc sapiat? *Sed non cujusvis est de Deo, divinisque rebus disserebe*, inquit S. Chrysostomus, *evangelizare paucorum est, baptizare autem cujuslibet, modo sacerdotio fungatur*: & S. Greg. Nazianz. in oratione 1. apologet. de sua fuga: *Si quis est alius*, inquit, *qui præsidenti animo suscipiat ministerium verbi, aut cujusvis ingenii esse censeat, hunc ego solertiæ nomine admiror, ne dicam stultitiæ: mihi res minime vulgaris esse videtur . . . aut enim mens minime illuminata est, aut sermo elanguit, atque ex uno horum peraque ac omnibus veritas claudicet necesse est.*

Fusius ista tanti momenti tractari hic forte quis exoptabit, sed cum de iis alibi multa verba fecerimus, ideo Lectorem ad tractatum de Ordine paragr. toto 12. omnino consulendo duximus remittendum.

CAPUT XII.

De Contractibus in particulari.

§. I. *De venditione, & emptione.*

Q. 1. QUid sunt venditio, & emptio?

R. Difinetur venditio, pactio mercis pro pretio; emptio vero, pactio pretii pro merce.

Dicitur *pro pretio*; nam si merx daretur pro alia merce, non esset venditio, aut emptio, sed permutatio.

Q. 2. *Quid si pro merce daretur pecunia cum alia merce?*

R. Si pecunia valore superet, emptio reputatur; si contra merx superet, permutatio censeri debet; si æqualis sint valoris, contractus talis censeri debet, qualem partes intendunt celebrare: nempe erit venditio, si voluerunt vendere: permutatio vero, si intenderunt permutare.

Q. 3.

Q. 3. *Ad emptionem, & venditionem requiritur ne rei traditio?*

R. Minime, nam lib. 3. instit. tit. 24. *De venditione, & emptione* habetur: *Cum autem emptio, & venditio contracta sit, quod effici dicimus, simul atque de pretio convenerint, cum sine scriptura res agitur &c.*; quibusdam tamen in locis contractus ille non censetur perfectus, nisi data sit arrha, quam nos *caparra* dicimus.

Advertes, consensum absolutum requiri; nam conditio ex dictis suspendit contractum usque ad conditionis eventum; quamvis completa conditione contractus fictione juris retro trahatur ad tempus, quo celebrari cœpit: unde si quod tributum deberetur pro rei venditione, & emptione, illud recipi debetur ab exactore, qui tempore venditionis, & emptionis munus illud exercebat.

Ergo cum res domino suo pereat, aut fructificet, ejusque dominium transferatur ante traditionem, fructus, augmentum, & detrimentum rei venditæ, quamvis nondum traditæ, pertinent ad emptorem, modo venditor non sit in culpa, vel in mora: vel aliter cum emptore convenerit, resque ipsa fuerit determinata in specie, seu individuo: ita cit. lib. tertio.

Dixi 1. *modo venditor non sit in culpa*; nam si ejus culpa res apud illum pereat, aut deterior fiat, debet restituere.

Dixi 2. *vel in mora*, quia si per ipsum stet, quominus emptor rem suam possideat, venditor tenetur etiam ex casu fortuito, cum præsumi possit emptorem casum illum declinaturum fuisse, si rem a se emptam possedisset.

Dixi 3. *vel aliter cum emptore convenerit*, quia potuit ita pacisci, ut fructus vel pendentes, v. gr. racemi nondum collecti, vel futuri ante traditionem ad ipsum pertineant.

Dixi 4. *resque ipsa fuerit determinata*; nam si sit indeterminata, v. g. vendidit indeterminate decem oves ex toto grege, vel decem jugera ex suo fundo, res perit, aut accrescit venditori, tum quia, quamdiu res determinata non est, venditio censetur conditionalis, quæ perfecta non est, nisi impleta conditione; tum quia sicut non tenebatur venditor has oves, vel

hæc jugera determinate date emptori, ita si quid fit in iis emolumenti, aut detrimenti, ad ipsum solum spectat.

Q. 4. *Potest ne quis cogi ad rem suam vendendam?*

R. 1. Non potest auctoritate privata, ut patet ex definitione dominii; est enim facultas disponendi de re sua, ut libet: hinc injustitiæ arguitur Achab rex Israel. 3. Reg. 21., quod voluerit cogere Naboth ad vendendam vineam.

R. 2. Potest cogi auctoritate publica ob publicam necessitatem, vel utilitatem, ut si fundus privati sit necessarius ad constructionem templi, ampliationem urbis, aut viæ publicæ.

Q. 5. *Licet ne vendere cum pacto retro vendendi?*

R. 1. Licet, si pactum illud sit in favorem venditoris, ita ut liberum sit ei post certum tempus refundere pretium solutum, emptor vero teneatur rem emptam restituere: probatur ex 25. c. Levitici, ubi Deus filiis Israel concedit facultatem redimendi possessiones venditas: 1. ex sacris canonibus c. *Cum Joannes. De fide instrumentorum*, &. c. *De pignoribus*.

R. 2. Venditio facta cum pacto redimendi in gratiam emptoris, ita ut venditor teneatur rem suam recipere, & pretium pro ea acceptum emptori refundere, speciem habet contractus usurarii, nec in praxi est consulenda, quia licet contractus ille fiat sub nomine venditionis, tamen res proprie non videtur vendi, sed solum in pignus dari, ita ut emptor rei fructus percipiat ob mutuum: hoc patet exemplo: Petrus indigens pecunia vendit pratum Paulo, ea conditione, quod ipse Petrus tenebitur redimere pratum illud post tres, aut quinque annos eodem pretio, quo vendidit; Paulus vero idem pratum restituere tetentis fructibus, quos ex prato per illud spatium percepit: certe si hæc pactio esset licita, usurarii omnes facile essent excusandi, dum mutuant pecuniam non repetendam ante tres, aut quinque annos; vel enim acciperent pignus sub colore venditoris, & eo nomine fructus ejus tuta conscientia lucrarentur; vel quod mutuum omnes dicimus, illi emptionem annui censûs ad tres, aut quinque annos nominarem; quæ tamen pactiones damnatæ sunt tamquam usurariæ, ut dicetur, ubi de mutuo.

Q. 6.

Q. 6. *Contractus, quem Mohatra vocant, id est quo a mercatore res majore pretio ad certum tempus solvendo distrahuntur, ac statim ab eodem, stante eo contractu, minore pretio præsente pecunia redimuntur cum intentione lucri, est ne licitus?*

R. Affirmatur Lessius l. 2. c. 21. dub. 16. atque pro sua sententia citat Navarrum, & alios recentiores; admittit tamen mercatorem contra charitatem peccare aliquando, si gratis non subveniat indigenti: verum universaliter damnata est illa opinio, 1. in Concilio I. Mediolanensi sub S. Carolo; deinde ab Innocentio XI. ann. 1679., & a Facultate Parisiensi ann. 1665. ac demum a Clero Gallicano ann. 1700.: *Contractus ille*, inquit S. Antoninus 2. parte tit. 1. c. 8. §. 8., *usurarius est, & omni malignitate, & duplicitate plenus*: hinc probandi non sunt artifices, qui vendunt vasa aurea, vel argentea cum pacto retro vendendi, non habita ratione laboris, & industriæ: secus si eadem vasa alia occasione data redimerent, quia secundum communem hominum æstimationem vasa argentea non tanti valent in manibus aurificis.

§. II. *De pretio.*

Q. 1. *Quomodo æstimandum est pretium rerum venalium?*

R. Duobus modis res venales considerari possunt: 1. absolute, & secundum suum esse naturale independenter ab æstimatione hominum, quomodo vile animalculum excedit valorem auri, & argenti; res enim vivens est quid excellentius in ordine naturæ re inanimata: 2. relative, & per ordinem ad usus humanos. quo fit, ut quædam sensu carentia quibusdam sentientibus præponamus: *Quis enim* S. Aug. lib. 11. de Civ. Dei c. 16., *non domi sua panem habere, quam mures, nummos, quam pulices malit? Sed quid mirum? cum in ipsorum etiam hominum æstimatione, quorum certe natura tanta est dignitatis, plerumque carius comparetur equus, quam servus; gemma, quam famula*: hoc autem posteriori modo in contractibus pretium rerum venalium æstimetur.

Q. 2. Unde augetur, aut minuitur rei venalis pretium?

R. Ex his circumstantiis: 1. ex penuria, vel copia mercium: 2. ex pecuniæ abundantia, vel raritate: 3. ex multitudine emptorum, & paucitate vendentium, & contra: 4. ex modo vendendi; nam vilius res venditur sub hasta, & voce præconis; quam apud mercatorem; quæ in magna quantitate, quam quæ minutatim, & per partes: 5. ex majori, vel minori emptorum indigentia, modo communis sit: unde equi carius tempore belli, quam pacis venduntur.

Dixi *modo communis sit*; nam indigentia unius emptoris, aut venditoris non mutat communem hominum æstimationem, nec efficit, ut carius res vendenda sit, aut vilius emenda; unde hæc propositio: *Potest aliquis emere rem vilius ab illo, qui vendit necessitate compulsus*, damnata est a parisiensi Academia an. 1665. tamquam falsa, scandalosa, justitiam, & charitatem violans; ex his

Sequitur, mercatorem infortunatum non posse augere pretium suarum mercium ex eo, quod vel domus ejus, in qua servabantur, conflagraverit, vel in iis advehendis majores sumptus fecerit, quam alii mercatores, quia merces in illius officina non pluris æstimantur, quam in officinis aliorum mercatorum.

Q. 3. Quodnam est justum, aut injustum rei venalis pretium?

Pretium æquale valori rei venalis secundum communem hominum æstimationem, est justum ejus pretium; inæquale vero est injustum ex constanti omnium Theologorum doctrina, quia ex dictis justitia consistit in æqualitate; injustitia vero in inæqualitate: ergo ut licitus & justus sit contractus emptionis, aut venditionis, mensurandum est pretium cum merce: *Secundum divinam legem*, inquit Sanct. Thomas 2. 2. quæst. 77. art. 1. ad 1., *illicitum reputatur, si in emptione, & venditione non sit æqualitas justitiæ observata, & tenetur ille, qui plus habet, recompensare ei, qui damnificatus est*: notent pastores & confessarii.

Dices. Ex lege *Explicito* ff. ad Senatusconsultum Trebellianum §. *Si hares* res tantum valet, quantum vendi potest.

Distin-

Distinguo: res tantum valet, quantum vendi potest intra latitudinem justi pretii, concedo; extra latitudinem, nego; alias injusta esset lex citata, & per aliam legem correcta, nempe leg. *Rem majoris* cap. *De rescindenda venditione* & cap. *Cum causa* tit. *De emptione, & venditione*, ubi statuitur, monasterium in venditione ultra dimidiam partem justi pretii deceptum recipere debere rem venditam, vel quod defuit ex legitimo pretio.

Ergo, inquies, licet minoris emere, modo pretium non sit infra dimidiam partem valoris rei venditæ.

Nego consequentiam. Verum quidem est in foro externo non dari actionem venditori, nisi deceptus sit infra dimidium justi pretii, quia innumeræ nascerentur lies, si propter minimam læsionem ementes, aut vendentes audirentur; vix enim reperiuntur, qui non existiment se carius emisse, aut vilius vendidisse: at in foro conscientiæ si vendatur aut ematur extra latitudinem justi pretii, injustitia est, & obligatio restituendi: vide S. Th. 2. 2. quæst. 77. art. 1. ad 1.

Q. 4. *Quomodo æstimanda est latitudo justi pretii?*

R. Duplex pretium est distinguendum: aliud dicitur legitimum, seu legale; aliud dicitur naturale, & vulgare.

Q. 5. *Quid est pretium legitimum, seu legale?*

R. Est pretium lege publica, seu magistratus decreto taxatum, & hoc pretium consistit in indivisibili: quare si magistratus determinaverit pretium panis talis ponderis, injustus est venditor, & ad restitutionem tenetur, si minimum quid ultra ab emptore exigit, quia non servat æqualitatem a lege præfixam.

Q. 6. *Quid est pretium naturale, seu vulgare?*

R. Est pretium, quod ex hominum æstimatione independenter a lege positiva, seu magistratus decreto constituitur; hoc autem pretium latitudinem habet, quia varii homines varie de rebus judicant, ita ut quod alii censent valere decem, alii æstiment undecim, alii etiam duodecim.

Q. 7. *Quomodo Theologi describunt latitudinem justi pretii vulgaris?*

R. petium vulgare vulgo dividunt in infimum,

medium, & supremum, docentque licitum esse venditori vendere supremo, & rigoroso pretio, si possit id obtinere ab emptore, cui concessum est licitari, ut venditor descendat ad medium, aut infimum pretium; quod si secundum communem hominum æstimationem res non tanti valeat, quanti emptam est, excessit venditor limites justi pretii, & in foro conscientiæ restituere tenetur: contra si emptor secundum communem æstimationem minoris emit, quam valeat res vendita, debet venditori satisfacere, nisi condonaverit.

Ex his sequitur, eum, qui minoris emit domum, equum &c., quorum pretium non est lege taxatum, posse absque injustitia etiam in iisdem circumstantiis alteri easdem res pluris vendere, quia, cum pretium rerum illarum habeat quandam latitudinem, sicut emptor eas juste emit infimo pretio, ita potest vendere pretio supremo: contra injustum fore, si chirographa certa, & liquida, & censum annum ex contractu consignativo nulli periculo exposito minoris emeret, quia harum rerum pretium, cum sit legitimum & a lege taxatum, in indivisibili consistit, v. g. mille libellæ mutuo datæ, vel per contractum consignativum alienatæ, nec pluris, nec minoris valent; cum autem frequentius in hujusmodi contractibus injustitia occurrat, operæ pretium est hanc doctrinam lumine naturali notam, ut patet ex ratione allata, munire novis argumentis ex auctoritate deductis.

Confirmatur itaque auctoritate 1. Pii V., qui in Bulla *Cum onus* anno 1569. de reform. contractuum de annuis censibus alienandis, & redimendis statuit, ut census eodem pretio extinguantur: 2. plurimum Doctorum Parisiensium, qui anno 1603. censuerunt, ad restitutionem teneri eos, qui hujusmodi nundinationibus, hoc est emptionibus annui census minori pretio, quam creatus sit, quæstum faciunt.

Dixi *certa*, *& liquida*; alioquin habentur tamquam merces vitiatæ, quæ minoris emuntur, quam integræ.

Dices 1. Ex lege *Minus* De regulis Juris: *Minus est habere actionem, quam rem*: ergo chirographum, quod emitur ad obtinendum centum libellas, non tanti valet, quantum centum libellæ.

Dic.

Distinguo antecedens: si non nisi cum periculo res illa obtineri possit, concedo; si sine periculo, nego antecedens: alias excusandi essent omnes usurarii: nam pro pecunia, quam tradunt mutuatario, accipiunt solummodo actionem ad similem pecuniam repetendam.

Confirmatur responsio ex communi hominum aestimatione, apud quos mille libellae non pluris aestimantur in arca, quam in manibus ejus, qui per contractum consignativum, nos Itali dicimus *costituzion de censo*, emit jus ad percipiendum annuum censum quinquaginta libellarum: immo contractus ille cedit in utilitatem consignantis, quando non indiget illa pecunia ad damnum vitandum, aut majus lucrum faciendum: dico *quando non indiget*, quia si indigeat, juste poterit de pretio minuere ratione damni emergentis, aut lucri cessantis, ut dicetur, ubi de mutuo, & usura.

Dices 2. Argenti pretium est mutabile, ut patet experientia; hodie enim census centum aureorum est solum quinque, aut quatuor: supponatur ergo, quod Petrus quatuor aureos annui census percipiat ex centum aureis, quos contractu consignativo tradidit Titio, velitque illum censum vendere Paulo, cui Joannes offert quinque aureos annui census pro eadem summa centum aureorum; certe Paulus damnum pateretur, si in hac hypothesi emeret censum illum Petri centum aureis, cum perciperet solummodo quatuor; alioquin accepturus a Joanne quinque, si eidem traderet centum illos aureos contractu consignativo: ergo nullam injustitiam committet Paulus, si a Petro emat octoginta tantum aureis jus ad centum.

Respondeo, Paulum damnum revera passurum, si emeret centum aureis illud capitale, quod non producit, nisi quatuor aureos reditus, supponendo, quod Joannes quinque ipsi offerat; atque ut Paulus indemnis servetur, posse licite emere a Petro octoginta tantum jus ad percipiendos quatuor annui reditus; sed cum hac conditione, quod cum Titius redemerit illum censum, Paulus non retineat, nisi octoginta aureos, cum supponatur non dedisse plures; teneaturque restituere Petro viginti reliquos, per quos perficitur summa centum aureorum, quos Petrus primo loco dederat Titio.

Dices 3. In foro externo venduntur chirographa etiam infra mediam partem justi pretii, idque aucto. ritate judicis: ergo.

Respondeo 1. opponendo legem secundam jam citatam *De rescindenda venditione*, ubi contractus venditionis rescindendus dicitur, si res vendita sit infra dimidium rigorosi pretii; cum autem lex illa religiose observetur in foro externo, non est credendum contra eam quidquam fieri, cum auctoritate Judicis venduntur chirographa, & aliæ res immobiles infra mediam partem justi pretii, quod valent: quare

Respondeo 2., Judicem efficere quantum potest, ut justo pretio vendantur res, quarum creditor venditionem prosequitur; unde si quæ sit injustitia in his venditionibus, non est tribuenda Judici, qui creditori jus dicere cogitur, sed emptoribus, qui nolunt justum pretium offerre: attamen possunt & illi excusari cessante monopolio; quemadmodum enim per præscriptionem Princeps transfert dominium unius in alterum, idque propter bonum publicum, & in pœnam negligentiæ eorum, qui res suas non curant; sic & Judex in pœnam debitorum, qui sunt in mora, potest eos spoliare bonis propriis, & ea transferre in ementes, etiamsi vix dimidiam partem pretii offerant: & hoc confirmari potest, quia si bona sub hasta vendenda non possent adjudicari, antequam offerretur justum pretium, sæpe contingeret, creditorem rem sibi debitam recipere non posse, tum quia nullus esset ex emptoribus, qui pretium justum offerret; tum quia ipsemet debitor fraudibus, & artibus impediret ementes, quominus ad justum pretium ascenderent.

Q. 8. *Quid si habens chirographum liquidum, vel contractum constitutivum ultro minueret de pretio, ut alliceret emptorem ad emendum hujusmodi chirographum, aut contractum?*

R. Etiam injusta esset illa emptio; cum in ea non servaretur æqualitas: nec censendus est venditor gratis remittere de pretio, sed emere suum commodum; cum autem commodum illud ad ipsum pertineat, injuste cogeretur illud emere, quia nemo tenetur emere rem suam: *Si aliquis*, inquit S. Thomas 2. 2. qu. 77. artic. 1. in corpore, *multum juvetur ex re alterius, quam*

quam accepit, ille vero, qui vendit, non damnificatur carendo re illa, non debet eam supervendere, quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est ex venditione, sed ex conditione ementis, nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum, licet possit ei vendere damnum, quod patitur.

Q. 9. *Potest ne licite res vendi supra pretium legitimum, quando mercis valor secundum communem æstimationem excedit alias merces?*

R. 1. Pro qualicumque excessu non potest augeri pretium, alias inutilis esset taxatio; facile enim quilibet sibi persuaderet, merces suas aliis meliores esse.

R. 2. Si excessus sit valde notabilis, potest res licite vendi supra pretium legitimum, quia si e contrario magnus esset defectus, v. g. si frumentum esset paleis, & aliis seminibus inutilibus admixtum, venditor deberet remittere de pretio legitimo: ergo si merx excedat notabiliter in bonitate, emptor debet addere ad pretium legitimum.

Q. 10. *Quid si merces vendantur Lugduni, & deportandæ sint Lutetiam, ubi pluris valent?*

R. Vel venditor sumit in se periculum transvehendi merces Lutetiam, vel non: si primum, potest sumere pretium, quod datur Lutetiæ, quia tunc licet inchoetur contractus Lugduni, tamen quodammodo perficitur Lutetiæ; adeoque secundum taxationem urbis Lutetiæ vendi potest: si secundum, debent tantum vendi juxta taxationem urbis Lugduni, quia contractus Lugduni perfectus est.

Q. 11. *Licet ne vendere fide aliena, Italice* vendere a credenza, *supra legitimum pretium, aut latitudinem pretii naturalis?*

R. Licitum non est, nisi occurrat lucrum cessans, quia res non tanti valet, quanti emitur; nec tollitur illa inæqualitas per dilationem solutionis, cum hæc dilatio non sit pretio æstimabilis; alias excusandi essent usurarii, qui plus accipiunt a mutuatario, quam mutuaverint, ex eo quod tempus ei concesserint ad reddendum debitum: posset tamen venditor absque injustitia vendere pretio supremo non habenti pecuniam præsentem.

Dixi, *nisi occurrat lucrum cessans* &c., quia ex S. Th.

S.Th. 2.2. q.78.a.2. ad 1. hoc non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare.

Hinc sequitur, injustum esse, & usurarium emere infra pretium vulgare, aut legitimum ob anticipatam solutionem, quia hæc anticipata solutio habet rationem mutui: *Si quis emptor*, inquit S.Th. 2.2. q.78. a.2. ad 7., *velit rem emere vilius, quam sit justum pretium, eo quod pecuniam ante solvit, quam possit ei res tradi, est peccatum usura, quia ista anticipatio solutionis habet mutui rationem, cujus quoddam pretium est, quod diminuitur de justo rei emptæ pretio*; unde Concilium Mediolanense I. vetat, ne ob anticipatam solutionem res minoris ematur.

Q. 12. *A quo tempore sumendum est pretium rei, quæ anticipata solutione emitur, v. g. tempore hyemis emuntur lanæ, quæ non tradentur, nisi mense Majo, vel Junio, quo carius venduntur?*

R. Sumendum est a tempore, quo res traditur, quia debet esse æqualitas inter pretium, & rem venditam, quando absolvitur venditio: porro in ipsa traditione solum absolvitur venditio: ergo.

Confirmatur ex cap. *Negotianti De usuris*, ubi sic loquitur Greg. IX.: *Qui dat centum solidos, ut alio tempore totidem grani, vini, & olei mensuræ reddantur, quæ licet tunc plus valeant, utrum plus, vel minus solutionis tempore fuerint valituræ verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc usurarius reputari. Ratione hujus dubii etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum, & alias merces vendit, ut amplius, quam tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen tempore contractus non fuerat venditurus.*

In hoc textu tria sunt notanda: 1. in dubio, utrum merces tempore traditionis pluris, vel minoris sint valituræ, potest earum pretium sumi a tempore solutionis anticipatæ, quia in hac hypothesi sors vendentis, & ementis est æqualis: 2. si vendens statuerit servare merces usque ad tempus, quo pluris verisimiliter vendetur, & ita d claraverit emptori, potest absque injustitia propter lucrum cessans eo pretio merces vendere, quo vendentur tempore, ad quod illas servaturus esset; tenetur tamen deducere expensas faciendas ad conservationem mercium, & computare fru-

men-

menti, & ejei diminutionem: 3. si certum sit merces pluris valituras tempore traditionis, injustus, & usurarius censendus est; qui anticipata solutione eas viliori pretio emit: ita Glossa in citatum textum.
Objicit Lessius. Mercatores, qui anticipant solutionem, 1. patiuntur jacturam lucri, ex eo quod careant sua pecunia, quam si haberent, mercaturæ exponerent: 2. incurrunt periculum fraudis ex parte vendentium, qui solent non præstare totum pondus, vel merces sinceras; 3. modus vendendi solutione anticipata facit pretium decrescere, quia reddit merces ultroneas, inducitque raritatem emptorum, & multitudinem vendentium: 4. ista anticipatio solutionis est utilis bono publico; hac enim via providetur necessitatibus pauperum. Respondeo ad singula.

Ad primum: fateor ratione lucri cessantis posse viliori pretio emere, qui anticipate solvunt; sed nego hujusmodi mercatores frequenter facere jacturam lucri ob anticipatam solutionem, ut patebit infra, ubi de usura; dicetur enim ibi, mercatorem ut censeatur lucri jacturam pati, debere per mutuationem impediri a mercatura: porro qui anticipant solutionem de industria; coacervant pecunias usurariorum more, ut habeant, unde possint mutuare rusticis indigentibus, expetuntque, ut ad eos plures confluant, utpote qui noverint se amplius lucrari per hujusmodi anticipatas solutiones, quam per alia commercia: unde patet, talem anticipationem esse ultroneam, & nullatenus causam lucri cessantis.

Ad secundum: non omnes defraudant circa pondus, aut qualitatem mercium: quod si qui sint fraudulenti ementes possunt & solent deceptionem præcavere.

Ad tertium. 1. Facultas Parisiensis anno 1665. damnavit sequentem propositionem uti falsam, scandalosam, inducentem ad usuras committendas, variasque artes aperientem eas velandi, justitiam, ac charitatem violandi: *Potest aliquis emere rem vilius ab eo, qui vendit necessitate compulsus, quia ex modo vendendi minuitur pretium rei, & merces efficiuntur ultroneæ*: 2. ut valeret illa ratio, necesse esset, ut tempore hyemis offerrentur merces, puta lanæ, paucique essent, qui illas tunc temporis vellent emere: at cum

cum nullas tunc temporis habeant rustici, debeantque illas solummodo tradere tempore tonsionis, æstimandæ sunt secundum valorem, quem tunc habituræ sunt, ut supra dictum est.

Ad quartum: si hæc ratio valeret, excusandæ essent usuræ, per quas subvenitur multorum indigentiæ.

Q. 13. *Proxeneta, seu is, qui alterius nomine emit, aut vendit, ut sartores, debet ne totum pretium rei venditæ domino dare?*

R. Debet, quia nullum habet justum titulum aliquid ex pretio retinendi: non ratione rei, quæ ejus non est; non ratione industriæ, aut laboris, quia vel pro eo accipit, vel gratis id se facturum testatus est.

§. III. *De merce.*

Q. 1. *Tenetur ne venditor vitium mercis manifestare?*

R. Tenetur, si defectus reddat rem notabiliter minus utilem, quam rationabiliter exoptet emptor: ita S. Ambros. lib. 3. *de Officiis* cap. 10.: *In contractibus*, inquit, *vitia eorum, quæ veneunt, prodi jubentur, ac nisi intimaverit venditor, quamvis jus emptoris transierint, doli actione evacuantur*; ratio est, quia venditor tenetur cum emptore secundum voluntatem ejus rationabilem contrahere; id enim postulat bona fides in contractibus servanda: porro non sufficit, quod declaratio fiat confuse, ut cum vendens equum dicit se nolle teneri de ullo ejus defectu.

Dixi 1., *si reddat rem notabiliter minus utilem*; nam si parum sit minus utilis, non est obligatio defectus detegendi, modo justo pretio res vendatur; alias facile deterrerentur emptores ab emendo in magnum venditorum detrimentum: quare obligatio detegendi defectus, cum hac benigna interpretatione accipienda est quantum exigit commerciorum Reipublicæ conservatio, quæ exerceri non possent, si levissimi quique defectus essent detegendi.

Dixi 2. *quam rationabiliter exoptet emptor*: nam 1. si emptor indifferenter velit emere sive hujus, sive alius valoris merces, ei poterunt exhiberi defectuosæ, mo-

modo non excedatur justum pretium: si emptor habens necessitatem emendi petat quidem rem non defectuosam, sed minus pretium oblaturus praevidearur, licite ei offeruntur defectuosae merces: hinc qui vinum minus exquisitum pro magis exquisito vendunt excusari possunt, si notabile non sit discrimen in ordine ad humanam utilitatem, aut vinum indifferenter petatur; secus, si sit notabile discrimen, & nonnisi exquisitum vinum petatur.

Q. 2. *Quod si vinum aqua misceatur?*

R. 1. Peccatum est, & obligatio restituendi, si mixtio noxia sit, ut reddat vinum inutile, vel tanti veneat, ac si non esset mixtum, cum tamen sit minoris pretii.

R. 2. Si vinum maneat utile, minuaturque pretium, & indifferenter petatur a venditore, peccatum est saltem contra justitiam legalem, ut declaravit facultas Parisiensis, quae anno 1665. damnavit sequentem propositionem tamquam falsam, bonae fidei, & publicae justitiae contrariam: *Licitum est tabernariis vinum aqua miscere, & agricolis triticum paleis, & communi pretio vendere; dummodo deteriora non reddantur eis, quibus communiter venduntur.*

Ceterum si merx minus bona non statim sit consumenda, monendus est emptor de defectu, propter quem diu conservari non possit.

Q. 3. *Si defectus reddat usum rei venditae noxium, & periculosum, aut inutilem ad effectum, propter quem emitur, ad quid tenetur venditor?*

R. 1. Si non rescindatur contractus, tenetur 1. restituere excessum pretii, immo totum pretium, si res sit emptori prorsus inutilis, quia venditor est causa injusta, cur emptor pecuniam expenderit.

R. 2. Debet reparare damna ex iniqua venditione consecuta: haec patent ex dictis, ubi de errore, aut dolo dante causam contractui.

Q. 4. *Tenetur ne emptor monere venditorem, si mercem offerat pretiosiorem, quam putat?*

R. 1. Tenetur monere de majori pretio, si venditor nesciat, ut si rusticus gemmam vili pretio offerat, alias non servaretur aequalitas pretii cum merce.

R. 2. Non tenetur, si justo pretio mercem emat, quia

quia emptoris jus est quam optimas merces emere; præsumiturque venditor eas velle vendere, modo justum earum pretium recipiat.

Q. 5. *Potest ne vendi res aliena?*

R. 1. Cum venditor non sit rei alienæ dominus, non potest ejus dominium transferre in emptorem: hinc dominus rei venditæ potest eam sibi vindicare ubicumque repererit, nisi ab emptore bonæ fidei fuerit præscripta: item usurarius vendens res alienas loco usurarum acceptarum non transfert earum dominium: limita, nisi ita sint commixtæ cum rebus emptoris, ut discerni non possint, quia ex dictis emptor per commixtionem acquirit dominium rei commixtæ.

R. 2. Aliquo sensu rei alienæ venditio valida est, si solus venditor sciat mercem esse furtivam; a fortiori si uterque, nempe venditor, & emptor ignoret: ita habetur lege *Si in emptionem* §. *Item si De re furtiva*: dicitur autem valida talis emptio, 1. quia emptor transfert pretium in venditorem, adeoque venditor pecuniæ dominium acquirit; nummus enim, qui redactus est ex re furtiva, furtivus non est ex lege *Qui vas* §. ultimo *De furtis*: quare si ex pecunia illa fur emerit panem, non tenebitur illam restituere, cui panem vendidit; item usurarius acquirit dominium pretii, vendendo res alienas loco usurarum acceptas, quamvis emptor earum dominium non acquirat; 2. quia venditor manet obligatus: ut rem faciat emptoris, alioquin totum fœnus lucri cessantis, vel damni emergentis restituere tenetur.

Dices. Videtur aliqua inæqualitas, quod emptor rei alienæ dominium non acquirat, & tamen pretii dominium in venditorem transferat.

R. non esse inæqualitatem: siquidem pro eo, quod rei alienæ venditor pretii dominium acquirit, ipse vicissim emptori de evictione obligatus manet.

R. 3. Si emptor sciat rem esse alienam, non est venditio; cum utrimque non sit obligatio, nec teneatur venditor rem facere emptoris, aut eidem restituere quantum ejus interest rem non esse suam, hoc est lucra cessantia, & damna emergentia; neque etiam acceptum pretium emptor repetere potest in foro externo, quamvis in conscientia venditor illud refundere teneatur.

Q. 6.

Q. 6. *Possunt ne vendi bursæ, quæ in quibusdam collegiis fundatæ sunt ad pauperum scholasticorum sustentationem?*

R. Quia fundatorum voluntas est, ut gratis dentur pauperibus, non magis excusandi sunt, qui eas olim a se emptas aliis vendunt, quam excusaretur emptor rei alienæ, qui illam vero domino vellet divendere.

Q. 7. *Si res pluribus sit vendita, quis emptorum est præferendus?*

R. 1. Ille est præferendus, cui res fuit tradita, etiamsi sit posterior, quia res est ejus, in quem dominium est translatum: atqui transfertur dominium per traditionem: nam ex lege *In traditionibus* cod. *De pactis: In traditionibus, & usucapionibus dominia rerum non nudis pactis transferuntur.*

Advertes tamen: 1. Ecclesiam, quæ prior emit, præferendam esse, etiamsi posteriori res fuerit tradita; nam ex lege *Ut inter dominium* cod. *De sacrosanctis Ecclesiis: Absque traditione transfertur quod venditur, aut donatur Ecclesiis*, quod donatur, inquit, non vero quod promittitur.

Advertes 2. priorem emptorem posse rem evincere a posteriore, si mala fide emit, hoc est conscius primæ venditionis: immo posterior teneretur sponte rem priori tradere, si dominium rei impulisset ad iterum vendendum, quia est causæ injustæ venditionis, & damni inde secuti.

Advertes 3. si posteriori tradita sit solo contractu lucrativo, v. gr. titulo donationis, posse evinci tamquam in fraudem prioris emptoris alienatam: nec requiri in donatario scientiam fraudis, sicut in contractibus onerosis requiritur: non tenetur tamen donatarius, qui bona fide accepit, restituere antequam petatur a creditoribus, & nisi intra annum petatur, quia neque ratione rei acceptæ, neque ratione injustæ acceptionis obligatur.

R. 2. Si res nulli tradita sit, præferendus prior emptor, quia non potuit vendi posteriori sine injuria prioris.

§. IV.

§. IV. *De retractu gentilitio.*

Q. 1. QUid *est redhibitio gentilitia?*

R. Est jus concessum proximo venditoris consanguineo intra certum tempus rescindendi, & ad se revocandi venditionem rei immobilis eodem oblato pretio, quo illa ab extraneo, vel remotiore consanguineo empta fuerat.

Dicitur 1. *jus*, ut ostendatur peccare contra justitiam, qui fraudibus impedit consanguineum, quominus ad se revocet rem venditam.

Dicitur 2. *intra certum tempus*, quia leges municipales terminum præfixerunt, extra quem consanguinei jus non habent rescindendi venditionem.

Dicitur 3. *revocandi venditionem*, quia si per donationem, permutationem, aut alium contractum res fuerit alienata, consanguinei eam retrahere non possunt.

Dicitur 4. *rei immobilis*, quia redhibitio gentilitia non extenditur ad res mobiles.

Dicitur 5. *eodem oblato pretio*; non enim licet emptori exigere a consanguineis, sicut posset ab extraneis, plus quam solvit venditori.

Q. 2. *Quare concessum est jus illud consanguineis?*

R. Quia satis lugubre est, possessiones paternas, & avitas ad alienas manus devenire, ut habetur leg. 22. §. *Nec vero* cod. *De administratione tutorum*.

Q. 3. *Potest ne jus illud extraneo vendi, aut cedi?*

R. Minime, colligiturque ex citata lege.

Sequitur ex dictis, peccare contra justitiam: 1. qui simulata permutatione, aut alio contractu occultat venditionem in fraudem consanguineorum: 2. qui fingunt se majori pretio emisse, quam revera emerint, ad deterrendum consanguineum a repetenda possessione paterna: 3. qui nomine consanguinei precibus illecti, aut præmio conducti ab emptore vindicat rem emptam; & in hoc casu tam extraneus, quam consanguineus ad restitutionem tenentur, cum uterque sit causa injustitiæ.

Q. 4. *Si res viliori pretio sit vendita, potest ne consanguineus illam retrahere sine animo eam retinendi?*

R. Mi-

R. Minime, tum quia venditor, cum sit rei dominus, jus habet illam vendendi, quo voluerit pretio; nec in hoc læduntur consanguinei, sicut nec læderentur, si eam gratis donaret: tum quia consanguineus censetur extraneo vendere jus suum, quod tamen alienare non potest.

Dices. Per legem conceditur proximo bona paterna ab extraneo repetere in utilitatem suam: atqui evidens esset ejus utilitas in hypothesi, quod majori pretio esset venditurus, vel ab emptore præmium consecuturus: ergo.

Distinguo majorem; in utilitatem suam, quatenus bonis paternis uteretur, & fructus ex eis perciperet, concedo; quatenus aliquo præmio illa in manus alienas transferret, nego majorem. Hoc enim est manifeste contra intentionem legis, nec rescinderetur venditio, si coram judice declararet se repetere rem venditam, ut eam majori pretio iterum venderet.

§. V. *De negotiatione, seu mercatura, & monopolio.*

Q. 1. QUid *est negotiatio, seu mercatura?*

R. Est emptio rei cum intentione eam integram, & immutatam vendendi lucri gratia.

Dicitur 1. *cum intentione vendendi*, quia si quis emeret pannum v. gr. aut equum, sive frumentum in proprios usus, licet forte data occasione alteri venderet, non esset negotiator, aut mercator, quia non emisset ista cum intentione vendendi.

Dicitur 2. *eam integram, & immutatam*; qui enim emit ferrum, vel frumentum ad clavos, vel panes conficiendos, non mercaturam exercet, sed artificium, a quo denominatur artifex..

Q. 2. *Negotiatio est ne licita?*

R. 1. Per se est licita, ut habetur dist. 88. cap. *Fornicari: Fornicari hominibus semper non licet: negotiari vero aliquando licet, aliquando non licet*: & ratio est, quia lucrum intenderet ad honestum finem, verbi gratia ad sustentandam familiam, per se est honestum.

Dices. Cir. dist. 88. cap. *Ejiciens* habetur: *Ejiciens*

Dominus vendentes, & ementes de templo, significavit, quia mercator numquam potest Deo placere, & ideo nullus Christianus debet esse mercator; aut si voluerit esse, projiciatur ex Ecclesia.

Distinguo: numquam potest placere Deo moraliter loquendo, id est est difficile, quia ut habetur cit. c. vix mendacia, & perjuria vitat, concedo, non potest absolute, nego, quia ex cit. can. *Fornicari*, negotiari aliquando licet.

R. 2. Quibusdam, nempe clericis, & monachis negotiari prohibitum est, ut habetur cap. *Secundum instituta Ne clerici vel Monachi: Sub interminatione anathematis prohibemus*, inquit Alexander III. *ne monachi, vel clerici causa lucri negotientur*; quod arguit hujusmodi peccare mortaliter, quia major excommunicatio nonnisi ob peccatum lethale incurritur: hoc autem intelligendum est solum de clerico in sacris constituto, aut de beneficiario.

Q. 3. *Quid est monopolium?*

R. Est conventio unius pluriumve mercatorum, ut ipsi soli vendant, emantve, quo voluerunt pretio.

Q. 4. *Monopolium est licitum?*

R. 1. Si auctoritate publica constituatur, licitum est, quia aliquando Reipublicæ est expediens, ut vel rerum venialium pretium taxetur, vel privilegium mercatori, aut artifici detur; alioquin negotiationem, aut artificium in Reipublicæ detrimentum deserere cogeretur, nec in eo fit cuiquam injuria, modo curent magistratus, ne mercatores, aut artifices prætextu privilegii pretium immoderatum exigant.

R. 2. Monopolium privata auctoritate constitutum injustum est, & ad restituendum obligat, quia, cum ex dictis pretium naturale rerum venialium quamdam latitudinem habeat, singuli jus habent contrahendi intra illam latitudinem: ergo fit injuria, quando per monopolium coguntur emere nonnisi rigoroso pretio, aut vendere nonnisi infimo, a fortiori injusti essent qui monopolium exercerent, si supra rigorosum pretium venderent, aut infra infimum emerent.

Q. 5. *Quomodo debet fieri restitutio propter monopolium?*

R. Communiter relinquitur judicio viri prudentis: æqua.

æqualitas tamen videretur reponi reducendo contractum ad pretium mediocre, seu medium.

Ad monopolium refertur.

1. Quando mercatores supprimunt merces suas, ut inde pretium crescat: injustus tamen non esset, qui suas merces servaret in illud tempus, quo ceteræ rariores essent, modo ex illa suppressione non oriretur caritas; si inde orietur, contra justitiam peccaret, cum esset causa injusti pretii rerum venalium.

2. Quando aliquis congerendo omnes fere merces inducit raritatem, & caritatem, secus si non induceret.

3. Si quis vi, vel fraude impediat, ne merces aliunde advehantur, unde oritur caritas.

4. Si mercatores disseminent rumorem submersas esse naves, unde rerum pretium augeatur.

5. Si opponatur fictus licitator, ut alter pretium augeat.

6. Si multi conveniant, ut opus ab uno inchoatum alter non perficiat, quod expresse prohibetur lege *Jubemus* cod. *De monopoliis*.

7. Si artifices conveniant non docere artem suam, nisi filios, & nepotes, aut nisi certo pretio injusto.

Qu. 6. *Licet ne mercatori monopolii non participi vendere pretio per monopolium constituto?*

R. Si ex monopolio aliorum raræ factæ sint merces, licet; secus si rariores non sint, quia pretium a monopolis impositum est injustum.

CAPUT XIII.

De Mutuo.

Q. 1. QUid est mutuum?

R. Est contractus, quo in alterum transfertur dominium rei in numero, pondere, & mensura consistentis cum obligatione reddendi aliam ejusdem speciei, & bonitatis post lapsum temporis: singulæ partes hujus definitionis sunt notandæ, & diligentius explicandæ ad refellendas plures pactiones injustas, & usurarias: itaque

Dicitur 1. *quo in alterum transfertur dominium*, in quo

quo mutuum convenit cum venditione, differtque a multis aliis contractibus præsertim a commodato, quod secundum linguam Gallicam confunditur cum mutuo: mutuum enim & commodatum gallice dicuntur *prets*, quamvis essentialiter inter se differant: commodatum enim est de rebus, quæ usu saltem unico non consummuntur, ut equus, liber, vestis &c.; mutuum vero est eorum, quorum usus est consumptio, ut frumentum, panis, vinum, pecunia: res prioris generis non mutuo, sed commodato dantur in usum tantum, non in proprietatem; unde sequitur, quod si liber, aut equus sine culpa commodatarii pereat, perit commodanti, utpote ejus dominio: res vero posterioris generis mutuo dantur, non commodato; neque enim dicimus commodare pecuniam, aut panem, sed mutuare; mutuando autem eorum transferimus dominium, non secus ac si ea venderemus.

Unde sequitur damnum, aut fructum rei mutuatæ non pertinere ad mutuantem, sed ad mutuatarium, quia juxta regulam juris: *Res perit, aut fructificat domino suo*: sicut ergo domus per venditionem tradita, si statim tempestate corruat, corruit in damnum solius emptoris; ita, si pecuniam mutuo recens acceptam latrones auferant, non mutuans, sed solus mutuatarius damnum illud pati debet: si vero ex eam mutuatarius utiliter negotietur, & ditescat, nihil inde mutuans repetere potest; atque hac ratione refellendi sunt, qui eo prætextu usuras exigunt, quod mutuatarius ex pecunia ab ipsis mutuo accepta lucretur.

Dicitur 2. *rei in numero &c.*, quia mutuum versatur circa res usu consumptibiles, quæ vel dantur in numero, ut pecunia, vel in pondere, ut panis, vel in mensura, ut vinum, oleum &c. res autem, quarum usus non est earum consumptio, licet ad eam sensim disponat, ut vestes, regulariter ad commodatum, aut locationem pertinent: dico regulariter, quia fieri potest, ut ovis v. g. mutuo detur, nempe si detur consummenda, ut pro ea alia similis restituatur: sicut e contra dari posset pecunia solum commodato, puta si daretur ad ostentationem tantum; eadem in individuo restituenda.

Dicitur 3. *cum obligatione reddendi aliam ejusdem speci-*

speciei; hæc est enim æqualitas, & justitia, quam recta ratio exigit, ac proinde ab omnibus servanda etiam a tutoribus, & curatoribus, ut nec plus, nec minus, sed tantum reddatur, quantum acceptum est.

Dicitur 4. *post lapsum temporis*: ut distinguatur a cambio, ubi pro nummo aureo dato statim redduntur nummi argentei: tempus autem vel est determinatum in contractu, vel non: si primum mutuans pecuniam non potest repetere ante elapsum tempus; si secundum, potest absque injustitia repetere quo voluerit tempore, modo non repetat statim atque mutavit.

Dixi *absque injustitia*; peccaret enim, & quidem graviter contra charitatem, si tum repeteret, cum mutuatarius nonnisi cum magno detrimento reddere posset, nec damnum ipse mutuans ex dilatione pateretur.

Hinc sequitur, intrinsecum esse contractui mutui, quod mutuans per aliquod tempus pecunia sua careat, periculoque se exponat eam amittendi; mutuatarius enim, qui videtur dives, aut habere fidejussorem divitem, revera pauper esse potest, vel evadere, sicut & ejus fidejussor: qua ratione carentiæ pecuniæ, aut periculi mutuans non potest quidquam exigere ultra, quam concedant leges mutui, secundum quas mutuatarius tenetur solum æquale reddere.

Confirmatur. Si liceret aliquid exigere propter carentiam, & periculum pecuniæ mutuo datæ, mutuum, quod est in gratiam pauperum, verteretur in eorum perniciem; cum enim majus subeat periculum qui pauperibus, quam qui divitibus dat mutuum, plus a pauperibus ultra sortem recipere, quam ab aliis licitum foret.

Nec dicas, par non esse, ut mutuans subeat periculum sine fructu; vel enim tenetur ex charitate dare mutuum, vel non tenetur: si tenetur, debet sequi conditionem mutui, quæ est, ut tantumdem solum restituatur, quantum est acceptum; si non tenetur, potest non dare mutuo: cæterum si faciendæ sint expensæ ad recipiendam rem mutuo datam, mutuatarius vi contractus mutui cogeretur ad illas solvendas.

Patet ex dictis, jure merito damnatas esse sequentes propositiones ab Alexandro VII., Innocentio XI., Clero Gallicano, & Academia Parisiensi anno 1665.

1. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.*

2. *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

3. *Quamvis usura sit, si quis recipit aliquid supra sortem ratione mutui, non est usura si recipiat ratione periculi tantum, ut pretium periculi.*

4. *Nullus potest ita esse securus, quin possit aliquod intervenire periculum, vel saltem aliqua difficultas, vel labor in re habenda.*

Q. 2. Quomodo æquanda est bonitas rei reddendæ cum bonitate rei mutuo acceptæ: mutuo dati sunt v. g. decem nummi aurei, vel totidem modii tritici, quorum valor, sive pretium postea crescit, aut decrescit?

Reddendum est juxta valorem, aut pretium rei acceptæ, nisi aliter contrahentes justo pacto convenerint, ita ut si valor cujuslibet nummi erat decem libellarum, reddendæ sint centum libellæ nec plus, nec minus.

Dixi, *nisi aliter contrahentes convenerint*: in hypothesi enim quod mutuans prævideret valorem nummi, aut pretium tritici esse augendum, velletque propterea ista servare, non peccaret contra legem contractus, aut justitiæ, si exigeret a mutuatario, ut tot nummos in specie, aut modios redderet, deductis tamen expensis ad triticum servandum necessariis, quia mutuans per hujusmodi pactum nihil lucratur ex mutuo, sed solum se indemnem reddit, cum non plus recipiat a mutuatario, quam habuisset, si non mutuasset: idem dicendum juxta cap. *Navigandis*, tit. *De usuris*, si dubitetur, an futurum sit, ut valor nummi, aut pretium tritici crescat, aut decrescat; quamvis enim mutuans nummos, aut triticum non sit servaturus potest in illo dubio pacisci tot nummos, aut modios in species esse reddendos, quia æqualis est spes lucrandi in mutuante, & mutuatario, æquale quoque periculum damnum incurrendi.

At si,

At si, manente eadem hypothesi, nempe quod mutuans non sit servaturus nummos, aut triticum, prævideat valorem nummi, aut pretium tritici esse augendum, non potest totidem nummos, aut modios a mutuatario exigere, quia plus reciperet, quam dedisset, quod lucrum est injustum, & usura dicitur.

CAPUT XIV.

De Usuris.

Q. 1. Quomodo *definitur Usura?*

R. Definitur lucrum ex mutuo immediate proveniens.

Dicitur 1. lucrum indefinite sive immodicum, sive modicum, sive sit nummus, sive onus à mutuante impositum mutuatario, v. g. veniendi ad molendinam ejus, aut ad furnum, denique quidquid est pretio æstimabile: colligitur 1. ex Scriptura. Levit. 25.: *Ne accipias usuras ... nec amplius, quam dedisti*: Ezech. 18.: *Ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit*: Lucæ 16.: *Mutuum date: nihil inde sperantes*: 2. Ex jure canonico causa 14. q. 3. c. 1.: *Si fæneraberis, idest si mutuo dederis pecuniam tuam, a quo plus, quam dedisti, expectes, non pecuniam solum, sed aliquid plus, quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive quodlibet aliud, si plus quam dedisti, expectes accipere, fænerator es, & in hoc inprobandus, non laudandus.*

In eumdem sensum S. Ludovicus accipit nomen usuræ in sua pragmatica sanctione contra usuras: *Usuram intelligimus*, inquit, *quidquid est ultra sortem*: ex his patet, usurarium non esse 1. qui pro mutuo exigit benevolentiam, & amorem ejus, qui mutuum dedit, quia hæc pecunia non mensuratur, ait S. Thom. 1. 2. quæst. 78. art. 2. 2. qui non vult dare mutuum, nisi hac conditione, quod mutuatarius hic, & nunc det aliud mutuo, quia tantumdem repetit, quantum dat, scilicet officium amicitiæ pro officio amicitiæ; at sine usura mutuans obligare non potest mutuatarium ad remutandum inposterum;

ita S. Thom. cit. art. ad 4.: *Licet*, inquit, *simul mutuanti unum aliquid aliud recipere: non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum: hac enim obligatio non includitur in contractu mutui, estque pretio æstimabilis, & potest vergere in magnum gravamen mutuatarii, quod paratus esse debeat ad remutuandum*.

Dicitur 2. *ex mutuo proveniens*, quia 1. si quis supra pretium rigorosum venderet, quamvis lucrum illud esset injustum, usuram tamen non committeret, nec pœnas usurariorum incurreret; lucrum enim illud non proveniret ex mutuo, sed ex venditione: 2. quia contractus mutui totus est in gratiam mutuatarii, adeo ut si mutuans intendat ex mutuo sibi lucrum provenire, usuram mentalem committat.

Dicitur 3. *immediate*, quia debet provenire directe ex vi mutui; nam si secundario, & mediante solum liberalitate, aut gratitudine mutuatarii proveniret, non esset usura: hinc Glossa in cap. *Consului* tit. *De Usuris*: *Peccant*, inquit, *sperantes causa mutui in spe lucri principaliter posita, secundario tamen aliquid sperare non puto malum*: eandem doctrinam tradit Sanct. Thom. cit. quæst. 78. artic. 1.: *Si accipiat*, inquit, *aliquid hujusmodi, non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita, vel expressa, sed sicut gratuitum donum, non peccat, quia etiam antequam pecuniam mutuasset, licite poterat aliquod donum gratis accipere, nec pejoris conditionis efficitur per hoc, quod mutuavit*.

Intentio autem secundaria dicitur, inquit, S. Antoninus 2. parte tit. 1. cap. 7. paragr. 1., *cum, etsi sperat mutuans aliquid sibi dari ab eo, cui mutuavit ex sua liberalitate, tamen non illud eum movet, sed magis benevolentia, ita ut etiamsi non crederet sibi aliquid dari ultra sortem, adhuc tamen mutuaret*: unde patet jure merito damnatam fuisse ab Innocentio XI. anno 1679., & a Clero Gallicano anno 1700. hanc propositionem: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum*: cavillatoriam, & usurarum palliativam propositionem vocat Clerus Gallicanus.

Q. 1.

Q. 1. *Quo jure usura est prohibita?*

Q. 1. Prohibita est jure naturali, quia rectæ rationi repugnat, quod quis plus exigat, quam dedit; ut dictum est explicando definitionem mutui.

Dices. Lege civili usuræ approbantur ut licitæ: ergo non sunt contra legem naturalem.

R. 1. circa antecedens diversas esse Theologorum sententias; alii enim contendunt per leges Imperatorum præsertim christianorum, usuras tolerari quidem, sicut tolerantur meretrices ad vitanda majora mala; sed negant approbari, nisi ratione lucri cessantis, aut damni emergentis; quemadmodum etiam apud nos judices eo titulo condemnant mutuatarium ad solvendas usuras: alii contra communiter docent, jure civili usuras modicas approbari, & solas immodicas prohiberi: sed quidquid sit de antecedente

R. 2. distinguendo conseq.: usuræ non sunt contra legem naturalem in principiis, & primis conclusionibus consideratam, conc.; in remotioribus conclusionibus consideratam, nego conf. Porro licet principia, & primæ conclusiones legis naturæ, v. g. Deum esse colendum, parentes honorandos, non ignorentur, tamen remotiores conclusiones ignorari possunt, ut patet de polygamia, matrimoniorum dissolubilitate, quæ gentilibus videbantur licitæ, quamvis contra rationem pugnent.

Instabis. Deus ipse Deuter. 23., & 26. Judæis permisit usuras accipere ab extraneis: ergo revera usuræ non sunt contra legem naturalem.

Nego conseq. Etenim quemadmodum Deus, utpote supremus rerum omnium dominus, Judæis concessit vasa Ægyptiorum, adeout absque furto, aut rapina ea secum asportare potuerint; sic in eorum dominium transtulit ea, quæ Chananæorum erant; immo poterant absque injustitia ipsosmet occidere: ita S. Ambros. lib. de Tob. cap. 15.; referturque causa 14. quæst. 4.: *Ab illo*, inquit, *usuram exige, quem non crimen occidere: sine ferro dimicat, qui usuras flagitat; sine gladio se ab hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici: ergo, ubi est jus belli, ibi etiam jus usuræ conceditur.* hinc subactis Chananæis usuræ Judæis universim prohibentur, ut patet ex cit. cap. 18.

Ezech., in quem locum sic scribit S. Hieronymus: *Vide profectum*, inquit, *in principio legis a fratribus tantum scelus tollitur, in Propheta ab omnibus usura prohibetur*:

Putant tamen Sanct. Thom. quæst. 12. *de malo* art. 4. ad 1., & S. Antoninus 2. parte tit. 1. cap. 7. paragr. 1.: *Usuram apud Judæos in principio legis fuisse solum toleratam, non vero licitam*.

Addo, capite 28. in objectione citato per fœnus non intelligendam esse usuram, sed mutuum simpliciter; Deumque eo loci promittere Judæis abundantiam divitiarum, qua fiet, ut mutuo non sint accepturi, sed daturi.

R. 2. Usura prohibita est jure divino, ut patet ex cit. cap. Ezechielis 18.: ubi Deus de dante usuram amplius, quam dedit, accipiente, quærit, num victurus sit? responderque: *Non vivet, cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur*: Luc. 6.: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, ubi summi Pontifices, Patres, & Concilia agnoscunt prohiberi usuram: Concilium Lateranense III., referturque cap. *Quia* tit. *De usuris*; eumdem locum notat Alexander III. cap. *Super eo* eodem tit.: *Respondemus*, inquit, *quod cum usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur, super hoc aliquam dispensationem fieri posse non videmus; quia cum Scriptura sacra prohibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibendus est quis, ne etiam pro redimenda vita captivi* (adde pro augendis proventibus pupilli, aut minoris) *usurarum crimine involvatur*: Urbanus III. cap. *Consuluit* tit. De usuris ex Luc. c. 6. concludit, eum, qui mutuam pecuniam credit, ut plus forte recipiat, licet omni conventione cessante, judicandum esse male agere, & ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda in animarum judicio efficaciter inducendum: eodem modo Leo X. eumdem locum interpretatus est in Concilio Lateranensi V. his verbis: *Cum Dominus noster, Luca Evangelista testante, aperto nos præcepto obstrinxerit, ne ex dato mutuo quidquam sperare debeamus*: Vide ergo quam absurde dicant, qui affirmant, usuras esse alicubi licitas ex dispensatione summi Pontificis: eodem sensu citatum textum accipit S. Ambros. lib. de Tobia

bia c. 14., & 17.: *Cum Dominus*, inquit, *nihil ab eis, quibus mutuum dederimus, sperandum esse praecipiat*: Patres etiam Concilii Nicæni I. hunc Psalmi 14. locum: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*, de præcepto explicant can. 17.: item S. August. concione tertia in Psalmum 36., subjicitque: *Quam odiosum, quamque detestabile sit, quam execrandum peccatum usura, puto, quod & ipsi fœneratores noverunt*: post has ergo Ecclesiæ explicationes nemini licet dubitare de vero sensu citatorum textuum; unde jure merito in Concilio Viennensi, Clementina *Ex gravi* §. finali *De usuris* statuitur, eum, qui in hunc errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuras non esse peccatum, velut hæreticum esse puniendum.

Ex his sequitur, tutores, & curatores ob ullam rationem, sive necessitatem non posse excusari ab usura, dum ex pecunia pupillorum, sive minorum mutuo data aliquid ultra sortem recipiunt: *Regula generalis apud omnes Doctores hæc firma esse debet*, inquit S. Thom. opusc. 73. cap. 6., *quod nulla conditio, sive circumstantia potest excusare aliquem actum vitiosum, nisi secundum quod potest tollere rationem vitiositatis ab eo, & quia in mutuis vitium usuræ annexum est ex eo, quod fiant spe lucri; quod est contra naturam mutui, non excusatur, nisi tollatur spes lucri: unde sicut non licet furari ad augendum patrimonium pupillorum, sic nec usuras accipere; quod enim per usuram accipitur, non minus est alienum, quam quod per furtum.*

Confirmatur ex Conciliis Mediolanensi I., Mechliniensi, Burdigalensi, quæ expresse prohibent, ne pecuniæ pupillorum, aut minorum dentur ad usuram: item ex Conventu Melodunensi anno 1579., ubi habetur: *Tametsi pecunia sit viduarum, aut pupillorum, omnes tenentur audire illud Christi: Mutuum date, nihil inde sperantes.*

R. 3. Usura prohibita est Jure canonico: patet ex cit. tit. *De usuris*, & cit. causa 14. q. 3., & 4., ubi plura referuntur Concilia, a quibus usuræ prohibitæ sunt.

Nec dicas, in foro externo civili hujusmodi leges

 non

non observari; nam præterquamquod in falsissimum esse mox ostendetur (nisi forte in quibusdam tribunalibus inferioribus, ubi judices tum ex propria inscitia, tum ex negligentia Pastorum condemnant mutuatarios ad solvendas usuras, præsertim in gratiam pupillorum, aut minorum) habemus Christi effatum Matth. 18.: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*; quis enim nisi hæreticus negaverit in materiis fidei, & ubi agitur de genuino sensu Scripturarum, Ecclesiam esse judicem controversiarum? an non illi judices sunt in numero ovium, quæ vocem Pastorum audire debent, & ab ipsis pasci verbo, & doctrina? an legem divinam, & ejus interpretationem fideles requirunt a laicis, spretis Sacerdotibus Domini contra ejus præceptum? Malach. 2.: absit autem a Rege christiano quidquam statuere contra jus divinum, & Ecclesiæ definitionem. Itaque

R. 4. Usura prohibita est legibus Regni Gallici; vetantur enim in Concilio Aquisgranensi in palatio Ludovici Pii eo jubente, præsente, & promulgante celebrato anno 816. can. 63., cujus verba referuntur causa 14. q. 3. c. 7.; in capitularibus lib. 1. c. 125.; refertur que ibidem c. 4.: quas prædecessorum leges religiosissime amplexus S. Ludovicus easdem usuras prohibuit ann. 1254. his gravibus verbis: *Prohibemus districte, quod nullas usuras faciant Barones, Senescalli nostri, vel alia quæcumque persona: usuram intelligimus quidquid est ultra sortem*: eadem sanxit Philippus IV. anno 1311.: cumque edictum illud videretur prohibuisse tantum nimias usuras, anno sequenti nempe 1312. altero edicto primum interpretatus est his verbis: *Edicta nostra confirmantes omnes prohibemus cujuscumque generis usuras tamquam a Deo, sanctisque Patribus prohibitas*: idem etiam specialiter prohibuit usuras usurarum: similem legem tulit Ludovicus XII. anno 1510. art. 1.: „Ne ulla committatur „in Regno nostro usura, judicibus omnibus, nostrisque „ministris mandamus, ut absque dissimulatione, & „quam diligentissime sub pœna suspensionis ab eorum „officiis, & arbitrariæ mulctæ, singuli in proprio „territorio, propriaque jurisdictione munere fungen„tes suo inquirant eos, qui manifestis usuris per fi-

„ctos „

„ ctos, simulatosque contractus dant operam, atque „ contra reos procedant, prout jura disponunt, & „ exigunt casus; *& art. 65. contra Tabelliones:* Ta„ bellionibus omnibus prohibemus, ne contractum ul„ lum recipiant usurarium sub privationis officii, mul„ ctæque arbitrariæ pœna: *eadem sanxit Carolus IX. an.* „ 1567.: Ad communem bonum, publicamque regni no„ stri utilitatem, ac subditorum nostrorum solatium „ (*hac statuere placuit*), ut hi vitam ducere, nego„ tiarique possint, quin opprimantur usuris, quas in „ nostro regno nonnulli malo utique acti spiritu, nul„ loque Dei timore perculsi quotidie committunt ac „ exequuntur:“ unde colliges, usuras in mente etiam regum, non juvare commercium, sed destruere, denique Henricus III. in Comitiis generalibus Blesis habitis sic statuit: *Singulis cujusque status, ac conditionis prohibemus* (hic tutores comprehenduntur), *ne usuram exercant sive per se, si ve per aliorum interpositam operam*: unde Bochel in sua Bibliotheca sic habet: „ Hæc usuræ „ propositio a Lege Galliæ lata generalis est, nec limita„ tionem patitur in pupillorum, aut cujuscumque favo„ rem: atque ita sancitum Decreto, quod in causa mana„ vit acta die 13 Junii senatu ad Augustinienses sedente;“ quomodo autem tutores debeant utiliter res pupillorum administrare, præcipit Carolus IX. in Comitiis generalibus Aureliæ habitis anno 1560., cujus hæc sunt verba articulo 102.: „ Minorum tutores, & curatores sta„ tim ac recensionem fecerint bonorum ad suos pupillos „ spectantium tenebuntur judicum etiam auctoritate in„ terposita venditionem curare bonorum mobilium, quæ „ periclitari possunt, atque pecuniam inde perceptam, „ eamque, quam forte invenissent numeratam, impendere „ in annuos reditus, vel prædia juxta consanguineorum, „ & amicorum voluntatem: id nisi fecerint, ipsi proprio „ nomine pecuniarum lucrum solvent.„ Peccant ergo tutores, non solum contra legem divinam, & ecclesiasticam, sed etiam contra legem civilem, & constitutionem regiam, si pupillorum pecunias dent mutuo, ut inde lucrum capiant, & ad restitutionem tenentur.

At, inquies, idem Carolus IX. in citatis Comitiis Aurelianensibus ita sanxit articulo 60.: *Contra damnantes*

nantes ad solvendam statutam pecuniæ summam pro schedulis, aut alia obligatione debitam adjudicabuntur damna, atque compensationes pro mora in solutione requisita, computanda a die vocationis in jus facta, eademque compensationes adjudicabuntur inter Mercatores quidem in ratione duodecima partis totius summæ; inter alios quosque vero, in ratione decima quinta partis; exceptis tamen agricolis, vinearum cultoribus, & mercenariis, quorum respectu damnandi erunt debitores ad duplum summæ, ad quam solvendam jam tenebantur, quin possint ulla judices circa hoc uti moderatione: articulus autem ille religiose servatur in toto Regno. Antequam respondeam,

Nota, ex dictis usuram esse lucrum immediate ex mutuo proveniens; unde compensatio, seu reparatio damni non potest dici usura, quia ille, cui fit talis reparatio, nullum lucrum percipit ex mutuo, sed solum servatur indemnis: his præsuppositis

Respondeo, citatum statutum nullo modo favere usurariis, quia nullum lucrum concedit mutuanti propter dilationem solutionis; sed solum decernit certam summam propter damna, quæ præsumitur incurrisse ob moram mutuatarii; & hoc probatur 1. ex ipsismet verbis statuti; *Adjudicabuntur damna, atque compensationes requisita*: ergo si nullum sit damnum, aut interesse lucri cessantis; nihil conceditur mutuanti supra sortem principalem: 2. quia quo majora præsumuntur damna, ut contingit frequentius in mercatoribus, qui ob carentiam pecuniæ negotiari non possunt, major summa vi illius statuti ipsis decernitur, 3. quia secundum illud idem statutum nihil præter sortem accipere debet mutuans pro toto illo tempore, quod præcessit petitionem juridicam: v. gr. debitor per tres annos moras protraxit, & creditor nonnisi a mense repetiit debitum; Judex nihil retribuere potest pro carentia trium annorum, quia præsumitur creditor nullum passus damnum: ergo ex citato statuto nihil pro usurariis potest colligi; nonnulla autem circa illud, observanda sunt.

Primum: non eodem modo observatur ubique in Gallia; nam in Curia Burdigalensi mutuatarius condemnatur ad solvendum impendium, sive reparationem

nem damni accepti, ab eo die, quo mutuans juridice petit debitum, etiamsi in sua petitione nullam fecerit mentionem illius impendii: in Tholosana vero mutuatarius, qui non solvit statuto tempore, potest cogi ad solvendum impendium in hypothesi, quod ita pepigerit cum mutuante, dum iniretur contractus mutui, etiamsi mutuans postea non petierit juridicem idem impendium: in Curia autem Parisiensi præter petitionem juridicam requiritur sententia judicis contra mutuatarium, ut notat Bochel in sua Bibliotheca verbo *Usura*.

Secundum: juxta statutum citatum, & usum Curiæ Parisiensis, si metuans absque sententia Judicis aliquid acciperet a mutuatario supra sortem propter damnum emergens, aut lucrum cessans, peccaret contra justitiam legalem; non teneretur tamen ad restitutionem, quia non violaret justitiam particularem, utpote qui alienum non detineret.

Tertium: usurarius est ille, qui mutuat ex intentione, ut lucretur ex mutuo mediante auctoritate Judicis, cujus sententiam mavult obtinere contra mutuatarium, quam rem mutuatam.

Quartum: controversia est inter Theologos, num sententia, qua vi statuti condemnatur mutuatarius ad solvendum aliquid supra sortem, sit mere pœnalis, feraturque solum ad puniendum debitorem, eo quod fuerit in mora? alii enim affirmant, quia eo tempore, quo mutuatarius non fuit in culpa, nihil potest Judex concedere mutuanti præter sortem principalem; alii vero Theologi negant propter rationes in nostra responsione allatas: juxta priorem sententiam creditor potest vi sententiæ accipere supra sortem, etiamsi ex mutuo nullum damnum pertulerit, quia hac pœna punitur debitor propter moram: debet autem illa mora esse culpabilis; siquidem omnis pœna supponit culpam: unde si certus esset creditori de debitoris impotentia, peccaret contra justitiam, si vi sententiæ aliquid supra sortem acciperet, quia illa sententia niteretur falsa præsumptione: juxta posteriorem vero sententiam si creditor nullum sustinuit damnum ex mora debitoris, non potest uti sententia, qua ipsi adjudicatur aliquid supra sortem.

Utraque opinio a nonnullis judicatur probabilis, & in praxi tuta propter obscuritatem statuti; videtur tamen illud statutum favere posteriori sententiæ, atque ideo præferendæ; etenim patet ex contextu verborum, ibi haberi rationem lucri cessantis, & damni emergentis, quia pro majori damno præsumpto major decernitur summa creditori: deinde idem suadet occasio, quâ statutum illud sancitum est; cum enim difficillimum esset examen damnorum, quæ contendebant Mercatores, & alii mutuantes se sustinuisse ex mora mutuatariorum, & propterea multa & nimia repeterent a debitoribus, visum est in comitiis generalibus prædictis necesse esse determinare quantum quilibet repetere posset pro damno, quod ex mora debitorum incurrisset: unde satis aperte deducitur, illud statutum respicere solum ad damnum, quod patiuntur creditores, atque id omne, quod supra sortem ipsis adscribitur, esse potius compensationem propter damnum, quam pœnam propter moram debitoris.

Q. 3. *Quæ conditiones requiruntur, ut mutuans possit accipere a mutuatario propter lucrum cessans?*

R. Sex vulgo numerantur.

Prima, ut lucrum, quod sperabatur, sit certum, aut probabile; quia si dubium foret, ut v. g. mercator in negotiatione jacturam facturus fuisset, an lucrum, aut si pecunia non erat collocanda in negotiatione, supra sortem nihil potest accipi: non refert tamen, an lucrum speratum sit ex illa negotiatione in specie; an ex aliqua in genere, modo, ut jam dixi, certum, aut probabile lucrum cesset vi mutui.

Secunda, ut lucrum cesset ob mutuum, si verb. gr. mercator subtraheret negotiationi eam pecuniam, quam in ea positus erat; nam si nullum cessat lucrum, nihil reddendum est ultra sortem, ut si pro ea pecunia, ex qua negotiaturus erat, aliam præsto habeat, ex qua eamdem negotiationem suscepturus sit: quod si mutuans aliam pecuniam repositam habeat, sed ad quemdam alium finem, verb. gr. ad dotandas filias, & ex ea postea non negotiaretur, posset ex mutuo pecuniæ, quam ad negotiandum para-

verat, accipere ratione lucri cessantis, quia ex hac pecunia mutuo data lucrum cessasset: ita Novarr. c. 17. num. 212.

Sed quid si mercator ultro subtrahat negotiationi suam pecuniam, ut eam det mutuam, potest ne ultra sortem accipere?

R. Non potest: ratio est, quia ponit pecuniam suam in eo statu, in quo pluris non valet, quam per se æstimatur: ergo si postea eam det mutuam, non potest ultra sortem accipere: & hoc est discrimen inter subtractam negotiationi pecuniam, & eam, quæ in negotiatione collocanda est; hæc enim, quia est semen lucri distincti ab eo, quod ex mutuo præcise nascitur, pluris æstimatur, quam in se valeat; illa vero, quia non est semen alterius lucri, quod ex mutuo præcise capitur, non æstimatur pluris, quam in se valeat.

Sed si mercator ita se habeat, vellem negotiari, nisi multi mutuum peterent?

R. Non potest accipere ultra sortem, quia tali homini revera lucrum non cessat, cum, ut supponimus, non velit negotiari: nec refert, quod vellet negotiari; nam id nihil est aliud, quam talem mercatorem prima intentione velle mutuum dare, ac supra sortem accipere, & secundaria velle negotiari in hypothesi, quod mutuum non daret, sed id non efficit, reipsa ei lucrum cesset.

Tertia conditio, ut non exigatur tantum lucrum, quantum speratur, sed spectandum est illud axioma: *Id, quod est in spe, non æquipollet ei, quod est in re*, & deducendæ sunt expensæ, nec non etiam pro labore aliquid deducendum, nisi tamen mutuans maluisset non lucrari, quam omnino non laborare.

Quarta, ut qui dat mutuum moneat mutuatarium de lucro cessante, quia posset mutuatarius nolle obligari; si sciret, se eum hoc onere mutuari.

Quinta, ut lucrum cessans non exigatur statim dato mutuo, quia qui v. g. dat 100. mutuo, & accipit 10. pro lucro cessante, perinde se habet, ac si daret tantum mutuo 90., & tamen accipit lucrum cessans pro 100., quod est iniquum.

Postrema, ut mercator malit negotiari; nam si mal-

mallet mutuare, mutuum daret spe lucri contra illud Christi Domini: *Mutuum date: nihil inde sperantes. Usurarium vocamus*, ait S. Thomas opusc. 73. cap. 4., *eum, qui non mutuat gratis, sed pro spe alicujus incrementi.*

Q. 4. *Quot conditiones requiruntur, ut mutuans accipiat supra sortem ob damnum emergens?*

R. Duæ.

Prima, si pactum sit initum de satisfaciendo pro damno emergente.

Secunda, si mutuatarius sit in mora contra voluntatem tacitam, vel expressam mutuantis; tum quia tacitum est pactum, ut qui est in mora teneatur ad impendia; tum quia talis omissio, cum sit contra justitiam, & ex ea sequatur damnum, pro ea satisfacere debet: quod si ab initio non sit initum pactum de satisfaciendo, nec mutuatarius sit in mora, nihil tenetur u tra sortem solvere, quia non vult mutuatarius se se obligare ad solvendum, nisi vel pactus sit, vel sit in mora.

Dices 1. Habetur cap. *Conquestus* tit. *De usuris*, dominum accipientem in pignus feudum a suo vassallo, non teneri fructus deducere in sortem: similia leguntur cap. *Salubriter* eodem titulo in gratiam generi recipientis possessionem in pignus a socero pro dote: ergo mutuans potest in proprium commodum convertere fructus pignoris a mutuatario accepti pro assecuratione rei, mutuo datæ.

Nego conseq. Ea est enim natura feudi, ut si loco pignoris ad directum dominum redierit, fructus interim percepti ad ipsum pertineant, modo feudatarius liber sit ab obligatione servitii domino exhibendi: idipsum etiam extendit Panormitanus ad emphyteutam: ideo autem gener licite percipit fructus ex pignore, quia iis alit soceri filiam, aliaque matrimonii onera sustinet, cum supponatur nondum accepisse dotem.

Dices 2. Montes pietatis, ubi in Italia pecuniæ asservantur ad mutuandum Pauperibus, sunt liciti ex Leone X. in Concilio Lateranensi, Paulo II., Sixto IV., Innocentio VII., & Julio II.: atqui ibi pro hujusmodi mutuis datur aliquid ultra sortem: ergo.

Distinguo minorem: datur ratione lucri cessantis, aut

aut damni emergentis, concedo; ratione mutui præcise, nego minor. Itaque ad conservationem, & administrationem hujusmodi montium conducuntur ministri digni aliqua mercede, quæ sumitur ex iis, quæ ultra sortem solvuntur.

Q. 5. *Fidjussor potest ne pretium recipere pro obligatione, qua se astringit ad solvendum alienum debitum?*

R. Variæ sunt Theologorum opiniones circa fidejussorem: alii negant fidejussorem posse quidquam accipere pro fidejussione, dicuntque eamdem esse rationem fidejubentis, & mutuantis; qui enim fidejubet pro mutuatario apud mutuantem, potius mutuaret, quam ille, qui numerat pecuniam; quia est causa, cur numeretur, & ejus periculum in se suscipit: ita S. Antoninus, 2. part. 1. cap. 7. §. 45.: *Paria videntur mutuare, & ultra sortem certum quid accipere, & penes creditorem satis dare, & aliquid a debitore accipere*: & hanc sententiam satis confirmat usus communis, secundum quem fidejussor nihil exigit a mutuatario: alii distinguunt, ut non videantur totaliter recedere a regula, secundum quam fidejussor excusatur ab usura, dicuntque, fidejussorem nihil quidquam posse recipere a mutuatario propter rationes allatas; sed posse a mutuante, si periculum in se recipiant debiti, quando supponitur periclitari; quia chirographa possunt minoris emi, quando sunt dubia: alii simpliciter admittunt antecedens, fatenturque, fidejussorem posse a mutuatario recipere pro fidejussione, non quidem propter periculum, quod subit, sed quia se obligat ad solvendum in futurum, quæ obligatio est pretio æstimabilis, ut supra dictum est, ubi probavimus usurarium esse, qui obligat mutuatarium ad remutuandum, si contingat ipsum indigere mutuo: alii docent, fidejussorem posse accipere pretium pro periculo, cui se exponit, quemadmodum omnes ultro fatentur, assecutori deberi esse mercedem propter periculum, quod subit salvas perducendi merces in locum destinatum; fidejussio enim est species assecurationis, & contractus, qui potest æqualiter cedere in utilitatem utriusque contrahentis, sicut & locatio; & ob hanc ratio-

tionem veteres Theologi communiter, & plures ex recentioribus, ut Fagnanus in cap. *Naviganti* lib. 5. tit. *De usuris*, & Sylvius in 2. 2. quæst. 77. art. 1. quæst. 4. censent, fidejussorem posse aliquid moderatum exigere pro fidejussione.

Ergo, inquies, posset mutuans dicere mutuatario: *Da mihi, quod fidejussori dares, & ego subibo periculum.*

Respondeo 1. Si mutuare nollet, nisi ea conditione, quod periculum sortis in se susciperet, procul dubio esset usurarius, utpote qui ex mutuo lucrum intenderet; ita enim declaravit Gregorius IX. cap. *Naviganti*, inquit, *vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem pro eo, quod suscipit in se periculum, si recepturus est aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* 2. etiam non intenderet lucrari, sed solummodo indemnem se servare, eo quod mutuatarius vadem non offerret, in foro externo censeretur usurarius, præsumeretque Ecclesia, præcipuum ejus motivum fuisse lucrum ex mutuo, ut habetur cit. cap. *Naviganti Usurarius est censendus*; utrum autem in foro interiori ab usura esset excusandus. Negat Dominicus Soto qu. 4. art. 1.; affirmant autem Fagnanus, Sylvius locis citatis, & nonnulli alii, qui pro hac sua sententia laudant declarationem Cardinalium de propaganda fide; modo periculum non sit commune, &, ut diximus, mutuo intrinsecum; sed extrinsecum, quale est periculum pecuniæ mutuo datæ naviganti, propter quod jure civili permittebatur usura nautica cod. *De nautico fœnore*.

Q. 6. *Licet ne pecuniam accipere mutuo sub usura?*

Resp. Ex Sanct. Thoma 2. 2. quæst. 78. art. 4., nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usuris; licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius; probatque suam sententiam S. Doctor ex epistola S. Augustini 47., alias 154. ad Publicolam, ubi docet, eum peccare, qui inducit ad jurandum per falsos deos, minime vero qui utitur non ad malum, sed ad bonum juramento infidelis, qui per falsos deos jurat.

Q. 7.

Q. 7. *Quotuplex est usura?*

R. Alia dicitur aperta, alia palliata; alia realis; alia mentalis, alia pactionalis; alia actionalis; alia dicitur usura fortis, alia usura usurarum; alia notorii, alia occulta.

Q. 8. *Quid est usura aperta?*

R. Est ea, quæ percipitur ex contractu mutui, cum pacto expresso lucri.

Q. 9. *Quid est usura palliata?*

R. Est ea, quæ revera provenit ex mutuo, sed velato aliquo honesto prætextu, puta donationis, cambii, societatis, venditionis, & emptionis, ut si quis vendat supra pretium rigorosum ob dilatam solutionem, aut emat infra pretium infimum ob anticipatam solutionem.

Q. 10. *Quid est usura realis?*

R. Est ea, quæ in mutuo deducitur in pactum, ut si mutuans expressis verbis dicat: *Mutuo ea lege, ut des quinque supra centum*, vel saltem insinuet mutuatario, se tale lucrum ab eo expectare.

Q. 11. *Quid est usura mentalis?*

R. Est ea, quæ per mutuum intenditur, sed in pactum non deducitur: unde patet, usuram mentalem alio sensu appellari, quam alia mentalia; hæc enim ita vocantur, quando in actum exteriorem non prorumperunt; usura vero, etiamsi recepta sit in mutuante, nihilominus mentalis dicitur, quando nullum pactum sive expressum, sive tacitum de solvendo lucro præcessit.

Q. 12. *Quid est usura pactionalis?*

R. Est pactio usuraria, nondum recepto lucro.

Q. 13. *Quid est usura actionalis?*

R. Est ipsa acceptio lucri usurarii.

Q. 14. *Quid est usura fortis?*

R. Est usura immediate proveniens ex pecunia mutuo data.

Q. 15. *Quid est usura usuræ?*

R. Est usura, quæ percipitur ex lucro usurario: v. g. mutuatarius ex pacto inito cum mutuante debet solvere singulis annis quinque pro centum; non solvit autem per quatuor annos, & ita debet viginti, ex quibus mutuans repetit usuras.

Q. 16. *Quotuplex est usura notoria?*

R. Duplex: alia notorietate facti, alia notorietate juris.

Q. 17. *Quandonam est notorietas facti?*

R. Est quando mutuans dat palam ad usuram, ita ut nulla tergiversatione celari possit.

Q. 18. *Quandonam est notorietas juris?*

R. Est quando mutuans de hoc crimine in judicio est convictus vel propria confessione, vel idoneis testibus.

Q. 19. *Est ne obligatio restituendi pro quacumque usura etiam mentali?*

R. 1. Certum est restituendum esse pro usura reali, quia talis usura tollit æqualitatem, quæ non potest reponi, nisi restituendo; hinc qui pignus fructiferum accepit, tenetur fructus inde perceptos in sortem computare: ita habetur c. *Quoniam* tit. *De usuris*, quod etiam verum est, tametsi ager pignoratitius fuisset sterilis mutuatario, utpote qui ab eo non coleretur.

R. 2. Etiam restituendum est pro usura mentali: ita habetur cap. *Consuluit*, quia cum mutuatarius non dederit ex pura liberalitate, aut gratitudine, sed vi mutui censetur dedisse invitus, etiamsi nullum pactum de dando lucro supra sortem præcesserit.

Ex quo sequitur, eum etiam debere restituere, qui sine usuraria intentione accepit aliquid supra sortem, si postea deprehendat, mutuatarium invitum, seu ex necessitate mutui accipiendi dedisse.

Q. 20. *Qui nesciebat illicitam esse usuram, tenetur ne ad restitutionem?*

R. Tenetur saltem ratione rei acceptæ, quam restituere debet integram, si extet eadem in specie, quia remanet sub dominio mutuatarii: quod si consumpta sit, tenetur restituere id, quo factus est ditior; quæ omnia constant ex dictis, ubi de possessore bonæ fidei.

Q. 21. *In hypothesi, quod tutor pecuniam pupilli ad usuram dederit, quis restituere debet, an pupillus, qui inde commodum solus percepit, an tutor?*

R. Cum pupillus jus habeat recipiendi a tutore fructus omnium bonorum, quæ ipsius homine administravit, solus tutor restituere debet mutuatario, quia so-

solus fuit causa injustitiæ, propter quam pupillus mulctandus non est: si tamen res usuraria extaret in specie apud pupillum, teneretur eam restituere vero domino, nempe mutuatario, sine tamen proprio damno, sed damno tutoris.

Q. 22. *Hæredes usurarii tenentur ne restituere?*

R. Tenentur ex cap. *Tua nos tit. De usuris*, & ratio est, quia hæres repræsentat personam defuncti: ergo in defectum ejus tenetur restituere.

Q. 23. *Tenentur ne hæredes in solidum?*

R. Certum est, si res accepta esset apud unum hæredem, cum teneri eam restituere, ita tamen ut actionem haberet de evictione contra cæteros, adeoque deberent fundere pro rata: difficultas solum est, quando res accepta non extat.

Canonistæ communiter affirmant, hæredes teneri in solidum, quia ex cit. cap. *Tua nos* cogendi sunt hæredes ad restituendas usuras ea districtione, qua parentes eorum, si viverent: atqui ipsi usurarii cogerentur usuras omnes ex residuis bonis restituere: ergo similiter & hæredes.

Azorius, Lessius, Bonacina, & plures Theologi negant teneri, quia in successione hæreditatis sicut bona defuncti dividuntur inter hæredes, ita etiam ejus obligationes personales, & debita: *Æquum enim*, est, inquiunt, *ut qui tantummodo commodum ex parte percipit, onus quoque duntaxat sentiat proportione servata*: ad cap. autem *Tua nos* respondent, ibi tantum significari, totam obligationem restituendi transire ad hæredes simul junctos, ita tamen ut singuli non teneantur nisi ex parte; cui posteriori sententiæ omnino est adhærendum.

Q. 24. *Cooperatores usurarii tenentur ne in defectum illius restituere?*

R. Tenentur, ut patet ex dictis, ubi de cooperatoribus ad damnum, sunt enim illius causa: inter cooperatores autem numerantur

1. Consulentes, & persuadentes usuras: 2. dantes pecunias eo animo, ut ex his exerceantur usuræ: 3. judices obligantes ad solvendas usuras, aut datas prohibentes repeti, adversus quos fertur excommunicatio Clementina unica *De usuris*: 4. tutores, & curatores

dan-

dantes ad usuram pro pupillis, & minoribus: ministri principales usurarii, ut proxenetæ, negotiorum gestores, factores, correspondentes, Notarii conficientes instrumenta, requirente usurario, vi quorum solvendæ sunt usuræ: ita habetur in Concilio I. Mediolanensi, in Comitiis Generalibus Cleri Gallicani Meloduni habitis anno 1579. *Contrahentes, & contractus recipientes, proxenetæ usurarum, aut earum lucri participes sciant, se gravissima dignos ultione*; ita & in Concilio Remensi anno 1583. Burdigalensi eodem anno, Tolosano anno 1590. & in Comitiis generalibus habitis in urbe Blesensi: *Vetamus, ac prohibemus omnibus cujuscumque status, sexus, & conditionis, ne ullas exerceant usuras: aut pecuniam dent mutuam, ut inde lucrum, aut compensatio illis obveniat, idque pro prima vice sub pœna minoris, vel majoris mulcta, & exilii; pro altera vero sub pœna confiscationis corporis, & bonorum: quod item exerceri volumus contra proxenetas, mediatores, & arbitros hujuscemodi illicitorum negotiorum, improborumque contractuum*: de Tabellionibus in particulari hæc expresse sanxit Ludovicus XIII. *Tabellionibus omnibus prohibemus, ne ullum usurarium contractum recipiant sub pœna privationis officii, & arbitraria mulcta.*

Dixi 1. *Ministri principalis*: nonnulli enim ita remote concurrunt, ut censeri non possint causa damni illati mutuatario: tales sunt famuli, qui recipiunt pignora, eaque asservant; qui numerant pecuniam; qu referunt omnia in libris rationum: qui autem cogunt ad solutionem usurarum, inter principales numerandi sunt, qui revera mutuatario injuriam inferunt.

Dixi 2. *Notarii conficientes instrumenta, requirente usurario*; si enim postulante mutuatario conficiant, peccant quidem, & perjurii sunt, sed minime injusti, quia volenti, & roganti non injuriam, sed solatium creavere; ita S. Antonin. pag. 2. Sylvius, & plures ex recentioribus.

Q. 25. *Quibus pœnis afficiuntur usurarii?*

R. 1. Usurarii notorii infames sunt cap. *Infames*, causa 3. q. 7. & leg. *Improbum fœnus* cod. *Quibus ex causis infamia irrogatur*.

2. Ad communionem altaris non sunt admittendi, nec

nec ecclesiasticæ sepulturæ tradendi, nec eorum oblationes accipiendæ cap. *In omnibus* tit. *De usuris*.

3. Non admittuntur ad confessionem, antequam satisfecerint, vel cautionem dederint, si possint; alias si periculum non patiatur moram, admittendi sunt sub juramento se non posse satisfacere, nec dare cautionem cap. *Quamquam De usuris* in 6.

Ad complementum hujus, & præcedentis *De mutuo* cap. Constitutionem integram Benedicti XIV. juverit lectorum oculis subjicere, ut quid hisce de implexis materiis tuto sentiant, conjicere facile possint: est vero hujusmodi.

BENEDICTUS PAPA XIV.

„ Vix pervenit ad aures nostras, ob novam controversiam (nempe an quidam contractus validus judicari debeat) nonnullas per Italiam disseminari sententias, quæ sanæ doctrinæ haud consentaneæ viderentur, cum statim nostri Apostolici muneris partem esse duximus opportunum afferre remedium, ne malum ejusmodi, temporis diuturnitate, ac silentio, vires magis acquireret; aditumque ipsi intercludere, ne latius serperet, & incolumes adhuc Italiæ Civitates labefactaret.

„ Quapropter eam rationem, consiliumque suscepimus, quo Sedes Apostolica semper uti consuevit: quippe rem totam explicavimus nonnullis ex Ven. F.N S.R.E.C. qui Sac. Theol. scientia, & canonicæ disciplinæ studio, ac peritia plurimum commendantur: accivimus etiam plures Regulares in utraque facultate præstantes, quorum aliquos ex Monachis, alios ex Ordine Mendicantium, alios demum ex Clericis Regularibus selegimus; Præsulem quoque juris utriusque laurea præditum, & in Foro diu versatum adhibuimus. Diem quartam indiximus Julii, qui nuper præteriit, ut coram Nobis illi omnes convenirent; quibus naturam totius negotii declaravimus, quod illis antea cognitum perspectumque deprehendimus.

„ Post hæc præcepimus, ut omni partium studio, omnique cupiditate soluti rem totam accurate perpenderent, suasque opiniones in scripto exararent; non ta-

„ tamen expetivimus ab ipsis, ut judicium ferrent
„ de contractu, qui controversiæ causam initio præ-
„ buerat cum plura documenta non suppeterent, quæ
„ necessario ad id requirebantur; sed ut certam de
„ usuris doctrinam constituerunt, cui non mediocre
„ detrimentum inferre videbantur ea, quæ nuper in
„ vulgus spargi cœperunt: jussa fecerunt universi;
„ nam suas sententias palam declararunt in duabus
„ Congregationibus, quarum prima coram Nobis ha-
„ bita est die 18. Julii, altera vero die 1. Augusti,
„ qui menses nuper elapsi sunt; ac demum easdem
„ sententias Congregationis Secretario tradiderunt.
„ Porro hæc unanimi consensu probaverunt.

„ I. Peccati genus illud, quod usura vocatur,
„ quodque in contractu mutui propriam suam sedem,
„ & locum habet, in eo est repositum, quod quis ex
„ ipsomet mutuo, quod suapte natura tantumdem
„ dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est,
„ plus sibi reddi velit, quam est receptum; ideoque
„ ultra sortem lucrum aliquod, ipsius ratione mu-
„ tui, sibi deberi contendat. Omne propterea hujus-
„ modi lucrum, quod sortem superet, illicitum, &
„ usurarium est.

„ II. Neque vero ad istam labem purgandam ullum
„ arcessiri subsidium poterit, vel ex eo, quod id lucrum
„ non excedens, & nimium, sed moderatum; non ma-
„ gnum sed exiguum sit; vel ex eo, quod is, a quo id
„ lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper,
„ sed dives existat; nec datam sibi mutuo summam
„ relicturus otiosam, sed ad fortunas amplificandas,
„ vel novis coemendis prædiis, vel quæstuosis agitandis
„ negotiis, utilissime sit impensurus. Contra mutui
„ siquidem legem, quæ necessario in dati, atque redditi
„ æqualitate versatur, agere ille convincitur, quisquis,
„ eadem æqualitate semel posita, plus aliquid a quo-
„ libet, vi mutui ipsius, cui per æquale jam satis est
„ factum, exigere adhuc non veretur: proindeque si
„ acceperit, restituendo erit obnoxius ex ejus obliga-
„ tione justitiæ, quam commutativam appellant, & cujus
„ est in humanis contractibus æqualitatem cujusque pro-
„ priam & sancte servare, & non servatam exacte reparare.

„ III. Per hæc autem nequaquam negatur, posse
„ quan-

„ quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, „ ut ajunt, titulos; eosdemque ipsimet universim „ naturæ mutui minime innatos, & intrinsecos forte „ concurrere, ex quibus justa omnino, legitimaque „ causa consurgat quiddam amplius supra sortem ex „ mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur „ posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per „ alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura con„ tractus recte collocari, & impendi, sive ad proven„ tus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam „ mercaturam, & negotiationem exercendam, hone„ staque indidem lucra percipienda.

„ IV. Quemadmodum vero in tot ejusmodi diversis „ contractuum generibus, si sua cujusque non servatur „ æqualitas, quidquid plus justo recipitur, si minus „ ad usuram (eo quod omne mutuum tam apertum, „ quam palliatum absit) at certe ad aliam veram inju„ stitiam, restituendi onus pariter afferentem, spectare „ compertum est: ita si rite omnia peragantur, & ad „ justitiæ libram exigantur, dubitandum non est, quin „ multiplex in iisdem contractibus licitus modus & „ ratio suppetat humana commercia, & fructuosam i„ psam negotiationem ad publicum commodum conser„ vandi, ac frequentandi. Absit enim a Christianorum „ animis, ut per usuras, aut similes alienas injurias flore„ re posse lucrosa commercia existiment, cum contra ex „ ipso oraculo divino discamus, quod Justitia elevat gen„ tem, miseros autem facit populos peccatum. Prov. 14. 34.

„ V. Sed illud diligenter advertendum est, falso sibi „ quemquam, & nonnisi temere persuasurum, reperiri „ semper, ac præsto ubique esse, vel una cum mutuo „ titulos alios legitimos, vel secluso etiam mutuo „ contractus alios justos, quorum vel titulorum, vel „ contractuum præsidio, quotiescumque pecunia, fru„ mentum, aliudve id generis alteri quicumque credi„ tur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra „ sortem integram, salvamque recipere. Ita si quis sense„ rit, non modo divinis documentis, & catholicæ Eccle„ siæ de usura judicio, sed ipsi etiam humano communi „ sensui, ac naturali rationi procul dubio adversabitur; „ neminem enim id saltem latere potest, quod multis in „ casibus teneatur homo simplici, ac nudo mutuo alteri

„ suc-

" succurrere, ipso præsertim Christo Domino edocente; Matth. 5. 42. Volenti mutuari a te,ne averraris, & quod similiter multis in circumstantiis, præter unum mutuum,alteri nulli vero, justoque contractui locus esse possit. Quisquis igitur suæ conscientiæ consultum velit, inquirat prius diligenter oportet, verene cum mutuo justus alius titulus, vere ne justus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quærit lucrum, omni labe expers, & immune reddatur.

" His verbis complectuntur, & explicant sententias suas Cardinales, ac Theologi, & viri Canonum peritissimi, quorum consilium in hoc gravissimo negotio postulavimus; Nos quosque privatum studium nostrum conferre in eamdem causam non prætermisimus, antequam Congregationes haberentur, & quo tempore habebantur, & ipsis etiam peractis; nam præstantium virorum suffragia, quæ modo commemoravimus diligentissime percurrimus. Cum hæc ita sint approbamus, & confirmamus quæcumque in sententiis superius expositis continentur, cum Scriptores plane omnes, Theologiæ, & Canonum Professores plura sacrarum Litterarum testimonia, Pontificum Decessorum nostrorum Decreta, Conciliorum, & Patrum auctoritas ad easdem sententias comprobandas pene conspirare videantur. Insuper apertissime cognovimus auctores, quibus contrariæ sententiæ referri debent,& eos pariter qui illas fovent, ac tuentur,aut illis ansam,seu occasionem præbere videntur. Neque ignoramus, quanta sapientia, & gravitate defensionem veritatis susceperint Theologi finitimis illis regionibus, ubi controversiæ ejusmodi principium habuerunt. Quare has literas encyclicas dedimus universis Italiæ Archiepiscopis, Episcopis, & Ordinariis,ut hæc tibi,Venerabilis Frater,&cæteris omnibus innotescerent,& quoties Synodos celebrare, ad populum verba facere, cumque sacris doctrinis instruere contigerit,nihil omnino alienum proferatur ab iis sententiis,quas superius recensuimus. Admonemus etiam vehementer, omnem sollicitudinem impendere, ne quis in vestris Diœcesibus audeat literis, aut sermonibus contrarium docere. Si quis autem parere detrectaverit illum obnoxium, & subjectum declaramus

" poe-

„ pœnis per sacros Canones in propositis, qui mandata apostolica contempserint, ac violaverint.

„ De contractu autem, qui novas has controversias „ excitavit, nihil in præsentia statuimus, nihil etiam decernimus modo de aliis contractibus, pro „ quibus Theologi, & Canonum Interpretes in diversas abeunt sententias; attamen pietatis vestræ studium, ac religionem in inflammandam existimamus, „ ut hæc quæ subjicimus, executioni demandetis.

„ Primum gravissimis verbis populis vestris ostendite „ usuræ labem, ac vitium a divinis literis vehementer „ improbari: illud quidem varias formas, atque species „ induere, ut Fideles Christi sanguine restitutos in libertatem, & gratiam rursus in extremam ruinam præcipites impellat; quo circa si pecuniam suam collocare velint, diligenter caveant, ne cupiditate omnium „ malorum fonte rapiantur, sed potius ab illis, qui doctrinæ, ac virtutis gloria super cæteros efferuntur, „ consilium exposcant.

„ Secundo loco, qui viribus suis, ac sapientiæ ita „ confidunt, ut responsum ferre de iis quæstionibus non „ dubitent (quæ tamen haud exiguam sacræ Theologiæ, „ & Canonum scientiam requirunt) ab extremis, quæ „ semper vitiosa sunt, longe se abstineant: etenim aliqui „ tanta severitate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia desumptam accusent, tamquam illicitam, & cum usura conjunctam; contra vero nonnulli indulgentes adeo, remissique sunt, ut quodcumque emolumentum ab usuræ turpitudine liberum existiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant; „ sed priusquam responsum reddant, plures Scriptores „ examinent, qui magis inter cæteros prædicantur, deinde eas partes suscipiant quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent. Quod si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam sententiam sequuntur, neque illam gravibus censuris notandam asserant, si præsertim „ ratione, & præstantium virorum testimoniis minime „ careat; siquidem convicia, atque injuriæ vinculum „ christianæ charitatis infringunt, & gravissimam populo offensionem, & scandalum præseferunt.

„ Tertio loco, qui ab omni usuræ labe se immunes,
„ & integros præstare volunt, suamque pecuniam ita alteri
„ dare, ut fructum legitimum solummodo percipiant,
„ admonendi sunt, ut contractum instituendum
„ antea declarent, & conditiones inferendas explicent,
„ & quem fructum ex eadem pecunia postulent. Hæc magnopere
„ conferunt non modo ad animi sollicitudines,
„ & scrupulos evitandos, sed ad ipsum contractum in foro
„ externo comprobandum. Hæc etiam aditum intercludunt
„ disputationibus, quæ non semel concitandæ
„ sunt, ut clare pateat, utrum pecunia, quæ rite data
„ alteri esse videtur, revera tamen palliatam usuram
„ contineat.

„ Quarto loco vos hortamur, ne aditum relinquatis
„ ineptis illorum sermonibus, qui dictitant, de usuris
„ hoc tempore quæstionem institui, quæ solo nomine
„ contineatur; cum ex pecunia, quæ qualibet ratione
„ alteri conceditur, fructus ut plurimum comparetur;
„ etenim quam falsum id sit, & a veritate alienum plane
„ deprehendimus, si perpendamus naturam unius contractus
„ ab alterius natura prorsus diversam, & sejunctam
„ esse; & ea pariter discrepare magnopere inter se,
„ quæ diversis inter se contractibus consequuntur. Revera
„ discrimen apertissimum intercedit fructum inter,
„ qui jure licito ex pecunia desumitur; ideoque potest in
„ utroque foro retineri, ac fructum, qui ex pecunia illicite
„ conciliatur, ideoque fori utriusque judicio restituendus
„ decernitur. Constat igitur, haud inanem de
„ usuris quæstionem hoc tempore proponi ob eam causam,
„ quod ut plurimum ex pecunia, quæ alteri tribuitur,
„ fructus aliquis excipiatur.

„ Hæc potissimum vobis indicanda censuimus, sperantes
„ fore, ut mandetis executioni quamcumque per has
„ literas a Nobis præscribuntur. Opportunis quoque remediis
„ consuletis, uti confidimus, si forte ob hanc
„ novam de usuris controversiam in Diœcesi vestra turbæ
„ concitentur, vel corruptelæ ad labefactandum sanæ
„ Doctrinæ candorem, & puritatem inducantur. Postremo
„ vobis, & gregi curæ vestræ concredito apostolicam
„ Benedictionem impertimur.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 1. Novembris 1745. Pontificatus nostri Anno VI.

CA-

CAPUT XV.

De Contractu societatis.

Q. 1. Quid est contractus societatis?

R. Est conventio duorum, vel plurium ad commune lucrum, & damnum secundum proportionem rerum contributarum.

Dicitur 1. *ad commune lucrum, & damnum*, quo distinguitur contractus societatis 1. a contractu locationis; qui enim locat suam operam non venit in partem lucri; vel damni, puta gregis, quem pascit; sed tantum accipit stipendium debitum suo labori: 2. a contractu mutui, etenim mutuans, cum transferat in mutuatarium rei mutuatæ dominium, ex ea non percipit lucrum, sicut nec venditor ex re vendita; at qui societatem ineunt retinent dominium rerum, quas conferunt, & ideo res illæ singulis sociis vel fructificant, vel pereunt.

Dicitur 2. *secundum proportionem rerum contributarum*: in hoc enim servatur æqualitas, & justitia, si is, qui plus ad societatem confert sicut majus damnum pateretur, si quod confert, periret; ita etiam majus lucrum ex ejus fructibus percipiat.

Q. 2. *Quotuplex est contractus societatis*?

R. Duplex: purus, & non purus.

Q. 3. *Quid est contractus purus*?

R. Est contractus, qui non est admixtus aliis contractibus: quod potest fieri multipliciter; vel enim unus confert tantum pecuniam, aut animalia, alter vero industriam, & operas; vel ambo conferunt pecuniam, animalia, industriam, & laborem.

Q. 4. *Quid est contractus societatis non purus*?

R. Est ille, cui admixti sunt alii contractus.

Q. 5. *Quotuplici modo contractus solent admisceri contractui societatis*?

R. Duplici: 1. nonnunquam additur contractus pignoris pro securitate capitalis, si forte alterius socii culpa pereat: 2. frequentius annectuntur contractui societatis duo alii contractus, & hi tres contractus *contractus trium contractuum*: horum primus est contractus societatis; secundus est contractus assecurationis, quo scilicet conferens operas assecurat sortem capitalem, ita ut ipse solus ejus periculum etiam fortuitum subeat, ea tamen conditione, quod

alter, cujus pecuniam assecurat, certam partem lucri remissurus sit; tertius contractus est emptionis, quo scilicet assecurans emit incertum lucrum: spes est v. g. lucrandi ex societate centum nummos, assecurans emit ab altero socio illam spem decem nummis, quos solvet, etiamsi illa spes concidat, & societas nihil pariat.

Advertes, societatem ita iniri, ut omisso contractu assecurationis addatur solum contractus emptionis lucri incerti majoris pro minore certo: dantur v. g. vaccæ, aut apes in societatem, ita ut si peccant sine culpa conferentis operas, pereant danti, sed hac conditione, quod, quamdiu vivent illa animalia, is, qui eorum curam gerit, singulis annis solvet pro vacca, aut alveolo certum quid.

Q. 6. *Est ne licitus contractus societatis?*

R. 1. Contractus purus est licitus, quia honestum est convenire ad captandum lucrum ex pecunia, & industria, modo servetur æqualitas, quæ requiritur in definitione contractus.

Dices. Pecunia est sterilis: ergo illicitum est ex illa intendere lucrum.

Distinguo antecedens: est sterilis per se, concedo; est sterilis, ut subest industriæ, tamquam instrumentum negotiationis, nego antec.

R. 3. Licitus est contractus societatis cum contractu pignoris, quia cum socius possit pecuniam alterius in compotationes consumere, aut in proprium commodum convertere, æquitas postulat, ut det alteri pignus, quo possit indemnis reddi.

R. 3. Licitus est etiam contractus societatis, si ipsi addatur contractus emptionis lucri incerti eo modo, quo mox fuit expositum, quia spes lucri est pretio æstimabilis: ergo licite potest emi: cum autem quæ sunt in spe, minoris æstimentur, quam quæ sunt in re, v. g. spes capiendi decem pisces ex uno jactu reis, non tanti valet, quanti ipsi decem pisces, ut servetur æqualitas in hoc contractu emptionis, ita iniri debet, ut quo majus est periculum non lucrandi, minus pro spe lucri solvatur.

R. 4. Certum est, illicitum esse contractum societatis, si eo tempore, quo celebratur, alter e sociis assecuret capitale, & lucrum incertum emat certo lucro minori, quia illi duo contractus destruunt omnino

no societatis contractum, cui intrinsecum est, & essentiale exponere rem suam periculo, ut patet ex ejus definitione: unde qui non vult inire societatem, nisi certus sit de lucro, proprie intendit mutuare, & ex mutuo lucrari sub specioso nomine societatis: ita Sixtus V. in sua Bulla *Detestabilis* edita anno 158 .

Nec dicas, Sixtum tanquam Dominum temporalem hanc constitutionem edidisse pro terris ipsi temporaliter subjectis, nec alibi fuisse receptam; nam ibi summus Pontifex explicat jus divinum omnem prohibens usuram; docetque sub specioso, & honesto societatis nomine pactiones usurarias exerceri; mandatque non solum officialibus Sedi apostolicæ subjectis, sed & universis, & singulis locorum Ordinariis per quascumque provincias, & regna christiani orbis constitutis, ut suam constitutionem promulgari curent; verba illius sunt: „ Et inviolate observari curent, & contra personas, quæ in futurum, „ præter & contra prohibitionem hanc pacisci, aut „ exigere ausæ fuerint, tanquam publicos usurarios „ procedant: „ quod autem nullus Pastorum huic constitutioni restiterit, immo quod omnes, maxime in Gallia, hanc fuerint amplexi, patet tum ex Clero Gallicano Meloduni congregato anno 1576., & ex Patribus Concilii Burdigalensi anno 1583., quod Sixto V. præiverat, & ejusmodi societatem damnaverat: quibus consentaneæ sunt leges municipales Bituricensi tit. 17. art. 4., Nivernensis cap. 21. art. 3., & 51., & Borboniensis, quæ societatem illam, in qua omne periculum animalium est accipientis, tanquam leoninam declarant; his adde Concilium Mediolanense I., & Facultatem Parisiensem, quæ anno 1665. damnavit sequentem propositionem tanquam falsam, & scandalosam: „ Si con„ tractui societatis superaddantur contractus assecu„ rationis capitalis, & venditionis lucri incerti pro „ lucro certo, ex vi horum licitum est exigere lu„ crum certum salva sorte.

Dixit, *si alter e sociis assecuret*; nam omnes Theologi consentiunt, licite posse assecurari sortem capitalem per alium tertium, qui non sit de societate; v. g. vector navis potest in proprium periculum, oblato pretio suscipere merces deferendas Smyr-

nam, ubi qui societatem contraxerint, negotiaturi sunt.

Dixi 2. *si eo tempore, quo celebratur societatis contractus*; nam controversia est inter Theologos, utrum constituta jam societate possint socii inter se de securitate sortis, & lucri pacisci: alii enim id asserunt, modo pactum illud fiat diverso tempore; alii vero negant, quia, inquiunt, pactum illud, quovis tempore fiat, destruit societatis contractum, & in mutuum convertit: haud dubie usurarius esset, qui nollet societatem inire, nisi certus esset socium vel per se, vel personam interpositam capitale assecuraturum.

Q. 7. *Quomodo dividenda societas?*

R. 1. Æstimandus est valor sortis: 2. ratio est habenda periculi, cui exponitur vel sors ipsa, vel qui præstat operas: 3. æstimanda sunt industria, labor, & impensæ ejus, qui confert operas: quare si suscepit animalia pascenda, spectandum est, utrum pascua sint spatiosa, pinguia, & commoda: multo enim minus deberet lucrari, quam si pascua essent angusta, sterilia, & difficilia: in posteriori hypothesi medietas fructuum forte non responderet labori pascentis; in priori vero superaret, nec pascens gravaretur ex pacto ea conditione inito cum animalium domino, quod v.g. ex centum agnis, qui essent fructus gregis, certus numerus, puta quatuor vel sex substituerentur in locum ovium mortuarum etiam sine culpa pascentis: ut ergo divisio sit æqua, & justa, totum referendum est ad judicium viri prudentis in qualibet regione.

CAPUT XVI.

De Cambio.

Q. 1. QUid *est cambium?*

R. Est permutatio pecuniæ pro pecunia cum legitimo lucro.

Dicitur 1. *permutatio*; cambire enim idem est ac permutare; Campsor est nummularius Italice *Banchiere*; Campsarius vero, qui ab ipso pecuniam accipit.

Di-

Dicitur 2. *pecuniæ pro pecunia*, quæ vel statim reddenda: ut in cambio manuali, quo permutatur moneta aurea pro argentea, vice versa, sive major pro minoribus; unde dicitur cambium minutum, vel alio transferenda, ut si detur Romæ, ut recipiatur Lutetiæ; diciturque cambium locale: his autem vocabulis distinguitur cambium tum ab aliis permutationibus, ubi pecunia, sed res aliæ permutantur; tum a mutuo, quod perficitur rei mutuatæ traditione, nec reddenda est alia similis, nisi post lapsum temporis: at in cambio pecunia aliquando statim redditur, nec perficitur contractus, nisi pecunia sit ex utraque parte data, & accepta.

Dicitur 3. *cum legitimo lucro*, quo etiam differt a mutuo, in quo reddendum est nec plus nec minus, quam acceptum sit.

Difficultas autem hic occurrit solvenda, utrum scilicet cambium sic explicatum sit licitum; etenim inæqualitas, ac proinde injustitia videtur, quod campsarius reddat plus, quam accepit; si enim mutuans non potest sine injustitia vi mutui lucrum percipere, quo jure campsor per cambium percipiet?

Nihilominus per se licitum est cambium, & de illo ratiocinandum videtur sicut supra de montibus pietatis; nam per cambium multorum indigentiæ subvenitur, quia sæpe indigent moneta minuta, vel pecuniis in alia regione currentibus: frequenter etiam suas pecunias deportare non audent eum in locum, ubi ipsis necessariæ sunt, quibus omnibus per cambium subvenitur: ad hujusmodi autem officium non minus campsor, quam custodes montium pietatis multa sustinet onera, paratam dabet habere pecuniam, & coacervare pecunias diversarum specierum, quas alioquin negotiationi exponeret: præterea suscipit onus monetas in eum locum proprio periculo transferendi, ubi campsarius his indiget: quod si aliquando non transferat, sed per correspondentes solvat, id tribuendum est ejus industriæ, quæ in mercatore est pretio æstimabilis; adde illud non carere omni periculo: ex his

Sequitur 1., lucrum, nisi sit lege, aut consuetudine taxatum, augendum, aut minuendum esse secun-

dum judicium viri prudentis, habita ratione expensarum, lucri cessantis, & damni emergentis; alias foret injustum.

Sequitur 2. eum, qui officium campsoris non exercet, nec ad cambium pecunias negotiationi subtrahit, videri sine justo titulo accipere lucrum, si data occasione cambiat sine damno, aut lucro cessante, nec sua interfit habere majorem, vel minorem monetam, sive Romæ, ubi manet, sive Lutetiæ, quo identidem negotiorum causa transmittenda est pecunia, adeo ut occasio cambii sit satis commoda.

Q. 2. *Quomodo dividitur cambium?*

R. Dividitur in reale, & siccum.

Q. 3. *Quid est cambium reale?*

R. Est cambium, quod in allata definitione explicatum est, subdividiturque in locale, & manuale, ut ibi dictum.

Q. 4. *Quid est cambium siccum?*

R. Est cambium fictum; & verum mutuum specioso nomine cambii velatum: per illud enim nec permutantur pecuniæ præsentes pro præsentibus, nec pro absentibus alibi reddendis: Titius v. g. lucri cupidus negat Lugduni mutuum indigenti pecunia; sed offert cambium ea conditione, quod reddetur Lutetiæ, quamvis sciat reddendam Lugduni post temporis lapsum, quod est verum mutuum, & fictum cambium, ideo siccum, quia caret humore; seu vero titulo ad lucrum pariendum: quare lucrum inde proveniens est injustum, & usura palliata.

CAPUT XVII.

De Censibus.

Q. 1. *Unde nomen census?*

R. A verbo censere, quia ab Imperatoribus Romanis censebantur, seu æstimabantur bona privatorum, ut in tributis imponendis justitia distributiva servaretur: hæc æstimatio *census* dicebatur, sicut & ipsum tributum, ut patet ex cap 22. Matth.: *Licet censum dare Cæsari, an non?*

Q. 2. *Quotuplici modo census sumitur?*

R. Tri-

R. Triplici: 1. pro tributo, quod debetur Principi: 2. pro pensione, quam quis sibi reservat super re, cujus dominium alteri cedit sub hac conditione, diciturque census reservativus; & jus talem pensionem percipiendi, *jus dominicum*, *seu dominicale* vocatur: unde merito & absque injuria prior dominus rem illam sibi potest vindicare, si census reservativus non solvatur: 3. pro pensione annua, quam quis per emptionem acquirit super re aliena, diciturque census consignativus: contractus autem, per quem acquiritur jus percipiendæ hujus pensionis, appellatur *contractus constitutionis*, *seu consignativus*, de quo contractu hic agitur.

Q. 3. *Quomodo definitur contractus consignativus?*

R. Definitur venditio, & emptio juris quoad solos reditus singulis annis, ceterisque temporibus ex aliena re, vel persona solvendos.

Dicitur 1. *venditio, & emptio*, quo distinguitur a contractu donationis, & mutui, explicaturque exemplis sequentibus: si Petrus numeret Paulo trecentas libellas liberalitatis causa, est contractus donationis; si vero easdem numeret ea conditione, quod Paulus totidem reddet post temporis lapsum, est contractus mutui; sed si numeret, ut acquirat pensionem quindecim libellarum super bonis Pauli, est contractus consignativus, quia Petrus emit jus percipiendi tales fructus ex rebus Pauli: unde contractus ille est emptio in eo, qui pecuniam solvit, & venditio in illo, qui accipit; accipit enim, quia vendit dominium utile, seu fructum rerum, quarum proprietatem habet: & hoc diligenter notandum est, ut intelligatur discrimen inter contractum consignativum, & contractum mutui, nimirum cur ex priori licite percipiatur lucrum, non vero ex posteriori; non enim eo solo præcise differunt, quod pecunia per contractum consignativum irrevocabiliter in alterum transferatur, & per contractum mutui sit exigibilis, cum per contractum donationis pecunia etiam irrevocabiliter transferatur: differunt ergo, quod in contractu consignativo per pecuniam aliquid ab alio ematur, non vero in contractu mutui.

Dicitur 2. *ex aliena re*; sicut enim potest quis

per locationem, ita & per venditionem in alium transferre fructus fundi, retenta ejus proprietate.

Dicitur 3. *vel persona*; si enim mercenarius potest alteri operas sua locare, quidni & vendere? pretium tamen moderatum esse debet, ut servetur æqualitas, quam lex, & statuta municipalia requirunt.

Verum quidem est, Pium V. in sua Bulla *Cum onus*, edita anno 1586. excludere omnes census personales: sed cum in illa Bulla non explicetur jus naturale, aut divinum, sed jus humanum sanciatur non obligat, nisi in locis temporaliter Sedi Apostolicæ subjectis: multa alia præscribit summus Pontifex in eadem Bulla, quæ stando juri naturali prorsus libera sunt, 1. rem, in qua creatur census, debere esse immobilem, determinatam, & certis finibus designatam; 2. pereunte re illa, censum etiam perire emptori; 3. in ipso contractu numerandam esse pecuniam, ita ut pro pretio non possit emptor cedere venditori debita, quibus erga ipsum astringebatur: hæc autem in usu non sunt in regionibus nonnullis, ubi census constituuntur super omnibus bonis venditoris; adeo ut pereunte re specialiter in contractu consignativo designata, cetera bona venditoris obligata emptori maneant: nec tenetur numerare pecuniam, quando venditor aliunde illi debet, sed censetur solvere abdicando jus exigendi debitum; nec in his quidquam repugnat legi naturali, aut divinæ, modo æqualitas servetur.

Ex his patet, contractum consignativum per se esse licitum: confirmatur auctoritate juris canonici, Clementina prima *De rebus Ecclesiæ non alienandis*, Extravag. 1., & 2. *De emptione, & venditione*.

Dixi *per se*, quia si pactiones aliquæ injustæ apponerentur contractui consignativo, redderetur illicitus: verum cum regiis constitutionibus & Senatus decretis in Gallia pene omnes hujusmodi pactiones injustæ prohibitæ sint, in his Patronorum, peritorum & proborum judicio standum erit.

Q. 4. *Quomodo dividitur census?*

R. Dividitur 1. in realem, qui constituitur super re aliqua; personalem, qui super persona; & mixtum, qui super re simul & persona.

Di-

Dividitur 2. in censum irredimibilem, & redimibilem.

Q. 5. *Census redimibilis est ne licitus?*

R. 1. Redimibilis ad nutum venditoris est licitus, quia ex dictis venditio fieri potest pacto redhibendi addito.

R. 2. Census ad nutum emptoris redimibilis est illicitus, & usurarius, quia talis contractus habet rationem veri mutui; qui enim dat pecuniam cum pacto eam recipiendi cum lucro, proprie non vendit, sed mutuat ad usuram.

CAPUT XVIII.

De Promissione, & Donatione.

Q. 1. QUid est promissio?

Respond. Est deliberata, & spontanea fidei obligatio facta alteri de re bona, & possibili.

Dicitur 1. *deliberata*, quia cum promissio sit quidam contractus habens vim obligandi, postulat sufficientem consensum, ad quem perfecta & matura requiritur deliberatio.

Dicitur 2. *spontanea*, quo excluduntur fraus, vis, metusque etiem reverentialis, preces importunæ, & quidquid causat involuntarium etiam secundum quid, quia promissio est liberalis, mereque gratuita pollicitatio.

Dicitur 3. *fidei obligatio*, quo differt promissio a proposito; propositum enim quantumcumque firmum & efficax, nullam in suo conceptu formali includit obligationem, cum aliquando qui sic firmiter proponit expresse profiteatur se nolle obligari: *Faciem, inquit, ita decrevi, sed nolo propterea ulla me apud te obligatione astringi*: sic intelligendi sunt pœnitentes, quando promittunt se amplius non peccaturos; nec enim significant se novam obligationem contrahere, alias recidendo dupliciter peccarent: promissio ergo addit supra propositum intentionem se obligandi; ut autem actu & de facto obliget, debet prius acceptari; est enim species contractus, qui ex

dictis est duorum, vel plurium conventio) porro silentium promissarii pro acceptione habetur, quando ex circumstantiis, & signis probabiliter colligitur ipsum acceptare.

Dicitur 4. *de re bona*, quia ad peccatum committendum nemo se obligare potest: est autem discrimen inter promissionem homini factam, & votum; nam votum non obligat, nisi fuerit de meliori bono, quia minus bonum, quatenus melius impedit, Deo gratum esse nequit; at minus bonum interdum homini magis placere potest, quantum majus bonum.

Dicitur 5. *de re possibili*; ad impossibile enim nemo tenetur: unde si id, quod tempore promissionis erat possibile, fiat postea impossibile, tollitur obligatio; immo quamvis non fiat omnino impossibile, sufficit ad tollendam obligationem aliqua mutatio superveniens, quam si promissor prævidisset, non fuisset promissurus: ita Sanct. Thomas 2. 2. quæst. 110. art. 3. ad 5.

Q. 2. *Quid est donatio?*

R. Est datio liberalitatis causa.

Dicitur 1. *datio*, idest realis traditio, quo differt a promissione; in promissione enim res ipsa non traditur.

Dicitur 2. *liberalitatis causa*, quia ad donationem donator non movetur ex debito justitiæ; immo non erit donatio simpliciter, si a donatore proficiscatur ex debito gratitudinis, sed dicenda est donatio remuneratoria.

Q. 3. *Quotuplex est donatio?*

R. Duplex, nimirum donatio inter vivos, & donatio causa mortis.

Q. 4. *Quid est donatio inter vivos?*

R. Est donatio, qua donator vivus transfert dominium rei in donatarium, & hæc communiter est irrevocabilis.

Q. 5. *Quid est donatio causa mortis?*

R. Est donatio, qua donator intendit transferre post mortem suam dominium rei suæ in donatarium, & hæc donatio ante mortem semper est revocabilis.

Q. 6. *Quotuplex est donatio causa mortis?*

R. Quadruplex, scilicet testamentum, codicillus, legatum, & fideicommissum.

Q. 7. *Unde dicitur testamentum?*

Resp.

Resp. A testando, quasi sit testificatio mentis, seu instrumentum, quo quis testatur suam ultimam voluntatem.

Q. 8. *Quomodo definitur testamentum?*

R. Definitur secundum jus cæsareum, ultimæ voluntatis dispositio, directaque hæredis institutio.

Dixi *secundum jus cæsareum*, quia in regionibus, quæ reguntur legibus municipalibus, ut in Gallia passim, ad testamentum non requiritur hæredis institutio, immo irritum a judicibus declararetur testamentum cum hæredis institutione conditum; lex enim consuetudinaria permittit dumtaxat institutionem Legatarii universalis.

Q. 9. *Quid est codicillus?*

R. Est ultimæ voluntatis dispositio sine hæredis institutione: itaque testamentum, & codicillus in eo differunt solum, quod in testamento instituatur hæres; in codicillo vero minime.

Q. 10. *Quid est hæredis institutio?*

Resp. Est nominatio successoris in universum jus testatoris: hæres autem dicitur qui in bonorum successione defuncto ita hæret, ut personam illius repræsentet; in eoque differt a Legatario, quod Legatarius succedat solum in aliqua parte bonorum legantis.

Q. 11. *Quid est Legatum?*

R. Est testatoris particulare donum ab hæreditate selectum directis verbis alicui relictum.

Q. 12. *Quid est fideicommissum?*

R. Est ultimæ voluntatis dispositio, qua testator fidei hæredis sui committit aliquid alteri tradendum, ut si testator dicat: *Volo hæredem meum solvere Titio centum nummos*: unde fideicommissum, & Legatum in eo solo differunt, quod in fideicommisso testatoris verba dirigantur ad hæredem; in Legato vero ad Legatarium; v. gr. *Lego centum nummos Titio*, en legatum.

Advertes, fideicommissum aliquando non dirigi ad hæredem, sed ad personam extraneam, habereque speciem cujusdam legati, quia videtur testator simpliciter dare illi personæ extraneæ, quamvis significaverit velle se, ut legatum remittat alteri, puta filio spurio, vel marito, cui per leges dare non

licet;

licet; cum autem tale fideicommissum sit in fraudem legis, peccant contra justitiam & testator, & fideicommissarius acceptans fideicommissum, resque sic fideicommissa deb t in foro conscientiæ restitui legitimis hæredibus; quod Pastores, & Confessarii diligenter notare debent.

Q. 13. *Quid si legans voluntatem suam Legatario non declaraverit, sed Legatarius eam ex circumstantiis ita intelligat, ut moraliter sit certus rem ea intentione sibi fuisse legatam, ut uxori, vel filio defuncti restituat?*

R. Plures existimant, Legatarium non posse legatum acceptare, utpote concessum in fraudem legis, sed teneri illud tradere legitimis hæredibus: quam opinionem aliquando amplexi sumus ducti gravium Theologorum exemplo, & auctoritate: sed re maturius cum aliis expensa, qui, ut omnem dubitationem tollerent, a primariis Senatus Parisiensis magistratibus percontati sunt, quid in ejusmodi circumstantiis sibi perspectis judicarent, eorum responsio adhærendum censemus cum iisdem Theologis, nempe Legatario licitum esse accipere legatum, & de illo disponere sive in sui commodum, sive in gratiam illius, cui defunctus legasset, nisi lex prohiberet: & ratio est, quia in ejusmodi Testatore duo sunt distinguenda: primum, voluntas absoluta & efficax, qua Legatario voluit tradere, & de facto tradidit dominium rei legatæ; alterum est spes, & fiducia, quod Legatarius de re legata dehinc statuat in gratiam certæ personæ, quamvis nullum pactum etiam tacitum præcesserit: atqui donatio absoluta est valida, etiamsi donatarius expectationem fallat; hoc enim est discrimen inter conditionem appositam contractui, v. gr. donationis, & spem, quæ movit ad liberaliter donandum, quod conditio suspendat voluntatem, & consensum, adeo ut si non impleatur, nulla sit donatio, nullusve contractus, teneaturque donatarius restituere rem sub hac conditione acceptam; contra vero, etiamsi spes voto donatoris, & cujusvis contrahentis non respondeat, valet nihilominus donatio, & contractus, alias vix ullus contractus foret validus, cum fere semper multa eveniant, quæ si prævidisset qui liberaliter donat,

aut

aut quovis modo contrahit, namquam donasset, nec contraxisset: ingratus teneretur restituere beneficium acceptum: irritum esset matrimonium cum muliere jurgiosa, & difficilis indolis, quia nec beneficus contulisset beneficium ingrato, nec juvenis matrimonium contraxisset, nisi sperasset mulierem fore facillimi convictus: ergo in casu proposito valet legatum, etiamsi Legatarius contra spem Testatoris illud sibi retineat: quod si de illo statuat ad votum Testatoris, rem propriam largitur illi, cui lex ipsum dari non prohibet.

Dices. Ejusmodi legatum est in fraudem legis: ergo est hæredibus restituendum.

Nego antecd. nulla enim lex vetat, quominus uxor v. gr. absolute, & absque conditione, leges extraneo, & extraneus legati dominus de eo disponat, prout voluerit, sive in proprium commodum, sive in gratiam personæ, cui testator legare prohibebatur.

Instabis. Etsi Legatarius, de quo est sermo, non agat contra verba legis, saltem recedit a mente Legislatoris, qui justis de causis noluit, ut res familiaris mariti v. g. augeatur ex bonis defunctæ conjugis in damnum legitimorum hæredum: ergo.

Distinguo anteced. recedit aliquando, nempe si legatum sit inofficiosum, concedo; semper, nego antec. Itaque Legislator ideo prohibuit quasdam donationes, puta mariti in gratiam uxoris, & vicissim, non quod per se malæ sint, & inhonestæ; non enim desunt graves rationes, propter quas uxor honeste expetat gratificari marito, & maritus uxori; forte maritus non habet unde commode sustentetur, forte etiam multa impendit propter uxorem diuturniori morbo laborantem &c.: sed ideo prohibuit, ne mutuo amore conjuges se spolient, inquit lex, quia plerumque hujusmodi donationes procedunt ex insano amore, aut alio inordinato affectu, in grave familiarum detrimentum; atque Legislator, ut obviaret hisce incommodis, quæ possent frequentius accidere, omnes ejusmodi donationes sive officiosas, sive inofficiosas irritas declaravit: unde Legatarius, de quo hic agitur, neque contra verba legis, neque contra mentem Legislatoris legatum remittet ad votum Testatoris, si aliqua honesta ratio, vel æquitas remittendum suadeat: secus, si le-

ga-

gatum esset inofficiosum; tunc enim non ad votum Testatoris illud reddere deberet.

Q. 14. *Est ne solemnitas aliqua in testamentis observanda?*

R. In olographis, idest quæ propria manu Testatoris scribuntur, alia solemnitas non requiritur, quam Testatoris scriptio, & subscriptio, quæ duo ita sunt necessaria, ut si alterutrum desit, testamentum sit nullum; testamentum militis sola ejus voluntate perficitur: nuncupatorium jure Cæsareo firmum non est, nisi sub septem testibus masculis; jure Canonico duo, aut tres sufficiunt can. *Cum esses* tit. *De testamentis*, ubi expresse derogatur juri civili his verbis: *Quia vero a divina lege, & a Sanctorum Patrum, & Generali Ecclesiæ consuetudine id esse noscitur alienum* (nempe septem testes esse adhibendos), *cum scriptum sit: In ore duorum, aut trium testium stat omne verbum, præscriptam consuetudinem improbamus; & testamenta, quæ Parochiani coram Presbitero suo, & tribus, vel duabus personis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere, sub interminatione anathematos prohibentes ne quis huiusmodi audeat rescindere Testamenta*: denique leges municipales pro diversitate locorum varias præscribunt solemnitates adamussim observandas: quare Parochis ignorare non licet, quid in hac parte ferat consuetudo regionis, in qua degunt; cum enim infirmorum ultimas voluntates ex proprio officio exscribere soleant, & in foro exteriori irrita declarentur testamenta, quæ debita solemnitate carent, eorum inscitia pluribus damnis Parochianos exponeret.

Q. 15. *Testamentum sine præscripta solemnitate confectum est ne irritum etiam in foro interiori, adeo ut hæredes, quamvis sit eis perspecta testatoris voluntas, non teneantur in conscientia legata solvere?*

R. 1. Si agatur de testamento condito in iis locis, quæ jure Cæsareo reguntur, una est Theologorum sententia, legata ad pias causas ab hæredibus esse præstanda, etsi testamentum præscriptis eo jure solemnitatibus destituatur, modo tribus, aut duobus legitimis testibus nitatur: hoc expresse declaratur ab Alexandro III, titulo *De testamentis* cap. 11. *Relatum*

Mun-

Mundanus, inquit, *quatenus cum aliqua causa talis* (de relictis Ecclesiæ loquitur) *ad vestrum fuerit examen deducta, eam non secundum leges, sed secundum Decretorum statuta tractetis, tribus, aut duobus legitimis testibus requisitis, quoniam scriptum est: In ore duorum, aut trium testium stat omne verbum:* quæ quidem Pontificis responsio, licet judicibus Velitrensibus Romano Pontifici subditis directa, tamen etiam ubi viget jus Cæsareum, obtinuit auctoritatem in legatis piis in foro tam externo, quam interno, partim tacito principum consensu pietatis intuitu annu ntium; partim Jurisconsultorum, & Theologorum frequenti calculo; partim ipso usu Ecclesiasticorum judicum, qui olim de testamentis pronuntiabant: rationes hujus sententiæ sunt: prima ex ipsis juris Cæsarei & ambiguitate, & difficultate repetitur: ambiguitate quidem, quia jam a multis sæculis doctissimi Viri dubitant, num solemnitates eo jure præscriptæ ad testamenti validitatem spectent, an solummodo ad probationem in foro externo perficiendam; tum quia leges ipsæ Cæsareæ jubent aliquando præstari legatum, ubi eæ solemnitates desunt, si hæres de testatoris voluntate conveniat lib. 2. Instit. tit. 21. §. ult. & leg. *Quæstionem* cod. De *testamentis*; tum quia eas sæpe prætermitti sinunt, ut in testamento inter liberos cod. tit. leg. *Hac consultissima* in fine, & in testamento militis cod. De *testamento militis*: unde sequi videtur peritissimis viris, leges cæsareas in hac parte sola niti præsumptione fraudis, proindeque non habere locum, ubi de voluntate testatoris aliter constat: difficultatem vero eas omnes juris subtilitates & addiscendi, & in usum revocandi nemo prudens, non sentit; testamenti vero, maxime in legatis piis notitiam & usum per facilem esse oportere ratio docet. Secunda ratio sumitur ex ipsa piorum legatorum natura, quæ non debent censeri gratuitæ donationes, sed remedia quædam vulgo ad testatoris salutem necessaria; sæpe sunt restitutiones ex justitia debitæ, & a Confessario præscriptæ; unde nihil mirum, si judices legum interpretes pias ejusmodi dispositiones venerari præter legum civilium verba legislatoris menti adhærentes sua auctoritate munierint.

R. 2.

R. 2. Si vero agatur de testamento confecto in iis locis, quæ jure consuetudinario utuntur, ut in plerisque Galliæ Provinciis, controvertitur, an ulla oriatur obligatio, etiam in foro interiori, pia legata exequendi; ubi aliqua ex iis conditionibus, seu formulis omissa est, quas vel ad profana legata consuetudo præscribit sub pœna nullitatis, v. g. ut duo, aut tres testes adsint, quod citatum cap. 1. *Relatum* requirit; ut Notarius publicus, vel Parocus legata sua subscriptione muniat; ut testamenti a testatore dictati, eidemque relecti expressa mentio fiat, quæ fere omnia municipales Galliæ leges requirunt; aut saltem totum testamentum testatoris manu scriptum, & subscriptum sit.

Valere quidem sine iis formulis legata pia affirmant plerique Galli Theologi: alii sine ullo scripto, & testium præsentia, si hæredi constet testatorem legasse; dico *legasse*, non vero voluisse legare; aliud enim est voluisse dare, aliud actu, & de facto dedisse, quia per propositum dandi non transfertur dominium, nec jus ullum, quo liceat cuiquam sibi vindicare de bonis defuncti, quamvis olim benevoli: alii scriptum requirunt, & testes, sed formulas ceteras minime necessarias putant. Certe præter rationem secundo loco allatam in confirmationem præcedentis nostræ responsionis illud eorum opinioni favet maxime, quod supremi Senatus, sæpe sæpius, rescissis testamentis ob neglectas consuetudinis leges, pia tamen legata, si non semper integra, saltem ex æquitate temperata solvi jubent, modo de testatoris tum voluntate, tum potestate constet.

Negant vero alii valere usquam testamentum etiam quoad pia legata has ob causas: prima, quia consuetudines Gallicæ nihil discriminis ponunt quoad solemnitates inter pia, & profana legata: porro in profanis legatis eas requirunt omnes, quas consuetudo præscribit: ergo, inquiunt, & in piis requiruntur: secunda, formulæ consuetudinum Gallicarum fere omnes & faciles sunt, & jure canonico præscriptæ c. *Cum esses de testamentis*, & quodammodo jure naturali, aut certe gentium necessariæ, ut innuit laudatum c. 11. *Relatum*: tertia, jus canonicum apud Gallos

nec

nec in legatis piis quidquam roboris habet, quia regii juris censentur, non pontificii: unde jam a duobus sæculis legatorum piorum cognitio Ecclesiæ foro sublata regiis judicibus restituta est; quod Feuretus de abusu lib. 4. c. 7. fusius probat: quapropter gravissimi quinque inter Gallos Jurisconsulti constantissime docent, testamenta ex moribus Gallicis, & regiorum judicum arbitrio tota pendere.

Quæ cum ita sint, nihil in praxi tutius est in tanta opinionum varietate, quam leges municipales etiam quoad legata pia adamussim observare, & si quid in eas peccatum sit, magistratus consilium expetere, cum super ea re nulla hucusque certior regula generatim constitui posse videatur.

R. 3. Testamentum in foro exteriori irritum in foro conscientiæ probatur ex dictis de contractibus in genere, quo ostendimus esse nullos, si desit aliqua ex solemnitatibus præscriptis: sic venditio, aut donatio rerum immobilium irrita est in pupillo, & minori defectu ætatis a lege requisitæ; in majori vero, nisi fiat scripto, & coram Actuario, seu Notario publico: sic matrimonium, si celebretur in absentia Parochi, vel in gradibus consanguineitatis, & affinitatis lege humana prohibitis, si cum persona voto solemni astricta, aut metu injusto coacta, est prorsus irritum: ergo a fortiori testamentum debitis solemnitatibus destitutum.

Dixi *a fortiori*; cum enim testamentum firmum non sit, nisi per mortem testatoris, cumque rerum legatarum transferatur dominium, cum ipse legans esse desierit, sequitur, testatorem proprie non dare, sed principem, aut rempublicam ad votum, & consolationem testatoris: ergo in testamento magis attendenda est voluntas, & dispositio principis, quam testatoris.

Ex his sequitur, donationes mortis causa, sive legata ad alios, quam ad pios usus, non valere in foro conscientiæ, nisi adsint solemnitates ad testamentum requisitæ: Mævius v. g. tenetur restituere hæredibus Titii centum nummos apud se depositos, licet idem Titius ipsi significasset adhuc vivens suæ voluntatis esse, ut proprii illi forent, si morte præoccuparetur: idem sentiendum de eo, qui a moriente aliquam partem

tem supellectilis, vel quid simile dono accepit; quia ejusmodi donationes in foro externo irritantur.

Q. 16. *Si Ecclesia rem cum onere sibi legatam nolit acceptare, possunt ne haredes illam retinere?*

R. Possunt, si testator illud expresserit his, aut similibus verbis: *Alioquin legatum redibit ad meos haredes*: non possunt autem, si in testamento nihil simile fuerit expressum: sed legatum transferendum est ad alteram Ecclesiam, si illud acceptare velit, vel minuenda sunt ejus onera, & quidem ad mentem testatoris, qui præsumitur voluisse gratificari Ecclesiæ, & ex errore dumtaxat, aut inadvertentia nimium onus ipsi imposuisse.

CAPUT XIX.

De Ludo.

Ludus spectari potest vel generatim, vel specia- tim.

Priori modo pertinet ad temperantiæ objectum; ludus enim est quædam exercitatio non seria ad delectationem ordinata: temperantiæ autem est regere animi delectationes, & corporis motus, qui eas vel provocant, vel consequuntur; ita S. Th. 2.2. q.168. art. 2. & 3.

Ludus specifice sumptus sub objecto justitiæ continetur; est quippe species quædam contractus, in quo ludentes exponunt pecuniam victori decernendam juxta leges justitiæ: huic itaque ludo duas præesse virtutes necesse est, temperantiam scilicet, ne inordinata sit delectatio, cujus causa omnis ludus assumitur, & justitiam, ne violetur æqualitas, quam in hac specie ludi servare oportet.

Ex hac observatione sequitur, ludum, qui ad lucrum institutus est, ex duplici capite posse esse vitiosum: 1. ex ratione generica ludi: nempe si ludentes delectationi inordinate indulgeant: 2. ex sua ratione specifica, si justitiæ leges non observent: quapropter extra metas nostri tractatus paulisper excurramus necesse est, mox ad institutum nostrum redi-

dituri, expendamusque primo loco quæ ludum in genere spectant; deinde quæ propria sunt ludi, in quo pecunia exponitur.

§. I. *De Ludo generatim spectato.*

Q. 1. *Quid est Ludus generice spectatus?*

Definitur exercitatio non seria ad animi defatigati quietem ordinata.

Dicitur 1. *exercitatio*, quæ si in verbis consistat, vocatur jocus; si in factis, proprie est Ludus.

Dicitur 2. *non seria*; quæ enim serio fiant, cum aliquam animi contentionem requirant, ad laborem pertinent, qui naturaliter defatigationem parit: ludus vero est contentionis relaxatio.

Dicitur 3. *animi defatigati*, quia ludus est quoddam remedium non propter se appetibile, sed propter aliud, nempe propter animi defatigationem tollendam, quæ est quoddam malum, quatenus impedit serias & necessarias actiones: assumendus est ergo ludus ad levandum animum, quemadmodum cibus, aut somnus ad reficiendum corpus: ergo superfluitas in his est vitiosa, & peccatum.

Dicitur 4. *ordinata ad quietem*, id est delectationem; aliter quippe animus quiescit, aliter corpus, corporis quies est cessatio ab opere: animus vero sine operatione esse nequit, nisi forte per somnum; immo quiescente corpore animus solet maxime intendi, & defatigari: *Quando anima*, inquit S.Th. hic ar.2., *supra sensibilia elevatur operibus intenta, nascitur exinde quadam fatigatio... Magis tamen, si operationibus contemplationis intendat, quia per hoc magis a sensibilibus elevatur:* quies ergo animi est delectatio; dupliciter autem delectatio captari potest: 1. mutando opera seria, & transeundo a difficilioribus ad faciliora, & magis delectabilia; ut videre est in iis, qui pietatem impensius colunt cum firma satis corporis valetudine, hi quippe ab omnibus ludis abstinentes animum reficere solent quibusdam dumtaxat jocosis confabulationibus, in quibus aliquod boni ingenii lumen reluceat, ut ait Cicero lib.1. *de officiis*;

2. in-

2. indulgendo ludicris exercitationibus quandoque necessariis iis, qui præ nimia infirmitate operibus seriis vix intendere queunt.

Ex hac ludi definitione patet, 1. ludere aliquando non minus honestum esse, quam comedere, quia utrumque est vitæ necessarium: 2. sicut virtus sobrietatis, & temperantiæ necessaria est, ut quis licite & honeste utatur cibo, & potu, sic ad tenendum modum in ludo requiri aliquam virtutem, quam S.Th. & omnes Philosophi communiter eutrapeliam vocant.

Dices. Ex S. Chrys. hom. 6. in Matth.: *Non dat Deus ludere, sed diabolus*, & S.Ambros. lib.1. *de officiis* cap.23.: *Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis, ait Dominus; non solum ergo profusos, sed etiam omnes jocos declinandos arbitror*: unde S. Ephrem. ser. de abren.: *Abrenuntio alearum otio, & tabularum usui; sicut etiam sancti Apostoli hisce operam dantes, atque vacantes excommunicatos ordinarunt..... Væ alearum lusoribus*: ergo omnis ludus Christianis interdicitur.

Disting. conseq. cum S.Th.2.2.: omnis ludus inordinatus, superfluus, vel propter se expetitus, concedo: omnis ludus necessarius, & ad debitum finem ordinatus, nego conseq. Itaque laudati Patres, & alii vel loquuntur de ludis flagitiosis, obscœnis, quales sua ætate videbant frequentari a paganis, vel de ludis, qui pluribus sunt proximæ peccandi occasiones, ut choreæ, aleæ, vel si quandoque videntur ablegare omnem ludum a moribus Christianorum, verba illorum accipienda sunt, quomodo illud Christi Domini Matth. 5.: *Ego autem dico vobis non jurare omnino*: nempe sicut juramentum non est per se appetibile, sed ex sola necessitate usurpandum, ut dicetur tractatu sequenti, ubi *de juramento*; sic & ludus, & delectatio, quæ illum consequitur, non est bonum, quod secundum rectam rationem propter se appetere liceat, quemadmodum ipse Cicero etiam in tenebris infidelitatis agnoscit: ait enim libro primo *de officiis*: *Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum, & jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad quædam studia graviora atque majora*: attamen quia in iis vires tum animi, tum corporis debilitantur, quibusdam liberabilibus ludicris utendum, sed sicut cibo,

& so-

& somno, hoc est propter necessitatem, non vero propter voluptatem, ut ibidem docet citatus Orator.

Instabis. Ex concessis delectationem tamquam finem suæ actionis intendere non licet: atqui finis, qui a ludentibus intenditur, est sola delectatio: ergo.

Nego min.: namque in ludo, quem admittit christiana Religio, & vera Philosophia, delectatio per virtutem temperantiæ, seu eutrapeliæ dirigitur ad relaxationem, & refectionem animi, tanquam ad finem proximum, sicut cibus, & potus ad corporis refocillationem; ad Deum vero ut ad finem ultimum, quatenus his necessariis vegetior, & alacrior redditur homo ad ea, quæ Dei sunt, exequenda: ergo eutrapelia est vera virtus, cum faciat habentem simpliciter bonum, utpote ad Deum, & ad ceterarum virtutum exercitia recte dispositum.

Ergo quacumque arte, aut dexteritate polleat ludens, sine hac virtute erit simpliciter malus & secundum quid bonus, italice *un bravo giucatore* juxta vetus illud adagium: *Aleator quanto in arte melior, tanto est nequior.*

Q. *Quæ observanda sunt, ut ludus instituatur ad normam virtutis?*

R. Tria: primum, an liceat; secundum an deceat; tertium, an expediat, scilicet ad saultem, & ad seria opera peragenda.

* Primo itaque loco attendendum, an liceat sic ludere? Enim vero rationem ex animo expulisse videtur, cui male agere ludus sit, & voluptas, delectatio quippe ex operatione naturæ consentanea (sicut dolor, & tristitia est dissentanea) concipitur, ut docent Philosophi, & usu quotidiano experimur: atqui operatio inhonesta & turpis naturæ rationali repugnat; & soli pecorinæ congruit juxta illud S. Augustini effatum: *Vitium est hominis, quod natura est pecoris:* ergo nemo exultat in rebus pessimis, nisi pessimus, qui ex insolita male agendi consuetudine alteram naturam quodammodo induat: unde Salomon Prov. 10. ait: *Stultus per risum operatur scelus;* vere stultus ille, & sanæ mentis impos, quia si quid in eo sensus humani superesset, nedum obscœna, & illicita ipsi ludus essent, & oblectatio, quin potius in pœnam,

pœnam, & tormentum verrerentur; namque, ut scribit Tertullianus in Apologetico: *Omne malum naturæ* (utique rationali, non pecorinæ) *timore, & pudore perfudit*; atque ideo illud refugit, ut quid sibi infestum, & noxium; & si quando vi tentationis succumbat, pudore suffunditur, & conscientiæ stimulis compungitur; quamobrem circa ludum imprimis inquirere oportet, an liceat.

Non licet autem, 1. si ludi materies sit vel obscœna & turpis juxta illud Apostoli Eph. 5.: *Fornicatio autem, & omnis immunditia... nec nominetur in vobis .... aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas*; vel si ludenti sit nociva, ut in ludicris equestribus certaminibus *tornei* dictis, hastiludiis, taurorum agitatione, ubi ludentium vita periculo exponitur: vel si in proximum injusta, & contumeliosa, ut sunt scommata: & sannæ, quæ eo acrius pungunt, quo subtilius, & acrius feruntur; est enim perinde inhumanum inde delectari, unde proximus tristatur: 2. quamvis ludi materia sit per se indifferens, si tamen per legem humanam prohibeatur, utpote quæ soleat esse occasio plurium criminum, puta luxuriæ, rixæ, blasphemiæ, sine peccato in ludum assumi nequit; quid est enim peccatum, nisi dictum, vel factum contra legem?

Non dices, legem minus prohibere ludum, quam peccata, quæ in eo solent admiscere, ac proinde transgressorem legis non esse, qui peccata, propter quæ talis ludus interdicitur, sollicite cavet; namque legis prohibitio directe cadit in ipsam peccandi occasionem, quam legislator vult absolute removere: sic patres Tridentini attendentes quanta mala ex clandestinis conjugiis oriri soleant, illa absolute irritarunt: sic Episcopi communiter sub gravibus pœnis prohibent, ne Clerici quovis prætextu in popinis comedant, nisi in casu peregrinationis; nec auditur excusatio dicentium se in popina sobrie, & modeste fuisse conversatos; sic Ecclesia artem histrionicam, seu comicam absolute damnat, ejusque professores (reclament licet suos theatrales ludos ob omnibus obscœnis expurgatos) excludit tum a perceptione sacramentorum, quandiu in illa pro-

fessione

fessione vixerint, tum a sepultura ecclesiastica si in ea usque ad mortem obstinati permanserint; quænam enim in illis spectaculis audiuntur, nisi amatoria? quid cernitur, nisi pompa fanatica; nimirum viri, & mulieres ad seducenda astantium corda compositi, qui libidinis ignes injiciunt, dum se produnt, qui impudicorum passiones excitant: dum describunt, & exaggerant?

Duplici ergo ex capite peccant qui ad illa spectacula conveniunt: primo, quia peccandi periculo ultro se exponunt: secundo, quia participes sunt ludi exitialis, & ab Ecclesia prohibiti: hac duplici ratione Tertullianus libro de spectaculis, insectatur eos, qui illa frequentant: *Non ergo fugies*, inquit cap. 27., *sedilia hostium Christi: illam cathedram pestilentiariam, ipsumque aerem scelestis vocibus constupratum? Sint dulcia licet, & grata, & simplicia, etiam honesta quadam. Nemo venenum temperat felle, & elleboro, sed conditis pulmentis, & bene saporatis . . . proinde habe, ac si stillicidia mellis de libacunculo venenato?* & cap. 17.: *Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire, quæ loqui non licet, cum etiam omnem scurrilitatem, & omne verbum vanum judicatum a Deo sciamus? Cur æque liceat videre, quæ facere flagitium est? Cur, quæ ore prolata coinquinat hominem, ea per oculos, & aures admissa non videantur hominem coinquinare, cum spiritus appareant aures, & oculi, nec possit mundus præstari, cujus apparitores inquinantur?* tum refellit illos, qui asserunt, se minime affici iis, quæ ibi dicuntur, & fiunt, reosque pronuntiat vel ex eo, quod saltem communicant cum perditis hominibus: *Nam etsi*, inquit cap. 15., *qui modeste & probe spectaculis fruitur, non tamen immobilis animi est sine tacita spiritus passione . . . Nobis satis non est, si ipsi nihil tale faciamus, nisi & talia facientibus non conferamus. Si furem, inquit, videbas, currebas cum eo;* & cap. 24.: *Nemo in castra hostium transit, nisi projectis armis suis, nisi destitutis signis, & sacramentis principis sui, nisi pactus simul perire.*

Inter exitiosa spectacula SS. Patres, & Theologi choreas numerant, & quidem merito; unde enim im-

potens ille saltandi prurirus, nisi ex mutua masculi, & fœminæ ad invicem concupiscentia, saltatio quippe nullatenus per se delectat, frigetque, nisi in ea socientur viri, & mulieres; immo insanire viderentur, qui seorsim a mulieribus saltarent. *Nemo saltat sobrius*, inquit Tullius: ergo soli saltant ebrii: ebrii, inquam, non a calore vini, sed ab æstu libidinis, quæ in hujusmodi ludis effrænis dominatur juxta illud Proverb. 6.: *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas ne non comburantur plantæ ejus? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam*, in quem locum S. Cyprianus, aut quivis auctor de singularitate clericorum sic scribit: *Lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati salvari se sperat. Incerta victoria est inter hostilia arma pugnare, & impossibilis liberatio flammis circundari, nec ardere. Ipsi ergo nos fallimus, quod inordinate credimus, ut inter masculos, & fœminas speremus passim castitatem immobilem custodiri. Casuale est omne, quod fœmina est, & copulatio ejus semper infesta. De carbonibus scintillæ dissiliunt, de ferro rubigo nutritur, morbos aspides sibilant, & mulier fundit concupiscentiæ pestilentiam, quam Salomon sic comparat: De vestimentis procedit tinea, & a muliere iniquitas vir* Eccli. cap. 24.: enimvero si occurrens ex improviso momentaneus fœminæ aspectus velut sagittas alienis oculis conjicit, & concupiscentia, quamvis honestatis jugo compressa, inde tamen commovetur, & subsilit: quomodo tum quiescet, cum illi laxantur habenæ, cum ex professo delectatio captatur ex consortio cum mulieribus præparatis ad capiendas animas, ut dicitur Prov. 7.: annon animarum laqueos dixeris splendentem corporis ornatum, capitis, & pectoris denudationem, compositos pedum gressus, suavem vocis modulationem, manuum contrectationem? Ad ludi enim leges pertinet, quod alibi turpe censeretur, nempe mulieres manus præbere viris, nonnumquam & oscula: quare celeberrimus Academiæ Parisiensis Cancellarius sermone in Dom. 3. Adventus merito concludit: *Choreas ob fragilitatem hominum difficile sine diversis peccatis haberi, & omnia peccata choreizare in choreis.*

At

At plures affirmant, se ex choreis recedere sine conscientia ullius peccati: fortassis vere id dicunt, sed non in hoc justificati sunt: vel enim ignorant, quam minimam delectationem veneream plene voluntariam esse peccatum, & quidem lethale, vel circa exteriora effusi non advertunt quid in cordis secreto agatur, caditque in illos, quod Osee c. 7. scripsit de Ephraim; *Comederunt alieni robur ejus, & ipse nescivit*; atque hæc de ludis illicitis, utrum autem alea in illis sit reponenda, expendemus §. seq.

Secundo, satis non est, quod ludus sit licitus, sed expendendum insuper, an deceat; non enim quæcumque agere per legem licet, ea exequi continuo decet: virtutis actum imperat lex; at modestiæ, & honestatis ratio virtuti præscribit modum, eique solam venustatem confert: hæc ratio decori ita virtuti conjungitur, ut si absit, nec virtus appellanda sit: aberrat interdum ab instituto natura, ejusque opera aliquando prodeunt rudia, & impolita, at virtutis opera non item: ista, nisi honestatis, seu decori ratione exornentur, virtuti tribui nequeunt; alias diceretur invenusta & indecora venustas; virtus quippe venustas animi est.

Ex quo intelligitur, ludum non fore temperantiæ, & eutrapeliæ legibus consentaneum, nisi hac modestiæ, & honestatis ratione temperetur: quamobrem satis non est observasse, an ludus liceat, nisi & diligenter, atque etiam plusquam in seriis caveatur, an deceat; cum enim ludus sit animi relaxatio, & quies, inferior hominis pars, appetitus scilicet, sensusque corporis, laxatis quodammodo frænis, longius evagantur, sensimque imperium sumunt eo confidentius, quod versari in materia licita, nec ulli legi adversa videantur.

Hæc autem honestatis ratio, seu decorum, non tam ex subjecta ludi materia pendet, quam ex adjunctis, personarum, locorum, ac temporum opportunitate, & convenientia; sunt quippe quædam ludorum genera, quibus vacare per legem omnino licet, quæ nonnullas tamen personas minime decent: conceditur viris ad ludendum materies, qua nonnisi indecore mulieres uterentur, & contra: quædam sunt, quæ in

laicis nihil habent offensionis, habent vero plurimum in clericis: quædam permittuntur privatim & clam; quæ in publico & coram aliis vitio verterentur, aut certe minime probarentur: idem de temporis opportunitate dicendum; ludi quidam sunt, qui certis quibusdam diebus nulla ratione adversantur, qui tamen omnino abhorrent ab aliis diebus pœnitentia, aut pietate publica consecratis: quam indecore v. g. homines ad colludendum unum in locum congregarentur feria sexta majoris hebdomadæ? aut die sancto Paschæ, aut aliquo festo solemni, quis nesciat, Parochos in animis populorum auctoritatem omnem deperdere, atque opinionem, si quando intelligant populi, coire inter se, ac congregari Pastores ad oblectationem, & ludum? quod si horum legem, aut rationem expostules, impudens, & inverecundus videberis; hæc enim non studio, vel præceptis discuntur, sed nativo sentiuntur pudore, quo quisquis caret, ad virtutem informari non potest, sicut is, cui communem intelligendi vim non concessit natura, nunquam ad scientiam, aut liberales artes instituetur; pudor, & verecundia ratione prævenit, & virtutibus hospitium parat, ut advertit S. Bernardus serm. 86. in Cantica; est naturæ humanæ laus, vitæ nostræ decus, virtutum primitiæ, & custos, origo, & radix modestiæ, & insigne totius honesti: omnem ætatem ornat, in adolescentibus lubricos motus coercet, comprimit insolentes; in sexu fragili scutum inexpugnabile tela ignea inimici expellens, & innatam puritatem propugnans: in provectioribus ætate morum auriga: in senibus singulare ornamentum, & pulchritudo omnibus placens: tolle pudorem, & modestiam ex hominum vita, tanquam si corpus sua pelle nudatum oculis subjicis, fœdum scilicet, & injucundum simulacrum: quæ si vera de rebus gravibus, ac per se bonis, quanto magis de ludicris, quæ inter res bonas, ac virtutis actus haberi non aliter queunt, quam ex fine, ad quem diriguntur, & ex regula, ac modo, quem quisque ad ludum adhibet?

Tertio, liceat ludus, deceatque; honestus tamen non erit, sed in peccatum vertetur, nisi & ex-

pe-

pediat ad eternam salutem, & ad debita virtutis officia prosequenda: probatur ex præstructo principio ab omnibus tum Theologis, tum Philophis etiam gentilibus recepta, si unum Epicurum excipias, nempe delectationem, quæ ludum consequitur, non esse bonum propter se expetibile, nec habere rationem finis, quo frui liceat, sed ea utendum, quomodo alimentis, hoc est quantum necesse est ad reparandas animi vires seriis occupationibus imminutas, & ad restauranda solita virtutis officia, ad quæ a natura instituti sumus.

Hanc doctrinam tradiderunt Tullius supra laudatus, Aristotiles *in Moralibus*, & Seneca *lib. de B. vita c.* 88., ubi Epicurum insectatur his gravissimis verbis: *Tu voluptatem sequeris, ego compesco: tu voluptate frueris, ego utor: temperantia voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias dispensat, & ad sanum modum redigit, nec nuquam ad eas propter se venit*: ad quæ respiciens S. Augustinus Julianum concupiscentiæ patronum sic urget: *Obsecro te num sit honestior Philosophia gentiliam, quam nostra christiana, quæ una vera est Philosophia*: & lib. 10. confessionum sic alloquitur: „ Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam, sed dum ad „ quietem societatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ... & „ cum salus sit causa edendi & bibendi, adjungit se tanquam pedissequa periculosa jucunditas, & plerumqne „ præiri conatur, ut ejus causa fiat, quod salutis causa me „ facere vel dico, vel volo, nec idem modus utriusque est. „ Nam quod saluti satis est, delectationi parum est ... „ His tentationibus quotidie conor resistere, & invoco „ dexteram tuam ad salutem meam... quia consilium mihi hac de re nondum stat... Ebrietas longe est a me, misereberis ne appropinquer mihi: crapula autem nonnumquam subrepit servo tuo, misereberis, ut longe fiat a me.

Nec movere debet quorumdam Theologorum sententia hac propositione expressa: „ Comedere, & bibere „ usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui; „ vix enim in lucem prodiit peregrina illa doctrina, cum explosa est: Innocentius XI. anno 1679. uti scandalosam eam pro-

scripsit: Clerus Gallicanus anno 1700. temerariam, erroneam, & ad Epicuri scolam ablegandam censuit: constat igitur apud omnes, delectationes non esse propter se expetendas, sed iis utendum sive in seriis, sive in ludicris, quantum expedit tum ad corporis valetudinem, tum ad animi sublevamen, & salutem: sicut ergo temperantia tria cavet in usu ailmentorum; primum, ne obsint valetudini; secundum ne meta necessitatis excedatur; tertium ne in necessariis voluptas dominetur; sic in ludicrorum usu eutrapelia.

Primo illos abigit ludos, in quibus ea mentis contentio exigitur, ut animum nedum relaxent, quin potius illum defatigent; sic enim ludere labor est non solum inutilis, sed & noxius, cum ludentem minus aptum reddat ad seria virtutis opera, ad quæ ludus ex instituto ordinatur, tamquam medium ad finem. Secundo resecat ludos superfluos, nec admittit, nisi necessarios; illud enim discrimen est inter virtutes, quæ versantur circa finem, ut fides, spes, charitas, & virtutes, quæ occupantur circa media delectabilia, quales sunt temperantia, eutrapelia, quod priores hominem disponant, propensioremque reddant ad magis & magis appetendum bonum, quod habet rationes finis, & ad suavius firmiusque quiescendum in ejus possessione; posteriores contra totæ fere sint ad refrænandam concupiscentiam, quæ pro fine habet delectationem, & ad eam inclinat sine modo, & mensura; nam ex S. Thoma 1. 2. q. 30. art. 4.: "Semper concupiscentia finis est infinita; finis enim propter se concupiscitur unde major sanitas magis concupiscitur, & sic in infinitum; concupiscentia vero ejus, quod est ad finem, non est infinita, si secundum etiam mensuram appetitur, quæ convenit fini. Unde qui finem ponunt in divitiis, habent concupiscentiam divitiarum in infinitum: qui autem divitias appetunt propter necessitatem vitæ, concupiscunt divitias finitas sufficientes ad necessitatem vitæ, ut Philosophus dicit 1. polit. c. 6. & eadem est ratio de concupiscentia quarumcumque aliarum rerum" puta alimentorum, & ludicrorum.

De alimentis supra dixit S. Aug.: *Quod saluti satis est, voluptati parum est*: de ludicris etiam idem angelicus Doctor 2. 2. q. 148. art. 4. ait: *Parum de delectatione*

lectatione sufficit ad vitam, quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo: hinc virtutes, quæ sunt circa usum mediorum delectabilium, vocantur temperantia, castitas, abstinentia, quia præcipuum earum officium est cavere excessum, temperare, & quasi castigare concupiscentiæ ardorem, resecareque quod in hujusmodi superfluum est; adeo ut quisquis vitam suam instituat secundum temperantiæ, & eutrapeliæ leges, ut sit in cibo, & lucro parcissimus ac frugalissimus.

Porro cum ex ludi usu cupiditas nedum minuatur, quam sæpissime potius augeatur, impotensque nascatur ludendi necessitas, quæ prius non inerat, quis in hujusmodi hominibus intemperantiæ vitium non æque agnoscat, ac in illis, qui vescendi consuetudine gustus illecebris magis detinentur?

Tertio, eutrapelia cavet, ne in ludo etiam necessario delectatio propter se appetatur; sed ordinat eam ad seria opera, ut docet S. Thomas cit. art. 4., ubi sic habet: *Delectatio, & quies non propter se appetuntur in humana vita, sed propter operationem*: & S. Aug. lib. 10. de Trinit. c. 10. *Non est*, inquit, *alia vita hominis vitiosa atque culpabilis, quam male utens, & male fruens*: quid sit autem uti, & frui explicat lib. 1. de doct. christiana c. 3., & 4. his verbis: " Frui „ est amore inhærere alicui rei propter se ipsam: uti au„ tem, quod in usum venerit, ad id, quod amas, ob„ tinendum referre. Illa, quibus fruendum est, nos bea„ tos faciunt; illis, quibus utendum est, tendentes ad „ beatitudinem adjuvamur, & quasi adminiculamur, ut „ ad illa, quæ nos beatos faciunt, pervenire, atque in „ his inhærere possimus .... Si eis, quibus utendum est, „ frui voluerimus, impeditur cursus noster, & aliquan„ do deflectitur, ut ab eis rebus, quibus fruendum est, obtinendis vel retardemur, vel etiam re„ vocemur, inferiorum amore præpediti."

Ideo autem delectatio, quæ usum mediorum comitatur, cursum nostrum ad beatitudinem retardat, si imperium sibi assumat, tum quia rationis judicium impendit, corrumpitque æstimationem prudentiæ, ut loquitur Sanct. Thomas 1. 2. quæst. 4. artic. 1.: tum quia mentis attentionem ad ea, quæ finis sunt, distrahit, revocatque ad objectum delectabile; tum

 quia,

quia, cum sit quies in bono adepto, voluntatem sic figit, ut cætera, quamvis meliora & magis delectabilia, contemnat, ut videre est in parvulo nondum ablactato, qui lactis suavitate illectus cibos delicatiores rejicit: tales existima ludicrorum delectationibus præoccupatos, ii quippe, utpote expertes delectationis, quæ opera virtutum, præsertimque orationem, & contemplationem comitatur, ea negligunt, aversanturque.

Q. 3. *Quale esse potest peccatum in ludo?*

R. Primo, certum est esse mortale, si ludus sit in materia notabiliter mala, vel si ita ludentem dedeceat, ut inde grave nascatur scandalum.

Secundo, affici plus quam expedit ad ludum per se licitum est peccatum ex genere suo dumtaxat veniale, potest tamen esse tantus excessus, ad ut mortale pertingat.

Prima pars probatur ex recepta apud omnes Theologos Sanct. Thomæ doctrina, ex eo peccatum esse mortale, quod opponatur charitati, in qua vita animæ spiritualis consistit: atqui nimius ille affectus per se non opponitur charitati, nec avocat ab ultimo fine; sed est quædam inordinatio circa media, qua retardatur cursus noster, ut supra docebat Sanctus Augustinus: ergo non est peccatum mortale, sed veniale dumtaxat.

Secunda pars probatur auctoritate ejusdem Doctoris Angelici 2. 2. quæst. 148., ubi sic docet: *Excessus in ludo quandoque potest esse mortalis propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem præponit dilectioni Dei*: hoc autem vitio detinentur qui mane non surgunt, nisi ad ludicras exercitationes; quasi existiment ludum esse vitam nostram, ut dicitur Sap. 15.: nec obstat, quod quotidie ex iis nonnulli intersint sacro; vere enim in illos cadit, quod scriptum est Marci 7. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe a me*, nimirum in ludo superfluo, quem Deus reprobat; unde sequitur *In vanum autem me colunt*: item Matth. 7.: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Cœlorum; sed qui facit voluntatem Patris mei*: enimvero ad beatitudinem consequendam duo absolute requiruntur, scilicet:

cet rectitudo voluntatis, & sancta operatio, seu meritum: de rectitudine voluntatis sic scribit S. Th. 1. 2. qu. 5. art. 4.: „ Rectitudo voluntatis est per debitum „ ordinem ad finem ultimum; finis autem comparatur ad „ id, quod ordinatur ad finem, sicut forma ad materiam: „ unde sicut materia non potest consequi formam, nisi sit „ debito modo disposita ad ipsum, ita nihil consequitur „ finem, nisi sit debito modo ordinatum ad ipsum; & „ ideo nullus potest ad beatitudinem pervenire, nisi ha„ bebat rectitudinem voluntatis: *de sancta vero operatio„ ne, & merito sic docet qu.* 5. *art.* 7.: Cum beatitudo „ excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatu„ ra convenienter beatitudinem consequitur absque mo„ tu operationis, per quam tenditur in ipsam; sed An„ gelus, qui est superior ordine naturæ, quam homo, „ consecutus est eam ex ordine Divinæ Sapientiæ uno mo„ tu operationis meritoriæ: homines autem consequun„ tur ipsam multis motibus operationum, quæ merita „ dicuntur; *unde etiam secundum Philosophum:* Beati„ tudo est præmium virtuosarum operationum."

Sed habemus firmiorem Evangelicum sermonem, in quo vita æterna adultis non proponitur, nisi ut merces, & corona; merces autem æterna non redditur otiosis, & lusoribus, sed strenue laborantibus: nec corona cælestis decernitur propter ludicras pugnas, & victorias, sed propter serias contra carnis concupiscentias, & vana mundi oblectamenta: denique Matth. 25. servus, cui satis fuit talentum sibi commissum sollicite custodire, & nulla cura fuit lucrum ex eo faciendi, hoc judicium a Domino excepit: *Servum inutilem ejicite in tenebras exteriores*: ergo *Carere meritis satis ad judicium est*, inquit S. Bernard. serm. 68. in Cantica: ergo sacrorum ministri inutiles lusores non absolvant, quos Dominus tam servere condemnat, nec ad ejus osculum admittant, quos ipse indignabundus rejicit.

Quandam hic difficultatem confessariis facessunt nonnulli divites, qui cum sint sine literis, nec ullum officium in republica gerant, nec familiæ regendæ præsint, totos dies vacuos ducent, nisi vacent ludicris: sed absit, charitatem otiosam in corde justi, si exteriores desint occupationes: justa quidem nego-

tia tum suscipit, cum imponantur; sed ubi liberum est, illa deponit veluti onera, & salutis impedimenta: mulier innupta judicio Apostoli I. Cor. 7. felicior est muliere nupta, quia illa cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta spiritu, & corpore; hæc vero cogitat, quæ mundi sunt, & divisa est: quod si divites illi ad hanc perfectionem tendere non audent, vel Deo serviant in administratione rerum temporalium, vel si id ipsis consultum non sit, legem Dei assidue meditentur, mores ad illam componant ope, & consilio viri pii & prudentis, miseris opitulentur, infirmos, & captivos visitent, pupillis sint patres, & adjutores; denique Apostoli I. Timoth. 6.: *Divitibus hujus sæculi præcipe ... bene agere, divites fieri in operibus bonis ... ut apprehendant vitam æternam. Perniciosa quippe paupertas, penuria meritorum*, inquit S. Bernard. serm. 68. in Cant.

§. II. *De ludo, in quo pecunia exponitur.*

QUÆ superiori Paragrapho dicta sunt de ludo in genere, ad hanc ludi speciem omnino pertinent; namque ex communi Philosophorum effato, quæ conveniunt generi, eadem & speciei convenire necesse est; ac proinde nisi ludus, de quo hic tractandum suscipimus, regatur secundum temperantiæ, & eutrapeliæ leges supra expositas, vitiosus est & illicitus: sed quænam illi sint propria, nunc exponendum sequentibus quæstionibus: itaque:

Q. 1. *Quotuplex hic distinguendus est ludus?*

R. Duplex: alius potissimum regitur industria, ut pilæ ludus; alius casu, & fortuna, ut ludus taxillorum, & chartarum, diciturque alea.

Q. 2. *Quotuplex est alea?*

Resp. Duplex distingui solet: alia, quæ tota fere a casu pendet, ut ludus taxillorum; alia, quæ partim fortuna, partim industria nititur, ut nonnulli chartarum ludi: sed de utraque alea leges indiscriminatim loquuntur.

Q. 3. *Quotuplici modo pecunia in ludo exponi potest?*

R. Duplici: 1. ad meram animi relaxationem, & de-

delectationem; languet enim nonnumquam ludicra exercitatio, nisi vincenti quidpiam proponatur in præmium: 2. ad lucrum faciendum; sed cum hæc lucrandi intentio ex cupiditate proficiscatur, nonnulli religiosiores viri decernunt lucri loco quasdam preces in commodum victoris recitandas; sed sancta sancte tractanda sunt, nec videntur satis religiose misceri sacra cum ludicris.

Q. 4. *Est ne licitum exponere pecuniam in ludo?*

R. 1. Constat apud omnes, id per se esse licitum, si fiat gratia animi reficiendi, quia si rem suam alteri gratis & absolute donare licet, quidni, & sub conditione honesta, nempe si ludus honestus ipsi feliciter succedat?

Dixi *per se*; nam ex multis circumstantiis potest vitiosus esse ille ludus: 1. si per legem sit prohibitus, ut de alea nonnulla est quæstio statim examinanda: 2. si nimia pecuniæ quantitas exponatur: 3. si fraus, aut quævis injustitia interveniat: 4. si temperantiæ, & eutrapeliæ leges, de quibus paragrapho superiori, violantur; in hoc quippe ludo duæ virtutes ex dictis concurrere debent, scilicet temperantia, seu eutrapelia, & justitia: unde ludus ex utroque capite, vel ex alterutro vitiosus existere potest, adeo ut peccatum sit, vel contra temperantiam simul & justitiam, vel contra temperantiam dumtaxat.

R. 2. Ludus, in quo lucrum principaliter intenditur, est vitiosus ex duplici capite: 1. quia lucrum, cum sit bonum dumtaxat utile, ad finem honestum referri debet; alioquin appetitus ejus est inordinatus, & turpis avaritia: 2. quia ille lucrandi modus est plane otiosus, nedum Reipublicæ, aut ipsi ludenti utilis, quin potius valde noxius, utpote qui inertiam foveat, a seriis operibus avertat, nec ad ultimum finem referri possit, sicut mercatura, & artes sive liberales, sive mechanicæ, quibus promovetur bonum publicum: quamobrem pecunia in ludo honeste non exponitur, nisi ad necessariam animi defatigati relaxationem: ita Tostatus in cap. 6. Matthæi, ubi sic scribit: *Cum sit animo lucrandi, ut lucrans solus habeat pecuniam, ludus non est licitus, eo quod finis est inhonestus*; & infra: *Non est modus conveniens*

transferendi dominium, scilicet per istos ludos, cum isti non possint Reipublicae, sed potius noceant ... & quicumque utitur istis ludis, & hac sola lucrandi intentione ludit, peccat mortaliter.

Q. 5. *Est ne licitum exponere pecuniam in alea?*

Resp. Alea interminate, sive fortuna dumtaxat, sive partim fortuna, partim industria nitatur, prohibita est tum lege civili, tum lege Ecclesiastica, praesertim clericis.

Prima pars, quae est de lege civili, probatur. Lege *Solent* tit. *De aleatoribus* lib. 11. ff. sic habetur: *Senatusconsultum vetuit in pecuniam ludere, praeterquam si quis certet hasta, vel pila jacienda, vel currendo, saliendo, luctando, pugnando, quod virtutis causa fiat:* & lege *Quibus* sponsionem facere non licet, nisi in rebus, ubi pro virtute certamen fit, hoc est ubi ludus innititur dexteritati, & industriae; & codice *De religiosis, & sumptibus funerum* tit. 43. lege finali sic statuitur: *Generali lege decernimus, ut nulli liceat in publicis, vel privatis locis ludere, neque inspicere; & si contractum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur:* adeo ipsi gentiles aleam detestabantur, ut aleatores componant cum latronibus, ut Aristoteles 4. Ethic., vel cum adulteris, ut Juvenalis Satyra 14., vel cum ipsis daemonibus, ut Plato; Carolus Magnus libr. 6. cap. 2. statuit quod Episcopus, Presbyter, Diaconus aleator esse non debeat; similiter clerici, & laici si in alea permanserint, communione priventur: Sanct. Ludovicus sic decernit: *Inhibemus distincte, ut nullus omnino ad taxillos ludat, sive ad aleas, & scachos, & scholas etiam deciorum prohibemus, & prohibere volumus omnino, & tenentes ea districtius puniantur: fabrica etiam deciorum prohibeatur:* Ludovicus XIII. aleam prohibuit anno 1621., sed referenda sunt verba Edicti ab ipso lati anno 1629. e Gallico sermone translata: *Omnibus nobis subditis prohibemus, ac interdicimus, ne apud se recipiant coetus hominum ad ludum comparatorum, quam Academias dicunt* (Tavolini da giuoco *nos dicimus*) *omnes eos autem, qui post hocce edictum contra voluntatem nostram egerint, vel huic tam pernicioso exercitio se se prostituere ausi erint, infames: testamenti condendi, & cujuslibet*

negii officii quolibet tempore exercendi incapaces declaramus. Volumus item, debita omnia in ludo contracta, omnesque obligationes, & sponsiones occasione ludi factas, cujuscumque generis tandem sint, nullas esse, nullumque posse effectum sortiri, & cujusvis obligationis sive civilis, sive naturalis esse omnino solutivas.

Secunda pars, quæ est de lege Ecclesiastica, probatur ex Canon. 42., & 43. Apostolorum: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aleæ, atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe communione privetur: Subdiaconus, aut Lector similia faciens aut desinat, aut communione privetur: similiter Laicus &* ex Concilio Elber. can. 79.: *Si quis fidelis alea*, id est tabula, *luserit, post annum poterit communione reconciliari*: & Concilio Quinisexto can. 5.: *Nullum omnino, sive clericum, sive laicum, ab hoc deinceps tempore alea ludere: qui secus fecerit, excommunicetur*: mitto plura Concilia Provincialia.

Tertia pars, quæ est de clericis, probatur tum ex mox laudatis canonibus, tum ex cap. *Clerici* extr. *De vita & honestate clericorum*, ubi sic habetur: *Clerici ad aleas, & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint*; tum præsertim ex Concilio Tridentino sessione 22. cap. 1. *de reform.*, ubi innovat, & confirmat antiquos canones aleam prohibentes.

Nec dicas, contrariam consuetudinem contra hujusmodi leges præscripsisse; namque 1. Sapientiores, & qui cæteris in exemplum adduci possunt, ab aleis prorsus abstinent: porro consuetudo contraria non præscribit contra legem, quandiu sanior pars multitudinis ei repugnat: quis v. gr. diceret, legem jejunii Quadragesimalis hodie non vigere, quia quamplurimi eam non observant? 2. quia consuetudo tum contra legem præscribere nequit, cum legislator reclamat, & contradicit: atqui ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad nostram ætatem nova semper contra aleatores edicta prodierunt, præsertim contra clericos: Concilium Tridentin. citat. capit. mandat Episcopis, ut si qui canones adversus clericos aleatores in desuetudinem abierint, quamprimum in usum revocent, in-

vigilentque, ut ab omnibus accurate custodiantur sub iisdem pœnis, vel majoribus: huic decreto hactenus paruisse Episcopos Galliæ testantur Concilia Provincialia, libri rituales singularum diœcesium, & statuta synodalia: ergo consuetudo in hac parte nedum tollit, aut minuit peccatum, quin potius illud augere asserit Innocentius III. cap. *Inter dilectos De excess. Prælat.*, ubi sic rescribit ad Episcopum Turonensem: *Unde licet ad palliandum tantæ præsumptionis excessum proposuerit, quod hoc fecerat, juxta consuetudinem Clericorum Gallicorum; nos, qui ex nostri officii debito pestes hujusmodi extirpare proponimus, excusationem prædictam, quæ per pravam consuetudinem, quæ corruptela dicenda est, palliatur, frivolam reputantes, cum in illis magis plectibilis sit offensa, per quæ ad excusandas excusationes in culpis delinquendi auctoritas usurpatur.*

Confirmatur responsio. Nulla est consuetudinis auctoritas, quando contraria est bono publico, morum disciplinam solvit, & innumera mala in societatem invehit: atqui alea adeo evidenter est periculosa, & contraria bono publico, ut jure gentium videatur interdicta; omnes enim homines cujuscumque nationis, & sectæ illam proscripserunt tamquam omnium malorum conciliatricem: unde Panormitanus in caput citatum *Clerici* sic ait: *Ego etiam plus credo, quod etiam consuetudo non valeat; quoniam consuetudo inducens peccatum, seu reddens faciliores homines ad peccatum, non valet: sed certum est hoc contingere in isto ludo, ut experientia docet:* quin & ipsi Calvinistæ cap. 14. *De disciplina* de alea sic censent: *Reprimendi erunt ludi omnes regiis edictis prohibiti, puta alea, taxilli, aliique fortunæ ludi, itemque ii, in quibus avaritia, aut temporis jactura, aut scandalum apparet: lusores vero in Consistorio monitionibus, ac reprehensionibus compescere satagemus.*

Q. 6. *Quale est peccatum alea ludere?*

R. 1. Aleæ deservire, hoc est aleæ impense esse debitum in iis circumstantiis, quæ spectantur a legibus, est peccatum mortale; & nisi resipiscant tum aleatores, tum qui pro iis spondent, tum qui domos suas ad aleam præbent, a Sacramentorum perceptione

sunt

sunt repellendi: hæc prima responsio, prout jacet, videtur certa, & ab omnibus admittenda.

Probatur 1. ex legibus mox laudatis, quæ decernunt graves pœnas in aleatores sive sint clerici, sive sint laici; namque gravis pœna necessario supponit gravem culpam, alioquin esset injusta: atqui leges gravem pœnam decernunt contra eos, qui aleæ deserviunt, vel qui eis domos suas præbent: ergo.

Probatur 2. auctoritate SS. Patrum, & omnium Theologorum.

S. Cyprianus, vel quivis auctor operis *de aleatoribus*, vocat aleam *diaboli venabulum, delicti vulnus insanabile, crimen mortale, mali alveum, ubi dementia sine consideratione.*

S. Ephrem serm. de Abren.: *Ve alearum lusoribus, quandoquidem se Corpore, & Sanguine Domini Nostri Jesu Christi alienos reddunt, sicut Spiritus Sanctus admonuit per Sanctos Apostolos*, scilicet in canonibus laudatis, qui Apostolis adscribuntur.

S. Basilius homil. 8. in Hexameron: *Juramenta*, inquit, *sunt illic, contentionesque pergraves, ac avaritiæ partus. Spiritus malignus assistit, furorem punctis, & ossibus illis ludentium, insaniamque accendens.*

S. Chrysostomus hom. 15. ad populum sic ait: *Aleas tractare non videtur multis esse peccatum; sed infinita vitæ mala solet inferre.*

S. Bonaventura in Speculo. *Cum autem ludus satis videatur ex radice habere rationem peccati mortalis, quia scilicet ex avaritia videtur procedere, & quia ludo multa communicantur peccata, scilicet fraus, mendacium, perjurium, blasphemia, scandalum, amissio temporis, & ira frequenter, ideo hac causa prohibitionis ludi esse videtur.*

Thomas Cantipratanus primus Alberti Magni auditor, tum Episcopus Camerasensis lib. 2. apud cap. 49. sic scribit: *Est & aliud genus ludorum plenum vanitate sub sole; sunt enim lusores tesserarum, qui adeo nocivi sunt mundo, ut vix illis aliquid iniquius reputetur ... Assueti talibus facile non desciscunt: ardor tantus inest lusoribus, ut omnem verecundiam perdant.*

S. Raymundus de Pennafort in summa lib. 2. tit. 2. *Ex canone Apostolorum colligitur, quod peccatum eorum,*

qui alea deserviunt, sit mortale, & grave, cum tales pœna non sint imponendæ cum levi crimine.

S. Bernardinus sem. 33. in Dominica 5. Quadrag.: *Superstantes ad videndum ludere semper peccant mortaliter, & sunt participes peccatorum, & partiales.*

S. Antoninus 2. part. tit. 1.: " Ludus aleæ est peccatum mortale secundum Raymundum, quod credo verum, quando ex cupiditate quis ludit, scilicet principaliter motus non ob recreationem, sed ad acquirendum quid notabile per ludum; nam ludere quid modicum, ut pueri faciunt, vel ob recreationem, & moderate, non videtur esse mortale.

„ Clictovæus lib. de rer. nobil. cap. 16. enumerat plura & gravia, quæ ex alea nascuntur incommoda: Primum, *inquit*, & maximum est, quod talium illecebris animus juvenilis facile rapitur, trahiturque blanda quadam voluptate eosdem semper iterandi, hinc citissime impellitur ad consuetudinem, & assiduitatem ludendi, qua nihil juventuti perniciosius ..... Gravis est, & nimium deploranda temporis jactura, quod id genus ludis impenditur; ardor enim lucri non sinit quempiam a ludo desistere; hinc nullius rei alterius quantumvis arduæ, & necessariæ cura sollicitat animum, sed totum tempus Diurnum, & Nocturnum conteritur in hac ludi vesania.

„ Cajetanus in Sum.: Etsi nullo jure positivo hujusmodi ludus interdictus foret, adhuc tamen lex naturalis manet prohibens, ne quis absque rationabili causa quidpiam assumat, cui sit annexum probabile peccati periculum, cujusmodi est ludus altarum, præsertim si principaliter ob lucrum instituatur.

„ Cardinalis Toletus lib. 3. cap. 37. sic scribit: Profecto ludus ratione multarum circumstantiarum frequentius est peccatum veniale; cum tamen magna est summa pecuniarum, vix a mortali excusatur.

„ Soto lib. 4. de Justitia, & Jur. quæst. 5. art. 1. Sacerdotibus, *inquit*, vix circa mortales uti licet ludis vetitis, ac præsertim religiosis, & Antistitibus: & infra: Accidit, ut ludus sit peccatum propter scandalum personæ; qua ratione clericis ob eorum honestatem interdicti ludi alearum; debent namque luctui potius esse dediti, quam effusis gaudiis. "

Ange-

Angelus a Clavasio in sua summa ait de alea; *Quod sit ludus diabolicus, qui operatione diabolica inventus est ad inducendum homines ad peccatum.*

Navarrus in Man. cap. 20. *docet*: „ Quod lege ad mortale obligante prohibentur Monachi, & clerici beneficiarii, vel in sacris ordinibus constituti ludere hujusmodi aleæ ludis, sive fortunæ illiciris notabilem quantitatem, præsertim de fructibus ecclesiasticorum beneficiorum... quia in profanum, & malum usum reditibus in pium destinatis utuntur. "

Molina tract. 2. *disp.* 521. *de Justitia, & Jure*: „ Non judico, *inquit*, condemnandos esse culpa lethali eos clericos, qui sine aliorum scandalo recreationis gratia chartis ludunt quantitates modicas... hujusmodi tamen ludus chartarum, & multo magis tesserarum indecens valde est illis, atque omnino dissuadendus, præsertim cum multi strictius hac de re loquantur, ut ego loquerer, si Ecclesiasticorum mores non adeo ab antiquo illo statu primitivæ Ecclesiæ deflexissent; nunc enim hujusmodi ludus magis indecens, majusque scandalum sæcularibus generat... Similiter dicerem, longe indecentius, majusque peccatum esse clericis sæcularibus ludere chartis, aut aliis similibus ludis in regionibus, in quibus minus id consuetum est. "

Escobar tract. exam. c. 4. ait: *Infero, exponentem domum ludo aleæ, non solum peccare mortaliter, sed etiam, si lusores ad restitutionem teneantur, & non restituant, ipsos teneri satisfacere.*

Denique Clerus Gallicanus anno 1655. typis mandandas curavit S. Caroli instructiones pro confessariis, easque proposuit tamquam regulam certissimam omnibus sacramenti pœnitentiæ ministris: Sanctus autem Cardinalis ibi inter cætera prohibet confessariis dare absolutionis sacramentalis beneficium iis, qui locans domos suas ad ludendum, eo quod aliis occasionem præbeant graviter peccandi.

Viderint ergo aleatores, quomodo ante tribunal Christi se tueri possint consuetudine, quam leges sæpius iteratæ reprobant, & damnant; quamque omnes Theologi etiam laxiores una voce pronuntiant esse meram corruptelam.

R. 2. Aleæ modicam exponere pecuniam recreatio-

nis

nis gratia non est grave peccatum, immo carere potest omni prorsus peccato, præsertim in laicis, si id fiat absque prava circumstantia, temperate, & ut expedit ad seria officia alterius prosequenda.

Probatur 2. quia leges supra laudatæ damnant dumtaxat aleatores, seu aleæ deservientes; aleator autem, & aleæ deserviens dicendus non est, qui semel, aut bis ludit alea: præterea permittunt exponi modicam pecuniam, qualis in convivio vescendi causa ponitur ff. lib. 11. tit. 5. & codicis lib. 3. tit. 43. *De relig. sump. Non permittimus etiam in his ludis ultra unum solidum ludere, etiamsi multum dives sit, ut, si quem vinci contigerit, gravem casum non sustineat; non enim solum bella ordinamus, sed & res ludricas.*

Probatur 2. tum auctoritate Theologorum supra laudatorum, tum ratione, quia levitas materiæ a mortali excusat: unde S. Bonav. loco supra cit. sic scribit: *Cum ludit aliquis causa recreationis, peccatis supra dictis exclusis, non videtur habere rationem mortalis.*

Dixi, *præsertim in laicis*, quia clerici difficilius excusantur a peccato saltem veniali; namque 1. leges, Concilia præsertim Gallicana, absolute aleam ipsis interdicunt: atqui ludere ludo prohibito, etiamsi absit alia mala circumstantia, peccatum est saltem veniale, quod magis indubitatum esse debet in illis diœcesibus, in quibus statuta hujusmodi ludos clericis absolute prohibent: 2. quia dedecet clericos, & viros religiosos, ut supra advertebat Molina, eo delectari ludo, quem omnes etiam hæretici, & gentiles, a societate humana ablegandum censent, ac proinde clerici, maxime si Pastores sint, vix sine fidelium offensione, & scandalo chartas, & tesseras contrectare queunt: 3. quia modum in alea tenere, & temperantiæ leges servare quodammodo impossibile est; vel enim lusor succumbit, vel superior existit: si primum spes resarciendi damnum ad ludum protrahendum vehementius incendit: si secundum, collusor vincentem a ludo recedere non patitur, alioquin exurgunt iræ, rixæ, inimicitiæ: adde eas esse chartarum illecebras, quæ animum facile illaqueent, ac in ludendi consuetudinem, necessitatemque conjiciant: un-

unde vel ex eo capite absolute dissuadendus est chartarum ludus, quod minime expediat ad salutem, & ad seria pietatis officia alacrius prosequenda.

Q. 7. *Tenetur ne lusor restituere lucrum ex ludo perceptum, vel sponsionem implere?*

R. 1. Certum est teneri restituere lucrum perceptum, si ludus fuit injustus: patet ex dictis de injustitia, & restitutione.

Ludus autem est injustus: 1. si collusor finxit se ignarum ludi, cum esset lusore longe peritior: 2. si lusor ad ludendum coactus fuit conviciis, minis, aut precibus importunis, quæ moralem quandam ludendi necessitatem induxerint: 3. si dolus, fraus, & aliud quid simile contra ludi leges irrepserit, chartam v. g. subduxit lusor, & aliam reposuit, rescivit per signa chartis impressa, vel per nutus ab altero ex circumstantibus, quod secundum ludi leges debuit esse occultum, vel artificiose, & de industria chartas ita composuit, ut melior sors sibi obventura esset: nonnullæ tamen fraudes non censentur contra ludi leges, ut si quis ex inspectione suarum chartarum de ludo securior timorem simulet, quo alter irritetur ad augendam sponsionem: 4. si lusor, vel majorem pecuniæ summam lucrari velit uno jactu, quam possit perdere, vel exponat pecuniam, cujus non habet liberam dispositionem, ut uxor, & filiusfamilias: præsumitur tamen consensus mariti, aut patris, si exponant, quod modicum censeri debet, habita ratione conditionis, & rei familiaris: idem dicendum cum hac limitatione de beneficiario, qui in nostra sententia non est dominus proventuum ecclesiasticorum: idem nonnulli concedunt religioso, quod beneficiario: verum, si de ludo chartarum, & aleæ agitur, superioris consensus in iis, quæ religiosum dedecent, præsumi non debet.

R. 2. Certum quoque videtur, lucrum modicum ex ludo honesto retineri posse, sponsionemque pro eo esse solvendam, quia hujusmodi ludus est legitimus contractus, ac proinde habet vim obligandi, faventque leges supra laudatæ, per quas licitum est modicum quid ludo exponere.

Controversia dumtaxat est inter Theologos circa ma-

magnam pecuniæ quantitatem ludo acquisitam.

S. Bonav. in 4. dist. 15. contendit, ejusmodi lucra esse restituenda: *Dicendum est generaliter*, inquit de aleatore, *quod est malæ fidei possessor, & injuste possidet titulo; & ideo nullo modo potest, nec debet sibi retinere, quod lucratus est.*

In eadem sententia sunt S. Raymundus in Summa lib. 2. tit. 8. Clictovæus loco supra cit. Testatus in in cap. 5. Matthæi, & alii: quo autem jure, & cui debeat fieri restitutio, non consentiunt hujusce sententiæ patroni; alii enim volunt jure naturali esse debitam, alii jure civili, alii faciendam esse collusori, alii pauperibus, quia, inquiunt, quidquid acquiritur peccato restitutioni obnoxium est.

Alii, quorum sententiæ adhæremus, distinguunt inter lucrum actu perceptum, & fidem solvendi datam, docentque: 1. lucrum perceptum ex ludo etiam prohibito, modo injustus non fuerit, posse tuta conscientia retineri, quandiu nulla lex positiva prohibet hujusmodi lucrum; nam ex S. Th. 2.2. q.32. a.7. non ideo acquisitio sit illicita, quia id, ex quo acquiritur, est illicitum: *Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei, sed in eo, quod accipit, non injuste agit, nec contra legem: unde quod sit illicite acquisitum est, retineri potest*: atqui in Gallia, & alibi jus civile non obligat, nullaque existit lex municipalis, nullumve edictum regium, quo aleatores restituere teneantur, nisi post judicis sententiam: ergo ante judicis sententiam lucrum ex ludo perceptum retineri potest, & quidem jure naturali, quia per ludum vere translatum est dominium rei perditæ: 2. sponsionem solvendi notabilem pecuniæ summam, de ea enim solum hic agitur, sistendo in jure naturali, omnino implendam esse, tum quia promissio de re licita servari debet; tum quia ad ludum justum requiritur æqualitas, quam justitia commutativa exigit: esset autem enormis inæqualitas, si alter, qui credito ludit, lucrari solet absque ullo perdendi periculo; alter vero, qui præsentem pecuniam deponit, periculum rem suam amittendi subiret sine ulla spe lucri: sed jure civili hujusmodi sponsio non obligat etiam in conscientia,

quia

quia si secundum leges potest quis tuta conscientia in judicio repetere, quod solvit, potest retinere, quod solutum statim repetere posset, juxta illud effatum: *Exceptio, & retentio ei competit, cui datur actio:* atqui secundum leges civiles supra citatas, qui in ludo notabilem pecuniæ summam perdidit, in judicio repetere potest: ergo si pro ea fidem dedit non tenetur solvere: immo edicto Ludovici XIII. an 1619. hujusmodi promissio obligationem non parit sive naturalem, sive civilem: *Volumus, debita omnia in ludo contracta, omnesque obligationes, & sponsiones occasione ludi factas, cujuscumque generis tandem sint, nullas esse, nullumque posse effectum sortiri, & cujusvis obligationis sive civilis, sive naturalis esse omnino solutivas:* monent tamen Theologi communiter, in foro pœnitentiali injugendas eleemosynas non solum eis, qui lucrantur, sed etiam iis, qui amiserunt: *Ut reprimatur inhonesta occupatio, & malum subsequens*, inquit Alensis in IV. q.85. ar. 9.

TRACTATUS
DE
VIRTUTE RELIGIONIS.

Sanctus Thomas, absoluto tractatu de Justitia, & Jure, agit de virtutibus justitiæ annexis, quas vocat partes ejusdem virtutis potentiales, quia ad instar justitiæ hominis componunt ad alterum, eique quoddam debitum persolvunt: tales sunt Religio, quæ est ad Deum; pietas ad parentes; observantia ad viros virtute, aut dignitate conspicuos; obedientia ad superiores; gratitudo ad beneficos; amicitia ad æquales; liberalitas, & veritas in dicendo ad omnes.

Virtutes tamen illæ deficiunt a perfecta ratione justitiæ, vel quia non ordinant ad eum, qui sit perfecte alter, ut Deus, quem Religio respicit tanquam primum principium, in quo continentur omnes creatu-

turæ, & parentes, qui respectu filiorum habent rationem principii secundarii, & eo titulo per pietatem coluntur; vel quia non reddunt æquale, ut religio, & pietas, quæ nos Deo, & parentibus debitores semper relinquunt; vel quia non solvunt debitum legale, quod per legem possit exigi, sed morale dumtaxat, ut gratitudo, & liberalitas, per quas non reddimus proximo quod suum est, sed quod nostrum; ita tamen ut deceat nos reddere, & inhonestum sit in quibusdam circumstantiis retinere: de singulis hisce virtutibus tractat Sanctus Thomas, multaque tradit utilissima, sed intellectu facillima: agemus de sola Religionis virtute, circa quam plures, & graves moventur quæstiones: disseremus 1. de Religione secundum se spectata; 2. de præcipuis ejus actibus, puta de devotione, oratione, voto, & juramento; 3. de vitiis ei oppositis, ver. grat. de superstitione, sacrilegio, & simonia.

CAPUT I.

De nomine, & Definitione Religionis.

Q. 1. *Quotuplex est Religionis acceptio?*

R. Duplex: 1. sumitur pro societate hominum Deum legitime colentium; quo sensu dicitur Religio christiana: 2. pro ipsa virtute, qua Deus colitur; & ita hic Religionis nomen usurpamus.

Q. 2. *Unde dicta est Religio?*

R. Desumitur hoc nomen vel a verbo *relego* secundum S. Isidorum lib. 10. Etymol. cap. 17., quia sæpius animo volvenda, & quasi relegenda, quæ ad cultum Dei pertinent; vel a verbo *religo* ex S. Aug. lib. 10. de Civitate Dei cap. 4., quasi per Religionem religamus Deum: a quo per peccatum recessimus, vel a verbo *religo*, ut vult Lactantius lib. 4. Inst. cap. 28.: quatenus hac virtute tanquam novo vinculo Deo ligamur, & astringimur: *Hac conditione*, inquit, *gignimur, ut generati nos Deo justa & debita obsequia præbeamus, hunc solum noverimus, hunc sequamur, hoc vinculo pietatis obstricti Deo, & religati simus: unde ipsa Religio nomen accepit*: ita etiam S.

Aug.

Aug. lib. de vera Religione cap. ultimo, & lib. 1. Retract. cap. 13.

Q. 3. *Quomodo definitur Religio?*

R. Definitur, Virtus moralis, per quam Deo, tamquam primo rerum omnium principio, debitus cultus exhibetur.

Dicitur 1. *virtus*, quia facit bonum habentem se, & opus ejus bonum; si enim honestum est viros eximios colere, a fortiori Deum propter infinitam ejus excellentiam.

Dicitur 2. *moralis*, quia illa virtus est moralis, non theologica, quæ neque Deum, neque aliquod ejus attributum, sed aliquid creatum habet pro objecto sive materiali, sive formali: atqui Religio est hujusmodi: versatur enim circa cultum Dei, quatenus honestum, adeo ut cultus exhibitio sit objectum ejus materiale, & honestas in illa exhibitione relucens sit objectum formale; quemadmodum reddere unicuique, quod suum est, objectum materiale justitiæ, & honestas hujus redditionis objectum formale.

Dicitur 3. *per quam exhibetur Deo debitus cultus* quo distinguitur Religio a cæteris virtutibus moralibus; illud enim munus Religioni est proprium, habetque rationem ejus differentiæ.

Nomine autem cultus intelligitur actus sive internus, sive externus, quo alicui exhibemus honorem, ac reverentiam cum aliqua nostri submissione, qualis est genuflexio, capitis inclinatio: cultus ergo in eo distinguitur ab honore, quod cultus necessario includat sui dejectionem, honos vero præcise sumptus minime; namque Deus v. g. Sanctos honorat, neque tamen coram eis dejicitur; unde nec proprie dici potest Sanctos colere.

Dices 1. Sicut Deus charitate diligitur propter bonitatem ejus, sic religione colitur propter suam excellentiam: ergo religio non minus habet Deum pro objecto, quam charitas; ac proinde est virtus theologica.

Disting. antecedens: sicut Deus charitate diligitur propter suam bonitatem, sic religione colitur propter suam excellentiam, ita ut alio modo se habeat excellentia Dei ad actum elicitum religionis, quam ejus bo-

bonitas ad actum elicitum charitatis, concedo; ita ut eodem modo, nego ant. Enim vero actus elicitus charitatis proxime tendit in Deum, quatenus est summum bonum; ideoque charitas est virtus theologica, quia habet Deum pro objecto materiali, & ejus bonitatem pro formali objecto, & motivo; sed actus elicitus religionis, scilicet voluntas reddendi Deo cultum debitum, immediate respicit cultum illum ut honestum, remote vero Deum tanquam finem, cui reddendus est ille cultus; ac proinde non Deus, sed ipse cultus est religionis objectum, sicut objectum justitiæ est jus reddendum, non homo, cui jus redditur.

Instabis. Illud est objectum formale alicujus virtutis, quod est motivum actus illius, & ratio, sub qua versatur circa objectum materiale: v.g. miseria pauperis sublevanda est objectum formale misericordiæ, quia misericordia pauperi largitur pecuniam motivo sublevandæ ejus miseriæ: atqui excellentia divina est motivum actus eliciti religionis, & ratio, sub qua exhibet cultum: cur enim cultus ille est supremus, & latriæ, nisi quia excellentia Dei est infinita? ergo religio habet pro objecto formali divinam perfectionem, ac proinde est virtus theologica.

Nego min. Licet enim infinita Dei excellentia sit fundamentum, & veluti titulus, propter quem honestum sit exhibere Deo cultum, & quidem longe maximum; attamen dici non debet motivum religionis, sicut nec titulus, in quo fundatur jus creditoris, est motivum justitiæ; nec miseria pauperis, quæ præsupponitur ad eleemosynam, est objectum formale misericordiæ.

Ex hac responsione sequitur, quasdam esse virtutes morales, quæ cæteris magis accedunt ad theologicas, quales sunt religio, pœnitentia, & obedientia legi divinæ, quia earum objecta immediatius tendunt in Deum, quam objecta aliarum virtutum, puta temperantiæ, justitiæ, & fortitudinis, ac proinde aliis esse perfectiores; cum enim virtutes bonitatem suam hauriant præsertim ex fine, necesse est illas esse præstantiores, quæ proprius Deum rerum omnium finem attingunt: hinc virtutes theologicæ dignitate antecellunt, quia circa Deum immediate versantur: inter morales vero religio, obedientia, & pœnitentia,

inter

tia, inter quas præeminet religio, quæ nec præceptum Dei expectat, ut obedientia, nec Deum peccato offensum supponit, ut pœnitentia, sed totum hominem summæ Dei majestati, & excellentiæ devovet.

Dices 2. Religio est omnis virtus, ut colligitur tum ex Scriptura Jac. 1.: *Religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo*; tum ex SS. Patribus, S. Augustino Euchir. cap. 3.: *Deus colitur fide, spe, & charitate*; & ex S. Thoma: *Hic religio, & sanctitas re non differunt*: porro sanctitas est complexio omnium virtutum; ergo.

Distinguo anteced.: religio est omnis virtus imperative, hoc est imperat actus omnium virtutum, quatenus conferunt ad Dei cultum, quo etiam sensu charitas dicitur a Sanct. Augustino omnis virtus, concedo; est omnis virtus elicite, & formaliter, idest elicit actus omnium virtutum, nego anteced. Namque religio non elicit actus virtutum, quibus imperat; proprius ejus actus est voluntas exhibendi cultum divinæ majestati, ad quod officium inserviunt actus ceterarum virtutum, præsertim charitatis juxta Sanct. Augustini effatum: *Deus amore colitur*; siquidem honos, nisi adjunctum amorem habeat, acceptus non est, & plerumque adulatio reputatur.

Porro religio, quatenus imperat omnibus virtutibus, & earum actus in cultum divinum convertit, vere est ipsa sanctitas; namque, ut probat Sanctus Thomas, duo ad sanctitatem requiruntur: primum est perfecta munditia, & immunitas ab omni labe terrenorum affectuum; secundum est firmitas, & inviolabilis perseverantia in illa munditia: *Unde*, inquit angelicus Doctor, *apud antiquos sancta dicebantur, quæ legibus erant munita, ut violari non deberent*: atqui religio hæc duo præstat; namque 1. hominem mundum, & purum reddit, quatenus illum devovet cultui divino, & omnia ejus opera ad illum finem dirigit; quæ enim divino cultui cui consecrantur, illa sancta dicimus, ut templa, & vasa;

2. firmitatem tribuit, quantum est ex se, quia applicat ultimo fini, ex quo cætera firmantur.

Dices 3. Si religio ab aliis virtutibus moralibus est secernenda, in ultimo ordine collocabitur juxta Scripturæ mentem; nam Matth. 9. legitur: *Misericordiam volo, & non sacrificium:* lib. 1. Reg. c. 1.: *Melior est obedientia, quam victima:* Eccli. 15.. *Non est speciosa laus in ore peccatoris:* de pœnitentia vero, & humilitate habetur Psalm. 50.: *Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies:* denique ex S. Thoma: *Religio deficit a perfectione justitiæ:* ergo.

Nego antec. Quæ autem proferuntur ex Scripturis, intelligi debent non de ipsa virtute religionis, sed de exterioribus quibusdam actibus inordinatis, utpote qui vel pugnent contra alia Dei præcepta, puta obedientiam, & charitatem erga proximum, vel fiant mente aliena, & sine recta intentione, ut familiare est hypocritis, & peccatoribus, de quibus Matth. 15.: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me;* nam, ut ait S. Aug. lib. 3. de doct. christ. c. 1. non vult Deus sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis: neque aliud vult S. Th. quam religionem ideo a perfecta justitiæ ratione deficere, quia non reddit æquale debitum, quemadmodum justitia stricte sumpta: quamquam religio reddit omnem cultum, non quidem quem Deus exigere possit, cum infinitum mereatur, sed quem actu & de facto exigit; sed propterea S. Doctor justitiam non præfert religioni, quia perfectio virtutis non repetitur ex æqualitate, quam ponit, sed ex nobilitate objecti, circa quod versatur; alioquin charitas inferior esset virtutibus moralibus, cum per charitatem non ametur Deus, quantum est amabilis: ideo igitur justitia reddit æquale, quia versatur circa objectum finitum & limitatum; ex quo sequitur, æqualitatem, in qua consistit specifica justitiæ ratio, admixtam habere imperfectionem ex objecti limitatione petitam, atque adeo non modo justitiam supra religionem. & virtutes theologicas non extollis, quin potius illam deprimis.

Instabis. Illa virtus est præstantior, in cujus gratiam dimittuntur officia aliarum virtutum: atqui in gratiam aliarum virtutum moralium dimitti debent religionis

gionis officia: *Relinque munus tuum ante altare*, ait minus Matth:5.*& vade prius reconciliari fratri tuo*:ergo.

Respondeo 1. negando majorem; nam in practicis non tam attenditur excellentia virtutis, quam ejus exercendæ necessitas: aliquando dimittitur contemplatio, quæ est omnium actuum humanorum perfectissimus, ut proximo succurratur juxta illud S. Aug.: *Otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis.*

R. 2. Negando minorem; si quis enim ab altari recesserit ad tempus, ut fratri satisfaciat, aut aliud necessarium officium exhibeat, non dimittit Dei cultum, quin potius ejus honori maxime consulit: *Religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum* Jac. 1.: religio ergo imperat omnes illos actus, quibus incitantur homines ad Deum laudandum.

CAPUT II.

De Religionis actibus.

Q. 1. QUinam sunt religionis actus?

R. Alii sunt interni, alii organo perficiuntur; alii sunt eliciti, alii imperati.

Q. 2. *Quinam sunt religionis actus eliciti?*

R. Qui a virtute religionis procedunt, ut voluntas, seu intentio exhibendi Deo cultum debitum, adoratio, sacrificium.

Q. 3. *Quinam sunt actus imperati?*

R. Qui immediate ab aliis virtutibus eliciuntur; sed imperante religione, quæ illos ad divinum cultum ordinat.

Q. 4. *Quotuplex est actus elicitus religionis?*

R. Alii sunt primarii, ut devotio, oratio, adoratio, sacrificium, votum, juramentum, usus sacramentorum; alii sunt secundarii, utpote media ordinata ad priorum exercitium, ut primitiæ, oblationes, decimæ, beneficiorum dotatio, quæ sunt ad sustentandos Ecclesiæ ministros: de primariis actibus dumtaxat agemus, quia circa secundarios vix ulla occurrit difficultas, nisi circa beneficia, de quibus præcipua attin-

 gimus

gimus in tractatu de Justitia & Jure, ubi expendimus quæ spectant electiones, resignationes, usum proventuum ecclesiasticorum, horas canonicas, & regimen animarum.

CAPUT III.

Quid est devotio, & quomodo statuitur Religionis actus?

R. Sanctus Thomas quæst. 82. art. 1. devotionis nomen deducit a verbo *devovere*: *Unde*, inquit, *devoti dicuntur, qui seipsos quodammodo Deo devovent, ut ei se totaliter subdant; sic apud gentiles*, Devoti *vocabantur, qui seipsos idolis devovebant in mortem pro salute reipublicæ*.

Definitur autem devotio, voluntas tradendi se prompte ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum.

Dicitur 1. *voluntas*, id est intentio, seu volitio efficax, & expedita.

Dicitur 2. *tradendi se*; non aliqua dumtaxat ad se pertinentia: unde qui unum aut alterum actum alacri, & fervida mente ad cultum Dei refert, potest quidem dici talem actum devote exercere, sed propterea non denominatur devotus, nisi & seipsum tradiderit: latius ergo patet devotio, quam votum, quia votum potest esse de aliquo singulari opere, devotio vero simpliciter dicta non unum actuum, sed totum hominem cultui divino consecrat.

Dicitur 3. *prompte*, qua voce exprimitur voluntatis modus, & omnium actionum, quæ ab ipsa sive eliciuntur, sive imperantur; nimirum ad devotionem requiritur, ut quæ sunt Dei cultus, expedito & alacri animo persolvantur: qui ergo abdicatis negotiis sæcularibus totos se cultui divino mancipant, ut religiosi, & clerici, si tepide, & segniter circa Dei cultum se gerant, devoti non sunt.

Dicitur 4. *ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum*, quibus verbis significatur, devotionem esse primarium & perfectissimum religionis actum, a quo ceteri dependent.

Objicit sibi S. Thomas. Per charitatem homo se Deo

Deo tradit juxta illud capitis quarti de divinis nominibus. *Divinus amor non finit amantes sui ipsorum esse, sed eorum, quæ amant*: ergo devotio, per quam homo prompte Deo se tradit, est actus charitatis, non religionis.

Respondet distinguendo ant.: per charitatem homo se tradit Deo immediate ei adhærendo tamquam objecto summe amato, concedit, se tradit mediate Deo, immediate vero ejus cultui, negat antecedens, quia religionis est illud officium. Sicut ergo religio nonnunquam imperat actus charitatis, quatenus cedunt in Dei honorem, & cultum, ut jam diximus: sic charitas, quæ est religionis principium, & sine qua frigent omnes virtutes, frequentius imperat actus religionis, quia cultus Dei, & famulatus reputatur bonum amici, quod maxime prosequitur charitas: hinc S. Doctor art. 2. charitatem comparat igni, & devotionem pinguedini, quia sicut pinguedo in lucerna est nutrimentum ignis, quo lucet, & in animalibus eadem pinguedo nutrimentum est caloris naturalis, quo vigent; sic charitas, & ceteræ virtutes per devotionem nutriuntur, & conservantur, adeo ut animæ, quæ devotione carent, marcescant, & exiles fiant, ut loquitur S. Aug. in illud Ps. 62.: *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea.*

Sed cavendum, ne falsa devotionis species deludat; quemadmodum enim (ut advertit Guillelmus Parisiensis) adulterinæ monetæ fabricatores non vile metallum: sed pretiosius, puta aurum adulterare solent; ita dæmones præstantioribus virtutibus maxime insidiantur, magnoque lucro ducunt, si loco sinceræ devotionis, qua nihil in moribus clarius, & præstantius, simulatam obtruserint.

Q. 2. *Quomodo distinguitur vera devotio ab umbratili?*

R. Per ejus causam, & proprios effectus.

Q. 3. *Quænam est devotionis causa?*

R. Duplex statuitur a S. Thoma: extrinseca, & intrinseca.

Extrinseca, eaque precipua Deus est, non ars, aut humana industria: *Deus*, inquit S. Ambros. in c. 9. Luc., *quem vult religiosum facit*: neque vero audien-

di sunt ventosi magistri, qui compendiosas vias perfectionis certo & brevi assequendæ adinvenisse se venditant: *Omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* Jac. cap. 2.: inde per orationes nostras attrahenda est vera devotio; eam enim suppliciter promereri possumus.

Altera devotionis causa; quam S. Thomas vocat intrinsecam, quia se tenet ex parte nostra, est contemplatio, seu meditatio juxta illud Psalm. 38.: *In meditatione mea exardescet ignis*, nempe charitatis, ut interpretatur S. Doctor, quia ut homo prompta voluntate se tradat divino obsequio aliqua consideratione eum incitari necesse est; voluntas enim nascitur ex intelligentia, ait S. Aug. lib. 14. de Trinit. c. 8.

Ad concipiendum vero illum charitatis ignem duplex consideratio requiritur; scilicet bonitatis, & excellentiæ divinæ, & humanæ infirmitatis, ac propriorum defectuum: prior consideratio excitat dilectionis fervorem; qui est proxima devotionis causa; posterior excludit præsumptionem, per quam impeditur quis, ne Deo se subjiciat propriæ virtuti innixus: *Hæc consideratio*, inquit S. Thomas, *est veluti terminus, a quo homo recedere debet*; *juxta illud*: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*: illa pertinet ad terminum, ad quem tendit voluntas, nempe ad Deum, in quo quiescere appetit.

Monet hic angelicus Doctor, vitandas esse subtiliores meditationes, utpote quæ devotionem exsugant, aridamque voluntatem reddant, quatenus homo in iis de se præsumit, atque propriis viribus innixus Deo se totaliter tradere nequit: hinc est, quod in simplicibus major nonnunquam cernatur devotio, quam in doctioribus.

Q. 4. *Quinam sunt genuini, & proprii devotionis effectus?*

R. Duos agnoscit S. Thomas ita devotionis proprios, ut ab ea separari nequeant, scilicet lætitiam spiritualem ex consideratione infinitæ Dei bonitatis juxta illud Psalmi 76.: *Memor Dei fui, & delectatus sum*, & sui displicentiam; ac tristitiam ex conscientia propriorum defectuum, atque *Ex ista permixtione delectabilis, & tristabilis*, inquit S. Thomas art. 4. ad

ad 3.; nonnumquam prorumpunt lacrymæ, quæ veluti panis suavis, & solidus devotam mentem reficiunt, ut habet Psalm. 41.: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte*, quo enim magis se sentit infirmam, eo ardentius in Deum fertur, indque suavius experitur immensam ejus bonitatem, quæ rursus novum est ipsi incentivum deflendi proprios defectus; sicque crescente charitate, ac religione, crescit humilitas, & sui displicentia: unde devotio ex causis, & effectibus describitur lib. *de spiritu, & anima* inter opera S. Augustini tom. 3.: *Pius, & humilis affectus in Deum, humilis ex conscientia infirmitatis propriæ, pius ex consideratione Divinæ clementiæ*: hinc velut ad Lydium lapidem vera devotio probatur.

Fucata est ergo illorum devotio, qui propter exteriorem, quam præ se ferunt, pietatis speciem, cæteris melius sapere sibi videntur, infirmioribus indignari noverunt, nullatenus compati, corrigenda ubique se invenire putant, præterquam in se ipsis, nimium sibi placentes; & ut facile de aliis malum cogitant, bellum omnibus temere indicunt, pacem turbant sub religionis prætextu; salutaria sapientum monita non admittunt, nonnumquam etiam dominationem contemnunt audaces, ut scribit Apostolorum Princeps II.Ep.c.2.: hinc devotio traducitur, pudet audire devotum; multi etiam ex sacratissimo clericorum ordine gloriosum illud nomen tamquam probrum, & dedecus a se eliminant, & aliis quasi contumeliam impingunt: quibus S. August. lib. 2. de serm. Domini in monte respondet, oves pellem suam propterea non exuere, quia lupi aliquando ea se contegunt; ac proinde fideles, multo minus clerici adeo devotionem aversari non debent, quia hypocritæ falsa ejus imagine gloriantur; quid enim clericorum ordo, nisi solemnis devotionis professio? clericum ergo sine devotione dixeris ovem sine sua pelle, & fœdum spectaculum.

CAPUT IV.

De Oratione.

§. I. *Quid est Oratio.*

R. DEfinitur, Petitio rerum decentium Deo facta sive immediate, sive mediante Sanctorum intercessione, ut aliquid ab ipso impetretur.

Dicitur 1. *petitio*, idest intimatio sui desiderii alteri facta ad obtinendum aliquid ab eo; in petitione autem quatuor intelliguntur.

Primum conscientia propriæ indigentiæ, & infirmitatis; absurde enim quis peteret, quod jam habet, aut credit se habere in sua potestate, ut S. Aug. argumentatur contra Pelagianos probans ex oratione necessitatem gratiæ, quam illi negabant.

Secundum est desiderium rei, quæ petitur, quod si nullum fuerit, petitio non est, sed ludus, & derisio: ut si dives se pauperem fingens petat eleemosynam paratus oblatam rejicere: tales sunt, qui in oratione Dominica sanctificare nomen Dei, & in tentationem non induci sic petunt, ut nolint amovere scandala, quibus nomen Dei blasphematur, nec a peccato recedere.

Tertium est spes obtinendi quod petitur; nemo enim supplex accederet ad eum, quem certo nosset numquam ad vota flectendum.

Quartum est postulatorum perceptio in eo, ad quem petitio dirigitur, quia petitio est quædam locutio, quæ supponit audientem: *Orare idem est, ac dicere*, inquit S. Isidorus lib. 18. Etymolog. cap. 14.; propterea qui petit, *Oportet accedere ad eum, a quo petit, vel loco sicut ad hominem, vel mente sicut ad Deum*, ait S. Thom. art. 1. ad 2.; hinc oratio dicitur a S. Joanne Damascen. lib. 3. Ortod. Fidei cap. 24.: *Ascensus mentis in Deum*; & ab Auctore serm. de jejunio, & oratione apud S. Aug. tom. 10.: *Ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, & invisibilium desiderium.*

Porro sicut corpus movetur pedibus, sic anima affectibus: per odium avertitur, per amorem converti-

tur,

tur, per desiderium accedit, & eo velocius currit, citiusque apprehendit, quo ardentius desiderat.

Dicitur 2. *rerum decentium*; impium siquidem est a Deo petere, quod non decet illum dare, & nos accipere: quid autem deceat petere, dicetur infra.

Dicitur 3. *Deo facta*, a quo nempe bona cuncta procedunt.

Dicitur 4. *sive immediate*, scilicet cum ad eum orationem dirigimus; *sive mediante Sanctorum intercessione*, cum Sanctos invocamus tamquam Dei amicos, ut eorum suffragiis postulata a Deo impetremus.

Ex hac definitione colliges, ad orationem duo tam necessario requiri, ut alterutro deficiente oratio non sit, immo fiat in peccatum: primum est mentis attentio, quia non sine irreverentia quis hominem alloqueretur non attendens ad ea, quæ proferret: secundum est pia voluntatis affectio, & serium desiderium obtinendæ rei, pro qua oratur; alioquin seria non esset oratio, sed illusoria: hinc S. Basilius serm. de institutione ad vitam perfectam sic habet: *Implorandum est non remisse, nec mente huc & illuc evagante, eo quod talis non solum non impetrabit, quod petit, sed etiam magis Deum irritabit.*

Q. 2. *Quotuplex est attentio?*

R. S. Thomas art. 13., & alii Theologi triplicem distinguunt in oratione vocali: prima est ad verba, ut rite pronuntientur; secunda ad sensum verborum; tertia ad finem orationis, scilicet ad Deum, & ad rem, pro qua oratur.

Q. 3. *Triplex illa attentio est ne necessaria?*

R. Prima requiritur in his, qui ex præcepto tenentur ad orationem vocalem, ut clerici, quia præceptum Ecclesiasticum cadit in ipsam pronunciationem, ac proinde præcepto non satisfaciunt, qui oculis, & mente dumtaxat legunt, quiescente lingua: secunda est utilis, sed non est necessaria, cum idiotæ lingua peregrina vere orent: tertia ex eodem S. Doctore: *Est maxime necessaria, & quandoque*, inquit, *tantum abundat hac attentio, qua mens fertur in Deum, ut etiam omnium aliorum obliviscatur, sicut dicit Hugo a Sancto Victore: & hanc etiam possunt habere idiotæ.*

Q. 4. Sufficit ne qualibet harum attentionum?

R. Prima, & secunda sine tertia non sufficiunt, quia sine ea neutra est ascensus mentis in Deum: qui verba praecise recitat sine attentione ad Deum, aerem dumtaxat verberat sicut aes sonans, aut cymbalum tinniens: quid autem prodest strepitus oris, muto corde; *Deus non vocis, sed cordis auditor est*, ait S. Augustinus; qui vero sensum verborum legendo percipit, sed sine pio voluntatis motu, nova quidem discit, sed non orat, quia oratio est petitio; petitio autem est desiderii nostri directio ad eum, cui supplicamus, sive illa directio sit actus rationis practicae, ut vult S. Thomas, sive actus voluntatis, ut alii contendunt: unde clerici, qui dum choro assidunt, lectioni incumbunt non ut devotionem exciteat, aut nutriant, sed ut nova discant, distributiones non lucrantur, nec satisfaciunt praecepto audiendi sacri, quia ex S. Thoma ad orationem necesse est, ut attendatur ad ejus finem, scilicet ad Deum.

Dices 1. Vera est oratio, in qua vel laudes Dei celebrantur; vel pro collatis beneficiis gratiae aguntur: atqui in hujusmodi oratione nulla est petitio: ergo oratio male definitur, petitio decentium.

Distinguo major.: est vera oratio in viatoribus, nego: in comprehensoribus & beatis, concedo. Enimvero beati, cum nihil ipsis desit, nihil quoque pro se desiderant, ac proinde non orant nisi pro aliis, nec aliud ex sua plenitudine, & satietate eructant, quam laudes Dei, & gratiarum actiones: at quamdiu peregrinamur a Domino, nobis dicitur: *Quaerite faciem ejus semper* Psalm. 104.: *Quid est sine intermissione orare, quam beatam vitam sine intermissione desiderare?* Inquit S. Aug. ep. 130., alias 121. *de orando Deo*: hunc unicum finem orationum suarum fuisse testatur David. Ps. 15. his verbis: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae.*

Porro nullus vere desiderat, nec serio petit beatam vitam, nisi simul desideret, & petat peccatorum remissionem, morum correctionem, & sitiat justitiam, sine quibus beata vita haberi non potest: hinc Pharisaei.

risæus Deum laudans ut auctorem bonorum suorum operum reprobatus est Luc. 18., quia in sua justitia confidens, & de ea contentus, nihil ultra a Deo expetebat: itaque in orationibus nostris adhibemus gratiarum actiones juxta Apostoli præceptum I. Tim. 2., quia de acceptis beneficiis gratias agentes meremur accipere potiora, ut in quadam Ecclesiæ collecta dicitur: addimus & obsecrationes ad excitandam impetrandi fiduciam: obsecratio enim est contestatio per aliquid sacrum, ut cum dicimus: *Per passionem tuam libera nos Domine*.

Dices 2. Ecclesia non potest præcipere actus interiores, cum de internis non judicet: ergo clericus præcepto Ecclesiæ satisfacit præcise recitando horas canonicas, quia in id dumtaxat cadit præceptum Ecclesiasticum.

Distinguo anteced.: Ecclesia actus interiores non potest præcipere directe, transeat; indirecte, & quatenus præcipit eum exteriorem actum, puta orationem vocalem, qui sine interiori perfici non potest, nego anteced. Sic pater præcipiendo opus externum ita obedientiam a filio exigit, ut, si opus injunctum reluctanti animo exequatur, vere peccet in patrem peccato inobedientiæ: unde hæc quorumdam Theologorum moralium propositio: *Præcepto satisfacit qui voluntarie labiis tantum, non autem mente orat*, merito damnata est a Clero Gallicano anno 1700., ut absona, Verbo Dei contraria, hypocrisim inducens, a Prophetis, & Christo proscripta Matth. 15. v. 8.

Dices 3. Impossibile est diu habere illam attentionem: ergo.

Distinguo anteced.: impossibile est diu habere attentionem actualem, concedo; virtualem, nego antec. Actualis habetur, quando mens actu de Deo cogitat, & voluntas similiter actuali desiderio fertur in Deum: virtualis attentio est id, quod ex attentione actuali, & pia voluntatis affectione proficiscitur, ut cessatio ab operibus externis, verborum prolatio, genuflexio, & tota hominis ad orationem compositio; cum enim ista fiant virtute præcedentis attentionis, quamdiu non fuerit retractata, recte dicuntur cohærere cum attentione virtuali, quæ ad orationem sufficit: *Præparationem cordis eorum audivit auris tua*. Ps. 9.

Dixi, *quamdiu non fuerit retractata*, quia cum retractatur prior attentio, sequentes actus nullam cum ea habent connexionem, nec amplius ab illa pendere censentur: retractatur autem, quando mens cum sufficienti advertentia, & libertate ad alia divagatur: & de hac voluntaria evagatione intelligendus est S. Gregorius sic scribens: *Illam Deus orationem non audit, cui ille, qui orat, non intendit*.

Q. 5. *Qui involuntarie patitur mentis evagationem, consequitur ne orationis suæ fructum?*

R. Nota, ex S. Thoma art. 13. triplicem esse orationis effectum in homine justo: primus, isque communis orationi, & aliis bonis operibus est meritum de condigno: secundus orationis proprius est impetratio: tertius est quædam spiritualis refectio mentis: his præsuppositis

Respondet Sanct. Doctor, involuntariam mentis evagationem hunc postremum orationis effectum impedire, quia phantasmata importune obstrepentia non sinunt animam vacare, & quiescere, ut videat, & gustet, quam suavis est Dominus: sed aliunde compensatur labor ejus, & perseverantia; namque oratio inde evadit magis meritoria, & impetratoria, cum in illa molesta pugna, charitas, & patientia magis eluceant.

At, inquies, mens tam difficile cohibetur ab hujusmodi evagationibus, ut moraliter impossibile sit, quin negligentia subrepta; unde S. Aug. vel hine probat, justos non esse sine peccato: ergo oratio dimittenda videtur ad vitandum peccati periculum.

Nego consequent., alioquin abstinendum quoque esset a cibo corporali, & ab omni opere bono, quia satis cauti esse non possumus, quin voluptas, & similis inordinatus affectus in iis aliquando non desilant: rectius ergo inferretur, nos debere paratiores ad orationem accedere, & distractionum causas minuere, ne in venenum convertamus remedium prorsus necessarium; namque *sicut ex carnalibus escis alitur caro; ita ex divinis eloquiis, & orationibus interior homo nutritur, & pascitur* lib. de salut. docum. inter opera S. Augustini: sed de necessitate orationis postea.

Q. 6. *Est ne necessaria ad orationem præparatio?*

R. Prorsus est necessaria, probaturque ex Scriptura.

12. Eccli.18.: *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi, qui tentat Deum*, quibus posterioribus verbis significat Sapiens, eum, qui imparatus ad orationem accedit, non posse sine miraculo recte orare, namque tentare Deum est neglecta humana industria experimentum divinæ potentiæ intendere per aliquod miraculum: ut si quis ex alto mitteret se deorsum sperans ab Angelis se sustentandum, ut habetur Matth.4. v.6., & 7.: talis autem est ex laudato textu, qui ante orationem non præparat animam suam.

Q.7. *Qualis præparatio ante orationem requiritur?*

Resp. Duplex assignari potest, scilicet remota, & proxima.

Remota est accuratior divinæ legis observantia, quia, ut habetur in collationibus Patrum collat. 9., talis est nostra oratio, qualis & vivendi ratio, adeo ut qui noxias cupiditates refrænat, & Deum solum in actibus suis intendit, mens ejus in oratione cito effervescat, ad Deum ascendat expedita, suaviterque ei adhæreat: hinc bona opera dicuntur a Patribus orationis alæ, quibus sublevatur, & sine quibus jacet supina, ut docet Sanctus Gregorius egregia aquæ similitudine: nimirum si ex alto scaturiat, & inde defluens in angusto canali collecta coarctetur, contra propriæ naturæ pondus, & inclinationem cum impetu sursum exilit usque ad suam originem; si vero in imis fons emanet, vel aqua deses corrumpitur, vel si seorsim liberius circumfluat per decliviores terras, mox in putre lutum convertitur, ex quo vermes, & alia fœtida insecta ebulliunt: similiter mens humana si firmam spem in supernis collocaverit, & ante orationem ad eam intenderit, cogitationesque a temporalibus, quæ circumstant, pro virili retraxerit, prompte ad Deum assurget pio desiderio, & oratio ejus fiet sicut fons aquæ salientis in vitam æternam, quia voluntas sponte fertur ad id, quod amat, mentemque in illud defigit: *Ubi enim est thesaurus tuus*, ait Christus Matth. 6., *ibi est & cor tuum*: contra vero si animus totus sit ita deditus rebus externis, puta studio litterarum, ludo, confabulationibus &c. ut nihil de supernis desideret, non orat etiam cum videtur orare, quia cor suum reliquit, ubi est thesaurus.

rus ejus: tempus orandi importune recurrit, cum tædio transfigitur, nihil menti occurrit, quod ad petendum impellat, phantasmata, quibus gravida est, superfluas, & noxias cogitationes pariunt, acriores tentationes suscitant, sicque oratio in iis, qui in levitate sensus sui ambulant, fit in peccatum, nonnumquam etiam causa peccatorum existit, nisi suppleant quæ de præparatione proxima dicturi sumus.

Prima præparatio in eo consistit, ut oraturus 1. divinum auxilium imploret exemplo Ecclesiæ: quæ orationibus suis præmittere solet: *Deus in adjutorium meum intende &c.*; oratio enim Dei donum est, ut dicetur infra: 2. non tantum ad Deum dirigere intendat orationem, sicut & cetera bona opera, sed etiam actu attendat, ut diximus, quia nisi attentio actualis præcedat, virtualis in decursu orationis præsumi non potest: 3. curam aliorum operum, quantum fieri potest, deponat, foresque diligenter occludat alienis cogitationibus: 4. infirmitatem, ac proprios defectus agnoscat, accedatque ad Deum, ceu famelicus ad divitem, ceu infirmus ad medicum, ut loquitur S. August.: 5. seipsum concitet, stimuletque sincero proficiendi desiderio, sine quo nec petitio, nec oratio stare potest, ut patet ex dictis: sed forte alienæ cogitationes mentem ita occupant, ut ad spiritualia jam attendere liberum non sit: forte non ita cor suum invenit, sicut habet ad manum librum, ut dicat Deo cum Davide: *Invenit servus tuus cor suum, ut oraret te oratione hac* II. Reg. cap. 7.: saniores ergo cogitationes advocet etiam ope lectionis, & meditationis, si necesse sit; sicut enim radius solis umbras fugat, sic lux veritatis erroris tenebras depellit, mentem colligit, voluntatemque ad resipiscendum commovet.

§. II. *Quotuplex est oratio?*

R. Duplex: mentalis, quæ fit sola mente; & vocalis, quæ fit addita voce corporali: dico *addita*, quia vocum prolatio præcise sumpta non est oratio; namque ex dictis oratio est desiderii coram Deo explicatio, nec prodest strepitus oris, muto corde:

dei oratio igitur vocalis; ut sit vera oratio, mentalem necessario includit.

Q. 2. *Cur orationi mentali adjunguntur voces?*

R. Quadruplici ex causa: 1. quia homo secundum se totum, hoc est secundum animam, & corpus honorem Deo pendere debet: 2. quia non solum corde credere, sed & ore confiteri oportet Deum esse omnium bonorum auctorem: ergo sicut sacrificio interiori additur sacrificium exterius in signum interioris, sic voces adjunguntur orationi mentali tamquam ejus signa: 3. quia voces nonnumquam erumpunt ex vehementi orantis affectu, & ex quadam animæ redundantia, ut loquitur Sanctus Thomas juxta illud Psalm. 15.: *Lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea:* 4 quia ex S. August. epist. 130., alias 121. ad Probam verbis, & aliis signis ad devotionem nos ipsos acrius excitamur: *Et ideo*, inquit S. Thom. art. 12., *in singulari oratione tantum est vocibus utendum, quantum proficit ad excitandam interius mentem. Si vero mens per hoc distrahatur, vel qualitercumque impediatur, est a talibus cessandum; quod præcipue contingit in iis, quorum mens sine hujusmodi signis est, sufficienter ad devotionem parata.*

Dices. Joann. 4. ait Christus: *Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare*: ergo in oratione nihil corporeum debet admisceri.

Nego consequent. 5. namque Deus spiritu colitur, cum voces ad provocandam nostram erga eum devotionem assumuntur, quemadmodum in carne non esse, sed in spiritu dicuntur, qui membra corporis sui in obsequium Dei convertunt; animales vero & carnales, qui carnis desideria perficiunt: sic orant in veritate, & spiritu, qui vocibus, & canticis ad Deum mentem erigunt; secus qui ad modulationem, & vocum suavitatem animum deflectunt: de utrisque scribit S. Augustin. lib. 10. Confess. cap. 13. his verbis: *Adducor cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat; tamen cum mihi accidit, ut me amplius cantus, quam res, quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire*

cap.

Dicitur 3. *ad concipiendum devotionis fervorem*, ut significetur, meditationem non esse meram speculationem: sed opus rationis practicæ, voluntatem ad fugam mali, & prosecutionem boni incitantis

Q. 5. *Quid est contemplatio?*

R. Describitur cit. lib. *de modo orandi: Mentis in Deum suspensa elevatio æternæ dulcedinis gaudia degustans*; & a S.Bern. lib.2. de consid. cap. 2. *Verus, certusque animi intuitus de quacumque re; sive apprehensio veri non dubia.*,

Ex hac descriptione patet, meditationem, & contemplationem minus esse distinctas species, quam partes orationis mentalis, quæ meditatione inchoatur, & contemplatione perficitur: meditatio investigat, contemplatio invenit, & apprehendit: illa est animi motus, & labor; hæc quies, & fruitio, sed brevis admodum, & quasi furtim, ut docent S.Gregor. lib. 5. Moral. & Auctor lib.1. de amore Dei inter opera S.Bern. & alii passim: in meditatione anima petit, & pulsat, ut sibi aperiatur; seipsam exstimulat ad deflenda peccata, ad desideranda cælestia; in contemplatione introducitur ad gustandum, quam suavis est Dominus: lacrymæ uberius fluunt, quod illum offenderit; & ardentius petit, ut numquam ab illo se separari permittat; sicque *Ad bona rursus opera rediens suavitatis Dei memoria pascitur, & fortis piis actionibus, intus vero sanctis desideriis nutritur*, inquit S. Greg. hom. 5. in Ezechiel. hic est orationis finis, & consummatio; atque inde ulterius liquet, orationem mentalem coalescere ex meditatione, petitione, & contemplatione, tanquam ex partibus inter se concatenatis, & minime separandis; nam ut ait laudatus Auctor de modo orandi: *Quid prodest homini, si per meditationem, quæ agenda sunt, videat, nisi orationis auxilio, & Dei gratia ad ea obtinenda convalescat? Quomodo autem esset sollicitus ad postulandum, nisi prius eum accendisset meditatio? Ad hoc ergo fructuosa sit moderatio, oportet, ut sequatur orationis devotio, cujus quasi effectus est contemplationis dulcedo.*

Nec dicas, contemplationem esse perfectorum propriam; meditationem vero incipientium; namque ex S. Bern.

S. Bern. serm. 3. de Circumcisione, contemplatio dono datur perfectis, ut sit eis quodammodo propria; commodatus vero aliquoties incipientibus, & proficientibus tanquam viaticum, ne deficiant in via: *Pius*, inquit, *Dominus noster Jesus Christus pusillos corde blanditiis talibus solet allicere; sed noverint qui hujusmodi sunt, gratiam hanc præstitam sibi esse, non datam... longe aliter, qui exercitatos habent sensus, devotionis hujus felici fruuntur jucunditate.*

Enimvero quia perfecti solum Deum usque ad contemptum sui concupiscunt, ubi vacare licet ab operibus externis, facile ad illum assurgunt, nec indigent longo rationum circuitu ad investigandam veritatem, in cujus jam luce bona temporalia: utpote caduca, & vana despiciendo transcendunt; quia tamen corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum sine malitia, tentationesque suscitat nonnumquam graves, mens eorum diu suspensa per contemplationem permanere nequit, atque ideo meditationis alas secundum Richardum a S. Victore identidem agitare compellitur, & rationis efficacia seipsam commovere, ut fusius ex osuimus tractatu de actibus humanis, ubi de beatitudine: novitii, & imperfecti contra, quia inordinatus sui amor adhuc ex parte eos ligat, bona temporalia titillant, delectant, & peccata venialia multiplicant, sub quibus veluti sub cineribus, ignis charitatis otiosus latet, frequentioribus, & longioribus egent meditationibus ad detegendam rerum temporalium vanitatem, excutiendum pulverem peccatorum venialium, & concipiendum fervorem spiritus, in quo per contemplationem gustatur, quam suavis est Dominus: ergo contemplatio ita est perfectorum opus, & meditatio imperfectorum, ut illis ad breves meditationes aliquando recurrere necesse sit, & istis contemplatio quasi in transitu identidem concedatur.

Q. 5. *Meditatio est ne omnibus Fidelibus ad salutem necessaria?*

R. 1. Duobus modis spectari potest meditatio, nempe vel secundum se præcise, & quatenus est studiosa occultæ veritatis investigatio, vel secundum circumstantias, puta methodum, temporis diuturnitatem, &c.

Cer-

Certum est, meditationem posteriori modo esse dumtaxat medium ad salutem utile: quæstio solum est de meditatione secundum se spectata.

R. 2. Aliqua meditatio est omnibus fidelibus ad salutem necessaria: probatur 1. ex Scriptura: Jer.12. *Desolatione, desolata est omnis terra; quia nullus est, qui recogitet corde*; Eccli. 3. *Quæ præcipit tibi Deus, illa cogita semper:* Matthæi 13. & Lucæ 8. verbum Dei auditum, & non recogitatum est semen cadens vel secus viam, & conculcatum, vel in spinas, & suffocatum; spinæ, Domino interprete, sunt sollicitudo sæculi, & fallacia divitiarum, ac voluptatum, a quibus tettahendam mentem monet Propheta his verbis: *Redite prævaricatores ad cor*: Isaiæ 46. hoc est in vobis ipsis expendite, ponderate, & in corde vestro conferte, quæ didicistis sive lectione, sive auditu, ut resipiscatis, & acceptum verbum fructificet; sic David, licet negotiorum multitudine pressus, meditationibus mundabat cor suum: *Meditatus sum nocte cum corde meo*, inquit Psal. 76. *& exercitabor, & scopebam spiritum meum*, adeo meditatio videbatur illi necessaria.

Probatur 2. ex Patribus. S. Gregor. homil. 15. in Evang. sic habet: *Curate, ne semen juxta viam cadat ne malignus spiritus veniat, & a memoria verbum tollat: cibus mentis est sermo Dei, & quasi acceptus cibus stomacho languente rejicitur, quando auditus sermo in ventre memoriæ non tenetur; sed quisquis alimenta non retinet, hujus profecto vita desperatur*. S. Aug. vel quivis auctor hom. 35. lib.50. hom. *In lege*, inquit, *immunda sunt animalia, quæ non ruminent... Ruminatio pertinet ad eos, qui cogitant postea, quod audierint, & tenuerint* (memoria) *nam modo manducamus, & in memoriam tanquam in ventrem mittitur: sed quid facit pecus, quando ruminat? quod in ventre fuerat repositum, revocat ad os, & in ipsa dulcedine conquiescit; hoc dixi, ne sitis immundi tamquam pecora*. S. Bern. totus est in opere de Considerationе ad commendandam Summo Pontifici meditationis necessitatem, scribitque c. 1. & 2. lib. 1. Actum esse de ejus salute, si se totum tradat negotiis, quæ illum circumstant; S.Th. 1.2. q.100. a.3. ad 3. ex-

expendens tertium Decalogi præceptum quod est de sanctificatione sabbati, docet, præceptum illud esse cæremoniale, & juris positivi, quantum *ad taxationem temporis*, ac proinde quantum ad hanc circumstantiam potuisse abrogari, sed quoad substantiam spectatum esse juris naturalis, & indispensabilis, quia homo aliquando vacare debet rebus divinis juxta illud psalm. 43. *Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus:* quocirca qui die dominica, quod est Christianorum sabbatum, non potest vacare propter necessaria caritatis officia, aliud tempus sibi præstituat necesse est.

Dices. Huic debito satisfit per lectionem, vel auditionem verbi Dei: ergo.

Dist. ant. si ista fiant cum devotione, meditando, & orando, concedo; secus, nego ant. *Quid enim prodest lectione continua tempus occupare*, ait Auctor de modo orandi, *Sanctorum gesta, & scripta legendo transcurrere, nisi ea etiam masticando, & ruminando succum eliciamus, & transglutiendo usque ad cordis intima transmittamus? Item quid prodest homini, si per meditationem, quæ agenda sunt, videat, nisi orationis auxilio, & Dei gratia ad ea obtinenda convalescat?... Oratio sine meditatione tepida est: meditatio sine oratione infructuosa.*

Probatur 3. ratione Theologica. Qui vult salutem consequi, *declinet a malo, & faciat bonum* Ps. 33.: atqui neutrum præstiterit sine aliqua meditatione: ergo aliqua meditatio est ad salutem necessaria; minor probatur: Ut voluntas duo illa præstet, oportet, ut velit, & quidem efficaciter: atqui sine aliqua meditatione non sic volet, saltem perseveranter, quia voluntas non fertur in incognitum, neque in id, quod ex memoria excidit, & ad quod ratio satis non advertit: hinc nascuntur peccata ignorantiæ vincibilis, inadvertentiæ, & infirmitatis, contra quæ nullum suppetit remedium, nisi consideratio, & oratio: quod ut magis perspicuum fiat

Advertes, duplicem distingui cognitionem: alia est speculativa, qua generatim discernitur inter bonum, & malum, alia practica, qua in particulari spectatis circumstantiis judicatur hic & nunc illud esse fugiendum, alterum prosequendum: prior cognito lectione,

& stu-

& studio acquiritur; posterior meditatione, & oratione: illa communis est bonis, & malis; hæc bonis propria: illa est infœcunda, & sterilis; hæc virtutum parens: de prioris locutus est Poeta:

Video meliora proboque, deteriora sequor: & Christus Dominus ad Pharisæos, & Legisperitos Joan.9.v.41. *Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nunc vero dicitis, quia videmus, peccatum vestrum:* quid ita? nimirum *Fascinatio nugacitatis*, ut dicitur Sapient.4. *obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum*; hoc est mundi illecebræ, & terrores, passiones inordinatæ veritatem tenebris obnubilant, quibus mens præoccupata malum veluti delectabile, utile, & honorificum, bonum vero tamquam molestum, rei familiari contrarium, & hominum sugillationibus obnoxium sic proponit voluntati, ut illam afficiat, & determinet: hæc est cecitas mentis, & ignorantia practica, qua laborant omnes peccatores, licet legis periti: hi lucent aliis, non sibi; vident quo tendendum sit, & errant in via; semper discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes 2. Timoth. 3.; legis litteram percipiunt, sed spiritum non assequuntur; favum tenent, & melle carent juxta S.Bonav. lib.7. de processu religionis cap. 11.: porro nemo non videt hujusmodi tenebras ignorantiæ, practicæ per animam diffundi defectu considerationis, nec posse expelli, nisi oratione, & seria legis meditatione: *Adhortamini vosmetipsos per singulos dies*, inquit Apostolus Hebræor. 3., *ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati*.

Confirmatur 1. Ideo beati in cælo non peccare possunt, quia veritas in mentibus eorum continuo lucet, sicut sol in meridie; omnem fugat umbram, prorsusque excludit falsam illam boni imaginem, qua malum expeti possit: ergo ad felicem illam impeccantiam eo propius accedimus; quo diligentius veritati attendimus, quæ hic lucet tamquam lucerna in caliginoso loco, ut dicitur 2. Petri c. 1.

Confirmatur 2. experientia, qua constat, multos graviorum peccatorum conscios resipiscere meditationis ope, atque eo gressu in via virtutis proficere, quo ad piam exercitationem confugiunt, adeo ut si

quid

quid de illa remittant, tepescat eorum ardor, & ubi illam prorsus neglexerint, in pristina crimina relabentur.

Dices. Singuli capaces non sunt meditationis, ut idiotæ, peccatores, & quicumque ita dediti sunt operibus exterioribus, ut spatium quiescendi non habeant: ergo meditatio non est omnibus ad salutem necessaria.

Disting. ant., singuli capaces non sunt meditationis cujusdam, puta diuturnioris, & sublimioris, conc. cujuscumque, nego antec. Namque 1. sicut fides, amor Dei, oratio, & quodcumque bonum opus supernaturale ad salutem necessarium communia sunt omnibus, & consideratio mysteriorum fidei, sine qua nullum bonum opus exurgere potest; immo ex Gersone tract. de mystica Theologia consider.: 3. idiotæ nonnumquam perfectius divina percipiunt, quam literati, 2. omnibus peccatoribus dicitur: *Redite prævaricatores ad cor*, ut ibi conscientiæ suæ fœditatem intuentes exhorrescant, contritionemque concipiant: 3. si animus sit ad spiritualia affectus, ut debet, & illa magis curet, quam temporalia, occupatio tanta esse non potest, tamque continua, ut spatium orandi saltem vocaliter non relinquat: oratio autem vocalis non potest esse sine aliqua mentali, ut docet Navarr. in Manuali c.17., & sicut in oratione vocali, si diuturnior sit, mentalis identidem repetenda est ex eodem auctore; sic & in aliis actionibus mens ad Deum levanda, ut opus, quod ab illo incœpit, per illum perficiatur; & hic operandi modus, qui Christianorum est, laborantes plurimum solaretur, nedum oneraret, si Pastores ad illum exercendum frequentius incitarent.

Q. 7. *Quæ in meditatione observanda sunt?*

R. Quatuor, nempe finis, materia, modus, & tempus.

Finis meditationis est Dei honos, & cultus, & idcirco meditatio est actus religionis, & charitatis: debet ergo procedere ex cordis affectu, ut innuit Psaltes Psal. 118.: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper*: atque in eo differt meditatio a lectione, & studio; namque lectio, & studium tendunt ad acquirendam scientiam; meditatio vero ad impetran-

dam

dam devotionem: in meditatione intentio cordis, seu voluntas intellectum movet, & applicat ad inquirendum, quid Deo magis placeat, quidve displiceat, ut primum prosequatur, & alterum expellat, vitetque: unde qui ita peccant, ut ab affectu peccandi liberari nolint, ad meditationem censetur inepti.

Materia meditationis ea fine colligitur, nimirum ea dumtaxat mente revolvenda sunt, examinanda, & ponderanda, quæ devotionem provocent, nutriant, peccata, & defectus corrigant: neque hæc vero generatim, & confuse proponere oportet, sed speciatim: & in particulari ante meditationem præ oculis habendum, quin in nobis maxime Deo displiceat, quidve magis obsit nostræ saluti: alioquin si quis vagam, & generalem tantum cogitandi de rebus divinis intentionem habeat, vel obvia quæque ex libro sine delectu excipiat, variis, & peregrinis cogitationibus inter orandum agitabitur, & distrahetur, similemque dixeris ei, qui cum medico de diversis morborum generibus, & remediis differit,eo, qui laborat, prætermisso.

Modus in meditatione servandus is est: fiat in conspectu Patris luminum juxta illud Psal.118.: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper*, hoc est cum singulari Dei reverentia, quem fide viva, & perspicaci mentis attentione præsentem apprehendat: 2. invocetur divinum auxilium, ut suo exemplo docet idem Psaltes regius: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Da mihi intellectum, & vivam*; namque ex dicendis oratio Dei donum est: 3. consideratio sit practica tendens ad movendam voluntatem; excitandosque cordis affectus, viteturque longiores, & speculativi discursus, qui devotionem exfugiunt, nedum illam provocent: quis autem ordo in illa consideratione practica tenendus sit, pendet ex orantis dispositionibus; si enim timor mundanus illum commovet, & fallacia honorum, voluptatis, & divitiarum in illo prævalet, ut contingit iis, quos Apostol. vocat animales, & carnales, motiva congerenda sunt, quibus suadetur voluntati non esse timendos, qui occidunt corpus, multo minus qui pietatem despiciunt, & irrident, sæculi sapientiam esse meram stultitiam, blandimenta carnis, & mundi pollicitatio-

nes

nes esse veluti escam, qua dæmones animas in laqueum alliciunt juxta illud Sap. 14.: *Creatura facta sunt in muscipulam pedibus insipientium*: in hujusmodi considerationibus commorabitur, donec voluntatem iis compungi sentiam, illasque intermixtis sparsim ad Deum aspirationibus fulciet, adhibitis etiam, si opus sit, quibusdam vocibus, verb. gr. *Miserere mei Deus, quoniam iniquitatem meam ego cognosco: ecce in flagella paratus sum. Utinam dirigantur via mea ad custodiendas justificationes tuas &c.*: quibus si necdum voluntas commoveatur, secum aget, quemadmodum cum subdito salutaria monita non satis pendenti propriam socordiam exaggerabit, increpabitque, Dei patientiam, & longanimitatem erga se contuebitur, perpendetque, quam horrendum sit incidere in manus Dei irati, quam vana felicitas terrena, cujus finis est interitus; se quoque adhortabitur spe cælestium bonorum, pace, qua fruitur, pura conscientia &c.: 4. ubi voluntas emolliri cœperit his, & similibus considerationibus, protinus illas dimittet, ut se totam tradat cordis affectibus, ad quos ordinatur consideratio, tanquam medium ad finem; obtento autem fine deseruntur media utpote jam minime necessaria, propterea qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni, & mali, ut loquitur Apost. Hebr. 5., adeo ut minus peccent ex negligentia, quam ex infirmitate, & contra firmum, & constans animi propositum, mentis discursu, & longa consideratione non indigent, quia ubi de rebus divinis, ac de propriis defectibus cogitaverint, voluntas eorum statim commovetur ad illas expetendas, & ad hos deflendos, ac proinde meditatio per discursum illam retrotraheret, nedum promoveret; *Legere, & meditari commune est bonis, & malis*, inquit auctor de modo orandi: *at pie affici proprium est boni*, immo peccatores piis affectibus incipiunt fieri boni; quapropter in his diutius orans immorabitur, qui vero? nimirum ex sensu propriæ sive infirmitatis, sive negligentiæ, & malitiæ dolori habenas laxabit, ingrati animi vitium coram Deo exaggerabit, severissimam contra se ipsum sententiam pronuntiabit, satisfactionem læsæ majestati divinæ offeret cum summa

ma sui dilectione, pristini moris odium, detestationemque concipiet, emendationem serio proponet: similiter experimento immensæ Dei bonitatis, & patientiæ erga se in gratiarum actiones, & laudes ejus erumpet, nugis seculi, & carnis illecebris valefaciet cum Ecclesiaste dicens: *Risum reputavi errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis?* cap. 2., Deo indeclinabiliter adhærere statuet, orationes congeminabit, ut quod ipso donante decrevit, ipso quoque adjuvante efficacirer impleat: investigabit insuper quid eum a proposito deterrere posset, & a charitate Dei separare: an tribulatio, an colloquia prava, & mundi scandala, an innata concupiscentia & inveterarata male actæ vitæ consuetudo? & contra hujusmodi prævisas tentationes animum firmabit, armabitque: quod si mentem divagari, & devotionem tepescere advertat, ut interdum contingit (Deo ita permittente, ut amplius crescant pia desideria, innotescat quanta sit humana infirmitas, nihil de se præsumat, sed solo divinæ misericordiæ adjutorio innitatur) revocabit aliquam ex considerationibus, quæ illum magis moverunt, qua stimulatur se iterum in supra notatis actibus exerceri: quin & ipsa mentis evagatione tanquam obvio, & acri aculeo sese incitabit; namque ut habetur in 218. sententiarum ex scriptis S. Augustini excerptarum tom. 3.: *Qui otiosus, & quietus non cogitat Deum, inter actus multos, & laboriosa negotia de illo quomodo poterit cogitare?* idest ille probat, se Deum non intendere in operibus externis; quamvis ex officio bonis, qui, dum vacat, ad illum assurgere non potest.

Sed duo hic cavenda sunt: primum, ne actus frequentiores sint, & quasi motum continuum efficiant; sed paulatim quiescere oportet, & locum dare motioni Spiritus Sancti; nam præterquamquod oratio non est opus humanæ industriæ, & virtutis, hæc ipsa animi quies in veritatis luce ad movendum affectum plurimum juvat, & est quædam contemplationis inchoatio, & quanto amplius in ea proficitur, tanto magis de contemplatione participatur: secundum: *Ne post contemplationem istam, qua quis elevatus fuit usque ad cælos,* ait sæpe laudatus auctor de modo

orandi, *inordinato casu corruat usque ad abyssos, nec post Dei visionem ad lascivos mundi actus, & carnis illecebras convertatur*: & revera ideo per orationem ad Deum recedimus, ut in illo maneamus, sitque supernaturale principium, & finis actionum nostrarum, quia omnis actio, quæ ex Spiritu Sancto non procedit, est spuria, vilis, & nullius apud eum meriti: *Manete in me, & ego in vobis*, ait Christus Joann. 15.: *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum*; qui ergo ex oratione surgens mentem obviis quibusque objectis tradit, & carnis desideriis mancipat: videtur illi similis, qui prægrandem lapidem magno labore, & conatu sublevat ad altitudinem muri, quem ædificat, & ubi in loco destinato illum collocaverit, statim in terram projiceret, iterum inde extracturus, & semper dejecturus.

Ex dictis colligitur, quantum temporis dandum sit meditationi, nempe quantum necesse est, ut anima terrenorum affectum deponat, sicque charitas in corde prævalet, ut paratum sit Deum solum intendere in omnibus operibus suis, hic est omnium orationum nostrarum scopus, & fructus: *Unde conveniens est*, inquit S. Thomas q. 83. art. 13., *ut oratio tantum duret, quantum est utile ad excitandum interioris desiderii fervorem*; & S. Gregorius lib. 5. in Ezech.: *Quia diu se tenere* (contemplatione) *ipsa corruptionis infirmitas non potest, ad bona rursus opera rediens suavitatis Dei memoria pascitur, & foris piis actionibus, intus vero sanctis desideriis nutritur.*

Q. 8. *Quotuplex est oratio vocalis?*

Duplex: privata, quæ fit a persona privata, & privato nomine, & publica, quæ fit a communitate, vel a ministro nomine communitatis.

Q. 9. *Quanam præstantior est, & præferenda?*

R. Publica, quia orationis excellentia æstimatur ex gratia Spiritus Sancti assistentis, & ex dignitate personæ orantis: non vero ex animi tranquillitate, quæ quidem potest esse major in oratione privata: atqui Matthæi 18. speciale Dei auxilium promittitur iis, qui ad orandum in unum conveniunt: *Dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre*

meo,

meo, qui in cælis est; ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: deinde ipsa Ecclesiæ unanimitas est sanctior, & acceptior apud Deum, quam privatus quilibet: *Quid hac ratione Ecclesia potentius*, ait, S. Chrysost. hom. 79. ad populum. . . *Domi quidem orari potest, sic autem, ut in Ecclesia, non potest ubi tanta Patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur: non ita Dominum per te solum orans, audieris, ut cum fratribus tuis, hic enim majus aliquid est, puta unanimites, & consonantia, charitatisque vinculum, ac Sacerdotum orationes*: & Tertul. apolog. c. 39.: *Corpus sumus*, inquit, *de conscientia religionis, & disciplina unitate, & spei fœdere; convenimus in cœtum, & congregationem, ut ad Deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes: hac vis Deo grata est.*

Dixi, *vel a ministro nomine communitatis*; namque clericus horas canonicas privatim percurrens, orationem vere, & proprie publicam fundit, utpote qui fidelium ita, tamquam Ecclesiæ legatus, & minister, ad Deum deferat: verum quis ad tantum ministerium perfecte idoneus?

Qui tria præstiterit: 1. noverit, & expenderit hujus ministerii sublimitatem, & pondus; 2. ex vitæ sanctitate, & conscientiæ puritate facilem ad Deum promeruerit accessum; 3. mala, quibus Ecclesia undique premitur, & pro quibus apud Deum gemit, ex charitatis compassione fecerit sua.

Explicatur responsio quoad singula.

Quoad primum, oratio generatim est præcipuum, nobilissimumque fidei, charitatis, & religionis exercitium, & per se ceteris anteponendum: *Mariam optimam partem elegit* ait, Christus Luc. 10.: in cælesti hierarchia ordo Angelorum, Deo assistentium sublimior est ordine ministrantium: in ecclesiastica quoque omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus primario constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, dehinc in iis, quæ sunt ad populum: *Quid majus, aut divinius obtingere possit, quam deprecatio?* inquit S. Chrysostomus passim in opere de orando Deo: *Majus est Angelorum dignitate colloquium miscere cum Deo*: si vero a genere ad speciem, hoc est ad

orationem publicam transferatur consideratio nostra, quid sublimius, quidve magis arduum, quam legatum ab universali Ecclesia ad Deum deputari, atque ejus nomine apud divinam majestatem intercedere, ne in ira peccatis provocata contineat misericordias suas, sine quibus frustra laboraret ædificans, aut prius ædificata conservans? *Omnes ædificamus*, inquit S. Aug. in Psalm. 126. *& omnes, qui in Ecclesia prædicant verbum Dei ministri sacrorum Dei ... Omnes loquimur foris, ille ædificat .. Ipse monet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat sensum, & tamen laboramus, & nos tamquam operarii; sed nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam*: porro Deus in vindictam peccatorum, & negligentiarum nostrarum gratiam saltem ex parte subtrahere solet; unde nascitur aliqua mentis cæcitas, & cordis induratio, ut diximus, ubi de reprobatione, & de decretis divinis; ergo si mediatori inter homines dissidentes præsertim laborandum est, ut persona læsa placetur, velitque reconciliari, id a fortiori in reconciliatione hominum cum Deo observare necesse est, cum Eccl. 7. nullus possit corrigere, quem Deus despexerit iratus; & omnis ad eum certo veniat, si ipsum eo, quem novit congruere, modo vocaverit placatus: atque idcirco Ecclesia ex sacro clericorum ordine aliquos dumtaxat assumit ad verbi divini ministerium, omnes vero, & singulos lege sua astringit diu, noctuque statis horis, & sine necessitate nullatenus mutandis, levare manus suas ad Deum, & orationem veluti murum firmissimum iræ Dei opponere, ut dicitur Ezech. 13. v. 5.: quibus perpensis nullus non videt, quanti faciendæ sint horæ canonicæ, quæ nomine Ecclesiæ ad Deum diriguntur, quam studiose, & devote sint persolvendæ, quantaque sit eorum hallucinatio, qui ut exhortationi, lectioni, & scriptioni vacent, studium orationis remittunt, horasque canonicas perfunctoriæ decurrunt.

Quoad secundum, etsi peccator satisfaciat ecclesiastico orandi præcepto, ut alibi diximus, attamen non decet ipsum Ecclesiæ vota ad Deum perferre, quemadmodum S. Greg. 2. part. Pastor. c. 10. docet gravi-

graviſſimis his verbis: *Si homo apud hominem, de quo minime præſumit, fieri interceſſor erubeſcit, qua mente apud Deum interceſſionis locum pro populo arripit, qui familiarem ſe ejus gratiæ eſſe per vitæ merita neſcit? Cuncti enim liquidò norunt, quam cum is, qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocetur.*

Quoad tertium, recolenda, quæ ſuperiori §. diximus de oratione generatim ſumpta, nempe orationem eſſe noſtri deſiderii apud Deum explicationem; deſiderium vero excitari noſtræ indigentiæ, & infirmitatis ſenſu, ut verum ſit, quod ſcribit Apoſt. Rom. 8.: *Spiritus poſtulat* (ideſt poſtulare facit) *gemitibus inenarrabilibus*: unde S. Aug. paſſim: *Oratio gemitum habet*: ergo ſicut in privata oratione noſtris privatis malis tangimur, & afficimur, ſic & in publica communibus Eccleſiæ neceſſitatibus commoveamur neceſſe eſt: atque illud ipſum adumbrabat ſummi Pontificis ſanctuarium ingredientis ornatus, de quo ſic legitur Exodi 28. verſ. 12.: *Portabitque Aaron nomina eorum* (filiorum Iſrael) *coram Domino ſuper utrumque humerum ob recordationem*: & v. 29.: *Portabitque Aaron nomina filiorum Iſrael in rationali judicii ſuper pectus ſuum, quando ingredietur ſanctuarium, memoriale coram Domino in æternum*, ideſt ut meminerit, & recordetur Pontifex in orationibus publicis ſingula Eccleſiæ membra ferre non ſolum in pectore per compaſſionibus amorem, ſed etiam in humeris, eorum onera, & peccata ſuſtinendo, ac pro ipſis apud Deum gemitibus deprecando.

§. III. *Utrum oratio ſit actus bonus, & honeſtus?*

R. DE fide eſt, orationem eſſe actum bonum, & honeſtum; in Scriptura enim habemus orandi præceptum Matth. 7. Luc. 18., in Exodo, & Lev. paſſim, formulas Matth. 7., & in pluribus Pſal., innumera quoque exempla Sanctorum, qui oraverunt; in veteri teſtamento Patriarcharum, & Prophetarum; in novo Apoſtolorum, quin & Chriſti Domini: idipſum etiam evincit ratio naturalis, ut patebit ex reſponſione ad argumenta veterum Philoſophorum, qui ut re-

fert S. Th. art. 2. docuerunt, orationem esse inutilem, & superstitiosam: his VViclefum XIV. sæculo ex parte consensisse scribit Thomas VValdensis.

Dices itaque pro hujusmodi errore. Eatenus oratio utilis esse potest, quatenus vel patefacit alteri orantis indigentiam, & desiderium, vel mutare potest ejus voluntatem, & reconciliare benevolentiam: atqui oratio ad Deum neutrum præstare potest; namque 1. omnia nuda & aperta sunt Deo, novit cogitationes hominum, & præparationem cordis eorum: 2. voluntas ejus mutari non potest; sicut ipse est æternus, & immutabilis, sic ejus decreta æterna sunt, & immutabilia, repugnatque, ipsum in tempore velle, quod non voluit ab æterno; aut desinere velle, quod semel voluit: ergo impium, nedum utile videtur Deum orare, quasi ignorantiæ, vel mutuationi subjaceat.

Distinguo majorem cum Guillelmo Parisiensi in opere de theotorica divina capite 2.: oratio, quæ est ad creaturas, concedo; quæ est ad Deum, nego majorem. Diligenter itaque observandum, & fideles serio monendi, latum esse discrimen inter orationem, quæ ad hominem dirigitur, & quæ coram Deo funditur.

Prior tendit ad docendum, disponendum, excitandum, & mutandum eum, ad quem fit; in ea siquidem necessitatem nostram, quam ignorabat, exponimus; deinde motivis, & obsecrationibus illum urgemus, ut nobis bene velit, & faciat: contra vero posterior eo spectat 1., ut edoceamur quanta sit nostra indigentia, & infirmitas; 2. ut immutemur, disponamurque ad accipienda beneficia, quæ Deus ab æterno decrevit concedere orationibus nostris: ita S. Aug. lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 7.: *Quæri potest*, inquit, *cur vel his verbis paucis opus sit ad eum, qui scit omnia, antequam fiant, & novit quid nobis sit necesse, antequam petamus, nisi quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat, & purgat, capaciusque efficit ad excipienda divina munera, quæ nobis spiritualiter infunduntur? non enim ambitione precum nos exaudit Deus, qui paratus est suam lucem dare nobis; sed non semper parati sumus accipere, cum inclinamur in alia, & rerum temporalium cupiditate tenebramur*: ergo oratio est actus laudabilis, & lon-

ge

ge utilissimus, cum hæc duo oranti conferat, 1. verissimam sui cognitionem, qua sibi vilescat, & de se ipso non præsumat; 2. voluntatem per devia errantem eo reducat, ut illa dumtaxat velit, quæ Deus ab æterno voluit, & eo velit modo, quo Deus paratus est dare.

Confirmatur, simulque explicatur nostra responsio. Christus, qui orandi præceptum dedit, modum quoque suo docuit exemplo: *Non mea*, inquit Luc. 22. *voluntas, sed tua fiat*: ex quibus verbis S. Nilus c. 29. de orat. sic concludit: *Non ores, ut fiant, quæ fieri velis; sed potius ora, sicut orare didicisti, ut fiat voluntas Dei in te*: & S. Aug. in enarrat. 2. in Ps. 31.: *Duæ voluntates sunt, tua, & Dei; sed voluntas tua corrigatur a voluntate Dei, non voluntas Dei detorqueatur ad tuam; prava enim est tua, regula est illa* (& quidem incommutabilis, ut habetur in Ps. 93.), *fiet regula, ut quod pravum est ad regulam corrigatur; quomodo Christus dicit, non sicut ego volo, sed sicut tu*.

Enimvero præterquam quod impossibile diximus, Deum aliud nunc velle, quam prius decreverit, nulla pœna fingi potest major, quam si hominem dimitteret desideriis cordis sui; pravum quippe est cor hominis *Jerem.* 17., in omne malum præceps, & a summo bono prorsus aversum; alioquin cur non omnes salvi fiunt, cum Deus velit omnes salvos fieri, nisi quia ipsi nolunt, ut observat S. Augustinus lib. de spiritu, & lit. cap. 33.: *Parum est*, addit S. Doctor in Psalm. 93., *quia voluntatem suam tortuosam habent, etiam volunt voluntatem Dei tortuosam facere*, & ita, quantum in ipsa est eorum voluntate, Deum non esse; Deus siquidem non est, cujus voluntas distorta & injusta fuerit, ut argumentatur S. Bernardus serm. 3. de resurrect., ubi in hæc verba concludit: *Cesset voluntas propria, & infernus non erit*, quia nec peccatum: *Quid enim*, inquit, *odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem?* Absit itaque, ut credamus eum beatum esse, qui secundum voluntatem suam vivit; quin immo tanto miserior esse convincitur, quanto facilius propria ejus voluntas impletur, ut fusius docet S. Augustinus lib. 13. de Trinitate cap. 5.: verum quis sapiens, & hæc eo quo oportet

modo intelliget? non superbi Philosophi, quamvis vera & præclara de humanæ naturæ depravatione scripserint; non in Scripturarum, & SS. Patrum lectione versatissimi, nisi lectioni orationis studium adjunxerint, cum plerumque inde plus sibi placeant, & alios despiciant; humilitas enim donum Dei est, ad quod obtinendum peccata nostra Deo confitemur, animæ nostræ vulnera orantes detegimus, non ut Deo pateant, sed ut per humilem confessionem pervenire mereamur ad verissimam nostri cognitionem, qua practice nobis vilescat, & displiceat, quod sumus: præsumptio itaque est terminus, a quo necessario recedendum, ajebat supra Sanct. Thomas, ut mente ad Deum ascendamus tamquam ad terminum orationis nostræ, & finem desideriorum nostrorum: appropinquamus autem Deo non gressibus compositis, & locorum mutatione, cum omnem locum substantia sua impleat, sed animi affectibus, & voluntatis consensione, quæ, cum plena & perfecta fuerint, tum implebitur, quod pro Discipulis postulavit Christus Joann. 17.: *Ut & ipsi in nobis unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te*; quemadmodum enim qui simul in eadem domo cohabitant, dicuntur inter se divisi, si discordes fuerint; conjuncti vero, si concordes, quia discordia inter se ex adverso pugnant; concordia vero pacate & delectabiliter seipsis fruuntur: sic qui propriæ servit voluntati, cui *Contraria est recta fronte charitas, quæ Deus est* ex S. Bernardo cit. serm. 3. longe distat a Deo, quamvis ab eo fugere non possit, & orationem ejus execrabilem pronuntiat Sapiens Proverb. 28. v. 9.: qui autem abjecta propria voluntate adhæret divinæ, quæ sane Deus est, unus spiritus efficitur, & eatenus incipit Deo frui, ac beate vivere; vita quippe in voluntate ejus procul dubio, & sapientia, & omnipotentia; hæc enim in Deo unum sunt, ut voluntas Dei sit diligentibus se fons omnium bonorum, &, quæ videntur adversa, ea sapienter insuperabiliterque in bona ipsorum convertat: ac proinde unum nobis expetendum, scilicet ut non nostra, sed Dei fiat voluntas: *Quia summa est voluntatis ejus salus eorum, quos adoptavit.... dicentes: Fiat voluntas tua, vel ea nobis bene optamus, quod nibil sit*

ma-

mali in Dei voluntate, etiamsi quid pro meritis cujuscumque secus irrogatur, ait Tertull. lib. de orat. c. 4.

Dices. Omnium vox est: *Fiat Dei voluntas: Quis*, inquit S. August. in Psalm. 32., *quotidie non dicit. Quod vult Deus, hoc agat?* & nihilominus multi non desinunt esse miseri: ergo.

Distinguo antecedens: omnes dicunt vel ex timore, vel ex amore, concedo, ex amore, nego antec. Itaque qui timore urgetur, non murmurat, quidem, nec contradicit: *Fiat*, inquit, *sicut Deus vult*, quia timet pœnam; sed nollet Deum sic velle, aut ita fieri, quia adhuc servit propriæ voluntati, cui divinam utpote oppositam displicere necesse est; quæ enim societas luci ad tenebras, charitati ad cupiditatem? *Piget dicere*, inquit S. Augustin. in Psalm. 32., *sed tamen dicam; nostis enim quam verum dicam; facilius placet Pantomimus, quam Deus:* quid ita? quia Pantomimus habet aliquid propriæ voluntati consonum; voluntas vero Dei omnia dissonat: *Deus solus*, inquit S. Doctor, *non habet, quod nobis displiceat, & nemo tam multa habet, quæ infidelibus displiceant*: & ideo voluntas ejus grave, & molestum est jugum timore initiatis; patienter tamen illud ferunt, quia sic oportet fieri, & damnabile est Deo obsistere: sed proficiant illi, emundentque corda ab immundissima propriæ voluntatis lepra, & veniet illis in oblectationem salutis voluntas divina, quemadmodum lux, quæ oculis ægris læsio, & tormentum fuerat, adest jam sanatis perfectio, & felicitas.

Hinc est, quod juxta orandi formulam a Domino præscriptam non oramus simpliciter, ut fiat Dei voluntas, quia velint, nolint homines, implebitur; tum etiam, cum contra eam ire videbuntur, ut patet in Judæis, qui in eo ipso impleverunt nescientes, quæ manus, & consilium Dei decreverant fieri Act. 4. quodque destruere inaniter meditati sunt: sed oramus, ut fiat Dei voluntas sicut in cælo, & in terra, hoc est, S. Thoma interprete, ut quomodo Angeli beati in cælo amore Deo obediunt, sic nos in terra charitate ipsi obsequamur: & juxta S. Augustinum lib. 22. de Civit. cap. 1. fiat voluntas ejus in nobis, sicut jam facta est in Angelis: voluntas, in-

quam, non qua Deus vult, illa quippe Deus est, substantia immutabilis, sed qua nos ex nolentibus, aut imperfecte volentibus plene & perfecte volentes facit; Deus siquidem operatur in nobis velle, & perficere Philipp: 2.: hoc est perfecta charitas, quæ voluntas Dei dicitur, quia est a Deo in nobis tamquam ejus Divinæ voluntatis similitudo impressa, & ejus beneplaciti communicatio, ut quæ ei placent, aut displicent, similiter & nobis placeant, aut displiceant: nonne qui sic afficitur, intromittitur in gaudium Domini sui? talis non dicit, fiat voluntas tua, inquit S. Bernard. serm. 1. S. Andreæ, quia sic oportet ad vitandam pœnam, neque quia sic expedit ad salutem consequendam; sed quia, sic volo, sic cupio, sic desider vehementer, nec aliam cogito felicitatem, quam iisdem bonis frui, quibus Deus summe beatus delectatur.

Fatendum tamen est, hanc felicitatem non posse in hac vita esse perfectam, quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & perfectissimi quique concupiscentiæ legem sentiunt in membris suis Rom. 7. sic repugnantes legi mentis, ut, quod volunt bonum perficere, non inveniant; & ideo in hac oratione; *Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra*, petimus etiam, inquit S. Aug. ex S. Cypriano lib. 4. ad Bonifacium cap. 9., ut in corpore, & in spiritu fiat Dei voluntas: *Nam cum corpus e terra, & spiritum possideamus e cælo, ipsi terra, & cælum sumus ... est enim inter carnem, & spiritum colluctatio, & discordantibus invicem quotidiana congressio, ut non qua volumus, illa faciamus, dum spiritus cælestia, & divina quærit, caro terrena, & sæcularia concupiscit: & ideo petimus inter duo ista ope, & auxilio Dei concordiam fieri, ut dum & in spiritu, & in carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata est, anima servetur*; sed hæc carnis desideria, & concupiscentiæ, quæ invitos tenent, non voluntas, sed corruptio, & velut pruritus voluntatis est: *Nam voluntas proprie dicitur, cui assentimur, & cui se liberum inclinat arbitrium*, ut docet S. Bernardus serm. 3. de Resurrectione.

Ex his sequitur, orationem nostram ad aures ei pervenisse, cum liberiores nos reddit a curis mordacibus vitæ temporalis, compescit anxietates, quæ di-
scru-

fructiabant, ne opus susceptum careret felici exitu, verb. gr. ne in lite caderemus, fugat tristitiam ex adverso casu conceptam, & sic in Dei beneplacito quiescere facit; ut ex toto corde dicamus contra rebelles carnis, & concupiscentiæ motus: *Non mea, sed tua voluntas fiat.*

Quæstio hic movetur nostra ætate multum agitata, & §. seq. discutienda.

§. IV. *Utrum in oratione debeamus aliquid determinate a Deo petere?*

NEgant Fanatici hujus temporis, quos Quietistas vocant, docentque, orantibus, si ad perfectionem tendant, nequidem beatitudinem, & virtutes, quibus acquiritur, desiderandas, aut petendas esse, sed omnia voluntati Divinæ sic remittenda, ut homo veluti passive se habeat, hoc est paratus sit vel accipere, si Deus concedat, vel privari, si deneget: quem errorem cum pluribus aliis ex absurdo illo principio scaturientibus damnarunt summi Pontifices Innocentius XI.; & Innocentius XII.: hujus Pontificis constitutio lata 12. Martii an. 1699. solemniter recepta est in Galliis, & singulis Provinciis promulgata: itaque.

R. Catholica doctrina est, quædam determinate a Deo esse petenda: probatur tum ex Scriptura, tum ex Traditione Ecclesiæ; in utraque enim habemus exempla Sanctorum, qui in quacumque tribulatione positi Deum determinate rogarunt, ut ab ea liberarentur: in veteri Testamento Patriarchæ & Prophetæ; in novo primi fideles Act. 13. v. 5., Apostoli, ut constat ex eorum epistolis, & Catholica deinceps Ecclesia in suis precibus publicis, quibus liceat revincere novos mysticos, sic olim S. Aug. Pelagianos confutavit libr. de prædest. Sanctorum c. 22. & 23. *Utinam*, inquit, *intuerentur orationes, quas semper habuit, & habebit Ecclesia ab exordiis suis, donec finiatur hoc sæculum . . . Sicut ergo in his orationibus, ita & in hac fide nata est, & crescit, & crevit Ecclesia.*

Nemo sanæ mentis se oculatiorem, aut perfectiorem dixerit Ecclesia Christi sponsa, & matre sua, maxime ubi sponsi & exemplum sequitur, & regulam

ab ipso præscriptam; Christus enim speciatim oravit pro transgressoribus in cruce, & pro Apostolis, & in eum credituris Joann. 17., & precandi formam dedit septem petitionibus distinctam: *Sic vos orabitis*, inquit, Matth. 6. *Pater noster, qui es in cœli.: sanctificetur nomen tuum* &c.: in quem locum sic scribit S. August. epist. 157. alias 99., ut novos mysticos refellendos suscepisse videatur: *Omnibus*, inquit, *necessaria est Oratio Dominica, quam etiam ipsis arietibus gregis, idest Apostolis suis Dominus dedit ... Si aliquos futuros Dominus previderet meliores utique, quam exstiterunt ejus Apostoli, aliam orationem illos doceret*: addit S. Cyprianus serm. de oratione Dominica, eam ita necessariam, *ut aliter orare, quam docuit, non ignorantia sola sit, sed & culpa*.

Respondent novi mystici, se ista quidem desiderare & petere, sed prout Deus vult, cum desiderandi, & petendi immiserit affectum, quia voluntas humana divinæ præire non debet: *Non est volentis*, inquit Apostolus Rom. 9., *neque currentis, sed miserentis est Dei*: & Philipp. 2.: *Deus est enim, qui operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate*.

Contra. Quæ jubet Deus, illa sane vult fieri: impossibilia autem non jubet, sed jubendo monet & facere, quod possis, & petere, quod non possis: verba sunt Concilii Trident. sess. 6. c. 11. excerpta ex S. Aug. de natura, & gratia cap. 43.: ergo eo ipso, quo Christus præcepit, ut omnes petant vitam æternam, intelligitur voluisse, ut petant, præsumiturque non denegaturus gratiam, sine qua petere non possunt.

Dicere 1. Fides tria docet: primum neminem salvandum, nisi sit prædestinatus: secundum, non omnes esse prædestinatos: tertium, neminem posse esse certum de sua prædestinatione absque speciali revelatione: ergo ut in hoc dubio voluntas humana conformis sit divinæ, non debet absolute petere suam salutem, sed conditionate dumtaxat, parata ea privari, si ita Deus decreverit.

Confirmatur. Sicut aurum in fornace, sic Deus electos suos aliquando probat, an diligant illum absque privati amoris nævo, quasi iratum eis se præbens, & ita aversum, ut nulla spes salutis affulgere videatur: quid.

quid autem consilii anima in iis angustiis capiat, nisi ut æternam salutem in sacrificium offerat?

Nego conseq.; namque Deus quantum est ex se vult omnium salutem, & si quæras, cur ergo non omnes illam consequantur? respondet S. Augustinus, quia ipsi nolunt, nec pro viribus, & eo fervore, quo decet, ad eam contendunt: *Regnum enim cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud* Matth. 11.: nedum ergo incertus numerus prædestinatorum desiderium salutis nostræ restringere, aut suspendere debet; immo vero illud excitare, & acuere juxta illud II. Petri 1.: *Magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis*; & Hebr. 12.: *Contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei.*

Ad confirmationem, nego hominem in has desperationes, & tentationes aliquando incidere, quas superare non possit, nec debeat: *Fidelis Deus*, inquit Ap. 1. Cor. 10., *non patietur vos tentari supra id, quod potestis*: qui ergo in desperationem violenter pulsatur, si filius sit Abrahæ, in spem contra spem credat, hoc est spe desperationem depellat, sicut virtutibus oppositis alia vitia vincere necesse est, v. gr. fide infidelitatem, charitate cupiditatem; alioquin desperans non a spe solum, sed & a charitate caderet, quia charitas sicut sine fide, & spe prævils non gignitur, sic nec sine iis comitibus conservatur; namque anima, ex S. Augustino, quamdiu hoc corruptibili corpore aggravatur, spe, & timore indiget veluti ventis, qui illam ad salutis portum propellant: nunc manent fides, spes, & charitas (I. Cor. 13.), tria hæc sic connexa, ut sine animæ interitu separari nequeant; hæc est unica salutis via, quam Christus nobis aperuit: *Nemo sit superbus extra viam* (aliam sibi breviorem, & perfectiorem fingens), *nemo piger in via: si quis se deviasse invenerit, redeat, ut in via ambulet; si se in via invenerit, in ea ambulet, ut perveniat*, inquit S. Aug. præfat. in Ps. 31.

Instabis. S. Bernard. serm. 83. in Cantic. de filiis, qui quidem amant, sed de hæreditate cogitant, sic habet: *Suspectus est mihi amor, cui aliud quidem adipisci spes suffragari videtur: purus amor mercenarius non est*: similiter S. Chrysostom. hom. 5. in epist. ad

Rom.

Rom. asserit, debere nos non æterni supplicii metu, aut desiderio summæ felicitatis, sed uno amore Christi deterreri a peccato, & ad virtutem excitari: id ipsum docuerunt suo exemplo Moyses in veteri Testamento, Exodi 32. ; *Dele me* inquit, *de libro tuo*: Apostolus in novo Rom. 9.: *Optabam anathema esse a Christo pro fratribus meis*: quæ exempla secutus estcum multa omnium laude S. Martinus: ergo.

Nego consequentiam, & explico singula antecedentis momenta.

S. Bernardus loquitur de hæreditate distincta ab ipsa patris persona; vere autem suspectus esse debet ille amor, quo pater amatur propter aliud, & non propter se, nam ex S. Augustino lib. 1. Soliloq.: *Quod non propter se amatur, non amatur; ego autem solam propter se amo sapientiam cætera vero vel adesse mihi volo, vel deesse timeo propter ipsam*: jam vero si quæratur a S. Doctore, an quia sic amat, vellet a sapientia separari? exhorresceet, cum hæc affectio excludat amorem, qui essentialiter est unitivus: talis est sponsæ amor sponso sic addictæ, ut in perpetuum ab illo avelli non acquiescat; mercenarius tamen non est, sed castus, quia in sponsum fertur, non in dona ipsius nisi propter ipsum.

S. Chrysostomus se ipsum explicat citata homilia, ubi postquam dixisset: *Amore Christi omnia facite, & non spe mercedis*: subdit: *Hæc est vera merces, hæc vera gloria, ut Christum possideamus, hoc nostrum regnum est, nostra delitia.*

Ergo, inquies, spes Theologica non distinguitur a charitate, cum unum sit utriusque objectum, nempe possessio Dei: & unus actus, scilicet desiderium fruendi Deo: atqui fides docet, spem esse virtutem distinctam a charitate & in peccatoribus permanere posse: ergo.

Nego sequelam majoris, & ejus confirmationem distinguo: cum possessio Dei sit utriusque objectum sub diverso respectu, & motivo; concedo, sub eodem respectu, & motivo, nego; namque spes possessionem Dei respicit ut beatitudinem nostram, obtentu quidem difficilem, sed possibilem per omnipotentem Dei misericordiam; charitas vero, ut perfectam unionem cum amico summe dilecto: *Ipse est amicus meus*, in

quit

quit sponsa Cantic. 5. *totus desiderabilis*: hinc spei desiderium differt a charitatis desiderio, sicut amor concupiscentiæ ab amore benevolentiæ, quod illustratur subjecto exemplo: Pater iratus filio spoliat illum quibusdam commodis; tum urgentibus negotiis discedere compellitur non sine ingenti tristitia castissimæ Sponsæ, quæ cum sit etiam mater tenerrima, filium interim consolatur hac spe, quod eum reduci patri reconciliatura sit: jam ut cito redeat, ambo desiderant, sed ratione longe dispari; filius, ut interventu matris redeat in gratiam patris, & pristinæ dignitati restituatur, & ita privatum commodum attendit; mater vero ut dilectissimi conjugis præsentia fruatur, nec aliud bonum sibi proponit: in filio cernitur peccatoris spes, & in matre perfectorum charitas: omnes beatitudinem appetunt, infideles in creaturis eam quærunt; sed fides Christiana dicit, non est hic, quærenda est in cælo: caveant autem fideles, ne bona cælestia carnaliter cogitent sicut Judæi: *Noli talia sperare tibi danda a Deo, qualia hic te jubet contemnere*, inquit S. Augustin. in Psalm. 43., *mutare vis voluptatem carnalem, non amputare*: hoc fides Christiana non docet, non spes sibi proponit: adhærere Deo, hoc est totum bonum nostrum; sed peccatoribus displicet Deus, & ideo illum non diligunt, nec præsentia ejus delectari possunt: quis ergo in eis spei actus? Si quæ sit in eis salutis, ac beatitudinis sollicitudo, Deum misericordem & omnipotentem invocabunt, charitatem mediatricem efficacissimam postulabant, quæ illos cum suo Creatore reconciliet, mentis oculos, quibus cernitur veritas, expurget, cordis palatum sanet, ut Deus sapiat, totúsque appareat desiderabilis: in viatoribus ergo etiam perfectis sponsæ typo designatis, propriùs & inseparabilis charitatis actus est, & desiderium plenè fruendi Deo, & gaudium, cum præsentiam ejus utcumque & veluti raptim sentiunt: amor quippe nihil aliud est, quam vel desiderium, si bonum amatum sit absens, vel gaudium, si sistatur præsens, adeo ut sponsa convincatur non amare, si nec sponsum absentem desiderat, nec de eo præsente gaudet: neque vero in his affectibus proprietas, ut loquuntur novi mystici, hoc est na-

vus

Dices 2. Habetur Rom. 8. *Quid oremus, sicut oportet, nescimus*: ergo nihil determinate est petendum.

Dist. ant. nescimus aliquando, conc. semper, nego ant. Similiter distinguendum conseq. nihil determinate petendum, quando nescimus quid nobis expediet, conc. quando novimus, nego conseq. Quædam itaque sunt determinate, & absolute petenda, quædam vero indeterminate.

Q. 2. *Quænam determinate, & absolute peti debent?*

R. Vita æterna imprimis petenda est tanquam finis desideriorum nostrorum; deinde media ad illam promerendam necessaria juxta illud Matthæi 6. *Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus*: nec aliud præter illa duo spectant septem petitiones orationis Dominicæ, ut docet S. Thomas hic art. 9. *In oratione Dominica*, inquit, *non solum petuntur omnia, quæ recte desiderare possumus, sed etiam eo ordine, quo desideranda sunt, ut sic hæc oratio non solum instruat postulare, sed etiam sit informativa totius nostri affectus: manifestum est autem, quod primo cadit in desiderio nostro finis; deinde ea, quæ sunt ad finem*: finis autem noster Deus est, in quem tendit noster affectus dupliciter, uno quidem modo, prout volumus gloriam Dei, alio modo, prout volumus frui gloria ejus; quorum primum pertinet ad dilectionem, qua Deum in seipso diligimus; secundum vero pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo: & idcirco primo loco petimus, ut sanctificetur nomen Dei, id est sanctum ab omnibus habeatur, quod pertinet ad ejus gloriam propagandam: 2. ut adveniat nobis regnum ejus, & in illo regnemus; ad fidem autem assequendam duplicis generis est medium: aliud per se, aliud per accidens, quatenus removet prohibens: per se quidem, & principaliter nos ad Deum promovet mandatorum ejus observatio; unde tertio loco dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra*, id est sicut ab Angelis, ita ab hominibus; nempe modo perfectissimo: instrumentaliter vero juvant ad Deum promerendum præsentis vitæ subsidia, propter quæ dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, sive intelligatur de pane sacramentali, cujus quotidianus usus proficit ad salutem; sensusque hujus oratio-

nis

nis fit juxta S. Cyprianum, ut in nullum labamu peccatum, quod nos aliquo die feparet a Corpore Christi; five per panem intelligatur omnis fufficientia victus: tria autem a beatitudine nos prohibent, quæ tribus fequentibus petitionibus removeri poftulamus: 1. quidem peccatum, quod directe excludit a regno Dei: 2. tentatio, quæ a voluntate Dei nos retrahit: 3. pœnalitates præfentis vitæ, quæ fufficientiam tollunt: Sanctus autem Lucas hanc poftremam petitionem prætermifit, ficut & tertiam, ut fciat unufquifque: 1. in eo fe liberari a malo, quo a tentatione non vincitur 2. voluntatem Dei ad hoc præfertim tendere, ut fanctitatem ejus cognofcamus, & cum ipfo regnemus; ac proinde tertiam petitionem in duabus prioribus contineri.

Ex his liquet,

1. Tres primas petitiones perfecte non complendas nifi in futura vita; quatuor vero pofteriores ad neceffitatem vitæ præfentis pertinere, ut notat S. Aug. Enchir. cap. 115.

2. Orationem Dominicam vere dictam a Tertull. lib. de orat. cap. 1. *Breviarium totius Evangelii*: utpote quæ omnem chriftianæ vitæ difciplinam comprehendat.

3. Eandem orationem efficacem effe ad remittenda peccata venialia, ut S. Aug. docet paffim, fi eo, quo par eft, affectu recitetur; eft enim fignum & effectus charitatis tum in Deum, tum in proximum: *Charitas autem operit multitudinem peccatorum*: Prov. 10.

4. Omnem fidelium orationem ad Dominicam tanquam ad certam regulam, & lapidem lydrum probandam; nam ex S. Aug. epift. 130. alias 121. cap. 12. *Qualibet alia verba dicamus, nil aliud dicimus, quam quod in ifta Dominica oratione pofitum eft, fi recte & congruenter oramus: quifquis autem id dicit, quod ad iftam evangelicam precem pertinere non poffit, etiamfi non illicite orat, carnaliter orat: quod nefcio quemadmodum non dicatur illicite, quandoquidem fpiritu renatos nonnifi fpiritualiter decet orare*: tum exponit S. D. quæ indecenter petantur. *Qui dicit in oratione: Domine, multiplica divitias meas, aut fac me in hoc faculo præponentem, vel fi quid hujufmodi eft, & hæc dicit eorum habens concupifcentiam, non id attendens,* ut

ut ex his secundum Deum posit hominibus, puto eum non invenire in oratione Dominica, quo possit haec vota coaptare: quamobrem pudeat saltem petere, quae non pudet cupere; aut si & hoc pudet, sed cupiditate vincitur, quanto melius hoc petitur, ut etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus: Libera nos a malo.

5. Eos dumtaxat idoneos esse ad orationem Dominicam fundendam, qui mores, vitæque rationem ad Evangelii normam dirigere exoptant; qui enim peccata levia spernit, cupiditates refrænare negligit, nec ad eum pertinet, si alii Deum sive timeant, sive contemnant, sincere, & ex animo dicere non potest: *Sanctificetur nomen tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo: ne nos inducas in tentationem*; similiter injuriarum memor, & defectus proximi impatienter ferens, mala sibi imprecari videtur, dum ait: *Dimitte nobis sicut dimittimus.*

6. Orandum pro omnibus, nequidem inimicis exceptis: *Ante omnia*, inquit S. Cyprian. serm. de orat. Dominica, *pacis doctor, atque unitatis magister singulatim noluit, & privatim precem fieri, ut quis cum precatur, pro se tantum precetur: non dicimus:* Pater meus, nec panem meum da mihi hodie: *publica est nobis, & communis oratio ... Sic orare unum pro omnibus voluit* (Christus) *quomodo in uno omnes ipse portavit*: hoc Domini præceptum commendans ejus Apostolus scribit 1. ad Tim. 2. *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes ... gratiarum actiones pro omnibus hominibus*: unde Sanctus Thomas articulo 8. sic concludit: *Necessitas est, ut in omnibus nostris orationibus, quas pro aliis facimus, inimicos non excludamus: quod autem pro eis specialiter oremus, perfectionis est, non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali*, puta si vel ipsi ope nostra indigerent, nec aliter opitulari possemus, quam nostris orationibus, vel specialis oratio nobis esset necessaria ad vincendum vindictus appetitum, & conservandam in nobis charitatem, qua inimicos diligere tenemur; in hujusmodi enim circumstantiis obligat illud Domini præceptum: *Orate pro persequentibus vos*: Matthæi 5. neque vero timendum est, ne aliquis orationis

nis nostræ fructus nobis excidat, dum illas ad alios extendimus, quia orationis nostræ efficacia ex charitate repetitur, quæ sane excellit, ubi ad alios etiam inimicos extenditur: *Pro se orare necessitas cogit, pro altero autem charitas fraternitatis hortatur*, ait Auctor ætatis imperfecti hom.14. apud S. Chrys. *Dulcior autem ante Deum est oratio non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat*.

Nec dicas. S.Jo: epist.1. c.5. inimicos, si sint pessimi, ab oratione nostra excludere; non enim eos excludit, sed eam profuturam ipsis sicut aliis peccatoribus non promittit: *Qui scit fratrem suum peccare peccato non ad mortem*, inquit, *petat & dabitur ei vita peccanti peccatum non ad mortem*: quamvis autem incerti simus, num oratio nostra peccantibus ad mortem prosit, nihilominus ipsis deneganda non est, sicut nec alia charitatis officia, v.g. correctionis; si enim salutem illorum optare debemus, proculdubio & petere, maxime cum nesciamus, num ad prædestinatorum numerum pertineant; denique etiamsi oratio nostra illa futura sit inutilis, nobis erit meritoria juxta illud Ps.34. *Oratio mea in sinu meo convertetur*.

7. Ex 4. & 7. petitione orationis Dominicæ colligitur, decenterea Deo peti, ut bona temporalia concedat quantum ad sufficientiam, & mala avertat. Enimvero, si pro illis consequendis, & pro illis declinandis laborare liceat, a fortiori & Deum rogare; scriptum est enim: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus* 1. Cor.3.; & rursus: *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam* Psalm. 126.

Dices 2. Tertull. lib. de orat. c.5., & S.Cypr. de orat. dominica intelligunt hæc verba: *Panem nostrum quotidianum* &c. de Sacramento Corporis Christi: & S.Aug. lib.2. de serm. Domini in monte expresse negat accipienda de pane materiali, sed de spirituali, nempe vel de sacramento altaris, vel de verbo Dei, & bonis operibus; sic enim scribit: *Forte quispiam moveatur, cur oremus pro his adipiscendis, quæ huic vitæ sunt necessaria, veluti est victus, & tegumentum, cum ipse Dominus dicat: Nolite solliciti esse quid edatis, vel quid induamini: an potest quisque de-ea re,*

re, pro qua adipiscenda orat, non esse sollicitus? .... Et illud... Quærite primum regnum Dei... Non ait utique: Quærite primum regnum Dei, & deinde ista quærite; sed hæc omnia, inquit, apponentur vobis, scilicet etiam non quærentibus: quomodo autem recte dicatur non quærere aliquis, quod ut accipiat, intentissime Deum precatur, nescio utrum inveniri queat: septimam quoque petitionem: *Libera nos a malo*, iidem Patres interpretantur de malo culpæ: *Eo respondet clausula* (inquit Tertull. cit. lib. c.8.) *interpretans quid sit*: Ne nos inducas in tentationem; *hoc est enim, sed evehe nos a malo*: & S.Aug. ep.130., alias 121.: *Quanto melius hoc petitur, ut etiam ab illo cupiditatis malo liberet, cui dicimus: Libera nos a malo?* ergo ex oratione dominica concludi non potest, temporalia a Deo petenda.

R. laudatos Patres nostram quoque interpretationem admittere: *Sed & quia carnaliter admittitur ista vox*, inquit Tertul. *non sine religione potest fieri & spiritalis disciplina; panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium est*: similiter S.Cyprian.: *Merito*, inquit, *Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare probibetur; quid & contrarium sibi sit & repugans, ut quæramus in sæculo diu vivere, qui petimus regnum Dei velociter advenire*: tum subjungit de malo, a quo liberari cupimus: *Oramus & contra malum multas, ut sunt omnes pœnalitates, horrenda mors, & contra quæ oramus, non ut nullo modo eveniant, sed ut tam crudeliter non sæviant, & ne animus inde frangatur*: S. vero August. citato sermone difficultatem movet, & insolutam relinquit, atque in hæc verba concludit: *Si quis autem etiam de victu corporis necessario ...: istam sententiam vult accipere, oportet, ut coniunctè accipiantur omnia tria, ut scilicet quotidianum panem simul petamus, & necessarium corpori, & sacramentum visibile, & invisibile verbi Dei*, sed disertè in epist. 130. per *panem quotidianum* intelligit sufficientiam vitæ præsentis, & cap. 17. lib. 2. de serm. Dom. in monte sub finem malum, a quo liberari optamus, refert ad præsentem mortalitatem, in qua includuntur omnes pœnalitates hujus vitæ.

Di-

Dices 2. Oratio ex dictis est mentis ascensus in Deum; appetitus vero temporalium est descensus ad inferiora: ergo temporalia non possunt esse orationis materia, *Non contemplantibus nobis, quæ videntur*, ait Apostolus 2. Cor. 4.

Dist. antec.: appetitus temporalium est mentis descensus, si temporalia propter se appetantur, conc.; si propter vitam æternam, nego antec. Temporalia itaque duobus modis spectari possunt, 1. ut finis, & bonum delectabile, ac per se appetibile; 2. ut medium ad vitam æternam promerendam utcumque necessarium: priori modo mentem quidem deprimunt; verum ut sic non sunt orationis materia, sed cupiditatis, a qua liberari petimus juxta S.Aug. explicationem; cum dicimus: *Libera nos a malo*: posteriori autem modo cadunt sub oratione, sed mentem sub illa consideratione deorsum non trahunt, quia qui media quærit ad vitam æternam consequendam, aliud non intendit, quam vitam æternam, vereque cum Propheta canit: *Unam petii a Domino, hanc requiram* Ps. 26.; ubi enim multa ordinantur ad unum, non censentur multa; sed unum; & ut supra dicebat S. Aug., quod propter aliud amatur, non ipsum amatur, sed illud, propter quod amatur: æger v.g. non amat remedia, quæ a medico quærit, quia illa non quærit, nisi propter sanitatem, de qua sola intelligitur sollicitus; secus si apud medicum, qui a vino prorsus abstinendum præscripserat, instet, ut medico uti liceat, quia convincitur duo concupiscere, scilicet sanitatem, & vinum, quamvis inæqualiter, satisque sibi esset, si vini modicus usus parum obsit sanitati.

Atque ex hac nostra conclusione, & explicatione facile solvitur difficultas a S.Aug. in objectione præcedenti his verbis proposita: *Non ait utique* (Christus), *quærite primum regnum Dei, & deinde ista quærite; sed hæc omnia, inquit, apponentur vobis, scilicet etiam non quærentibus*: nimirum temporalia quærenda non sunt propter se, & ut bona per se delectabilia, quemadmodum æger in exemplum adductus petit usum vini, sed dumtaxat ut media utcumque necessaria, & propter vitam æternam appetibilia, *Quid enim interfit*, inquit S. Doctor lib. 2. de serm.

Domini in monte c. 16: *inter bonum, quod appetendum est, & necessarium, quod sumendum est, hac sententia declaravit, cum ait*: Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia apponentur vobis, *regnum ergo, & justitia Dei bonum nostrum est, & hoc appetendum, & ibi finis constituendus*, & c. 17.: *Non dixit; deinde ista quærite, quamvis sint necessaria ... ne, cum ista quæratis, illinc avertamini aut ne duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria; sed hoc potius propter illud ... Ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus operari bonum ad omnes; non autem in hac operatione vel solam, vel cum regno Dei mercedem temporalium cogitare.*

Dixi, temporalia esse utcumque necessaria; nam absolute necessaria non sunt: immo Deus ea nonnumquam quibusdam denegat propitius, & aliis concedit iratus: nonne enim Machabæi, & alii martires igne consumpti facilius exauditi sunt, quam tres juvenes in fornace babylonica illæsi? *Ipse Salvator est*, inquit S. Aug. tract. 73. in Joann.: *non solum quando facit, quod petimus; verum etiam quando non facit; quoniam, quod videt peti contra salutem, non faciendo, potius se exhibet Salvatorem, novit enim medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus; & ideo contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem ... Quod si fecerit, non ut Salvator facit, quod est nomen ejus fidelibus ejus; est quippe impiis & damnator.*

Aliter ergo dicimus in oratione dominica: *Adveniat regnum tuum: fiat voluntas tua*: aliter: *Panem nostrum quotidianum da nobis: libera nos a malo*: priora quippe absolute petimus, securi, quod non obsint accepta; & certi, quod Deus paratus sit ea dare, cum toto corde quæsierimus; posteriora vero conditionate tantum postulamus, quia in his, quæ possunt & prodesse, & nocere, quid oremus, sicut oportet, nescimus; quamvis enim superflua non appetantur, timendum tamen est, ne ipsa necessaria ardentius desiderentur, & propter ea cor duplicetur: in hujusmodi autem dubiis spiritus, qui secundum Deum postulat pro Sanctis, adjuvat infirmitatem nostram, ut li-

cet

cet molesta sit ægritudo, dura paupertes, & calumnia, omnes dicant, perfecti quidem lætanter, imperfecti vero patienter; *Non mea, sed tua voluntas fiat.*

§. V. *Utrum Oratio sit actus Religionis?*

CErtum est 1., fidem, & spem esse fundamentum, & veluti radicem orationis, de fide enim habetur Rom. 10; *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* de spe simul, ac fide Jacobi 1.: *Postulet autem in fide nihil hæsitans.*

Certum est 2., in oratione exerceri omnium virtutum actus, præsertimque charitatis, sine qua oratio est tepida, aut etiam frigida: quemadmodum enim jejunium nonnunquam observetur ex motivo vel religionis, vel pœnitentiæ, cum tamen sit actus temperantiæ proprius; sic & oratio elici potest a qualibet virtute ut medium idoneum ad assequendum ejus finem, unde inter opera pœnitentiæ recenseri solet: sed quæritur hic a quanam virtute immediate procedat tamquam actus ejus proprius & elicitus: hæc quæstio prima fronte videtur extra Scholam plane inutilis; ejus tamen resolutio plurimum confert ad mores instituendos, ut constabit ex dicendis: quare sit nostra responsio, quæ est etiam S. Thomæ a. 2.

R. Oratio est actus religionis proprius, isque post devotionem præcipuus, & præstantissimus: duæ sunt responsionis partes.

Prima pars probatur. Proprium religionis munus ex dictis est cultum Deo reddere: atqui oratio est verus Dei cultus; per illam enim profitemur summam Dei bonitatem, & potentiam, & nostram indigentiam, dependentiam, & subjectionem: ergo oratio est proprius religionis actus, licet plerumque ab aliis virtutibus imperetur.

Secunda pars, nempe quod oratio sit præcipuus, & præstantissimus religionis actus, probatur auctoritate, & ratione S. Thomæ art. 3. ad 3. his verbis: *Orando tradit homo mentem suam Deo, quam ei per reverentiam subjicit, & quodammodo præsentat: & ideo sicut mens humana præminet corporalibus membris vel exterioribus rebus, quæ ad Dei servitium applicantur, ita*

etiam

etiam oratio præminet aliis actibus religionis: ex quibus verbis sic conficitur argumentum: Is religionis actus ceteris est præstantior, quo creatura rationalis magis se dejicit, & subjicit in testimonium infinitæ Dei excellentiæ: atqui per orationem creatura rationalis magis se dejicit, & subjicit in testimonium infinitæ Dei excellentiæ: ergo.

Major constat; namque ex dictis Dei honos, & cultus, qui est religionis objectum, definitur *Testificatio divinæ excellentiæ:* hæc aut testificatio consistit in dejectione, & subjectione honorantis, qui eo ipso, quo alteri se subjicit, ejus excellentiam agnoscit, & illum exaltare censetur, adeo ut, pro majore sui dejectione, & subjectione crescat honos, & cultus. Minor explicatur simul & probatur: ideo in omnibus sive prosperis, sive adversis ad Deum recurrimus orantes, quia certa fide credimus, illum esse fontem omnium bonorum tum naturalium, tum supernaturalium, quæ per immensam suam bonitatem, & sapientissimam providentiam diffundit in omnes creaturas, dans singulis esse & operari, in aliquibus creans bonam voluntatem, in aliis malam voluntatem ordinans, ut nocere non possit, nisi illo operante, & ita nihil a creaturis timendum, vel sperandum, nisi quatenus Deus illas aut movet, aut dirigit solus ipse timor noster, spes, & fiducia: ergo per orationem testamur omnimodam nostram indigentiam, & a Deo dependentiam: *Quis enim veraciter gemat desiderans accipere, quod orat a Domino, si hoc a seipso* (vel ab alio) *se sumere existimet, non ab illo? Nam si hæc ab ipso quidem poscit Ecclesia, sed a se ipsa sibi dari putat, non veras, sed perfunctorias orationes habet, quod absit a nobis:* ita Sanct. August. libro de dono perseverantiæ cap. 13., & alibi passim probans ex orationibus Ecclesiæ absolutam divini auxilii necessitatem: ergo nusquam homo tam plene, & perfecte se, & cetera (quantum ipsum spectant) Deo subjicit, nec proinde sic illum honorat, & exaltat, sicut in oratione.

Enimvero qui, intermissis exterioribus pietatis operibus, quantum necessitas charitatis permittit, cum Ecclesia petit a Deo intellectum bonum, eos mun-

dum, & novum spiritum cogitandi, & agendi, quæ recta sunt, inferiores potentias, sensus, & appetitum colligit, & quodammodo mortificat omnem actum, quantum fieri potest illis interdicens, ne attentionem suam perturbent, unde laboriosa existit oratio, alioquin per se delectabilis; nonne totum se coram Deo dejicit, testificans se sufficientem non esse aliquid utiliter cogitare, nedum facere, nisi acceperit? similiter cum dives simul & pauper, peritus & imperitus, fortis & infirmus; potentum patrocinio suffultus sicut & destitutus postulant a Deo panem quotidianum, & contra omnia adversa auxilium; numquid non confitentur suam omnimodam a Deo dependentiam, divitias vero, omnem peritiam, virtutem militantem, amicorum turbam, & omnes creaturas, nisi Deus bonitate sua impleat, & operatione fœcundet, esse velut vinacia uvarum, ut loquitur Propheta Osee cap. 3., hoc est aridas, & exsuccas uvarum pelliculas, quæ in torculari, expressis uvis, vinoque exhausto: supersunt? hinc Ecclesia, ut bene conscia. Beatos invocationibus nostris non tangi, nisi Deus eos moveat ad intercedendum pro nobis, in quibusdam collectis de Sanctis Deum orat, ut ipsi intercedant pro nobis: ergo oratio non orantem solum, sed & omnes creaturas; quantum ipsum spectant, plene Deo subjicit, illum in adversantibus iratum attendit, in serventibus propitium, benevolum, & omnia in omnibus operantem colit.

Nec dicas inde sequi, per orationem omnem grati animi sensum erga beneficos nostros extingui; sicut enim justorum merita non explodit fides, qua credimus Deum in illis operari & velle, & perficere, quia utrumque illis præstat illæsa illorum libertate; similiter amici nostri bene de nobis merentur, quia quæ a Deo acceperunt, libere in nos transfundunt.

Hæc accuratius explicanda duximus, ut appareat, graviter hallucinari eos, qui sola præcepti necessitate ducti perfunctorie orant, & tota cordis intentione, lectione, & operibus externis incumbunt, existimantes se in hujusmodi magis obsequium Deo præstare cum constet ex sæpius dictis, Deum eo perfectius coli, quo creatura minus de se præsumit, mul-

tum

tum autem de suis viribus præsumunt, qui libentius lectioni, & aliis operibus externis vacant, quam orationi.

§. VI. *Utrum Oratio sit donum Dei supernaturale?*

NEgarunt Pelagiani, quia, inquiebant illi hæretici, nihil connaturalius est ægro, aut inopi, quam opem vel medici, vel divitis implorare: nihilominus

R. De fide est, orationem esse donum Dei supernaturale: probatur 1. ex Scriptura. Zach. 12. v. 10. *Effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ, & precum*: 1. Cor. 12.: *Nemo potest dicere, Dominus Jesus nisi in Spiritu Sancto*: 2. Cor. 3.: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis*: Rom. 8. v. 15.: *Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater*: & v. 26.: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram; nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, id est postulare facit.

Probatur 2. ex Patribus. S. Chrys. hom. 38. in Gen. ait: *Gratia preces nostras semper prævenit*: lib. 2. de Orando Deo: *Supra vires hominis est miscere cum Deo colloquium, nisi adsit vis, & actus Sancti Spiritus*: S. Aug. passim, sed fusius lib. de dono perseverantiæ c. 23. probat contra Semipelagianos tum ex Scripturis, tum ex antiquioribus Patribus, orationem esse Dei donum: *Attendant ergo* (nempe Semipelagiani ex citatis textibus c. 8. ad Rom.) *quomodo falluntur, qui putant esse a nobis non dari nobis, ut petamus, quæramus, pulsemus, & hoc esse dicunt, quod gratia prædicetur merito nostro, ut sequatur, illa cum accipimus petentes, & invenimus, quærentes, aperiturque pulsantibus: nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris esse, ut oremus; accipimus enim Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. Quod vidit B. Ambrosius; ait enim: & orare Deum gratia spiritualis est.*

Probatur 3. ratione theologica. Nullus actus naturalis confert ad vitam æternam: atqui oratio confert ad vitam æternam; per illam enim suppliciter em-

reri possumus, saltem de congruo, veniam peccatorum, & quæcumque gratiæ dona, etiam perseverantiæ, ad salutem necessaria; ait enim Christus: *quacumque orantes petitis, credite, quia accipietis*: ergo oratio non est actus naturalis.

Dices 1. Fides est prima omnium gratiarum: atqui oratio aliquando præcedit fidem, ut patet in Cornelio, cujus orationes exauditæ sunt, antequam crederet Act. 10.: ergo oratio non est gratia, nec proinde donum Dei supernaturale.

Dist. majorem: fides imperfecta, & implicita est prima omnium gratiarum, concedo; fides perfecta, & explicita, nego majorem. Porro Cornelius, antequam plenius edoceretur a S. Petro, jam credebat Deum esse; alioquin quomodo illum invocasset?

Dices 2. Hæc doctrina homines ab oratione retrahit, cum multis videri possit se non accepisse orandi donum: ergo.

Nego antecedens, & argumentum simile repono. Retrahit ab observatione mandatorum, qui cum Catholicis docet, illam esse donum Dei supernaturale, quia peccatores præsertim obdurati prætextu sibi deesse agendi gratiam, & ita subditi eo prætextu præpositis suis non obtemperabunt, donec certiores fiant se accepisse obediendi donum: responsio autem, quæ in promptu est ad exsufflandum absurdum illud ratiocinium, nostra erit ad refellendum quod contra donum orationis nobis objicitur; scilicet, cum Deus justus, & sapiens impossibilia non jubeat, homo spe non defuturi ejus auxilii manum absque cunctatione admoveat ad injunctum opus, faciat, quod possit, petit, quod non possit, plantet, & riget agricola, quamvis Dei sit dare incrementum, ad pistrinum pergat ancilla juxta dominæ suæ præceptum non de se, sed de divino adjutorio præsumens, & sic de ceteris: similiter fidelis ad hanc Domini vocem: *Petite, & accipietis*, flectat genua, & tamquam mendicus a janua divitis non recedat, sed perseveret pulsans, & propter improbitatem ejus, idest importunitatem, quæ Deo grata est, aperietur ei Luc. c. 11. v. 8., &c. 18. v. 1.

Confirmatur responsio ex dictis in tractatibus de Gra-

Gratiâ, & de Attributis, ubi de decretis divinis, nusquam minus diffidere licet de Dei adjutorio, quam ubi de oratione agitur, utpote quæ sit medium a Deo ordinatum justis; & peccatoribus necessarium ad obtinendum, quod illis deest ad salutem consequendam; adeo ut multi interdum careant gratia proxima ad operandum, cum illis præsto sit gratia ad operandum: *Deus*, inquit S. Augustinus, *jubendo monet & facere, quod possis, & petere, quod non possis*: hæc est illa gratia remota, quam Theologi communiter docent omnibus offerri: unde S. Doctor passim concludit, ideo homines tentationibus vinci, quia orandi studium referunt.

Confirmatur speciatim de justis; in cordibus quippe eorum charitas diffusa est per Spiritum Sanctum, qui datus est eis, qui eos non deserit, nisi prius deseratur ab ipsis ex Concilio Tridentino, & Innocentio X.; sed illos facit desiderare, postulare, & gemere, quia nondum possident, quod amant: amor autem rei absentis est desiderium, quod non potest esse sine aliquo dolore, ut advertit S. Augustinus expositione in Psalm. 37.: *Quidquid enim amamus*, inquit, *& non habemus, necesse est, ut doleamus ... In persona Ecclesiæ Sponsa Christi se dicit vulneratam charitate; amabat enim quidem, & nondum tenebat; dolebat, quia nondum habebat. Hoc vulnus ad veram sanitatem capiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad veram sanitatem non potest pervenire*, quia nimirum non amat, non desiderat, non orat: namque ex eodem S. Doctore passim, si semper manet charitas, semper clamas; continuum desiderium tuum, continua vox tua est; tacebis, si amare destitueris; frigus charitatis silentium cordis est, fragrantia charitatis clamor cordis est: hinc apud Cassianum collat. 6. dicitur, spiritum, seu donum orationis hoc esse in vita spirituali, quod spiritum vitalem in vita animali, quia sicut corpus non vivit sine aliquo spirituum motu, sic nec anima sine aliquantulo orationis dono: & quemadmodum medicus corporum ad infirmum accersitus primum explorat arteriæ pulsum, & ex eo dijudicat, quæ sit infirmi habitudo, an febre laboret, necne, an vires suppetant, aut deficiant; quod si nullum de-

deprehendat motum, jam non ad infirmum, sed ad mortuum se vocatum declarat; si vero spiritus identidem pulsare intermittant, mortem propinquam prædicit: sic spiritualis pater ante omnia tentet necesse est, qualis sit orandi spiritus, & affectus in eo, cujus gerit curam, quia flagrans in illo orationis desiderium index est justitiæ acceptæ, aut brevi consequendæ: quod si languidum advertat, majori cura indiget; sanus enim non est: si intermittatur sæpius, & monitore opus sit, qui discipulum ad orandum impellat, nequidem tum orabit, cum orare videbitur, ut ibidem habetur, & valde timendum est, ne ad vomitum redeat: si denique nulla sit ad orandum propensio, sed perseverans inde aversio, mortum pronuntiabit: nec infideles, quibus Deus aliquem vitalis gratiæ sensum inspiravit ad finem amplectendum, sunt sine aliquo orandi desiderio: sed de necessitate orationis §. sequenti.

§. VII. *Utrum oratio sit ad salutem necessaria?*

DUO fuere oppositi errores circa propositam quæstionem: alter Messalianorum, qui, teste Theodoreto lib. 4. de fabulis hæreticorum, totam legem ad orationem coarctabant, cum tamen Scriptura multa alia præcipiat opera, v. g. misericordiæ, quæ qui prætermiserint, in extremo judicio audituri sunt: *Ite, maledicti, in ignem æternum* Matth. 25.; alter VViclefi, qui de bonis operibus interpretabatur quæcumque in Scripturis legimus de necessitate orationis, adeo ut orare in ejus sententia nihil aliud sit, quam bene operari.

Ecclesia Catholica inter ista duo extrema media incedit, docetque, orationem proprie dictam, & ut est petitio quædam, non debere esse continuam, sed aliis bonis operibus vacandum, ut infra probabitur; esse tamen aliquando ad salutem necessariam: ad propositam igitur quæstionem.

R. Oratio proprie dicta est aliquoties necessaria necessitate medii ad salutem.

Probatur ex Scriptura. Matth. 7.: *Petite, & accipietis*: dicendo, *petite*, præceptum imponit ex S. Thoma art. 2., & addendo *accipietis*, medium necessarium ad obtinendum demonstrat, adeo ut nisi petierimus,

& pul-

& pulsaverimus, non simus consecuturi dona, sine quibus salus obtineri non potest juxta illud Jacobi 4.: *Non habetis, propter quod non postulatis*: sic mater lacte, quo turgent mamillæ, exonerari appetit; sed lac non fluet, nisi parvulus mamillas exsugat, pulset, & comprimat; quo sensu S. Augustinus videtur intellexisse illud Psalmi 118.: *Os meum aperui, & attraxi spiritum*; sic enim scribit in illum locum: *Aperuit os petendo, quærendo, pulsando, & sitiens hausit spiritum bonum, unde faceret, quod per se ipsum facere non poterat, mandatum sanctum, & justum, & bonum: si enim nos, cum simus mali, novimus bona data dare filiis nostris; quanto magis Pater noster de cælo dabit spiritum bonum petentibus eum? Non enim spiritu suo agunt, sed quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*: sicut ergo Sacramenta baptismi, & pœnitentiæ dicuntur necessaria non tantum necessitate præcepti, sed etiam medii, quia sine iis, saltem in voto, non potest haberi medium ad vitam æternam necessarium, nempe peccatorum remissio; idem quoque de oratione dicendum est; sed inde alia nascitur quæstio: unde

Q. 2. *Quomodo, & in quibus circumstantiis oratio est necessaria?*

Respondet S. Cælestinus summus Pontifex epist. ad Episcopos Galliæ his verbis: *In omnibus actibus, causis, cogitationibus, motibusque adjutor, & protector orandus est; superbum enim est, ut quidquam sibi humana natura præsumat*: quibus verbis S. Pontifex non vult cum Messallianis soli orationi vacandum, absit; contendit dumtaxat, orationem præmittendam omnibus nostris consiliis, & operibus: sed ut planius propositæ quæstioni fiat satis, simulque explicentur nonnulli Scripturæ textus, qui continuam orationem præcipere videntur, ut Lucæ 18.: *Oportet semper orare, & numquam deficere*: I. Thess. 5.: *Sine intermissione orate*: Eccli. 18.: *Non impediaris orare semper*.

Observandum, duo in oratione esse distinguenda, nempe desiderium boni absentis, & ipsam petitionem; namque oratio, ex dictis, est proprii desiderii intimatio alteri facta; ideo enim quis alterum rogat, quia certum quid ab illo obtinere concupiscit; ipsa

vero petitio, seu desiderii expositio, & intimatio proprie, & formaliter est oratio, & elicitus religionis actus: sed desiderium, quod præsupponit petitio, pertinet ad charitatem, qua Deum intendimus ut finem nostrum ultimum, ad quem cætera referimus: intendimus, inquam, non propriis freti viribus; esset enim superbiæ, sed sola Dei bonitate, & misericordia innixi: unde charitas necessario habet comites fidem, qua recte de Dei bonitate sentimus; spem, qua bene de illa speramus; & humilitatem, qua nihil de bonis præsumimus; atque ex illis quatuor virtutibus, quibus ad petendum adducimur, nascitur orationis spiritus, quo S. Aug. ep. 194., alias 105. ad Sixtum: *Sicut nemo recte sapit sine spiritu sapientiæ; ita sine spiritu orationis non est quisque salubriter oraturus*: his præmissis cum S. Th. art. 14. ad propositam quæstionem.

R. 1. Desiderium charitatis sic explicatum, ex quo procedit oratio, continuum esse debet vel actu, vel virtute, quatenus virtute hujus desiderii tenemur semper agere, ut docet Apostolus I. Corinth. 10.: *Omnia in gloriam Dei facite*: unde S. Aug. ep. 130., alias 121.: *In ipsa fide, spe, & charitate continuato desiderio semper oramus*; sed illud desiderium metaphorice dicitur oratio, sumendo causam pro effectu; magisque proprie dici potest spiritus orationis, qui in nobis continuus esse debet.

R. 2. Ipsa actualis oratio, seu petitio nec debet, nec potest esse continua, quia, inquit Angelicus Doctor, aliis operibus vacandum est; sed identidem repetenda, quantum necesse est ad excitandum interioris devotionis fervorem: *Uniuscujusque enim rei quantitas debet esse proportionata fini, sicut quantitas potionis sanitatis*: confirmatque suam sententiam auctoritate S. August. epist. 130., alias 121., in qua sic scribit: *Ideo* (nempe ut continuum flagret Dei desiderium) *per certa intervalla horarum, & temporum etiam verbis oramus Deum, ut illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quantum in hoc desiderio profecerimus, nobis ipsis innotescamus, & ad hoc agendum nos ipsos acrius incitemus; dignior enim sequetur effectus, quem ferventior præcedit affectus*: & infra: *Sed ideo ab aliis curis, atque negotiis, quibus ipsum desiderium*

rium quodammodo tepescit, certis ad negotium orandi mentem revocamus, verbis orationis nos ipsos admonentes in id, quod desideramus, intendere, ne quod tepescere cœperat, omnino frigescat, & penitus extinguatur, nisi crebrius inflammetur: porro qui statutis temporibus orare non prætermittit, si non physice, saltem moraliter loquendo, semper orat etiam oratione propriæ dicta; sicque intelligendos laudatos Scripturæ textus docet idem Angelicus Doctor citato art. ad 4., & S. August. hæresi 57.

Resp. 3. Quamvis definiri non possit, quo præcise tempore, & quoties orandi præceptum obliget, cum id pendeat non solum ex Dei ordinatione, sed etiam ex cujusque dispositionibus, tentationibus, & aliis circumstantiis, certum est, sæpius precandum, nec sine salutis æternæ periculo illud religionis opus diu omitti posse.

Probatur 1. ex Scripturis, quæ non solum orationem, sed & orationis frequentiam præcipiunt. Luc. 18. *Oportet semper orare, & non deficere*: & cap. 21.: *Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini . . . . stare ante Filium hominis*: Coloss. 4.; *Orationi instate vigilantes in ea*: I. Petri 4.: *Vigilate in orationibus*: hos autem, & similes Scripturæ textus semper intellexerunt fideles ad sensum responsionis nostræ: de primis Christianis legitur Actor. 1.: *Erant perseverantes unanimiter in oratione*: S. Hieron. epist. 7. ad Lætam hortatur, ut ejus filia juxta receptum Ecclesiæ morem vel a teneris annis assuescat ad orationes nocte consurgere, mane Hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellatrix Christi, & accensa lucerna reddere sacrificium vespertinum; quam consuetudinem etiam nunc ex præcepto retinent clerici, Religiosi, & Moniales.

Probatur 2. exponendo causas, & circumstantias, propter quas ad orationis præsidium confugere necesse sit; ubi enim adverterimus illas quam sæpissime recurrere, patebit frequentis orationis necessitas.

Itaque ut saluti nostræ utiliter consulamus, tria imprimis sunt necessaria: primum, ut Deus misericorditer concedat peccatorum veniam cum gratiæ sanctificantis, & virtutum donis: secundum, ut donis

jam acceptis bene, & fideliter utamur; tertium, ut in iis usque ad finem perseveremus: atqui tria illa non conceduntur adultis, nisi instanter petentibus, & pulsantibus: ergo.

Major est de fide, & constat ex dictis in tractatu de gratia: minoris tres sunt partes sigillatim probandæ.

Prima pars, nempe Deum veniam peccatorum, & virtutum dona non concedere, nisi petentibus, & pulsantibus, probatur 1. ex Scriptura. Eccli. 16.: *Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti*: Luc. 18. Publicanus veniam est consecutus; Pharisæus vero minime, quia ille pro ea humiliter precatus est, hic autem minime; ac propterea expertus est, quod Jacobi 4. legitur: *Non habetis, propter quod non postulatis*: enimvero insolentissimæ superbiæ est, si reus veniam, ad quam deprecandam persona læsa hortatur, nihilominus petere contemnat: porro cum homines etiam justi in multis offendant, necesse est, si nolint obrui peccatorum multitudine, ad orationis remedium quam sæpissime confugiant, dicantque quotidie ex intimo cordis dolore: *Dimitte nobis debita nostra*.

Probatur 2. ex Patribus. S. August. libr. de dono Persever. cap. 16. sic docet: *Constat, Deum alia dona etiam non orantibus, sicut initium fidei, alia nonnisi orantibus præparasse*: & libr. de Ecclesiasticis Dogmat. c. 56. inter opera S. Augustini: *Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire; nullum invitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante operari; nullum nisi orantem auxilium promereri*: S. Chrysostom. lib. 1. de orando Deo ait: *Profiteor, deprecationem caput esse bonorum omnium, basim, ac radicem vitæ frugiferæ*: hom. 23. in Matth.: *Nihil est, quod non obtineat oratio, etiamsi mille peccatis obnoxius sis, sed vehemens, sed assidua: non petere importunum est Deo, exactio ipsi grata est*: homil. 35. in Joann.: *Pudeat nos exemplo Paralytici; si per octo dies rogaverimus, & non exaudimur, tepescimus*; & homil. 26. in Actis: *Non sic ignis sordes purgare solet, ut oratio nocturna sordes peccatorum nostrorum*.

Secunda pars probatur, scilicet ad orationem recur-

rendum, ut acceptis donis bene utamur, quia quamvis nemo virtutum donis male uti possit, ea certe otiosa, & sine fructu relinquit, sicut servus piger, qui abscondit talentum domini sui Matth. 25., nisi Deus continuo suo auxilio illum incitet, inflammetque: *Sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus*, inquit S. August. lib. de nat., & grat. cap. 26., *nisi candore lucis adjutus, non potest cernere; sic homo etiam perfectissime justificatus, nisi aterna luce justitia divinitur adjuvetus, recte non potest vivere;* sed quam multa oculos mentis ab hac luce avertunt! tentatio siquidem est vita humana super terram: aut venit diabolus, & rapit, quod digito Dei seminatum est, hoc est gratiam sanctificantem, & virtutum dona; aut curæ, & sollicitudines sæculi desiderium cælestium suffocant, unde & virtutum habitus, & Sacramenta sæpius iterata sine fructu, & sine actu remanent; aut innata superbia, quæ etiam in recte factis cavenda est, quod Dei est, humanæ tribuit industriæ, efficitque, ut homo sese extollendo gravius peccat, quam si nihil operaretur boni, ex S. Aug. lib. de natur., & grat. cap. 27.: propterea ne in tantis periculis obdormiant justi, monet Dominus gravissimis his verbis Marci 13.: *Videte, vigilate, & orate:* & Matth. 26.: *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem:* Apostolus quoque ejus clamat Ephes. 6. v. 11.: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli:* quæ sit autem illa armatura, exponit v. 18.: *Per omnem*, inquit, *orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipsa vigilantes in omni instantia:* his se texit armis contra stimulum carnis II. Cor. 12.: *Propter quod*, inquit, *ter Dominum rogavi*, hoc est donec certus de Dei auxilio audivisset: *Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur:* quid ita?

Audi auctorem operis in perfecti hom. 18. inter opera S. Chrysostomi: *Quoniam*, inquit, *Deus creaturam sensibilem amatam, & munitam creavit; alios enim munivit veloci pedum cursu, alios armavit unguibus alios velocibus pennis &c.; hominem autem sic disposuit, ut virtus illius ipse sit, & in eo, quod infirmiorem eum fecit omnibus, in ipso eum voluit fortiorem esse in se:*

Adam perfectissimæ sanus, & propriæ virtuti dimissus in Paradiso prostratus est.; Job vero infirmus, sed orationis præsidio vallatus, in sterquillinio victor extitit: unde S. Chrysostomus hom. 29. in Genes. ait: *Ad preces confugio, tamquam ad inexpugnabilem murum:* hom. 30.: *Magna arma sunt preces:* & hom. de Moyse: *Quis justorum non orando pugnavit? Cum levaret Moyses manus, vincebat Israel; ubi autem submiserat, vincebat Amalech. Bellum Christianis indictum hoc exemplo monstratur, belli effectus, orationis instantia aperitur; orat enim Moyses, & vincit; cessat, & vincitur. Didicit Christianus unde vincat, & vincatur: nec quisquam poterit excusare, qui hostem vincere non-iuit, dum orare cessavit.*

S. Augustinus eadem figura probat crebræ orationis necessitatem serm. 352., olim 27. ex 50. homil.: *O abat Moyses, tunc extendebat manus, & deficiebat Amalech: & tuæ manus extensæ sint, ut deficiat Amalech tentator, & hujus itineris impeditor: esto vigil, & sobrius in orationibus:* tum ostendit, justos ideo venialiter peccare, quia deficiunt ab oratione: *In manibus Moysi servi Dei forte alternatio tua fuit. Al quando ille deponebat manus, & vincebat Amalech, aliquando erigebat, & superabat Israel . . . . . . Quod oramus, ut dimittatur, nisi propter manus deficientes contra Amalech?*

Vera itaque Patrum sententia apud Cassian. collat. 10. cap. 13., parum, & minus, quam necesse sit, illum orare, qui divinam opem non implorat, nisi ea diei parte; qua genuflectere consuevit; cum enim dæmones ubique insidientur virtutibus nostris, corpus, quod corrumpitur, continuo aggravat animam; superbia, sive cupiditas, quæ, etsi non dominetur in justis, semper tamen inest, intentionem ad creaturas detorquere nitatur, corda nostra identidem ad Deum sublevare oportet, & inter operandum brevissimas orationes raptim jaculari, ut loquitur S. Aug. cit. ep. 130., alioquin cælestium desiderium tepescit, infusæ virtutes arescunt, nec jam Spiritu Dei, sed nostro agimur: *Porro non qui spiritu suo agunt, sed quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei; non quia ipsi nihil agunt, sed ne nihil boni agant, a bono aguntur, ut agant:*

agant: S. August. conc. 27. in Psalm. 118.: *Poterat quidem nobis, & non orantibus dare; sed oratione nostra nos voluit admoneri, a quo accipimus hæc beneficia, tutiores autem vivimus, si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus*: idem lib. de dono persev. c. 6., & 7.; scriptum est enim de diabolo sub figura Behemoth Job. 41.: *Non est super terram potestas, quæ comparetur ei*: quare ubi vel avaritia, vel libidine, vel ambitione tentat, manus cum ipso non sunt conferendæ, sed ad Deum statim confugiendum.

Tertia pars, quæ est de necessitate crebræ orationis ad perseverandam, constat apud Theologos.

Prob. 1. ex laudatis Scripturæ textibus. Luc. 21.: *Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini . . . stare ante filium hominis*: Matth. 26.: *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem*.

Prob. 2. ex Patribus. S. Cyprianus in expositione orationis Dominicæ sic scribit: *Hanc continuis orationibus precem facimus: hoc diebus, ac noctibus postulamus, ut sanctificatio, & vivificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur*: S. Aug. lib. de dono persev. a cap. 2. usque ad 8. ex ratione Dominica refellit SemiPelagianos negantes perseverantiam esse Dei donum: *Hoc qui dicit*, inquit c. 2., *non meis disputationibus refellendus, sed Sanctorum orationibus onerandus est. An vero quisquam eorum est, qui non sibi poscat a Deo, ut perseveret in eo; cum ipsa oratione, quæ Dominica nuncupatur, quia eam Dominus docuit, quando oratur a Sanctis, nihil pene aliud, quam perseverantia posci intelligitur?* & cap. 6. sic concludit: *Hoc ergo Dei donum suppliciter emereri potest, idest supplicando impetrari*.

Confirmatur, & explicatur doctrina Catholica: nimirum duo complectitur perseverantia: primum est progressus in virtute juxta illud Psalmi 83.: *Ibunt de virtute in virtutem*, donec videatur *Deus deorum in Sion*; illud enim est discrimen inter perseverantiam patriæ, & perseverantiam viæ, quod illa sit firmitas, & immobilitas in termino, hæc vero continuus motus, & progressus versus terminum, quia viator esse desinit non solam qui viam deserit, sed etiam qui in via subsistit,

ftit, nec ulterius progredi intendit: sed in hanc rem audiendus est strenuus, & perseverans viator c. 3. ep. ad Phil.: *Sequor autem*, inquit, *si quo modo comprehendam.. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens me ipsum.... Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus*: ibi Apostolus negat, se esse perfectum, scilicet perfectione termini, quæ comprehensorum est; sed se dicit perfectum perfectione; quæ competit viatoribus, quæ in eo consistit, ut ad bravium supernæ vocationis strenue, & perseveranter currant: unde commune SS. PP. effatum: *In via Domini non proficere, deficere est*: porro in justitia sic perseveranter progredi quid aliud est, quam ex bonis Domini lucrum percipere, & acceptis ejus beneficiis fideliter uti? & hoc novum Dei donum est, quod ut mox probavimus, nonnisi assidue orantibus obvenit.

Alterum in perseverantia attendendum, est specialis Dei protectio, & efficax ejus auxilium, quo justus indeclinabiliter, & insuperabiliter in via Domini vel semel inita, vel post lapsum repetita usque ad mortem ambulat: magnum autem illud donum, quod præcipue in perseverantia spectatur, & sine quo nemo in hoc rerum statu salutem consequitur, non est propositum, nec promissum, tamquam merces determinata cujusquam boni operis, per quod justus confirmetur in gratia, certusque sit in ea se usque ad mortem perseveraturum: superest ergo, ut continuo perseverantiam petat: de fide quidem est, justos habere jus ad vitam æternam, quæ est hæreditas filiorum, mererique de condigno per bona opera incrementum gratiæ sanctificantis, & virtutum; sed simile jus non acquirunt ad singulare illud donum per qualecumque opus etiam heroicum; scriptum est enim: *Qui stat, videat, cadat* (sicut contingit nonnullis etiam post gloriosam nominis Christi confessionem) sed cum metu, & tremore salutem suam operetur: quod ita? quia Deus est, qui operatur & velle, & perficere non pro meritis cujusquam, sed pro bona voluntate, quam justi sibi conciliare debent vigiliis, laboribus, eleemosynis, orationibus & oblationibus, ut docent Tridentini Patres sess. 6. cap. 13.

Ipse

Ipse quidem Spiritus illis testimonium reddit, quod sint filii Dei Rom. 8. v. 16. atque eo titulo illis ingerit & fiduciam petendi, & spem obtinendi singulare illud donum; quid enim non sperent ab optimo parente, qui se sentient filios? sed quia in hoc statu infirmitatis noluit illos emancipare cælestis Pater, quemadmodum emancipaverat Adamum, utpote virum perfectum, & robustum, oportet, ut sub ejus tutela se contineant, & precario modo ab ejus pietate ea supplices obtineant, sine quibus ab hæreditate excluderentur.

§. VIII. *Utrum Oratio habeat infallibilem effectum?*

Tripliciter spectari potest oratio: 1. ut actus supernaturaliter bonus: 2. ut actus non solum supernaturaliter bonus, sed etiam laboriosus, & pœnalis; est enim elevatio mentis in Deum, quæ non fit sine lucta cum sensibus, & corporis defatigatione: 3. ut præcise petitio est, quomodo spectatur deprecatio pauperis, quæ non tendit ad exhibendum diviti honorem, aut satisfactionem, sed solum ad impetrandam ab eo eleemosinam: his præmissis ad propositam quæstionem.

R. 1. Oratio, quatenus est actus supernaturaliter bonus in viatore, infallibiliter est meritoria, & quidem de condigno, si orans sit justus; de congruo vero, si sit peccator, quia habet omnes conditiones meriti a nobis recensitas, ubi de merito.

R. 2. Oratio, quatenus est actus supernaturalis, & laboriosus in viatoribus justis, certo est satisfactoria: ita enim definit Concilium Tridentinum sess. 14. can. 13. his verbis: *Si quis dixerit, pro peccatis quoad pœnam temporalem minime Deo per Christi merita satisfieri ... jejuniis, orationibus .... anathema sit:* & ratione, quia satisfactio ex alibi dictis est dejectio rei coram persona læsa: atqui talis est oratio hominis veniam a Deo per merita Christi deprecantis: ergo talis oratio est vera satisfactio: dixi, *in viatoribus*; quia Beati orando pro nobis nec merentur, nec satisfaciunt, utpote qui sint in termino.

R. 3. Quatenus præcise est petitio, infallibiliter impetrat, si fiat, ut decet, & cum conditionibus requi-

quisitis: erogatur, quia fidelis est Deus, se ipsum negare non potest 2. ad Timoth. 2. atqui Deus non semel expresse promitit se preces exauditurum: Ps. 49. *Invoca me in die tribulationis, eorum te*: Lucæ 11. *Omnis enim, qui petit, accipit*: Jo: 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*: clariora sunt illa verba, quam ut de promissione Dei orantibus facta dubitare possimus: de fide est ergo, orationem habere infallibilem effectum: S. August. in Ps. 65. expendens illa verba: *Benedictus, qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam a me*, sic scribit: *Securi de pollicitatione ipsius, non deficiamus orando: cum videris non a te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est a te amota misericordia ejus.*

Dixi, si oratio fiat cum conditionibus requisitis, quia sicut sacramenta novæ legis, quantumcumque per se efficacia, non habent effectum in iis, qui ponunt obicem; sic nec oratio, ubi desunt conditiones requisitæ: *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*: Jac. 4.

Q. 2. *Quanam requiruntur conditiones, ut oratio infallibilem habeat effectum?*

R. Quatuor: debet fieri 1. pie; 2. cum fiducia: 3. pro seipso orante: 4. perseveranter: ita fere S. Thomas art. 15. ad 2. *Ponuntur*, inquit, *quatuor conditiones, quibus concurrentibus, semper aliquis impetrat, quod petit: scilicet ut pro se petat, necessaria, pie, & perseveranter*: & ad 3. addit: *Oratio principaliter innititur fidei quantum ad efficaciam impetrandi*: sed hæc fides vel ad pietatem reducitur, sicut & secunda conditio, ut oratio sit de necessariis ad salutem, vel ad fiduciam, ut mox patebit.

§. IX. *Quot requiruntur, ut oratio pie fiat?*

R. Tria, primo ex fide procedat necesse est justa illud Rom. 10. *Quomodo ergo invocabunt* (nempe ut omnipotentem, & misericordem) *in quem non crediderunt*? & Matthæi 21. *Omnia quacumque petieritis in oratione credentes, accipietes*: & ratio est, quia orationis efficacia nititur promissione divina per Christi me-

sti merita: atqui promissio divina non movet, nisi credentes, ut per se patet, & docet Apostolus Rom. 4. ubi de Abrahamo sic loquitur: *In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia; sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:* ergo, porro non exigitur ex fides, qua orans certe credat se consecuturum orationis effectum, quia cum promissio sit conditionata, nempe si ponantur necessariæ conditiones, nec Deus revelaverit illas revera adesse, fidelis non potest esse certus fide Theologica, se impetraturum; hæc enim omnimoda certitudo pertinet ad fidem miraculorum, qua Deus aliquando sic movet animum, ut dubitare non possit de effectu: hac fide Apostol. Petrus claudo dixit: *Surge, & ambula* Act. 3. fides ergo ad orationem requisita in eo consistit, ut orans securus sit Deo, timidus de seipso, ne scilicet aliquam e conditionibus ad orationem requisitis prætermittat, sed ille timor nedum precantis ardorem retundat, quin potius ejus sollicitudinem excitat, ne desit gratiæ, quæ orantibus offertur.

Secundo, ut honesta, & pia sit oratio, oportet, ut fiat attente & devote; peccatum quippe est orare negligenter, & cum voluntaria mentis evagatione facta.

Tertio, ad pietatem requiritur, ut oratio fiat de necessariis ad salutem; impium enim est petere, quæ per se mala sunt, quia gravis injuria Deo irrogatur, quas ipse fons omnium bonorum sit etiam auctor peccati, & ideo hujusmodi oratio semper est mortifera, & peccatum mortale, sicut & omne perjurium etiam in materia levi; quia par est injuria, aut etiam forte gravior, sive quis credat Deum posse esse auctorem peccati vel levissimi, sive testem adducat cujuscumque falsi.

Q. 2. *Sed quid, si petatur a Deo res indifferens?*

R. Vel petitur ex mera cupiditate propter terrenam felicitatem; vel ex charitate, tanquam medium a Deo electum, quo facilius vita æterna apprehendatur: si primum, res indifferens sicut indecenter appetitur, sic sine pietate a Deo postulatur: *Nam si a sæcularibus abstinere jubemur,* inquit S. Chrysost. hom. 42. in Joann., *quæ miseria, quæ amentia est ea a Domino postulare?* &. S. Aug. in Psal. 85.: *Si in-*

vocas, ut veniat ad te pecunia, puta ex ludo, *Deum tibi adjutorem ponis cupiditatum, non exauditorem desideriorum*.

Utrum autem talis oratio sit mortifera, & peccatum mortale, quæstio est: negat Suarez lib. 1. de orat. cap. 17., sed quidquid sit, certum est non esse piam, nec veram orationem, nec proinde impetratoriam, tum quia oratio ex dictis est decentium petitio; tum quia Spiritus Sanctus, in quo clamamus, Abba (pater), non ista postulat pro nobis; tum denique quia nec petimus, nisi in nomine Salvatoris, nec quidquam a Deo obtinemus, nisi per ejus merita: atqui *non petitur in nomine Salvatoris, quidquid petitur contra rationem salutis* ex S. Augustino tract. 102. in Joann.: nec Christus nobis meruit, ut cupiditates implere possimus, sed ut ab iis liberemur: *Ipse Salvator est*, inquit S. Aug. tract. 73. in Joann., *non solum quando facit, quod petimus, verum etiam quando non facit; quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo potius se exhibet salvatorem; novit enim medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus, & ideo contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem. Quod si fecerit, non ut Salvator facit, quod est nomen eius fidelibus eius: est quippe impiis & damnator. Non solum Salvator, sed etiam magister bonus docuit quid quid petamus*, scilicet ne sinat Deus nos ire post concupiscentias nostras. *Ad hoc pertinet*, pergit S. Doctor, *ne nos inducas in tentationem; neque enim parva est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio*. Si secundum, nempe si appetatur res indifferens, ut medium, quo Deus nos perducere decrevit ad vitam æternam, pie, & in nomine Salvatoris peti potest, quia talis oratio fit & secundum Dei voluntatem, ut patet, & per merita Christi, cum Christus nobis meruerit & salutem, & quidquid ad eam conducit.

At duo hic diligenter sunt observanda: primum, ad temporalia infallibiliter impetranda satis non est, quod deprecans ea petat in ordine ad ultimum finem, sed requiritur insuper, ut Deus iis mediis velit illum acquiri; cum autem nobis non constet de divina voluntate, num per prospera, an per adversa ad

fœlicitatem æternam nos perducere decreverit, sequitur temporalia, si pie petantur, conditionate semper esse petenda, ut diximus §. primo: & ex tali oratione hic saltem fructus infallibiliter percipitur, ceteris conditionibus concurrentibus, scilicet paratum fore cor deprecanis, ut cum Apostolo dicat 2. Cor. 12.: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus &c.*: secundum, in hypothesi etiam, quod Deus rerum prosperitate nos regnum cæleste consequi velit, nihilominus oratio nostra plerumque caret effectu; quia sub obtentu salutis æternæ obumbratur negotium cupiditatis, nobisque orantibus sæpe idem contingit, quod alimenta sumentibus, nimirum sicut edentibus, & bibentibus causa sanitatis, adjungit se voluptas, ut ejus causa fiat, quod sanitatis causa nos facere dicimus, & volumus; sic deprecantium intentionem pervertit vitæ præsentis amor: quis putet temporalia propter seipsa quærere? una omnium vox est, ea se postulare propter regnum Dei, & justitiam ejus; sed fallax illa pietatis larva vel ex eo facile deprehenditur, quod iidem ipsi, qui orationis dono se carere causantur, ac propterea vel non petunt, vel frigide, & persunctorie petunt virtutes, puta charitatem, humilitatem, quibus maxime indigent, & sine quibus regnum Dei non acquiritur; ii, inquam, inquam, ipsi, ubi mala temporaliter premunt, aut impendent, intensissime, & prolixe Deum orant, votis, & sacrificia misericordia Dei incessanter pulsant: atqui si ad hujusmodi preces fundendas incitaret eos regnum Dei, & justitia ejus tanquam finis unice intentus, multo magis ab illis expeteretur juxta vulgare Philosophorum effatum: propter quod unumquidque tale est, & illud magis per se, hoc est finem, propter quem media appetuntur, amplius appeti necesse est; quod enim propter aliud diligitur, non tam ipsum diligitur, quam aliud, propter quod diligitur; ergo cum in plerisque nulla, aut pene nulla sit orationis instantia pro obtinendis a Deo bonis spiritualibus, maxima vero pro consequendis temporalibus, necessario sequitur, temporalia ab iis plerumque non expeti propter spiritualia, sed

pro-

propter seipsa, ac proinde orationes eorum non esse apud Deum impetratorias, ut supra monuit S. Jacobus his gravissimis verbis: *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris consumatis* cap. 4.: temporalia autem in concupiscentiis insumere solent, qui ea petunt magis ex cupiditate, quam ex cœlestium bonorum desiderio; & male sic petentibus: *Meruendum est, ne quod* (Deus) *posset non dare propitius, det iratus*, inquit S. August. tract. 73. in Jo.

Aliter itaque petimus panem nostrum quotidianum, quo nomine intelliguntur necessaria vitæ præsentis subsidia, aliter regnum Dei, & justitiam ejus: istud posterius postulemus, ut nos ipsos ad illud desiderandum acrius incitemus; valde enim magnum est, & nos ad accipiendum parvi, & angusti sumus: ideo dicitur nobis: *dilatamini*; nec tamen cito datur, ut dilatata desideria crescant: tanto quippe sumus capaces, quanto desiderabimus ardentius ex S. Aug. ep. 130., alias 121.: priora vero Dominus; & Magister noster a Deo quærere docuit, non ut vehementius illa concupiscamus: absit; cum illa sæpe electis vel neget, vel etiam subtrahat, si nimis ad eadem afficiamur; sed ut inde nos commonefaciamus, Deum esse etiam talium bonorum auctorem, & ubi obvenerint, in ipsum per gratiarum actionem esse refundenda non in propriam industriam, aut amicorum patrocinium: enimvero idem Dominus noster, & Magister, qui panem quotidianum petere, & a malo liberari præcipit, simul prohibuit, ne solliciti simus quid manducemus, aut quo induamur: *Scit enim*, inquit, *Pater noster cælestis, quia his indigetis:* tanquam si quis ægrotanti diceret: quære dumtaxat sanitatem a medico peritissimo, nec sollicitus sis de remediis, puta si primum efficaciter voluerit, remedia apponet, prout judicaverit expedire: sic Christus: *Quærite primum*, ait, *regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis*: non dicit: *Deinde ista quærite*, ne illinc avertamini, & duos fines vobis constituatis; sed ait: *Hæc omnia adjicientur vobis*, idest consequentur.

§. X.

§. X. Qualis debet esse orantis fiducia ad infallibiliter impetrandum?

R. Duo extrema imprimis vitanda sunt, nempe diffidentia, & præsumptio.

Diffidentia quidem: *Qui enim hæsitat* (Jac. 1.) *similis est fluctui maris, qui a vento movetur, & circumfertur*, quia non habet firmitatem, & constantiam in petendo: *Non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino*: hanc fiduciam exigit Christus ab invocantibus se: *Confide fili*, ait paralytico Matth.9., *remittuntur tibi peccata tua*: & duobus cæcis ibidem: *Secundum fidem vestram fiat vobis*; unde concludit Apostolus in hæc verba Hebr. 4.: *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, quoniam non est confusio confidentibus in te* Dan.14.: propterea in collationibus Patrum collat.9. c.32. legimus, signum futuræ impetrationis tum haberi, cum Spiritus Sanctus movet ad petendum cum magna fiducia, & cum quadam impetrandi securitate; *Magna siquidem fides*, inquit S. Bernardus serm. 32. in Cant., *magna meretur; & quatenus in bonis Domini fiduciæ pedem porrexeris, eatenus possidebis*.

Præsumptio non minus cavenda est in oratione, quam diffidentia: *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* Jac.4.: *Oratio humiliantis se penetrat cælos* Eccli.31.: *Respexit in orationem humilium, & non sprevit precem eorum* Ps.101.: *Non derelinquis præsumentes de te, & præsumentes de se humilias* Judith cap. 6.: *Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis* Dan.9.: tota ergo fiducia orantis nititur sola Dei misericordia: oratio Pharisæi Luc.18. rejecta est, quia in suis virtutibus, & meritis confidebat.

Dices. Gratia sanctificans est fundamentum justis sperandi auxilia ad salutem necessaria; Deus enim neminem deserit, nisi prius deseratur ab eo: ergo impetrandi fiducia repeti potest ex justitia deprecantis: sic Ezechias IV. Règ. cap. 20.: *Oravit Dominum dicens: Obsecro, Domine, memento, quomodo ambulaverim coram te in corde perfecto*.

Con-

Confirmatur 1. S. Joannes 1. ep. c.3. docet, nasci ex bonæ conscientiæ testimonio fiduciam orandi, & impetrandi: *Charissimi*, inquit, *si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo.*

Confirmatur 2. Peccator ex nullo capite spem impetrandi concipere potest; namque 1. conscientia indignum illum pronuntiat, qui a Deo exaudiatur; *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus* Psalm.65.: *Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis; semper enim præsumit sæva, perturbata conscientia* Sapient. 17. 5. nec Deum apprehendit, nisi ut iratum, & extrema minitantem: 2. Deus non modo non promisit se exauditurum peccatores deprecantes, quin potius illos præmonuit rejiciendos: *Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam; manus enim vestræ sanguine plenæ sunt* Isaiæ c.1.: *Tunc invocabunt me, & non exaudiam* Prov.1.: *Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum* Psalm. 33.: Antiochus intensissime oravit Dominum, a quo misericordiam non erat consecuturus 2. Machab. 9.

Nego conseq. 1. quia nullus absque speciali Dei revelatione potest esse certus de sua justitia, ut definit Concil. Trid. sess. 6. c. 13.: 2. quamvis gratiæ sanctificanti respondeant gratiæ sufficientes, attamen non debetur illi donum perseverantiæ, nec auxilia efficacia, & commodiora, quæ petunt justi, & quibus indignos se merito pronuntiant ob innumeras negligentias, & offensiones.

Ad primam confirmationem respondeo, velle dumtaxat Apostolum 1. bona opera, & cordis munditiem disponere ad spem concipiendam de Dei bonitate, & misericordia, & pusillanimitatem repellendam; quo sensu Ezechias ad sperandum seipsum incitabat; si enim Deus peccatores, & inimicos prævenit in benedictionibus; quanto magis jam sibi reconciliatos, & auxilium ejus implorantes fulciet; sublevabitque? 2. bona opera mereri saltem de congruo illam orationis fiduciam, quæ sane eximium Dei donum est: hinc SS.Patres communiter docent, jejunium, & eleemosynam

nam esse alas orationis: *Bona est oratio cum jejunio*, ait Angelus Tob. 12.; & Is.58.: *Tunc* (cum misericordiam feceris) *invocabis me, & Dominus exaudiet*.

Ad secundam confirmationem respondeo, Quamvis peccator revera, & propriæ conscientiæ testimonio indignus sit qui exaudiatur, nihilominus fiduciam impetrandi sumere potest ex triplici capite: 1. ex precandi voluntate, quam Deus ipsi inspiravit, *Cum videris*, inquit S.Aug. supra laudatus in Ps. 65. *non a te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est a te amota misericordia ejus*: 2. ex infinita Dei bonitate: *Si de vobis in humilitate sentitis*, ait S. Bernardus serm. 12. in Cantica, *sentite & de Domino in bonitate*: & auctor de vera, & falsa pœnitentia c.5. inter opera S.Augustini. *Ille solus diffidat, qui tantum peccare potest, quantum Deus bonus est: cum autem sit nullus, qui hoc possit, timeat de se malo, præsumat de meliore; diabolus enim, & omnis nequitia minor est, quam Dei misericordia*: 3. ex divina promissione, quo se extendit ad omnes etiam peccatores Matth. 6.: *Omnis enim, qui petit, accipit*: in quem locum sic scribit auctor operis imperfecti ho. 18. inter opera S. Chrysostomi: *Omnis sive justus, sive peccator, tantum petere non dubitet, quærere non negligat: dicamus enim de Deo, sicut dixit de nobis: Si tantum amicos vestros diligitis, quam mercedem habebitis? Si Deus tantum amicos suos exaudit, quam laudem bonitatis meretur?* & Luc. 11. de peccatoribus speciatim dicitur; *Dico vobis, etsi non dabit illi surgens eo, quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus* (idest instantiam, & perseverantiam) *surget & dabit*: sic Publicanus exauditus est Luc.18. ex quo loco S.Aug. tract. 44. in Joann. refellit cæcum, qui dixerat Deum non exaudire peccatores; *Adhuc, inquit, inunctus loquitur; nam & peccatores exaudit Deus; si enim Deus peccatores non exaudiret, frustra ille publicanus oculos in terram dimittens, & pectus suum percutiens diceret: Deus propitius esto mihi peccatori; & ista confessio meruit justificationem, quomodo ille cæcus illuminationem*: vera tamen est cæci propositio in sensu ab ipso intento: nempe Pharisæi calumniabantur Christum, quasi seduceret turbas: cæcus, qui

qui ab illo visum receperat, ipsis reponit, Deum non exaudire peccatores ad patranda miracula (v. g. ad illuminandum cæcum), quibus homines in errorem inducantur, quod verissimum est.

Textus oppositi in objectione intelliguntur de peccatoribus impœnitentibus, qui cum nolint a peccato recedere, obnixe petunt liberari a malis ingruentibus, quibus Deus eos justissime punit.

Instabis. Actor. 8. ait S. Petrus ad Simonem magum: *Pœnitentiam itaque age... & roga Deum, si forte remittatur tibi hac cogitatio cordis tui*: & Daniel ad Nabuchodonosorem cap. 4.: *Forsitan ignoscet delictis tuis*: ergo peccatores certam spem impetrandi habere non possunt.

Disting. conseq.: non possunt absoluta certitudine, concedo; non possunt hypothetica, nempe si orent, ut oportet, adhibitis conditionibus ad infallibiliter impetranda requisitis, nego conseq.: *Nemo*, inquit Chrysost. hom. de Moyse, *aliquando ad eum flens accessit, qui non quod postulavit accepit: nullus ab eo beneficia dolenter postulavit, qui non impetravit, quod voluit*. Itaque nec Apostolus, nec Propheta dubitabant de Dei promissis in gratiam peccatorum veniam deprecantium, sed ipsa eorum oratione; namque peccatores plerumque non orant, sicut oportet, aut peccandi affectum retinent: *Non vult autem suam orationem audiri, qui putaverit præcepta Dei posse contemni*, ait S. Chrys. aut criminum suorum immanitate territi de Dei misericordia diffidunt, ideoque remisse petunt, & in petendo non perseverant.

§. XI. *Utrum ad infallibiliter impetrandum necesse sit, ut his pro seipso petat.*

R. Affirmat S. Aug. tract. 102. in Jo.: „ Exaudiuntur, *inquit*, omnes Sancti pro seipsis, non „ autem pro omnibus exaudiuntur vel amicis, vel inimicis suis, vel quibuslibet aliis, quia non utcumque dictum est, dabit, sed dabit vobis: *Idem docet S. Th. art. 7. ad 2. his verbis*: Pro se orare poni„ tur

„ tus conditio orationis, non quidem necessaria ad
„ effectum merendi, sed sicut necessaria ad indeficien-
„ tiam impetrandi; contingit enim quandoque, quod
„ oratio pro alio facta non impetrat, etiamsi fiat
„ pie, & perseveranter, & de pertinentibus ad salu-
„ tem.... Secundum illud Jerem. 15. Si steterint Moy-
„ ses, & Samuel coram me, non est anima mea ad
„ populum illum; nihilominus tamen oratio merito-
„ ria erit oranti, qui ex charitate orat, secundum
„ illud Psalm. 34.: Oratio mea in sinu meo conver-
„ tetur, *idest secundum Gloss.*: Etsi non eis prosit, ego
„ tamen non sum frustratus mea mercede;" & ratio
est, quia qui pro se orat, ut oportet, donum Dei
pluris facit, ardenter desiderat, de seipso non præsu-
mit, & sic disponitur ad accipiendum: contra vero
alii, pro quibus oramus: sæpius vel in virtute sua
confidunt, vel justitiam non sitiunt, vel, quod pe-
jus est, in peccatis sordescunt, & terrenis inhiant, &
gratia Dei indignos se reddunt: quamobrem S. Chrys.
homil. de progressu Evang. carpit divites, qui elee-
mosynis pauperum preces sibi conciliabant, cum in-
terim ipsi orare negligerent; docetque, Sanctorum
orationes nobis non prodesse sicut nostras; & hom. 5.
in Matth.: *Habent vim pro nobis, & quidem maximam
orationes, supplicationesque Sanctorum, sed tunc profecto,
cum nos quoque idipsum per pœnitentiam postulamus.*

Negari tamen non potest, quin utiliter oremus pro
conversione peccatorum etiam impœnitentium; Deus
siquidem Ecclesiæ donavit & Saulum precibus S. Stepha-
ni, & August. lacrimis S. Monicæ; sed ipse discipu-
lus, quem amabat Jesus 1. epist. c. 5. non audet as-
serere hujusmodi orationes esse exaudiendas: *Est pec-
catum ad mortem*, inquit, *non pro illo dico, ut roget
quis*; in quem locum sic scribit S. Bern. cap. ult. de
gradibus humilitatis: "Sed numquid dicis, Apostole,
„ ut quis desperet? Immo gemat, qui illum amat,
„ non præsumat orare, nec desistat plorare ... Sic me-
„ lius tanquam non orantes oramus, sic efficacius tan-
„ quam diffidentes confidimus: *tam de excommunica-
„ tis, qui a publicis Ecclesiæ suffragiis excluduntur*,
„ *subdit*: Absit autem a nobis, ut etiam pro tali-
„ bus, etsi palam non præsumimus, vel in cordibus

„ nostri orare cessemus; etsi enim a communibus „ orationibus ipsi se excludunt, sed ab effectibus omni- „ no non possunt: " sicut de nemine desperandum, quamdiu vivit, sic nemini negandum orationis suffragium ex S. Th. art. 7. ad 3.; vult enim Apostolus 1. Tim. 2. fieri orationes pro omnibus hominibus, etiam Regibus ethnicis, quorum multi Ecclesiam persequebantur? & quidem juxta præceptum Domini: *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos* Matth. 5.

Quæri potest, num oratio pro aliis, qui non ponunt obicem, habeat infallibilem effectum?

R. Habet, nititur enim promissione divina: Matth. 10. Christus monet Apostolos, ut intrantes domum dicant: Pax huic domui: „ Et siquidem, *inquit*, fue- „ rit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: „ *Jac.* 5.: Orare pro invicem, ut salvemini, mul- „ tum enim valet deprecatio justi assidua: 1. *Joann.* „ 5.: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non „ ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non „ ad mortem: " porro Deus est verax in promissis, & neminem fallit.

§. XII. *Utrum oratio sine perseverantia semper sit inefficax?*

R. PRimo, si oratio pie fiat, etiamsi non perseveranter, semper habet aliquem spiritualem effectum: ita S. Chrysost. in Psalm. 126., ubi docet, duplicem esse orationis effectum: " Primus, *inquit*, „ semper obtinetur, etiam cum adhuc oramus; scilicet „ animæ virtus; nam oratio animam elevat, emollit „ &c.: *de hoc effectu scribit hom. 51. in Matth. intelli-* „ *gendum illud*: Adhuc te loquente dicam, adsum: „ non expecto donec orationem finias, sed confestim, „ cum incipias, exaudio; quis enim adeo fuit paratus, „ & erectis continue auribus astans, ne quando a filiis „ suis vocaretur? Nemo profecto, Deus autem paratus „ continue ad vocem servorum suorum est, nec unquam „ ut oportet vocatus non obaudivit; *secundus orationis* „ *effectus* est consecutio ejus rei, quam postulamus.

Et de hoc posteriori effectu hic dumtaxat quæritur, an sine perseverantia obtineatur? quare

R. secundo. Deus nos etiam non petentes prævenit in benedictionibus suis, a fortiori jam petentibus aliquando postulata concedere non differt: sic Daniel, ubi se dedit orationi, statim exauditus est Dan. c. 9.

Dixi *aliquando*, nam sæpius perseverantiæ datur, quod primæ petitioni negatum fuit, ut patet in Chananæa Matth. 15. ac proinde certum non est, omnem orationem statim exaudiri: itaque

R. tertio, oratio infallibiliter non impetrat, nisi sit perseverans: probatur 1. ex Scriptura. Luc. 18.: *Oportet semper orare, & non deficere*; quod confirmat exemplo viduæ, quæ per importunas preces tandem fregit duritiam iniqui judicis; & c. 11. docet non solum petendum, sed & quærendum, & pulsandum, donec aperiatur, quemadmodum ille, qui ab amico rejectus nihilominus perseveravit pulsans, & propter improbitatem suam obtinuit panes quotquot habebat necessarios. Probatur 2. ex Patribus. S. Chrys. homil. 30. in Gen. ait: " Nostrum ergo sit opus continuis insistere ,, precibus, & non ægre ferre, si differatur, quod ,, petimus, sed longanimes esse, neque renuens nostras ,, preces differt; sed hac arte sedulos nos efficiens ad ,, semetipsum attrahere vult: *S. Nilus lib. de orat. c.* ,, *32.*: Ne petas a Deo imperiose, quod statim velis ,, impetrare; vult enim te beneficio afficere in oratio- ,, ne perseverantem; quid enim excellentius, quam ,, cum Deo colloqui, & usu ejus detineri? *S. Aug.* ,, *tract. 73. in Joann.*: Quomodo intelligendum est, ,, quodcunque petieritis, hoc faciam? an forte solis ,, Apostolis hoc dictum debemus accipere, absit: *&* ,, *multis interjectis subdit*: Sane quædam quamvis in ,, nomine ejus petimus, non tunc quando petimus facit, ,, sed tamen facit; differtur enim, quando petimus, non ,, negatur: verum tamen orantes tanquam seminantes ,, non deficiamus; tempore enim suo metemus.

Q. 2. *Quare Deus differt precantium vota, adeo ut soli perseverantes infallibiliter impetrent?*

R. Multiplici de causa.

Prima, quia oratio imperfecta incipere solet, & perseverantia perficitur; sicut enim vestis, quæ frigida induitur, primo calefit per nativum corporis calorem, sed jam calefacta ipsum corporis calorem

R 2 non

non solum conservat, sed auget, intenditque; sic oratio, quæ ex fide per dilectionem operante nascitur, ipsam fidem roborat, charitatis desiderium exacuit: *Fides*, inquit Sanct. August. serm. 115. alias 36. de verbis Domini, *fundit orationem*, *fusa oratio fidei impetrat firmitatem*; ubi autem fons exuberat aquis, rivum rapidius fluere necesse est, sic & orationem ex pleniori fide manantem: verum rarissimum esse illam fidem, quæ ab orantibus exigitur, ut infallibiliter impetrent, docet Christus ita concludens parabolam de vidua apud iniquum judicem molesti: *Verutamen*, inquit, *filius hominis veniens*, *putas*, *inveniet fidem in terra*: fidem, inquam ego, cum fiducia, & charitate conjunctam, quæ exemplo viduæ ad orationis perseverantiam determinet: multi quippe orationem, quam initio aridam, & fine devotionis succo experiuntur, cito impatientes deserunt, cum assiduitate, & perseverantia pinguescere soleat, & jam perfecta infallibiliter obtineat.

Secunda, ut doni, quod postulamus, capaces simus, & ad illud capiendum dispositi; magnum enim est, quod petimus, & nos angusti sumus: quare dicitur nobis Dilatamini: *Petendo autem & quærendo crescis, ut capias: servat tibi Deus, quod non vult cito dare, ut & tu discas magna magne desiderare*, August. serm. 61, alias 5. de verbis Domini.

Tertia, ideo differt Deus, ut nos in humilitate contineat per experientiam propriæ indigentiæ, & infirmitatis: *Quid est*, inquit S. Bernard. serm. 5. in Psalm. 90, *quod incessanter orantes, & supplicantes non possumus ad eam, quam desideramus, gratiæ abundantiam pervenire? Putatis, quia avarus, aut inops factus est Deus, impotens, aut inexorabilis? absit hoc, prorsus absit: sed ipse cognovit figmentum nostrum*, in quo scilicet facile vermis superbiæ gigni solet tum maxime, cum optatis potimur: hinc est, quod ipsa nostra oratio interdum tepida est, & pene nulla, ut non solum fide, sed & experientia discamus insufficientes non esse aliquid pie cogitare, aut desiderare ex nobis tamquam ex nobis: sed in his omnibus Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, postulatque pro

nobis

nobis gemitibus inenarrabilibus: nam oratio, ex S. Augustino, gemitum habet; qui autem gemunt, miseros se sentiunt, nec elationis vitium incurrunt.

Quarta, Deus postulata statim non concedit, ut in majori habeantur æstimatione, & sollicitius conserventur *Cum aliquando tardius dat*, inquit S. Augustinus cit. serm. 6. *commendat dona non negat; diu desiderata dulcius obtinentur, cito autem data vilescunt*: veniæ facilitas peccandi occasionem præbet, difficultas vero cautiores reddit.

Quintam profert Sanct. Chrysostomus expositione in Psalm. 4. nimirum quia Deus dono nos sibi devincit, & veluti agglutinat: *Oratio*, inquit, „ non parvum „ vinculum est dilectionis in Deum, quæ cum eo col„ loqui assuefacit, & ad Sapientiæ studium nos dedu„ cit; si enim qui cum magno aliquo viro multum ver„ satur, ex ejus consuetudine maximum fructum „ percipit, quanto magis qui cum Deo perpetuam habet consuetudinem?

Q. 3. *Quandiu perseverare debet oratio, ut infallibiliter impetrer?*

Resp. Nec Scriptura, nec Traditio istud definiunt, sed indefinite dumtaxat hortantur ad perseverandum in orationibus; unde in praxi hæc observanda sunt: 1. si oratio sit de necessariis ad salutem, puta de præceptis ad implendis, tentationibus superandis sine hæsitatione orationi instandum, quoadusque postulata simus consecuti; de his enim præsertim intelligenda est Christi promissio: *Omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis* Marci 11. secundo, cum ex prædictis donis nonnulla usque ad mortem differantur, ut donum perseverantiæ, omnimoda libertas a peccato, & perfecta primi mandati observatio, pro his orationi instandum usque ad mortem: 3. si quando advertimus nos orationis ope vitium aliquod profligasse, aut tentationem superasse, non est propterea remittendum orandi studium, quia Amalech adversarius noster adhuc stat in acie, vincitque, si manus extendere cessemus: 4. si petatur aliquid temporale, ubi Deus postulatis annuit, jam petitio non est protendenda; sed sin gratiarum actionem convertenda, ut patet: ubi vero contra-

sium evenit, verb. grat. moritur propinquus, cujus sanitatem obnoxie precabamur, imitandus est David, qui audita filii morte, surrexit de terra, in qua diu jejunus jacuerat deprecans cum lacrymis pro ejus salute, mutataque veste lugubri, & lota facie ingressus templum Domini adoravit; cum domum reversus placido vultu discubuit II. Reg. 12.: sed si Deus exaudire differat, perseverandum in oratione; forte enim differt ad fidei, spei, & patientiæ exercitium; forte etiam, quia nondum idonei sumus accipere: pater non negat hæreditatem filio adhuc parvulo, sed servat, donec crescat, & administrare valeat: parvuli sumus in Christo, quandiu terrenorum cupiditate detinemur; perseveremus ergo orantes, ut liberemur ab hoc malo; crescat cælestium amor, quo grandiores jam effecti haud dubie accipiemus ab optimo patre temporalia, quatenus ad salutem æternam expediunt; ait enim Christus Marci 10.: *Nemo est, qui reliquerit domum ...... propter me, & Evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc*, quia nempe qui terrenorum affectu non detinentur, ea soli utiliter dispensant ad Dei gloriam, & propriam suam salutem.

Hactenus de oratione, de qua prolixius agendum duximus, quia *vere novérit recte vivere, qui recte novit orare*, ut dicitur homil. 4. lib. 50, hom. S. August., nunc autem in Appendice serm. 5.

CAPUT V.

De Voto.

§. I. *Quid est Votum?*

R. Definitur Promissio deliberata Deo facta, de meliori bono, & possibili: singulæ definitionis partes diligenter sunt attendendæ; quia ex his facile solvuntur innumeræ difficultates, quæ in praxi occurrunt circa votum.

Dicitur 1. *promissio* quo nomine intelligitur deliberata, & spontanea fidei obligatio in gratiam alterius; unde promissio tria includit: primum, delibera-

tionem; promissio enim est actus liber; libertas autem sine rationis advertentia stare nequit: secundum, propositum, seu voluntatis decretum, quo quis statuit, & decernit se quidpiam præstiturum: tertium, fidei obligationem, & quid spontanee, & sine vi alteri factam, & ab eo acceptatam; quandiu enim acceptata non est, non censetur fides data, sed oblata dumtaxat; fides autem oblata non parit obligationem, sed revocari potest; data vero minime, nisi in quibusdam casibus, quos Theologi expendunt, ubi de Contractibus: fides ergo data ligat, non vero oblata, multo minus propositum quantumcumque deliberatum: porro dubium non est, quin Deus acceptet, quod melius est, ac proinde promissio de meliori bono Deo facta numquam suspenditur, sed statim obligat,

Dicitur 2. *deliberate* propter rationem mox allatam: ergo irritum est votum ex errore procedens, quia est sine advertentia, & debita deliberatione: notandum tamen est ex dictis tract. de justitia, & jure ubi de causis contractuum, triplicem esse errorem: alius est circa substantiam actus, ut si rusticus voveat peregrinationem ad loca sancta putans paucis dist stare leucis: alius est causa finalis, sine qua votum non fieret: sic præsumpta paupertas Petri, qui revera dives est, est causa finalis vovendi eleemosynam in ejus gratiam: alius denique est causa dumtaxat impulsiva, qua non stante nihilominus fieret votum, sed ex minori affectu: v. g. vovisti sublevare Petrum pauperem præ aliis, quia tibi videtur pius, cum non sit: votum non stat cum primo, & secundo errore, quia ut sic est involuntarium; bene cum tertio, cum non desit voluntarium, & præcipuum vovendi motivum, nempe paupertas.

Dicitur 3. *Deo facta*, quo distinguitur votum a promissione facta creaturæ intellectuali; promissiones enim, quæ fiunt Sanctis, vota dici non possunt, nisi quatenus sub Sanctorum patrocinio ordinantur ad Deum tamquam rerum omnium auctorem, eo fere sensu, quo novitii vota sua emittunt non superiori, sed Deo in manibus superioris; unde patet, votum cedere in honorem, & cultum Dei, ac proinde esse actum religionis.

Dicitur 4. *de meliori bono*: de bono quidem, quia

promissio de re illicita repugnat divino cultui; de re autem indifferenti est cultus vanus, ac proinde nec est votum, nec actus religionis: de meliori vero, quia promissio, quæ impedit majus bonum, sub hoc respectu de cultu Dei detrahit, nec potest esse illi grata.

Dicitur 5. *& possibili*; namque inepte quis se obstringeret ad id, quod præstare non posset: *Displet autem Deo stulta Promissio* Eccli. 5,

Dices. Jephte ab Apostolo Hebr. 11. inter Sanctos laudatur ex voto filiam Deo immolavit Judic, 11.: ergo votum potest esse de re illicita.

Nego consq.; nam ex S. Hieron. in c. 7. Jeremiæ Jephte in vovendo fuit imprudens, & in reddendo impius, laudatur ergo non propter tale facinus, de quo probabile putat S. Th. ipsum pœnitentiam egisse; sed propter fidem, qua victoriam a Deo obtinere meruit.

Confessarius hanc definitionem tamquam certissimam regulam assumet ad explorandum, num Pœnitentes sint revera voto astricti, sicut nonnumquam falso existimant.

Primo, expendet, utrum pœnitens promissione se constringere intenderit, aut apud se dumtaxat proposuerit, & in animo decrevit quamvis firmiter, v. gr. peregrinationem suscipere, castitatem servare; namque ad votum non sufficit propositum, ut colligitur tum ex Scriptura Deuteron. 23. v. 21., & 22.: *Si nolueris polliceri, absque peccato eris . . . . . facies, quod promisisti* Eccli. 5.: *Si quid vovisti Deo, non tardes reddere; displicet enim ei infidelis; & stulta promissio*; tum ex Jure Canonico cap. *Litteraturam* tit. *De voto*, ubi habetur, proponentem animo, quod religionis habitum esset aliquando suscepturus, si plus in voto non est processum, transgressorem judicari non posse, si non impleat, quod dixit: confessarius autem minus attendet ad verba pœnitentis, quam ad intentionem; simplex quippe propositum plerumque exprimitur per verbum *promitto*: sic qui elicit actum contritionis, promittit se non peccaturum de cætero, cum tamen non voveat; alias per relapsum; v. g. in ebrietatem, dupliciter peccaret, nempe contra temperantiam, & contra voti religionem, quod nemo dixerit: verbum itaque *promitto* quandoque aliud non significat, quam *propono*, quod ad votum non sufficit.

Sed quid si confessarius ex verbis pœnitentis non possit certo colligere ejus intentionem?

R. Recentiores sat communiter distinguunt: in dubio, inquiunt, num pœnitens fidem dederit, judicandum pro libertate pœnitentis, nimirum non promisisse, quia in dubio nullus est re sua spoliandus: secus: si constaret de voto, sed dubitaretur, an fuisset impletum, quia qui agnoscit debitum probare, tenetur se ei satisfecisse: sed Vasquesius, & Generalis Minister Societatis Jesu Thyrsus Gonzalez dissert. 7. §. 13. impugnant ejusmodi distinctionem, utpote Veteribus ignotam, contenduntque, in utroque dubio standum non pro libertate personæ, sed pro religione voti juxta illud effatum: *In dubiis tutior pars est eligenda* cap. *Ad audientiam* tit. *De homicidio*, & tit. *De sponsalibus* cap. *Juvenis*.

Secundo, si constet confessario, factam fuisse promissionem, perpendet, num fuerit deliberata, an ex errore: ad votum autem major deliberatio non requiritur, quam ad peccatum mortale: quapropter sicut qui sciens, & volens consentit tentationi, peccat mortaliter, si materia sit gravis, quamvis non attendat ad multa, quæ haud dubie consensum ejus suspendissent; similiter voto tenetur qui licet ex præcipiti devotionis motu libere tamen Deo promisit in his circumstantiis, quæ, si eas attentius perpendisset, a proposito deterruissent; sed hæc mentis levitas, & præcipitatio solet esse dispensationis causa.

Tertio, in hypothesi, quod promissio fuerit deliberata, observabit insuper confessarius, num fuerit spontanea, & minime coacta; nam Jure Canonico vis, & metus cadens in constantem Virum, & injuste incussus irritat votum cap. 1. *De his, quæ vi, & metu*, & cap. *Abbas*, & ex Trident. sess. 25. cap. 16. de Regularibus.

Dixi 1. *Jure Canonico*; nam Jure naturali contractus ex gravi metu initi non sunt ipso facto irriti, sed irritandi dumtaxat.

Dixi 2. *Metus cadens in constantem virum*, quia metus levis non censetur tollere spontaneum.

Dixi 3. *Et injuste incussus*, quia valet votum ex metu justo: addo metum, *etsi justus sit*, modo non inji-

injiciatur ad vovendum, non irritare votum: hinc qui vovet ad vitandum naufragii periculum, vel manus latronis, voto astringitur, quia sponte vovet; sic & mulier in adulterio deprehensa, cui judex mortis declinandæ viam aperit, nempe si Monasterium ingrediatur, valide profitetur.

Quarto denique confessarius advertet, utrum res promissa 1. sit bona, vel licita, aut saltem indifferens; 2. contra majus bonum pugnet; 3. sit possibilis.

Defectu primæ conditionis non tenetur voto 1. mulier, quæ vovit non nere die sabbati in honorem Beatæ Virginis, quia observatio illa vana est, nec confert ad Dei cultum; 2. qui vovit eleemosynam, ut captet vanam gloriam, quia votum est de re turpi: secus si vana gloria non sit unicus ejus finis; nam in illa hypothesi corrigenda est turpis circumstantia, & servandum votum ex alio fine honestum: 3. qui sine motivo honesto vovit non ingredi aliquam domum, quia res illa est prorsus indifferens.

Sed quid si contingat post votum emissum honestum esse non ingredi domum illam?

Resp. Non astringitur voto, quia non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit ex regulis juris in 6.

Utrum autem liget votum de re bona propter finem indifferentem, v. g. jejunandi ad parcendum sumptibus, non conveniunt Theologi; in dubio servandum jejunium mutata intentione.

Defectu secundæ conditionis votum contrahendi matrimonii nullum est, quia continentia, contra quam pugnat votum illud, est quid matrimonio perfectius; si tamen matrimonium censeretur remedium necessarium ad vitandam incontinentiam, esset voti materia, quia melius est nubere, quam uri.

Defectu tertiæ conditionis irritum est votum ejus, qui vovit, se numquam peccaturum, quia ex dictis tract. de gratia omnia peccata sine singulari Dei privilegio vitari non possunt: valeret tamen votum non peccandi etiam venialiter ex proposito, & plena deliberatione, quia illud possibile est cum ordinariis Dei auxiliis: sed leviter, & sine consilio emittendum non est tale votum.

Q. 2.

Q. 2. *Qui absolute vovit omnia peccata venialia vitare, tenetur ne vi voti vitare, quæ potest?*

R. Non tenetur vi voti, quia omnia peccata venialia unum voti objectum conficiunt: propter eamdem rationem qui vovit vel jejunare certo die, vel religionem ingredi, si neutrum omnino præstare possit, non tenetur servare, quod ipsi possibile superest, nempe vel abstinere a carnibus, vel continentiam colere.

Dices. Ex regula juris in sexto utile per inutile non vitiatur: ergo qui totum non potest, ad partem ejus possibilem tenetur.

Distinguo consequent. quando partes divisim promissæ sunt, nec intentione voventis conficiunt unum objectum, concedo; quando collective, nego conseq. Responsio quibusdam exemplis patefiet: aliquis vovit abstinere a carnibus per totam vitam, sed non potuit quibusdam diebus, quibus jacuit infirmus, vel servare perpetuam virginitatem, quam postea sacrilegio violavit, reliquo vitæ suæ tempore abstinentiam, & continentiam servare debet, quia in illo voto singuli dies non collective, sed divisim computantur: sed si voverit ædificare Ecclesiam, si non habeat pecuniam, nisi ad ponenda fundamenta, ad nihil prorsus tenetur, quia partes Ecclesiæ non divisim, sed collective promisit.

Instabis c. *Quidem De conversione conjugatorum* conjux, qui altera parte invita religionem professus est, non potest, vivente conjuge, petere debitum, nec ea mortua alias contrahere nuptias: atqui tria religionis vota, scilicet paupertatis, continentiæ, & obedientiæ non divisim, sed collective concipiuntur: ergo.

Distinguo minorem: concipiuntur collective ut plurimum, concedo; semper, & in allato exemplo, nego minorem. Conjux enim, de quo agitur in illo capite, præpostero amore continentiæ religionem professus est, ut medium aptum ad servandam continentiam, quam primo intendebat, ita ut continentia esset principale intentum, professio vero accessorium: porro sublato accessorio principale servare debet, quatenus possibile est: sed vice versa accessorium non trahit ad se principale: hinc qui vovit religionem primo a se intentam, quam ingredi non

potuit, non tenetur servare continentiam, quæ huic statui annexa est: contra vero qui vovit vel jejunare in cilicio, vel peregrinationem suscipere nudis pedibus, debet jejunare, vel peregrinationem suscipere, si possit, quamquis cilicium induere, & nudis pedibus ambulare sit ei impossibile.

Ceterum ad vitandum errorem, in voti interpretatione duplex figitur regula.

Prima: votum interpretandum est juxta voventis intentionem; namque votum ex S. Thoma est lex privata: ergo sicut lex publica juxta Legislatoris, sic & votum juxta voventis intentionem explicari debet: sed si clara non sit voventis intentio.

Secunda regula: interpretandum est votum juxta communem verborum intelligentiam, & acceptationem: hinc sacerdos, qui vovit sacrum, non satis faceret stipendium accipiendo, quia secundum communem intelligentiam, & usum votum est de opere supererogationis.

§. II. *Quotuplex est votum?*

R. TRiplex; personale, reale, & mixtum.

Q. 2. *Quid est votum personale?*

Resp. Est votum aliquid agendi per se ipsum, v. gr. jejunandi, peregrinandi, religionem ingrediendi: ergo votum illud per alium impleri non potest: v. grat. non satisfacis voto tuo, si alius pro te jejunet, aut peregrinationem suscipiat: ergo hujus voti obligatio non transit ad hæredes, ut patet ex ejus descriptione.

Dices 1. Circumferuntur quædam historiæ, animas defunctorum aliquando cum hæredibus expostulasse, quod vota personalia olim cum in corporibus degerent, a se emissa non adimplerent, testatasque se propterea in pœnis detineri: ergo.

Nego conseq. Namque 1. historiæ illæ plerumque sunt aniles fabulæ: 2. si sint veræ historiæ, animæ illæ potuerunt & puniri propter præteritam negligentiam in persolvendis votis, & conqueri apud viventes, qui cum promisissent, se pro illis satisfacturos, promissis non steterunt: sic Innocentius III. cap. *Li-*

cet

eod. tit. *De voto* monet Hungariæ principem teneri suscipere peregrinationem Jerosolymitanam, quam pater ejus olim voverat: *Quia*, inquit, *tu, assumpto crucis signaculo, te adimpleturum sine dilatione qualibet promisisti*: sed in illa hypothesi hæredes non tenentur ex voto, sed ex fidelitate, & contractu.

Instabis. Ex cap. *Quod super* eodem tit. si defunctus vovisset peregrinationem ad terram sanctam, nec suscepisset, cogebantur hæredes solvere sumptus, quos vovens in ipsa peregrinatione fecisset: ergo.

Nego consequens, quia votum peregrinandi ad terram sanctam non erat mere personale, sed mixtum; immo magis reale, quam personale, cum peregrinatio illa tenderet ad subsidium ferendum Christianis ab infidelibus oppressis: subsidium autem illud est quid reale, & quatenus a defuncto erat debitum, suppleri oportuit hæredum expensis.

Dices 2. Constat ex variis Conciliorum Decretis, ut Toletani 4. 6. 10. Vormat. & aliis dist. 20. quæst. 1. relatis; infantes etiam ante usum rationis a parentibus fuisse monasteriis ita donatos, ut puberibus factis non liceret egredi, & matrimonium contrahere: *Quicumque a parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi perpetuo mansurum, quia nefas est, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluntatum frena laxentur: monachum, aut paterna devotio, aut propria devotio facit*: ergo.

Nego conseq. Ad antecedens vero variæ sunt Teologorum responsiones: alii censent, filios, sicut poterant a parentibus vendi, sic potuisse monasteriis in perpetuum donari, ita tamen ut votis non astringerentur, nisi accedente proprio voluntatis consensu, quia votum nullum est, nisi ex deliberata voluntate proficiscatur: alii contendunt, omnia illa decreta intelligenda esse de filiis, qui jam rationis compotes tacite, vel expresse ratam habuerunt oblationem de se a parentibus factam; & suam sententiam confirmant tum ex S. Basil. epist. ad Amphil. cap. 18. tum ex Concilio Toletano II. cap. 1. in quo sic legitur: *His antem quibus voluntas propria . . . . . . desiderium nubendi persuaserit, concessam ab Apostolis licentiam auferre non possumus*, tum ex Concilio Romano

can.

can. 32. sub Leone IV. cujus hæc sunt verba: *Qui inviti sine justa offensionis crimine monasteriis sunt intromissi, nisi volentes non teneantur*: quod Decretum confirmarunt Eugenius II. in alio Concilio Romano, Alexander III. & Clemens III. lib. 3. tit. 31. c. 11. & 12.

Dices 3. Extant in quibusdam civitatibus vota personalia; v. g. jejunandi, vel a carnibus abstinendi certis diebus, quæ obligant & præsentes, & futuros etiam retinentes: ergo.

Dist. ant. obligant vi præcepti humani, præsertim accedente consensu Episcopi, conc. legitima enim auctoritate talis lex imponi potest præsentibus, & futuris; obligant vi voti, nego ant. quia actio unius non potest esse materia voti alterius, sed prior potest dumtaxat vovere, se procuraturum, ut alter faciat.

Q. 3. *Quid est votum reale?*

R. Est votum de re aliqua, quæ non est actio, v. gr. de calice offerendo Ecclesiæ, de eleemosyna facienda: ergo sic vovens per alium satisfacere potest, cum votum illud directe cadat in bona voventis: ergo obligatio ejus transit ad hæredes, sicut legata, & alia debita cap. *Ex parte de censibus*, & c. *Si hæres de testamentis*, in quibus dicuntur hæredes cogendi ad solvenda vota parentum; non tamen ultra vires hæreditatis, salva quoque legitima hæredis necessaria, quam defunctus non potuit vovere juxta illud Sancti Augustini de vita clericorum, quod refertur c. ult. dist. 17. q. 4. *Quicumque vult, exhæredato filio, hæredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum; imme propitio Deo, nullum inveniet.*

Q. 4. *Quid est votum mixtum?*

R. Est votum de re aliqua simul, & de actione per ipsum voventem exercenda, ut votum peregrinandi ad pium locum cum muneribus, & donis ibi offerendis: ergo votum illud est simul personale, & reale: qua parte personale est, non obligat hæredes, sed qua parte est reale, obligat; non tenetur v. gr. peregrinationem suscipere, nisi policiti fuerint, aut hac lege hæredes sint instituti; at munera solvere debent.

Q. 5. *Quotuplex est votum personale?*

R. Duplex: scilicet simplex, & solemne: simplex est promissio sine solemnitate Deo facta, puta jejunan-

mandi, ingrediendi religionem, &c. solemne est traditio, & consecratio sui ipsius divino cultui, quod fit per ordinis sacri susceptionem, vel professionem in religione approbata: different ergo inter se illa duo vota, sicut sponsalia, in quibus sponsi promittunt potestatem sui corporis, & matrimonium, in quo revera tradunt.

Non levis hic movetur difficultas, in quo præcise consistat voti solemnitas; ad illam enim non videtur sufficere sui ipsius traditio, cum in pluribus societatibus & viri, & mulieres cultui divino se tradant per vota, quæ nihilominus simplicia reputantur.

Si respondeas, societates illas non fuisse ab Ecclesia approbatas, nec inter ordines religiosos recenseri; recte quidem: sed opponetur societas Jesu, quam Greg. XIII. inter ordines regulares annumeravit, declaravitque, vota, quæ in illa emittuntur potest biennium probationis, pro simplicibus habenda.

Nec evades, si dixeris, ideo vota illa non esse solemnia, quia etsi profitentes religioni astringantur, religio tamen non est illis astricta, cum possit illos expellere, & sic expulsi matrimonium contrahere, hæreditatemque cum fratribus dividere valide, & licite valeant, saltem extra Galliam; namque inhabilitas ad matrimonium contrahendum, & dominium acquirendum est accidentalis votorum solemnitati, utpote quæ posterioribus sæculis fuerit introducta jure ecclesiastico, ut monet idem Summus Pontifex: ergo dici non potest, vota illa Soc. Jesu ideo non esse solemnia, quia profitentes non efficiunt inhabiles ad contrahendum matrimonium.

Enimvero professio vitæ perfectionis est juris divini a Christo commendata, & ab initio nascentis Ecclesiæ, & deinceps observata, ut constat ex Scriptura. 1. Timoth. 5. Concil. Carthag. IV. can. 104. Euseb. lib. 9. hist. cap. 32. quis neget monachos, qui sub SS. Pacomio, Basilio, & Benedicto Deo militabant, vere religiosos fuisse, & vota solemnia emisisse? quidam tamen ex ipsis identidem e monasterio ejiciebantur, & ejecti matrimonium saltem valide contrahere poterant: ergo inhabilitas ad contrahendum matrimonium, & dominium acquirendum non videtur essentialis voti solemnitati.

Omis-

Omissis variis Theologorum opinionibus ad hanc difficultatem respondemus, solemnitatem voti essentialiter consistere in traditione sui ipsius cultui divino, simul & in acceptione per ministrum Ecclesiæ vices Dei gerentem, & nomine acceptantem; cum enim illa traditio sit per modum contractus quendam statum in religione christiana stabilientis debet sensibiliter fieri: solemnitas itaque voti duo necessario complectitur, nempe traditionem, & acceptationem: traditio sine acceptatione est potius sui ipsius oblatio, quam traditio; ac proinde vota in societatibus, quæ non sunt ab Ecclesia institutæ, tamquam status religiosi, non sunt solemnia, quia superior illarum non habet potestatem ea acceptandi nomine Dei.

Acceptari autem potest illa traditio vel absolute, & veluti irrevocabiliter, ut sit communiter, vel conditionate, ut in Societate Jesu: priori modo inhabilem perpetuo reddit ad contrahendum; sed hæc solemnitas non est voto essentialis; posteriori modo inhabilitatem per se non inducit; absolute tamen sufficere potest ad constituendum votum solemne.

Dixi 1. *per se*; nam scholarium vota in Societate Jesu matrimonium non dirimebant, etiam manente statu religioso, ante Bullam Gregorii XIII. *Ascendente Domino*, in qua statuit, illos esse ad contrahendum inhabiles, antequam a societate sint dimissi.

Dixi 2. absolute sufficere posse ad constituendum votum solemne; nam ex usu Ecclesiæ votum non censetur solemne, nisi perpetuam inducat inhabilitatem: unde Gregorius XIII. dicit, vota scholarium Societatis Jesu esse simplicia, quia carent solemnitate Jure ecclesiastico introducta.

Sed quis potestatem habet acceptandi nomine Dei hujusmodi traditionem?

R. Verisimile est, quod primis sæculis Episcopi in sua diœcesi id potuerint, saltem accedente tacito Ecclesiæ consensu, nec enim prisca cœnobia aliter coaluisse legimus; sed successu temporis hoc privilegium reservatum fuit Summo Pontifici, præsertim ex quo inhabilitas ad contrahendum inducta est, & quidem merito; ipse enim est caput Ecclesiæ, Vicarius Christi ipsam in primis repræsentans.

Ex his

Ex his sequitur: 1. votum solemne esse perfectius simplici, quia totum hominem Deo consecrat: 2. peccatum contra votum solemne gravius esse, quam contra votum simplex ceteris paribus, ideoque in confessione sacramentali hanc circumstantiam explicandam, quia clericus, aut professus alio longe perfectiori modo constringitur; non enim aliquid dumtaxat ad se pertinens vovet, sed totum se Deo tradit, & consecrat.

Dividitur rursus votum in temporale, quod est ad certum tempus, & perpetuum; in absolutum, quod sine conditione concipitur, ut voveo castitatem, & conditionatum, quod fit sub aliqua conditione, ut voveo castitatem, si convaluero; nec obligat, nisi impleta conditione; in morale, quod spectat ad mores tamquam stimulus ad virtutis studium, & pœnale, quod fit in pœnam alicujus peccati, v. gr. juramenti temere prolati.

§. III. *Utrum votum sit actus honestus?*

Calvinus lib. 4. Inst. c. 13. distinguit inter vota: aliud emittitur tanquam medium utile, vel ad vitandum peccatum, ut si ebriosus voveat abstinentiam a vino, vel ad officia pietatis expeditius obeunda: aliud ordinatur ad cultum divinum, ut vota monachorum: fatetur vota primi generis esse honesta, scribitque viduas, de quibus Apost. 1. Timoth. 5. ea mente vovisse continentiam, ut expeditius fungerentur munere diaconissarum; sed contendit, vota secundi generis esse superstitiosa, & impia: Calvino in hac parte concinit Lutherus lib. de votis monachorum. Petrus Martyr lib. de cœlibatu, & votis longius progressus docet, votum pertinere ad cæremonias Legis veteris, quibus continebatur populus in pietate rudis, quasque Christus abrogavit, utpote pugnantes contra perfectionem Legis evangelicæ; namque vota secundum hujus apostatæ mentem: 1. minuunt libertatem, quam Christus nobis asseruit: 2. supponunt nos per professionem Evangelii, quam in baptismo emittimus, non esse perfectissimo vinculo Deo obstrictos; alias ridiculus esset servus, qui cum totum se domino debeat, voveret illi perfectam servitutem.

Sta-

C

Status ergo controversiæ non est, an votum secundum se spectatum sit actus licitus & honestus, id enim ultro concedunt adversarii, nec diffitentur, Deum in Lege veteri multos tradidisse vovendi ritus, iisque voluisse coli: Catholici quoque non negant, ritus illos, qui erant figuræ, & umbræ futurorum, cum ipsa Lege desiisse; nec licere nunc Nazaræorum vota, & similes cæremonias observare, sed controversia in his duobus capitibus tota versatur, 1. utrum vota sint adeo Legis veteris propria, ut nulla in statu Legis evangelicæ admitti debeant? 2. utrum in hypothesi, quod admittantur, superstitiosum sit illa in Dei cultum convertere? utrumque affirmant novatores, Catholici contra negant; quare ad propositam quæstionem.

R. 1. Votum est actus honestus statui Legis evangelicæ admodum conveniens.

Probatur 1. ex Scriptura. Marci 10. v. 26. Christus laudat eos, qui propter eum reliquerint domum, patrem, matrem, & agros: Apostolus, qui multa pertulit ad abolendum usum legalium, virginitatis, & castitatis votum commendat 1. Cor. 7.; & de viduis, quæ illud non servabant, sic scribit 1. ad Timot. 5.: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Probatur 2. ex Traditione. Conc. Eliberitanum an. 305. de virginibus hæc habet can. 33.: *Virgines, quæ se Deo dedicaverint, si pactum perdiderint virginitatis... placuit nec in fine dandam eis esse communionem:* Conc. Ancyranum, & Carthag. IV. testantur, vota fuisse in usu apud Christianos: S. August. in illud Psalmi 75. *Vovete & reddite Domino*, vult verba illa, etsi in veteri Lege prolata, ad Christianos pertinere: „ Quid debemus vovere? credere in illum, sperare ab illo vitam æternam, bene vivere secundum communem modum... Hoc totum omnes vovere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum; alius vovet Deo castitatem... alii virginitatem ipsam ab ineunte ætate, vovent; alii vovent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis advenientibus... alius vovet relinquere omnia sua distribuenda pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum;

ma-

quum votum vovet: " ergo in mente S. Doctoris possunt voveri res jam præceptæ, & non præceptæ, tum multis docet, grave esse peccatum, si votum, quamvis rei prius liberæ, non impleatur:,, Nescio quæ castimonialis nubere voluit? Aliquid mali voluit? mali plane: quare? quia jam voverat Domino Deo suo... Quid ait Apostolus de quibusdam, quæ voverunt, & non reddiderunt?" Habentes, *inquit*, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Ad argumenta Petri martyris facilis est responsio.

Ad primum, libertas Evangelii est libertas a peccato, & a servitute Legis veteris, non a justitia, quam docet Evangelium: *Libertati a peccato servi facti estis justitiæ*, inquit Apostolus Rom. 6., non a quacumque cæremonia; alias ipsi adversarii nec diem dominicam observare, nec sacramenta baptismi, & cœnæ retinere deberent.

Ad secundum, si perfectioni Legis novæ, quam in baptismo amplexi sumus, vota superaddere non licet, nec Judæis vovere licuit, cum in Lege sua audirent: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua: & ex totis viribus tuis;* quid enim ultra addi potest? nihil sane, respondebunt adversarii, quod nobis non faveat, & in illos facile sit retorquere: scilicet mandata quantumcumque perfecta non implentur, nisi mediante voluntate, quæ cum sit libera, vel remissius, vel intensius ad illa inniti potest: propterea servus, quamvis omnes operas debeat domino suo, nihil absurdi faciet, si ei polliceatur majorem diligentiam, & instantius obsequium; nec debitor, si scriptura se astringat ad solvendum debitum, nec David ipse frustra juravit, & statuit Psal. 118. custodire judicia Dei, ad quæ jam tenebatur ex præcepto: addo in Lege evangelica nullum esse virginitatis præceptum; *De virginibus præceptum Domini non habeo*, inquit Apostolus 1. Cor. 7.: idem dici potest de abdicatione bonorum, quæ dicuntur fortunæ: ergo argumentum Petri martyris vota virginitatis, & paupertatis non attingit, nedum convellat.

R. 2. Votum est actus religionis, & ad cultum Dei pertinens: sequitur evidenter & necessario ex præcedenti responsione; namque votum ex mox dictis

est

est actus honestus, & statui Leges evangelicæ consentaneus, fatente Calvino: atqui nec honestus foret, nec Evangelio consentaneus, nisi ad Dei honorem, & obsequium ordinaretur: *Neque ipsa virginitas*, inquit S.Aug. lib. de virginite, c.8., *quia virginitas est, sed quia Deo dedicata est, honratur;* & Conc. Eliberitanum supra laudatum consecrationem vocat propositum virginitatis: enimvero profana fuit virginitas in Vestalibus; profana voluntaria paupertas in Crate; profanæ virtutes morales in Philosophis, quia eis deerat vera religio, quæ hujusmodi virtutes ad Dei honorem, & cultum referret. Calvinus ergo pugnantia loquitur, dum laudabile dicit votum, quatenus inservit ad componendos mores; superstitiosum vero, & impium, quatenus assumitur ad colendum Deum.

Confirmatur. Promissio est testificatio quædam nostræ observantiæ, & obsequii erga eum, cui promittimus; namque per promissionem gratificamur alteri: atqui votum est promissio Deo facta de meliori bono, hoc est de ipsi gratissima: ergo votum est testificatio nostræ reverentiæ erga Deum, ac proinde est verus Dei cultus, & actus latriæ.

Objicit Calvinus illud Coloss. 2. *Ne tetigeritis, neque gustaveritis ... quæ sunt omnia in interitum ipso usu secundum præcepta, & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientia in superstitione;* in græco habetur *in voluntario cultu*, quasi ab hominibus excogitato: ergo Apostolus damnat, & rejicit omnem cultum, qui a Deo non fuerit præscriptus, & speciatim sugillat monachorum vota his posterioribus verbis: *Quæ sunt rationem* (id est speciem) *habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate* (hoc est sui dejectione), *& non ad parcendum corpori*, cui per factas austeritates subtrahunt necessaria ad victum, & vestitum: ita fere Beza, & alii Calvinistæ.

R. 1. argumento ad hominem: Calvinus, & ejus asseclæ contra Anabaptistas contendunt juramentum, quod sane est actus religionis, & verus Dei cultus, a Christianis aliquando posse assumi, licet ex nulla novi Testamenti Scriptura colligi possit: ergo non omnis voluntarius cultus est superstitiosus & damnandus.

R. 2.

R. 2. Vota monachorum fundantur in Scriptura 1. Cor. 7. Apostolus consuluit virginitatem: *De virginibus*, inquit, *præceptum Domini non habeo, consilium autem do*: & ipse Dominus Matth. 19.: *sunt eunuchi; qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum*: & Marci 10. laudat eos, qui omnia propter ipsum dimiserint: ergo vota monachorum non sunt hominum inventa, sed a Christo saltem quoad substantiam instituta, licet non præcepta.

R. 3. Negando consequentiam, quæ non eruitur ex verbis Apostoli, sed ex læso novatorum cerebro; nam vel ex ipsa capitis lectione manifestum est, Apostolum refutare quosdam hæreticos, nempe Simonem magum, & ejus discipulos, qui Angelos Christo præferebant, docebantque, per eos patere accessum ad Deum, & propterea ad eos confugiendum; sicque novam religionem commenti docebant, vino, carne, & venere abstinendum: ita S. Clemens Alex. lib. 3. stromatum, S. Hieron. ep. ad Algas. qu. 10., S. Aug. ep. 149. alias 59. ad Paulinum, & alii.

§. IV. *Utrum opus ex voto factum melius sit?*

R. Melius est cæteris paribus: probatur 1. ex Scriptura, quæ votum consulit, & ad vovendum hortatur; consilium autem, & adhortationes sunt de meliori bono. 1. Cor. 7.: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*: Psal. 75.: *Vovete, & reddite Domino*, in quem locum sic scribit S. Aug. *Non sitis pigri ad vovendum; non enim viribus vestris implebitis*: & in Psalm. 131.: *Qui te hortatur, ut voveas, ipse adjuvat, ut reddas.*

Probatur 2. triplici ratione, quam urget S. Thomas 2. 2. qu. 88. art. 6.: prima, quia opus, quod procedit ex præstantiori virtute, melius est: v. gr. melius est sublevare pauperem, quam jejunare, quia misericordia est præstantior temperantia: atqui opus ex voto procedit ex religione, quæ est omnium virtutum moralium præstantissima: ergo melius est operari, v. gr. jejunare, castitatem servare ex voto, quam sine voto: melius est, inquam, tum intensive, quia major est honestas religionis, quam temperantiæ; tum

ex-

extensive, quia in illo opere, v. gr. jejunio, duplex relucet bonitas, scilicet religionis, & temperantiæ. Secunda: melius est Deo plus offerre, & magis ei se subjicere: atqui per votum homo plus offert Deo, & magis ei se subjicit: qui enim sine voto jejunat v.g., aut castitatem servat, quendam veluti fructum Deo offert; qui vero hæc præstat ex voto, & fructum, & arborem ipsam consecrat, inquit S.Th. post S.Ansel. ergo. Tertia: sicut peccare mente obstinata aggravat peccatum: sic bene agere ex voluntate obfirmate in bonum perfectioris est virtutis: atqui per votum voluntas immobiliter firmatur in bonum, æmulaturque pro virili beatorum immobilitatem: ergo.

Dixi *cæteris paribus*; nam operari ex voto, sed remisse, & sine charitate minus bonum est, quam operari sine voto, sed intensius, & cum charitate: immo fieri potest, ut votum nihil conferat ad bonitatem actus, si nempe votus astrictus non agat ex motivo religionis.

Dices 1. Eodem modo votum pertinet ad religionem, quo juramentum, ut patebit ex cap. sequenti: atqui opus ex juramento non est melius, quam opus sine juramento: ergo nec opus ex voto.

R. 1. Negari potest minor: qui enim promissam pecuniam solvit ob reverentiam juramenti, quo se astrinxerat, ex motivo religionis operatur, ac proinde melior est ejus actio tum intensive, quia ex nobiliori motivo procedit; tum extensive, quia in ea duplex refulget bonitas, scilicet religionis, & justitiæ.

R. 2. negando majorem, quia licet juramentum, & votum sint actus religionis, ad illam tamen diversimode pertinent: diversitas autem illa reperitur ex diverso fine utriusque actus: juramentum quippe per se primo ordinatur ad confirmandam humanam veritatem, seu fidem datam proximo, cui dumtaxat res promissa asseritur, non Deo, ac proinde ex juramento non redditur sanctior, aut melior solutio debiti, v. g. quam creditor vi juramenti a debitore extorquet: at votum (cum sit promissio Deo facta, & omnis promissio fiat in reverentiam, & obsequium ejus, cui promittitur) per se primo tendit in Dei honorem, & cultum: res quoque per votum

pro-

promissa Deo dedicatur, & quodammodo sacra efficitur: hinc votum per se primo a religione expetitur, & de eo dantur consilia; contra vero juramentum per se expetibile non est, nec consulendum; immo prohibetur in novo Testamento, nec potest evadere licitum, & religiosum, nisi præsupposita vera necessitate: *Sit autem sermo vester, est, est; non, non: quod autem his abundantius est, a malo est* Matthæi 5.: non ait: malum est, nempe juramentum, quod simplici affirmationi, aut negationi superadditur, sed *a malo est*, id est ex incredulitate, & diffidentia alterius ortum habet, sicut bellum, lites forenses ex aliena injustitia: adhibetur ergo juramentum tanquam remedium ad sanandam diffidentiam alterius, & terminandam omnem controversiam; & eatenus tantum est actus religionis, quatenus est solemnis testificatio, Deum esse summam, & infallibilem veritatem: sed honorifica illa testificatio nihil excellentiæ, & bonitatis influit in rem proximo promissam, ut diximus, & sic corruit Achilles Armachani, qui, ut refert Thomas Valdensis lib. 3. doct. fid. cap. 11., docuit, actum non fieri meliorem ex additione voti.

Dices 2. Quod minuit libertatem operantis, minuit quoque bonitatem, & meritum operis: atqui votum minuit libertatem operantis, quia imponit operandi necessitatem: ergo melius est non vovere, quam vovere: *Sic abstinere, vel jejunare debemus*, ait auctor de vita contemplativa lib. 2. c. ult., *ut non nos vel abstinendi, vel jejunandi necessitati subdamus*.

Nego 1. majorem, quia bonitas, & meritum actus præcipue desumuntur ex ejus motivo, & ex charitate, ex qua proficiscitur: unde actus ille est melior, & magis meritorius, qui elicitur ex nobiliori motivo, & majori charitate etiam in hypothesi, quod exiret cum minore libertate, & indifferentia.

Nego etiam minorem, cujus confirmationem distinguo: votum imponit operandi necessitatem, necessitatem, inquam, finis, quatenus finis obtineri non potest, nisi impleatur votum, sicut & alia præcepta, concedo; necessitatem actus, quasi posita obligatione voti, & præcepti necessario determinetur voluntas ad agendum, nego minorem; nullus enim dixerit præcepta

Dei,

Dei, Ecclesiæ, & cujuslibet superioris hoc ipso, quo obligant subditos, minuere eorum libertatem, & meritum: quin immo opus præceptum ex suo genere, & cæteris paribus melius est, quia habet fructum obedientiæ.

Cum ergo consilia dicuntur de meliori bono, non comparantur ad præcepta, sed ad alia bona ipsis repugnantia: v. g. virginitas ad matrimonium, non vero ad humilitatem, obedientiam, charitatem; consilia enim subserviunt præceptis, & illa ordinant, ut facilius, & perfectius observentur; in præceptorum enim observatione consistit vitæ christianæ perfectio: pluris interdum quidem facimus, & magis liberum existimamus opus ex consilio, quam opus ex præcepto, vel voto susceptum, quia qui non operatur, nisi urgeat præceptum, præsumitur agere timore pœnæ potius, quam amore justitiæ, & quodammodo coactus: quo sensu docet S. Thomas, intelligendum citatum locum ex lib. 2. de vita contemplativa: porro ille defectus tribui debet voluntati male affectæ, non præcepto, aut voto, quod labentem voluntatem excipit, & ad bonum compellit: *Gaude, jam tibi non licere*, ait S. Aug. Armentario ep. 127., alias 45., *quod cum detrimento tuo liquisses, aggredere intrepidus, & dicta imple factis, & ipse adjuvabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellet.*

Instabis, Vitanda sunt peccandi pericula, & occasiones: atqui vota sunt pluribus ruinæ occasio: ergo removenda sunt, nedum consulenda.

Distinguo majorem: occasiones proximæ, vel quæ ad malum per se inducunt, concedo; remotæ, & quas per accidens sequitur transgressio, & quorumvam ruina, nego maj. Alias removendæ essent leges tum divinæ, tum humanæ: *Ubi enim non est lex, nec prævaricatio* Rom. 4.: porro obligatio servandi voti non magis exponit peccati periculo, quam obligatio parendi præcepto, & legi.

Urgebis: Apostolus 1. Cor. 7. v. 35. sic hortatur ad continentiam, ut nolit quemquam ad illam obligari: *Hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam*: ergo liberum cuique manere debet servare continentiam, & alia consilia, utpote ad salutem minime

nime necessaria: firmatur; nihil æque expedit ad salutem, quam servare Evangelium eo modo, quo nobis traditum est; atqui admissis votis non servatur Evangelium eo modo, quo nobis traditum est; per vota enim consilia evadunt præcepta: cum tamen Christus illa distingui voluerit, & hac distinctione securius saluti nostræ consuluerit: ergo votis adstringi non expedit.

Disting. conseq.: liberum cuique manere debet servare consilia antecedenter ad votum, ita ut nulla lege publica ad omnes spectante præcipiantur, concedo, consequenter ad votum, quod est quædam lex privata, quam utiliter quisque sibi imponere potest, & revera sibi imposuerunt, quos laudat Apostolus 1. ad Thim. 5., nego conf. Ex hac distinctione patet responsio ad confirmationem: nimirum Christus in Evangelio non præcepit, nisi quæ sunt omnibus ad salutem necessaria; ex his autem, quæ libera reliquit, alia possunt superiores legibus suis sancire, prout spectatis circumstantiis temporum, locorum, & personarum expedire videbitur; alioquin nullæ leges præter Evangelium essent admittendæ: alia privatis in legem sibi propriam assumere licet, si iis facilius, & securius salutis suæ consulant.

Fatendum tamen est, & leges superiorum, & vota privatorum fore in laqueum: leges quidem, si aut difficiliora, præcipiant, aut sua multitudine onus subditis gravissimum evadant, quemadmodum de scribarum præceptis dixit Christus Matth. 23. v. 4.; vota quoque, si voventes non sint idonei ad illa implenda, prævideanturque transgrediendi pericula non ita remota; quare sicut prælatus non debet quidquam statuere, priusquam expenderit regionis moris, subditorum indolem, & dispositiones, spemque conceperit, omnibus perpensis, plebem facile obsecuturam, alioquin destrueret, ubi ædificare intendit: sic privatus quilibet priusquam voto se astringat, præsertim perpetuo, examinet necesse est, utrum Deus hanc perfectionem ab ipso expetat: *Unusquisque enim proprium bonum habet, unus quidem sic, alius vero sic* 1. Cor. 7.: deinde num soleat esse constans, & firmus in proposito semel suscepto, an contra expertus sit, se leviter consilium inire, & mutare: denique num difficilior sit illi expetita perfectio, tum propter vitiosos habitus

olim contractos, tum propter multa, quæ extrinsecus circumstant quæ cum in propria causa per nos ipsos satis elucidare non possumus; operæ pretium est, ut nullus voto se obliget saltem perpetuo, nisi ex prudentis viri consilio.

§. V. *Utrum votum obliget.*

R. DE fide est, votum obbligare: probatur 1. ex Scriptura. Deut, 23. *Quod semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promisisti Domino tuo:* Eccl. 5. *Quodcumque voveris, redde, multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere:* 2. Ex traditione, S. Aug. cit. ep. 127. ad Armentarium sic scribit: *Quia jam vovisti, jam te obstrinxisti, aliud tibi facere non licet:* Concil. Eliber. & IV. Cartag. pœnitentiæ subjiciunt mulieres, quæ castitatis votum violaverunt: denique in Decreto, & extra tit. *De voto* plura de voti obligatione habentur: hanc rationem affert S. Thomas art. 3., quia omnis promissio jure naturali obligat: atqui votum est promissio Deo facta, cui maxime obligamur: ergo votum est maxime obligatorium.

Q. 1. *Quanta est voti obligatio?*

R. Cum votum sit quædam privata lex, & species quædam contractus, de obligatione voti judicandum, sicut de obligatione legis publicæ, & contractus: atqui lex publica, sicut & contractus in materia levi obligant dumtaxat sub peccato veniali; in gravi vero sub mortali: ergo pariter obligatio voti in materia levi est sub peccato veniali; in gravi vero, sub mortali: unde Apostolus 1. Timot. 5. de viduis, quæ castitatis votum perfregerunt, ait: *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt:* S. Aug. cit. ep. 127. adhortans Armentarium, qui castitatem voverat, sic habet: *Nunc vero, quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam justitiam invito, sed a magna iniquitate deterreo* & Con. Eliberit can. 13. subjicit pænitentiæ usque ad mortem virgines, quæ, ut loquitur: *Pactum verginitatis perdiderant.*

Dices. Violatio voti est sacrilegium, cum sit contra religionem: atqui omne sacrilegium est peccatum mortale etiam in materia levi: ergo & omnis violatio voti.

N:-

Nego minorem, ut patet de levi irreverentia in loco sacro.

Instabis. Falso jurare, etiam in re levissima, semper est mortale: ergo & votum violare.

Nego conseq. Ratio disparitatis est: quod gravis fiat Deo injuria, dum invocatur ad testandum id esse verum, quod falsum est: at cum votum obliget per modum legis, & promissionis; lex vero, & promissio non obligant sub mortali in materia levi, evidens est transgressionem voti in materia levi esse dumtaxat venialem: ergo qui contra votum dandi in eleemosynam singulis diebus unum assem, vel numquam peccandi venialiter ex proposito, semel, aut his omisit solvere, vel peccavit venialiter ex proposito, non est reus peccati mortalis propter levitatem materiæ; secus, si absolute decrevisset a voto totaliter recedere, quia objectum alterutrius voti collective sumptum est materia gravis.

Q. 3. *Quandonam implendum est votum?*

R. 1. Impleri debet tempore secundum voventis intentionem præscripto, quia non solum res promissa, sed & tempus præscriptum est materia voti; utrumque enim promisit.

Quid si eo tempore vel ex impotentia, vel ex negligentia votum non reddiderit?

R. Vel tempus illud principaliter definivit, v. g. ob solemnitatem Festi Corporis Christi vovit jejunare ejus in vigilia; vel definiit tamquam terminum, ultra quem noluit differre voti executionem, v. g. vovit peregrinari ad locum sanctum statim post finitam vindemiam: si primum, non est obligatio implendi votum termino elapso; nec etiam præveniri potest terminus, si prævideatur impedimentum; sicut non satisfacit præcepto audiendi Missam die Festo, qui pridie, vel postridie sacro interest, quia tales actus religiosi præscripti sunt in honorem Festivitatis: si secundum, manet obligatio implendi vota, sicut & restituendi, quando restitutio facta non est tempore definito, quia, ut supponitur, definitum est tempus, ne differetur voti executio, & debiti solutio: atque ob eamdem rationem præveniri debet terminus, cum secutura prævidetur impossibilitas implendi voti, quemadmodum

tenetur sacro interesse hora nona, qua elapsa, nulla spes superest præcepto satisfaciendi: in dubio autem, num terminus oppositus sit ad finiendam obligationem, an non ad differendam; possessio stat pro voto, & in ejus favorem præsumendum.

R. 2. Si vovens nullum præfixit terminum, sed absolute vovit, v. g. peregrinationem, jejunium, eleemosynam, votum quamprimum commode moraliter potest, debet impleri, nisi causa legitima subsit, quia res absolute promissa statim obligationem parit, & exigi potest: atqui Deus statim exigit rem sibi promissam: Deut. 23. *Cum votum voverit Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus; & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Q. 4. *Si ea mutatio fiat in materia voti, quam si prævidisset vovens, votum non emisisset, tollitur ne obligatio? v. g. vovit, quis Ecclesiam ædificare; sed postea res familiaris sic imminuta est, ut jam sine grave incommodo ædificare non possit.*

R. Vel mutatio est ad tempus, vel est perpetua: si primum, suspendit dumtaxat obligationem, v. gr. postquam corporalis infirmitas desierit, peregrinationem suscipiet: si secundum, tollit omnino, quia ex dictis votum interpretandum est secundum voventis voluntatem: atqui voluntas voventis non est obligare, ea mutatione interveniente, qua voti executio redderetur difficilior, ergo.

Q. 5. *Quinam voto obligari possunt?*

R. Omnes, & soli, qui rationis sunt compotes, dummodo votum sit de materia, de qua disponere possint.

Constat ex dictis, solos rationis compotes vovere posse, quia votum est deliberata promissio, cujus capaces non sunt usu rationis destituti: quod autem possint omnes cujuscumque sint ætatis, & conditionis, declaratur inductione.

Primo, impuberes, ubi eum rationis usum attigerunt, quo possint peccare mortaliter, voto simplici obligari possunt, cum sufficienti libertate polleant, nec ullo jure positivo inhabiles reddantur, ut monet Glossa in cap. *Mulier* 22. qu. 2.: hæc ratio a fortiori concludit pro puberibus, quia in eis ratio magis viget: puberes autem dicuntur, qui compleverunt æta-

tatis annum decimum quartum, si sint masculi, & duodecimum, si fœminæ.

Non dicas, omnia impuberum vota irritari posse a parentibus; nam sequitur dumtaxat vota illa, quæ per se obligant, tum non obligatura, cum irrita fuerint; unde S. Thom. art. 8., & 9. docet, vota subditorum non esse firma.

Dixi voto *simplici*, quia jure Ecclesiastico impuberes inhabiles redduntur ad vovendum solemniter, ut colligitur ex cap. *Non solum de Regularibus* in sexto, ubi requiritur pubertas ad sic vovendum: quin jure novo puberes professionem emittere non possunt ante annum decimum sextum expletum: ita sanxit Concil. Trident. sess. 25. cap. 15. *de Regularibus*.

Secundo, Religiosi voto se constringere possunt, quia votum est actus honestus, postoteque conferre ad perfectionem, quam religiosi professi sunt.

Dices. Cap. *Monacho* 20. qu. 4. dicitur: *Monacho non licet vovere sine consensu Abbatis: si autem voverit, frangendum erit*: & Sanct. Basilius c. 28. *Const. Monastic.* statuit, non licere Monacho aliquid agere, aut exequi sine antistitis sui sententia: & hanc rationem præmittit; quia religiosus nec ad punctum quidem temporis habere debet potestatem sui ipsius: quod adeo verum est, ut vota ante emissa per ipsam professionem desinant obligare: ergo.

Nego conseq.: ex antecedente enim colligi potest dumtaxat, 1. religiosum, ne temere, & leviter voveat, debere superiorem consulere, & ejus sententia agere, quod est verissimum; 2. votum non ligare, ubi contradixerit superior; quod vero prius ligaret, satis clare indicat citatum cap. *Monacho*; ait enim: *Si autem voverit*, *frangendum erit*: ergo prius extabat voti vinculum, cum frangi non possit, quod numquam fuit; 3. religiosum nec ad punctum temporis habere dominium propriæ voluntatis, quia semper obedientiæ vinculo sic astrictus manet, ut numquam de se absolute disponat, sed in omni proposito virtualiter includatur hæc conditio, si prælatus non contradixerit, ut docet S. Thom. art. 8. ad 4.: porro sicut potest ex privato pietatis affectu orationem Dominicam aliquoties recitare, in terram

ante Crucifixi imaginem procumbere, illæso obedientiæ voto, quidni & vovere? 4. priora vota per professionem extinguuntur, licet eidem contraria non sint, quia ex dispositione Ecclesiæ in aliquid perfectius commutantur.

Tertio, servi, & conjuges voti obligationem contrahere possunt, quia de nonnullis disponere possunt absque cujusquam injuria, v. g. propriæ saluti consulere quibusdam pietatis actibus: ergo illos vovere possunt.

Dices. Can. *Manifestum* 33. cap. 5. de uxore dicitur: *Nulla vota ejus, quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo*: ergo uxor voto non tenetur.

Distinguo conseq.: voto, quod est in præjudicium viri, conc.; nullo voto, nego conseq. Agitur enim in illo capite de abstinentia, cui maritus contradicere potest, utpote societati conjugali contraria: excepimus autem in nostra responsione vota, quæ fierent a subditis in materia, de qua non liceret disponere absque superiorum præjudicio; horum enim nulla est obligatio, nisi accedat consensus superioris.

§. VI. *Utrum tolli possit voti obligatio?*

R. Potest, & quidem quatuor modis: 1. defectu impletæ conditionis; 2. irritatione; 3. dispensatione; 4. commutatione.

Q. 1. *Quare obligatio voti tollitur, ubi non impletur conditio?*

R. Quia votum ex dictis non obligat, nisi secundum intentionem voventis: atqui vovens noluit obligari, nisi sub conditione a se apposita: ergo si non ponatur conditio, voto non tenetur: v. g. vovit quis ingredi religionem, vel perpetuum famulatum in aliqua societate; solvitur hujus voti vinculum, si non admittitur Monasterio, vel jam admissus in illa societate postea dimittitur.

Duo tamen hic sunt observanda.

Primum, si primaria, & principalis intentio voventis fuerit determinata ad hunc locum, vel ad hanc personam, v. g. ingredi hoc Monasterium, vel hunc ordinem, dotare hanc Ecclesiam sub tali conditione,

dare

dare huic pauperi &c., liberatur ab obligatione voti, si Monasterium, vel Ordo nolit ipsum recipere, si Ecclesia illa rejiciat conditionem appositam, si pauper jam utcumque sublevatus promissi solutionem non expetat: si vero principaliter intendit religionem ingredi, partem bonorum suorum Ecclesiæ, vel pauperibus largiri, & consequenter hoc Monasterium, vel hunc ordinem, hanc Ecclesiam, vel hunc pauperem delegit, adhuc voto suo tenetur, quia simpliciter, & absolute voluit seipsum, vel res suas Domino consecrare: ita S. Thomas art. 3. ad 2.

Secundum, si per dolum, fraudem, vel minas voventis non impletur conditio, v. g. de industria molestum se exhibet in novitiatu, vel in societate, ut hac arte dimissionem obtineat, manet voti obligatio; quia ipsemet vovens impedit, quominus ponatur conditio: quin factus est voti transgressor, & gravis peccati reus eo ipso, quo ineptum se ad satisfaciendum reddere voluit.

Q. 3. *Quæ vota irritari possunt?*

Q. Quæ sunt in præjudicium tertii: talia autem censentur, quorum materia, vel causa efficiens, nempe persona voventis, est sub potestate dominativa alterius, qui voto non consensit; Deus enim non acceptat oblationes cum alterius injuria, ut habetur Eccli. 34. & de votis speciatim Num. 30. v. 6.: *Si contradixerit pater, & vota, & juramenta ejus* (filiæ) *irrita erunt*; & v. 14.: *Si voverit* (uxor), *& juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, sive faciat, sive non faciat.*

Dixi *sub potestate dominativa*, juxta quam unus ita ab alio dependet, ut non possit sine ejus injuria de seipso, vel de re sua contra ejus voluntatem disponere, ut famulus de operationibus suis, quas locavit; namque potestas jurisdictionis non sufficit ad irritanda vota, nisi indirecte, quatenus prohibendo rem, quæ erat voti materia, reddit illam illicitam, & ita indirecte solvit voti vinculum; ut si Prælatus peregrinationes certo die ad ædem sacram in quadam sylva erectam prohibuisset propter scandala, quæ ex concursu populi oriri solent, qui eo die illuc peregrinari vo-

visset, voto non teneretur, quia esset de re illicita: ergo summus Pontifex non potest irritare omnium fidelium vota, quia non habet potestatem dominativam in omnes fideles; quis enim credat, cujuslibet fidelis voluntatem, & pecuniam summo Pontifici sic esse subjectam, ut non possit disponere de sua pecunia, & de actionibus quibuscumque, nisi dependenter ab ejus consensu?

Q. 4. *Quinam ergo possunt irritare vota?*

R. 1. Superiores religiosorum possunt irritare omnia subditorum vota tum realia, tum personalia, excepto voto strictioris religionis, quia ex S. Basilio supra, & S. Thoma 2. 2. qu. 88. art. 8. religiosi per votum paupertatis, & obedientiæ abdicarunt jus omne disponendi tum de rebus quibuslibet, tum de seipsis, & cuncta in superiorum potestatem transtulerunt.

Dixi, *excepto voto strictioris religionis*; possunt enim ad eam transire, petita, & non obtenta superiorum licentia ex canon. *Licet De Regularibus*: si tamen subsit suspicandi locus, propositum vitæ perfectioris tempore fuisse conceptum, judicium superioris est requirendum, ne, ut dicitur eodem capite, Angelus Satanæ in Angelum lucis se transformaverit: hinc est, quod quidam religiosi ordines privilegium a Sede Apostolica obtinuerint, quo subditorum professio in strictiori religione declaratur nulla sine prævio consensu Præpositi Generalis, vel summi Pontificis.

Porro cum summus Pontifex sit supremus religiosorum Prælatus, cui non minus obedientiam spondent, quam suis superioribus, a fortiori potest irritare omnia eorum vota.

Prælati regulares habent ne eamdem potestatem circa vota novitiorum?

R. Minime, quia novitii adhuc sunt sui juris; possunt tamen prælati suspendere executionem votorum personalium, quatenus impediunt observantiam regularem, manente semper voti obligatione, cui novitius satisfacere tenebitur, si contingat ipsum non profiteri.

R. 2. Pater irritare potest omnia vota filiorum impuberum tum realia, tum personalia ex cap. *Puella* 20. quæst. 2.: hæc dispositio fundatur in jure naturali, quo filii, quamdiu propter rationis imbecillitatem seipsos regere non possunt, regi debent a parentibus, adeo

adeo ut sine horum consensu pacta illorum firmitatem non obtineant: quemadmodum autem contractus puberum ante vigesimum quintum annum initi per leges civiles rescindi possunt, quia minor ætas non præsumitur satis matura ad contrahendum, præsertim de re gravi, qualis est immobilis; sic lege Ecclesiastica merito cautum est, vota filiorum non fore firma ante annum vel decimum quartum, si masculi sint, vel duodecimum, si fœminæ, nisi accedat consensus patris, cum Deus ipse in Lege veteri similia sanxerit cit. cap. 30. Num.: quod si pater sit defunctus, vel amens, vel longissime absens, hæc potestas transit ad avum, deinde ad tutorem, denique ad matrem in defectum patris, aut tutoris, & omnium ascendentium in sexu virili.

Dixi 1. *Omnia vota impuberum*; nam pater non potest directe irritare vota personalia filiorum puberum, verb. gr. votum servandæ castitatis, ingrediendæ religionis, fundendæ brevioris orationis &c., quia in filio majoris ætatis est perfectus usus rationis, ac proinde libertatis, quæ naturaliter homini competit: in eo autem consistit usus libertatis, quod homo sit dominus suarum actionum, & de iis disponere possit: contra vero impubes, cum nondum sit rationis, & libertatis naturalis perfecte compos, non habet plenum dominium suarum actionum, nec de iis disponere potest, nisi dependenter a voluntate patris, cum quo una reputatur persona.

Dixi 2. *Tum personalia*; nam realia pater directe irritare potest, quia filius non habet bona propria; vel si habeat, administratio eorum, quamdiu emancipatus non est, penes patrem est, exceptis dumtaxat bonis castrensibus, aut quasi castrensibus: ergo in his votis dependet a voluntate patris, quæ nisi accesserit, omnino irritari possunt, sicut & alii ejus contractus rescindi.

Dicitur 3. *Pater non potest directe irritare vota personalia filiorum puberum*; nam potest indirecte, quatenus eorum executio vergit in præjudicium familiæ, cui præest pater, & in qua jus habet continendi, & regendi filium, donec emancipatur.

Illud autem discriminis est inter irritationem dire-

ctam, & indirectam, quod prior prorsus extinguat votum, ita ut obligatio ejus numquam reviviscat, quia hæc irritatio directe cadit in votum, efficitque, ut non censeatur factum, si pater contradixerit; nam in votis directe irritabilibus intelligitur hæc conditio, si consenserit pater, aut quivis alius habeat potestatem directe irritandi; conditione autem non impleta, nulla est promissio, nullusve contractus: posterior vero irritatio, nempe indirecta, afficit dumtaxat materiam voti, ipso voto illæso, & permanente: unde hæc indirecta irritatio est potius suspensio executionis, quam voti extinctio.

Ex his sequitur, 1. votum ingrediendæ religionis a filio pubere nondum emancipato emissum posse suspendi a patre, quia pater jus habet illum regendi, & operibus ejus utendi; sed filius major effectus voto suo satisfacere tenebitur: idem dicendum de votis perpetuis, v. g. peregrinandi quotannis ad quemdam locum sanctum, abstinendi a carnibus toto vitæ tempore; pater enim potest dumtaxat impedire horum votorum executionem, quamdiu ipsi sunt incommoda.

Secundo, vota personalia puberis ad tempus minoris ætatis determinata, verb. grat. peregrinandi, jejunandi, & cetera, quæ nocent rei domesticæ, vel subtrahunt filium paternæ potestati, per prohibitionem patris prorsus extingui, quia per illam materia hujusmodi votorum redditur illicita, utpote prohibita.

3. Patrem irritare non posse sive directe, sive indirecte vota personalia filii puberis, quæ nullatenus detrimentum afferunt ejus potestati, quales sunt breves orationes, consueta religionis officia.

Pater potest ne irritare vota personalia, quæ filius jam puber factus ante pubertatem emiserat?

R. Distinguendum est: vel filius post pubertatem adeptam illa confirmavit, vel non: si primum: pater irritare non potest, nisi indirecte, nempe si ei damnosa sint, juxta prædicta, quia votum personale puberis non est irritabile: atqui confirmatio voti præcedentis est novum a pubere emissum: ergo: si secundum, irritare potest, addunt nonnulli Theologi, etiamsi filius fuerit emancipatus, quia vota illa emissa sunt a persona dependente, & cum conditione tacita, si pater

con-

consenserit: atqui pater non consentit, immo resistit, ut supponitur: ergo.

Extenditur ne illa potestas ad tutorem?

R. Minime, quia filius familias, post pubertatem adeptam caret tutore, sed curatore solum indiget: hoc autem discrimen est inter tutorem, & curatorem, quod tutori persona ipsa impuberis commissa est; curatori vero bona puberis dumtaxat: quare cum tutor, adveniente pubertate, desinat esse Tutor, & Vicarius paternæ potestatis, incipiatque esse solummodo Curator, non potest irritare hujusmodi vota, quemadmodum pater, qui semper est pater.

Si pater semel consenserit in votum filii impuberis, potest ne illud irritare?

R. Non potest directe, & quoad obligationis vinculum, quia conditio inclusa in voto impuberis, nempe si pater consenserit, impleta est, & votum evasit perfectum, & absolutum: potest indirecte, & ratione materiæ pertinentis ad jus paternum, & quæ possit ipsi damnum afferre, quia confirmatio voti ex hac parte est quædam licentia dumtaxat ad utendum re sibi subjecta, quæ ad nutum revocabilis est, ut colligitur ex cap. *Manifestum*, 33. num. 6.

Excipe, nisi votum sit in gratiam tertii, & acceptatum; namque illo invito, pater consensum revocare non potest.

Tertio. Domini irritare possunt servorum vota, quatenus, & non alias, vergunt in eorum detrimentum: & debitum obsequium minuunt: responsio facile intelligitur, & probatur ex præcedenti de irritatione, & suspensione votorum, quæ fiunt a puberibus.

Quarto. Maritus potest irritare, & suspendere uxoris vota etiam ante matrimonium emissa, & uxor vicissim mariti, quando nocumentum afferunt societati conjugali, ut longiores peregrinationes, abstinentiæ, quæ tædium alteri conjugi pariunt cap. *Manifestum* 53. quæst. 6., ut patet ex dictis.

Advertes autem 1., cum ad maritum pertineat gubernatio domus, & administratio rei familiaris, vir enim est caput mulieris I. Corinth. 11., plura uxoris vota irritare potest, ut eorum executionem suspendere juxta prædicta, quam uxor mariti: 2. exe-

cutio peregrinationis Jerosolymitanæ in subsidium terræ sanctæ, quam vir sine consensu uxoris olim suscipere poterat ex cap. *Quod super his De voto* locum hodie non habet, quia non fiunt hujusmodi expeditiones: 3. in his, quæ torum spectant, cum vir, & mulier sint pares ex cap. *Gaudemus de Divort.*, sicut enim mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir, similiter & vir I. Corinth. 7., neuter consummato matrimonio continentiam vovere potest sine alterius consensu: dico, *consummato matrimonio*; nam ante consummatum alter potest religionem ingredi, & in ea profiteri independenter ab alterius consensu cap. *Ex publico De conversione conjugatorum*, ubi dantur duo menses ad deliberandum: 4. ambo conjuges ex communi consensu continentiam vovere possunt, etiam consummato matrimonio; atque in hac hypothesi neuter debitum petere, aut petenti reddere poterit, nisi obtenta dispensatione propter grave incontinentiæ periculum: ita Theologi communiter sentiunt, colligiturque ex c. *Quod Deo* 33. qu. 5., ubi sic habetur: *Quod Deo pari consensu ambo voveratis, absque in finem reddere ambo debuistis; a quo proposito si lapsus est ille, tu saltem instantissime persevera:* deprompta sunt illa verba ex S. August. epist. 262., alias 199.

Q. 5. *Quid si alter conjugum non voverit quidem, sed alterius voto consenserit, poterit ne revocare consensum, quemadmodum supra diximus de patre respectu filii?*

R. 1. Non potest irritare illud votum, quia, ut jam diximus, vir, & mulier quoad torum sunt pares, nec maritus in hac parte plus juris habet, quam uxor: unde Gratianus in c. *Manifestum* 33. q. 5, sic scribit: *Si autem consensu alterius eorum ab altero promissa fuerit* (uxor), *& postmodum id irritum reddere voluerit qui promisit, non valeat, quia in debito conjugii æque mulier potestatem habet viri, atque vir mulieris: atque adeo si quilibet eorum alterum a suo jure absolverit, ad præteritam servitutem eam revocare non poterit:* ergo qui vovit, nec licite potest petere debitum, nec, si alteri superstes fuerit, secundas nuptias contrahere.

R. 2. Certum est peccare etiam graviter, si sine causa consensum revocet; sic enim Deus ipse loquitur

Num.

Num. 3. v. 15., & 16.: *Si audiens vir tacuerit . . . quidquid voverat* (uxor), *& promiserat, reddet . . . sin autem contradixerit, postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus*: & ratio est, quia non sine Dei injuria res ipsi promissa, & dicata ad usus profanos revocatur, ubi nulla occurrit necessitas, aut justa causa, qualis esset, si unus sine alterius consensu continentiam vovisset, cum enim votum illud sit in prajudicium alterius, hic debitum licite exigere potest, & vovens tenetur reddere, quemadmodum liceret tibi repetere rem tuam, quam aliquis sine tuo consensu Ecclesiæ obtulisset, & ad illam tibi restituendam compellere posses: sed quæstio est de voto, in quod alter conjux consensit, an vovens possit debitum reddere exigenti? itaque

R. 3. Communior est Theologorum sententia, conjugem in hac hypotesi non posse licite reddere debitum: 1. id indicant laudata S. Augustini verba: *A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem instantissime persevera*: & Gratiani: *Si quilibet eorum alterum a suo jure absolverit, ad præteritam servitutem eum revocare non poterit*: 2. quia qui voto astrictus est, peccat, si contra votum quidquam attentet absque sufficiente causa, quæ illum excusare possit: atqui conjux, qui vovit continentiam, astrictus est voto, quod alter irritare non potest, ut jam probavimus; nec petitio alterius est justa ratio & causa sufficiens vacandi rebus venereis, cum ille post consensum datum jus petendi non retineat: attamen si rixæ propterea orirentur, dispensatio a superiore esset requirenda.

Dices. Stante continentiæ voto, ambo remanent conjuges; ac proinde matrimonio licite uti possunt: hinc Cælestinus III. capite *Charissimus De conversione conjugatorum* obligat Reginam Sueviæ ad reddendum debitum conjugale marito petenti, quamvis cum consensu illius continentiam vovisset: deinde Theologi conveniunt, maritum, qui uxori licentiam dedit vovendi calicem, posse revocare consensum, quidni & ille, qui consensit in ejus continentiæ votum?

Respondeo ad singula.

Ad primum, reveta conjuges remanent; sed inde solummodo concludi potest, eum, qui continentiæ votum violat, non esse fornicarium, aut adulterum.

Ad secundum, expresse habetur cap. *Charissimus*; maritum ad tempus consensisse in votum uxoris, ac proinde non erat in perpetuum liber a debito reddendo.

Ad tertium, disparitatem jam attulimus inter votum offerendi calicem, & votum servandi omnimodam continentiam; prioris quippe materia est sub potestate, & dispositione mariti, utpote rerum domesticarum administratoris, & domini: unde sicut maritus, qui apud se statuisset calicem offerre Ecclesiæ, consilium mutare posset, & irritum reddere; sic & consensum uxori datum revocare, & votum exinde ab ea emissum irritare: sed posterioris voti materia non subjacet potestati dominativæ mariti, quia, ut diximus, in his, quæ torum spectant, ambo conjuges æquales sunt, & consensus mariti in votum uxoris se habet veluti contractus duorum, a quo unus resilire nequit, nisi alter consenserit: uxor autem sine peccato non potest consentire dissolutioni ejusmodi contractus, & marito remittere jus, quod abdicavit, nempe utendi corpore ipsius, quia per votum Deo dicata, & obligata manet.

Q. 6. *Est ne necessaria causa, ut superior subditi votum irritare possit?*

R. 1. Ut licite fiat irritatio, aliquando causa requiritur, quia superioribus potestatem Dominus dedit non in destructionem, sed in ædificationem 2. Cor. 13. v. 20. peccat ergo superior: 1. si sine honesta ratione subditi votum, cui consenserat, irritet: deinde si votum, cui consensum non dedit, prudenter fit emissum, sine ullo ejus præjudicio, & in manifestam utilitatem sive Ecclesiæ, sive ipsiusmet voventis, quia alioquin propriæ salutis satis consuleret.

Dixi, *causam aliquando requiri*; nam absolute loquendo non requiritur, sed satis est ad licitam irritationem, quod confirmandi voti nulla appareat vel necessitas, vel sufficiens utilitas.

R. 2. Ut votum valide irritetur, non alia requiritur causa, quam superioris voluntas, quia, ut suppo-

ponitur, dominus est rei, quam subditus vovit, quia dominus de re sua pro libito valide disponit: ergo hoc discrimen est inter voti irritationem, & dispensationem, quod irritatio sine justa causa sit valida; dispensatio vero prorsus nulla: ergo subditus tuta conscientia parere potest, & debet superiori votum irritanti; dispensanti vero minime; quod diligenter notandum est.

Q. 7. *Quare ad licite, & valide dispensandum necessaria est justa causa?*

R. Quia superior dispensans non est dominus rei, vel actionis, quam inferior vovit, sed se gerit dumtaxat tamquam Dei interpretem, cui res, sive actio per votum promissa, & dicata debetur jure naturali, & divino: unde eatenus dispensat, quatenus perpensis & levitate, ex qua votum emissum est, & nimia executionis difficultate, & ruinæ periculo, quod subditus declinare nequit, saltem moraliter, auctoritate divinitus accepta, judicat Deum remittere fidem sibi datam.

Dixi, *& ruinæ periculo, quod subditus declinare nequit, saltem moraliter*; nam si voti pœnitens libere, & mala fide in hujusmodi angustias se conjiciat, nec pro virili allaborare velit, ut votum impleat, dispensatio ruinæ periculum non amovebit, sed exaggerabit: ita Glossa in cap. *Non est voti* tit. *De voto*: *Non est securus quoad Deum, cum quo Papa dispensat, nisi subsit causa dispensandi: habebit tamen exceptionem quoad Ecclesiam; sed quoad Deum sibi allegatio non valebit, ubi judicabitur eo teste, quo judice*; & S. Thomas art. 12. ad 2. *In manifestis*, inquit, *dispensatio Prælati non excusaret a culpa, puta si Prælatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu religionis, nulla apparente causa obstante.*

Q. 8. *Existit ne in Ecclesia dispensandi potestas?*

R. 1. Negat Glossa in cap. *Non est voti*, ubi sic habet: *Papa in votis non dispensat, sed declarat*, scilicet votum in quibusdam circumstantiis non obligare, quia vel defuit sufficiens deliberatio in vovente, vel votum est rei illicitæ, aut inutilis, aut majoris boni impeditivæ: hanc sententiam amplexi sunt graves Theologi, inter quos numeratur Sanctus Bonaven-

tu-

tura in 4. dist. 38. qu. ult. & ratio eorum est, quia dispensatio definitur relaxatio juris ab habente potestatem legitime facta: atqui obligatio voti, cum sit juris naturalis, & divini, non potest relaxari: ergo in voto nulla potest esse dispensatio proprie dicta; quemadmodum nec in lege naturali, sed declaratio dumtaxat, & explicatio, ubi, & quando votum, aut aliquod legis naturalis præceptum, v. gr. restituendi, eleemosynam dandi, non obligat: porro cum hæc explicatio possit haberi a peritis, & sapientibus, sequerentur ex illa sententia, in dubiis, & difficultatibus, quæ occurrunt circa vota, consilium a sapientibus dumtaxat expetendum, sicut & in omnibus aliis dubiis, ac frustra ad prælati auctoritatem recurri, quod est contra universalis Ecclesiæ praxim: quare juxta communem Catholicorum doctrinam

R. 2. Existit in Ecclesia circa vota dispensandi auctoritas: probatur 1. ex Scriptura. Matt. 18. omnibus Apostolis dicitur: *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis*: & c.16. speciatim S. Petro: *Tibi dabo claves regni cælorum*: 2. ex Traditione Ecclesiæ, quæ semper usa est hac potestate, ut patet ex toto titulo *De voto*: 3. ratione, quia sicut lex generalis patitur dispensationem, quando ejus observatio, quæ generatim bona est, in particulari casu noxia est subdito, aut majoris ejus boni impeditiva; ita votum, quod est quædam lex privata, dispensationem admittit, in quantum ejus materia generatim bona huic privato in tali casu non utilis judicatur: *Et ideo*, inquit S.Thomas ar. 10. *necesse est, quod determinetur in tali casu, votum non esse servandum, & si quidem absolute determinetur, dicitur dispensatio voti; si autem pro hoc, quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti*.

Cæterum Prælatus relaxans votum non dispensat in jure naturali, sed tollit id, unde nascebatur jus naturale, nempe votum, quod parit obligationem juris naturalis: & hoc explicatur exemplo tum creditoris, qui misericorditer condonat debitori indigenti; tum promissarii, qui gratis remittit rem sibi promissam: neuter per hujusmodi indulgentiam dispensat in jure naturali, ut per se patet; sed creditor extinguit debi-

bitum, & promissarius rescindit contractum promissionis; unde sequitur, nullam superesse obligationem, & debiti solvendi, & contractus implendi: similiter prælatus nomine, & auctoritate Dei, cujus minister est, & gerit vices, votum juridice tollit, promissionem Deo factam remittit, & consequenter cessat voventis obligatio.

Q. 9. *Quinam in votis dispensare possunt?*

R. Jure ordinario soli habentes jurisdictionem in foro externo, quia illa dispensatio pertinet ad externam Ecclesiæ gubernationem, sicut indulgentiarum concessio, & excommunicandi potestas: unde non requiritur in dispensante sacerdotium, sicut nec in censuras ferente, sed sufficit jurisdictio, quæ simplici clerico competere potest.

Dixi *jure ordinario*; nam et delegationes inferiores clerici dispensare possunt.

Ex his sequitur, Summum Pontificem dispensare posse in omnibus votis omnium fidelium; Episcopum vero, & alios jurisdictionem episcopalem habentes in votis subditorum, iis votis exceptis, quæ sunt reservata Summo Pontifici.

Dices. Ex S. Thoma ar. 11. Summus Pontifex dispensare non potest in votis solemnibus: favet tum c. *Cum ad monasterium De statu monachalis*; tum ratio ipsa naturalis, quia quæ Deo consecrata sunt, ut calix, in usus profanos converti nequeunt: adde voto religionis nullum majus esse bonum, quod Deo magis acceptum præsumi possit: ergo Summus Pontifex in omnibus votis dispensare non potest.

R. Hic quidem oppositæ sunt Theologorum sententiæ; nostram, quæ videtur communior, prius docuit S. Thom. in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 4. quæstiuncula 1. ad 2. sed postea mutavit cit. art. ductus auctoritate laudati cap. *Cum ad monasterium*, quamvis in eo legatur dumtaxat, abdicationem proprietatis, & perpetuam continentiam ita annexam esse statui monachali, ut sine iis etiam ex indulgentia Summi Pontificis status ille consistere nequeat, quod verissimum est: sed Summus Pontifex ex plenitudine potestatis potest extraere quempiam ex statu monachali ad

con-

contrahendum matrimonium, quo & religio, & pax in regno firmaretur; illud enim censetur magis bonum, Deo magis acceptum: nec repugnat, rem Deo sacram propter urgentem, & publicam necessitatem in usus profanos converti, etiam fatentibus patronis oppositæ sententiæ, qui docent in simplex castitatis votum dispensationem cadere, etiamsi votum illud hominem divino obsequio mancipet: denique cum votorum solemnitas inducta sit jure ecclesiastico, ut §.2. diximus, cur non eodem jure tollipossèt?

Qu. 10. *Quanam sunt vota summo Pontifici reservata?*

R. Quinque numerantur præter solemnia, peregrinatio ad loca sancta hierosolymitana, ad limina Apostolorum, ad sanctum Jacobum Compostellanum, votum religionis, & votum castitatis: vota autem illa magis reservata sunt ex consuetudine, quæ habet vim legis, quam ex ullo canone, aut decreto: citatur quidem pro voto peregrinandi Jerusalem c. *Ex multa De voto*; sed ibi sermo est de peregrinatione in subsidium terræ sanctæ: in extravagante *Etsi dominici De pœnitentiis, & remissionibus* non dispensatio, sed commutatio trium prædictarum peregrinationum reservatur summo Pontifici.

Q. 11. *Omne castitatis votum est ne reservatum?*

R. Minime; sed illud dumtaxat, quod est perpetuum, certum, & absolutum abstinendi ab omni re venerea, idque probatur ex vulgari axiomate: *Odia sunt restringenda, & favores ampliandi*: atqui reservatio est odiosa, & contra jus commune Episcoporum: ergo sicut casus non censetur reservatus, nisi actus peccaminosus fuerit completus, & consummatus; ita nec votum, nisi fuerit plenum, & perfectum.

Ergo Episcopus dispensare potest, 1. in voto servandi castitatem ad tempus; 2. non petendi debitum conjugale; 4. non nubendi, si intentio voventis dumtaxat fuerit vitandi impedimenta salutis, quæ ex matrimonio solent oriri, nam si ex amore castitatis intendisset abstinere ab omni re venerea, votum foret reservatum; 4. in dubio, an votum sit reservatum, v.g. num votum non nubendi emissum fuerit ex desiderio servandæ castitatis, aut vitandi peccato-

rum

rum pericula; 5. in voto suscipiendi ordinem sacrum, cui annexa est perpetua continentia; 6. in voto vel pœnali, v.g. si lusero, religionem ingrediar, vel conditionato, puta, si e pugna victor rediero, virginitatem colam: & horum ratio est, quia hujusmodi vota sunt imperfecta, nec procedunt ex pleno castitatis affectu.

Q. 12. *Quid si impleta conditione votum transierit in absolutum, poterit ne Episcopus dispensare?*

R. Affirmat Sanchez cum quibusdam aliis, quos appellat lib. 8. de matrim. disp. 10., quia spectanda est primordialis voluntas, quæ in vovente non fuit undequaque libera, sed quodammodo extorta, ob quam causam plures Theologi docent, Episcopum dispensare posse in voto continentiæ, si fuerit emissum ex metu injuste incusso, etiamsi non caderet in constantem virum; sed tutior est communis Theologorum sententia negans, quia conditione impleta, votum est perfectum: limitant tamen plures ex his Theologis, ut Henriquez lib. 7. cap. 3., & Toletus lib. 4. c.18., & alii, nisi conditio sit mere pœnalis, quia votum in illa hypothesi potius procedit ex timore, quam ex amore servandæ castitatis.

Q. 13. *Potest ne aliquando Episcopus dispensare in votis reservatis?*

R. Certum est posse, si adsit dispensandi necessitas, aut ratio, nec pateat facilis aditus ad summum Pontificem, quia consuetudo non habet vim legis, nisi sit rationabili, & legitime præscripta ex c. *Cum tanto* tit. *De consuetudine* atqui hæc votorum reservatio, quæ ex usu, & consuetudine repetitur, vergeret in detrimentum, & periculum animarum, nisi Episcopus aliquando dispensare posset: ergo: attamen quia Episcopus satis consuleret saluti subditorum, si ad tempus obligationem voti suspenderet, v. g. si liberum usum matrimonii concederet conjugi voto castitatis astricto, in illo voto absolute dispensare non posset; sed conjux post mortem alterius conjugis a secundis nuptiis abstinere teneretur.

Q. 14. *Vicarius generalis potest ne idem in votis reservatis, quod ipse Episcopus.*

R. Potest, dummodo in illius mandato concessa sit spe-

specialis potestas dispensandi in votis, in quibus ipse Episcopus dispensare potest; nam potestas dispensandi non transit cum generali mandato ex Rebuf. in praxi tit. *De forma vicariatus* num. 44.

Q. 15. *Licet ne commutare votum sine superioris auctoritate?*

R. 1. Certum est licere, si mutetur in aliud evidenter melius, & saluti voventis utilius, quia ut habetur cap. *Pervenit de jurejurando*, non propositum, aut promissum infringit, qui in melius commutat: quare qui vovit nubere ad vitandam fornicationem potest propria auctoritate mutato consilio vovere ingredi religionem.

R. 2. Æque certum est, ad commutationem in quid minus requiri superioris auctoritatem, quia hæc commutatio est quædam voti relaxatio, & dispensatio, quæ ex dictis fieri nequit sine prælati potestate: controvertitur solum in Scholis de commutatione in bonum æquale.

R. 3. Commutatio voti in bonum æquale fieri non potest privata auctoritate; tum quia jura non permittunt privatis commutare vota sua, nisi in aliquid melius, ut patet ex c. *Pervenit*, & c. *Scripturæ* tit. *De voto*; tum quia privatus quisque facile decipitur in propria causa; æquale quippe, aut melius hoc loco potius repetendum est ex affectionibus voventis, quam ex voti objecto; quis enim crederet sibi liberum esse commutare votum jejunandi, aut abstinendi a carnibus singulis vitæ suæ diebus in votum similiter orandi, quia oratio est quid jejunio, aut abstinentia præstantius? illud certe melius, & Deo acceptius hic censetur, quod saluti nostræ magis congruit, cupiditates nostras efficacius refrænat, & carnem spiritui, spiritumque Deo perfectius subjicit: illud autem naturæ corruptæ magis repugnat, ac propterea difficilius experimur: unde periculum est, ne ex illa naturæ repugnantia inclinemur ad judicandum æquale esse bonum nostræ indoli, & propensioni accomodatum, quod revera est minus, nec æque Deo gratum.

Q. 16. *Quinam vota commutare possunt?*

R. Qui dispensandi habent potestatem sive ordinariam, sive delegatam, quia qui potest majus, potest & mi-

minus in eadem specie ex regula 17. de regulis juris in 6. atqui majus est absolvere a toto voto, quod fit in dispensatione, quam absolvere ab ejus parte: porro qui commutat votum, partem voti dumtaxat remittit; ergo.

Q. 17. *Mutato semel voto reservato, v. g. castitatis perpetuæ, in materiam non reservatam, puta peregrinationem, Episcopus, vel ab ipso delegatus potest ne dispensare in illa materia, vel illam commutare?*

R. Potest, quia in hac hypothesi nulla superest reservatio.

Q. 18. *Licet ne illi, cujus votum commutatum est, ad prius redire?*

R. Licet, quia commutatio est quædam indulgentia, cui vovens renuntiare potest.

Q. 19. *Requiritur ne causa ad commutationem?*

R. Certum est requiri, si commutatio fiat in minus bonum; alioquin non solum esset illicita, sed etiam invalida; patet ex dictis de dispensatione.

Q. 20. *Quid observare debet confessarius, si quando delegetur ei facultas dispensandi in votis, aut ea commutandi, ut tempore Jubilæi?*

R. Imprimis attendat necesse est verba Rescripti, aut Bullæ, ne quidquam præsumat ultra potestatem sibi concessam, v. g. dispensare, ubi permittitur solum commutare, vel etiam commutare in opus aliud, vel minus quam ipsi præscribatur: deinde expendat, num sit justa dispensandi, aut commutandi causa, quia ex dictis nulla est dispensatio, aut commutatio sine sufficienti causa: 3. attendat quid voventi expediat, spectata ejus conditione, ætate, inopia, infirmitate &c.: 4. videat, utrum votum sit in favorem tertii, sive privati, sive Ecclesiæ, & jam acceptatum, quia sine illius consensu relaxari, aut commutari nequit: denique rationem habeat voti commutandi, ut quantum sinit pœnitentis conditio, & facultas, opus proportionatum imponat: ita Concilium III. Mediolanense: *Episcopus*, inquit, *confessarios sacerdotes interdum admoneat, ut si quando eis licebit pænitentium vota commutare, ne ea illi commutent, nisi in alia majora pietatis opera, vel Deo gratiora, vel saltem quæ tantidem valeant: qua in re*

judicanda rationem habeant & sumptum, & laborum, & molestiarum, & omnium denique incommodorum, quæ pœnitentes perpessuri erant, si votum, quod sancte conceperant, re ipsa præstitissent; quæ desumpta videtur ex cap. de peregrinationis voto tit. *De voto*, ubi Alexander III. vult cum voto comparandam compensationem: *An*: inquit, *melior fuerit, & Deo magis accepta, & secundum hoc habet exinde dispensare*.

Q. 21. *Confessarius, elapso Jubilæi tempore, potest ne commutare votum illius, qui omnia præstitit ad lucrandam indulgentiam?*

R. Non potest, nisi tempore Jubilæi inchoata fuerit voti commutatio, quia post Jubilæum non habet jurisdictionem circa votorum commutationem.

Dixi, *nisi tempore Jubilæi inchoata fuerit voti commutatio*; quemadmodum enim confessarius post Jubilæum a reservatis valide absolvit pœnitentem, qui vel ea inculpate oblitus est, vel justa de causa dilatus: sic potest commutare vota, quæ tempore Jubilæi, sive distincte, & expresse, sive generatim, & confuse commutare voluit; ut si capiendi consilii causa pœnitentem ad aliud tempus remisisset, vel si intendisset commutare omnia pœnitentis vota, & post elapsum Jubilæi tempus pœnitens exponat, se unum ex illis fuisse oblitum.

CAPUT VI.

De Juramento.

§. I. *Quid est Juramentum.*

R. Definitur Contestatio, sive invocatio divini nominis ad fidem faciendam, vel promissionem firmandam; *Quid est jurare per Deum*, inquit S. Aug. serm. 180.: alias 28. de verb. Apost., *nisi testis ad Deus?*

Juramentum autem secundum etymologiam a jure deducitur, vel quia jurans ex S. Augustino cit. serm. jus veritatis reddit Deo, cui proprie competit patrocinium veritatis suscipere; vel quia jure introductum est, ut homines dicta sua, & facta testimonio di-

divino confirment, ut docet S. Thom. hic art. 1.; vel denique, quia quod juratur, pro lege habendum est, & veluti jus sancte servandum ff. *De jurejurando* §.4. lege 5. – Enimvero cum homines & falli, & fallere possint, recurrendum fuit ad testimonium Dei, quem nihil latet, & qui mentiri non potest: in testem autem advocatur, non ut hic & nunc dicti veritatem aliquo miraculo manifestet; hoc enim non fieret sine peccato quod dicitur Dei tentatio; sed quando ei placuerit sive in hac vita, sive in altera cum illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, ut dicitur 1. Cor. 4.

Ergo qui ex quodam iræ, aut impatientiæ impetu nomen Dei proferunt absque ulla affirmatione, vel negatione, proprie non jurant, sed potius blasphemant, ut infra dicetur, quia jurare est alicujus dicti veritatem testimonio divino confirmare.

Q. 2. *Quotuplex est juramentum?*

R. Duplex: nempe solemne, & simplex: primum fit cum aliqua solemnitate, v. g. contactu Evangelii, aut alterius rei sacræ, ut majori cum deliberatione, reverentia, ac timore præstetur: secundum profertur absque solemnitate: si jurandi voluntas verbis dumtaxat exprimitur, juramentum dicitur verbale; si aliis signis, puta manus elevatione, contactu Evangelii, dicitur reale, vel corporale; si ad actionem corporalem verba accedant, dicitur mixtum; si præstetur in judicio, judiciale nuncupatur: si extra judicium, extrajudiciale vocatur.

Q. 3. *Quomodo juramentum iterum dividitur?*

R. Dividitur 1. in explicitum, & implicitum: explicitum dicitur, quando divinum testimonium invocatur expresse dicendo v. g. *Deum testor*; implicitum vero, si invocetur tantum impliciter, ut in his formulis: *Vivit Deus, per Deum:* immo necesse non est exprimi divinum nomen; nam qui jurat per cælum, per Evangelia, per templum, per fidem christianam, quatenus Deus in eis præsidet, & relucet, eorum auctorem in legem censetur adducere; alioquin res hujusmodi: utpote inanimes capaces non sunt ferendi testimonii: Sancti quidem secundum se in testes vocari possunt; sed nisi invocentur, quatenus veritas di-

vina

vina in illis specialiter apprehenditur, non erit juramentum pertinens ad latriam, de quo solo hic loquimur, sed erit merus duliæ actus.

In his ergo, & similibus loquendi modis, ut: *Deus scit, Deus videt conscientiam meam, coram Deo loquor, in conscientia mea* &c. consulenda est intentio loquentis; nam ut habetur lege 3. ff. *De rebus dubiis: In ambiguo sermone non utrumque dicimus, sed dumtaxat quod volumus:* porro si ista invocative pronuntientur, juramenta sunt, quale est illud Apostoli Gal. 1.: *Ecce coram Deo, quia non mentior*; secus, si enuntiative tantum.

Minus dubiæ sunt illæ formulæ: *In verbo sacerdotis, in fide mea, per fidem meam*, quæ ordinarie accipiuntur de fide humana sine ullo ad Deum respectu; quanquam homines rudes plerumque se tamquam juramenti temere facti accusent, & interrogati a confessario respondeant, se intendisse jurare; unde anxius ille redditur pro sacramentis perceptis, perseverante eorum consuetudine confirmandi levia mendacii hujusmodi verbis: sed si rem diligentius excutiat, deprehendet, omnem dicti confirmationem ab iis vocari juramentum: ita ut se jurare putent, si sermoni addiderint, *profecto, certe, in veritate*; & ita apud illos duplicis generis sunt juramenta; alia levia, quæ sub mortali obligare non credunt; alia gravia, in quibus interseritur nomen Dei, & hæc sollicitius cavent: quapropter confessarius peccati mortalis reos non pronunciabit, qui levia mendacia his formulis confirmare solent, nisi Deum in testem advocare intendant, sed curabit, ut in posterum ab iis abstineant.

Dividitur 2. in assertorium, seu contestatorium, promissorium, & execratorium: assertorium est ad asserendum præsens, vel præteritum; quare illud Apostoli: *Ecce coram Deo, quia non mentior:* promissorium est ad confirmandum, quod promittitur, & respicit futurum, ut si quis juramento se astringat ad solvendam pecuniam, si ad pœnam inferendam, dicitur comminatorium: execratorium fit per imprecationem, quando scilicet Deus in testem simul, & vindicem advocatur, si falsa sit nostra assertio, si promissis non steterimus; sic Apostolus 2. Corinth. 1. v. 23.:

24.: *Testem Deum invoco in animam meam*, id est *puniat me, si mentior*: sic Abner 2. Reg. 3.: *Hac faciat Deus Abner, & hac addat*: sic & nos interdum: *Ita me Deus adjuvet, & hac sancta Evangelia*, hoc est *nisi ita sit, Deus me non adjuvet, & hac sancta Evangelia stent contra me*: cum autem execrationes illæ ex ira proferuntur, sæpius blasphemiæ sunt, quia nomen Dei, sive Sanctorum, & sacra nostra mysteria contumeliose pronuntiantur: sed de his infra.

§. II. *Utrum Juramentum sit licitum.*

Negarunt Pelagiani ex S. Augustino epistola 57., alias 89., Valdenses ex Castro heresi prima, VViclefus ex Concilio Constantiensi sessio 8., ubi inter ejus errores damnatur quadragesimus tertius, quo asserebat juramentum licite non adhiberi ad roborandos humanos contractus; Anabaptistæ etiam nunc abstinent ab omni juramento propter illud Matth. 5. v. 34.: *Ego autem dico vobis non jurare omnino*, & Jac. 5.: *Ante omnia, fratres, nolite jurare*: unde Tertull. libro de idolol. cap. 11.: *Taceo de perjurio, quando me jurare quidem licet*: Sanct. Hieronym. in cap. 5. Matth., Sanct. Basil. in Psalm. 14., S. Chrysost. hom. 5. in Gen. docent, Judæi tamquam parvulis permissum jurare per Deum, sicut dare libellum repudii; evangelicam autem veritatem non recipere juramentum, cum omnis sermo fidelis pro juramento sit: nihilominus

R. Constat semper fuit Ecclesiæ doctrina, juramentum esse actum licitum, & religiosum etiam Christianis, modo conditiones concurrant: probatur 1. ex Scriptura, Deut. 6.: *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis*: Jer. 4.: *Jurabis, vivit Dominus*: ibi certe juramentum non permittitur ad duritiam cordis, sed laudatur, & consulitur tamquam actus Deo honorificus: Apostolus non semel juravit 1. Cor. 1.: *Testem Deum invoco*: Gal. 1.: *Ecce coram Deo, quia non mentior*: 2. ad Timoth. 5.: *Testificor coram Deo, & Christo Jesu*: unde S. Augustinus laudato sermone 180., alias

28. de verbis Apostoli: *Invenimus Sanctos jurasse, jurasse ipsum Deum, in quo non est peccatum.*

Probatur 2. ex Traditione, & praxi universalis Ecclesiæ. Tertull. lib. de idolol. c. 20.: *Quis, per quos dejerat, non honorat?* S. Hieron. in c. 5. Matth. *Qui jurat, vel amat, vel veneratur eum, per quem jurat:* S. Aug. cit. serm. 180., & ep. 157., & l. 1. de serm. Domini in monte c. 31. multis probat doctrinam catholicam, & c. 17.: *Et quid sanctius hac juratione? sed non est contra præceptum juratio* &c.

Probatur 3. ratione, quia ex S. Thoma artic. 4.: *Hoc ipso, quod homo per Deum jurat, profitetur Deum potiorem, cujus veritas est indefectibilis, & cognitio universalis; & sic Deo reverentiam exhibet: unde & Apostolus dicit Hebr. 6., quod homines per majorem se jurant, Philosophus etiam dicit 1. metaph., quod juramentum est honorabilissimum:* est quippe solemnis professio summæ excellentiæ ejus, per quem juratur, ac propterea talis honos sine crimine idololatriæ deferri nequit ei, qui non sit Deus.

Ergo, inquies, expetendum est quam sæpissime jurare, sicut & orare, & adorare; cum in hujusmodi actibus refulgeat latria, & summus Dei honos.

Respondeo 1., sicut male, & indecenter aliquis oraret, voveret, sacrificaret ad obtinenda bona temporalia superflua, & ad salutem æternam minime conducentia, impie Scripturam sacram ad vana, & scurrilia converteret; sic temere sanctum, & terribile Dei nomen assumeret ad confirmanda sua dicta, si rei gravitas, & necessitas id non postularent.

Respondeo 2. negando sequelam, & paritatem; namque oratio, votum, & sacrificium primo, & per se ad Deum ordinantur, tanquam ad primum rerum omnium principium, & ultimum nostrum finem, quam totis votis, & in omnibus orationibus appetere, & quærere debemus; secundario vero ad obtinenda præsentis vitæ subsidia, tamquam media ex Dei ordinatione utilia ad vitam æternam consequendam: juramentum contra directe tendit ad fidem faciendam eorum, quæ dicimus, & firmandas nostras promissiones: *Omnes controversiæ finis,* inquit Apostolus Hebr. 6., *ad confirmationem est juramentum:* ergo

que-

quemadmodum non sine irreverentia multiplicarentur orationes, vota, & sacrificia pro vanis, & superfluis adipiscendis, sic nec juramenta pro talium confirmatione.

Confirmatur responsio ex S. August. lib. 1. de Serm. Domini in Monte cap. 30., ubi sic scribit: *Qui intelligit non in bonis, idest per se appetendis, sed in necessariis jurationem habendam, refranet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitas cogat*; & lib. 1. de mendacio c. 15.: *Praceptum Domini in prohibitione juramenti ad hoc positum est, ut quantum in te est, non affectus, non quasi pro bono cum aliqua delectatione appetas jusjurandum*: S. quoque Thomas art. 5. comparat juramentum medicinæ ad sanandum efficaci: *Et tamen*, inquit ad 3., *quanto virtuosior, tanto magis nocumentum inducit, si non debite sumatur*.

Ex his patet responsio ad fundamenta hæreticorum.

Ad primum, Matth. 5., & Jac. 5. omne juramentum prohibetur, sicut alibi vetatur omne opus servile die Sabbati, nempe excepto casu necessitatis, in quo utrumque licitum est, & honestum.

Ad secundum, non ea Patrum laudatorum mens est, Judæis indultum fuisse, ut jurarent absque necessitate; id enim rationi naturali repugnat, & identidem prohibuerant Prophetæ, Jer. 4. v. 2., Eccli. 23. v. 10., sed docent, Moysen ad duritiem cordis eorum præscripsisse dumtaxat, ne per falsos deos, sed semper per Deum verum jurarent, ita tamen, ut numquam sanctum illud nomen falso assumerent: unde Scribæ, & Pharisæi male concludebant, 1. ad cultum Dei pertinere, si nomen ejus frequentius assumerent ad confirmandam quamlibet veritatem, etiamsi vane & superflue; 2. juramenti Sacramento non astringi, nec perjurii reos esse, qui per creaturas, v. g. templum, aut Altare jurarent Matth. 23: avaritia tamen cogebat excipere aurum Gazophylacii, & dona in templo oblata, utpote, quæ cederent in usus Sacerdotum, e quorum numero plerumque erant Scribæ, & Pharisæi: utrumque errorem Christus sua lege amputat Matth. 5. his verbis: *Ego autem dico vobis non jurare omnino, neque per cælum ... neque per caput tuum &c.*: cum enim creaturæ sint symbola veritatis, potentiæ,

& sapientiæ Dei, per quem subsistunt, toties per Deum jurare censemur, quoties illas ad fidem faciendam appellamus.

Instabis. Laudati Patres nullum casum excipiunt, in quo jurare liceat; ergo revera numquam jurare licet.

Nego conseq. Ideo enim generatim, & absque exceptione loquuntur, quia reprehendunt homines ad jurandum propensos, & assuefactos, quos non oportebat docere ubi, & quando jurare deberent; sed in perversam eorum consuetudinem acrius invehi.

Urgebis. S. Hieronymus citato loco excludit omnem exceptionem; ait enim, quod omnis sermo fidelis pro juramento sit: ergo.

Nego antec., cujus confirmationem distinguo: si fidelis sit probatæ integritatis, quam Lex evangelica exigit, conc.; secus, nego. Enimvero sancti viri nec fallere volunt, nec de se invicem male suspicantur, ac proinde nulla inter eos solet esse juramenti necessitas, & honestas: *Quod amplius est*, ait Christus, *a malo est*.

Hinc facile resolvitur quæstio, num melius sit jurare, quam non jurare: cum etiam juramentum non sit per se expetendum, sed ex necessitate dumtaxat adhibendum, melius est absolute non jurare, quam jurare, sicut absolute melius est medicinam non indigere; sed hypothetice, & supposita necessitate sive charitatis, sive obedientiæ, quæ debetur superiori juramentum exigenti, non solum melius est uti juramenti remedio, sed sine peccato in his circumstantiis omitti non potest.

§. III. *Quot conditiones requiruntur, ut juramentum sit licitum?*

R. Tres ex Propheta Jeremia cap. 4. vers. 2.: *Et jurabis, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia*: & cap. *Etsi Christus* De jurejurando: *Ad juramentum non debet quemquam spontanea voluntas inducere, sed necessitas trahere importuna: & tunc potes sine culpa jurare, dummodo illos tres comites habeat*

beat juramentum, de quibus Propheta ait: Jurabunt, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.

Ad vritatem requiritur, ut jurans non levi conjectura, sed prudenter judicet verum esse, quod jurat: ad justitiam, ut juramentum fiat de re licita: ad judicium, ut sanctum Dei nomen non assumatur temere, sed cum reverentia, & in solo necessitatis casu: si vel una ex his conditionibus desit, juramentum est peccatum contra religionem.

Q. 2. *Quotuplici modo juratur contra veritatem?*

Resp. Triplici: 1. quando jurans affirmat tamquam verum, quod putat esse falsum, aut saltem, de quo certus non est: 2. quando promittit, aut minatur, quod implere, aut facere non intendit: 3. quando promissis juramento sincere firmatis non stat absque legitima causa: juramentum in qualibet ex his circumstantiis præstitum est perjurium proprie dictum; nam in jure perjurium quandoque latius sumitur pro quolibet juramento illicito, quo sensu hic non accipitur.

Q. 3. *Quot sunt causæ, propter quas juramentum promissorium absque perjurii periculo non impletur?*

R. Quinque numerantur.

Prima, si juramentum ab initio fuit irritum, & nullum, quia quod nec est, nec fuit umquam, nullum potest habere effectum, nullamque parit obbligationem: juramentum autem quatuor modis potest esse irritum: 1. si factum sit per errorem, & dolum, sine quo non fuisset emissum, quia omne juramentum debet esse voluntarium; quod autem fit præter intentionem, voluntarium non est: ergo error, aut dolus, qui fuit jurandi causa, tollit veritatem juramenti; secus, si non fuerit causa: utriusque erroris discrimen patebit exemplo illius, qui juravit se eleemosynam daturum Cajo, quem pauperem, & pium credidit: si Cajus pauper revera non sit, juramentum nullum est, quia deceptio fuit juramenti causa; sed si Cajus paupertati, qua premitur, pietatem non adjungat, verum est juramentum, paritque obligationem, quia sine illo errore nihilominus fuisset datum, quamvis minus prompte, & minus alacriter: 2. si juramentum sit de re impossibili, qua ad impossibi-

possibile nemo tenetur: attamen si res illa sit divisibilis, pars ejus possibilis implenda est; namque utile per inutile non vitiatur, ut supra diximus de voto: 3. si sit de re illicita; juramentum enim non est institutum, ut sit vinculum iniquitatis cap. *Quanto De jurejurando*: & ex regula 58. Juris in 6. nullus obligari potest ad peccandum: hinc non obligat juramentum ejus, qui promisit latroni, se illum non denunriaturum Judici in hypothesi, quod bonum publicum denuntiationem postulet: item qui contra promissionem honestam, vel aliud præcedens justum juramentum, vel contra Legem divinam, ecclesiasticam, aut civilem juravit, nisi illa lex civilis sit in illius gratiam, cui sine peccato renuntiare possit: vide quæ supra diximus de contractibus in genere, an, & quomodo juramento confirmari possint? sit juramentum sit de re prorsus indifferenti, quia Deus non acceptat actiones, quæ in ejus cultum, & gloriam referri non possunt; si tamen res indifferens ex objecto ad honestum finem ordinetur, vel ex circumstantiis utilis sit alicui tertio, cui jurans gratificari voluit, juramentum obligat; v. g. aliquis juravit hanc domum se non ingressurum causa vitandi peccati, vel aliam, quam Caji officinam, non frequentaturum, perjurus est, non servata fide, quæ est de re honesta propter finem, & circumstantias.

Dices 1. Levit. 5. habetur: *Anima, quæ juraverit, ut vel male quid faceret, vel bene . . . , oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam*: ergo juramentum de re illicita obligat.

Nego conseq. Namque eo loci non agitur de malo culpæ, sed de malo pœnæ, adeout male facere idem sit, ac affligere se, v. g. jejuniis, vel corripere subditos delinquentes.

Instabis. Josue confirmavit fœdus cum Gabaonitis propter jusjurandum: atqui juramentum illud fuit de re illicita Deut. 7. v. 2., & per errorem factum Josue c. 9.: ergo juramentum de re illicita, & per errorem factum obligat.

Nego minorem quoad primam ejus partem; Lex enim Deuteron. intelligenda est dumtaxat de gentibus, quæ & superstitionibus suis adhærerent, & terram

Cha-

Chanaam cum Judæis dividerent, ut patet ex contextu capitis: Gabaonitæ autem cultum veri Dei amplectuntur, & Judæorum dominationi se subjiciunt, mortem tantummodo deprecantur: poterat quidem Josue non stare promissis per dolum extortis; sed juramenti reverentia, divinitus forte inspiratus, fidem leviter datam servavit, lubensque confirmavit, ea tamen conditione, quod aquam, & ligna ad usus Tabernaculi ministrarent: hi sunt Nathinæi, de quibus I. Paralip. c. 9. v. 2., & I. Esdræ c. 8. vers. 27.: porro tanta olim erat juramenti religio etiam apud Etnicos, ut nequidem illud interpretari præsumerent, teste Livio lib. 3., ubi sic scribit: *Nondum hæc, quæ nunc tenet sæculum, negligentia Dei venerat: nec interpretando sibi quisque jusjurandum, & leges aptas faciebat, sed suos potius mores ad eas accommodabat*, quod & de Gallis asserit S. Bernard. epist. 219: *Probro ducitur*, inquit, *apud Francigenas juramentum solvere, quamlibet male publice juratum sit; quamvis nemo sapiens dubitet, illicita juramenta non esse tenenda*.

Dices 2. Solus error substantialis, seu personæ irritum reddit matrimonium: ergo & juramentum.

Nego conseq., & paritatem, quia cum matrimonium sit status firmus, & perpetuus, qui illud contrahit, absolute consentit in illam personam, nec ex jure, nec ex usu communi subintelligitur una ex his conditionibus, dico illam, si sit nobilis, dives, virgo, primogenita &c.; alias nulla essent firma matrimonia: at in juramento promissorio, sicut & in voto, hæ conditiones secundum canones, & communem usum intelliguntur, si potuero c. *Querelam de jurejur.*, nisi res notabiliter mutetur c. *Veniens*, & c. *Quemadmodum*, nisi promissarius remiserit, nisi superior irritaverit, aut dispensaverit c. *Venientes*, & c. *Ad nostram*.

Secunda ergo causa, propter quam juramentum promissorium non ligat, est notabilis mutatio, qua prævisa juratum non fuisset ex c. *Quemadmodum De jurejurando*, ubi sponsus declaratur liber a sponsalibus juramento confirmatis propter subsequentem sponsæ fornicationem, paralysim, visus amissionem &c., quia, inquit Glossa, in juramento justæ conditiones intelliguntur, quamvis non apponantur.

 Sed

Sed quid si fornicatio, & alia incommoda juramentum præcesserint?

R. Distinguendum est: vel ignorabat jurans, & in hac hypothesi non tenetur juramento; vel noverat, ut supponitur citato c. *Quemadmodum*; tuncque promissis debet stare, quia, ut ait Glossa, ex quo probavit alterius mores, non potest postea reprobare.

Ceterum, quia nonnumquam facile non est dijudicare, num mutatio sit sufficiens, vel error causam juramento dederit, jurans nihil determinabit inconsulto viro prudente; immo confessarius ipse in dubio recurret ad judicium Episcopi, cujus est juramenta juridice interpretari.

Ex his patet, quid sentiendum sit de juramentis, quibus parentes se astringunt punire filios delinquentes: vel enim fuerunt leviter emissa, dum scilicet filii pœnam non merebantur, vel revera puniendi erant, sed minis territi sic mores correxerunt, ut punitio plus nocitura, quam profutura videatur; namque in neutro casu juramentum obligat: in primo quidem, quia est irritum, utpote de re illicita; in secundo vero, quia evidens est notabilis mutatio.

Tertia causa excusans a perjurio est condonatio, seu remissio ejus, in cujus gratiam factum est juramentum, quia per illam remissionem res promissa non est amplius debita, sed habetur pro soluta, ac proinde jurans censetur satisfecisse suo juramento: ita S. Thom. art. 9., ubi advertit, juramentum promissorium aliquando fieri Deo potius, quam homini, ut si quis juramento promittat alteri, se ingressurum religionem, pœnitentiam acturum, docetque, tale juramentum non posse ab homine condonari, quia non ad illum, sed ad Deum dirigitur.

Hinc solvitur quæstio, num juramentum promissorium obliget, quamdiu acceptatum non est? si enim in gratiam, & commodum alterius sit factum, non obligat, sicut nec quævis promissio; secus, si in Deum directe tendat, quia tunc habet rationem voti.

Quarta causa jurantem eximens a perjurio est irritatio facta ab eo, qui potestatem dominativam habet in jurantem; quemadmodum enim regularis superior potest irritare etiam sine causa subditorum vota, pa-

ter filiorum, maritus uxoris, dominus servi; sic & juramenta irritare possunt: consule quæ supra diximus de voti irritatione.

Quinta, & ultima causa, propter quam licet non stare juramento promissorio, est dispensatio, aut commutatio.

Dices. Præter quinque recensitas causas sexta est admittenda, nempe vis, & gravis metus; si enim metus cadens in constantem virum non minus, quam error, & ignorantia tollit obligationem voti, quidni & juramenti? ergo.

Nego anteced.; ad cujus confirmationem respondeo, ignorantiam substantialem, & invincibilem jure naturali irritum reddere votum, juramentum, & quemlibet contractum, quia prorsus tollit voluntarium, & liberum, ut patet ex dictis, ubi de actibus humanis; metus vero quamdiu non aufert usum rationis, nec voluntarium, nec liberum perimit: unde actus ex illo eliciti humani sunt, & naturaliter obligant, nisi aliqua lege positiva irritentur: porro canones irrita reddunt vota ex metu facta: juramenta vero minime, sed servanda docent, nisi sint de re prohibita, & illicita: sic cap. *Ad audientiam De iis, quæ vi, vel metu*, qui gravissimo regis metu coactus juraverat, se resignaturum canonicatum, resignare tenetur, sed post resignationem repetere potest, quia, inquit summus Pontifex, quæ vi, metusque causa fiunt, carere debent robore firmitatis: & c. *Debitores De jurejurando*, de iis, qui cum juramento promiserunt solvere usuras, sic loquitur Alex. III. *Cogendi sunt Domino reddere juramentum, & cum usura soluta fuerint, creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica severitate (si necesse fuerit) compellendi*: c. *Si vero*, idem summ. Pontif. agens de juramento metu extorto sic habet: *Non est tutum quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ: nec nos alicui dare materiam volumus veniendi contra juramentum proprium, nec auctores perjurii videamus: verum aliquando in Roma Ecclesia a pluribus prædecessoribus nostris factum esse recolitur, quod Clerici, qui coacti ministerium Ecclesiæ abjurarunt, de juramento absolutionis*

 bene-

beneficium meruerunt: denique cap. *Quemadmodum* eodem titulo, ubi agitur de viro, qui juravit, se non accusaturum uxorem de adulterio, sic decernit Innocentius III.: propter jurisjurandi religionem vir accusare desistat uxorem ad divortium celebrandum, sed denuntiare eam potest ad pœnitentiam peragendam, quia patronus est turpidinis, qui celat crimen uxoris, & temerarium est juramentum, si vir juret uxori quod eam super nullo crimine accusabit.

Ubi advertes, distinguendum inter crimen commissum, & crimen committendum; namque de primo pacisci licet, ne de eo agatur juxta Glossam; de secundo vero pactum non valet, quia per hujusmodi pacta invitantur homines ad peccandum impune: hinc qui juravit latronibus viam publicam obsidentibus, se non denuntiaturum, & insuper per centum aureos ad quemdam locum allaturum, primam juramenti partem servare non debet, quia est de re illicita contra publicam utilitatem, & illud Evangelii: *Dic Ecclesiæ*; alteram vero patrem adimplere tenetur, quia in ea nihil illicitum.

Nec dicas, promissionem illam esse nullam, utpote injuste extortam; non enim tenetur vi promissionis, aut justitiæ titulo, sed juramenti religione: potest tamen solutam pecuniam repetere, vel ante solutionem a juramento per dispensationem absolvi; sed de dispensatione, & commutatione juramenti nonnulla occurrunt seorsim examinanda: sit itaque.

§. IV. *Utrum in Ecclesia sit potestas dispensandi in juramentis, vel ea commutandi?*

Resp. Certum est, nulla potestate fieri posse dispensationem, aut commutationem juramenti assertorii, quia juramentum assertorium spectat solam rem vel præteritam, verb. grat. Petrum fuisse in horto cum Christo Domino; vel præsentem, & actum existentem, puta eumdem Apostolum nosse Christum, & unum esse ex ejus Discipulis: atqui fieri nequit, ne divinitus quidem, ut res præterita non fuerit, aut acta existens non existat; verb. gr. Petrum non fuisse in horto, aut non esse Christi Disci-

ſcipulum, alioquin idem poſſet eſſe, & non eſſe: ergo negatio Petri fuit neceſſario falſa, & verum perjurium; porro neque Eccleſia, neque Deus ipſe poſſunt, ut licitum ſit negare cum juramento, quod verum eſt, quæſtito itaque eſſe poteſt dumtaxat de juramento promiſſorio, quod eſt de re futura, non quidem neceſſario (quia de neceſſariis non exigitur, nec præſtatur juramentum), ſed contingenter, & ſub quibuſdam conditionibus, quibus non poſitis ceſſat promiſſi, & juramenti obligatio: v. gr. juro me ſoluturum Petro, quod illi debeo, ſubintelligitur conditio, ſi exigat, niſi remittat: unde ſi Petrus poſtea debitum condonet, neque infidelitas erit in promiſſis, neque falſitas in dictis, ſi non ſolvam, quia nec promiſi, nec juravi, me ſoluturum etiam in hypotheſi, quod creditor debitum condonaret, ejus abſolutionem recipere nollet.

R. 2. Extat in Eccleſia poteſtas diſpenſandi in juramentis promiſſoriis, & ea commutandi; probatur 1. ex Scriptura. Matth. 18. *Quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis*; in his enim verbis Eccleſia ſemper intellexit contineri poſtetatem diſpenſandi in juramentis, ut conſtat ex conſtanti ejus uſu, de quo Alexander III. cit. cap. *Si vero*, *De jurejurando* ſic habet: *A pluribus prædeceſſoribus noſtris factum eſſe recolitur, quod clerici . . . . de juramento abſolutionis beneficium meruerunt.*

Probatur 2. ratione duplici, prima, quia ex dictis in omni juramento præſupponitur hæc exceptio juxta jurantis intentionem, niſi promiſſarius remittat, vel ſuperior prohibeat, irritet, aut diſpenſet: ſecunda eſt S. Thomæ art. 9. ubi S. D. votum, & juramentum promiſſorium ſpectat tanquam legem privatam, quam aliquis ſibi imponit: ſicut ergo in republica bene ordinata neceſſaria eſt diſpenſandi poteſtas circa legem publicam, quæ nonnunquam ſervari nequit ſine graviori quorumdam nocumento: ſic in Eccleſia agnoſci debet poteſtas relaxandi juramenta, ubi nociva ſunt vel publicæ utilitati, vel ſaluti ſive corporis, ſive animæ jurantis: in his itaque circumſtantiis ſuperior, ſalva promiſſi fidelitate, & juramenti veritate, declarat, Deum, in cujus dominio ſunt omnium hominum voluntates, remittere rem promiſſam, & juramento

confirmatam, immo tum prohibet eam reddi, cum advertit esse tranquillitatis, & utilitatis publicæ, si non reddatur, ut si usurarius juramento astrinxisset mutuatarium ad solvendas usuras, latro viatorem ad redeundum, &c.

Q. 2. *Quis potest dispensare in sacramentis, aut ea commutare?*

R. Jure ordinario possunt Summus Pontifex in tota Ecclesia, Episcopi in sua diœcesi, & quicunque habent jurisdictionem quasi episcopalem, ut prælati regulares erga suos subditos; ex delegatione vero quilibet clericus: ratio hujus responsionis patet ex dictis de dispensatione in votis; eadem enim est utriusque ratio.

Q. 3. *Episcopi possunt ne dispensare in omnibus juramentis?*

R. Non possunt in iis, quæ sunt reservata summo Pontifici, qualia sunt ea, quibus confirmantur statuta Collegiorum, & Academiarum a Summo Pontifice emanantia; & secundum communiorem sententiam juramenta, quibus firmata sunt quinque vota, quæ c. superiori diximus reservata Apostolicæ Sedi.

Q. 4. *Qui delegati sunt ad dispensandum in votis, aut ad ea commutanda, possunt ne etiam dispensare in juramentis?*

R. Minime, tum quia dispensatio, aut commutatio odiosa est: ergo non extendenda, sed stricte explicanda; tum quia juxta stylum Romanæ Curiæ privilegium dispensandi in juramentis distinguitur a privilegio dispensandi in votis.

Q. 5. *Remanet ne obligatio juramenti post ejus commutationem?*

R. Certum est remanere, tum quia remanet obligatio voti, postquam commutatum est; tum quia nisi juramento astrictus maneret, cujus juramentum commutatum est, non esset commutatio juramenti, ut supponitur, sed absoluta dispensatio: ergo perjurus esset, qui rem sibi impositam in ipsa juramenti commutatione non præstaret.

Q. 6. *Numquid ipse jurans privata potestate potest commutare juramentum?*

R. Potest: 1. si commutatio fiat in aliud evidenter melius, quia in illa hypothesi res jurata non est Deo

Deo accepta: 2. potest etiam in aliquid minus cum consensu alterius, in cujus favorem factum est juramentum, quia si promissarius rem totam juramento sibi promissam condonare potest, a fortiori partem ejus.

Dixi *cum consensu*; nam promissario invito, aut non consentiente, tale juramentum nequidem in melius commutari potest, quia neminem licet spoliare jure suo, nisi in pœnam alicujus delicti; atqui promissarius jus habet in rem sibi promissam: ergo: atque hæc ratio evincit superiorem non posse dispensare in hujusmodi juramenti acceptatis, nisi aliqua injuria præcesserit, propter quam promissarius puniendus sit; puta usurarius, qui juramento exigit usuras; latro, cui viator metu mortis juravit se transmissurum centum aureos C. *Abbas De his, quæ vi*, &c. *Si vero de jurej.*

Q. 7. *Valet ne dispensatio, aut commutatio juramenti sine legitima causa?*

R. Negat S. Thomas art. 9. ad 3. *Quandoque*, inquit, *sub juramento promittitur aliquid, quod est manifeste licitum, & utile: & in tali juramento non videtur habere locum dispensatio, vel commutatio, nisi aliquid melius occurrat ad communem utilitatem faciendam:* alioquin si superior pro libito dispensaret, aut commutaret juramenta, nullam promissis darent firmitatem.

§. V. *Quale peccatum est perjurium?*

Respondet S. Aug. serm. 180. alias 28. de verbis Apostoli: *Perjurium peccatum esse, & grande peccatum, nemo dubitat: tantum mali habet juratio, ut qui lapides colunt, timeant falsum jurare per lapides: tu non times Deum præsentem, Deum viventem, Deum scientem, Deum in contemptorem vindicantem? . . . . Videtis, quam ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda? Quis enim hoc fieri velit? omnes homines talia detestantur:* hinc perjurii caus. 6. quæst. 1. cap. *Infames* incurrunt infamiam, si in foro judiciali fuerint publice convicti, & declarati: infamiam autem illam sequitur irregularitas, & inhabilitas ad beneficia recipienda: & caus. 22. quæst. 5. cap. 4. pœnitere debent quadraginta dies in pane, & aqua, nec post peractam pœnitentiam admittuntur ad

testimonium ferendum cap. *De testimonio* tit. *De testibus; & attestationibus*, quia *Ex retroactis*, inquit S. Thom. quæst. 89. art. 10. *præsumitur, quod debitam reverentiam juramento non exhibebunt.*

Q. 2. *Perjurium in materia levi est ne etiam mortale?*

R. Est, quia, ut ratiocinatur S. Thom. quæst. 98. art. 2. & 3. quæ sunt ex se venialia, vel etiam bona ex genere, si in contemptum Dei fiant, sunt peccata mortalia: atqui perjurium ex sua ratione importat contemptum Dei; est enim maxima irreverentia, quod Deus in testem falsitatis invocetur: quis ex hominibus non se crederet ingenti injuria affectum, si falsarius quidam subscriptione nominis ipsius suppostititium chirographum muniisset?

Dices. Ex S. Thoma quæst. 89. art. 8. major est voti obligatio, quam juramenti: atqui voti violatio in materia levi non est nisi peccatum veniale: ergo & juramenti.

Distinguo majorem: major est voti obligatio extensive, concedo, quia in omni voto est obligatio, & fidelitatis in promissione implenda, & reverentiæ erga eum, cui facta est promissio; major est voti obligatio intensive, quam juramenti, nego maj. Itaque S. Thomas in illo articulo probat dumtaxat voventem obligari duplici titulo, scilicet fidelitatis, & reverentiæ: jurantem contra unico, nimirum reverentiæ, sed unica illa jurantis obligatio longe præponderat duplici, quæ in vovente inest; namque levis est culpa infidelitatis, & irreverentiæ, si promissum nullius momenti non servetur: at nemo non videt maximum Dei contemptum, ubi terribile ejus nomen assumitur ad confirmandum minimum mendacium etiam jocose prolatum: immo hæc pejerandi facilitas irreverentiam auget, nedum minuat ex eodem S. D. quæst 98. art. 8. ad 2.

Instabis. Non minor est irreverentia Deum invocare in testem operis injusti, quam falsi dicti: atqui Deum invocare in testem operis injusti veniale tantum peccatum est, si injustitia illa sit levis, & venialis: ergo.

Respondeo, quidquid sit de minore, quam examinabimus §. 7. nego absolute maj. quia qui jurat se ali-

aliquid mali facturum, Deum non invocat, ut approbet, quod injustum est, & testetur illud esse licitum, in quo esset gravissima injuria, & horrendum peccatum; sed invocat solum, ut sit testis, se id revera velle, in quo non videtur tanta irreverentia, si voluntas ejus feratur in rem leviter malam.

Urgebis. Durum est eum damnabiliter peccare, qui omitteret vel minimam summæ partem, aut levem aliquam ex pluribus actionibus, ad quas se juramento astrinxit; quis enim e numero magistratuum, aut eorum, qui aliquod officium publicum capessunt, cum juramento servandi innumera, quæ ipsis proponuntur, salvus esse posset? impossibile siquidquam est, quin multa ex levioribus saltem excidant: immo omnes fere plebei essent damnandi, cum promiscue jurent, se facturos res leves, quas statim obliviscuntur ergo.

Nego. conseq.: ad anteced. vero respondeo, Theologos, qui una voce pronuntiant reum esse peccati mortalis, qui cum juramento leve quidem ficte promisit, varie opinari circa eum; qui idipsum veraciter juravit, sed postea, mutato consilio, juramento non satisfacit: alii enim, ut Navarrus, Sotus, & Suarez illum a peccato mortali excusant propter materiæ levitatem: alii distinguunt: vel ille majorem partem rei juratæ implet, & minimam omittit, vel integram negligit: si primum, venialiter; si secundum, moraliter peccat: alii denique, ut Gabriel, Cajetanus, Lessius &c. melius censent, in hujusmodi infidelitate esse verum & mortale perjurium, quia falsitas juramenti promissorii non minor est irreverentia in Deum, quam juramenti assertorii; in utroque enim Deus æque adducitur in testem falsi; in assertorio quippe jurans dicit, Deus testis est, quod promissum impleverim, cum tamen sit falsum; in promissorio vero, Deus testis est, non solum quod velim implere, sed quod revera impleturus sim, quod mutando consilium, falsum efficit: atqui omnes concedunt, falsitatem in juramento assertorio esse mortalem etiam in materia levi: ergo idem concedere debent in juramento promissorio: nec obstat multorum pejerandi consuetudo; alioquin excusandi essent raptores, detractores, usurarii: auget

get quidem peccandi licentiam peccantium multitudo, sed peccatum non minuit: excusari posset a peccato etiam veniali, qui levissimam partem rei cum juramento promissæ omittit, puta unum aut alterum assem ex multis aureis, præsumens id sibi a promissario condonari; sed totius est abstinere ab hac libertate, & removere quantum fieri potest perjurii periculum: utrum autem inadvertentia aliquando excuset, expendemus §. sequenti.

Q. 3. *Obligatio juramenti transit ne ad hæredes, aut successores?*

R. In juramento promissorio duo sunt distinguenda: primum est ipsa promissio, quæ, si elicita & acceptata fuerit, transit ad jurantis hæredes; hi enim succedunt in onera realia defuncti: atqui jurans defunctus per talem promissionem onus, & debitum re. se suscepit erga promissarium: ergo alterum in juramento promissorio spectandum, est ipsa juratio, seu invocatio divini nominis ad fidem faciendam, qua jurans ex religione obligatur Deo verum efficere, pro quo confirmando juravit: illa autem actio personalis est ex S. Thoma q. 98. art. 2. ad 4.: unde jurantis hæredes non erunt perjuri, si jurata defuncti pacta non servent, sed injusti dumtaxat.

Q. 4. *Gravis metus, qualis potest esse infamia, exilii, & mortis, excusat ne pejerantem?*

R. Nonnulli ætate S. Augustini affirmare ausi sunt; atque utinam perniciosus ille error nostro sæculo non revixisset, contra quem S. Doctor tam acriter pugnavit, præsertim libris *de mendacio*, ubi sic scribit: *Quid, quod vita hujus amatores, ne homo moriatur, non tantum mentiri; sed etiam pejerare nos volunt? & sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, quando debeat; & quando non debeat pejerari. O ubi estis fontes lacrymarum, ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere perjuria? Nullo ergo modo eos dixerimus ... id asserendo esse veraces, ne (quod est absurdissimum, & stultissimum credere) veritas nos doceat esse mendaces; quale est enim, ut esse adulterandum nemo discat a castitate; & ipsi mentiendum discamus a veritate?* l. 2. c. 18.

Q. 5.

Q. 5. *Nonne in hujusmodi angustiis licebit ut amphybologiis, æquivocationibus, & restrictione mentali?*

R. Hæc est nova sapientia nostri sæculi, quam exploserunt celeberrimæ Academiæ, ut Lovaniensis an. 1653., & 1657., Innoc. XI. an. 1679., & Clerus Gallicanus anno 1700.: *Hæ propositiones*, inquiunt Gallicani Episcopi, *temerariæ sunt scandalosæ, perniciosæ, erroneæ, mendaciis, fraudibus, & perjuriis viam aperiunt, sacris Scripturis adversantur:* cum autem patroni nefandi hujus erroris in ejus patrocinium adducerent Prophetas, Angelos, & ipsum Dominum, quasi æquivocationibus, amphybologiis, & restrictionibus mentalibus usi essent, sic pergit Clerus Gallicanus: *Hæc propositio*, quæ est numero 66., *scandalosa est, temeraria, Patrum acta ludibrio vertit, ipsis Angelis injuriosa, erga Christum contumeliosa, & impia:* præiverant S. Aug. ep. 125., alias 224.: *Perjuri sunt, qui servatis verbis expectationem eorum, quibus juratum est, deceperunt:* & S. Tho. q. 88. ar. 7. *ad 4. Quando*, inquit, *non est eadem jurantis intentio, & ejus, cui jurat, si hoc proveniat ex dolo jurantis, debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstatur:* unde Isidorus lib. 2. *de summo bono* c. 13. dicit: *Quacumque arte verborum quis juret; Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. . . . Dupliciter reus fit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit:* refertur c. *Quacumque* 23. q. 5.

Q. 6. *Licet ne juramentum petere ab eo, qui pejeraturus est?*

Respondet S. Thomas qu. 98. ar. 4., juramentum exigitur vel a persona privata, vel a publica, v. g. judice: si primum, vel privatus nescit pejerandum, immo sperat se veritatem eliciturum propter reverentiam juramenti, & tunc licite juramentum exigit, quia omnis controversiæ finis ad confirmationem est juramentum Hebr. 6.; vel certe, aut probabiliter prævidet pejerandum; & tunc sine gravi peccato juramentum exigere non potest, quod Sanct. Doctor confirmat auctoritate S. Augustini serm. 180., alias 18. de verbis Apostoli, ubi sic habet; *Si autem scit, & cogit jurare, homicida est; ille enim*

sua

suo perjurio se perimit: sed iste manum interficientis & expressit, & pressit: unde Concilium Matisconense I. anno 481. de hujusmodi sic decernit: *Si quis convictus fuerit alios ad falsum testimonium attraxisse, usque ad exitum non communicet:* si autem aliquis exigat juramentum tanquam persona publica, & secundum ordinem juris, non videtur esse in culpa, etiamsi perjurium prævideat, quia judex non secundum privatam scientiam, sed secundum publicam judicare debet; in republica autem probatio plena non est, nisi juramento confirmetur; ac proinde non judex, sed ii, quibus jus dicere debet, juramentum exigunt: tenetur tamen quantum potest, salvo suo officio, efficere, ne ad hujusmodi juramentum præstandum deveniatur.

Ex his colliges, licitum non esse juramentum promissorium petere ab eo, qui prævidetur non impleturus; hinc c. *Clericos De cohabitatione clericorum, & mulierum* prohibetur, ne juramentum deferatur concubinariis de non redeundo ad concubinas, cum vehemens præsumptio sit, quod juramento non stabunt; namque ex S.Th. ad veritatem juramenti promissorii satis non est, quod jurans habeat intentionem promissi implendi, sed requiritur insuper, quod certus sit moraliter verum se effecturum, quod promitit.

Dices. Pejus est verum jurare per falsos deos, quam falsum jurare per verum Deum: atqui licet juramentum exigere ab eo, qui prævidetur juraturus per falsos deos, nam ex S.Aug. epist. 47., alias 154. (& refertur c. *Movet* 22. q.1., qui utitur illius fide, quem constat jurasse per falsos deos, & utitur non ad rem malam, sed ad licitam & bonam, non peccato ejus se sociat, qui per demonia juravit; sed bono pacto ejus, qui fidem servavit: sic Jacob a Laban idololatra petiit juramentum Gen. 33., & Judei cum Romanis fœdus juramento firmaverunt 1. Machab.8.: ergo licet privatis juramentum exigere a pejeraturo.

Dist. maj.: pejus est verum jurare per falsos deos absolute, & quatenus est idololatria, quæ sane majus est crimen, quam perjurium præcise sumptum, concedo; pejus est secundum quid, & in ratione mendacii, & perjurii, nego maj.; nam perjurium pessima est

est juramenti illiciti species, quæ, si prævideatur, non potest alicujus utilitatis esse ad pactum firmandum, sicut verum idololatriæ juramentum, distinguo etiam min.: licet exigere juramentum ab idololatra, si adsit necessitas, & prævideatur verum juraturus, ita tamen, ut non exigatur, ut per falsum numen juret, conc.; sic in necessitate mutuum petere licet ab eo, quem scimus non mutuaturum, nisi cum usuris; licet exigere, ut per falsos deos juret, vel nulla urgente necessitate, vel cum pejeraturus prævidetur, nego min.

Instabis. Ex concessis licet in casu necessitatis mutuum petere ab usurario: ergo & Juramentum ab eo qui dejeraturus cognoscitur.

Nego conseq., & paritatem, quia nulla potest esse necessitas, nullave sperari, potest utilitas ex perjurio prævisto: juramentum enim utile esse non potest, nisi ad fidem faciendam: atqui perjurium cognitum nullam fidem facere potest: ergo in his circumstantiis non debet exigi ab idololatra.

Urgebis. Ergo nequidem judex, aut quivis magistratus potest petere juramentum ab eo, qui videtur pejeraturus, cum tale juramentum non possit fidem facere.

Nego conseq., cujus confirmationem disting.: cum tale juramentum non possit fidem facere ipsi judici, concedo; reipublicæ, nego: namque præmissis juramentis sive testium, sive actoris, sive ipsius rei, publice constat, sententiam non esse leviter, aut temere latam.

Hinc sequitur juramentum promissorium necessarium ad contractum firmandum licite posse exigi ab eo, qui prævidetur pactum violaturus, quia non nisi virtute juramenti compelli potest in foro externo ad standum contractui, ut dictum est de contractibus in genere.

§. VI. *Quale est peccatum juramentum sine judicio, & necessitate prolatum?*

R. EST veniale dumtaxat, modo absit contemptus, scandalum, & pejerandi periculum, quia non videtur magna irreverentia eo præcise, quod sine necessitate nomen Dei assumatur ad confirmandum aliquid verum & honestum.

Dixi 1. *modo absit contemptus, scandalum*; certum quip-

quippe est, graviter eos peccare, qui ex impietate, & cum scandalo audientium Dei nomen; & quæ in religione sunt sacratissima, ut mors, & sanguis Christi, pronuntiant sive per jocum, sive per iram; hæc enim non vane tantum, sed contumeliose ab iis dicuntur, & blasphemiam sonant, de qua §. octavo: circumstantia quoque personæ vane jurantis, nempe si sit Deo sacra, ut sacerdos, religiosus, grave scandalum parere solet.

Dixi 2. *pejerandi periculum*, quod vix deesse potest in jurandi consuetudine, ut advertit S. Augustin. citato sermone 180., alias 28. de verbis Domini, ubi sic habet: *Quis est, qui non fallatur, etsi noluit fallere? & tamen juratio ab ore descendit, frequentatur; plura sunt plerumque juramenta, quam verba*: enimvero, ut taceam de iis, qui cum a mendaciis jocosis, & officiosis non abstineant, & nihilominus omnia fere dicta juramento leviter, & temere confirment, proximo pejerandi periculo se exponunt, ac proinde gravioris peccati reos se constituunt; ut, inquam, de his taceam, constat ex dictis, eum pejerare, qui cum juramento vel id affirmat, de quo certus non est, vel ita ex animo promittit, ut moraliter certus non sit, immo si attendere vellet, verisimile judicaret, se non præstiturum: atqui ea est omnium hominum conditio, & infirmitas, ut multa statim appareant vera, quæ tamen diligentius examinata, reperiuntur falsa: unde prudentes judicium supendere solent: similiter levis quædam ratio sæpissime movet voluntates nostras ad aliquid faciendum, aut omittendum, quod maturius ponderatum decernere nolumus, nedum spondere: ergo qui ad primam veri, & boni similitudinem præcipites cum juramento affimant, aut promittunt, perjuri censendi sunt, quippe qui, etsi fallere nolint, eorum tamen juramentis veritas deest, quia non satis certi jurant: tales sunt mercatores, qui quam sæpissime jurant, se merces viliori pretio non tradituros, cum postea judicent e re sua esse, si tradant, tales hi omnes, quibus Dei nomen non videtur sacramentum esse, sed sermo, ut loquitur Salvianus libro de gubernat.: *Assiduitas jurandi perjurium facit*, ex S. Isido-

ro;

10.° *Vis ergo longe esse a perjurio? jurare noli: perjurium est præcipitum; qui jurat, juxta est; qui non jurat, longe est: falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio secura est* S. Aug. serm. 180.

Q. 2. Sed numquid inadvertentia excusat a perjurio, au proinde a lethali peccato?

R. Si inadvertentia sit invincibilis, & prorsus inculpabilis, qualis censetur in eo, qui retractavit jurandi consuetudinem, & de ea serio dolet, excusat ab omni peccato: si sit leviter culpabilis, excusat a tanto, sed non a toto; si sit crassa, & omnino voluntaria, qualis est in iis, qui jurandi consuetudinem non retractant, in qua advertunt se miscere multa perjuria, nullatenus a peccato mortali excusat; ac proinde qui ea detinentur absolvi non debent, nisi pravam consuetudinem efficaciter tollere sint parati.

§. VII. *Quale est peccatum jurare sine justitia?*

R. PRimo, qui sine animo jurat se facturum rem illicitam, perjurius est, & mortaliter peccat: qui vero cum animo, bis peccat: 1. quia vult rem illicitam, v.g. nocere proximo, & siquidem in re gravi, peccatum quoque erit grave; si in levi, leve etiam erit peccatum; 2. quia irreverenter erga Deum se gerit, dum adducit illum in testem rei illicitæ, ut supra diximus: quæritur autem hic, quale sit peccatum illa irreverentia.

R. Secundo, constat apud omnes Theologos, juramentum, quo quis firmat se in proposito peccandi mortaliter, esse peccatum mortale; gravior siquidem irreverentia, & major Dei contemptus vix concipi potest: finge servum, cui satis non est transgredi mandatum domini, sed insuper eum vocat, ut testis sit suæ transgressionis: an non inobedientiæ suæ addit impudentiam, & contumeliam? enimvero omne malum aut timore, aut pudore natura perfudit, inquit Tertul. Apologet. 10.: hinc naturale est peccatori etiamsi pessimo fugere, quantum in se est, Dei præsentiam: de impio dicitur Psalmo 10.: *Non est Deus in conspectu ejus*; & de senibus, qui cum castissima Susanna libidinem suam explere statuerant Daniel 13. *Declinaverunt oculos suos, ut non viderent cælum, nec*

recor.

concordarentur judiciorum justorum, quia juxta S. Hieronymum memoria Dei expellit cuncta flagitia: qui autem sic timet, Deum reveretur: *Timor hominis*, inquit Tertull. lib. de pœnit. c. 7., *Dei honor est*: porro omnem Dei timorem, & reverentiam exuisse videtur, qui eo audaciæ prosilit, ut velit illum esse testem actionis, quam summe odit, & detestatur, prohibetque sub gravissimis pœnis.

R. Tertio, non ita certum est in Schola, quale peccatum sit juramentum promissorium patrandi venialis peccati: alii, ut Angelus verbo *Juramentum*, affirmant esse mortale; alii communiter docent esse veniale dumtaxat; alii ut posteriori sententiæ repugnare nolunt, utpote communiori, sic asserere non audent, eum qui cum juramento promittit actionem venialiter malam; a peccato mortali esse securum.

Duo hic docenda occurrunt: primum, etsi hæc juramenti species non pertingat ad malitiam peccati mortalis; est tamen peccatum intra latitudinem peccati venialis valde grave, longe enim pejus est jurare de re mala, quam de honesta, vel de indifferenti sine necessitate: secundum, cum juramentum illud ex impotenti iræ impetu proferri soleat, plerumque mortale evadit; tum quia iratus facile judicat leve, quod minatur, cum revera grave sit; tum quia advertere potest, & debet, quod sedata ira malum, quod minatur, illaturus non sit, & tunc perjurius est; tum denique quia sæpe jurat cum magna Dei irreverentia, & verbis, quæ blasphemiam sonant, ut habetur in Synodo Ligonensi anno 1404. apud Bochellum: *Qui jurat per verba, quæ sonant blasphemiam, sicut qui jurat per intestina Dei, etiamsi juret veritatem, graviter peccat; & etiam qui jurat per verba importantia reverentiam, ut puta qui jurat per vulnera Christi*: de execrando quoque illo jurandi modo sic habet Synodus Trecensis an.1427.: *Sunt nonnulli tam laici, quam ecclesiastici viri, qui Redemptorem suum turpiter inhonorantes detestabilia in ejus blasphemiam faciunt juramenta, puta per carnem suam, per sanguinem, per mortem, per plagas, per caput, per viscera, vel aliud concernens ejus humanitatem jurantes, & ipsum Redemptorem nostrum pro nobis omnibus in cruce mortem passum*

sum iterum crucifigunt... Si quis vero Deum negaverit, vel dexpexerit, pro prima vice duos dies, pro secunda quatuor in pane, & aqua jejunare compelletur: sed de blasphemia seq. parag.

§. VIII. *Quid blasphemia?*

R. Definitur *Locutio contumeliosa in Deum.* Dicitur 1. *locutio*, ut distinguatur a contumelia, quæ factis irrogatur, qualis fuit Christi consputatio, flagellatio &c.

Dicitur 2. *contumeliosa*, ut distinguatur a detractione, quæ est maledictio personæ absentis; blasphemia quippe est maledictio, seu convitium contra personam præsentem, quo non solum læditur ejus fama, sed maxime derogatur ejus honori, & hæc maledictio proprie vocatur contumelia: cum autem Deus sit ubique præsens, omnis maledictio in eum prolata est vera contumelia.

Dicitur 3. *in Deum*, quia blasphemia aliquando latius sumitur pro maledicto in creaturas prolato, ut Tit. cap. 2.: *Admone illos... neminem blasphemare:* blasphemia autem stricte sumpta est convicium in Deum, quæ si exterius procedat per locutionem oris, blasphemia est; si mente tantum concipiatur, cordis blasphemia; *Jam vulgo blasphemia*, inquit S. August. lib. 2. de moribus Manich. c. 12.: *non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere.*

Q. 2. *Quotuplici modo convicium potest in Deum conjici?*

R. Duplici, nempe immediate, cum in maledicto Dei nomen, aut aliquod ejus attributum exprimitur, & mediate, quando maledicitur creaturis, quatenus Dei sunt, & in eis relucet divina potentia sanctitas &c.: tales sunt res sacræ, & Sancti, in quibus sicut laudatur Deus, sic & contumelia afficitur ex S. Tho. 2. 2. q. 113. ar. 1. ad 2.: & utroque modo blasphemia accipitur cap. *Statuimus* tit. *De maledicis*, ubi sic habetur: *Statuimus, ut si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum, & maxime Beatam Virginem linguam in blasphemiam publice relaxare præsumpserit, per Episcopum suum pœnæ subdatur inferius adnotatæ.*

Dixi,

Dixi, *quatenus Dei sunt*; nam si creaturæ secundum se, & absolute spectentur, maledictum in eas prolatum non est blasphemia.

Q. 3. *Quotuplex est blasphemia?*

R. Triplex: enuntiativa, imprecativa, & dehonestativa.

Enunciativa est blasphemia, qua de Deo aliquid contumeliose affirmatur, aut negatur, ut si tribuatur Deo, quod ei non competit, v. g. injustitia, crudelitas &c., vel auferatur, quod ipsi proprium est, ut omnipotentia, providentia &c.: hæc blasphemia dicitur hæreticalis, quia conjunctum exprimit errorem doctrinæ catholicæ repugnantem: unde qui istam blasphemiam proferret ex incredulitate contumaci, non solum blasphemus esset, sed etiam hæreticus: verum hujusmodi convicia prodire non solent ex animo in errore obstinato, sed ira dumtaxat percito; interrogati enim qui hæc impie effutiunt, respondent, se nihilominus credere Deum justum, misericordem &c, ac proinde corde credunt, quod dictis negant: negant autem ex inordinato voluntatis affectu ad res creatas, quibus se privari non ferentes, facile prorumpunt in convicia contra Dei providentiam; unde S. Thomas 2. 2. qu. 113. duo colligit: primum a.4. in omnibus damnatis blasphemiam fore, licet multi ex iis ante mortem blasphemi non fuerint, quia singuli cum perversa voluntate hinc exeunt passuri, quæ cupiditati eorum maxime repugnant: secundum art. 1. blasphemiam opponi confessioni fidei, quia sicut fides perficitur per Dei dilectionem, ex qua fidelis in Dei laudes prorumpit, sic per pravam voluntatem fides quasi sub modio concluditur, ut ex abundantia cordis os contra Deum loquatur falsa, & iniqua.

Imprecativa est blasphemia, qua Deo qui malum imprecatur, ut faciunt damnati, & desperabundi.

Dehonestativa, qua enunciatur aliquid existens in Deo, sed indecenter, & per modum contumeliæ: talis fuit hæc Juliani apostatæ blasphemia: *Vicisti Galilee*: talis est etiam eorum, qui indignabundi nominant Christi caput, viscera &c.

Blasphemia rursus alia dicitur in Patrem, alia in Fi-

Filium; alia in Spiritum Sanctum secundum perfectiones, quæ licet communes sint toti Trinitati, cuilibet tamen Personæ appropriantur, ut potentia Patri, sapientia, & scientia Filio, bonitas, & charitas Spiritui Sancto: hinc blasphemia, quæ ex infirmitate potius, quam ex malitia procedit, dicitur esse in Patrem; quæ ex ignorantia, in Filium; quæ ex malitia, in Spiritum Sanctum; de secunda intelligitur illud Luc. 12. v. 10.: *Omnis, qui dicit verbum in Filium hominis*, scilicet nesciens ipsum esse & Deum, *remittetur illi*, quia talis ignorantia peccatum minuit; *De hominibus namque dubitari potest*, inquit S. Aug. lib. 1. de morib. Manichæor. c. 11., *Deus vero sine controversia bonus est*: ergo nonnisi ex malitia derogari potest ejus bonitati; & hujus blasphemiæ in Spiritum Sanctum reos Christus pronuntiat Pharisæos, qui ejus miracula, & manifesta Dei opera, Beelzebub tribuebant: *Ei autem*, inquit citato loco, *qui blasphemaverit in Spiritum Sanctum, non remittetur*.

Q. 4. *Quale peccatum est blasphemia?*

Est mortale, & quidem gravissimum: *Ideo pejus est blasphemare, quam pejerare*, inquit S. Aug. lib. 2. de mendac. c. 19., *quoniam pejerando falsæ rei adhibetur testis Deus: blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo*.

Probatur 1. Blasphemia spectari potest & in se, & in causa: atqui sive spectetur in se sive in causa, est gravissimum peccatum: ergo: minoris quæ sunt partes: prima pars probatur, quia blasphemia secundum se spectata est contumelia; contumelia autem generatim sumpta est peccatum grave, cum pugnet contra charitatem; sed specifice sumpta, ut hinc sumitur, est contumelia in Deum vivum, & verum, qua non solum honos, & reverentia Deo denegatur, sed positive tremenda ejus majestas deprimitur, & dehonestatur: porro minus est honorem regi debitum denegare, quam regiam ejus personam dejicere, & proculcare: mens autem refugit cogitare homines aliquando sic in Deum insanire, ut eum præsentem maledictis proscindant; nec ipsi gentiles tale quid in idola sua admitti patiuntur: *Si affiget homo Deum*, inquit Deus ipse Malach. 3.: sensus est, fieri ne potest eo de-

mentiæ prolabatur homo, ut eum, quem Deum esse credit, conviciis, & opprobriis quasi jaculis configere nitatur? unde S. Thomas 2. 2. quæst. 13. art. 3. concludit, blasphemias aggravare infidelitatem, quin infidelis, ut sic, Deum privat honore debito: Mahumetanus v.g. Christum non adorat, sed blasphemus superaddit contumeliam, & tremendam Dei majestatem conviciis dehonestat: *Cum infidelitas*, inquit S. Doctor, *sit maximum peccatum secundum genus suum, consequens est, quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad id genus pertinens, & ipsum aggravans.*

Secunda minoris pars probatur, quia si quis blasphemiæ causam, & radicem investigaverit, vix aliam reperiet præter Dei aversionem, & summam impietatem: enimvero tria homines ad peccatum impellunt: nempe concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, seu divitiarum, & superbia vitæ I. Jo. 2.: peccant quippe homines aut voluptate tracti, aut divitiarum cupiditate incensi, aut honorum, & dignitatum fumo obfuscati, aut denique timore hujusmodi rerum amittendarum coacti: hæc est humana tentatio, quæ peccati gravitatem minuere solet: at cum in blasphemia nulla sit voluntas, nullus honos, nulla utilitas, sequitur, quod blasphemus in eam cum advertentia non prorumpat, nisi ex spiritu impietatis, qui est proprius diabolicæ malitiæ character.

Confirmatur quibusdam exemplis: cur latro verb. g. viatorem aggrediens, aut quivis vindictæ cupidus in suum adversarium insurgens horrendas blasphemias ante omnia præmittit? ad quid illum juvant convitia illa in Deum conjecta? vult latro spoliare viatorem, & iratus sumere vindictam de adversario, & uterque tamquam propositi sui oblitus totum pectoris sui virus in Deum evomit: quæ agendi ratio? nimirum tales impii intendunt timore dejicere, quos aggrediuntur; nihil autem ad propositum efficacius occurrit, quam si persuadeant se nulla Dei reverentia retineri, probentque argumento a majori ad minus, eum, qui divina contemnit, & sacratissima quæque tamquam polluta ducit, & conculcat, multo minus revereri humana: sic & alii, qui non lætantur nisi in rebus pessimis, ut liberius habenas libidinis laxent,

bla-

blasphemiis omnem religionis sensum extinguere conantur: hæc est Diaboli impietas, & necessaria blasphemiæ radix, in aliis plus, in aliis vero minus explicita.

Ego blasphemia sive in se spectetur, sive in causa est crimen gravissimum, & tam horrendum, ut Scriptura nonnumquam illud proprio nomine appellare vereatur; nam Job. 2. vers. 5. honestatis, & reverentiæ causa per antiphrasim benedicere Deum pro maledicere usurpat: & Eccli. 23. postquam Sapiens ab illicito juramento deterruit, de blasphemia subjungit tacito ejus nomine: *Est alia loquela contraria morti*, in Græco legitur, morte vestita, idest quæ mortem affert, vel quæ morti conferri possit: *Non inveniatur*, inquit, *in hæreditate Jacob*: tantum scelus ex inferni claustris in terras non erumpat, aut saltem procul sit a populo Dei.

Probatur 2. ex pœnis, quibus punitur blasphemia; cum enim proportio debeat esse inter pœnam, & culpam, recte colligitur gravitas culpæ ex quantitate pœnæ: atqui blasphemia gravioribus pœnis plectitur, 1. in veteri Lege nec sacrificiis, nec aliis cæremoniis, sed solo blasphemi sanguine expiabatur: Levit. 24.: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi*: & Moysi interroganti de quodam, qui in jurgio blasphemaverat, respondet Deus: *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus*: duo jubet Deus: primum, qui audierant impii capiti manus imponant, scilicet imprecantes illi omne malum, quod horrendum unius scelus in universam multitudinem devolvere poterat: secundum, ut singuli lapidem in blasphemum conjiciant in detestationem, & ultionem injuriæ Deo illatæ: 2. in nova Lege Christus legifer noster mitissimus longe severissima in blasphemos decernit; ait enim Matth. 12.: *Spiritus blasphemiæ non remittetur. Quicumque dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei*, nempe propter ignorantiam, ob quam Apostolus olim blasphemus dicit, se misecordiam consecutum I. Tim. 1. e blasphemia vero ex malitia pergit Christus: *Qui*

etiam dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc saculo, neque in futuro; non quod peccatum illud quantumcumque enorme non possit absolute remitti, sed sicut morbus per se curabilis in phrenetico curari non potest, quia omne rejicit remedium; sic blasphemia spiritus, idest malitia, ex qua procedit blasphemia, non remittitur in hoc saculo, neque in futuro, quia reus hujus sceleris necessaria pœnitentiæ remedia non admittit, sine quibus absolvi non potest, ut dicemus, ubi de pœnitentia: 3. Ecclesia quoque eas pœnas a blasphemo publico, quas a nullo alio peccatore exigit; sic enim habetur tit. *De maledictis* c. *Statuimus: Septem diebus dominicis pra foribus Ecclesia in manifesto, dum aguntur missarum solemnia, blasphemus existens in ultimo illorum die dominico pallium, calceamenta non habeat, ligatus corrigia. ad collum: septemque pracedentibus sextis feriis in pane jejunet, & aqua, Ecclesiam nullatenus ingressurus. Quilibet quoque pradictorum dierum tres, si poterit, reficiat pauperes ...: cui etiam si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesia interdicatur ingressus, & in obitu ecclesiastica careat sepultura:* quam autem æqua sit illa pœna, docet Synodus trecensis an. 1427.: *Ut ipse*, inquit, *qui Deum blasphemavit, a populo infametur:* 4. denique leges civiles graviter animadvertunt in blasphemos, aliquando usque ad pœnam capitis, utpote Reipublicæ Christianæ plurimum noxius.

Ex his intelliget confessarius, quid inquirere debeat ab iis, qui se reos blasphemiæ accusant: quæres imprimis quam blaphemiam protulerint, quia rudiores juramentum cum blasphemia confundere solent, ita ut dicant se blasphemasse, cum simplex protulerint juramentum: deinde examinabit, qualis fuerit illa blasphemia, an hæreticalis, & sensu hæretico prolata, an imprecativa, ut aliquando contingit in aleatoribus, an dehonestativa dumtaxat: denique circa dehonestativam inquiret, an ex Dei odio prodierit, aut saltem ex tædio, vel indignatione contra divinam providentiam, in quo casu est vera blasphemia, & gravissimum peccatum: si ex inadvertentia prolata sit, blasphemia non est ex S. Thoma quæst. 13. art. 2. ad 3.: immo Cajetanus eos excusat a mortali, qui

sine

sine Dei contemptu, & pravo in eum effectu, & sine minis mali inferendi in jurgio proferunt Christi mortem, caput, & sanguinem: pœnitentiale tamen Romanum sic jurantes gravi pœnæ subjicit; habet enim: *Si jurasti per capillum Dei, aut caput ejus, vel alio modo blasphemia usus fueris, si semel nesciens fecisti, septem dies in pane, & aqua pœniteat*, quia vix ista aut dicuntur sine Dei contemptu, aut audiuntur sine scandalo, & piarum aurium offensione.

Superest dicendum de iis, qui quidem nec jurant, nec blasphemant, sed nomina Dei, & Jesu, & Sanctorum tertio quolibet verbo appellant, & ex quadam animi levitate, nonnumquam etiam ex impatientia, si quid novi, aut inopinati occurrat, statim exclamant, Jesu! Deus bone! quod expresse prohibetur Eccli. 23.: *Nominatio Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis, quoniam non erit immunis ab eis*, hoc est propter irreverentem horum nominum appellationem non eris immunis a peccato: enimvero ut nomen Dei est res sacratissima, & omnem sanctitatem exsuperans, assumi non debet sine summa pietate, & reverentia: *In nomine Jesu*, inquit Apostolus Philipp. 2., *omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum*: peccant ergo, qui sanctissimum, & terribile illud nomen sine ullo religionis sensu usurpant, illudque frustra intexunt in confabulationibus suis tamquam aliquid commune, & mere profanum.

CAPUT VII.

De reliquis peccatis Religioni oppositis.

ALiud opponitur per excessum, non quod Deus nimium possit coli; est enim major omni laude; sed quod adhibeatur cultus indebitus, vanus, & superfluus, diciturque superstitio: aliud opponitur per defectum, & vocatur irreligiositas, seu impietas.

§. I. *De superstitione.*

Q. 1. QUid est superstitio?
Resp. Est cultus Dei indebitus, hoc est di-

divino instituto, & rationi dissentaneus: dicitur autem superstitio vel a verbo *superstio*, quia per eam redditur cultus vanus iis, quæ supra non stant, puta soli, lunæ, & aliis sideribus; vel a superstite memoria defuncti, cui honores divini exhibentur in ejus imagine, ut legitur Sap. 14. a vers. 15. ad finem.

Q. 2. *Quotuplex est cultus indebitus?*

R. Duplex, alius qui exhibetur creaturæ tamquam Deo, & dicitur cultus falsi numinis; alius, quo verus Deus colitur, & hic rursus duplex est, scilicet falsus, & superfluus.

Cultus falsus esset in eo, qui falsis miraculis veram fidem confirmaret, supposititias reliquias obtruderet, cæremonias veteris Legis in usum revocaret; illæ siquidem significabant Christum venturum, quem jam venisse fides docet: & hæc superstitionis species est peccatum lethale.

Cultus superfluus est veri Dei cultus ab Ecclesiæ doctrina, moribusque alienus, & inutilis ad Dei honorem, ut quarumdam missarum, & candelarum certus numerus: *Qui magis a superstitioso cultu, quam a vera religione inventus est*, inquiunt Patres Trid. sess. 22. decreto de vitandis in celebratione missarum: hæc superstitio, secluso contemptu, & scandalo, non est nisi peccatum veniale.

Q. 3. *Quotuplex est falsi numinis cultus?*

R. Triplex, nempe idololatria, divinatio, & vana observantia.

Idololatria est supremus cultus creaturæ exhibitus, ut oblatio sacrificii facta idolo.

Divinatio est notitiæ divinæ usurpatio ope dæmonis.

Dicitur 1. *notitia divina usurpatio*, quia est quædam notitia ita Dei propria, ut ab ipso solo creaturæ communicari possit: talis est secretorum cordis cognitio juxta illud Jerem. 17. vers. 10.: *Ego Dominus scrutans corda, & probans renes*: talis est cognitio futurorum, quæ a libertate pendent, ut habetur Isaiæ 41. vers. 23.: *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia dii estis*: hinc Tertull. Apolog. 20.: *Idoneum, opinor, testimonium divinitatis est veritas divinationis*.

Dicitur 2. *ope dæmonis*; cum enim talis notitia hu-

humana arte haberi non possit, necesse est, ut expectetur vel a Deo, vel a Dæmone: si a Deo, tentatio Dei est, ut nisi id fiat ex speciali Dei instinctu, ut Actor. 1. vers. 23., sed de tentatione Dei infra: invocatur autem dæmon ad istam notitiam obtinendam vel expresse, ut solent magi, vel tacite observando ea, quæ ad talem noticiam naturaliter non deducunt: sic Genethliaci, qui ex hora nativitatis, & syderum inspectione fortunam hominum conjiciunt; Chiromantii, qui ex manuum lineis, quæ homini obventura sint, colligunt: negandum tamen non est posse utcumque cognosci ex concursu syderum, ex vultu, & lineamentis corporis, quæ sit indoles hominis, & naturalis propensio, quam ut plurimum sequi solet; sed inde certo conjicere ipsum fore fortunatum, vel infortunatum, in bello casurum, vel victorem evasurum, mera divinatio est, & falsi numinis cultus.

Vana observantia est superstitio, qua effectus intenditur per media inutilia, quæ nec a Deo, nec a natura vim ullam habent, ut prolatio quorumdam verborum, herbæ collectæ Vigilia S. Jo: Baptistæ.

Q. 4 *Quotuplex est divinatio?*

R. Multiplex numerantur: si fiat idoli responso, dicitur oraculum; si in somno, somnium, de quo Jerem. 29. vers. 8.: *Ne attendatis ad somnia vestra:* si per vatem arreptitium, seu Pseudoprophetam, vaticinium; si per exta, seu viscera animalis immolati, aruspicium; si per mortuos in speciem suscitatos, Necromantia; si per effectum in terra, Geomantia; in aqua, Hydromantia; si per lineas manus, Chrimantia; si per volatum, garritum, & situm avium, auspicium, & augurium; si per syderum inspectionem, Astrologia judiciaria, de qua Jerem. 10. v. 2. *A signis nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt*, & Isai. 47. v. 13.: damnantur quoque Astrologi tum Jure Canonico c. *Sed & illud 26.* q. 2., tum Jure civili cod. *De Episcopali audientia;* si per sortes, dicitur Cleromantia, sortilegium, seu sors Divinatoria, a qua sortilegi, seu sortiarii.

Adverte tamen, triplicis generis esse sortes: aliæ dicuntur divisoriæ, aliæ consultoriæ, aliæ divinatoriæ: divisoriæ, quibus decernitur, cui res tribuenda

 sit,

sit, licite adhiberi possunt ad honestum ludum, ad hæreditatis divisionem, ad litis diremptionem, ubi jus utriusque partis apparet æquale; habetur enim Prov. 18. v. 18.: *Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat*: consultoriæ, quibus consilium divinum exposcitur ad cognoscendum, quid in re obscura agere oporteat, Dei tentationem continent, nisi ad eas Deus impellat, ut in electione S. Mathiæ act. 1.; certum quippe est, in illa hypothesi sortes non a dæmone, sed a Deo temperari, ut habetur Proverb. 16. v. 33.; alioquin sortes prohibentur c. *Sortes* 26. q. 5. c. *Ecclesia* tit. *De sortilegiis*, omnes sortes in Ecclesiasticis electionibus prohibentur, divinatoriæ, quibus inquiritur quid futurum sit, ad superstitionem pertinent.

Adverte 2., non omnem conjectationem ex somniis, & motibus animalium esse vanam, & superstitiosam, namque varia dispositio aeris immutare potest corpora animalium, quæ pro diversa sui affectione naturaliter moventur, & somniant: hinc volatus, & situs quarumdam avium pluvia, vel serenum tempus portendunt; somnia, quæ ex temperamento proveniunt, morbum præcavendum aliquando indicant: sic & syderum concursu prævideri possunt eclypses, frigus, æstus, venti, pluviæ, & similes effectus, qui ab eis naturaliter pendent: unde duplex distinguitur Astrologia, alia naturalis, alia judiciaria: prior, de qua hic, licita est; posterior, quam ad divinationem retulimus, illicita in Scripturis, & in Jure tum Canonico, tum civili sæpissime damnata, & novissime a Sixto V. in Bulla *Cæli, & terræ*, in qua prohibet ex horoscopo prædicere de moribus, ac fortuna pueri nati.

Q. 5. *Quotuplex est observantia vana?*

R. Primo, varia sortitur nomina pro diversitate effectuum, qui per eam intenduntur; si enim adhibeatur ad consequendam scientiam, dicitur ars notoria; si ad sanitatem, invulnerabilitatem, observantia sanitatum; si ad ominandos futuros eventus, ex de cursu leporis v. g., ex observatione dierum, tamquam alii sint fortunati, alii infortunati, ex numero hominum ad mensam accumbentium colligatur aliquid adversi futuri, est observantia futurorum eventuum; si adhibeantur res sacræ, v. g. verba Sacræ Scripturæ profe-

ran-

rantur, schedæ verbis Evangelii inscriptæ gestentur cum certa persuasione obtinendi extraordinarios effectus, puta subito extinguendi incendium, non moriendi sine confessione &c., est observantia sacrorum, de qua Auctor tract. de rectitudine Catholicæ conversationis tom. 9. operum S. Augustini sic scribit: *Si a Clericis fiat, & dicatur, quod res sancta sit, & in lectione divina contineatur, non esset dignus nomine Clericorum, sed Hæreticorum, quia non est in eis remedium Christi, sed venenum Diaboli*.

Dixi *cum certa persuasione*; nam proferre, vel gestare Sacræ Scripturæ verba, quasdam orationes recitare, in quibus nihil falsum, aut vanum continetur, ad obtinendum aliquod a Deo beneficium, si saluti nostræ expedire judicaverit, pium est, nedum illicitum, & a Sanctis observatum: sed superstitio agnoscenda est, si hisce verbis, aut rebus talis tribuatur virtus, qualem nequidem inesse credimus formis Sacramentorum; namque Sacramenta non prosunt ponentibus obicem; superstitiosa vero illa, a quocumque etiam impiissimo observentur, infallibilem habent effectum, ut ajunt; incendium statim extinguitur, morbus subito abscedit.

Porro cum Deus tantam efficaciam non promiserit hujusmodi verbis, & rebus, nec credibile sit eam de facto infallibiliter tribuere, nulla ratione habita nequitiæ illorum, qui talia usurpant, fateri necesse est, diabolica esse illa opera, & hujusmodi superstitiones ad cultum dæmoniorum pertinere, ut docet S. Aug. lib. de vera religion. cap. 55. his gravissimis verbis: *Non sit vobis religio cultus dæmonum, quia omnis superstitio, cum sit magna pœna hominum, & periculosissima turpitudo, honor est, ac triumphus illorum*.

R. Secundo. Celebrior est observantiæ vanæ divisio in magiam, & maleficium.

Q. 6. *Quid est magia?*

R. Generatim est ratio operandi mira: ea autem dicuntur mira, quæ habent causam latentem, quamvis naturalem, & in eo distinguuntur a miraculis, quod miraculorum causa sit supernaturalis, nec alia possit agnosci, quam Deus, qui solus potest movere creaturas supra earum vires ad producendum quemcumque voluerit effectum: mira vero procedunt ex

naturali creaturæ virture; sed occulta, & a sapientioribus dumtaxat cognita, & ideiro idiotæ plura mirantur, quam Philosophi, qui apud Persas dicuntur magi; magia quippe est nomen persicum, quod iidem est ac sapientia, seu philosophia; quo sensu dicitur Matth. 2. ; *Ecce magi ab Oriente venerunt*, id est sapientes, seu Astrologi: in Scripturis tamen *magus* frequentius significat eum, qui arte diabolica utitur Levit. 19. v. 31. *Non declinetis ad magos*: Act. 8. v. 9. de Simone dicitur: *Qui fuerat in Civitate magus, seducens gentem Samariæ*.

Q. 7. *Quotuplex est magia?*

R. Duplex: naturalis, & superstitiosa: magia naturalis est ratio operandi mira per causas naturales occultas, quando causæ illæ latentes arte quadam, puta medica, mathematica deprehenduntur, est magia artificialis, licita; & nulli periculo obnoxia; periti siquidem in hac arte certi sunt, dæmonem in suis operantibus non admisceri: si autem causa operantem lateat, nec possit etiam a peritioribus sufficienter explicari, ut de pulveris sympatici effectibus narrant, periculosissima est illa magia naturalis, valdeque timendum, ne mirabiles illi effectus in tacita diaboli pacta, & conventa, potius quam in occultam naturæ virtutem referendi sint: magia superstitiosa est ratio operandi mira ope dæmonis.

Dicitur 1. *ratio operandi*, ut distinguatur a divinatione, quæ est ratio cognoscendi.

Dicitur 2. *mira*, non miraculosa; namque vera miracula ex dictis sunt opera Omnipotentiæ divinæ solius, quæ legibus naturæ non coltringitur sicut causæ secundæ; alioquin fidem nostram inefficaciter probarent: ergo magica arte non potest mortuus resurgere, eadem numero persona in duobus locis distantibus simul præsens constitui, forma humani corporis in bestialem transmutari, quis in natura nulla seminalis virtus inest ad ista patranda: quod si talia aliquando videantur fieri, præstigiæ sunt, & deceptiones: utrum autem dæmones in corpore assumpto generare possint, ut visum est nonnullis e veteribus, controvertitur inter Philosophos, certum est id non posse nisi mediante semine humano aliunde adducto, &

& conservante nativum calorem: quomodo vero vera miracula a falsis secerni possint, diximus, ubi de miraculis Christi tract. de Incarnat.

Dicitur 3. *ope dæmonis*; quo distinguitur magis superstitiosa a naturali.

Q. 8. *Quibus indiciis colligitur, magiam superstitiosam, & diabolicam?*

R. Tribus potissimum: 1. si opera excedant vim naturæ: 2. si adhibeantur quæ per se nullam habere possunt efficaciam ad effectum ponendum, ut characteres, certæ figuræ, verba ignota, falsa absurda, non cohærentia, vel etiam sacra, tamquam per se efficacia, & ut loquuntur, ex opere operato; sicut enim venefici poculum lethiferum condiunt mellitis liquoribus; sic dæmon, ex Tertulliano, venenum erroris, & impietatis rebus sacratioribus admiscere solet: 3. si ad efficaciam operis requirantur circumstantiæ vanæ & superfluæ, v. g. quod fieri debeat tali die, hora, numero, & masculo inter fratres septimo ordine nativitatis &c.

Q. 9. *Quid est maleficium?*

Resp. Est ratio operandi mira, & noxia ope dæmonis: maleficium duplex est: aliud veneficum, quo morbi, dolores, & mors inferuntur, tempestates excitantur: hinc quidam nautæ dicuntur emere ventum a magis: aliud amatorium, quo flectuntur homines vel ad odium, vel ad amorem carnalem: hæc autem efficit dæmon commovendo humores, ita ut inde nascatur gravis tentatio, quæ cum absolute non necessitet, non omnino excusari possunt mulieres, quæ philtris in rem veneream se consensisse affirmant.

Q. 10. *Est ne credibile, Deum talia dæmonibus aliquando promittere?*

Negari non potest, testante Scriptura, & Ecclesiæ Traditione; nam Exodi 7., & 8. magi coram Pharaone plura signa fecerunt: I. Reg. cap. 28. Pythonissa suscitavit Samuelem: Actor. 8. Simon Magus artibus magicis seduxit Samaritanos, & c. 16. v. 17. puella arreptitia habeat spiritum pythonem, idest arcana revelantem: Matth. 24. Christus prædixit futuros Pseudochristos, & Pseudoprophetas, qui dabunt signa magna, & prodigia: denique quolibet Ecclesiæ sæcu-

lo Patres, & Concilia meminerunt maleficorum, & incantatorum, qui eorum ætate grassabantur: S. Irenæus, Tertull. apologet. 23., S. Chrisost. hom. 39. adversus Judæos, S. August. lib. 2. de doctrina Christ. c. 23., Conc. Laod. can. 36. Carol. Magnus lib. 6. Capitul. cap. 72., & alii; quin & Ecclesia remedia præscribit contra maleficia.

Q. 11. *Cur Deus hanc potestatem concedit dæmonibus?*

Resp. S. August. cit. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 23. concedi ad puniendam illicitam cupiditatem tum eorum, qui operantur illa vana, tum eorum, qui iis utuntur: *Hinc enim fit*, inquit, *ut occulto quodam judicio divino cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi, & decipiendi pro meritis voluntatum suarum, illudentibus eos, atque decipientibus prævaricatoribus Angelis, quibus ista pars mundi infima secundum pulcherrimum ordinem rerum Divinæ Providentiæ legi subjecta est: quibus illusionibus, & deceptionibus evenit, ut illis superstitiosis, & perniciosis divinationum generibus multa futura dicantur, nec aliter accidant, quam dicunt* (nota), *multaque observantibus secundum observationes suas eveniant, quibus implicati curiosiores fiunt, & se se magis magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris: hoc genus fornicationis animæ salubriter divina Scriptura non tacuit ... Etiamsi dixerint vobis, inquit, & ita evenerit, ne credatis* (Deuter. 13.) *omnes igitur artes hujusmodi vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis ex quadam pestifera societate hominum, & dæmonum, quasi pacta infidelis, & dolosæ amicitiæ constituta penitus sunt repudianda, & fugienda Christiano*; & infra: *In omnibus ergo istis doctrinis, societas dæmonum formidanda, atque vitanda est, cui nihil cum principe suo diabolo, nisi reditum nostrum claudere, atque observare conantur?*

Q. 12. *Quale est peccatum vanæ observantiæ?*

R. Est lethale, nisi ignorantia invincibilis excuset: probatur 1. ex Scriptura: Deut. 18. *Cave, ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inveniatur in te, qui ... ariolos sciscitetur, & observet somnia, atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem; omnia enim hæc abominatur* Dominus, *& pro-*

& propter istiusmodi scelera delebit eos: ex quibus verbis colligere necesse est, vanam observantiam esse gravissimum crimen, & quasdam idololatriæ reliquias, quas ignorantia, & incuria Pastorum a Paganis ad Christianos transmisit.

Probatur 2. ex Traditione. Concilium Laodicense can. 36. *Non oportet eos, qui sunt sacrati, vel clerici, esse magos, vel incantatores, vel facere ea, quæ dicuntur amuleta (phylacteria: ligaturæ) quæ quidem sunt ipsarum animarum vincula; eos autem, qui talibus rebus utuntur, ejici ex Ecclesia jussimus.* Concilium I. & IV. Mediolanense tit. *De magicis artibus* præcipit Pastoribus, & confessariis, ut graviter objurgent eos, qui remedium aliquod valetudini, aut vulneribus adhibent, quod non a medica arte, sed a superstitione proficiscitur; qui dies, tempora, & momenta, avium volatum, occursum pecudum observant in itineris susceptione, aut cujusvis rei institutione, quæ denotant grave peccatum: idem suadent verba tum S. Augustini mox relata, tum Tertulliani cit. cap. 23. Apol. *Quas artes* (magicas) *ut ab Angelis desertoribus proditas, & a Deo interdictus ne suis quidem causis adhibent Christiani* addit S. Chrysostomus homil. 39. adversus Judæos, potius oppetendam mortem sine istis vanis observationibus, quam iisdem curari, & eum, qui talia neglexerit, fore martyrem: *Hic & tu*, inquit, *si repuleris incantamenta, etiamsi morbo moriaris, martyr perfectus fueris, eo quod aliis pollicentibus morbi levationem cum impietate, præoptaris mortem cum pietate.* denique in quibusdam diœcesibus vana observantia numeratur inter casus graviores, & Episcopo reservatos.

Dixi *nisi ignorantia invincibilis excuset*; talis autem censetur in iis, qui nec pactum cum dæmone suspicati sunt, nec aliud quidquam mali in hujusmodi observantiis, nec a quoquam præmoniti sunt inesse: sed excusari non possunt qui vel expresse cum dæmonibus fœdus ineunt, vel monentibus ista esse illicita, non acquiescunt.

Q. 13. *Licet ne a malefico petere dissolutionem maleficii?*

R. Potest duobus modis maleficium dissolvi: 1. geno-

novum maleficium, & usum alicujus vanitatis; 2. per meram destructionem prioris maleficii, v. g. tollendo signum, characteres, &c. quibus annexum est pactum, solvendo nodum funiculi, quo durante dicitur impediri usus matrimonii: primum est prorsus illicitum, quia ex dictis res est per se mala morbum maleficio curare: secundum est licitum, quia honestum est destruere opera diaboli, idolum in cloacam dejicere, libros magicos comburere, quidni, & diabolica signa? imo malefico pœnitenti confessarius injungere debet, ut noxia illa amoveat, si possit absque invocatione dæmonis.

§. II. *De irreligiositas.*

Q. 1. QUid *est irreligiositate?*

R. Est peccatum, quo Deus vel in se, vel in rebus sacris inhonoratur.

Q. 2. *Quotuplex est irreligiositas?*

R. Quintuplex; tentatio Dei, sacrilegium, perjurium, blasphemia, & simonia.

Q. 3. *Quid est tentatio Dei?*

R. Est dictum, vel factum ad capiendum experimentum omnipotentiæ, aut alterius attributi divini, per extraordinarium effectum ab eo tempore expectatum.

Dicitur 1. *dictum, vel factum*, quo intelligitur etiam omissio dicti, vel facti, ut si quis vellet prorsus abstinere a cibo, sperans se a Deo extraordinarie sustentandum: sic Eccli. 18. dicitur quasi tentans Deum qui ante orationem non præparat animam suam, quia omittit medium necessarium ad recte orandum.

Dicitur 2. *per extraordinarium effectum*; nam religiosum est, & pium aliquid a Deo expectare juxta præscriptum providentiæ ejus ordinem, v. gr. quod plantanti, & riganti dabit incrementum.

Dicitur 3. *temere expectatum*; quia si juberet Deus a se peti miraculum, ut jussit regi Achaz Isaiæ 7. vel si necessitas urgeret, nec aliud suppeteret medium, ut dicitur 2. Paral. c. 20. v. 12. *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, ut oculos nostros dirigamus ad te*, non censeretur tentatio Dei, modo id fieret cum summa humilitate, resque tota permitteretur divinæ voluntati, exemplo trium juvenum Dan. 3. v. 17. & discipulorum Christi Act. 5. v. 30.

Q. 4.

Q. 4. *Quale peccatum est tentatio Dei?*

R. Est ex natura sua mortale, quia magna censetur irreverentia, quod vilis creatura præsumat Deum leges providentiæ suæ ad nutum illius immutaturum; prohibeturque Deut. 6. & Matthæi 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum*: peccatum autem illud adjunctam aliquando habet infidelitatem, ut si quis dubitans de divina scientia, aut providentia, eam miraculo probare velit.

Dixi *ex natura sua*; nam potest esse veniale in eo, qui nec vult, nec advertit actionem suam pertinere ad Dei tentationem.

Q. 5. *Quid est sacrilegium?*

R. Est violatio rei sacræ.

Q. 6. *Quotuplex est sacrilegium?*

R. Triplex, quia totuplex est sacrilegium, quotuplex est species rei sacræ: atqui triplex est species rei sacræ, nempe persona, ut clericus, religiosus; locus, ut templum, cœmeterium; ceteræ res Deo dicatæ, ut sacramenta, vasa sacra, reliquiæ, imagines, Scriptura sacra, bona Ecclesiæ: ergo triplex est sacrilegium; ad tertiam speciem Theologi revocant tempus Deo dicatum, quanquam nonnulli putent, violationem diei festi non esse proprie sacrilegium sed irreligiositatem quandam, quia, inquiunt, non propter tempus præcise certæ actiones præcipiuntur, aut prohibentur die festo, sed propter mysterium, quod die illo grata memoria recolitur; cum contra nonnulla prohibeantur in loco sacro directe ob loci venerationem.

Q. 7. *Quotuplici modo violatur persona sacra?*

R. Quadruplici: 1. si injuste percutiatur, aut manus violenta suadente diabolo in illum injiciatur, si v. gr. vestis ejus, aut pileus cum magna ejus dejectione, & contumelia detrahatur; si conspuatur, pulvere conspergatur; injuste detineatur cum magno ejus dedecore; in his, & similibus casibus excommunicatio incurritur, nisi materiæ levitas excuset a peccato mortali, ut contingit in pueris clericali tonsura initiatis, qui non censentur gravi contumelia se afficere, dum in rixa se propellunt, aut pugno se percutiunt: 2. si contra privilegium fori provocetur ad tribunal sæculare: 3. si sine legitima auctoritate, & con-

contra immunitatem ecclesiasticam oneribus publicis subjiciatur: 4. si ipse sacris ordinibus initiatus, aut religiosus professus contra castitatem peccet.

Q. 8. *Quotuplici modo peccatur in loco sacro?*

R. Triplici: si vis ei inferatur, v. gr. fores Ecclesiæ frangantur, bonis suis spolietur, si inde retrahantur delinquentes in casibus prohibitis; si Ecclesiæ diruta materia in profanos usus convertatur, 2. si in loco sacro fiant actus, quibus pollui possit, ut homicidio, illicita effusione sanguinis, aut seminis humani, sepultura excommunicati non tolerati, aut non baptizati: 3. si exerceantur in loco sacro alii actus, qui, licet eum non polluant, tamen sanctitati ejus repugnant, vel ex prohibitione Ecclesiæ, ut mercatus; vel ex natura sua, ut omnia per se mala, de quibus fuse egimus tractatu de sacrificio c. 13. hic consulendo.

Q. 9. *Quale peccatum est sacrilegium?*

R. Est mortale ex natura sua, quia generatim loquendo gravis religioni infertur injuria per violationem rerum sacrarum, patetque ex pœnis, quibus puniuntur sacrilegi, nam per legem civilem aliquando plectuntur capite, & per ecclesiasticam, excommunicatione: materiæ tamen levitas excusat.

Q. 10. *Tres sacrilegii species continent ne singula malitiam specie distinctam, & in sacramentali confessione exprimendam?*

R. Affirmant communiter Theologi cum S. Thoma q. 99. art. 3.; sacrilegium enim tanto gravius est cæteris paribus, quanto res, quæ violatur, est sanctior, atque sacratior; atqui persona est loco sacratior, quia *Sanctitas loci*, inquit S Doctor, *ordinatur ad sanctitatem hominis; non enim propter locum gentem, sed propter gentem locum Deus elegit* 2 Mach. 5.

Dixi *cæteris paribus*; nam enormis effractio templi cum ejus expoliatione gravius est crimen levi percussione clerici.

Observat insuper idem S. Doctor, in qualibet specie sacrilegii diversos esse malitiæ gradus; namque 1. eadem irreverentia pejor est in Ecclesia, quam in cœmeterio: 2. aliter violatur sanctitas loci sacri per effusionem sanguinis, aliter per furtum: similiter persona sacra magis deprimitur per injustam manus injectio-

ctionem, quam per iniquam provocationem ad tribunal sæculare: denique aliud est sacrilegium fornicarii voto simplici astricti, aliud religiosi, aliud clerici ordinibus sacris initiati, quia hæ personæ, aliæ aliis sunt sacratiores: unde merito proscripta est quorumdam modernorum sententia, qua asserunt satis esse, si pœnitens in sacramentali confessione dicat, se contra votum castitatis fornicatum fuisse.

Circa tertiam sacrilegii speciem sic pergit S. Doct. cit. ar.: *Tertia species sacrilegii, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus secundum differentiam rerum sacrarum, inter quas summum locum obtinent ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quæ continet ipsum Christum; & ideo sacrilegium, quod contra hoc sacramentum committitur, gravissimum est inter omnia: post sacramenta autem secundum tenent vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quodammodo personæ Sanctorum honorantur, & dehonorantur: deinde ea, quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, & Ministrorum: deinde ea, quæ deputata sunt ad sustentationem ministrorum, sive sint mobilia, sive immobilia: quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccat, crimen sacrilegii incurrit.*

De perjurio, & de blasphemia diximus capite præcedenti; quæ vero spectant simoniam, plurima sunt & separatim examinanda.

CAPUT VIII.

De Simonia.

§. I. *Quid est Simonia?*

R. DEfinitur *Studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum*: hanc definitionem a majoribus acceptam probat S. Thomas q. 100. art. 2. eamque Theologi, & Canonistæ unanimi consensu recipiunt: sed accuratius exponenda est, cum ex illa omnes fere casus, qui in hac materia occurrunt difficiles, absolvi queant: itaque

Di-

Dicitur 1. *voluntas*, quia omne peccatum debet esse voluntarium: voluntarium autem non est, nisi adsit cognitio, & advertentia sufficiens; ignorantia enim invincibilis tollit voluntarium: propterea in definitione additur *studiosa*, idest deliberata, & ex electione profecta: ergo in casu difficiliori potest dari simonia materialis tantum, sicut & usura, quæ non sit formaliter peccatum: sed quemadmodum restituendum est lucrum proveniens ex contractu usurario bona fide inito, quia contractus ille cum sit invalidus, non transfert rei usurariæ dominium; sic & pretium per simoniam comparatum reddi debet, quia res spiritualis vendi non potest: beneficium v.g. dimittendum, quia collatio fuit irrita; officium quoque ordinis simoniace collati suspendendum, donec cum promoto fuerit dispensatum cap. *De simoniace ordinatis* tit. *De simonia*, ubi sic loquitur summus Pontifex Lucius III.: *Cum quidam secundum quandam speciem simoniæ, utpote ipsis ignorantibus, simoniace ordinantur, possunt, quia simoniaci non sunt* (formaliter), *in suis ordinibus remanere*, scilicet cum Episcopi dispensatione, ut probat Glossa, quia per ordinationem simoniacam nullum jus acquiritur: sed de pœnis simoniacorum postea...

Dicitur 2. *vel emendi, vel vendendi*, quibus verbis indigitatur omnis contractus onerosus, & minime gratuitus, sive quælibet commutatio rei spiritualis cum temporali, quatuor his contractibus innominatis expressa; 1. do, ut des: 2. do, ut facias: 3. facio, ut des: 4. facio, ut facias: do v.g. beneficium, ut des quoddam pecuniæ æstimabile; quæ conventio speciem venditionis præsefert; do canonicatum, ut facias in domo mea, quæ sunt capellani &c.; qui contractus reducitur ad conductionem: efficio apud principem, ut tu ad abbatiam nominet, ne tu vicissim pensionem, quam tibi solvere teneor, mihi condoneos, & remittas, quod ad locationis contractum referri potest: denique facio, ut meo suffragio prior eligaris, ut mihi pariter suffrageris ad aliud officium, vel pecuniam mutues: hic contrahendi modus specialis est, & cæteris dissimilis.

Ergo ad simoniam proprie dictam necessaria non est ven-

venditio stricte sumpta, seu pactio mercis cum pretio: sed requiritur dumtaxat voluntas, seu intentio commutandi temporale cum spirituali, seu obtinendi unum ex his, mediante alio; quod enim refert Scriptura Act. 8. de Simone, a quo simoniaci, & simonia sic nominantur, quod Apostolis pecuniam obtulerit eo fine, eo intuitu, ut ab illis potestatem acciperet communicandi Spiritum Sanctum: nulla ibi mentio pactionis mercis cum pretio, voluit solummodo muneribus suis Apostolos delinire, & movere ad concedendam gratiam, quam ambiebat: unde merito summi Pontifices Alex. VII., & Innoc. XI., Clerus Gallican. an. 1800., Facultas Parisiens. an. 166 ., & Lovanien. anno 1657., & 1659., & plures Episcopi in suis diœcesibus has propositiones damnarunt, alii ut temerarias, & scandalosas, alii ut erroneas, & hæresim simoniacam per fallacem intentionis directionem inducentes: *Non est contra justitiam, & beneficia ecclesiastica non conferre gratis: dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale, non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale: vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, etiamsi sit principale motivum, immo etiamsi sit finis:* enimvero admissis illis opinionibus, ipse Simon Scripturæ textu condemnari non posset, videturque Apostolus præcipitem in eum tulisse sententiam, quod existimasset donum Dei pecunia possideri; non enim illicitum est in illa sententia, vel appetere donum Dei, tamquam finem per pecuniam veluti per medium, vel offerre pecuniam pro spirituali non ut pretium, sed ut motivum, vel gratuitam compensationem: neque alia intentio in Simone præsumenda est ex Urbano II. cap. *Salvator*: Nec *Apostolus*, inquit, *emptionem Spiritus Sancti (quam bene fieri non posse noverat), sed ambitionem quæstus talis in eodem Simone exhorruit, & maledictionis jaculo percussit*.

Dixi requiri voluntatem obtinendi spirituale per temporale; namque cap. *Etsi* tit. *De Simon.* Si quis ordinatori, vel consecratori suo offerat, *quæ modici pretii fuerint, & quæ voluntatem recipientis inclinare, vel movere non debeant; Ecclesia Romana interpretari-*
nam.

non consuevit accipientem in his delinquere, vel donantem: addit ibidem summus Pontifex certam regulam, ex qua colligere liceat, utrum munera proficiscantur ex intentione movendi animum collatoris, nempe attendendum, quis dans, quisve petens, quæ res, quæ causa petendi: quis dat, pauperne sit, vel dives: quis petit, aut accipit, scilicet an sit locuples, aut indigens, adeo ut pro magno habeat, vel pro nihilo tale quid accipere: quæ res, si magni, vel minoris pretii, quæ causa, an instante necessitate: cum autem citato capite agatur de equo, quem frater Archiepiscopi strigonensis vir nobilis, & præpotens, ipso nesciente, transmiserunt ad Legatum Cardinalem, qui Pallium ad Archiepiscopum deferebat, quique e navi egressus equitaturam non invenerat, summus Pontifex aufert scrupulum Archiepiscopi dubitantis, num propterea simoniace fuerit consecratus? *Quia non est verisimile*, inquit Gloss., *quod propter hujusmodi modica aliquis moveretur ad aliquod iniquum faciendum, & ita videtur a contrario, quod si alia intentione equum Cardinali dedisset, alias non daturus, nisi ut posset facilius expediri negotium fratris, licet eo ignorante, præjudicasset ei.*

Multo minus suspecta esse debent munera, quæ acceptum beneficium subsequuntur, quam quæ præcedunt, quia pro eis donum spirituale conferri non potuit, si nec promissa, nec prævisa fuerint: duo tamen hic diligenter cavenda sunt; primum, ne solvantur, neve exigantur tanquam debitum, & veluti pretium, aut merces rei, vel actionis spiritualis; namque veteres, ut S.Ambros. lib.4. in Luc., S. Cyrillus Jerosolymit. Catech. 16., Hugo a S.Victore lib. 1. de sacram. c.2., S.Th. hic a. 1. ad 4., Abulensis, & alii uno ore Gezi simoniæ reum pronuntiant, quidquid contra sentiant nonnulli recentiores, quia pecuniam quasi debitam ex collato beneficio exegit 4. Reg. 5.: unde Innocentius III cap. *Sicut pro certo De simonia* sic decernit: *Tantum igitur abusum, consuetudinem (quæ magis dicenda est corruptela) penitus reprobamus, firmiter statuentes, ut pro his sive conferendis, sive collatis* (notent resignantes, vel ejus consanguinei, qui importune urgent resignatarium ad remu-

ne-

nerationem) *nemo aliquid quocumque prætextu exigere, aut extorquere præsumat; alioquin & qui receperit, & qui dederit hujusmodi pretium omnino damnatum, cum Giezi, & Simone condemnetur*: & Petrus Damiani epistola ad Cardinales de his, qui ante acceptam gratiam nullum pactum inserunt, postmodum vero tanquam a debitoribus exigunt, & extorquendis remunerationibus vehementer insistunt, sic scribit: *Hi se non dubitent Giezi crimen incurrere*: secundum ne quis collator, aut patronus, quamvis omni pacto cessante, gratiam conferat intuitu doni antidotalis, alias non collaturus; quemadmodum enim intentio facit usurarium, ut habetur c. *Consuluit* tit. *De usuris*, sic & simoniacum, quia sic affecti revera dant spirituale pro temporali; similiter a simonia excusari non possunt, qui ad dandum sibi spirituale invitant his, & aliis similibus verbis: *Non audeo quidquam tibi promittere, quia vetitum est; sed confide probitati meæ, & generositati: ego nunquam ero beneficii accepti immemor*: hi quippe per spem boni temporalis spirituale consequi intendunt.

Dicitur 3. *aliquid spirituale*, quo nomine intelligitur res, vel actio Deo sacra, & ad religionem pertinens, ut sunt sacramenta, reliquiæ Sanctorum, actus ordinis, & jurisdictionis spiritualis conciones, & catecheses sacræ, quæ, prout in Ecclesia fiunt a clericis, ordinantur ad supernaturalem audientium salutem: ergo docere Philosophiam, Theologiam, vel etiam rudimenta fidei, sicut docentur in scholis a ludimagistris, quamvis actiones spirituales sint, nihilominus non censentur materia simoniæ, quia non sunt functiones sacræ.

Dicitur 4. *vel spirituali annexum*; quædam enim temporalia sic connexa sunt spirituali, ut proventus temporales officio beneficiarii, reditus monasterii professioni religiosæ, ut sine eo emi, aut vendi non possint.

Q. 2. *Numquam ne licet vendere, aut emere temporale spirituali annexum?*

R. Distinguendum est; nam temporale tripliciter potest esse annexum spirituali: 1. antecedenter: 2. concomitanter; 3. consequenter.

Antecedenter illud censetur annexum, cui accedit spi-

spirituale, ut fundus, cui advenit jus patronatus; quod est spirituale; vas, lapis, balsamum, quæ postea consecrari contingit: porro temporale hujusmodi, cum sit prius spirituali, & omnino ab eo independens, sine dubio vendi, & emi potest absque simonia, modo tamen pretium ejus non augeatur ratione spiritualis annexi; nec Ecclesia talem venditionem prohibet; qui enim carius venderet, aut emeret vel agrum propter jus ei annexum præsentandi ad beneficia, vel lapidem altaris propter ejus consecrationem, simoniacus esset, quia censeretur vendere, aut emere rem spiritualem: extat quoque Ecclesiæ prohibitio c. *Ea quæ* tit. *De simon.*, ne vendatur balsamum, quod in chrismate continetur, quia cum balsamum sit modici pretii, Episcopus sacramenta vendere videretur.

Concomitanter annexa sunt, quæ spiritale nec antecedunt, nec sequuntur, sed comitantur, & hæc duplicis sunt generis; alia enim sunt mere extrinseca, ut celebrare, vel concionari in quodam loco valde remoto; alia intrinseca, ut labor, & fatigatio necessaria ad celebrandam missam, vel ad concionandum: annexa prioris generis, v. gr. fatigatio longioris itineris, vendi possunt, quia pretio sunt æstimabilia, nec quidquam includunt spirituale; annexa vero posterioris generis sunt ipsamet functio sacra, sicut labor in colenda vinea, est ipsa vineæ cultura, ac proinde vendi nequeunt.

Consequenter annexa sunt ea, quæ ex spirituali pendent, tanquam a sua causa morali: ut proventus beneficii ab officio divino, propter quod dantur, jus fruendi bonis monasterii a professione solemni, quæ in eo emittitur; & de hujusmodi temporali annexo rei spirituali intelligenda sunt præsertim posteriora definitionis verba.

Objicies 1. contra allatam definitionem. Hæresis pertinet ad intellectum: atqui simonia est hæresis cap. *Presbiter* 1. qu. 1., & cap. *Patet* qu. 7. dicuntur simoniaci primi, & præcipui hæretici maxime detestandi, cap. *Eos* qu. 1. sic habetur; *Tolerabilior est Macedonii hæresis*, (qua negabat Spiritum Sanctum esse Deum) *quam simoniacorum; illi enim creaturam, & servum Dei Patris, & Filii Spiritum Sanctum deli-*

lirando fatentur; isti vero Spiritum Sanctum efficiunt servum suum: ergo simonia male definitur studiosa voluntas.

Distinguo min. cum S. Thoma hic art. 1. ad 1.: simoniaci sunt hæretici interpretative, & specie tenus, quatenus vendendo donum Spiritus Sancti exterius significant, illud esse quid veniale, & pretio temporali æstimabile, & de eo disponunt tanquam de re, quæ sit sub illorum dominio, concedo; sunt hæretici formaliter, quasi interius credant donum Spiritus Sancti non pluris valere, quam pretium temporale, & suo dominio vere & proprie subesse, subdistinguo: aliquando, transeat, & in hac hypothesi infidelitatem cum simonia conjungerent; semper, & necessario, nego min. Quemadmodum enim qui abuteretur Eucharistia, videretur quidem negare præsentiam realem, quamvis interius illam crederet; sic qui vendit, aut emit donum Spiritus Sancti, indigne quidem illud tractat, tanquam sit quiddam vile, & venale; sed inde non sequitur necessario, quod temporale cum spirituali adæquet.

Instabis. In venditione adæquatur pretium cum merce: atqui simonia ex dictis est venditio rei spiritualis pro temporali: ergo.

Distinguo maj.: in venditione justa, concedo; injusta, nego maj. Ideo enim est injusta, quia in ea non servatur æqualitas: porro simonia multis ex capitibus est injusta: ergo.

Objicies 2. contra secundam definitionis partem. Simonia reprobata est jure tum divino, tum ecclesiastico: atqui utroque jure probatur commutatio rei temporalis cum spirituali: ergo simonia male definitur voluntas emendi &c.: minor probatur 1. ex Scriptura. Luc. 10. v. 4 Christus de operariis evangelicis ait: *Dignus est operarius mercede sua*, 2. Cor. 9. v. 11.: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus?* & vers. 14.: *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere:* Judæi quoque in veteri Lege non consulebant Prophetas vacuis manibus, ut constat ex cap. 9. 1. Reg. vers. 7. Probatur 2. ex constanti usu universalis Ecclesiæ, in qua assignantur decimæ pro mi-

ministeriis sacris, taxantur stipendia respondentia cuilibet officio sacro; celebrantur, & approbantur contractus, in quibus fideles proprietatem bonorum suorum tam immobilium, quam mobilium transferunt in pia loca, cum pacto quod preces, & sacrificia pro ipsis ibidem offerantur: in curia romana dispensationes, & benificiorum provisiones sine pecunia non obtinentur: Patres Concilii Tridentini sess. 21. cap. 8. de reform. statuunt, quod tertia pars præbendarum in distributiones convertatur: *Ne qua in parte*, inquiunt, *minuatur divinus cultus, sed ei debitum omnibus in rebus obsequium præstetur*; nimirum propter spem lucri præsentibus dumtaxat injectam: denique Concilium Constantiense sess. 8. hunc VVicleffi articulum cum aliis damnavit: *Simoniaci sunt, qui se obligant orare pro aliis, qui eis in temporalibus subveniunt*: ex quibus sequitur contractus onerosus, sive emptionis: do, ut des: sive conductionis: do, ut facias; sive locationis, facio, ut des, non esse simoniacos, ac proinde rejiciendam allatam simoniæ definitionem.

Nego min.; ad cujus confirmationem respondeo, hæc intelligenda de mercede non proprie dicta, quæ sit pretium respondens merito, & dignitati operis sacri, sed latius sumpta pro stipendio necessitatis: quod autem distinguendum sit inter mercedem, seu pretium, & necessariam sustentationem docet Sanct. August. lib. de Pastoribus cap. 2.; ubi sic habet de ministris sacris: *Accipiant substentationem necessitatis a populo, & mercedem dispensationis a Domino*; declaratque exemplo cursoris regii, qui longo itinere præfert magni pretii munera, quibus rex strenuum, & vigilantissimum alicujus provinciæ ducem honorare statuit: cursor ille sicut gratis accepit illa munera, sic gratis deponit, nec pretium eorum exigit; sed æquum non est, ut proprius, expensis tam longam peregrinationem peragat: cum autem nullum pro ea, ut supponitur, a rege stipendium acceperit, quid justius, quam ut a cruce expectet: Sic se res habet in nostro negotio: Christus misit suos discipulos mysteriorum divinorum dispensatores sine pera, sine pecunia in zonis suis, sed cum hoc præcepto: *Gratis accepistis, gratis date*: addit tamen: *Dignus est operarius*

ti-

ubo suo Matth. 10.; *mercede sua* Luc. 1.: mercede inquam, non quæ sit pretium rei sacræ, quam ministrant, alioquin contradictoria locutus fuisset: *Gratis date, mercedem accipite*; sed quæ sit subsidium necessitatis eorum, qui totos se fidelium obsequio mancipant: major autem est illorum necessitas, qui majora opera sustinent, ut summus Pontifex, Episcopi, & qui qui bene præsunt, de quibus Apostolus I. Timoth. cap. 5.: *Duplici honore* (honorati) *digni habeantur*.

Instabis. Ex hac responsione sequitur, neminem ex munere accepto posse judicari Simoniacum, sed ex sola ejus intentione, quæ cum sit occulta, etiam absolvendus erit ipse Simon; charitas enim exigit, ut aliorum facta benigne interpretemur, si id fieri possit cap. *Estote de reg. juris*: immo vera erit quorumdam recentiorum sententia, a Clero Gallicano notata, per mentis directionem omnem vitari simoniam, adeout tamquam idea Platonica nullibi reperiatur, nisi in stolidis; facile enim est cuilibet prudenti recta intentione dare, & accipere pecuniam, & quidquid est pecunia æstimabile, ut stipendium honestæ sustentationis, non ut pretium, aut mercedem sacri operis.

Nego sequelam, & ad ejus confirmationem respondeo. Primo, intentio satis se prodit per externum opus lege prohibitum, v. g. sine cunctatione blasphemum, aut furem dicimus, qui cum advertentia blasphemias profert, aut aliena surripit; atqui Ecclesia prohibet, & damnat tamquam Simoniaca, 1. generatim omnia pacta pro spiritualibus cap. *Pactiones* tit. *De pactis*; 2. speciatim pro ingressu religionis, quando Monasterium est pingue cap. *Non satis*, cap. *Veniens* tit. *De Simon.*: & in extrav. *Sane* Urbanus IV. prohibet exigi pro receptione ad religionem: *Quoscumque pastus, pecunias, jocalia, aut res alias etiam ad usum Ecclesiasticum*: item pro beneficiis, & officiis Ecclesiasticis quibuscumque extravagante *Cum detestabile scelus Simoniacæ pravitatis*, quæ est Pauli II. tit. *De Simon.*; ubi summus Pontifex non solum electores, præsentantes, sed & mediatores, qui quomodolibet dederint, aut receperint pro beneficiis, & Ecclesiasticis officiis, ferit excommunicatione Sedi Apostolicæ reservata, polliceturque veniam complicibus, si revelaverint, alioquin

contra immunitatem ecclesiasticam oneribus publicis subjiciatur: 4. si ipse sacris ordinibus initiatus, aut religiosus professus contra castitatem peccet.

Q. 8. *Quotuplici modo peccatur in loco sacro?*

R. Tripliciter: si vis ei inferatur, v. gr. fores Ecclesiæ frangantur, bonis suis spolietur, si inde retrahantur delinquentes in casibus prohibitis; si Ecclesiæ diruta materia in profanos usus convertatur, 2. si in loco sacro fiant actus, quibus pollui possit, ut homicidio, illicita effusione sanguinis, aut seminis humani, sepultura excommunicati non tolerati, aut non baptizati: 3. si exerceantur in loco sacro alii actus, qui, licet eum non polluant, tamen sanctitati ejus repugnant, vel ex prohibitione Ecclesiæ, ut mercatus; vel ex natura sua, ut omnia per se mala, de quibus fuse egimus tractatu de sacrificio c. 13. hic consulendo.

Q. 9. *Quale peccatum est sacrilegium?*

R. Est mortale ex natura sua, quia generatim loquendo gravis religioni infertur injuria per violationem rerum sacrarum, patetque ex pœnis, quibus puniuntur sacrilegi, nam per legem civilem aliquando plectuntur capite, & per ecclesiasticam, excommunicatione: materiæ tamen levitas excusat.

Q. 10. *Tres sacrilegii species contineant ne singulæ malitiam specie distinctam, & in sacramentali confessione exprimendam?*

R. Affirmant communiter Theologi cum S. Thoma q. 99. art. 3.; sacrilegium enim tanto gravius est cæteris paribus, quanto res, quæ violatur, est sanctior, atque sacratior; atqui persona est loco sacratior, quia *Sanctititas loci*, inquit S. Doctor, *ordinatur ad sanctitatem hominis; non enim propter locum gentem, sed propter gentem locum Deus elegit* 2 Mach. 5.

Dixi *cæteris paribus;* nam enormis effractio templi cum ejus expoliatione gravius est crimen levi percussione clerici.

Observat insuper idem S. Doctor, in qualibet specie sacrilegii diversos esse malitiæ gradus; namque 1. eadem irreverentia pejor est in Ecclesia, quam in cœmeterio: 2. aliter violatur sanctitas loci sacri per effusionem sanguinis, aliter per furtum: similiter persona sacra magis deprimitur per injustam manus injectio-

ctionem, quam per iniquam provocationem ad tribunal sæculare: denique aliud est sacrilegium fornicarii voto simplici astricti, aliud religiosi, aliud clerici ordinibus sacris initiati, quia hæ personæ, aliæ aliis sunt sacratiores: unde merito proscripta est quorumdam modernorum sententia, qua asseruut satis esse, si pœnitens in sacramentali confessione dicat, se contra votum castitatis fornicatum fuisse.

Circa tertiam sacrilegii speciem sic pergit S. Doct. cit. ar.: *Tertia species sacrilegii, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus secundum differentiam rerum sacrarum, inter quas summum locum obtinent ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quæ continet ipsum Christum; & ideo sacrilegium, quod contra hoc sacramentum committitur, gravissimum est inter omnia: post sacramenta autem secundum tenent vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quodammodo personæ Sanctorum honorantur, & dehonorantur: deinde ea, quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, & Ministrorum: deinde ea, quæ deputata sunt ad sustentationem ministrorum, sive sint mobilia, sive immobilia: quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccat, crimen sacrilegii incurrit.*

De perjurio, & de blasphemia diximus capite præcedenti; quæ vero spectant simoniam, plurima sunt & separatim examinanda.

CAPUT VIII.

De Simonia.

§. I. *Quid est Simonia?*

R. Definitur *Studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum*: hanc definitionem a majoribus acceptam probat S. Thomas q. 100. art. 1. eamque Theologi, & Canonistæ unanimi consensu recipiunt; sed accuratius exponenda est, cum ex illa omnes fere casus, qui in hac materia occurrunt difficiles, absolvi queant: itaque

Di-

Dicitur 1. *voluntas*, quia omne peccatum debet esse voluntarium: voluntarium autem non est, nisi adsit cognitio, & advertentia sufficiens; ignorantia enim invincibilis tollit voluntarium: propterea in definitione additur *studiosa*, idest deliberata, & ex electione profecta: ergo in casu difficiliori potest dari simonia materialis tantum, sicut & usura, quæ non sit formaliter peccatum: sed quemadmodum restituendum est lucrum proveniens ex contractu usurario bona fide inito, quia contractus ille cum sit invalidus, non transfert rei usurariæ dominium; sic & pretium per simoniam comparatum reddi debet, quia res spiritualis vendi non potest: beneficium v. g. dimittendum, quia collatio fuit irrita: officium quoque ordinis simoniace collati suspendendum, donec cum promoto fuerit dispensatum cap. *De simoniace ordinatis* tit. *De simonia*, ubi sic loquitur summus Pontifex Lucius III.: *Cum quidam secundum quandam speciem simoniæ, utpote ipsis ignorantibus, simoniace ordinentur, possunt, quia simoniaci non sunt* (formaliter), *in suis ordinibus remanere*, scilicet cum Episcopi dispensatione, ut probat Glossa, quia per ordinationem simoniacam nullum jus acquiritur: sed de pœnis simoniacorum postea.

Dicitur 2. *vel emendi, vel vendendi*, quibus verbis indigitatur omnis contractus onerosus, & minime gratuitus, sive quælibet commutatio rei spiritualis cum temporali, quatuor his contractibus innominatis expressa; 1. do, ut des: 2. do, ut facias: 3. facio, ut des: 4. facio, ut facias: do v. g. beneficium, ut des quoddam pecuniæ æstimabile; quæ conventio speciem venditionis præsefert; do canonicatum, ut facias in domo mea, quæ sunt capellani &c.; qui contractus reducitur ad conductionem: efficio apud principem, ut tu ad abbatiam nominet, ne tu vicissim pensionem, quam tibi solvere teneor, mihi condoneos, & remittas, quod ad locationis contractum referri potest: denique facio, ut meo suffragio prior eligaris, ut mihi pariter suffrageris ad aliud officium, vel pecuniam mutues: hic contrahendi modus specialis est, & cæteris dissimilis.

Ergo ad simoniam proprie dictam necessaria non est

venditio stricte sumpta, seu pactio mercis cum pretio; sed requiritur dumtaxat voluntas, seu intentio commutandi temporale cum spirituali, seu obtinendi unum ex his, mediante alio; quod enim refert Scriptura Act. 8. de Simone, a quo simoniaci, & simonia sic nominantur, quod Apostolis pecuniam obtulerit eo fine, eo intuitu, ut ab illis potestatem acciperet communicandi Spiritum Sanctum: nulla ibi mentio pactionis mercis cum pretio, voluit solummodo muneribus suis Apostolos delinire, & movere ad concedendam gratiam, quam ambiebat: unde merito summi Pontifices Alex. VII., & Innoc. XI., Clerus Gallican. an. 1800., Facultas Parisiens. an. 166 ., & Lovanien. anno 1657., & 1659., & plures Episcopi in suis diœcesibus has propositiones damnarunt, alii ut temerarias, & scandalosas, alii ut erroneas, & hæresim simoniacam per fallacem intentionis directionem inducentes: *Non est contra justitiam, & beneficia ecclesiastica non conferre gratis: dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale, non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale: vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, etiamsi sit principale motivum, immo etiamsi sit finis:* enimvero admissis illis opinionibus, ipse Simon Scripturæ textu condemnari non posset, videturque Apostolus præcipitem in eum tulisse sententiam, quod existimasset donum Dei pecunia possideri; non enim illicitum est in illa sententia, vel appetere donum Dei, tamquam finem per pecuniam veluti per medium, vel offerre pecuniam pro spirituali non ut pretium, sed ut motivum, vel gratuitam compensationem: neque alia intentio in Simone præsumenda est ex Urbano II. cap. *Salvator: Nec Apostolus*, inquit, *emptionem Spiritus Sancti (quam bene fieri non posse noverat), sed ambitionem quæstus talis in eodem Simone exhorruit, & maledictionis jaculo percussit*.

Dixi requiri voluntatem obtinendi spirituale per temporale; namque cap. *Etsi* tit. *De Simon.* Si quis ordinatori, vel consecratori suo offerat, *quæ modici pretii fuerint, & quæ voluntatem recipientis inclinare, vel movere non debeant; Ecclesia Romana interpretari* non-

*non consuevit accipientem in his delinquere, vel donan*tem: addit ibidem summus Pontifex certam regulam, ex qua colligere liceat, utrum munera proficiscantur ex intentione movendi animum collatoris, nempe attendendum, quis dans, quisve petens, quæ res, quæ causa petendi: quis dat, pauperne sit, vel dives: quis petit, aut accipit, scilicet an sit locuples, aut indigens, adeo ut pro magno habeat, vel pro nihilo tale quid accipere: quæ res, si magni, vel minoris pretii, quæ causa, an instante necessitate: cum autem citato capite agatur de equo, quem frater Archiepiscopi strigonensis vir nobilis, & præpotens, ipso nesciente, transmiserunt ad Legatum Cardinalem, qui Pallium ad Archiepiscopum deferebat, quique e navi egressus equitaturam non invenerat, summus Pontifex aufert scrupulum Archiepiscopi dubitantis, num propterea simoniace fuerit consecratus? *Quia non est verisimile*, inquit Gloss., *quod propter hujusmodi modica aliquis moveretur ad aliquod iniquum faciendum, & ita videtur a contrario, quod si alia intentione equum Cardinali dedisset, alias non daturus, nisi ut posset facilius expediri negotium fratris, licet eo ignorante, præjudicasset ei.*

Multo minus suspecta esse debent munera, quæ acceptum beneficium subsequuntur, quam quæ præcedunt, quia pro eis donum spirituale conferri non potuit, si nec promissa, nec prævisa fuerint: duo tamen hic diligenter cavenda sunt; primum, ne solvantur, neve exigantur tanquam debitum, & veluti pretium, aut merces rei, vel actionis spiritualis; namque veteres, ut S. Ambros. lib. 4. in Luc., S. Cyrillus Jerosolymit. Catech. 16., Hugo a S. Victore lib. 1. de sacram. c. 2., S. Th. hic a. 1. ad 4., Abulensis, & alii uno ore Giezi simoniæ reum pronuntiant, quidquid contra sentiunt nonnulli recentiores, quia pecuniam quasi debitam ex collato beneficio exegit 4. Reg. .: unde Innocentius III cap. *Sicut pro certo De simonia* sic decernit: *Tantum igitur abusum, consuetudinem (quæ magis dicenda est corruptela) penitus reprobamus, firmiter statuentes, ut pro his sive conferendis, sive collatis* (notent resignantes, vel ejus consanguinei, qui importune urgent resignatarium ad remu-

ne,

nerationem) *nemo aliquid quocumque prætextu exigere, aut extorquere præsumat; alioquin & qui receperit, & qui dederit hujusmodi pretium omnino damnatum, cum Giezi, & Simone contemnetur*: & Petrus Damiani epistola ad Cardinales de his, qui ante acceptam gratiam nullum pactum inserunt, postmodum vero tanquam a debitoribus exigunt, & extorquendis remunerationibus vehementer insistunt, sic scribit: *Hi se non dubitent Giezi crimen incurrere*: secundum ne quis collator, aut patronus, quamvis omni pacto cessante, gratiam conferat intuitu doni antidotalis, alias non collaturus; quemadmodum enim intentio facit usurarium, ut habetur c. *Consuluit* tit. *De usuris*, sic & simoniacum, quia sic affecti revera dant spirituale pro temporali: similiter a simonia excusari non possunt, qui ad dandum sibi spirituale invitant his, & aliis similibus verbis: *Non audeo quidquam tibi promittere, quia vetitum est; sed confide probitati meæ, & generositati: ego nunquam ero beneficii accepti immemor*: hi quippe per spem boni temporalis spirituale consequi intendunt.

Dicitur 3. *aliquid spirituale*, quo nomine intelligitur res, vel actio Deo sacra, & ad religionem pertinens, ut sunt sacramenta, reliquiæ Sanctorum, actus ordinis, & jurisdictionis spiritualis conciones, & catecheses sacræ, quæ, prout in Ecclesia fiunt a clericis, ordinantur ad supernaturalem audientium salutem: ergo docere Philosophiam, Theologiam, vel etiam rudimenta fidei, sicut docentur in scholis a ludimagistris, quamvis actiones spirituales sint, nihilominus non censentur materia simoniæ, quia non sunt functiones sacræ.

Dicitur 4. *vel spirituali annexum*; quædam enim temporalia sic connexa sunt spirituali, ut proventus temporales officio beneficiarii, reditus monasterii professioni religiosæ, ut sine eo emi, aut vendi non possint.

Q. 2. *Numquam ne licet vendere, aut emere temporale spirituali annexum?*

R. Distinguendum est; nam temporale tripliciter potest esse annexum spirituali: 1. antecedenter: 2. concomitanter; 3. consequenter.

Antecedenter illud censetur annexum, cui accedit spi-

spirituale, ut fundus, cui advenit jus patronatus; quod est spirituale; vas, lapis, balsamum, quæ postea consecrari contingit: porro temporale hujusmodi, cum sit prius spirituali, & omnino ab eo independens, sine dubio vendi, & emi potest absque simonia, modo tamen pretium ejus non augeatur ratione spiritualis annexi; nec Ecclesia talem venditionem prohibet; qui enim carius venderet, aut emeret vel agrum propter jus ei annexum præsentandi ad beneficia, vel lapidem altaris propter ejus consecrationem, simoniacus esset, quia censeretur vendere, aut emere rem spiritualem: extat quoque Ecclesiæ prohibitio c. *Ea quæ* tit. *De simon.*, ne vendatur balsamum, quod in chrismate continetur, quia cum balsamum sit modici pretii, Episcopus sacramenta vendere videretur.

Concomitanter annexa sunt, quæ spiritale nec antecedunt, nec sequuntur, sed comitantur, & hæc duplicis sunt generis; alia enim sunt mere extrinseca, ut celebrare, vel concionari in quodam loco valde remoto; alia intrinseca, ut labor, & fatigatio necessaria ad celebrandam missam, vel ad concionandum: annexa prioris generis, v. gr. fatigatio longioris itineris, vendi possunt, quia pretio sunt æstimabilia, nec quidquam includunt spiritaale; annexa vero posterioris generis sunt ipsamet functio sacra, sicut labor in colenda vinea, est ipsa vineæ cultura, ac proinde vendi nequeunt.

Consequenter annexa sunt ea, quæ ex spirituali pendent, tanquam a sua causa morali: ut proventus beneficii ab officio divino, propter quod dantur, jus fruendi bonis monasterii a professione solemni, quæ in eo emittitur; & de hujusmodi temporali annexo rei spirituali intelligenda sunt præsertim posteriora definitionis verba.

Objicies 1. contra allatam definitionem. Hæresis pertinet ad intellectum: atqui simonia est hæresis cap. *Presbiter* 1. qu. 1., & cap. *Patet* qu. 7. dicuntur simoniaci primi, & præcipui hæretici maxime detestandi, cap. *Eos* qu. 1. sic habetur; *Tolerabilior est Macedonii hæresis*, (qua negabat Spiritum Sanctum esse Deum) *quam simoniacorum; illi enim creaturam, & servum Dei Patris, & Filii Spiritum Sanctum de-*

li-

lirando fatentur; isti vero Spiritum Sanctum efficiunt servum suum: ergo simonia male definitur studiosa voluntas.

Distinguo min. cum S. Thoma hic art. 1. ad 1.: simoniaci sunt hæretici interpretative, & specie tenus, quatenus vendendo donum Spiritus Sancti exterius significant, illud esse quid veniale, & pretio temporali æstimabile, & de eo disponunt tanquam de re, quæ sit sub illorum dominio, concedo; sunt hæretici formaliter, quasi interius credant donum Spiritus Sancti non pluris valere, quam pretium temporale, & suo dominio vere & proprie subesse, subdistinguo: aliquando, transeat, & in hac hypothesi infidelitatem cum simonia conjungerent; semper, & necessario, nego min. Quemadmodum enim qui abuteretur Eucharistia, videretur quidem negare præsentiam realem, quamvis interius illam crederet; sic qui vendit, aut emit donum Spiritus Sancti, indigne quidem illud tractat, tanquam sit quiddam vile, & venale; sed inde non sequitur necessario, quod temporale cum spirituali adæquet.

Instabis. In venditione adæquatur pretium cum merce: atqui simonia ex dictis est venditio rei spiritualis pro temporali: ergo.

Distinguo maj.: in venditione justa, concedo; injusta, nego maj. Ideo enim est injusta, quia in ea non servatur æqualitas: porro simonia multis ex capitibus est injusta: ergo.

Objicies 2. contra secundam definitionis partem. Simonia reprobata est jure tum divino, tum ecclesiastico: atqui utroque jure probatur commutatio rei temporalis cum spirituali: ergo simonia male definitur voluntas emendi &c.: minor probatur 1. ex Scriptura. Luc. 10. v. 4. Christus de operariis evangelicis ait: *Dignus est operarius mercede sua*, 2. Cor. 9. v. 11.: *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si carnalia vestra metamus?* & vers. 14.: *Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere:* Judæi quoque in veteri Lege non consulebant Prophetas vacuis manibus, ut constat ex cap. 9. 1. Reg. vers. 7. Probatur 2. ex constanti usu universalis Ecclesiæ, in qua assignantur decimæ pro mi-

Ibo Jus Matth. 10.; *mercede sua* Luc. 1.: mercede inquam, non quæ sit pretium rei sacræ, quam ministrant, alioquin contradictoria locutus fuisset: *Gratis date, mercedem accipite*; sed quæ sit subsidium necessitatis eorum, qui totos se fidelium obsequio mancipant: major autem est illorum necessitas, qui majora opera sustinent, ut summus Pontifex, Episcopi, & qui qui bene præsunt, de quibus Apostolus I. Timoth. cap. 5.: *Duplici honore* (honorati) *digni habeantur*.

Instabis. Ex hac responsione sequitur, neminem ex munere accepto posse judicari Simoniacum, sed ex sola ejus intentione, quæ cum sit occulta, etiam absolvendus erit ipse Simon; charitas enim exigit, ut aliorum facta benigne interpretemur, si id fieri possit cap. *Estote de reg. juris*: immo vera erit quorumdam recentiorum sententia, a Clero Gallicano notata, per mentis directionem omnem vitari simoniam, adeout tamquam idea Platonica nullibi reperiatur, nisi in stolidis; facile enim est cuilibet prudenti recta intentione dare, & accipere pecuniam, & quidquid est pecunia æstimabile, ut stipendium honestæ sustentationis, non ut pretium, aut mercedem sacri operis.

Nego sequelam, & ad ejus confirmationem respondeo.

Primo, intentio satis se prodit per externum opus lege prohibitum, v. g. sine cunctatione blasphemum, aut furem dicimus, qui cum advertentia blasphemias profert, aut aliena surripit; atqui Ecclesia prohibet, & damnat tamquam Simoniaca, 1. generatim omnia pacta pro spiritualibus cap. *Pactiones* tit. *De pactis*; 2. speciatim pro ingressu religionis, quando Monasterium est pingue cap. *Non satis*, cap. *Veniens* tit. *De Simon.*: & in extrav. *Sane* Urbanus IV. prohibet exigi pro receptione ad religionem: *Quoscumque pastus, pecunias, jocalia, aut res alias etiam ad usum Ecclesiasticum*: item pro beneficiis, & officiis Ecclesiasticis quibuscumque extravagante *Cum detestabile scelus Simoniacæ pravitatis*, quæ est Pauli II. tit. *De Simon.*; ubi summus Pontifex non solum electores, præsentantes, sed & mediatores, qui quomodolibet dederint, aut recæperint pro beneficiis, & Ecclesiasticis officiis, ferit excommunicatione Sedi Apostolicæ reservata, polliceturque veniam complicibus, si revelaverint, alioquin

Absolvi non valeant: immo Concilium Trid. sess. 24. cap. 18. de Reform. de examinatoribus in concursu sic statuit: *Caveant, ne quidquam prorsus occasione hujus examinis, nec ante, nec post accipiant? alioquin Simoniæ vitium tam ipsi, quam alii dantes incurrant*: de Ordinationibus quoque cap. *In ordinando* tit. *de Simon*, sic præscribitur: *Sicut non debe: Episcopus manum, quam imponit, ita nec minister, vel notarus in ordinatione ejus vocem, vel calamum vendere*: addit Tride sess. 21. cap. 1. de reform. nec sponte oblatum suscipere: *Nihil*, inquit, *pro collatione quorumcumque ordinum, etiam clericalis tonsuræ, nec pro literis dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacumque de causa, etiam sponte oblatum, Episcopi, & alii ordinum collatores, aut eorum ministri quovis prætextu accipiant: notarii vero... pro singulis litteris dimissoriis, aut testimonialibus decimam tantum unius aurei partem accipere possint, dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo: nec Episcopo ex notarii commodis aliquod emolumentum ex eisdem ordinum collationibus directe, vel indirecte provenire possit... contrarias taxas, ac statuta, & consuetudines etiam immemorabiles, quæ potius abusus, & corruptela nuncupari possunt, penitus cassando, & interdicendo*: denique causa 1. qu. 1. a can. 99. ad can. 11. prohibentur exactiones pro baptismo conferendo, Eucharistia dispensanda, & aliis Sacramentis ministrandis, consecratione Ecclesiarum &c., ergo qui has leges contemnit, vel ex suo facto judicandus ast Simoniacus.

Secundo, ubi lex, vel laudabilis consuetudo ministris sacris permittit accipere a populo sustentationem necessitatis, intentio simoniaca colligitur, aut præsumitur 1. si exigatur pos spiritualium subtractionem, cum ex cap. *In tantum de Simon.*: *expressius exprimat venditionis speciem, qui prius recipit pretium, quam rem conferat pretiosam*: gratis tamen spiritualibus prius exhibitis, inquit S. Thomas art. 3., licite possunt consuetæ oblationes exigi a nolentibus, & valentibus solvere, auctoritate superiori interveniente; 2. si quis pecuniæ vi inducantur ad conferendam rem sacram, tum maxime, cum negare debeat verb. grat. ad nuptias filias nilias benedicendas invitis parentibus:

mi-

ministranda Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ indignis, puta publicis usurariis, concubinariis &c. : hæc est ipsa impietas Simonis, qui, mediante pecunia, donum Spiritus Sancti, quo erat indignus, obtinere voluit.

Quantum autem ista venalitas fidelium animos offendat, præjudicetque Cultui divino, intelligi potest, tum ex cap. 2. libr. I. Reg.. ubi de filiis Heli, qui partem, quæ ex victimis competebat Sacerdotibus, tollebant priusquam perageretur sacrificium, sic legitur vers. 12. *Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino, quia retrahebat homines a sacrificio Domini;* tum ex Concilio Lateranen. IV. cap. *Cum in Ecclesia De Simon. Horribile nimis est*, inquiunt Patres, *quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere ita, ut pro quibuscumque personis Ecclesiasticis ponendis in sedem, necnon & pro sepulchris, & exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, sex aliis Sacramentis aliquid requiratur, Putant autem plures ex hoc licere: quia legem mortis de longa invaluisse consuetudine arbitrantur, non attendentes, quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam:* enimvero quis non facile arbitraretur se audire Judam dicentem: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Matth. 26., cum omnibus vel ad benedicendas nuptias, vel ad celebrandas exequia paratis Sacerdos ministerium suum denegat, donec quis pecuniam aut numeret, aut pro ea spondeat: In his ergo titulus honestæ sustentationis non excusat omnino.

Tertio denique, cavendam quoque Simoniam in oblationibus, quæ vel sponte fiunt in amicitiæ, & gratitudinis testificationem, vel taxantur a superiore in necessariæ sustentationis subsidium, docet Synodus Parisiensis sub Stephano Poncherio his verbis: *Ne clerici committant Simoniam etiam mentalem, adeundo divinum Officium sub spe materialium distributionum;* committunt autem, si illas distributiones tamquam finem operis sacri intendant: ita S. Thomas quodlib. 5. art. 11.: *Clericus*, inquit, *qui vadit Ecclesiam principaliter propter distributiones, quas recipit tamquam finem sui operis, committit Simoniam;* & opuscolo de officio

Sacerdotis: *Non potest Sacerdos illa intentione ministrare, ut ex hoc pecuniam consequatur, quia peccaret mortaliter:* eadem tradit Glossa in caput unicum *De Clericis* non *residentibus* in 6., probatque ex cap. *Tua nos*, & ex cap. *Mandato De Simon.*, ubi Simoniaci coram Deo dicuntur, qui dant temporalia cum intentione acquirendi spiritualia, & vice versa, quamvis nullum pactum præcesserit, quia id in spiritualibus est simonia, quod in temporalibus est usura; atqui ex cap. *Consuluit De usuris* usurarius judicandus est, & ad restitutionem compellendus, qui, omni pactione cessante, mutuat, alias non mutuaturus, nisi ultra sortem recipere speraret: ergo: unde S. Antoninus 2. parte tit. 3. concludit, mortale esse quærere, aut appetere curata beneficia principaliter propter honorem, & divitias, quæ ex iis percipiuntur.

Q. 3. *Sed numquid temporalia possunt appeti tamquam finis minus principalis, & secundarius?*

Resp. Affirmant Theologi benemulti; sed illa sententia in praxi valde periculosa est; tum quia cupiditati plurimum favet; tum quia facile est sibi persuadere, temporale esse finem minus principalem, cum revera sit principalis, sæpissime etiam unicus ac totalis, spirituale vero medium; tum denique quia quod fit pro temporali tamquam pro fine secundario, gratis non fit, ut patet in eo, qui in Beatam Virginem pie affectus ita ædificaret ei ædem, ut nihilominus de mercede operis secundario cogitaret, & de ea paciscerentur; evidens quippe est, talem artificem pro pretio locare suas operas, quamvis primario ad cultum Beatæ Virginis illas dirigat.

Confirmatur ex S. August. lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 16., ubi expendens Christi verba: *Quærite primum regnum Dei*, sic scribit: *Non dixit deinde ista quærite: ne dum ista quæratis, duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria; sed hæc potius propter illud ..... Sicut autem omnes militantes accipiunt annonam, & stipendium; sic omnes evangelizantes accipiunt victum, & tegumentum: sed non omnes propter salutem reipublicæ militant; sed propter illa, quæ accipiunt: sic & non omnes propter salutem Ecclesiæ ministrant Deo, sed propter tempo-*

ra-

ralia, quæ tamquam annonam, & stipendia consequuntur, aut propter hoc, & propter illud; sed supra jam dictum est: Non potestis duobus dominis servire: ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus operari; non autem in hac operatione vel solam, vel cum regno Dei mercedem temporalem cogitare.

Urgebis. Si id in spiritualibus est Simonia, quod in temporalibus usura, vix ullus clericus a Simonia excusari poterit; namque ex cit. cap. *Consultis* usurarius judicandus est, qui mutuat spe accipiendi ultra sortem: alias non mutuaturus, quamvis nullum pactum præmiserit: quis aut Clericorum obsequio alicujus Ecclesiæ se manciparet, nisi commoda temporalia speraret? annon plerique ab una Ecclesia ad aliam transeunt propter ampliores reditus? cur Sacerdotes ad unam ædem potius, quam ad aliam confluunt celebraturi, nisi quia stipendium alibi non essent accepturi? nonne in majoribus Ecclesiis cantores mercede conducuntur ad divina officia, quemadmodum conducuntur famuli ad domestica obsequia? cum ergo consuetudinem tam universalem nullus sine temeritate damnaverit tamquam Simoniacam, alia quærenda est Simoniæ definitio.

Nego anteceden. Quia etsi non omnes Clericos, quamplurimos tamen a Simonia vindicare licet, vel ex ipsa usuræ similitudine: namque ex Sanct. Antonino 3. part. tit. 1. cap. 7. mutuans dupliciter moveri potest ad mutuandum ex spe accipiendi ultra sortem: 1. principaliter adeo, ut sine illa spe non mutuaret, & tunc sine dubio usuram committit juxta cit. cap. *Consuluit*: 2. minus principaliter, & secundario tantum, cum scilicet ex benevolentia, & affectu sublevandi necessitatem proximi sic paratus est ad mutuandum, ut sine illa spe remunerationis gratuitæ, quæ affulget, nihilominus mutuaret: simili modo inter Clericos distinguendum docet Sanct. Thomas quodlibeto 8. art. 1.: *Si*, inquit, *hujusmodi distributione recipit* (Clericus) *quasi finem sui operis principaliter intentum, Simoniam committit, & ita mortaliter peccat: si autem habet finem principaliter Deum in actu, ad hujusmodi autem distributiones respicit secundario, non quasi in finem, sed sicut in id, quod ne-*

cessarium est ad suam sustentationem, constat, quod non vendit actum spiritualem, & ita Simoniam non committit, nec peccat; sic enim acceptio distributionum non erit causa, quare ad Ecclesiam vadat, sed proprie hujusmodi determinationis, quare nunc vadat, & non alia vice: item quare in hac Ecclesia potius, quam in alia celebret, aut ministret; non vero quare simpliciter celebret, aut ministret.

Quod spectat cantores conductitios, etsi aliqui scribere non dubitaverint, cantorum officium non esse sacrum; quod pias aures offendit, tenendum constanter, cantum, qui divinis laudibus adhibetur, pertinere ad divinum officium, musicos in Ecclesiis adhiberi, non ad demulcendas aures, ut in ludis theatralibus, quod esset prorsus indecens, & irreligiosum; sed ad laudes Dei depromendas, & provocandam fidelium devotionem: ergo gratis, & religiose id muneris obire tenentur, nec temporale accipere debent, nisi titulo honestæ sustentationis.

Ex nostra responsione sequitur, satis non esse ad vitandam Simoniam, si dirigatur mentis intuitus, sed imprimis corrigendum inordinatum voluntatis affectum; namque Simonia minus ex errore procedit quam ex cupiditate: *Simoniacus pessime novit, & malefacit*, inquit S. Bonavent. in IV. dist. 25. q. 4., *& sic est avarus, & in pessima avaritiæ specie, nec est proprie hæreticus*: cum autem cupiditas spectet temporale ut finem, & cetera etiam sacratissima ut media, ubicumque dominatur, Simoniam data occasione parit; in idiotis quidem & stolidis apertam, & crassam; in doctis vero, & perspicacioribus velatam honestis nominibus donationis, gratificationis, & sustentationis, quibus prudentes sæculi hominum judicium & condemnationem effugiunt, eo infeliciores, quod impœnitentes incidant in manus Dei viventis: extirpetur ergo cupiditas, ejus loco regnet ubique charitas, & Simonia nusquam erit.

Objicies 2. contra ultimam definitionis partem, Temporale consequenter annexum spirituali licite vendi, & emi potest: ergo non est simoniæ materia: probatur anteced. ex communi Ecclesiæ praxi: enimvero temporale ex dictis est consequenter annexum bene-

nefi-

neficio: atqui temporale illud lege Ecclesiastica emitur, & venditur, ut constat 1. ex annatis, quæ lege nunc recepta exiguntur, & solvuntur pluris, vel minoris, quo proventus cujuslibet beneficii ampliores sunt, vel tenuiores; 2. ex pensionibus, quas resignatarii coguntur solvere resignantibus eo fere modo, quo quis venderet domum, vel agrum cum pacto annuæ pensionis.

Nego ant.; ad cujus confirmationem respondeo, 1. acriter quidem fuisse pugnatum contra annatas, præsertim quæ in Curia Romana exiguntur pro majoribus beneficiis, quæ Concistorialia vocant, eo quod nonnisi in Concistorio summi Pontificis conferri soleant, easque tamquam simoniacas fuisse proscriptas in Concilio Basileensi sess. 24., & in Pragmatica sanctione Caroli VII.; sed tamdem omnes agnoverunt licite exigi in subsidium honestæ sustentationis; si enim oblationes, & decimæ jure divino debentur Ecclesiæ ministris, cur earum pars non cedet & summo Pontifici, qui universali Ecclesiæ providet; & Episcopis, qui tutius diœceseos curam gerunt: & Archidiaconis, qui in partem sollicitudinis veniunt, nec aliunde habent unde honeste sustententur?

Respondeo 2. quoad pensiones; sicut Ecclesia temporale annexuit spirituali, ita divellere, & separare potest, sive ad necessariam sustentationem eorum, qui sibi utiliter ministrarunt, vel ministraturi sunt, v. g. ad alendos juvenes in seminario, sive ad sustinenda quædam Reipublicæ onera; cum enim Clerus sit pars Reipublicæ, & quidem nobilissima, æquum est, ut eam laborantem pro virili adjuvet; unde patet, temporale tum annexum esse spirituali, cum ordinatur ad ministerium sacrum, v. g. ad curam animarum, officium divinum persolvendum &c., & eatenus nec emi, nec vendi potest: separatum autem esse, cum in usus non sacros dispensatur, & tunc licet de eo pacisci, sicut de ceteris bonis temporalibus.

Advertendum tamen est circa pensiones, 1. alias dici laicis, quæ dantur laicis pro ministerio pure temporali, verb. grat. advocato, protectori; alias clericales, quæ conceduntur clericis, ut clerici sunt,

quamvis non ad spirituale ministerium, sed ad honestam eorum sustentationem; ad hujusmodi autem pensiones jure communi requiritur, ut quis sit tonsura clericali insignitus, ætatis legitimæ, nullis censuris irretitus, non irregularis, non conjugatus, non illegitimus, nec aliunde habeat, quæ ad honestam sustentationem sibi necessaria sunt: his pensionariis (si in majoribus ordinibus non sint constituti) Pius V. imposuit onus recitandi Officii B. Mariæ sub pœna restitutionis fructuum; æquum enim est, ut qui ex Ecclesiæ bonis, quæ sunt res Dei, sustentatur, speciale Deo obsequium præstet; pensio tamen non censetur esse propter officium, sicut præbenda, alias naturam beneficii sortiretur; sed est quid temporale antecedenter annexum spirituali: nihilominus redimi non solet sine auctoritate summi Pontificis, ut sensit Navarrus Enchirid. c. 23. n. 11., & tradit expresse Cotradus Praxis benef. lib. 5.

Sed circa pensiones clericales advertendum 1., consuetudinem obtinuisse, ut solus summus Pontifex pensiones imponere possit, exceptis quibusdam casibus: nam sess. 21. Concil. Trident. cap. 6. de reformat. conceditur Episcopis, ut imperitis, sed honestæ vitæ rectoribus Vicarios pro tempore deputent cum parte fructuum assignanda; & sess. 23. cap. 18. eisdem facultas datur erigendi seminaria, & imponendi pensiones beneficiariis suæ diœceseos ad sustentationem clericorum, quos in illis seminariis collegerint: immo si Pastor senio, aut infirmitate confectus cogatur dimittere beneficium, quod adeo tenue est, ut Vicarium cum ipso alere non sufficiat, & ad summum Pontificem difficilior sit accessus, propter nimias expensas, Episcopus pensionem illi reservare potest: 2. non licere, saltem sine consensu summi Pontificis, sponsorem pro sponsione exigere, quia, cum sponsor se ad solvendum obliget in defectum debitoris, resignans censeretur dimittere beneficium pro pecunia, quæ inter fructus beneficii sibi reservatos non computatur: 3. pensionem tertiam fructuum partem excedere non debere saltem in beneficiis, quæ residentiam personalem requirunt, ut curata beneficia, & Canonicatus, nec in iis beneficiis Galliæ leges paterentur

etiam

etiam a Romano Pontifice ultra tertiam partem pensionem concedi: sed in simplicibus admittere solenusque ad mediam partem fructuum, si summus Pontifex indulserit: 4. pactum sive expressum, sive tacitum de redimenda pensione, si resignationem praecedat, Simoniacum esse, quia est quaedam beneficii implicita venditio: 5. ut pensio sit licita, requiri causam honestam, & justum titulum; justus autem titulus non est ipsa beneficii resignatio praecise sumpta, quatenus resignans in gratiam resignatarii spoliat sese jure percipiendi fructus, quia jus illud fundatur in officio: atqui resignans nullum officium praetexere potest; non praeteritum, cum pro illo fructus jam receperit; non futurum, quia nullum revera praestiturus est: ergo pensio clericalis eo titulo juste non reservaretur: legitima itaque hujus pensionis causa, quae in libellis supplicibus semper exponitur ad movendum summum Pontificem, est indigentia resignantis: *Ne nimium patiatur dispendium ex resignatione*, inquit orator in libello supplici: ergo si preces veritate non nitantur, subreptitia est concessio, & nulla.

Nec dicas, ex communiori Theologorum sententia beneficiarium fructus beneficii legitime percipere, quamvis pingui patrimonio gaudeat; namque ea disparitas est inter beneficiarium, & pensionarium, quod ille Altari deserviat: ergo cum Altari participare debet, pro Ecclesia militat; quis autem militat suis stipendiis umquam? ait Apostolus I. Cor. 9.: iste vero nec laborat, nec ulla re indiget, ut supponitur; cur ergo pars stipendii Ministris sacris debiti in illum transferretur? an ut luxuriosius vivat, aut propinquos ditet? absit, ut tam sinistra cogitemus de summo Pontifice; dispensator est, non dissipator bonorum Ecclesiae: sola itaque subventionis causa transfert in resignantem, qui laudabiliter ministravit, fructuum beneficii partem a titulo spirituali separatam; ac proinde falso objiciebatur, resignantem vendere temporale spirituali annexum.

Instabis. Atqui licet aliquando vendere, & emere temporale, quamvis non sit auctoritate Ecclesiae a spirituali separatum: ergo nulla solutio: probatur antec. ex cap. *Nisi essent De Praebendis*, ubi Innoc. III. ap-

probat, quod arbitri ad sopiendam litem motam circa prioratum sic statuerint, ut unus litigantium prioratum possideret; alter vero a possessore quadraginta libellas annuatim acciperet: simile judicium prius tolerat Alexander III. cap. *De cetero* tit. *De transactionibus*, ubi agitur de censu annuo cuidam Ecclesiæ pro bono pacis imposito a judicibus arbitris sine auctoritate Episcopi, quam compositionem tolerat Summus Pontifex: quin & hac nostra ætate litigantes his juribus fruiti palam sic transigunt, ut alter retineat beneficium, alteri omnes expensæ insuper, & pensio solvantur: atqui in hujusmodi pactis, & transactionibus temporale manet annexum spirituali, cum nulla interveniat auctoritas ecclesiastica, sine qua talis distractio, & separatio fieri nequit.

Nego ant. & ejus confirmationis minorem; namque Ecclesia, quæ nihil optatius habet, quam ut citissime extinguat lites, & dissidia, dedit arbitris potestatem separandi temporale a spirituali, si pax aliter reconciliari non possit: dico, arbitris, non litigantibus, ut expresse habetur cit. cap. *Nisi essent*: *Possunt licite*, inquit Summus Pontifex . . . *propter prædictas causas, non quidem ex pactione partium, sed ex jussione judicum provisionem hujusmodi exhibere* ... *ita quod, ipso priore defuncto, successor ipsius ad præstationem quadraginta librarum minime teneatur*: in quibus verbis duo notanda sunt diligenter: primum, partes non posse absque simonia convenire de pensione, & expensis solvendis, sed rem totam arbitri judicio committere debent: secundum, pensionem sic impositam, nisi confirmetur a Sede Apostolica, non onerare beneficium, sed beneficiarium dumtaxat, adeo ut ipso defuncto, non transeat ad ejus successorem.

Urgebis. Ex cap. *Quæsitum* 2. quæst. 3. & ex cap. *Dilectus* 1. tit. *De simon.* simoniacus non est, qui sine judicis, aut arbitri sententia promittit, vel solvit pecuniæ summam, ne vexetur in beneficii possessione; ergo.

Dist. ant. qui solvit ad removendam iniquam vexationem, conc. ad acquirendum jus ad beneficium, vel ad confirmandum jus dubium in beneficio, nego ant. Itaque triplex vexatio distingui potest; alia est evi-

denter justa; alia evidenter iniqua; alia, de cujus justitia, aut injustitia dubitare licet: prima, & tertia redimi non possunt absque simonia; ubi agitur de re spirituali, v. gr. de præbenda obtinenda, vel retinenda, quia in illa hypothesi per pecuniam pararetur via ad beneficium: sic simoniacus esset, qui daret pecuniam alteri; ne pro alio apud patronum, aut collatorem intercederet; ne elector in æmulum propenderet; ne doctor ad concursum cum aliis conveniret; ne defectum suum occultum collatori detegeret; ne habens jus utcumque probabile litem moveret; aut motam prosequeretur, &c. secunda redimi potest absque periculo simoniæ, quando redimens jus habet jam acquisitum, & inique vexans potest dumtaxat obesse, & nullatenus prodesse, quia nihil spirituale sic emitur, sed repellitur injuria sibi illata, quæ est quid temporale.

Dixi 1. *quando redimens jus habet acquisitum*; alias pro pecunia spirituale compararet: hinc puella, quam monasterium pingue non vult admittere, nisi sub conditione dotis, non sine simonia conditionem admitteret sub prætextu injustæ vexationis, quia jus non habet ingrediendi illud monasterium.

Limitanda tamen videtur hæc regula, nempe si vexationis redemptio mere per accidens sit ad spirituale consequendum, rationemque solummodo habeat removentis prohibens, & nullatenus medii, quo spirituale obtinere possit: sic qui falsis criminationibus impetitur apud collatorem, qui per vim detinetur, ne ad diem se sistat coram examinatoribus, non censetur simoniacus, si per pecuniam os calumniatoris occludat, vel libertatem suam redimat.

Dixi 2. *si inique vexans prodesse non potest*; qui enim electori, vel patrono, vel collatori munus daret, ut pravum in se affectum deponeret, pecunia tamquam medio uteretur ad beneficium obtinendum: ad hoc referri potest cap. *Matthæus de Simonia*, ubi interrogatus Summus Pontifex a quodam, qui ad regimen Ecclesiæ electus fuerat a majori fratrum parte, paucis contradicentibus, quorum contradictio cessaverat per pecuniam datam ei, qui fuerat magister discordiæ, sic respondet: *Multum tibi consulis, si administrationem celeriter, & spon-*

& sponte dimittit, quia secundum Glossam poterat impediri electionis confirmatio: *Forte*, inquit *electus ille erat irregularis, & corrupta maritus, & sic mediante pecunia fuit confirmatus*: hinc merito graves Theologi censent in re tam periculosa recurrendum ad superiorem, si ad eum pateat accessus; prohibuitque S. Carolus Borromæus, ne quis, ipso inconsulto, redimeret injustam vexationem, tum quia sæpe videtur injusta, cum revera justa sit; tum quia superior tanquam judex, & arbiter ex æquitate pro bono pacis litem componere poterit, & ita omnem simoniæ suspicionem amovere.

Sed hic nascitur difficultas circa possessionem, quæ in quibusdam Ecclesiis cathedralibus, & collegiatis non initur, nisi secundum antiquum morem (qui mera corruptela est) solvatur aliqua pecuniæ summa canonicis, & cantoribus distribuenda; num scilicet absque simoniæ periculo redimi possit iniqua illa vexatio, præsertim cum capitulum non subsit jurisdictioni Episcopi, nec proinde ad ipsum recurrere liceat.

Duæ sunt oppositæ Theologorum sententiæ: prima negat id licere, quia possessio est aliquid spirituale, vel spirituali annexum, cum per illam assequatur quis exercitium functionum spiritualium; atqui simoniacum est ex dictis per pecuniam spirituale adipisci: præsentatus v. g. vel electus ad beneficium non potest per pecuniam sibi conciliare amicitiam collatoris præsentationem, seu electionem injuste rejicientis, sed ad superiorem recurrere debet: immo periculosum est pecunia se tueri contra injuste vexantem in jure certo, & jam acquisito per canonicam electionem, quia vix fieri potest, quin illa vexationis redemptio ad collationem viam præparet; nec desunt Theologi, qui negent illam esse licitam habenti jus duntaxat inchoatum.

Secunda sententia, quæ est Suarez, & aliorum, quos appellat lib. 4. de Simon. c. 10. num. 31. asserit, redemptionem iniquæ vexationis in proposito casu esse licitam, quia possessio præcise sumpta, inquiunt hujus sententiæ patroni, non est quid spirituale, sed mere corporale, nihil juris tribuit ad obeunda munia ecclesiastica, sed jus completum per collationem legitimam supponit, estque tantum conditio, sine qua functiones spirituales exerceri non possunt; alioquin laici, ut plerum-

numque contingit, in possessionem non inducerent, nec ad magistratum regium super possessorio provocaretur, sed ad judicem spiritualem: quare sicut per vim detentus, ne ad chorum pergat laudes divinas decantaturus, absque simoniæ scrupulo talem vexationem redimere potest; sic & injuste repulsus a possessione ineunda: limitant tamen illi Theologi, modo nihil contra electionem, aut electionis confirmationem objici possit: si enim alterutra impeteretur, omnes Theologi consentiunt, litem pecunia extingui non posse.

Ex his duabus sententiis prior videtur in praxi præferenda vel ea sola ratione, quod non sit communicandum peccatis alienis; communicat autem, qui nulla pressus necessitate dat aliis causam peccandi, & materiam, v. gr. qui ab usurario mutuum accipit ex cupiditate augendæ rei familiaris, qui vinum jam temulentis subministrat: atqui nulla est necessitas concurrendi ad abusum, de quo hic agitur, & ad injustitiam, qua se reos constituunt illi canonici; patet enim recursus, si non ad Episcopum, saltem ad magistratum, qui non patietur rempublicam turbari hujusmodi iniquis vexationibus.

Objicies 3. Datur simonia, quæ non est voluntas emendi, aut vendendi spirituale: ergo legitima non est allata definitio: ant. probatur: 1. Accipere pretium pro omissione actionis sacræ simoniacum est ex cap. *Nemo* tit. *De simonia*, ubi Alexander III. declarat, reum esse simoniæ, qui propter commodum temporale, vel propter consanguinitatem peccatum publicum Episcopo non denuntiat; qui etiam propter odium digne pœnitentiam a reconciliatione removet: 2. qui precibus obtinet beneficium, illud profecto non emit; attamen simoniacum illum pronuntiant S. Thom. art. 5. ad 1. & alii Theologi: ergo.

Nego ant. & ad utrumque confirmationis caput respondeo.

Ad primum distinguo: accipere pretium pro omissione actionis sacræ simoniacum est, si omissio includat actum jurisdictionis spiritualis, vel æquivaleat actui positivo, aperiatque viam ad spirituale, v. gr. ad ordinem, aut beneficium recipiendum, conc. si sit dura omissio, subdistinguo: simoniacum est improprie, & sæc.

& specie tenus, conc. vere, & proprie, nego. Itaque omissio duplex est, non pura, & pura: in omissione non pura intelligitur quidam abusus jurisdictionis spiritualis, ut si prælatus pecunia corruptus alicui digno deneget ordinem, beneficium, reconciliationem, sive absolutionem a censuris: in hac repulsa includitur judicium juridicum, & abusus potestatis spiritualis, quæ non potuit vendi, nec emi absque simonia: item si quis dato pretio obtinet, ut testis contra se testimonium de crimine occulto non ferat, vel graduatus antiquior beneficium non requirat, proculdubio simoniam committit, si hujusmodi omissione, quæ æquivalet actui positivo, ad ordinem promoveatur, vel beneficium consequatur; sed si omissio sit pura, v. gr. aliquis premissis delinitus non denuntiat crimen, propter spem lucri, sacerdos non celebrat, laicus sacrum non audit, nulla hic simonia, quia nihil spirituale venditur; omissio enim non est quid spirituale, sed negatio spiritualis, ac proinde nihil: improprie tamen dicitur simoniacus, qui per gratiam celat crimen alterius, inquit Innocentius III. in cit. cap. *Nemo*, quia videtur quædam species commutationis, si quis pro temporali omittat spirituale; quodammodo enim privat se bono spirituali pro pretio ad instar mercatoris, qui pro pecunia mercibus carere consentit: fatendum tamen est, quod si omittens actionem sacram affectus esset sicut mercator, compararetque spirituale cum temporali, tanquam mercem cum pretio, revera simoniacus foret, sed omissio illa non solet ex tam pravo affectu proficisci, nec proinde simoniaca dici potuit cit. cap. *Nemo*; nisi improprie, & specie tenus. Scio, nonnullos graves Theologos caput illud intelligere de simonia proprie dicta: nimirum, inquiunt, agitur ibi de Presbytero, qui cum ex officio teneatur delinquentes subditos denuntiare Episcopo, v. gr. quinam præcepto communionis Paschalis non satisfecerint, ac propterea ingressu Ecclesiæ privandi, quosdam pretio accepto celat, & ita officium spirituale vendit, ut docet S. Thom. art. 3. ad 3. verum etsi concedatur proprie simoniacum esse talem officii pastoralis abusum, obstat tamen contextus capitis, quominus ad illum sensum coarctetur; nam Summus Pontifex æque pro-

pronuntiat contra eum, qui propter emolumentum temporale, consanguinitatem, & familiaritatem communicat peccatis alienis, dum illa tegit: porro qui propter consanguinitatem, aut familiaritatem spirituale officium, puta correctionis, aut denunciationis negat, proprie simoniacus non est, quia nihil accipit, ut notat S. Thom. art. 3. ad 2.

Ad secundum, distinguo quoque: preces non habent rationem pretii, si secundum se spectentur, & quatenus sunt meræ petitiones, concedo: dives v. gr. qui annuit pauperi eleemosynam efflagitanti, gratis tribuit, si in precibus spectetur favor humanus, nego. Favor siquidem humanus inter bona temporalia maximi æstimatur, & inter pretia simoniaca numeratur a Sancto Gregorio homil. 4. in Evangelia, referturque cap. *Salvator* 1. quæst. 3. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui quidem nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur ... Hi nimirum quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt, quia de impenso officio sanctitatis nummum expetunt favoris ... Aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua: munus quippe ab obsequio est subjectio indebite impensa; munus a manu, pecunia est; munus a lingua, favor*, hanc triplicem pretii simoniaci divisionem passim amplectuntur Theologi, & Canonistæ, ac proinde accuratius est explicanda.

Munus a manu est quælibet res externa pretio æstimabilis, ut remittere patrono, aut collatori debitum, sive pensionem, ex pacto mutuum dare: solvere expensas a resignante factas in consecutione beneficii; suscipere in se onus restaurandi domum pastoralem; emere ejus supellectilem, vel domum, utpote ipsi resignati deinceps inutilem; non exigere a Patrono decimas, vel pensionem congruam; solvere ejus debita; resignare beneficium fratri puellæ, quam beneficiarius status clericalis pertæsus vult ducere in matrimonium; hæc enim, & similia sunt pecunia æstimabilia, & vere simoniaca, si ex pacto fiant, vel promittantur ante beneficii resignationem, aut collationem: contravertitur inter Theologos, utrum simoniacum sit conferre beneficium cum pacto, quod

is, cui confertur, debitum solvet: alii negant, quia collator non imponit novum onus debitori, modo non præveniatur terminus solutioni præfixus; alii probabilius affirmant, quia omne pactum hic de jure censetur simoniacum.

Minus ab obsequio est servitus indebita, ut si patronus præsentet aliquem ad beneficium cum pacto, quod filium doceat litteras, vel missas in fundatione præscriptas, certo die, & determinata hora celebret, cum ex tit. beneficii sit ei liberum celebrare, ubi, & quando voluerit; servitus enim illa est pecunia æstimabilis: similiter si Episcopus conferat beneficium vicario generali, sacellano, vel filio advocati, ut stipendium præstari solitum extinguat: idem e converso dicendum de eo, qui servitium temporale exhiberet pro assequendo beneficio: secus, si spirituale; nam qui bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, ait Apost. a. Timoth. 3.

Munus a lingua, jam diximus esse preces, laudes, adulationes: non quidem simpliciter, sed quatenus humanum favorem conciliare possunt conferenti spirituale; namque habere gratiam apud magnates est prætio æstimabile: ergo simoniam committit, qui dat beneficium aulici filio aut pater regi de se bene loquatur; qui in concionibus, & in pœnitentiæ tribunali adulantur, ut aliquod commodum temporale obtineant; divites beneficos habeant: ad preces revocantur minæ potentum, quæ a quibusdam dicuntur armatæ preces, sed distinctione hic opus est: nempe si metu dicendi ab eorum gratia, & protectione conferantur, præsertim indignis, beneficia, aut sacramenta, manifesta est rei spiritualis venditio; si vero in illa iniqua dispensatione timeatur dumtaxat injusta vexatio, nulla videtur simonia, quia nulla rei temporalis acquirendæ intentio.

Ceterum etsi simoniacum non sit precibus inclinari ad conferenda sacra ministeria, cum favor humanus intenditur, inhonestum tamen docet S. Bern. lib. 4. de consid. ad Eugenium III. c. 4. his verbis: *Sane huic negotio non se ingerat rogans; consilio, non prece agendum est: sunt quæ necessario a nobis rogantium aut extorquet impunitas, aut necessitas meretur; at illud*

in

in his, quæ nostra sunt: ubi autem non licet facere, quod volo. (utpote non dominus, sed dispensator) quis locus roganti? nisi forte qui me rogat, hoc rogat, ut quod vult, hoc liceat mihi, ut non magis velim (etiamsi non liceat). Pro quo rogaris, sit suspectus: qui ipse rogat pro se, jam judicatus est: nec interest per se, an per alium roget . . . Adulantem, & ad placitum cujusque loquentem, unum de rogantibus puta, etiamsi nihil rogaverit: scorpioni non est in facie, quod formides; sed pungit in cauda, ex quibus S. Bernardi verbis hoc conficitur argumentum: qui precibus ambit sacrum ministerium, rogat vel ut liceat; quod vult, ut superior idipsum velit, quod ipse: si primum, preces sunt prorsus superfluæ, & inutiles; & precibus quippe licitum evadere nequit, quod forte illicitum est: si secundum, preces sunt perversæ, & superiorem ad malum provocant, nempe ut id velit, quod rogans, sive licitum, sive illicitum: ergo precibus hic nullatenus agendum, sed consilio dumtaxat, hoc est examinandum, & ponderandum, quæ sint virtutes, quæve merita; ac proinde qui pro alio rogat, suspectus sit necesse est, quia cum preciubs commendatum velit, cujus patrocinium suscipit, satis indicat eum meritis carere: qui vero pro se rogat, jam judicatus est; sive quia vult, quod dedecet, nimirum ut in dispensandis ministeriis sacris non habeatur ratio meriti, sed favoris humani: sive quia si merita prætendat, nimis de se præsumit: hanc posteriorem rationem attingit S. Thom. art. 5. ad 3.: *aliquis*, inquit, *pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus; & sic preces sunt pro indigno*: immediate ante scripserat, eum videri simoniam committere, *qui preces pro indigno porrectas exaudit*, quin favorem humanum principaliter intendit: omittenda tamen non est exceptio, cum qua S. Doctor sic concludit suam responsionem: *Licite tamen potest aliquis, si sit indigens, pro se beneficium ecclesiasticum petere sine cura animarum*.

Unum adhuc examinandum superest ad plenam simoniæ definitionis intelligentiam, num scilicet consanguinitas habeat rationem pretii simoniaci; affirmant Jo. Major in 4. dist. 25. q. 3. ad 1., Petrus Can-

Cantor ex Altissiodor., & S. Bonav, in 4. dist. 25. dub. 6.: sed alii Theologi communiter negant cum S. Th. art. 5. ad 2., ubi duo docet: primum, non esse simoniacum, si detur beneficium ratione consanguinitatis, quia collator nihiltemporale pro spirituali accipit; nullum pactum, nullumve contractum init cum consanguineo; sed mere gratis confert, ergo nec ipse, nec consanguineos simoniaci dici possunt: si tamen collator suam utilitatem principaliter intenderet, nempe familiæ exaltationem, ditationem &c. manifesta esset simonia, inquit S. Doct.: secundum, justitiæ distributivæ contrariam, & a sacris canonibus reprobatam; sic enim c. unico Ut *Ecclesiastica beneficia* habetur: *Non ex affectu carnali, sed discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium, & beneficium in persona magis idonea dispensare*: addit Suarez lib. 5. de sim. c. 37. n. 8. hanc consanguineorum acceptionem plerumque conjunctum habere scandalum tum aliorum, tum ipsius collatoris; aliorum quidem, quia ægre vident, Sion ædificari in sanguinibus, & propter hæditarias beneficiorum successiones vix aliis patere ostium sanctuarii, quam quibus caro, & sanguis aperuerint, ipsius quoque collatoris, seu resignantis; carnalis enim ille affectus sic excæcare solet viro alioquin sapientes, & timoratæ conscientiæ, ut arbitrentur se magnum obsequium præstare Deo, si nepotes promoveant, cum revera tamquam indigni, & prorsus inepti rejici debeant: quapropter Patres Trid. sess. 25. c. 1. de reformatione omnes collatores, & beneficiarios his gravissimis verbis compellant: *Quam maxime potest eos sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquos carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesiá seminarium extat, penitus deponant*: & ex S. Th. 2. 2. q. 63. art. 2. ad 1.: *Quandoque; ait, consanguinei prælati sunt æque digni, ut alii & sic licite potest absque personarum acceptione consanguineos suos præferre: quia saltem in hoc præeminent, quod de ipsis magis confidere potest, ut unanimiter secum negotia Ecclesiæ tractent: esset tamen hoc propter scandalum dimittendum, si ex hoc aliqui exemplum sumerent, etiam præter dignitatem, bona Ecclesiæ consanguineis dandi.*

§. II.

§. II. *Quotuplex est Simonia?*

R. Dividitur in mentalem; conventionalem: & realem; harum quælibet subdividitur in eam, quæ est juris naturalis, & divini, & eam, quæ est dumtaxat juris ecclesiastici.

Q. 2. *Quid est simonia mentalis?*

R. Est traditio rei temporis pro spirituali, & vicissim spritualis pro temporali, nullo interveniente pacto.

Dicitur, *traditio*, quia sola voluntas tradendi non est simonia in actu, de qua hic agitur, sed solum in affectu, & in proposito: ergo simoniam mentalem committit clericus, qui eo fine ad Ecclesiam pergit, ut distributiones lucretur; qui, ut ad beneficium eligatur; munera offert sive patrono, vel electori ejus pravæ intentionis minime conscio; si enim conscius esset, & nihilominus acciperet, pactum tacitum præsumeretur, ac proinde simonia conventionalis.

Q. 3. *Quid est simonia conventionalis?*

R. Est emtio, vel venditio rei spiritualis traditione nondum perfecta; si nihil omnino detur, aut accipiatur, sed sola intercedat conventio dandi, & accipiendi est simonia pure conventionalis; si autem præter conventionem ex una tantum parte datur, aut accipitur, est conventionalis mixta, & semirealis: dixi, *si autem præter conventionem ex una tantum arte datur, aut accipitur*; si enim ex utraque parte completur traditio, est simonia realis.

Simonia itaque realis est emptio, vel venditio rei spiritualis traditione ex utraque parte completa, v. g. collato beneficio ex parte resignantis, & soluto pretio, saltem quoad ejus partem, a resignatario; neque enim necesse est ad simoniam realem, ut totum pretium sit solutum; & hæc simoniæ divisio diligenter notanda est, quia pœnæ, de quibus postea, in realem dumtaxat simoniam cadunt, si confidentialem excipiar, quæ est species conventionalis mixtæ.

Q. 4. *Quotuplex itaque est simonia conventionalis mixta?*

R. Duplex: alia simpliciter dicitur conventionalis mixta, quam mox descripsimus; alia dicitur confidentalis.

Q. 5. *Quid est simonia confidentialis?*

R. Est simonia conventionalis mixta, qua quis confidit cum aliquo pacto tacito, vel expresso, quod alter beneficium accepturus illud sibi postea, vel alteri renuntiabit, aut pensionem in eo, fructusve ejus sibi, vel alteri conferet.

Dicitur 1. *conventionalis*, ut distinguatur simonia confidentialis a mentali, & reali, & significetur, confidentiarius incurrere pœnas, quamvis conventio ex parte tantum fuerit impleta.

Dicitur 2. *mixta*, quia ut incurrantur pœnæ confidentiariorum, non sufficit pura conventio, sed tradatur beneficium necesse est.

Dicitur 3. *cum aliquo pacto tacito, vel expresso*; quia nulla est simonia conventionalis sine pacto: atqui confidentia est simonia conventionalis: ergo pactum saltem tacitum necessario includit: ergo sine simonia confidentiali, immo sine peccato resignans, aut collator confidere potest, nullo pacto, resignatarium, si ad aliud beneficium promoveatur, renuntiaturum beneficio in favorem tertii omni exceptione diginioris.

Dicitur 4. *qua quis confidit, quod alter beneficium accepturus, illud sibi postea, aut alteri renuntiabit &c.* quibus verbis declaratur, 1. simoniam confidentialem non habere locum, nisi in beneficiis: ergo confidentiarius non est, qui acquiescit, ut beneficio, quod possidet, pensio imponatur, præmisso pacto, quod pensionarius post aliquot annos v. g. cursu studiorum absoluto, illam transferet in tertium, quia pensio beneficium non est: 2. quatuor modis hanc simoniam posse committi: primus dicitur accessus; secundus, gressus; tertius, ingressus, quartus stipulatio cedendi fructus beneficii, vel partem eorum conferenti, resignanti, vel alteri, cui voluerint.

Accessus est quando præsentans, eligens, conferens, confidunt ex pacto inito, idem beneficium sibi, vel alteri, v. g. nepoti, cum idoneus fuerit, resignatum iri.

Regressus est, si quis resignet ea conditione, quod resignatarius sibi, vel alteri idem beneficium sit resignaturus convenienti tempore: usus tamen in Galliis obtinuit, ut quis in beneficium, cui renuntiavit in infirmitate positus, regrediatur recepta valetudine; eum

cum enim sola lex ecclesiastica regressum illum prohibeat, contra eam licite prescribi potuit.

Ingressus est, cum quis beneficium sibi collatum, & nondum possessum resignat eo pacto, ut illud postea ingrediatur, si resignatarius moriatur, vel dimissurus sit.

Ergo simonia non est confidentialis, sed conventionalis tantum, 1. quando quis resignat, aut permutat beneficium ea conditione, quod resignatarius, aut compermutatarius aliud beneficium, quod possidet, dimissurus sit in favorem tertii, quia ad confidentiam requiritur, ut accessus, regressus, & ingressus sint in idem beneficium: 2. præsentans, eligens, & conferens confidunt, quod promovendus promissum, temporale refundet in remunerationem, nisi per temporale illud intelligatur fructus beneficii, ad cujus provisionem concurrerunt; alias omnis simonia dicenda foret confidentialis; cum tamen Pius IV., & Pius V. in suis Bullis ad quatuor recensitos casus omnem confidentiam restringant: & in hoc maxime notandum est propter speciales pœnas in confidentiarios latas, easque longe graviores, quam in cæteros simoniacos; non quod confidentia sit gravius crimen, quam quælibet alia simonia; sed quia Ecclesiæ magis nocet, & in eam plures abusus invehit, de quibus late Pius V. in sua Bulla anni 1569.

Q. 6. *Quasnam pœnas incurrunt confidentiarii?*

R. 1. Incurrunt excommunicationem summo Pontifici reservatam: 2. privantur beneficio per confidentiam obtento, & ad illud possidendum fiunt inhabiles: 3. inhabiles declarantur ad alia beneficia acquirenda: 4. privantur quoque beneficiis, & pensionibus antea legitime obtentis: attamen ante sententiam judicis non tenentur illa dimittere, sicut beneficium, quod per confidentiam possident, quia ad istud nullum jus habent; priora vero justo titulo possident; nullus autem re, quam juste possidet, privari debet ante sententiam judicis: duæ priores pœnæ æque afficiunt alios simoniacos in beneficio; posteriores vero cadunt in solos confidentiarios, non in eorum mediatores, nisi confidentia evaserit simonia realis ex utraque parte completa; de his enim silent laudati Pontifices.

Q. 7.

Q.7. *Quid est simonia juris naturalis, & divini?*

R. Est ea, qua emitur, & venditur res vere spiritualis, & sacra pro temporali; naturalis enim ratio dictat, res sacras ex ipso indigne tractari, quo in contractus deducuntur, & pretio temporali æquiparantur: Scriptura quoque hujusmodi commutationem expresse reprobat: Act.8.: *Pecunia tua*, inquit Apostolorum princeps; *tecum sit in perditionem, quoniam existimasti donum Dei pecunia possideri*: unde colligunt Theologi, 1. simoniam in lege veteri, & naturæ locum habere potuisse, cum res sacræ illis temporibus emi, & vendi potuerint: 2. falsam esse; immo stultam asserit Cardinalis Turrecremata quorundam Canonistarum opinionem, qua docebant, simoniam in summum Pontificem non posse cadere; ipso enim subest legi naturali, & divinæ: *Dicendum*, inquit S Th. q. 100. a. 1. ad 7.; „ quod Papa potest „ incurrere vitium simoniæ, sicut & quivis alius „ homo; peccatum enim tanto in aliqua persona est „ gravius, quanto majorem obtinet locum: quamvis „ enim res Ecclesiæ sint ejus, ut principalis dispen„ satoris, non tamen sunt ejus, ut domini.“

Sed quæstio est, quænam simonia censenda sit juris divini?

Conveniunt Theologi, simoniam esse juris divini, vendere collationem ordinum, administrationem omnium sacramentorum, & quemlibet usum potestatis, sive ordinis, sive jurisdictionis spiritualis, Eucharistiam, Sanctorum reliquias, juspatronatus, consecrationem, seu benedictionem, quæ inest quibusdam rebus, v. g. altaribus, imaginibus, terræ ad sepulturam fidelium destinatæ; dico, *consuetudinem*; nam res ipsæ secundum se spectatæ non sunt quid spirituale, & sacrum, ac proinde vendi possunt, nisi Ecclesia prohibeat ob reverentiam consecrationis: sed supposita tali prohibitione: venditio erit simonia dumtaxat juris ecclesiastici, de qua statim dicemus.

Controversia autem est de beneficiis, & de ingressu religionis, quando monasterium est opulentum, num scili. simonia, quæ in hac materia committitur, sit contra jus divinum: quidam olim negarunt quoad beneficia simplicia, quibus non est annexa executio or-

ordinum, aut potestatis clavium; plures etiam nunc negant quoad ingressum religionis: verum ea ipsa ratio, propter quam omnes agnoscunt simoniam circa beneficia curata esse juris divini, id ipsum efficaciter probat de simonia circa beneficia simplicia, & ingressum religionis: enimvero ideo exigere pecuniam pro collatione beneficii curati est contra jus divinum, & naturale, etiamsi in illa venditione spectentur dumtaxat fructus temporales, quia cum illi fructus sint consequenter annexi officio spirituali & sacro, nec possit haberi jus ad illos percipiendos, nisi per officium spirituale juxta commune effatum, beneficium est propter officium, manifeste sequitur, illa pecuniæ exactione directe, & primario vendi officium pastorale, quod fatentur omnes esse contra legem naturalem, & divinam: atqui similiter proventus temporales beneficii simplicis, & monasterii consequenter annexi sunt spirituali; eo enim fine ex fidelium oblationibus instituta, & fundata sunt canonicorum collegia; erecta, & dotata Monasteria, ut homines ibi adscripti liberius Deo vacarent, ipsumque assidue orarent pro Ecclesiæ necessitatibus: en officium spirituale, & sacrum tum canonici: tum religiosi, propter quod uterque jus habet percipiendi fructus consequenter annexos, ille suo beneficio, hic suo monasterio: ergo non secus peccat contra legem naturalem & divinam, qui pecuniam exigit pro collatione beneficii simplicis, & pro ingressu religionis, quando monasterium est opulentum, ac qui exigit pro collatione beneficii pastoralis.

Dices. Ministri sacri absque labe simoniæ temporale exigunt ad sui sustentationem: ergo & monasteria, quæ in postulantium annonam necessaria requirunt.

Dist. conf. : monasteria, quæ indigent, nec habent, unde sustentent eos, qui admitti postulant, concedo; monasteria opulenta, de quibus hic loquimur, nego conseq. Quemadmodum enim pastor habens ex titulo beneficii proventus sufficientes, contra jus naturale, & divinum simoniam committit, si spiritualia subsidia, ad quæ ex officio tenetur, ministrare nolit, nisi temporale offerentibus: sic & monasteria, quorum reditus sufficiunt ad alendos eos, qui se offerunt; censentur enim venalem habere religiosam professio-

'nem

nem, cum, cum personas idoneas non admittunt, nisi quædam largiantur, aut promittant.

Instabis. Monasterium in illo casu ad summum peccabit contra justitiam, sicut qui se fingens pauperem, cum dives sit, eleemosynas emendicat: dico, *ad summum*; namque monasterium vere injustum non est, cum postulantes, quantumcumque idonei sint, jus non habeant, ut in illo recipiantur: ergo.

Nego antec., & paritatem, quia fictus ille pauper nihil spirituale vendit, nec proinde simoniacus est, sed solum injustus, quatenus accipit, & retinet alienum titulo donationis, quæ prorsus irrita est, cum voluntaria non fuerit ex parte donantium: at Monasterium pingue, & indigentiam prætexens vendit rem spiritualem, nempe professionem religiosam, cui consequenter annexi sunt proventus temporales, ad quos professi jus habent: unde sicut Canonici, qui distinguentes inter titulum spiritualem, & temporalem annexum, non admittunt in fratres, nisi eos, qui offerunt pecuniam, simoniam committunt contra jus divinum: sic Abatiæ, seu Prioratus Regulares in nostra hypothesi; sunt enim beneficia erecta ad colligendas, & fovendas personas idoneas, quæ se totas divino obsequio mancipent: esto non peccet Monasterium contra justitiam commutativam, si excludat personam idoneam propter dotis defectum, peccat tamen contra distributivam, & simoniacæ intentionis reatum incurrit.

Ergo Urbanus V. in sua extravag. *Sane* tit. *De Simon.* non condit novum jus pro Monasteriis, nec confirmat dumtaxat decreta prædecessorum suorum, verb. gr. Alexandri III. cap. *Cum in Ecclesia*, Innocentii III. c. *Dilectus* tit. *De Simon.*, & varios Conciliorum canones; sed jus naturale, & divinum observandum præcipit his verbis: *Districtius prohibemus, ne tam a maribus, quam a mulieribus volentibus ingredi Religionem, Ecclesias, Monasteria, Prioratus, & in eatum personarum receptione, aut ante, vel post illam, quoscumque pastus, prandia, pecunias, jocalia, aut alias res, etiam ad usum Ecclesiasticum, seu quemvis pium usum alium deputat, vel deputanda directe, vel indirecte petere, vel exigere quoquomodo præsumant. . . . qui secus egerint, si sint singulares personæ, tam dantes,*

tes, quam accipientes hujusmodi, excommunicationis; si capitulum, vel conventus fuerit, suspensionis sententiis eo ipso decernimus subjacere, a quibus, praeterquam in mortis articulo, absolvi nequeant absque Sedis Apostolicae licentia speciali.

Q. 8. *Quid est Simonia Juris Ecclesiastici?*

R. Est pactio, aut commutatio ab Ecclesia prohibita ob reverentiam rei sacrae: duae priores particulae habent rationem generis; omnibus quippe Simoniae, sive juris naturalis, & divini, sive juris Ecclesiastici, est pactio quaedam, aut commutatio; reliquae vero definitionis particulae exprimunt differentiam simoniae juris Ecclesiastici.

Enimvero pactio, & venditio, seu commutatio in simonia juris naturalis, & divini est intrinsece mala, & ideo prohibetur; v. g. lumini naturali repugnat, si potestas conferendi dona Spiritus Sancti pecunia tamquam pretio aestimetur: ergo non ideo mala est, quia prohibita; sed e contrario prohibita est, quia per se mala: at in simonia juris Ecclesiastici pactio, & commutatio, seu venditio per se mala non est, sed indifferens: quid enim plus mali habet venditio balsami, ex quo conficitur sanctum chrisma, vel loci ad sepulturam destinati, quam venditio auri, ex quo calix consecratus constant, aut agri, cui conjunctum est juspatronatus? nonne ista omnia aeque antecedenter annexa sunt spirituali? attamen Ecclesia duo posteriora permittit, utpote non mala; & duo priora prohibet c. *Non satis*, cap. *Audivimus* tit. *De Simon.* non quidem tamquam mala, sed magis speciem mali habentia, ut habetur cit. cap. *Audivimus*: nimirum quia cum aurum calicis consecrari, & ager, cui adhaeret jus patronatus, sint per se magno pretio aestimabilia, facile intelligitur, illa non vendi propter spirituale consequenter annexum; sed quia exigua pars balsami in chrismate admixti, & concessio agri ad sepeliendum cadaver vix ullius sunt pretii sine spirituali adjuncto, Ecclesia prudenter prohibuit, ne venderentur, idque ob reverentiam rerum sacrarum, nempe chrismationis, & sepulturae, simulque ad vitandam speciem simoniae.

Ergo, inquies, simonia juris Ecclesiastici non est

vera simonia, cum ex dictis non sit venditio rei sacræ, nec proinde Simoniacus, aut sacrilegus, sed inobediens dumtaxat censendus est, qui in hac parte legem Ecclesiæ transgreditur; ita cum Durando opinantur nonnulli Theologi; sed communi sententiæ adhærendum, juxta quam

Respondeo negando consequentiam; quamvis enim res illæ non sint per se sacræ, sic tamen conjunctæ sunt alicui sacræ, ut vendi non possint, quin illud vilescat, videaturque etiam pretio comparari; & hoc explicari potest exemplo immunitatis, quæ debetur sacris Basilicis præsertim majoribus: si quidem jure Canonico illa non concluditur muri Basilicæ, sed excurrit ad confinia usque ad passus quadraginta c. *Sicut antiquitus* 17. q. 4., adeout si quis in illo spatio immuni, quamvis non sacro, actus prohibitos exerceat, peccet contra religionem, & reverentiam templis debitam; puniaturque ut sacrilegus, ubi contraria consuetudine huic legi derogatum non est: similiter Ecclesia quasdam pactiones, venditiones, & commutationes intuitu religionis prohibet, ne scilicet violetur, aut minuatur honos rebus sacris debitus, inobedientesque numerat inter Simoniacos, & eisdem pœnis subjicit: ergo in praxi saltem agnoscenda est simonia juris Ecclesiastici.

Cum autem multiplex in jure occurrat hujus generis simonia, illam ad duas species revocabimus: prima est eorum, qui vendunt res per se non sacras, sed conjunctas antecedenter cum sacris, ut locum sepulturæ, materiam chrismatis; vel ad ministeria sacra ordinatas, ut officium sacristæ, œconomi, Vicedomini, defensoris, advocati &c., de quibus cap. *Salvator* 1. quæst. 3.: huc revocare licet, si vel Episcopus aliquid pro ordinatione acciperet ratione necessariæ sustentationis, quod prohibet Concilium Tridentinum supra laudatum; vel examinatores a concurrentibus ad beneficia contra præceptum ejusdem Concilii sess. 24. cap. 18. quidquam reciperent eodem sustentationis titulo; quod si per unius datum, & acceptum moverentur ad favendum uni præ aliis, incurrerent simoniam juris naturalis, & divini, ut supra diximus; secunda est eorum, qui inter se paciscuntur de

rebus

rebus spiritualibus: *Cum in hujusmodi omnis pacto, omnisque conventio debeat omnino cessare* c. *Pactiones* tit. *De pactis*: permutare itaque beneficium cum beneficio, vel Vicariatu ammovibili sine auctoritate Prælati; vel resignare in favorem extra Curiam Romanam: vel resignare cum pacto, ut resignatarius suum beneficium cedat tertio, v. g. nepoti resignatis; vel cum confidentia accessus, regressus, & ingressus &c. est Simonia juris humani dumtaxat: non divini, quia in his nihil intervenit temporale tamquam pretium: secus, si permutatio fieret cum pacto, ut recipiens pinguius beneficium refunderet pecuniam, vel pensionem solveret: monendum tamen universalem hanc propositionem: *Pactiones in spiritualibus debent omnino cessare*, spectare ea dumtaxat, quæ pertinent ad beneficia; nam licite Clerici inter se conveniunt, ut unus pro altero sacrum ministerium expleat hac conditione, quod alter spirituale quid simile rependet: immo Glossa in c. *Super eo De transactionibus*, ubi dicitur: *Transigi super re sacra, & litigiosa non potest*, notat, hoc intelligendum in casu, in quo agitur de beneficio obtinendo, quia beneficium possideri non potest sine titulo: tit. autem *Non habetur ex transactione, sed per Canonicam institutionem; si autem res sacra in litigium deducatur tamquam proprietas* (beneficii), *v. g. duo Episcopi litigant super quibusdam Ecclesiis, ibi potest intervenire transactio.*

Hanc Simoniæ divisionem accuratius explicuimus, quia maxime necessaria est in praxi, nempe ut pateat ubi, & quando in materia Simoniæ dispensari, & præscribi possit: namque dispensatio, & præscriptio non cadunt in ea, quæ sunt jure naturali prohibita; bene autem in ea, quæ jure humano dumtaxat, & ratio est, quia priora sunt intrinsece & essentialiter mala, ideoque prohibita, ac proinde nec purgari, nec mutari queunt: posteriora vero per se mala non sunt, sed per prohibitionem, quæ tolli potest vel auctoritate legislatoris, vel contraria consuetudine universaliter recepta: hinc usus exigendi pecuniam pro beneficio, ingressu religionis, concessione spiritualis jurisdictionis, sive gratiosæ, ut ajunt, sive contentiosæ, etiam in hypothesi, quod universa-

lis esset, mera corruptela est, quæ a summo Pontifice purgari nequit; hæc enim sunt prohibita, quia intrinsece sunt mala: contra vero hodierna consuetudo vendendi sepulturæ locum præscripsit contra antiquos canones, liciteque exigitur plus pecuniæ; quo locus non quidem sanctior (hoc enim esset Simonia contra jus divinum), sed quo honoratior, æquitate tamen servata, quia hujusmodi venditio jure Ecclesiastico dumtaxat fuit prohibita: idem dicendum esset de consuetudine in quibusdam capitulis introducta, juxta quam admittens renuntiationem beneficii hoc ipso censetur se obligare ad nominandum, quem renuntians designaverit: alioquin tamquam infidelis, & perfidus traduceretur: idem, inquam, dicendum esset, nimirum legitimam ibi esse præscriptionem contra jus humanum, & Canonicum, quo vetatur omnis pactio tacita, vel expressa in materia beneficiali, si mos ille non in quibusdam tantum capitulis, sed etiam universaliter apud cæteros patronos, & collatores vigeret: contra hunc invalescentem morem Pius V. edidit Bullam: *Quanta Ecclesia Dei*, quæ est 58., in qua prohibet, ne Episcopis, electoribus, & patronis quibuscumque designentur futuri successores, neve Episcopi conferant resignantium consanguineis, affinibus, aut familiaribus; alioquin collationem declarat irritam, & inanem, sed Bulla illa non est recepta, præsertim in Galliis.

§. III. *Quale peccatum est Simonia?*

R. EST lethale, tum in specie sacrilegii, tum in specie injustitiæ.

Prima pars probatur 1. ex Scripturis. Actor. 8.: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam existimasti donum Dei pecunia possideri ... In felle amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse*, idest video te imbutum veneno amarissimo peccatorum, & quasi funibus iniquitatum, nempe superbiæ, sacrilegii, & avaritiæ colligatum: 2. ex jure Canonico cap. *Reperiuntur* 1. quæst. 1. Simonia vocatur *execrabile flagitium*; c. *Si quis Episcopus* 16., *turpissimum lucrum*; c. *Patet* 1. q. 7. omnia crimina ad comparationem simo-

monicæ hæresis quasi pro nihilo reputantur, & Simoniaci a potestate civili opprimendi dicuntur; c. *Sane* 15. q. 3. Simoniaci perpetua infamia damnantur tamquam rei læsæ majestatis; c. *Sicut de Simonia* habetur, simoniacam pestem alios morbos vincere, nempe propter nocumentum, quod infert Ecclesiæ; nam idololatria, & hæresis ex genere suo sunt graviora peccata: 3. ratione, quia res spiritualis & sacra magna afficitur injuria, cum pretio temporali æquiparatur, & pro eo commutatur: unde quo vilius est, quod pro spirituali datur, si habeat rationem pretii, eo major censetur irrogari irreverentia rei sacræ, cum magis deprimatur; ac proinde simonia ex hoc capite venialis esse nequit; deinde est & alia in peccato simoniæ insignis deordinatio, & perversitas, quod mercator donorum supernaturalium, quantum est ex se, efficiat gratiam non esse gratiam; ideo enim sic illa dicitur, quia gratis a Deo datur: Simoniacus autem contra Dei voluntatem, & ordinationem his verbis expressam: *Gratis accepistis, gratis date* Matthæi 10., illam in proprium commodum temporale convertit, & gratuita Dei donatione subtrahit, veluti si œconomus, qui a domino accepit frumentum, vestes, & alia hujusmodi misericorditer distribuenda pauperibus, eorumdem pretium in rem suam exigeret, dominumque suum privaret laude, & animi gratificatione, quam mereretur: sic peccato simoniæ evacuatur mysterium gratiæ, quam Christus sanguine suo nobis promeruit, maxima illa dona, quibus Deus explicat divitias bonitatis suæ, non ejus electione, & miseratione, sed jure emptionis, & titulo onerosi contractus possidentur: nemo autem non judicaverit, maximam & execrandam esse illam perversitatem, & severissimis Ecclesiæ pœnis puniendam.

Secunda pars, nempe simoniam esse grave peccatum in specie injustitiæ, ac proinde simoniacum ad restitutionem teneri non secus ac usurarium, manifeste sequitur ex præcedenti ratione; sicut enim œconomus ille, de quo supra, dupliciter injustus est, 1. erga dominum suum, quatenus bona ipsius in proprios usus convertit: 2. erga pauperes, quatenus cogit illos emere ea, ad quæ jus habent ex gratuita donatione sibi

facta; sic & Simoniacus, qui cum donorum supernaturalium non sit dominus, sed dispensator dumtaxat, ea tamen vendit contra Dei voluntatem, & quidem, iis, quibus gratis eroganda accepit.

§. IV. *Quæ sunt Simoniacorum pœnæ?*

DUplicis sunt generis: aliæ velut naturaliter sequuntur ex pactione simoniaca, minusque sunt pœnæ illi annexæ, quam naturales affectus; cum enim contractus Simoniacus sit irritus, vel jure naturali, & divino, si simonia illi repugnet, vel jure Ecclesiastico, si simonia sit juris mere Ecclesiastici, sequitur, conventionem simoniacam nullum effectum producere, & quæ per eam acquiruntur, esse necessario restituenda: aliæ sunt pœnæ proprie dictæ, nimirum censuræ, ut excommunicatio, suspensio, infamia, quam sequitur irregularitas, irritatio collationis, electionis, præsentationis, aut cujusvis dispositionis in materia beneficiorum, inhabilitas ad beneficia &c., quibus Ecclesia Simoniacos proscribit: circa utrumque pœnarum genus nonnullæ quæstiones hic expendendæ.

Ac primo quidem circa Simoniace data, & accepta.

Q. 1. *Quo jure illa debeant restitui, an naturali, & divino, an Ecclesiastico tantum?*

R. Nonnulli Theologi sic distinguunt: si spirituale, quod venditur, nullum temporale habet annexum, ut Sacramenta, pretium pro eo acceptum jure naturali est restituendum, quia venditio illa est injusta; tum quia spirituale non est vendibile, tum quia vendens non est illius dominus, & rem alienam vendit: sed si spirituali annexum est temporale, ut beneficium officio spirituali, pretium pro eo acceptum non est jure naturali restituendum, sed sola Ecclesiæ dispositione, quia inquiunt, spirituale illud ratione temporalis annexi est pretio æstimabile, verb. grat. resignans beneficium privat se emolumentis temporalibus, pro quorum compensatione pretium datum juste retineri posset, nisi obstaret lex Ecclesiastica.

Sed verior est eorum sententia, qui docent absque ulla distinctione, Simoniace data, & accepta jure naturali esse restituenda, quia sine justo titulo possidentur:

tur; pactio quippe Simoniaca irrita est, & prorsus nulla sive jure naturali, sive Ecclesiastico: ergo caret omni affectu, nec transfert rei dominium, ut tradit S. Thomas hic art. 6. ad 3.; nec proinde pretium retineri potest.

Q. 2. *Utrum hæc vera sint de omni Simonia sive reali, sive conventionali, sive mentali?*

De confidentiali nulla est quæstio; de ea siquidem separatim agimus §. 2. propter specialem juris dispositionem.

R. Quidam hanc doctrinam limitant ad simoniam realem in materia beneficiali, contenduntque, pretium receptum in aliis materiis simoniæ etiam realis non esse restitutioni obnoxium ante sententiam Judicis, nisi fuerit injuste acceptum; injue autem acciperetur, inquiunt, si pastor v. g. pretium expeteret pro ministerio aliunde debito, vel si pro indebito supra valorem operis, & laboris exigeret.

Refellitur illa sententia tum ex cap. *Audivimus* tit. *De Simonia*, in quo injungitur Episcopo illorum restitutio, quæ pro sepultura simoniace acceperat; tum ex cap. *Ea quæ* 1. quæst. 3., ubi Urbanus II. in Concilio Placentino sic statuit pro qualibet Simonia reali: *Quidquid vel in sacris ordinibus, vel in Ecclesiasticis rebus, vel data, vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse, & nullas umquam vires habere censemus*: ex quibus verbis Bonacina quamvis patronus sententiæ, quam refellimus, sic concludit disp. 1. quæst. 7. puncto 2. proposit. 1.: *Existimo valde probabile, in praxi tutam nonnullorum Doctorum sententiam asserentium, quamlibet acquisitionem rei Ecclesiasticæ, modo spiritualis sit, irritam esse, si fiat data, aut promissa pecunia: ratio est, quia in cap.* Ea quæ *generaliter irritatur simoniace acquisitum.*

Major est difficultas, num Simonia mentalis obliget ad restitutionem: plures negant, modo non sit injusta, probatque Suarez hoc dilemmate: restitutio facienda esset vel jure naturali, vel jure Ecclesiastico: atqui neutrum dici potest: non primum, quia naturalis obligatio restituendi non oritur, nisi ex injusta vel acceptione, vel retentione rei alienæ: ergo ubi nulla est talis injustitia, nulla quoque potest

esse restitutio: non secundum, tum quia lex humana nec præcipit, nec prohibet actus interiores; tum quia cap. *Mandato* tit. *De Simonia* Gregorius IX. sic habet: *Consultationi tuæ breviter respondentes dicimus . . . resignationes spiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi praecedente, utrimque taliter acquiruntur (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori), eos pro Simonia hujusmodi non teneri*: *Ergo*, inquit Glossa, *sola voluntas, seu affectus animi non facit aliquem Simoniacum, licet aliter peccet . . . . Et hac ambitio sola pœnitentia purgatur sine renunciatione: secus de usura, ubi sola spes usurarii usuram inducere videtur* cap. *Consuluit* tit. *De usuris*: Quia, inquit Suarez, *injustum est ex mutuo lucrum intendere, non item ex beneficio; ac proinde usura mentalis, non vero Simonia mentalis ad restitutionem obligat*: idem docet S. Thom. hic art. 6. ad 6. *Quoad Deum sola voluntas facit Simoniacum: sed quoad pœnam ecclesiasticam exteriorem non punitur ut Simoniacus, ut abrenuntiare teneatur; sed debet de mala intentione pœnitere.*

Probabilior tamen videtur sententia Hadriani, Joann. Majoris, Soti, Sylvii, & aliorum benemultorum assentium, Simoniam mentalem jure naturali inducere restituendi obligationem: probatur 1. ex Sanct. Gregorio relato caus. 1. quæst. 1. cap. *Si quis*, in quo sic legitur: *Si quis . . . . fraudulento manusculo episcopalem, seu sacerdotalem, non lucro animarum, sed inanis gloriæ avaritia fultus, dignitatem acceperit, & in vita sua non sponte reliquerit, eumque insperata mors pœnitentem non invenerit, procul dubio in æternum peribit*: per fraudulentum autem munus intelligendum est ex Glossa munus, quod datur sub specie libertatis, & gratificationis, cum revera offeratur affectu obtinendi spirituale, & idcirco in conscientia restituendum dicitur: porro quis credat, Gregorium IX. citato cap. *Mandato* quidquam statuisse contra S. Gregorii mentem, cum facile conciliari possit, sicut & S. Thom., nempe Simoniacum mentalem, cum non sit reus in foro exteriori, sed apud Deum dumtaxat, non incurrere pœnas a lege latas; satisque esse si coram Deo pœnitentiam agat, quæ vera non erit, nisi

re-

restituatur injuste detentum: quod autem acquisitum per Simoniam mentalem injuste detineatur, patebit ex ratione sequenti.

Probatur itaque 2. Eadem est ratio simoniæ mentalis, ac usuræ: atqui ex patronis prioris sententiæ usura mentalis obligationem restituendi inducit, & quidem jure naturali: ergo & simonia mentalis: major ostenditur: ideo usurarius mentalis peccat contra justitiam, & restituere tenetur, quia mutuandi officium gratis non exhibet, pretiumque illius intendit, & accipit a mutuatario secundum quid invito, quatenus pretium non offert, nisi ex necessitate mutui obtinendi: atqui eadem injustitia occurrit in simoniaco mentali, qui, licet spiritualia sint gratis concedenda jure naturali, & divino, ea tamen non ministrat, nisi iis, a quibus temporalia accepturus est, & ita necessitatem ea emendi illis imponit, quamvis ullo interveniente pacto: ergo mentalis Simoniacus æque usurarius restituere tenetur.

Q. 3. *Cui vero facienda est restitutio Simoniace acquisitorum?*

Resp. Jure naturali facienda est illi, a quo recepta sunt, nisi aliqua lex positiva obstet, ad puniendam pravitatem dantis qui injuriam intulit, restituere debet ei, qui passus est, verb. grat. usurarius mutuatario, venditor rei vel alienæ, vel vitiose emptori decepto: atqui Simoniacus, dum vendit spirituale, vendit non suum, ut patet ex dictis: ergo quod simoniace, & injuste accepit, illud emptori naturaliter restituere debet.

Dixi, *nisi aliqua lex positiva obstet*, quia superior subditum re sua privare potest in pœnam peccati.

Q. 4. *Prohibet ne Ecclesia reddere Simoniacis, quæ male dederunt?*

R. S. Thomas 2. 2. quæst. 32. art. 7. universaliter affirmare videtur: sic enim de Simonia scribit: *Dans, & accipiens contra justitiam legis divinæ agit; unde non debet fieri restitutio ei, qui dedit, sed debet in eleemosynas erogari*: hanc sententiam amplectitur Estius in IV. dist. 26. part. 18., & quidem de omni Simonia, sive realis sit, sive non: Sylvester vero q. 20. Hadrianus quodlib. 9. art. 3., Navarrus cap. 23. n. 13.

& alii limitant ad simoniam realem, & ex utraque parte completam; & de hac Sylvius interpretatur laudata S. Thomæ verba, additque, communem esse sententiam, pretium simoniace acceptum in simonia mentali, & conventionali esse restituendum ei, qui dedit, eo quod impleta non fuerit conditio: atque ad id probandum solet adduci cap. *Dilectus* tit. *De Simonia*, ubi Cælestinus III. decernit, Archidiaconum, qui promissis non steterat, restituere debere Præposito cuidam quam ab eo acceperat pecuniam: sed textus ille non est ad propositum: Præpositus enim non simoniace dederat, sed iniquam Archidiaconi vexationem redemerat: expressius est cap. *De hoc* eodem titulo, in quo circa Regem, & Principes, qui electioni Episcopi, pecunia recepta, consenserant, sic statuitur: *Regem autem, & Principes ejus debet inducere, ut si quæ receperint a præfato Episcopo, ut ejus electioni præstarent assensum, Ecclesiæ Oxoniensi sine diminutione restituant, cum ea sine gravi suæ salutis periculo retinere non possint*; ubi pecunia simoniaca non Episcopo, qui dederat, sed Ecclesiæ restituenda dicitur: verum quia lex illa spectat dumtaxat simoniam realem in materia beneficiali, nec quidquam simile habetur de aliis simoniæ speciebus.

Alii Theologi communiter docent, nisi simonia sit realis in materia beneficiali, pretium Simoniacum semper esse restituendum ei, qui dedit; & ratio est, quia jure naturali unicuique reddendum est, quod suum est, nisi lex, aut sententia Judicis ob crimen admissum reddi prohibeat: atqui nulla lex Simoniaco reddere prohibet, quod sacrilege dedit, nisi simonia fuerit realis in materia beneficiali: ergo.

Neque vero sic a pari argumentari licet: Simoniacus in beneficio recipere non debet, quod illicite dedit; sed restituendum est Ecclesiæ (modo tamen ipsa non fuerit simoniæ particeps), vel pauperibus: ergo & quivis alius Simoniacus; nam odia sunt restringenda; pœna autem est quid odiosum, ac proinde non est extendenda ad eos, qui in lege non exprimuntur: immo in cap. *Veniens* tit. *De simonia* præcipitur reddi pecuniam ei, qui simoniace religionem fuerat ingressus.

Hic

Hic monere oportet, eum, qui pro beneficio bona fide, & ex ignorantia probabili pecuniam dedisset, teneri quidem beneficium remittere collatori, ut mox dicetur; sed privandum non esse sua pecunia, quia privatio illa est pœna; pœna autem necessario supponit culpam, a qua bona fides excusat; atque hæc de pretii simoniaci restitutione.

Quod spectat censuras simoniæ annexas, nulla fere in Scholis controversia: omnes enim consentiunt, nullam in jure contra simoniacos latam esse censuram, nisi simonia commissa sit vel in ingressu religionis, vel in ordinatione, vel in beneficio: difficultas solum est, utrum simonia in tribus illis casibus debeat esse realis, & ex utraque parte completa: plures quippe contendunt, simoniam conventionalem in beneficio tum inducere pœnas canonicas, cum beneficinm est collatum, etiamsi pretium nondum fuerit solutum; sed communior est sententia non inducere, nisi conventio fuerit confidentialis, de qua §.2. favetque praxis curiæ Romanæ, in qua simoniace provisus non habetur excommunicatus, nec irregularis, si celebraverit, quando pretium nulla ex parte fuit solutum; ut docet Navarrus c. 23. nu.104. idem dicendum de simoniace professo, aut ordinato, si pecunia non sit tradita, saltem ex parte; est enim regula apud Theologos communiter recepta, pœnam juris incurri dumtaxat, ubi crimen fuerit consummatum, nisi lex contrarium diserte exprimat, quemadmodum citatæ Bullæ Pii IV. & Sancti Pii V. quæ fiduciarios anathemati subjiciunt, etiamsi conventio sit solum ex parte impleta.

Q.5. *Cur in jure pœna ipso facto non decernitur, nisi in eos, qui emunt, aut vendunt religionis ingressum, ordinationem, & beneficia, cum levius non sit crimen alia spiritualia vendere, puta Sanctorum reliquias, functiones sacras, & quæ in religione augustissima sunt, ut sacramenta, præsertimque Eucharistiam?*

R. Quia hac triplici via pestis simoniaca maxime grassatur in Ecclesia propter honores, dignitates, & alia terrena emolumenta, quæ ex hujusmodi spiritualibus consequuntur, & cupidos vehementius incitant; leges enim silere non debent, ubi plus periculi continuo societati imminet; frustra vero vigilare

viderentur contra illa criminum monstra, quæ raro apparent, quæque ubi exorta fuerint, facile a pastoribus præfocati possunt.

Q. 6. *Qua plectuntur pœna, qui simoniam circa ingressum religionis committunt?*

R. 1. Dantes, & accipientes, si sint singulares personæ, excommunicationem; conventus vero suspensionem ipso facto incurrunt, a quibus extra periculum mortis absolvi nequeunt, nisi a Romano Pontifice, Extrav. *Sane* tit. *De simonia*: ex speciali tamen gratia ibi concedit Summus Pontifex Urbanus V. alias 4. Extravagantis auctor iis, qui jam labe hujus criminis fœdati sunt, ut ab ordinariis locorum hac vice dumtaxat acrimine hujusmodi; & nota infamiæ inde contracta absolvantur: ergo jus novum non condit, sed antiquum confirmat, ut ipse testatur: nec verisimile est, quod scribunt nonnulli, Martinum V. hanc legem revocasse in gratiam monialium; tum quia nullibi extat illa revocatio, nec a quoquam visa est, tum quia credere nefas est, quod ajunt, nempe Martinum V. propter inolitam apud moniales consuetudinem pœnas a prædecessoribus suis etiam in Conciliis Generalibus latas sustulisse: recta quippe ratio exigit, ut Pastores tum maxime severitatem legis opponant, cum in patrocinium criminis consuetudo adducitur: sic Concilium Nicænum II. can. 19. vult, Abbatissam ejici ex monasterio, quæ mandatorum Domini (Domini ait, non Ecclesiæ) oblita, candidatas deinceps mediante auro ex veteri abusu ad sacrum monasticum ordinem admiserit: sic Alexander III. tum in Concil. Lateranensi IV. tum c. *Veniens* tit. *De simonia*, contra hujusmodi consuetudinem recrudescentem eandem adhibuit severitatem: sic Clemens III. cap. *Te regularibus* tit. *De Simonia*: sic Innocen. III. in Conc. Lateranensi IV. & in responsione ad Cantuariensem Episcopum c. *Dilectus* 2. tit. *De simonia* decernit propter peccantium multitudinem nihil de severitate detrahendum: enimvero disciplinæ relaxatio in his circumstantiis peccandi licentia censeri debet.

2. Simoniace professus in arctius monasterium expelli debet, ut tam execrabilem excessum sine intermissione deploret c. *De regularibus* tit. *De simonia*: mi-

minius tamen cum eo agendum, si ipso ignorante pecunia data fuerit, ut ibi dicitur: sed hæc pœna non incurritur ante sententiam judicis.

Q. 7. *Quænam sunt pœnæ ordinationis simoniacæ?*

R. 1. Ordinans est ipso facto excommunicatus, suspensus a collatione cujuscumque ordinis etiam primæ tonsuræ, interdictus ab usu pontificalium; & ingressu Ecclesiæ ex Extrav. *Cum detestabile* tit. *De simonia*, absolvi non potest nisi a Romano Pontifice, etiamsi crimen illius sit occultum ex Bulla Sixti V. *Sanctum & salutare*, in qua derogat privilegiis Episcoporum; sed advertunt communiter, hanc Bullam non esse receptam præsertim in Galliis.

R. 2. Simoniace ordinatur: excommunicationem ipso facto incurrit, nec a quoquam absolvi potest, nisi a Romano Pontifice, etiamsi crimen sit occultum, ex eadem Extravag. in qua Paulus II. omnes pœnas in jure latas contra simoniacos confirmat, & innovat, quod & Patres Tridentini præstiterunt sess. 21. cap. 1. de reform. deinde ac ordinatus suspensus est ab executione suorum ordinum maxime vero illius, quem simoniace suscepit, quia licet habeat characterem propter efficaciam sacramenti, ut loquitur S. Thom., attamen nullum acquisivit jus per simoniacam ordinationem, fieretque irregularis, si in ordine sic suscepto ministraret, etiamsi simonia nondum sit realis & completa, ac propterea necdum sic excommunicatus, ut notat Suarez lib. 3. cap. 56. num. 32. & 33. colligiturque ex cap. *Si quis* tit. *De simonia*, ubi ordinatus cum promissione dandi temporalia suspenditur *ab ordine sic suscepto, donec dispensationem super Sedem Apostolicam obtinere meruerit: Hic patet*, inquit Glossa, *quod cum simoniaco scienter in ordine solus Papa dispensat scienter*, nam si ignoranter, Episcopus dispensare potest: immo contendit idem Suarez c. 61. ejusdem libri num. 6., bona fide sic ordinatum non indigere dispensatione: ubi autem Bulla Sixti V. non est recepta, Episcopus ex concessione Concilii Tridentini sess. 24. c. 6. de reform. potest absolvere simoniacum in ordine tum ab excommunicatione, tum a suspensione, si crimen sit occultum: ita Suar. c. l. 4., Henriq. c. 39., Bonacina disp.

1. de fim. q. 7. §. 6. propositione 5., quam confirmat declaratione congregationis Cardinalium.

R. 3. Mediatores simoniacæ ordinationis ligantur excommunicatione summo Pontifici reservata ex cit. Extravag. *Cum detestabile*, quod extendunt nonnulli ad eos, qui pro literis dimissoriis, & pro sigillo pecuniam exigunt; illa quippe ad ordinationem conferunt, tamquam media ad finem; notarius tamen juxta Concilii Tridentini dispositionem potest quid modicum expetere ratione salarii, & stipendii, quanquam non videatur quomodo qui apponit sigilum, ordinatione jam facta, dici possit mediator simoniacæ ordinationis, nisi cum ordinando pactum inierit de pecunia tradenda priusquam ordo confertur.

Q. 8. *Quas pœnas incurrunt simoniaci in beneficio?*

R. 1. Incurrunt excommunicationem apostolicæ Sedi reservatam & qui eligunt, præsentant, confirmant, aut constituunt, & qui sic eliguntur, præsentantur, & instituuntur ex cit. Extravag.: nomine autem beneficiorum, & ecclesiasticorum officiorum intelliguntur quælibet officia spiritualem jurisdictionem habentia, ut prioratus, guardianatus, quidquid nonnulli contra sentiant; non vero pensiones, aut vicariæ temporales.

R. 2. Omnis simoniaca electio, præsentatio, confirmatio, collatio irrita est, nullumque jus per eam acquiritur: adeo ut sic provisus ad omnium fructuum restitutionem teneatur ex eadem Extravag.: nec favet illi regula Cancellariæ de triennali possessione, cum expresse requirat, ut possessio sit, *Absque simoniaco ingressu*: Carolus Molin. in regulam: *De publicandis* num. 30. sic scribit: *Ingresso per simoniam non prodest triennalis possessio pacifica*: idem tradit Cavar. parte 2., & Sambovius tomo 1. casu 4.; Fagnanus tamen, & alii benemulti existimant, irritam non fore electionem; si ex pluribus electoribus unus dumtaxat pecunia fuerit corruptus, in hypothesi, & non alias, quod ejus suffragium fuerit superfluum.

R. 3. Simoniace electus, vel provisus ipso facto inhabilis est ad idem beneficium, nisi cum eo dispensetur cap. *Nobis fuit De simonia*.

Excipe, nisi pecunia data sit vel reclamante electo, vel

vel in odium ipsius electi, ut scilicet vitiaretur ejus provisio; in his enim duobus casibus simonia aliena ignoranti, & contradicenti non nocet ex Innocentio III. c. *Sicut tuis* tit. *De simonia*: *Nihil* inquit, *debet tibi ad pœnam, vel culpam imputari, nisi postea consenseris pecuniam solvendo promissam, aut reddenda solutam; alioquin confingeret, quod alicujus factum insidias inimico parantis, ei damnosum existeret cui penitus displiceret; & si aliquis de fraude sua commodum reportaret.*

Q. 9. Quis dispensare potest cum simoniace electo, aut instituto, ut idem beneficium possidere possit?

R. Distinguendum est: vel fuit conscius simoniæ, vel monitus simoniacam fuisse ejus electionem, præsentationem, collationem, eidem consensit retinendo beneficium, vel prorsus ignoravit, & monitus non consensit; si primum, solus summus Pontifex cum ipso dispensare potest ex c. *Nobis fuit* tit. *De simonia*, ubi sic habetur: *Per pravitatem simoniacam reprobatus, ab Episcopo suo dispensationem aliquam obtinere de jure non potest*: *aliquam*, inquit, sive ad titulum beneficii retinendum, sive ad fructus perceptos etiam consumptos non restituendos nisi secundum, iterum distinctione opus est; vel enim beneficium est dignitas, prælatura, aut cura animarum, vel est simplex: si sit simplex, Episcopus dispensare potest; si sit dignitas, aut habeat curam animarum annexam, vel simonia est notoria, & ad forum contentiosum deducta, vel est occulta: si notoria, solus Papa ad eam rehabilitare potest ex cit. c. *Nobis*, & ex c. *Si alicujus* tit. *De electione*: in quo sic statuit Greg. IX.: *Si alicujus electionem propter simoniam, eo ignorante, ac ratum non habente, commissam contigerit reprobari; cum eo super prælatione, ad quam taliter fuerat electus, illa vice non potest Episcopus dispensare: quamvis circa eum, qui ignoranter recipit simplex beneficium* (puta capellaniam, canonicatum) *post liberam resignationem Episcopi, dispensatio toleratur*: idem potest capitulum, ad quod pertinet canonicatuum omnimoda dispositio c. Ex *institutione* tit. *De simonia.*

Si vero simonia sit occulta, nec ad forum contentiosum deducta, poterit Episcopus rehabilitare ad idem beneficium: licet curatum, aut dignitas sit ex capite

Quicumque causa 1. q. 5., quod est Concilii Placentini, cui præfuit Urban. II.: *Quicumque sane cupiditate parentum, cum adhuc parvuli essent, Ecclesia, vel Ecclesiarum partes per pecunias adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonice in eis vivere voluerint, pro magna misericordia. ibidem eos esse concedimus*: & capite *Præsentium*, quod est ejusmodi Urbani II. scribentis ad Episcopum Metensem de quodam pro cujus ordinatione ejus parentes ipso nesciente pecuniam dederant, referturque causa 1. his verbis: *Quod si fortasse Ecclesia utilitas exegerit, ut curam regiminis assumat, liceat ei ex concessione sui Episcopi, fratrumque obedientia sacerdotali officio fungi*: idem tradit Glossa in capite *Post translationem* tit. De *renunciatione* in laudatum cap. *Si alicujus* in c. De *simoniace*, & in cap. *Ex insinuatione*: hanc sententiam sequuntur Navs consil. 97. n. 5. de simonia, Zerola part. 1. de simonia n. 4. p. 2. cod. tit. n. 4., Fagn. in laudatum cap. *Nobis*, ubi pro ea plures laudat ex antiquis canonistis, ut Joannem Andream, Ostiensem, eique admodum faveant pragmatica Sanctio, & concordata tit. De *pacificis possessoribus*; agnoscunt enim in Episcopo facultatem restituendi cujuscumque beneficii, & dignitatis eidem clerico, qui careret titulo etiam colorato, modo non sit intrusus, aut violentus, aut alias indignus.

§. V. *Resolvuntur nonnulli casus ex præstructis fundamentis.*

QUÆ hactenus tradidimus circa simoniæ definitionem, divisionem, & pœnas; certæ sunt regulæ, quibus deprehendi possit pestifera illa labes in casibus occurrentibus: verum quia usus, & applicatio hujusmodi regularum difficultate non caret propter varias artes, quibus ambitio, & cupiditas lethale illud virus occultare solent: nonnullos casus in tyronum gratiam ex præmissis principiis resolvemus.

Primus casus. Titius in minori ætate constitutus canonicatus possessionem iniit, mediante Mævii resignatione in ejus favorem: aliquot annis elapsis, cum esset major effectus, pater ejus petit, ut sibi refundat quatuor millia libellarum, quas possessione adepta

tra Mævio dedit in grati animi testificationem: quæritur, utrum pater dando, & Mævius accipiendo, simoniam commiserint, possitque Titius tuta conscientia illam summam patri restituere.

Respondeo 1. Pater non commisit simoniam, si nullum pactum vel expressum, vel tacitum resignationem præcessit, quia simonia est studiosa voluntas emendi, vel vendendi spirituale: atqui talis voluntas non fuit in patre; nusquam enim voluit spirituale sibi comparare pretio, vel pecunia: unde sequitur, Titium tuta conscientia posse restituere datam pro se pecuniam in munus antidotale.

Respondeo 2. Mævium non esse reum simoniæ realis, aut conventionalis, quia, ut supponitur, nullum inter illum, & patrem intercessit pactum; ac proinde nullam pœnam incurrisse: potuisset tamen infici simonia mentali, si nempe non resignavit in favorem Titii, nisi quia patrem ejus liberalem, & generosum expertus efficacia ut ex motivo temporali adipiscendi illum ceteris prætulerit, in qua hypothesi acceptam pecuniam restituere tenetur juxta sententiam, quam probabiliorem diximus.

Respondeo 3. Hujusmodi munera antidotalia, quamvis a labe simoniæ pura, non esse tamen offerenda, nec acceptanda, præsertim si fuerint alicujus momenti, & a viris probis constanter rejici, tum quia simoniæ speciem præ se ferunt, nec sine aliorum scandalo accipiuntur; ingerunt enim simoniacæ conventionis suspicionem; ab omni autem specie mala abstinere præcipit Apostolus; tum quia si hujusmodi gratificationes in more essent, beneficia fierent venialia ex consuetudine communiter recepta, quæ vim cujusdam legis videtur habere, adeo ut turpe esset accipiendi spiritualia, si pro magnitudine beneficii munus rependeretur.

Secundus casus. Clericus dives ambiens aliquem gradum honoris, Ecclesiæ cathedrali offert bona sua ad fundandam præbendam, ea tamen conditione, quod ipsi tamquam fundatori conferretur: quæritur, utrum absque simonia acceptari possit illa donatio?

Respondeo, minime, quia capitulum venderet spirituale pro temporali; colligiturque ex cap. *Tua nos*

tit. *De simonia*, ubi Innocentius III. sic respondet: *Si quis clericus cum conditione vel pacto largiatur, aut offerat bona sua, ut illa postmodum pro prabenda retineat, hujusmodi oblatio, vel receptio fieri non poterit sine vitio simonia, cum in talibus omnis pactio, aut conventio cessare debeat juxta canonicas sanctiones; si vero pure, ac sine pacto offerat rogans humiliter, ut in canonicum admittatur ... hujusmodi receptio fieri poterit absque scrupulo simoniaca pravitatis*: sed omittendum non est, quod summus Pontifex addit de simonia mentali; illud enim efficaciter confirmat secundam nostram responsionem ad præcedentem casum: *Si tamen*, inquit, *is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona, qua offert, spiritualia valeat adipisci, & clerici, qui eum in fratrem admittent, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri: sine dubio tam ille, quam isti apud districtum judicem (qui scrutator est cordium) culpabiles judicantur*.

Q. Quid si idem clericus ea intentione reditus beneficii simplicis, quod possidet, ex propriis bonis augeret, ut permutatione mediante dignitatem ecclesiasticam, vel aliud majus beneficium acquireret?

Resp. 1. vitiosam esse illam intentionem, ac speciem simoniæ præ se ferre, ut patet ex cap. *Tua nos* mox laudato, clericus enim ille beneficium per pecuniam sibi comparare intendit: 2. beneficiorum permutationes esse illicitas, nisi fiant ex causa necessaria, vel saltem utili Ecclesiæ; sic enim habetur capite *Quæsitum De rerum permutatione*: *Si autem Episcopus causam ipsam inspexerit necessariam, licite poterit de uno loco ad alium transferre personas, qua uni loco minus sunt utiles, alibi se valeant utilius exercere*: & Sanct. Thomas 2. 2. qu. 100. ad 5.: *Potest tamen pralatus ex officio suo permutationes hujusmodi facere pro causa utili, vel necessaria*; ergo nisi adsit alterutra ex his causis, illicita est permutatio: immo si unus ex permutantibus principaliter intenderet commodum temporale, puta honorem propinquorum, consuetudinem, qua per primum beneficium se privari ægre ferebat, simoniam contra jus divinum committeret.

Tertius casus, isque frequentissimus. Decanus, aut

Ba-

Parochus beneficium suum in nepotem vellet transferre; sed quia obstat hujus ætas pupillaris, illud offert Titio canonico, ea tamen lege, ut ipsa Titius præbendam suam in gratiam nepotis abdicet: Titius accipit conditionem, præbendam in Curia Romana resignat in gratiam nepotis, & vicissim decanus, sive Parochus suum beneficium in gratiam Titii: estne licita hujusmodi conventio?

Resp. Est illicita, & simoniaca, nisi exponatur summo Pontifici, cum ex cap. *Pactiones* supra laudato §. 2. p. 241. in beneficiis: *Omnis conventio debeat omnino cessare*: quare conventione impleta decanus, seu Parochus, & Titius excommunicationis pœnam incurrunt, & nulla est collatio utriusque beneficii.

Quartus casus, non minus frequens. Titius non potest obtinere dignitatem, aut aliud pingue beneficium, nisi via permutationis: sed quia nullum habet beneficium, quod permutare possit, Cajus ipsi resignat simplex beneficium, quod adeptum Titius sub beneplacito Episcopi permutat cum dignitate, aut pinguiori beneficio: peccarunt ne Titius, & Cajus viam illam ineuntes?

Resp. Peccarunt, Titius quidem acceptando simplex beneficium negotiationis causa; nam ex cap. *Grave nimis*, quod est Concilii Lateranensis IV. tit. *De Præbendis*, beneficia non debent conferri nisi iis, qui possunt, & volunt in iis Ecclesiæ famulari: *Præcipimus, ut prætermissis indignis, idoneos assumant* (Episcopi), *qui Deo, & Ecclesiis velint, & valeant impendere famulatum*; & cap. *Super inordinata* eodem titulo sic habet Gregorius IX.: *Cum autem illi sint in Ecclesia idonei reputandi, qui servire possunt, & volunt, respondemus &c.*: atqui Titius non voluit in illo simplici beneficio Ecclesiæ deservire, sed per illud negotiari, & acquirere dignitatem, aut beneficium pinguius: ergo revera peccavit: Cajus quoque, quia sciens, & volens communicavit peccato alieno: nulla tamen est simonia in illa negotiatione, quia nullum intercessit pactum, nec datum est temporale pro spirituali.

Quintus casus. Beneficiarius vult resignare dignitatem, puta archidiaconatum, aut aliud insigne beneficium cum pensione, quæ æquat, vel etiam excedit

fru-

fructus beneficii, qui sunt exigui, contendens, rationem habendam esse præminentiæ honoris tali beneficio annexi: quæritur, an id licite fieri possit sub beneplacito summi Pontificis.

Resp. 1. Pensionem jure communi non debere excedere tertiam partem fructuum beneficii, nec solere creari in Curia Romana, nisi sub conditione, quod non excedant, 2. si tertia pars fructum non sufficeret ad sustentationem resignantis viribus exhaustis propter diuturnum servitium, & aliunde indigentis, majorem posse imponi pensionem, prius exposita causa: 3. pensionem omnes fructuus beneficii excedentem esse simoniacam contra jus divinum, nec præminentiam posse estimari pretio, cum sit quid spirituale: unde si qua foret concessio Sedis Apostolicæ, censenda esset subreptitia, aut obreptitia; summus enim Pontifex eatenus ex dictis pensiones creat, quatenus separat fructus beneficii spirituali annexos, quorum cum dispensator sit, potest huic, aut illi dare, prout Ecclesiæ utilius esse dijudicat: at in hypothesi, quod pensio excedat fructus beneficii, ille excessus, cum sit solvendus ex bonis propriis resignatatis, quæ non subsunt administrationi summi Pontificis, esset verum pretium simoniacum jure naturali, & divino prohibitum.

Confirmatur. Qui, ut officium in republica adipiscatur per alterius cessionem, se obligat solvendum ipsi censum annuum, vere, & proprie emit illud officium: ergo & qui pro obtinendo beneficio onus pensionis ex pacto imponit bonis patrimonialibus, censendus est illud emere.

Dices. Quædam congregationes regulares dicunt, se habere a Sede Apostolica privilegium, quo ipsis liceat annuatim solvere resignantibus in favorem monasterii pensionem, quæ æquet, vel etiam superet fructus beneficii: ergo.

Transeat antecedens, de quo mihi non constat: nego consen. Disparitas est, quod summus Pontifex bona monasteriorum, utpote ecclesiastica, dispenset, prout utilitas postulat; e re autem monasterii esse potest, si ex ejus reditibus extrahatur, quantum necesse est, ut beneficia ex ejus bonis dotata, & pro

re-

regularibus erecta ad ipsum redeant: sed bona patrimonialia fidelium non subsunt regimini summi Pontificis, nec sub ejus beneplacito dari possunt pro obtinendo beneficio, quia simoniacum est contra jus naturale, & divinum.

Sextus casus. Titius resignat suum beneficium in favorem nepotis: sed rescriptum apostolicum apud se retinet, ne nepos possessionem adeat, & ipse interim fructus beneficii percipit: quæritur: num resignatio illa sit simoniaca.

Resp. 1, Si nullum præcessit pactum cum nepote, simoniaca non est, quia ex dictis simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi spirituale: in omni autem emptione, & venditione intelligitur duorum saltem conventio attamen Titii intentio est illicita; vult enim actu & de facto dare, & simul retinere, quod repugnat: 2. si Titius ante resignationem hac de re pactum iniit cum nepote, ambo simoniam fiduciariam commiserunt, pœnasque fiduciariorum incurrerunt, nempe excommunicationem, inhabilitatem ad beneficia: vide quæ in hanc rem dicta sunt paragrapho secundo.

Septimus casus. Dominus alicujus fundi, cui annexum ex jus nominandi ad Ecclesiam parochialem, & ad nulla alia beneficia simplicia, puta canonicatus, &capellanias, propter hanc singularem præeminentiam longe majori pretio fundum illum vendidit: quæritur 1., utrum validus sit ille contractus; nam ex dictis spirituale, quale est jus patronatus, vendi nequit; deinde utrum vendens,& emens simoniacorum pœnas incurrerint.

Respondeo. 1. Fundum, cum sit temporale antecedenter annexum spirituali, valide, & licite posse vendi, & emi; jus vero patronatus, minime, quia est quid spirituale: porro ex regula 37. Juris in sexto utile non debet per inutile vitiari, maxime quando sunt separabilia, ut contingit in hoc casu; fundus enim, & jus patronatus separari possunt, sicut calix, & consecratio: unde rata est venditio fundi, & irrita, ac simoniaca venditio juris patronatus, ac proinde restituendum est ejus pretium, vel pauperibus, juxta doctrinam S. Thomæ: vel ei, qui emit, in aliorum sententia: consule §. 4.

Resp.

Resp. 1. Nec vendentem, nec emptorem pœnas incurrisse, quia simonia, licet realis, nullas inducit pœnas, nisi sit in ordine, vel beneficio, vel ingressu religionis.

Dices. Jus patronatus respicit beneficia; ergo sicut qui pretio obtinuit literas dimissorias incurrit pœnas simoniacorum in ordine, quia literæ dimissoriæ ad ordinationem referuntur, sic & qui emit jus patronatus.

Nego conseq., & paritatem, namque emens jus patronatus nullatenus censetur emere beneficium, sicut qui emeret usum hujusmodi juris, nempe præsentationem, seu nominationem.

Octavus casus. Titius largitus est munera amico, quem habet in curia, ut invigilaret, quando vacaret aliquod beneficium, & pro se peteret: quæritur, quale judicium de his sit ferendum?

*Resp.*1. Si Titius revera beneficium consecutus est, ambo sunt rei simoniæ realis in beneficium, & excommunicationem incurrerent; Titius irregularitatem contraxit si in ordine ministravit; teneturque dimittere beneficium, & fructus inde perceptos; amicus vero restituere debet Ecclesiæ, vel pauperibus pretium, quod accepit.

Resp. 2. Si beneficium non sit collatum, neuter pœnas simoniacorum incurrit, quia simonia est dumtaxat conventionalis: sed amicus pretium restituere tenetur, quia est simoniace acceptum, & quidem Titio, non vero pauperibus, quia conditio non fuit impleta.

Nonus casus. Officium clericale institutum ad sacramenta infirmis ministranda vacavit in Ecclesia parochiali; Titius efficit precibus, & muneribus, ut sibi concederetur; jam quærit, quid sibi facto sit opus.

Resp. Tenetur dimittere officium, & restituere fructus, quia collatio fuit nulla, utpote simoniaca; nullas tamen pœnas contraxit, quia officium illud non est beneficium.

Et hæc de simonia sufficiunt.

FINIS TOMI QUARTI.

I N-

INDEX RERUM

IN HOC QUARTO TOMO PRÆCIPUARUM.

A

B

Be-

Damni-

D

Eman-

E.

F.

Homi-

H

I

L

M

N

Obli-

O.

P.

Ra-

R

S

Ser

Ve-

V

Usu.